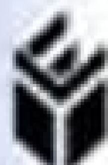
DİPTEN GELEN DALGA

İLYA EHRENBURG

ROMAN

ÇEVİREN: MAZLUM BEYHAN

1. CİLT

EVRENSEL BASIM YAYIN

Dipten Gelen Dalga

İlya Ehrenburg

BİRİNCİ CİLT

Rusça Aslından Çeviren

Mazlum Beyhan

Roman

Dipten Gelen Dalga - Birinci Cilt

İlya Ehrenburg

Eserin Rusça Orijinal Adı: Devyati val (Dokuzuncu Dalga, 1946-47)

Çeviren: Mazlum Beyhan

Kapak Tasarım: Savaş Çekiç

Evrensel Basım Yayın-186

Doğa Basın Yayın

Dağıtım Ticaret Limited Şirketi

Tarlabaşı Bulvarı Kamer Hatun Mah.

Alhatun Sk. No: 27 Beyoğlu / İstanbul

Tel: 0212 361 09 07 (pbx)

Faks: 0212 361 09 04

web: www.evrenselbasim.com

e.posta: bilgi@evrenselbasim.com

İLYA GRİGORYEVİÇ EHRENBURG[1]

Ünlü Sovyet yazarı, gazeteci ve eylem adamı, SSCB 3. ve 4. dönem milletvekili. Kiev'de bir Yahudi ailesinin oğlu olarak dünyaya geldi. Devrim olaylarına ilgi duyarak 1905 - '07 yıllarında Bolşevik yeraltı örgütlerinin çalışmalarına katıldı. 1908 yılında tutuklandı. Aynı yıl Fransa'ya iltica etti. 1910 yılında Paris'te dekadan etkilerin görüldüğü bir şiir kitabı çıktı. 1914 - 1917 yıllarında Rusya Sabahı gazetesinin muhabiriydi. 1917 yılı Martında Rusya'ya döndü. 1921 yılından başlayarak Paris'te yaşamaya başladı ve bu arada Sovyet basınına geniş hizmetlerde bulundu. 1923 yılından başlayarak da İzvestiya'nın muhabirliğini yaptı. 1930 yılından sonra sürekli olarak SSCB'de yaşadı.

Ehrenburg uzun ve karmaşık bir sanat yolu izlemiştir. Estetik fikirlerindeki çeşitli sallantılar ve çelişkilerden sonra, sanatta gerçekçiliğin geniş yoluna kavuşan yazar, Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'ni izleyen ilk yıllardaki dünya görüşünü "Rusya Üzerine Yakarışlar" (1918), "Ölüm Saatine" (1919), "Öngünler, 1915 -21 Yılları Şiirleri" (1921), "Düşünceler" (1921), "Yurtdışı Düşünceleri" (1922) gibi şiir kitaplarında dile getirmiştir. Hayatla sanat arasındaki ilişkiyi saptamak isteyen ve "yapıcı sanat" anlayışına gelen Ehrenburg'un eserlerinde kapitalist toplumun son derece sert eleştirisiyle, devrime ve insanlığın geleceğine ilişkin şüphecilik birbiriyle birleşmiş durumdadır ("Julio Jurenito'nun Olağanüstü Serüvenleri", 1922; "D.E. Tröstü ya da Avrupa'nın Yokoluş Tarihi", 1923). Bu dönemdeki bazı eserlerinin temelinde, devrimci gerçekçilik ve hümanizm arasındaki çelişkiler yatar ("Nikolay Krubov'un Yaşayışı ve Mahvoluşu", 1923; "Jann Ney'in Aşkı", 1924).

NEP döneminin sakatlıklarını, "Yağmacı" (1925), "Gideğen Ara Sokak" adlı eserlerinde anlatmıştır.

"On Üç Pipo" (1923) başlıklı öykü kitabında Ehrenburg gerçek kahramanını, kapitalist toplum yapısının mahvolmaya mahkûm ettiği basit insanı bulur ve uzlaşmaz sınıfsal çelişkiler üzerine eğilir ("Komünarcının Piposu" ve ötekiler).

Avrupa ülkelerine yaptığı sayısız geziler, Ehrenburg'un çeşitli gazete yazılarında, politik hicivlerinde dile getirilmiştir ("Beyaz Kömür ya da Verther'in Gözyaşları", 1928; "Zamanın Vizesi", 1931; "Yazılar. İngiltere", 1931; "İspanya", 1932, "Benim Paris'im", 1933; "Uzayan Son", 1934; "Avusturya'da İç savaş", 1934; "Yaşadığımız Günlerin Kronikası", 1935; "Gecenin Sınırları", 1936; "10 Beygir Gücü", 1929; "Zorunlu Ekmek", 1933).

Ehrenburg'un 30'lu yıllardaki gazeteciliğinde, iki dünya ve sosyalizmin kaçınılmazlığı temalarını işlediği görülür. Kapitalist dünyada olup itenleri git gide daha bir bilinçle kavrayan Ehrenburg'un dünya görüşünün oluşmasında tüm Sovyetler Birliği'ni kapsayan gezisinin büyük rolü olmuştur. "İkinci Gün" (1934), "Soluk Soluğa" (1935) ve "Yetişkinler İçin Kitap" (1936) gibi eserlerinde Sovyet gerçeği bütün çıplaklığıyla gözler önüne serilmiştir.

Yiğit İspanyol halkının özgürlük savaşı verdiği 1936 -'37 yıllarında İspanya'da ve Hitler Almanya'sına karşı savaşım verildiği 1939 yılında Paris'te Ehrenburg birçok gazete yazısı, uzun öykü, şiir, roman yayımladı: "İnsana Ne Gerek" (1937) , "Ateşkes İçinde" (1937) , "İspanyol Dayanıklılığı" (1938) , "Bağlılık (İspanya - Paris) " (1941) . Burjuva hükümeti tarafından Nazilere satılan Fransız halkının trajedisi, 26 dünya diline çevrilen ünlü "Paris Düşerken" romanında yansısını buldu (1941 - '42, Stalin Ödülü: 1942).

Büyük Anayurt Savaşı'nın ilk yıllarından başlayarak Ehrenburg, savaş muhabiri olarak cephede bulundu ve Anayurt sevgisiyle, faşizme karşı öfkeyle dolu ateşli yazılar yayımladı. Pravda'nın, Kızıl Yıldız'ın sayfalarında yeralan bu yazılar, radyolarda, yayımlandı ve dünya dillerine çevrilerek çeşitli gazetelerde yer aldı. Savaş yıllarında Ehrenburg 1000 dolayında makale yazdı. Bunlardan bir bölümü "Savaş" adı altında üç cilt halinde yayımlandı (1942-'44). "Savaş Üzerine Şiirler"de aynı yıl yayımlandı.

Savaş öncesi ve savaş yıllarını kapsayan "Fırtına" adlı romanında (1947, Stalin ödülü: 1948), tarihi olayların geniş bir tablosu çizilmiş, Sovyet halkının birliği, sıradan insanların yiğitliği ve Avrupa'da, faşistinden, direniş kahramanlarına kadar çeşitli sosyal gruplardan kişilerin çok boyutlu karakterleri verilmiştir.

Avrupa ve Amerika'nın savaş sonrası yaşayışını anlatan "Dipten Gelen Dalga" (ya da orijinal adıyla "Dokuzuncu Dalga" (1951-1952) adlı romanı barış için savaşa adanmıştır. "Fırtına"nın devamı olan bu roman, kapitalist dünyada ilerici gerici güçlerin birbirlerinden ayrılışları sürecini ele almıştır. Dinmiş gibi görünen fırtına içten içe kıpırtılarla varlığını sürdürmekte ve okyanusun ötesinde, yeni fırtınalar yaratma planları tezgâhlanmaktadır. Ancak yeni bir fırtınanın hazırlığını yapanlar artık rüzgârlara yön verememektedirler. Bu roman, "Paris Düşerken" ve "Fırtına"yla birlikte dev bir "nehir roman"ı oluşturmakta ve savaş öncesi, savaş ve savaş sonrasının Avrupa, Sovyetler Birliği ve Amerika'sını en ilginç çizgileriyle gözler önüne sermektedir.

Atom bombasına sahip olmanın verdiği üstünlük duygusuyla ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı açtığı soğuk savaş ve bunun tüm dünyada yarattığı büyük gerginlik, "Kızıl tehlike"sini ortadan kaldırmak gerekçesiyle sosyalist ülkelerde sahnelenen oyunlar ve son olarak başlatılan kirli savaşla Kore'nin kana bulanışı, bir yandan romanın dekorunu Asya, Avrupa ve Amerika'ya yayılan çok geniş boyutlara ulaştırırken, öte yandan ABD Senatosu, Pentagon, Wall-Street, Fransız hükümeti, Fransız komünistleri ve Sovyet emekçi ve aydınlarını içine alan çok geniş bir "insan manzarası"nı da gözler önüne sermektedir.

Yazarın anlatısıyla birbirine karışmış iç monologlar ve aforizmalı konuşmalar Ehrenburg'un üslubunun başlıca özelliğidir. Satirle lirizmi büyük bir başarıyla içiçe verebilen Ehrenburg, sanat üzerine görüşlerini başlıca olarak "Yazarın Rolü" (1943), "Sanatın Rolü" (1943), "Yazarın Çalışması Üzerine" (1953) adlı eserlerinde açıklamıştır.

Yazarın "Alandaki Aslan" (1948) adlı, konusunu Fransa'nın savaş sonrası yaşayışından alan bir de oyunu vardır.

Savaş sonrası yıllarda "Dünya Barış Konseyi" başkan yardımcılığı da yapan Ehrenburg halkların barış savaşımlarına aktif olarak katılmıştır. Paris, Bröslav, Varşova, Viyana, Helsinki uluslararası kongrelerinde de konuşmalar yapan Ehrenburg, halkların dostluğunu ve halklararası kültürel ilişkilerin geliştirilmesinin zorunluluğunu savunmuş ve ABD, Şili, Çin, Hindistan ve Asya-Avrupa ve Amerika'nın başka birçok ülkesine çeşitli ziyaretlerde bulunmuştur. 1952 yılında, halklararası dostluğun geliştirilmesi konusunda gösterdiği çabalarından ötürü Lenin ödülüyle onurlandırılmıştır.

I. Ehrenburg'un eserleri SSCB'nde (1957 yılına göre) 8,8 milyon adet basılmış, 30 dile çevrilmiştir.

1

— Bakın açık konuşuyorum, artık birbirimizi tanıyoruz, ama Mary İsviçre'de bir Fransız şairi bulduğunu yazdığında tam anlamıyla apışıp kalmıştım. İki hafta bir şeycikler geçmedi boğazımdan. Gücenmeyin ama, bütün şairler avaredir. Bir Fransız güzel bir fikirden para yapamaz, bir Fransız hatta paradan bile para yapamaz. Fransız yalnızca kadından para yapabilir. Benim için Mary ideal bir kadındır, biliyorum, bir Hollywood yıldızı değildir, ama onu tanımak gerek, altın gibi bir kalbi vardır... Gücenmeyin lütfen ama altmış altı yaşındayım ben, insanları dikkatle gözlemişimdir, tanırım onları, siz miras peşindesiniz. Akıllı bir insansınız, ama bu yaptığınız aptallık; biz güneyliler ölmekte pek acele etmeyiz. Hem kimin kimi mezara daha önce yollayacağı da pek belli olmaz. Bakın, açık konuşuyorum, kaybetmiş sayılmazsınız, hatta kazandınız bile... Miras kuyruktur, sizse akıllı bir insansınız, başsınız siz. Bugün sevgili Fransa'nıza "Transoc"un direktörü olarak dönebilirsiniz.

Senatör Low damadının omuzuna dostça vurdu, bu sırada kolu masadaki kadehe çarptı ve devirdi. Gülümseyerek içkinin döküldüğü yere tuz serpmeye başladı. Açık portakal renkli leke Nivelle'e karısını anımsattı: "Missisipi'nin sarı gülü"... İyi ki burada yoktu. Bu düşünce bir an için Nivelle'i sevindirdi. Dinlenip eğlenebilir, Proserpine'in kaçırılışı üzerine heyecanlanarak şiir yazdığı o geceleri yeniden yaşayabilirdi. Ama hemen kayınpederi, "Transoc", on güne kadar Mary'nin geleceği ve birlikte Paris'e gidecekleri aklına geldi. Tiksinç tüm bunlar! Benim başkaları için yaratılmış olduğumu, benim şiirlerimi Paul Valery'nin övdüğünü hiç kimse anlamak istemiyor. Bu sarışın Amerikalı benimle eğleniyor. Onun için şair demek, belalı demek. Ve ben bu herife, "Sus be yabani!" diye bağıramıyorum. Şaşılacak şey, neden saçları ağarmamış acaba? Tıpkı kızı... Onun gibi sapsarı... Gözleri de yeni doğmuş çocuk gözleri... Canı sıkılıyordur herhalde. Ama yok canım, "Transoc"u, senatosu, yüksek politikası var onun.

Dehşetli canı sıkılıyordu Nivelle'in. Ağzını ayıra ayıra esnemek, ya da peçetesini fırlatıp kalkmak istiyordu. Ama kendini tuttu, sıkıntıyla önündeki üzüm salkımından birkaç tane aldı. Low ise gülümsüyor ve durmadan

"gücenmeyin lütfen, ama..." diye yineleyip duruyordu. Sonra yeniden Nivelle'in omuzuna vurarak konuşmasını sürdürdü:

— Bakın açık konuşuyorum, ilkin Mary hesabına korkmuştum. Bu Fransız da o Fransızlardan, diye düşünmüştüm. Ama siz çok dürüst çıktınız. Üç ya da dört yıl... Oldukça hatırı sayılır bir stajdır bu, özellikle de şiir yazan bir insan için.

Nivelle içinde bir keder, kin, tiksinti dalgasının kabarıp büyüdüğünü duydu. Üç yıldır bu tür konuşmalara dayanmak... İşte bu gerçekten bir stajdı. Perdelerden sızan güneş ışınları senatörün sert saçlarını aydınlatıyordu. Low olgun bir şeftaliyi avucunda birkaç kez döndürdükten sonra ısırdı: Üstü başı şeftali suyu içinde kalmıştı. Nivelle daha fazla dayanamadı, beyaz, zayıf yüzünde, sanki içerlerde bir yerlerden geliyormuş gibi bir buruşma belirdi.

— Gene karaciğerin mi? diye sordu Low içten bir ilgiyle.

Nivelle suçüstü yakalanmış gibi utandı:

— Çok sıcak...

— İyidir sıcak olması, tüm pislikler ortaya çıkar böylece. İnsan şöyle adamakıllı bir terledi miydi, Tanrı önünde olsun, insanlar önünde olsun temiz demektir artık. Hem alışmalısınız artık bu sıcaklara. Üç yıldır buralardasınız. Üç mü, yoksa dört oldu mu?

Nivelle peçeteyle alnını sildi, kapkara oluvermişti peçete. Bardağındaki buzlu suyu bir dikişte içip bitirdi ve sonunda gücünü toplamış olarak.

— Üç, dedi. Savaş bittiğinde gelmiştik buraya.

Senatör bir kahkaha attı.

— Kim dedi size savaşın bittiğini? Aslında sizin Fransızlar için savaş hiç başlamamıştı bile... Binbaşı Smiddle bana Fransızların bizim tanklara öküzün trene baktığı gibi baktıklarını söylemişti. Lütfen gücenmeyin, evet, bir Napolyon'unuz vardı, bunu ben de biliyorum. Ama o eskidendi. Oysa siz şimdi şairleştiniz, şair oldunuz. Savaş bitmedi, savaş daha yeni başlıyor. Biliyorum, Kızıllar çetin cevizdir. Fatalisttir onlar. Bir Rus için hayatın değeri yoktur. Bir rastlantıdır hayat. Şüphesiz çok kalabalıklar, sayıları çok

kabarık. Ama biz gene de kazanacağız. Dört yıldır buradasınız –ya da üç yıldır, bir şey fark etmez–, artık anlamış olmanız gerekir ki, biz Amerikalılar başladığımız bir işi sonuna dek götürürüz. Yavaş başlarız, bu doğru, enine boyuna düşünür, ölçüp biçeriz, bu da doğru, ama sonra... belli bir sistem içinde, zincirleme olarak öyle bir gidiş gideriz ki... Şu Kızılların işini bitirdiğimizde sizin şampanyalardan bir şişe daha içeceğim... Sizinle birlikte tabi..

Nivelle kendine geliyordu nazik, hafiften şüpheci, salt New York'un birtakım züppelerine değil, ama senatörün dost ve yakınlarına da değer veren bir kişi olup çıkmıştı.

Hafifçe gülümseyerek:

— Ve siz eminsiniz Ruslarda bomba bulunmadığına, dedi.

Low bu sözden alınmıştı.

— Ne bombası? Lütfen gücenmeyin, ama bu işler Mary için şiir yazmaya benzemez. Dün nedense bana "United"la kolay rekabet edilemeyeceğini kanıtlamaya çalışıp durmuştunuz. Sanki ben bu iş üzerinden para kazanmak istiyormuşum gibi... Para yapmak için bende pamuk var azizim, pamuk... Ama "Transoc" benim görevimdir, boynumda bir borçtur Tanrı için, Amerika içindir "Transoc". Ben Fransız değilim, şair de değilim, ideallerim var benim; dini, aileyi, kültürü kurtarmak gerek. Albay Roberts alçakgönüllü, sözü dinlenebilir, gerçekten tutarlı bir insandır. "Transoc"a büyük önem veriyor o. Şöyle bir gözünüzün önüne getirsenize: Ne çok işiniz olacak Paris'te! Sizin gibi bir insan kıyıda köşede kalmamalı. Devlet Bakanlığı'ndan birkaç aptalı da gagalamışsınız! Göğsüm kabardı, övünç duydum. Siz benim için Fransız değilsiniz artık. Açık konuşuyorum, siz benim için tam bir Amerikalısınız. Önemli olan, demirperdeye süzülüp orada yayılabilmektir. Prag'a Bill Coster'i gönderebiliriz. Bu bir oyun değil. Moskova'ya gelince... Roberts sizi uygun buluyor. Bir Fransız her yere kolayca girebilir. Bir adam bulun, ama beyni Kızıl değil, pembe olsun; ve şu güzel, yeşil kâğıtçıklar var ya, onlardan da eline bolca tutuşturuverin, gerisi kolay... Sosyalistler böyle garnitürlerden hoşlanırlar. Roberts orada çok şey yapılabileceğini söylüyor...

Nivelle kaşlarını gülünç bir biçimde kaldırdı:

— Öteden beri Pentagon'dakilerin akıl yeteneklerinden kuşkulanır dururdum; ama Albay Roberts'in böylesine saf olabileceğini hiç düşünmemiştim doğrusu. Bir Fransız sosyalistini hiçbir zaman işe yarar, iyi bir casus yapamazsınız. Parayı havaya savurmaktan başka bir şey değildir bu.

— Ne casusu? Roberts bilgi toplamaya gereksinim duyarsa ne size, ne bana başvurur; bu iş için kendi özel adamları vardır onun. Roberts'in salt haberalma işiyle uğraştığını sanmakla yanılıyorsunuz. Çok önemli kimselerle görüşür o. Kısa süre önce Başkan'ın yanındaydı. Askeri işler beni hiç mi hiç ilgilendirmez, en az güncel olan işlerdir onlar. Sahi, siz Rusların gerçekten savaşmak istediklerini düşünüyor musunuz?

— Hayır, düşünmüyorum. Elbette savaşacaklardır, ama şimdi değil, on-on beş yıl sonra, iyice hazır oldukları zaman. Bu baylar hep kazanılacak hiç kaybedilmeyecek bir piyangonun düşü içindeler. Sizin şu Roberts'iniz "Savaş! Savaş!" diye yırtınıp duruyor, can atıyor savaşmaya. Oysa dün, siz de savaşmanın uygun olacağını söylemiştiniz bana.

— Anımsamıyorum. Eğer söylemişsem, heyecanlandığımdan, kendimi kaptırdığımdan söylemişimdir. Altmış altı yaşındayım, ama hala heyecanlanıyor, canlabaşla veriyorum kendimi işe. Roberts'e gelince... Hep tartışırız biz onunla. Akıllı adamdır, barışın savaştan daha kazançlı, daha yararlı olduğunu bilir, ama askerdir ve bütün askerler savaşmak isterler. Çok açık, anlaşılır bir durumdur bu: Savaş olmadığı zaman askerler aptal gibi olurlar. Roberts kesinkes Kızılların harekete geçeceklerine, dolayısıyla onlardan önce davranmak gerektiğine inanıyor. O idealisttir, düşleri, gerçeklerin yerine kor. Bense sağduyuyla hareket eder, öyle yargılarım olayları. Savaşsız da bitirilebilir Kızılların işi. Eğer bir adam size engel oluyorsa, doğal olarak, ortadan kaldırırsınız onu. Ama şu var: Öldürmek her zaman uygun olmayabilir, bazen yıkmak, yıkıma uğratmak daha çok işe yarar. Smiths'in raporunu okudum. Savaş onları iyice yıpratmış. Heriflerin tepelerinde şahin gibi durmalıyız. Hani benim Berry'nin dişi bıldırcınlara yaptığı gibi. Varsın silahlansın herifler, varsın pantolonsuz gezsinler. Açık konuşuyorum... Hatta, hani derler ya, "Boğa yılanı gibi bilge olmalı" diye... İşte öyle olmalı.

Nivelle artık dinlemiyordu; kendisine söz yönelten kişiyi, bir alıcıyı devreden çıkarır gibi aradan çıkarmayı, konuşma sırasında onunla kendisi

arasındaki bağlantıyı koparmayı öğreneli çok olmuştu; sesini kesiyor, kafasını çok uzaklara ait, şimdiyle bağlantısız sesler dolduruyordu. Böyle anlarda Paris'teki odasında oturmuş, şiir yazmakta olduğunu düşlerdi. Bu ikinci dünya –bu düş dünyası– onun sığınağıydı: Karısından, geveze, kendini beğenmiş kayınpederinden, Amerika'dan... kurtuluşu, sığınağına gizlenmekte bulurdu. Ne bu nemli, boğucu sıcaklara, ne insanların tepelerinde asılı gibi oluşan gökdelenlere ve ne de kazanmak, batmak gibi ticaret işlerine alışamamıştı. Bu ülkede her şey büyük, kocaman, rahatsız ediciydi, fırtınalarından çocuk gibi korkuyordu insan, yağmurları, sinemalarda görülen tufanlar gibiydi. Çalışma odasının penceresi altında biten otlar, sanki kutsal kitaptan çıkarılıp konmuşlardı oraya, insanın elini dağlıyorlardı. Uzun süre önce –Amerika'ya gelişinden hemen sonraydı– bir yangın görmüştü. Büyük bir otel yanıyordu. On yedinci katın pencerelerinden birinde bir kadın çırpınıyordu. Sonra aşağıya atmıştı kadın kendini. Sık sık gözünün önüne geliyordu bu sahne, nedense kadının Fransız olduğunu düşünüyor, uykusu arasında kadın ona ya ağlayan Persèphone'yi, ya da çok eski yıllara ait müzeleri anımsatıyordu.

Büyük bir şair olabilirdi oysa. Her şey ters gitmişti. Nedense Almanların soyluluklarına inanmış ve nedense şu sarışın budala kadına bağlanmıştı. Şimdi gene ateşin içine girecekti. Bu onun yaşamı değildi; bir yangındı bu... Yükseklerde bir yangın... Merdiven yoktu inip kaçmak için ve aşağıya atlamak korkunçtu, tüyler ürperticiydi... Paris'te bir kurşunla işini bitirebilir, ya da Cenevre gölüne kendini atıp boğulabilirdi... Ve çok da iyi olurdu bu...

İlk yılı karısıyla birlikte New York'ta geçirmişlerdi, Mary hastalanınca Güneye gitmişler, sonra çakılıp kalmışlardı oraya. Ah, şu Güney! Ateşli, aptal, yapışkan kadınlar, akşamları, kulakları sağır eden bir radyo, alkol, yoksul, yılgın zenciler.. Nivelle karısına sık sık, insanları beyaz-kara diye renklerine göre ayıran Amerikalılara karşı olduğunu, böyle bir ayrımı uygar insanlar için çok çirkin bulduğunu söylerdi. Zencileri susarak geçiştirirdi: Aslında zencilere de karşıydı o; korkuları, parlak beyaz dişleri, yoksulluklarına bakmaksızın neşeli olabilmeleri, kaba dansları... Onlardan da hoşlanmazdı Nivelle. Bir gün karısına: "Ben insandım, oysa bir hayvanat bahçesine yerleştirdiler beni" demişti. Mary gülümsemiş, "Demek Smiddle seni de inandırdı zencilerin hayvan olduklarına?" demişti. "Sen bir şairsin şekerim, çiftçi oldun, yalnız çiftliğin yok." Kızmış ama susmuştu; bu budala isterik kadınla tartışmayı aşağılatıcı buluyordu. New York, yitik bir cennet

gibi gelmişti ona. Burada, Mary birtakım pasaklı, saçı başı karmakarışık ressamlarla gönül eğlendirirken; O, ateşler ve sisler içindeki uzun caddelerde dolaşmış... dolaşmış, konyak içip, pul pul akan Seine'i, Seine'in balıkçılarını, sahaflarını, aşıklarını düşünmüştü. O zamanlar daha şiir yazıyordu; Fransa, çiçeğe durmuş kestane ağaçları, Eski Dünya'nın sessiz hüznü üzerine şiirlerdi bunlar. Şimdi kendi kendini oyalaması, avunması da olanaksızdı: Bu sarı çiyan bir burkacın içine sokmuştu onu.

Nivelle git gide daha çok alıngan olmuştu, her şeye çabucak sinirleniyordu. Çevresindekiler, ondaki bu hastalığı daha da azdırıyorlardı; ama o tüm belaların başı olarak kayınpederini görüyordu. Bununla birlikte ruhsal bir dinginlik içinde olduğu sayılı bazı anlarında alınyazısı üzerine şöyle bir düşününce Low'un akıldan ve duygudan yana pek nasipsiz olmadığını kabul etmek zorunda kalıyordu. Senatör, beş parasız, vatansız, sosyal durumu sıfır olan bir yabancıyı evine kabul etmişti. Üstelik şimdi Nivelle'e, Paris'e onuru lekelenmiş bir yoksul olarak değil, "Transoc"un direktörü olarak dönme olanağı sağlıyordu. Büyük yazarlar bile kendisine yağ çekerlerdi artık... Hatta bunlardan birisi şimdiden, "Sirce'nin Maskesi" yazarının o özgün dehası önünde saygıyla eğildiğini" bildirir pohpohlayıcı bir mektup yollamıştı bile. Kim serzenişte bulunmaya cesaret edebilirdi Nivelle'e? Sembat olacak değildi ya bu kinci talihsiz?.. Hayatımın, diye düşündü Nivelle, kendine özgü bir çizgisi var: Kırkbir'de Antee'i alt eden Herküles'den yana olmam bir rastlantı değil. Kuşkusuz yanılıyordum. Kibirli, manyak Teutonları yarı Tanrı belledim kendime, yol kötüydü, ama amaç kusursuzdu. Proserpine'i, şiiri, Avrupa'yı savunmak... Kırkbir devam ediyor: Şimdi komünistlere karşı müthiş bir güç ileri sürüldü: Amerika... Demek ki, hiç kimseye ve hiçbir şeye ihanet etmedim: Ne Fransa'ya, ne sanata, ne kendime... Kendini bu düşüncelerle avutuyor, ama bir saat sonra, üzerinde gayet zevksiz bir giysiyle küçük bir kız çocuğu gibi hoplayıp duran, ya da senatörle –"Lütfen gücenmeyin"– her zamanki konuşmalarından birine dalmış olan Mary'yi görünce, tüm neşesini yitiriyordu. Şöyle yazmıştı günlüğüne (eski alışkanlıklarından onda kalan biricik şeydi bu): "Bundan daha fazla alçalınabileceğini sanmıyorum; Marsilya'nın belalıları bile benden yüz kat daha mutludurlar. Esin perisini yardımıma çağırmaya korkuyorum; bir gün bile yaşayamaz burada. Benim için değerli olan her şeyin kurtuluşu için biricik şans, onların bombaları. Bunun için onlara dua etmeliyim, oysa tiksiniyorum ben onlardan.

Roberts'in ve buralı öteki zıpçıktıların yanında Schirke, gerçekten de Nietzsche sayılır. Şaka falan değil; Almanlardan çok daha akıllılar. İnsanın böylesine basitleştirilebileceğini Avrupa'da hiç kimse düşleyemezdi bile."

Mary çekilmez oldu; bu yaşlar, psikologlarca pek iyi bilinen yaşlardır (Mary kırk üç yaşında olduğu halde, otuz dokuzunda olduğunu söylerdi.) Ne yapacağını, zamanını nasıl geçireceğini tam anlamıyla şaşırmış durumda; bir ara Teksas'a horoz dövüşü seyretmeye gitti. (Şu işe bakın ki, tam da o sırada, Teksas'ta horoz dövüştürmek yasaklanmıştı ve tıpkı Kızılların toplantıları gibi illegal olarak yapılıyordu), sonra kendini Miller'in romanlarına kaptırdı, neymiş efendim "çıplak gerçeği" seviyormuş, oysa Miller, yaşı geçmiş hipopotamlar için bir erotikten başka bir şey değil. Bugünlerde yeni bir mani edindi kendine: Zenci bir aşık buldu, adamı natürmort resim yapmaya –beyaz zambaklar çizmeye– zorluyor. Onun yeni bir Rousseau olduğundan da emin. Gözleri şehvetle parlıyor, ağzı yitmiş, yok olmuş gibi. Tiksinç! Her şeyi tiksinç bu kadının! Bugün kalktığımda, terinin ıslak lekesini gördüm iskemlede. Ne çirkeflik! Tiksiniyorum!.. Onlardan, kendimden, söylenen her sözden, yapılan her hareketten tiksiniyorum!"

Bir aya kadar Fransa'ya gidiyor. Anımsarlar mı acaba kendisini? Üç yıl önce, gazetelerden kesilmiş bir tomar yazı göndermişlerdi. Lejean'ın dostları, Nivelle'in hain olduğunu, yargılanması gerektiğini yazıyorlardı. Kuşkusuz o zamandan beri çok şey değişti. Şimdi herkes gelecek bir savaştan konuşup dururken, onun, üzerine suç alarak bağışlanmayı dilemesi, ya da kendini özürlü göstermesi uygun olmazdı. Şöyle diyebilirdi ama: "Ben bunu ta ne zamandan fark ettim! Sizler komünistlerle kardeşleşirken, ben durumu anlamıştım." Evet, Bay Lejean, kimin kimi yargılayacağını göreceğiz!

Durmadan Paris'e döneceğini düşünerek heyecanlanıyordu. Lancier, kuşkusuz vatanseverlere oyun oynamış, aldatmıştı onları, Almanlarla olan oyunları su yüzüne çıkmasın diyeydi şimdiki kavgası da. Sembat, budala ve zararlı bir adamdı. Gazeteler Dumas'nın Amerika'ya hareket edeceğini yazıyorlar. İhtiyar, bunamış: Mitinglere katılıyor, birtakım bildirilerin altına imzasını koyuyormuş. Demek ki, artık onunla da "Corbeille" akşamlarını, Maurice ahmağının aşçılık sanatı üzerine sevinç taşkınlıklarını anımsayarak ve "vahşilerin" sergileri Apollon ile Marsyas'nın ruhsal çarpışmaları üzerine

tartışarak şöyle sessiz bir akşam yemeği yemek olanağı kalmamıştı. Hayır, gerçeğin gözüne korkmadan bakmak gerek: Savaş öncesinin Paris'i yok artık, Nivelle, yeni, bildik olmayan bir kent bulacak.

Heyecan, karısının yokluğunun tadını çıkarmasına engel oluyordu. Uyuyamıyordu, aldığı uyku haplarının da bir yardımı olmuyordu bu konuda. Uzun, yeşilimtırak yüzünde, gözleri ateşli ateşli parlıyordu. Şimdi de, kayınpederiyle birlikte sıkıcı bir öğle yemeği yedikten sonra, üzerine bir gevşeklik çökmüş, yarı uykulu, bulanık bulanık düşünüyordu: Bir zamanlar hayatımı değiştirmek, ikinci bir hayata başlamak istiyordum. Oysa şimdi hiç mi hiç istemiyorum böyle bir şeyi: İkincisinin de, yüzüncüsünün de nasıl olacağını şimdiden biliyorum. Hiçbir ilginç yanı...

— Ama siz beni dinlemiyorsunuz! diye bağırdı Senatör Low. En önemlisi şu: Roberts orada gizli bir muhalefetin gelişmekte olduğunu söylüyor. Yalnızca örgütlemek gerekmiş. Roberts, öyle sıradan, her gün rastlanan adamlardan değildir. Harriman bile ona akıl danışır. Cumhuriyetçilerin çoğu ona büyük değer veriyorlar. Dulles'ın daha idareli olduğunu söyledim. Ama, eğer tüm bunlar bir bombayla çözülebilecekse, ben de sustum gitti...

Gerçekten de birdenbire sustu. Şu son zamanlarda böyleydi hep: Ateşli ateşli konuşurken, ansızın uyku bastırıyordu. Doktorların söylediğinin tersine, iş ve çalışmanın yaşla bir ilgisi olmadığına inanırdı. Yalnızca başkent yoruyordu onu. Yarım yüzyıl Missisipi'de, eski, beyaz sütunlu evinde yaşamış, çiçek yetiştirmiş, Mary'yi şımartmış, akşamları; büyük sarı nehrin sularının nasıl karardığını seyretmişti. Zencilere karşı sert, ama hakbilirdi. Suç işleyeni hemen kovar; coşkuyla çalışanları, dinsel günlerin gereklerine uyanları ödüllendirirdi. Nivelle'e, "Kuzeyliler" derdi "karaderililere arka olmaktan, onları savunmaktan hoşlanırlar nedense... Ama inanmayın siz onlara. Kuzeyliler, hatta Kızıllar, zencileri aşağılık görürler. Oysa ben, onların düğünlerine giderim, çocuklarıyla oyun oynarım, benim için önünde sonunda, onlar da insandır!"

Savaştan hemen önce, dostları Low'u politikaya sokmayı başarmışlardı. "Mary'nin artık korunmaya gereksinimi yok" diye düşünmüştü. "Dindar bir insan, Tanrı ve insanlar önünde sorumluluk almaktan kaçınmamalıdır." Kendi eyaletinin sorunlarıyla uğraşıyordu. Sonra senatoya soktular onu. Washington yakınındaki geniş villası çok sıkıcı, insanlar ise titiz, sert, burunları yüksekte gibi geliyordu ona, ama candan vermişti kendini işine.

Sık sık komisyonlara giriyordu. Ve işte kısa bir süre önce "Transoc"u kurmuş, örgütlemişti. Kırmızı yüzlü, sağlam yapılıydı, yüksek sesle konuşur, yüksek sesle gülerdi; herkes onun mutlu olduğunu sanırdı. Oysa o sarı nehrin, sütunlu evinin, oralardaki sessizliğin, dinginliğin özlemi içindeydi; baş ağrısından, nefes darlığından şikayetçiydi. Her zaman, "Korkarım ki, damat her şeye rağmen benden uzun yaşayacak!" derdi.

Senatör koltuğunda uyuklamaya başlamıştı, Nivelle hâlâ yemek masasında oturuyordu, dikkatini bir şey üzerinde toplamış, derin derin düşünüyor gibiydi. Gerçekteyse o burada değildi; kopuk, silik görüntüler geliyordu gözünün önüne; Fransa'nın eski panayırları, yanan evin penceresindeki kadın, açık kırmızı lalelerle dolu kırlar... Hizmetçinin içeri girişini duymadı bile. Senatör uyanmıştı:

— Telgraf mı?

Sonra bir çığlık atarak elindeki kağıdı yere düşürdü. Nivelle telgrafı yerden alıp okudu: "Dün Mary'ye bir suikast yapıldı. Yüce Tanrı sevdiklerini koruyup kolluyor, Mary'nin sağlığı yerindedir. Mr. Nivelle'in gelip gelmeyeceğini telgrafla bildiriniz. Eğer gelmeyeceklerse, Mary'nin buradan ayrılışını çabuklaştırmasını salık veririm. Suçlu yakalandı. Harrison adında, sizde çalışan bir zenci. Soruşturma devam ediyor. Olay hepimizi son derece öfkelendirdi. Kalplerimiz sizinledir. Eyalet komitesi parlak söylevinizin sağladığı başarıdan ötürü sizi kutlamamı rica etti benden. "Transoc"un yakın gelecekteki amaçlarına ilişkin bildiriniz bura basınında yayımlandı ve coşkun bir yankıyla karşılandı. Size candan bağlı, Binbaşı Smiddle."

— Ne korkunç! , dedi sonunda Senatör Low. Zavallı kızım!.. Düşünün bir, bu namussuzu Plower'inkinin yanında güzel bir eve yerleştirdim. Açık söylüyorum, insan değil bunlar! Mary'ye el kaldırmak ha! Ömrü boyunca kimseyi incitmemiştir o. İşin kötüsü oraya gidemem de... Yarın değil öbürsü gün raporum komisyonda görüşülecek.

Mississipi'ye gitmek Nivelle için mutluluk verici bir şey değildi, ama kayınpederiyle tartışılamayacağını da biliyordu. Senatörse her şeyi bağışlıyordu: Tek ki kızının yazgısına kayıtsız kalınmasındı. Low odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, bağırıp çağırıyordu, bir saat sonra biraz yatışınca:

— Bir uçağa atlayıp hemen gidebilirim, dedi. Ama Mary'nin buraya gelmesi daha iyi olmaz mı? Hava değişimine gereksinimi var onun da. Eğer şimdi Smiddle'e telefon edersek yarın sabah Jackson'dan hareket edebilir Mary. Benim de istediğim, sizin bir an önce kızınızı bağrınıza basabilmeniz.

Nivelle dışarı çıkıp tek başına yürümeye başladı sokakta. Hava kararmıştı, ama sıcağın havanın kararmasına falan aldırdığı yoktu. Nivelle'in soluduğu yakıcı bir nem ve benzin kokusuydu. Dinlenme sona ermişti: Komedi yeniden başlıyor, avantaj da Mary'den yana olmak üzere üstelik... Şaşılacak şey: Neden öldürmek istedi zenci acaba onu? Oysa korurdu o zencileri. Bununla birlikte anlaşılmayacak bir şey de yok ortada: Mary ellerindeydi, kendilerini umutsuzluğa, çaresizliğe düşüren adamın kızı… Besbelli Low cezalandırmıştı bu Harrison'u; o da bir bardak fazla içti ve öç almaya karar verdi. Çok kolay anlamak.

Yel gibi bir araba geçti yanından; iki sarı göz uzun uzun ışıdı karanlığın içinde. Nivelle durdu: İyi ama niçin öldürememiş adam onu?

Nivelle Tanrının yalnızca şaka yollu anıldığı bir aile çevresinde büyümüştü: Babası İncil'deki olaylar üzerine yazılmış basit şiirleri severdi. Genç ozanın kabul ettiği Tanrı ve tanrıçalar, gür defne ağaçları arasındaki ak mermerler ya da gölgelerdi. Ama şimdi, birdenbire kollarını yukarı kaldırmış, öfkeyle bağırıyordu: "Peki sen, ya sen niye öldürmedin onu?" Bu bağırışı Missisipili yoksul zenciye değil, Binbaşı Smiddle'in telgrafında sözünü ettiği "Her şeye muktedir olan"a idi.

Gülümseyerek, oynatıyorum galiba, diye düşündü ve yürüdü. Uzun bir aynanın önünde taranan bir genç kız ve çocuğunu yatıran bir ana gördü pencerede; yaşlı bir adam verandada oturmuş pipo içiyordu, bir başkası süzgeçli kovayla çiçek suluyordu. Kendilerinin olan bir yaşamı yaşıyorlar, ne "Transoc"un, ne komünistlerin ve ne de benim hiçbir önemimiz yok onlar için. Elbette aşıklar, şairler de vardır burada. Kadının biri doğuruyordur şimdi, Blois'da noter Jeannet'nin akşamları beyaz şebboyları nasıl suladığını anımsıyorum. Belki Rusya'da da oluyordur aynı şeyler?.. Noter değil de bir muhasebeci, ya da mühendistir çiçekleri sulayan? Ve kadınlar, orada da doğuruyorlardır, emziriyorlardır çocuklarını, yatırıyorlardır? Herkesin kendince bir yaşamı var, yalnızca ben... bir kenarda kalakalmışım. Oturmuş aynanın önüne, düş kuruyor... Sessizlik, akşam ve barış geçerli onun için... Peki ama, niçin Fransızları bir yerlere

yollamak, aptalca birtakım bildiriler sunmak, yaygara koparıp, fitnecilik, kışkırtıcılık yapmak zorundayım ben? Üç güne kadar Mary burada olacak. İlk sözü, "Sen benim içimi dolduran coşkunluğu anlayamıyorsun" olacaktır. Senatör de bunun üzerine gümleyen sesiyle, "Lütfen gücenmeyin" diyecektir... Sonra dosyalar, raporlar, ihbarlar, "Transoc"... Roberts haklı galiba; en temizi bomba...

2

Missisipi eyaletinin tüm gazeteleri, zenci David Harrison'un Mrs. Mary Nivelle'e yaptığı suikastın haberleriyle doluydu. Gazeteler, renkli ırklara özgü birçok aşağılık içgüdüden başka, suçlunun –öyle görünmekte ki– politik tutkular da taşıdığını ileri sürüyorlardı: Suçlu besbelli, Jefferson Dawis tarafından Güneylilere vasiyet edilen geleneklerin kutsal koruyucusu olan saygıdeğer Senatör Low'dan öç almak istiyordu. İşin politik yanının olduğu, suikastçının Binbaşı Smiddle'in soğukkanlılığı ve uyanıklığı sayesinde tutuklanmasından da belli oluyordu.

Güney eyaletlerinde yaşayanlardan pek az kimse Binbaşı Smiddle'in demokrat partinin destekleyicisi olduğunu bilmezdi. Bu tip tükenmez bir enerjiye sahip olan binbaşı her şeyle ilgilenirdi. Kilise konseyinin üyesi, "Yılmayanlar" kulübünün başkanıydı. Çiftçilikle ilgili yarışmalar düzenler, New Orleans, Jackson, Birmingham gazetelerine yazılar yazardı. Low'u senatörlüğe adaylığını koymaya ikna eden de asıl oydu. Binbaşı, Low'dan on yedi yaş küçüktü; senatör şaka yollu "Küçük" diye çağırırdı onu. Bununla birlikte onun zekasına büyük değer verir, sık sık kendisinden akıl almaya koşardı.

Binbaşı Smiddle, savaştan iki madalya ve Güneylilerin ne denli kahraman olduklarını gösteren yüzlerce öyküyle dönmüştü. Onun bu öykülerini dinledikten sonra eğer dünyada Lousiana ve Missisipi denilen yerler olmasaydı, Amerikalıların hiçbir zaman Normandiya'ya çıkamayacakları ve Elbe'ye kadar uzanamayacakları düşünülebilirdi. Kendinden söz ederken alçakgönüllü görünmeye çalışır ve yalnızca tankının başında Köln'e ilk girenlerden biri olduğunu, elinde olmadan ağzından kaçırmışçasına, hatırlayıverirdi. Savaş yıllarında saçları ağarmıştı ve bu, onun genç, güneşsi yüzüne özel bir çekicilik kazandırmıştı.

Böylesine ünlü bir kişinin düşmanı da az olmayacaktı elbette. Jackson'da "Kızıl" olarak tanınan Avukat Clark, Binbaşı Smiddle'in Ku-Klux-Klan'da çok önemli bir görevi olduğunu söylüyordu. Bunu duyan binbaşı, bir açıklama yaparak, "Ku-Klux-Klan yurtsever bir örgüttür" demişti. "Ve ben, bu örgüt üyelerinden birçoklarıyla dost olmaktan gurur duyuyorum. Ama kendim örgüt üyesi değilim. Çocukluğumdan beri yasalara uymaya

alışığım: Babam yargıçtı, on bir yaşında avukat işleriyle uğraşıyordum. Benim ve Ku-Klux-Klan'ların amaçlarımız aynıdır: Güneyli ruhunu korumak... Ama onlar kahramanlık, fedakarlık, kendini kurban etme tutkusu içindeler. Bense yasaların koruyucusuyum." Birtakım fesatçılar Binbaşı Smiddle'in Missisipi'de içki satışının yasaklanmasını savunduğunu, çünkü kendisinin, Jacksonluların her günkü uğrak yeri olan komşu "ıslak" eyaletle olan sınırda bir meyhanesi bulunduğunu ileri sürüyorlardı. Hatta binbaşının, şu son sıralarda tüm eyaleti sert içkiyle dolduran kaçakçı Joe'nun çetesini gizlediğini bile söylüyorlardı. Ancak bunun gerçeğe uygunluğu oldukça kuşku vericiydi; "ıslak cennet" lokantasına gelince, Smiddle bu lokantanın sahiplerinden biri olduğunu inkar etmiyordu. Viski ve içki satışının yasaklanmasına karşı da bir diyeceği olmadığını, bunu yalnızca desteklediğini, çünkü eyalet nüfusunun yarıdan çoğunun renkli ırktan olduğunu ve alkolün bunları suç işlemeye kışkırtabileceğini söylüyordu.

Başka söylentiler de vardı: Örneğin Chicago'dan Jackson'a tatile gelmiş bir zenci kız öğrencinin ırzına geçmekle suçluyorlardı binbaşıyı. Farmer'in dul karısıyla nikahlarının kıyılmasına iki saat kala, gelinin, tarlalarından bir kısmını erkek kardeşi üzerine yaptırdığını öğrenmesi üzerine, Smiddle'in ortadan kaybolduğunu söylüyorlardı. Avrupa'dan bir zümrüt gerdanlık getirdiği ve bunu, metresi olan bir Alman kadınından zorla aldığı da söylentiler arasındaydı. Bu masalların ne dereceye kadar doğru olduğunu kimse bilmiyordu; ama maddi durumu iyi ve romantik görünüşlü böyle bir adamın bekar kalması da herkesi şaşırtıyordu. Kadınlara karşı başarılıydı. Babasının evine yalnızca cahil taşralıların gelip gittiğini düşünen Mary bile on beş yıl kadar önce ona aşık olmuştu. Duygularını gizlememişti Mary. Smiddle ise, ben sizin için yetersizim," demişti, "sanattan anlamam ben. Aile hayatımda ise dayanılmaz bir despot olurum. Low'un kızı çok daha iyilerine layıktır."

Mary ile dostça ilişkiler içinde kalmış, kendini onun koruyucu şövalyesi diye adlandırarak Nivelle'in ("kibirli Fransız") sempatisini kazanmaya çalışmıştı. Mary'ye suikast yapan adamın Smiddle tarafından yakalandığını duyan Low damadına, "Lütfen gücenmeyin, ama bu çocuk Mary'yi sizden daha çok seviyor" demişti.

Senatör şu son sıralarda yüzbaşıyla Nivelle'in arasının bozulduğunu bilmiyordu. Smiddle, nefret etmesine rağmen Nivelle ile barışmaya, ona

katlanmaya hazırdı: "Otlakçı, asalak, yapmacıklı, tek kelimeyle Fransız!" Savaştan söz ederken Smiddle, düşmanlarının dostlarından daha sempatik olduklarını söylerdi. Temizlik ve bayındırlık bakımından Alman kentlerinin hakkını teslim ederdi. Alman askerlerinin dayanıklılıklarına hayrandı. Alman kadınlarından söz ederken de hülyalı hülyalı iç çekerdi. Ahlak bozukluğu, hafifliği, disiplinsizliği ile Fransa onu sinirlendirirdi. "Beyaz zenciler," derdi Fransızlar için, "hatta tam beyaz değiller, bir Marsilyalıyı renkli ırktan birinden ayırmak pek güç. Her şey altüst olmuş, ne gelenek, ne düzen, hiçbir şey kalmamış." Nivelle'in komünistlere sövmesine ve savaşın başında Almanlarla işbirliği yaptığını gizlememesine karşın binbaşı ona inanmazdı: "Senatörün damadı besbelli Kızıllardan yana" diye düşünürdü. Mary'deki değişmelerin nedenini, onun uzun süre Avrupa'da kalmasına mı, yoksa kocasının onun üzerindeki etkisine mi bağlamak gerektiğini bilemezdi. Mary, binbaşının komünistlerden korkmasına güler, her şeyin tepeden tırnağa değişmesinin –Beyaz Saray'da sürrealistlerin oturmasının, herkese özgürce boşanabilme izninin verilmesinin ve ikide bir Tanrının adının ağza alınmasına bir son verilmesinin– iyi olacağını söylerdi. Smiddle, Mary'nin kendisine takılmak, onu kızdırmak için böyle konuştuğunu bilirdi, ama gene de çileden çıkartırdı bu sözler onu. Nasıl olurdu da Low'un kızı –hem de şu günlerde– böylesi şakalar yapabilirdi?

Eğer Mary renkli ırk üzerine durmadan ve gitgide daha sık birtakım sözler etmeye kalkışmasaydı, o tüm bunlara dayanabilirdi. Avrupa'dan edinilmiş derme çatma birtakım bilgiler diyordu Smiddle kendi kendine Mary'nin konuşmaları için. Bu, Mary'nin hareketlerinin nedenini açıklayabilir, ama onu mazur göstermez. Kendine özgü bir karakteri vardı Mary'nin, bir şeyi tutturmaya görsün, şımarık bir çocuk gibi direnir, yineler dururdu isteğini. Eğer Nivelle Amerika'da birçok şeyin kendisi için anlaşılmaz olduğunu söylemeye kalkışırsa, Mary hemen Smiddle'in zenci askerlerin ardına gizlendiğini, zenci heykelciğinin tüm bu işten anlayanlarca beğenildiğini, hatta Picasso'nun şaşılacak ölçüde zencilere benzediğini bağırırdı. Mary'nin kendisini çileden çıkardığı bir gün Smiddle ona, "Eğer bir kızınız olsaydı, onun size zenci bir damat getirmesine razı olur muydunuz?" diye sorduğunda, Mary önce bir kahkaha atmış, sonra da, "Kıskanırdım bile kızımı" demişti, "eminim mükemmel koca olur şu zenciler."

Binbaşı Mary'nin konuşmalarının duyulmasından korkardı. Senatörün yükselişinin sonu demek olurdu bu. Onun adaylığını ileri süren kendisine de duyulan güven yitebilirdi böylece. Ya bir de Mary zencilerden birine açılır, içini dökerse? Küstahlaşırdı o zaman zenciler. Avrupa'da beyazları öldürmek için kendilerine olanak sağlandığında nasıl da zevkle koşmuşlardı... Almanlardan sonra Amerikalıların üstüne yürümek onlar için zevklerin en büyüğü olurdu. Binbaşı işte bu yüzden katıldığı mitinglerde Kızılların zenciler arasında yandaş bulabileceklerine değiniyor ve Senatör Low'a bir Rus subayıyla karşılaşmasını hatırlatarak, "Ne dese beğenirsiniz bana?" diyordu. "Üstelik de nişan kazanmış bir subaydı! Ona göre bir zenci şoför bizden daha üstünmüş. Çevrilmek istenen dümenin farkında mısınız? Zencileri kışkırtıp, üzerimize saldırtmak istiyorlar. Böylece bir kilit nokta elde edecekler, Meksika körfezine çıkarak, oradan kuzeye yürüyecekler. Acaba Washingtondakiler onların bu oyununu anlamıyorlar mı?" Smiddle, zencilere ne olursa olsun göz yummamak gerektiğini savunurdu. Gerçi, bir makalesinde, yasal partizanların linç edilmeleri kararına karşı çıkmıştı, ama Ku-Klux-Klan'cılar, ticaret odası başkanı hakkında söz etmek cesaretini gösteren bir zenciyi astıklarında Smiddle sevinmişti: Böylece akılları başlarına gelmiş olur.

Tüm eyaleti altüst eden olayın geçtiği günün arifesinde, binbaşı Senatör Low'dan bir mektup almıştı. "Transoc"la ilgili olan mektubun sonunda senatör, "Mary'yi unutmayın" diyordu, " o şimdi yarı dul sayılır; "Transoc" Nivelle'i başkentte kalmaya zorluyor. Üç haftaya kadar Mary buraya gelecek, sonra kocasıyla birlikte Avrupa'ya gidecekler."

Çok işi vardı Smiddle'in, ama yine de ertesi gün Mary'yi görmeye gitti. Arabasını bahçe kapısının önünde bırakarak iki yanında açalya ağaçları dizili yolda yürüdü. Barışçıl bir havadaydı, Mary'nin iğnelemelerine karşılık vermeyecekti. İyi bir yüreği vardı Mary'nin. Senatör Low'un kızıydı ne de olsa. Eve yaklaştığında –aydınlıktı ortalık daha– tuhaf bir şey gördü. İkinci katta, Mary'nin yatak odasının bulunduğu pencereden dev gibi bir zenci fırlamış ve yağmur borusundan inmeye başlamıştı. Binbaşı "Dur!"diye bağırmıştı zenciye. Bunun üzerine adam yere atlamış ve kaçmaya başlamıştı. Ancak, atladığında yaralanmış olacaktı ki fazla uzaklaşamadan şoför kendisini yakalamıştı. Sonra bahçıvan ve işçiler koşup gelmişler, ve şoför, bahçıvanın büyük bıçağının sapıyla zencinin kafasına vurmuştu. Smiddle öylesine sarsılmıştı ki, ağzını açıp bir şey söyleyemiyordu. Derken

Mary gelmişti koşa koşa. Bir Japon kimonosu vardı üzerinde. İsterik bir sesle bağırıp duruyordu: "Hiçbir şey çalmadı o! Duyuyor musunuz, hırsız değildir o!" Kendine gelen Smiddle kuru bir sesle, "Mahkeme bilir onun orasını" demişti. "Benim görevim sizi ve Mr. Low'un evini korumaktır." İşçilere, suçluyu samanlığa kapatmalarını, kendisinin kentten polis çağıracağını, polis gelince suçluyu teslim etmelerini emretmişti.

Çabucak akşam olmuştu. Otomobil farlarının ışık koridorunda yol boyundaki kaktüsler, sakat kişilerden oluşan bir kalabalığı andırıyordu. Derken sini gibi yusyuvarlak, kıpkırmızı bir ay doğdu. Smiddle bir türlü yatışamıyordu. Evet, iyi yürekli olduğu kuşkusuzdu Mary'nin, ama kafası kurtluydu işte. Low ailesinden bir kadının zenci bir katile arka çıkıp onu savunması yüz karası değil de neydi?

Yargıç Gilmore evinde kabul etti onu:

— Bir kadeh viski?

İstemedi Smiddle: Boğazına kramp girmişti. Olayı anlattı yargıca. Gilmore durmadan, "Karabasan! Tam bir karabasan!" diyordu hayretler içinde. Sonra da tek kelime konuşmadan, uzun süre öylece oturdular.

— Belki de, dedi yargıç ansızın, Mrs. Nivelle'in namusuna kasdetmişti adam?

Binbaşı bir şey söylemedi. Mary'nin kimonosundaki kırmızı balıkçıl kuşları geliyordu gözünün önüne. Bir yerlerde bir çocuğun bağırdığı duyuldu. Yargıç gülümseyerek:

— Benim aşçı kadın da zenci, dedi. Ama çok usludur. Öte yandan hazırladığı yemekler mükemmelden de ötedir.

Ertesi sabah zencinin yanında silah bulunmadığı ortaya çıktı. Kimin nesi olduğuna gelince, o da kolaylıkla bulundu: Savaştan döndükten hemen sonra Low'un çiftliğine girmişti. Suçunu kabul etmiyor ve, "Bayanın kendisi çağırdı beni evine" diyordu. Neden pencereden atlayıp kaçtığı sorusunu da, "Bir araba homurtusu duydum ve korktum" diye yanıtlıyordu.

Yargıç, Mary'yi ziyarete gitti. İlkin onu kabul etmek istemeyen Mary adamı bir saati aşkın bir süre beklettikten sonra hışımla dışarı çıktı ve

bağırmaya başladı:

— Ne hakla beni sorguya çekiyorsunuz? Babama söyleyeceğim bunların hepsini. Ne istiyorsunuz benden? Yüz kez söyledim size: Hırsız değil o, hiçbir şey çalmadı.

Şaşkına dönen yargıç:

— Bağışlayın, dedi, olayın sizde ezici bir izlenim bıraktığını anlıyorum. Sorguya çekmeyeceğim sizi, geçmiş olsun demeye gelmiştim yalnızca. Alçak herif evinize zorla niçin girdiğini açıklamak istemiyor. Bir soygun için miydi bu, yoksa daha kötü bir şey için mi, bilmiyorum. Sizi öldürmeyi de düşünmüş olabilir...

Mary birdenbire isterik bir kahkaha attı:

— Ya bana aşıksa? Yoksa artık bana kimsenin aşık olamayacağını mı sanıyorsunuz?

Kapıyı sıkıca kapattıktan sonra yargıç, Binbaşı Smiddle'e:

— Korkarım ki Mrs. Nivelle'in aklı başında değil, dedi. Zaten tuhaf huyları vardı, bir de bu sinirsel şok... Ağlıyor, gülüyor ve Tanrı bilir neler söylüyordur bu arada... Nasıl sıyrılacağım bu işten bilmiyorum.

Mary konusunu değiştirmek isteyen binbaşı:

— Ne dersin, diye sordu, adam onu öldürmek niyetinde miydi acaba?

— Sanmıyorum, bu alçak herifin Mrs. Nivelle'in namusuna kasdettiği yolundadır benim düşüncem, biliyorsunuz. Mary'nin söz ve davranışlarından çıkardım bunu. Senatör ne diyecek bilmiyorum, ama bana sorarsanız, gazetecilere herifin Mrs. Nivelle'i öldürmek istediğini söyleyelim. Bu ne de olsa daha edeplice... Karabasan bu, tam bir karabasan! Bir de valiye danışsak mı acaba, ne dersiniz?

Binbaşı hemen yanıtlamadı, yargıcın sözleri sarsmıştı onu. Balıkçıl kuşları geldi yine gözünün önüne, Mary ise, dev gibi, korkunç zencinin boynuna dolamıştı kollarını. Yalan söylemiyordu belki de zenci. Böyle bir isterikten her şey beklenebilirdi. En önemlisi, gevezelik etmeseydi bari.

— Haklısınız, dedi sonunda. Önemli olan Mrs. Nivelle'in üzerine saldırması, tüm geriye kalanlar ayrıntıdan başka bir şey değil. Gazeteler rezilce şeyleri anlatmayı pek severler, ama herhangi bir aktrist değil Mary, bir senatör kızı. Önünde sonunda...

Smiddle sözünü tamamlamadan yargıç kıs kıs gülmeye başladı:

— Önünde sonunda herif elektrik sandalyesine oturacak.

Zenci David Harrison dudağı patlamış, gözü kapanmış olarak odanın yapış yapış zemini üzerinde serilmiş yatıyordu. Kapının dışında "onlu, as", "as, onlu" diye yineleyip durmaktan sersemlemiş iki gardiyan duruyordu. David Harrison'un kafasında hiçbir düşünce yoktu, artık ne korku, ne de acı duyuyordu. Ama birdenbire bir şey anımsadı: Jenny demiryolu köprüsünün orada bekleyecekti onu. İşte o zaman tüm tutukevi çırpınmalı bir çığlıkla sarsıldı.

3

Low'un bir şey üzerinde ısrarla durması, inat etmesi pek seyrek olan bir şeydi. Kızına da geçmişti bu huyu. Son derece duygulu bir kadın olan Mary her şeye kolaylıkla gönül verirdi: Bir kitaba, bir insana, sıradan bir "izm"e, hatta bir eğlenceye... Ve tüm bunlar onda bir "mani" halini almıştı. Avrupa'da on bir yıl yaşamış, çok şeyler görmüştü, ama o çocuksu içtenliği, yapmacıksızlığı olduğu gibi kalmıştı. Öğrenimine de sondan başlamıştı. Dostlarının neye hayran olacaklarını bilirdi yalnızca: Sanat yapıtları, bilimsel sorunlar, fikir savaşları... onun için bir kaleidoskopta[2] birbiri ardınca değişen parlak tablolardan ibaretti. Avrupa'nın onu sakatladığını söylemek de mümkündü: Ona bir zevk, bir "gusto" vermeden zevksizlik önünde bir korku duygusu geliştirmişti; bir ideal vermeden Amerika'ya karşı kışkırtmıştı.

Nivelle'i titizliğiyle ezerek, üzgü dolu, tutku dolu bir aşkla sevmişti. Onda deha olduğuna inanıyor, Low'un paraları, onun kendisini şiire vermesine olanak sağlıyor diye çocuk gibi seviniyordu. Floransa yapısı deri kılıflı defteri onun elinin altına sıkıştırıyor ve bir saat sonra soruyordu: "Yazdın mı, tamam mı?" Nivelle geçmişinden birçok şeyi gizlemişti ondan; Fransa'yı terketmek zorunda kaldığını, çünkü işgalcilerle birlikte yaşayamayacağını söylemişti. Bir gün (Cenevre'den ayrılmadan kısa süre önce) Mary kuaförde otururken, orada unutulmuş bir gazeteyi almış ve bembeyaz kesilmişti: Gazetede yazdığına göre Nivelle (makalenin yazarı ona "usta bir şair taslağı" diyordu) işgal sırasında Almanlarla işbirliği yapmış ve pasaport servisi müdürü iken yurtseverlere yardım etmemekle kalmamış, onları Gestapo'nun eline vermişti. Mary doğruca kocasına koşmuş ve bir tek kelime söylemeden, suskun, sarsılmış, öylece gazeteyi uzatmıştı. Nivelle yüzünü buruşturmuş, "Komünist oyunu" demişti. "Uğradıkları hakaretin acısını çıkarıyorlar. Yalan, iftira, çirkefçe bir politika bu." Mary'yi tatmin etmemişti bu sözler ve Nivelle'in uzun uzun komünistlerden nefret ederek de yurtsever olunabileceğini, prefekturada[3] çalıştığını, çünkü çiftlik sahibi bir babası olmadığını, hiç kimseyi ele vermediğini, hatta birçok tutukluya yardımda bulunduğunu ve aslında tüm bunların kendisini çok az ilgilendirdiğini, çünkü "Paul Valery'nin bir iki satırının, politikanın tümünden daha değerli" olduğunu anlatması gerekti.

Mary o zaman kocasına inanmıştı, ama yine de bir burukluk kalmıştı içinde: Kocası poliste çalışmıştı ve bunu herkes biliyordu. Acıydı bu onun için. Üç gün sonra ise (Low'un çiftliğinde geçmişti bu olay) kocasıyla bir ağız kavgasından sonra, birdenbire, "Şunu da söyleyeyim ki" demişti. "Her zaman birtakım yüksek fikirler vardır sende, ama, dürüstlüğün zerresi yoktur."

Amerika'ya döndükten sonra üç dört ay Mary kocasının yanından hiç ayrılmamıştı; kendi ülkesinde kendini yabancı gibi görüyor ve kocası ona biricik yakın insan gibi geliyordu. Nivelle'in sinirine dokunduğunu, onu öfkelendirdiğini anlıyor, ama kendini tutamıyordu. Nivelle de durmadan ondan kaçmanın yolunu buluyordu. Birkaç gece eve hiç gelmedi, dostlarında kaldığını söyledi Mary'ye; esin, coşku aramalıydı, salt Mary'nin kocası değildi ki o, bir şairdi aynı zamanda... Mary kıskanıyordu kocasını, göz yaşlarından şişmiş bir suratla dolaşıyor, kendisini aptal, dar kafalı, aklını yitirmiş olarak görüyordu. Böyle umutsuzluğa düştüğü anlarda, Paris'te tanıştığı sürrealist ressam arkadaşına gidiyordu. Adam ona yeni resimlerini gösteriyordu: Tabutun içine uzanmış pipo içen bir ölü, mandolin çalan iki inek... Sonra durmadan içiyorlardı. Ressam, "artık gitme zamanınız gelmedi mi?" diye soruyor, o ise gülüyor ve soyunmaya başlıyordu. Sabahleyin dönüyordu eve. Çok içiyordu. Dürüst olmayan bir yaşayışa kaptırmıştı kendini; kocasının kendisini aldattığını biliyor ve gayet sakin o da onu aldatıyordu. Niçin ayrılmıyordu kocasından? Her şey senatöre dayanıyordu. Mary'nin gerçek, büyük bir aşkla sevdiği birisi varsa bu yalnız babasıydı. Annesi o daha küçükken ölmüştü ve babası büyütmüştü onu. Her şeyini seviyordu babasının, hatta düşkün, zayıf yanlarını bile... Onun yükselme hırsını, politik heveslerini, son derece sıkıcı bulduğu işlerini, zaman zaman içine düştüğü pasaklılığı hep hoş görürdü. Onunla hiç tartışmaz, kendi çabalarından, dertlerinden ona hiç söz etmezdi. Missisipi insanlarının boşanmayı doğru bulmadıklarını, bunu onaylamadıklarını biliyordu. Üstelik babasına böyle bir darbe indirmeye hakkı olmadığını düşünüyordu: Babama danışmadan kendim seçtim kocamı, öyleyse katlanmalıyım.

Üzüntü, viski, gürültülü ve hareketli gecelerden hasta olmuştu. Babasının güneye gitmelerini istemesi de bundandı. Missisipi kıyısındaki çiftlikte Nivelle ile altı ay geçirmişti. O günlerin en güç dönemiydi bu, ve kısa bir süre sonra Paris'e gideceklerini bilmesi, onu özgürlüğe kavuşacakmışçasına

sevindiriyordu; orada senatörün adına gölge düşürme tehlikesi olmaksızın aklına eseni yapabilirdi. Nivelle Washington'da yeni göreviyle ilgili işlerini görüşürken, kendisi güneyde kalmak istemişti. Nivelle'i artık sevmiyordu ve çiftlikteki hayattan sıkılmasına karşın, onsuz kalıyor olmaktan dolayı sevinç duyuyordu. Bir senatör kızı olmasaydı, kuşkusuz, Jakson denilen bu sapa taşra kentinde bile, gürültülü içki alemleri ve yaratılışı gereği canının çektiği şu küçük gönül eğlenceleri için bir arkadaş bulabilirdi kendine. Ama hep Low'un adını düşünüyor ve bir şey yapmıyordu. Can sıkıntısı içinde elinden geldiğince zaman öldürmeye çalışıyordu: Proust'un romanlarını okuyor, bitki koleksiyonu yapıyor, hayırsever çalışmalara katılıyordu: Çiftlikteki zenci kadınlara çocuk giyeceği, ilaç, çikolata dağıtıyordu.

İşte ihtiyar Plower'in yanında oturan zenci David Harrison'la tanışması da böyle olmuştu. Bir gün, kilisede pazar ayininden sonra Plower'in evine giderken –ihtiyarın torununa vitamin tabletleri götürürdü– genç zenciyi gördü: Küçük kızın resmini yapıyordu. Resimdeki anlatım gücü, çizgilerin sertliği hoşuna gitmişti. David, resim yapmaktan hoşlandığını söylemişti; ve o da ertesi pazar okullarda kullanılan bir boya takımı getirmişti ona. Tüm bunlar Nivelle'in hareketinden önce olmuştu ve o da böylece delişmen karısının bu "gündelik heves"iyle alay edebilmek fırsatını bulmuştu. Mary'nin zenciyle buluşmaları devam etti. Ona albümler, boyalar, ünlü ressamların yaşam öykülerini anlatan kitaplar getiriyordu. Gerçi David yalnız pazarları veriyordu kendini resme, ama gene de başarılıydı; ve Mary büyük bir sanatçının ortaya çıkmakta olduğundan emindi. Kaç kezdir kuzeye gitmesi gerektiğini söylüyordu David'e: "New York'ta sizin değerinizi anlarlar" diyordu. "Orada ünlü birçok zenci aktör var; içlerinden birisiyle bir gece geçirdim ben. Haarlem'de yaşarlar, ama her yerde parlamışlardır. Hem de ne parlama, ne başarı! Büyük bir galeride sergi açabilirsiniz. New York'a gideceğim ve bizzat uğraşacağım bu işle." Onun bunları her söyleyişinde David "Teşekkür ederim, ama gitmek istemiyorum" diyordu.

Bir gün zencinin yanından ayrıldıktan sonra, Mary birden gülümsedi: Kıvırtmanın gereği yok. Aşık oldum bu zenciye... Bir randevu düşlemeye başladı; öyle ya, hep başkalarının, Plower'in yanında karşılaşıyorlardı. Bazen de David onu yola kadar geçiriyordu. Sinirleniyor, ilaç alıyor, uyuyamıyordu. Hüzünlü, düş dolu gözleriyle, gece-gündüz gözünün önünden gitmiyordu zenci. Bir kez olsun öpebilseydi onu! Delice birtakım

şeyler bile yapmaya hazırdı. David'in elini sıkıyor ve fısıldıyordu: "Ben, galiba aklımı yitiriyorum." Oysa David eskisi gibiydi; saygılı, kendine hakim... Yalnız bir kez, başını çevirip, iç çekmişti. Bunu gören Mary, "O da acı çekiyor" diye düşünmüştü.

— Bana gelin bu akşam, demişti David'e bir gün. Ünlü sanatçıların resimlerini gösteririm size.

— Olanaksız bu! diye yanıtlamıştı David.

— Niçin? Bahçe kapısında bekleyeceğim sizi. Geldiğinizi kimse görmeyecek, hizmetçileri savdım. Eğer bahçıvanla karşılaşacak olursak, çalışma masamı onarmak için geldiğinizi söyleriz ona; bir aralar marangozluk yaptığınızı söylemiştiniz hani. Ama, bahçıvanla da karşılaşmayız, eminim...

— Olanaksız bu! diye yinelemişti David. Öfkelenmişti Mary; açık kırmızı lekeler kaplamıştı yanaklarını. Kendinden geçerek:

— Emrediyorum sana! diye bağırmıştı. Benimle hiç tartışma, yoksa senin için kötü olur. Bahçıvandan korkuyorsun, ama ben ondan daha büyük belayım.

Gelmişti David. O da gerçekten resimler göstermişti ona; sağdan soldan derlenmiş, alacalı-bulacalı bir koleksiyondu bu. Sürrealistlerin resimlerinin yanısıra, Rodin'in desenleri ve Matisse'in güzel bir natürmortu asılıydı. David hayran kalmıştı resimlere, dahası, sıkılganlığını da bir yana bırakarak, resim sanatı üzerine konuşmaya başlamıştı. Mary birdenbire, David'in kendisini değil, ondaki heyecanı, onun sanat karşısındaki bu duygusal coşkunluğunu sevdiğini anlamıştı. Onun, kendisini kucaklama isteğini geri çevirmeye hazır olduğunu düşündü; Paris'te, ona benzeyen ateşli biriyle kolayca unutabilirdi David'i. Sanatçıydı o, koruyup kollamak gerekti onu.

— Kaç yaşındasın? diye sormuştu zenciye.

— Yirmi beş.

Yaşını saklardı Mary, ama ona olduğu gibi söylemişti:

— Bense kırk üç; annen yerindeyim. Dinle beni David, neden New Yorka gitmek istemiyorsun? Para meselesini düşünme, senin suluboya resimlerini satın alırım. Ressamsın sen, yok olur gidersin burada.

Bir otomobil homurtusu duyulmuştu o sırada. Mary gidip pencereden bakmıştı:

— Smiddle!

Ve David, pencereye atılmıştı.

4

Jenny, David'i demiryolu köprüsünün orda beklememişti: Zenci mahallesinde hızla yayılmıştı korkunç haber. "Bu Smiddle'in işidir" diyordu yaşlı zenciler. Kadınlar hıçkırarak çocuklarını bağırlarına basıyorlardı. Bir pogrom[4] bekliyorlardı. Işıkları söndürülen evlerin pencereleri bir bir kararıyor, kavurucu rüzgâr ölü kentin zenci sokaklarındaki tozları süpürüp savuruyordu.

Kardeşi koşarak geldiğinde Jenny pembe bir bluz dikiyordu. Oğlan ağzını açıp daha "David" der demez, her şeyi anlamıştı. Gerek yoktu gerisini dinlemeye.

Bir yıl öncesiydi. Gene böyle yakıcı bir gece... Ormana gitmişlerdi David'le. Çoktandır tanışıyorlardı, ama işte bir saat önce, bu akşama kadar birbirlerini hiç de tanımadıklarını anlamışlardı. Orman; yosun, unutulmuş bir bahar ve mutluluk kokuyordu. Sarmaşıklar tutkuyla kucaklamışlardı birbirlerini. Yarı yarıya yıkılmış harap bir evin yanında iki kaktüs duruyordu; birbirlerini okşuyor, aşıklara öykünüyorlardı sanki. İlk konuşan David olmuştu. Sonraları Jenny ne kadar çaba gösterdiyse de, o sırada David'in kendine neler söylediğini anımsayamamıştı. Uzun bir aşk itirafı gibi gelmişti erkeğin söyledikleri ona; ama belki de, David yalnızca onun adını söylemiş, "Jenny" demişti de, geri kalanları ağaçlar, kuşlar, eller, dudaklar tamamlamıştı.

Geri dönerlerken Jenny gözlerini göğe kaldırmış ve titremişti. "Neyin var?" diye sormuştu David. Cevap vermemiş, yürümesini zorlukla sürdürmüştü. Sonra durmuş sessizce "Korkuyorum" diye açıklamıştı. David onu sakinleştirmeye çalışmış, ortak gizlerini kimsenin öğrenemeyeceğini söylemişti. Başını sallayarak onaylamıştı onun bu sözlerini. Ama, korktuğu şeyin dedikodular olmadığını nasıl söyleyebilirdi ona? Başını kaldırıp kapkara gökyüzüne bakmış, kocaman, yeşil bir yıldız görmüştü. Daha önce böyle bir yıldız hiç görmemişti Jenny; böyle yalnız, böyle kederli ve ölüme yazgılı... "İşte bizim aşkımız..." diye düşünmüştü sonra.

Mutluluk yıldızı vardır hani... Kiliselerde üzerine şarkılar söylenen, acılı, bitkin çobanları kurtaran, mavimsi sigara dumanlarıyla dolu batakhanelerde

umutsuzluk kol gezmeye başlayınca kumarbazların çağırdıkları yıldız... David savaştan, küçük, kırmızı bir yıldız getirmişti. Rusların hediyesi olan bu yıldızı herkese gösteriyor, "Mutluluk getirmeli bu yıldız" diyordu. Jenny'nin gördüğü yıldız başkaydı: Felaket habercisiydi bu yıldız. Altı ay sonra, ayrılığın gölgesi aralarına düştüğü zaman Jenny:

— Boş inançlı değilimdir, demişti David'e. İstersen anneme sorabilirsin öyle işaretlere, belirtilere falan inanmam. Ama yeşil yıldızı gördüğümde bir mutsuzlukla karşılaşacağımızı anlamıştım. Sakın yakındığımı sanma. Öylesine mutluyum ki! Beni öptüğün zaman, dünyanın en mutlu kişisiyim. Ama o zaman bu mutluluğu elimizden zorla alacaklarını anlamıştım. Ah bir görebilseydin, öyle yeşil, öyle hüzünlüydü ki...

David acı acı gülümsemişti:

— Jenny, gerçekten siyahlar da mutlu olabilirler mi?

Haftalar birbirini kovalıyordu; pazarları buluşuyorlardı onlar. Günler birbiri ardı sıra geçip gidiyordu; pazartesi, salı, çarşamba... Jenny dikiş dikiyordu. David ağaç yontuyor, pamuk topluyor, kamyon kullanıyordu. Jenny bluz dikiyordu; pembe, mavi, menekşe, nar rengi bluzlar; toprak kara, pamuk beyazdı, Binbaşı Smiddle kentte dolaşıyor, yeşil yıldız ise batmak nedir bilmeksizin, bir dağılış, bir yok oluş için parlıyordu.

— Bu kadar çok çalışmamalısın Jenny.

— Niçin? Güçlüyüm ben. Ellerime baksana.

— Bilmiyorum, ama bana öyle görünüyor ki zayıfsın, hayır, zayıf da değil, cılızsın...

Başını çevirdi Jenny; yeşil yıldız gelmişti aklına.

Sonra David'ini öptü öptü...

Şarkı söylemeyi severdi Jenny, aşka, bulutların üzerindeki küçük çocuğa, çiçeklere değgin şarkılar ve daha bir sürü şarkı... Bir gün David ona şakayla:

— Niçin yeşil yıldız üzerine bir şarkı söylemiyorsun? diye sormuştu.

Cevap vermemişti Jenny. Sonra başka şeylerden söz etmişlerdi. Derken Jenny birdenbire şarkı söylemeye başlamıştı:

"Gelin" diyordu O, davet ediyordu,
İnanmıyorlar, korkuyorlardı arka çıkmaya ona.
Ve asıldı yüksek bir ağacın çok yüksek bir dalına,
Gözlerini kuşlar gagalıyordu.

David:

— Charlie üzerine değil miydi bu şarkı? dedi. Belçika'da yüzbaşımızın nasıl korktuğu aklıma geliyor da... Siperin üstüne çıkmış ve "Her şey bitti!" diye bağırmıştı. İşe bak, kanlı ishal olmuştu herif. Çok olmuştu biz Almanları kovalı, ama o inanmıyordu, çömelmiş oturuyor ve –bir kuklası vardı– onu öpüp duruyordu. Uğuruydu bu güya onun. İnan doğru söylüyorum, herkes gülerdi ona. Evet, gerekliydik o zamanlar biz, ihtiyaçları vardı bize. Charlie'yi kim asmıstı? Frank değil mi? Asker kaçağıydı bu Frank. Gizli bir yanı yok bunun. Ondan başka iki beyaz daha vardı. Tabansız, ödlek iki beyaz, tanırdım onları, tüm savaş boyunca hastanede pinekleyip durmuşlardı.

David anlatmasını sürdürdü:

— Kamyon sürüyordum ben. Bir geçit vardı, orada Ruslar karşıladı bizi. Rusların sakallı oldukları doğru değil, sakalları makalları yoktu. Çok da neşeliydiler. Bizimle birlikte üç de beyaz vardı. Hemen Rusların üzerine saldırıp dilenircesine düğme, el yazısı, hatıra eşya istemeye başladılar. Charlie'yle ben bir kenarda duruyorduk. Ruslardan biri ansızın bize doğru yürümeye başladı. Kim olduğunu imkanı yok bilemezsin. Albaydı. Elini uzattı bize, herkes de gördü bunu. Bir şeyler söyledi sonra, anlamamıştım ben ama, besbelli iyi şeylerdi söyledikleri, gülüyordu öteki Ruslar çünkü. İçten bir şekilde Charlie'nin de elini sıktı albay. Charlie de benim gibi madalya almıştı. Ama ben şanslı çıktım, sağ kaldım. Charlie kolunu kaybetti savaşta. Bu Frank'ı iyi bilirim ben, asker kaçağıydı. Charlie'yi astı. Hayır Jenny, biz onlarla birlikte yaşayamayız.

— Kuzeye gitmelisin David. New York'a, senin için iyi olur. Kimbilir, belki de Rusya daha iyidir. Ama çok uzak. Burada bir şey elde

edemeyeceksin sen. Yolu düşünüyorsan, bilet parasını biriktiririm ben, New York'a kadar... Gitmelisin buradan David.

— Hayır Jenny, gidemem. Yitirmek için mi buldum ben seni? Sık sık düşünmüşümdür: Seni bulup ortaya çıkarmak, bir yıldızı ya da bir adayı bulmaktan çok daha zor... Yıldızı bulma işinde hesap yapabilme olanağı var; ama aşkta öyle mi? Ya vardır, ya yoktur; ya aşıksındır, ya da değil. Ben mutluluğumu buldum Jenny.

— Öyle cılız ki bu mutluluk David...

— Missisipi'de beyazlardan daha kalabalığız biz. Eğer zenciler akıllarını başlarına toplarlarsa, yaşayabilirler. Dün akşam bizimkilere; "Niçin düşünmek istemiyorsunuz? dedim. Charlie'yi asker kaçakları astılar Rus albayı ise onun elini sıkmıstı" Sıvışıverdiler hemen Jenny. Düşünmekten korkuyorlar. İhtiyar Plower ne dedi bana biliyor musun? "Tanrı insanlardan iyidir ve zencilerin cenneti hiç kuşkusuz beyazlarınkinden daha kötü değildir." Fark ediyor musun, Tanrının iki ayrı cenneti olduğunu ve Senatör Low'u zenci Plower'le aynı bulutun üstünde oturtamayacağını sanıyor. Ne diyorum sana, düşünmekten bile korkuyorlar...

— Ben de korkuyorum David. Sen böyle konuştuğun zaman hem korkuyor, hem seviniyorum. Seni işiteceklerinden korkuyorum.

— Kim? Melekler mi?

— Hayır. Smiddle.

David, Mary ile karşılaşmasını anlatınca Jenny'nin içi sızladı: Elbette iyi bir şeydi David'in resim yapması; beyazlar bile onun bu konudaki yeteneğini kabul ediyorlar. Ben bunu nicedir söylüyordum, ama o, öylesine söylediğimi –kendisini sevdiğim için söylediğimi– sanıyordu. New York'a gitmesi gerek onun. Ama senatörün kızıyla görüşmese daha iyi olur; kötü sonlanır böyle işler genellikle.

— Daha sonra hiç karşılaşmadın mı onunla David?

— Bugün yine geldi. Boya getirmiş.

Anlıyordu Jenny: Bu beyaz kadın David'den hoşlanıyordu. Çok akıllı bir kadındı muhakkak, dünyanın her yanını gezmişti. Birden bir kıskançlık

yalımı parlavıverdi Jenny'nin içinde: Randevusuna gitmemeyi bile düşündü ama çarçabuk yanıldığını anladı ve koşarcasına gitti buluşma yerine.

David kendisini kucakladığında:

— Niçin kucaklıyorsun beni? diye sordu. Bir başkası var hayatında şimdi...

David gülümsedi:

— Ondan nasıl kurtulacağımı bilemiyorum. Plower'e gelmemesini rica ettim kendisinden, darıldı.

— Onu darıltmak istemiyorsun? Demek ki seviyorsun onu...

— Ondan korkuyorum, hepsi bu. Bir görsen kendisini! Her şeyi yapabilir.

Bir gün hiç beklemediği bir saatte David'i bulmuştu karşısında Jenny. Münasebetsiz bir saatti. David kendinde değilmişçesine:

— Aklını kaçırmış bu kadın, demişti. Ne dedi biliyor musun; akşam onun evine gidecekmişim. Evet, evet; senatörün evine. Bunun olamayacağını söyleyince de bağırmaya başladı. Öfkelenmişti: "İstediğimi elde etmesini bilirim ben," dedi.

— Gitme David. Bir tuzak bu, öldürecekler seni.

— Eğer gitmezsem bu kez de öç almaya kalkışır benden. İşin kötüsü, aşık bana, anlıyor musun, ağzıyla söyledi bunu. Smiddle'i kışkırtıp üzerime salabilir.

— Kuzeye gitmelisin. Yarın. Ya da hayır, bugün...

— Aptallık etme. Sensiz bir yere kımıldamam. İki kişilik bilet parası bulmalıyız. Tek başıma gidersem çıldırırım ben. Sensiz yapamam. Bu, benim zenci David Harrison olduğum kadar açık ve kesin. Mary'ye gidip açıkça her şeyi...

— Gitme David, yalvarırım sana...

— Yarın köprünün orda, tamam mı? Seni seviyorum Jenny!.

David gidince, Jenny, üzerinde altından bir kalp ve iki güvercin bulunan kumbarayı yere çarpıp parçalamıştı. İlkbahardan beri David'e bilet parası biriktiriyordu. Yere saçılan minicik gümüş bozuklukları yeniden saymıştı: Galiba yeter. Gidecek, kesinlikle gitmesini isteyeceğim ondan. Yarın, gideceğine dair söz alacağım. Ormanımızda vedalaşırız.

Pembe bir bluz dikmişti Jenny; başkaları için değil, kendisi için... Şık olmak istiyordu, varsın David'in belleğinde güzel olarak kalsındı... Bu andan sonra da ne heyecanlanmış, ne ağlamış, ne de yeşil yıldızı düşünmüştü: Yarın son gündü, ayrılacaklardı. David "Çabuk dönerim" diyecekti muhakkak, ayrılırken hep böyle söylerdi zaten. Oysa bir zencinin kuzeyden dönmesi olacak şey miydi? New York'ta bir karısı olacak; geniş, aydınlık bulvarlardan sinemaya gidecekti onunla; Jenny'yi anımsayınca da birkaç saniyecik hüzünlenecekti, o kadar.

Kardeşi koşarak odaya girdiğinde, pembe bluzu dikiyordu Jenny. Ne çığlık attı, ne ağladı... Sessizce sokağa çıktı. Karanlık gecenin içinde hızla esen rüzgârın kaldırdığı tozlar sardı her yanını. Yere oturdu. Ne bir ışık, ne bir yıldız, hiçbir şey yoktu. Yüzünü toprağa bastırdı, sessizce bir çığlık halinde sevdiğinin adı döküldü dudaklarından: "David!.."

5

Mary iki gün kendisine gelemedi. Binbaşı Smiddle, Nivelle ile telefon görüşmesinden sonra, ne zaman ayrılmayı düşündüğünü öğrenmek için Mary'ye gitti. Başının ağrıdığını bahane ederek Mary onunla görüşmek istemedi. Ama bir saat sonra Smiddle'i görmek için kendisi kente indi. Smiddle onun gelişine şaşırdığını belli etmedi, son derece nazik bir şekilde ona karşı suçlu olduğunu, sinirlerinin bozuk olduğunu, düşünmesi gerektiğini, bununla birlikte bir haftaya kadar bunların hepsinin unutulacağını söyledi. Mary onun sözünü keserek:

— Size onun büyük bir sanatçı olduğunu söyleyecek değilim, dedi. Sanat sizin için hiçbir şeydir çünkü. Ancak size şimdiden bildireyim ki, mahkemede, onun benim çağrım üzerine evime geldiğini açıklayacağım, tamam mı?

Binbaşı gülümsedi:

— Kimse inanmaz ki size. Kaldı ki ben onun pencereden atladığını gördüm. Eğer namuslu, dürüst birtakım amaçlarla gelmiş olsaydı size, bir suçlu gibi korkup kaçmazdı.

— O zaman ben de...

Mary ayağa kalktı. Kıpkırmızı kesilmişti. Bağırarak:

— O zaman ben de ona aşık olduğumu söylerim. İster tiksinin, ister gülün, vız gelir!..

Smiddle'in şaşırıp sersemlediğini, bağırmaya başlayacağını, kendisini utandıracağını düşündü Mary, ama o gayet sakin:

— Diyelim ki gerçekten bunu söylediniz, dedi. Zenciyi kurtaramazsınız ki... Tam tersi... İnanınız onu ya hemen bir ağaca asarlar ya da yakarlar: Bizim buralılar böyle şeyleri bağışlamazlar. Onu siz kendiniz çağırmışsınız. Bu konuda diyeceğim bir şey yok, sizin bileceğiniz bir şey bu... Ama bunun babanız üzerinde nasıl bir etkisi olacağını düşündünüz mü? Yoksa onu öldürmek mi istiyorsunuz? Bugün Washington'da çok yüksek bir onuru var babanızın: Amerika'nın övüncü o. Eğer bir zenciyle yaşadığınızı kabul

ederseniz, senatörle alay ederler, yerinden ederler onu. Mr. Low'u iyi tanırım ben, böyle utanç verici bir ayıbı taşıyamaz o, yaşayamaz...

Mary, Smiddle'in haklı olduğunu anlıyordu. Hınçtan, güçsüzlükten, utançtan doğan gözyaşlarıyla boğulacak gibiydi. Kapıya doğru yürüdü, sonra birden başını Smiddle'den yana çevirerek:

— Çok aşağılık bir insansınız, dedi. Bu iş nasıl bitecek bilmiyorum ama ne olursa olsun hayatım boyunca sizden nefret edeceğim, evet, hayatım boyunca!

Smiddle istifini bozmadan, hatta gülümseyerek:

— Bana karşı duygularınızı açtığınız günü çok iyi anımsıyorum Mrs. Nivelle, dedi. O gün sizin sevginize layık olmadığımı söylemiştim. Sıradan bir insanım ben; ne şair, ne de sanatçı... yalnızca babanızın bir dostuyum. Evet, o gün sizin sevginize layık olmadığını söylemiştim. Bugünse, sizin nefretinize de layık olmadığımı söyleyeceğim.

Ertesi sabah Mary, David'in savunma avukatı Clark'a gitti. Avukat Clark'a kentte "Kızıl" derlerdi: Oranın etkili kişilerinde kendine karşı hoşnutsuzluk uyandırmıştı; zencilerin savunmasını gönüllü olarak üzerine alır, Binbaşı Smiddle'i onaylamazdı. "Rotary" kulüpteki kahvaltılar sırasında kimseden sakınmazdı. Örneğin, "Rusların barış istediklerini" söylerdi. İşte, bu nedenlerden ötürü kentte ona "Kızıl" derlerdi ve yine aynı nedenlerle, elli-altmış kişi tarafından imzalanmış bir ortak mektup almıştı: İmzalardan kimi Moskova'ya, kimi New York'a, kimi de Liberya'ya defolup gitmesini öneriyorlardı ona.

Mary "trajik bir yanlışlık" dediği durumu elinden geldiğince anlatmaya çalıştı avukat Clark'a. "Bir aptallık yaptığını", zenciyi –yetenekli ressamı– evine çağırdığını, onun gelmek istemediğini, ama kendisinin direttiğini, Binbaşı Smiddle'in geldiğini görünce "bir aptallık ta zencinin yaptığını", korkup pencereden atladığını… anlattı. Sonra da sordu:

— Ne yapacağız şimdi?

Avukat hemen yanıt vermedi. Düşünceye dalmış, küllerini üzerine döke döke sigara içiyordu. Sonunda:

— Sizi soymak için geldiğini söylemesi gerek, dedi. En çıkar yol bu...

Mary müthiş öfkelenmişti; David'in yeteneğinden, alçak gönüllülüğünden, tok gözlülüğünden söz etmeye başladı; ona getirdiği boyaları bile almak istememişti. Sonra yeniden ve yeniden, eğer ille de birisi suçluysa, bunun kendisi olduğunu anlattı. Suçsuz birini zindana yollamak ha? Hayır, buna izin vermeyecekti! Mahkemede söz alacak, ve onu eve gelmeye kendisinin zorladığını açıklayacaktı.

Avukat başını salladı:

— Eğer bu söylediklerinizi orada da söyleyecek olursanız, en iyi olasılıkla ruh hastası olarak kabul ederler sizi. Ne denli inat ederseniz bu konuda, müvekkilim için o denli zararlı olur. En iyisi sizin hiç karışmamanız. Ben David'i ikna etmeye çalışırım. Sizin bilezikleriniz, saatleriniz vardı, tamam mı? Yokluk içinde bulunduğundan bu işi yaptığını söyleyecek. Aslında buna da fazla bel bağlamamak gerek, ama yineliyorum: Tek çıkış yolu bu. Savcı, onun sizi öldürmek niyetinde olduğu görüşünde, mahkemenin düşüncesi de aynı merkezde. Kuşkusuz hapishane neşeli bir yer değildir ama, gene de elektrikli sandalyeden iyidir.

Mary yeniden öfkeye kapıldı:

— Beni öldürmek istediğini nasıl düşünebilirlermiş? Smiddle inandırmıştır onları buna. Onlar kendi belirli politikalarını uyguluyorlar, burada ise bir insan yok oluyor, bir sanatçı... Böyle şeyler uydurmalarına izin veremem. Harrison'a aşık olduğumu söyleyeceğim, hiç de tuhaf bir yanı yok bunun. Şu işe bakın ki o da bana karşı tam anlamıyla kayıtsız. Eğer tüm bunları mahkemede söylersem, onu bırakmak zorunda kalırlar.

Clark yeniden başını salladı.

— Sizi sorumlu tutarlar, karşı dava açarlar size: Yasaları çiğnediniz çünkü siz. Belki de dava açmazlar: Ne de olsa bir senatör kızısınız. Olup bitenlerden sonra aklınızı kaçırdığınızı söyleyebilir ve sizi bir kliniğe kapatabilirler.

— Ama böylece o da aklanmış olur değil mi?

— Hayır, hiçbir şekilde olmaz bu. Sonra pek öyle gerekli de değil onun aklanması. Elektrikli sandalye var geride. Eğer siz zencilere düşkün olduğunuzu söylerseniz, onu hücresinden sökercesine çıkarıp doğru asmaya götürürler.

— Tıpkı Smiddle gibi konuşuyorsunuz. Bir suçsuzun kurtarılabilmesinin olanaksız olacağına bir türlü inanamıyorum. Adalet denilen şey neyin nesi oluyor öyleyse?.. Hiçbir şey anlamıyorum...

Clark kederle gülümsedi. Bu, altmış yaşlarında, uzun boylu, iri kemikli bir adamdı. Aklaşmış sarkık kaşları sert bir anlam veriyordu yüzüne. Yalnız gülümsediği zaman, içtenlikle, sevecenlikle dolu olduğu görülebiliyordu.

— Yurtdışında çok uzun süre bulundunuz siz. Yabancılaştınız... Bazen kendi kendime "Nerdeyim ben?" diye soruyorum. "Sakın tımarhanede olmayayım?" Böyle işte bizim eyaletimiz. Buyrun okuyun... daha demin getirdiler.

Mary'ye bir mektup uzattı: "Kızıl maymun! Hep elimizden kurtulacağını sanıyorsan aldanıyorsun. Bu mikrop zencileri kurtarmaya çalışacağına kendi postunu kurtarmayı düşünsen daha iyi edersin. Tasını tarağını topla ve defol git! Jakson'da komünistlerin yaşamasına izin vermeyiz biz. Ruslardan altı bin dolar aldın ve tüm çalışıp çabalaman bunun için. Bize senin barışın gerekli değil, Rusları bombadan kurtaramayacaksın. Senin için ise her zaman küçük bir kurşunumuz bulunur." İmza "İyi Amerikalılar."

— Tiksinç! dedi Mary. Kimin parmağı var bunda? Smiddle'in mi?

— Bilmiyorum. Sayıları çok onların... Suçsuz bir zencinin nasıl mahkûm edilebileceğini anlamıyorsunuz, bunu anlıyor musunuz bari? Şöyle bir bakın bana: Gerçekten Kızıla benzer bir halim var mı? Kiliseye giderim. Bir evim, bir kızım var. Ben de korkuyorum komünizmden. Ruslardan altı bin dolar ha! Hayatımda hiç Rus görmedim. Yalnız bir gün Kazaklar gelmişti buraya, sirkte gösteri yapıyorlardı, ama onlar da Kızıl değildi. Söyleyin, eğer barış istiyorsam suç mu bu? Fred'i anımsıyor musunuz? İyi bir çocuktu, yetenekliydi... Bir oğul yitirmenin ne demek olduğunu bilirim. Ruslar çok uzaktalar, onları düşünmüyorum bile. Ama Fred'in yoldaşları niçin öldürülmeliler? Evin kapısı üzerine "Kahrolsun zenci savunucuları!" diye yazmışlar. Ama ben bir avukatım. Ve eğer zenciler yargılanacaklarsa,

onları birinin savunması gerek. Siz de zencileri sevdiğimi düşünüyor musunuz? Kesinlikle hayır. Benim için onlar... Çocukları gelişmiyor; akılca, vücutça... Ben doğruluktan, adaletten yanayım. Zenciler, eyaletimizde yarıdan fazladırlar. Hepsini asacaklar mı yani bunların? Kendilerine bir de "İyi Amerikalılar" diyor bu adamlar. Bana sorarsanız onlar iyi değil, kötü Amerikalılar. Onlar bizi bir belaya doğru sürüklüyorlar, müthiş bir belaya...

Ayağa kalktı avukat, odanın içinde bir iki tur attıktan sonra:

— Bağışlayın, dedi. Kendimi kaptırıverdim. Bunlar politika, oysa bizim sizinle işimiz var. Olayların nasıl geliştiğini görüyorsunuz. Prensiplerim vardı, çoktan unuttum. Elimden geldiğince onlara yardım etmeye çalışıyorum, hepsi bu... İnanın bana, siz işe hiç karışmayın daha iyi olur, aksi halde her şeyi berbat edersiniz. Tek çıkar yol var: Soygun girişimi. David savaşta bulunmuştu, madalya almıştı... Mahkemenin hoşgörüsünü kazanmak için gereken her şeyi söyleyeceğim. Daha genç David, ne denli zor olursa olsun, yakasını sıyıracaktır bu işten.

Ayrılırlarken Mary'nin elini kuvvetle sıktı:

— İyi bir insansınız, ne yazık ki çok değil sizin gibileri...

Mary, David'e yardım edecek güçte olmadığını anlıyordu ama, şimdiki şu duruma da katlanamazdı. Az sonra Clark, David'e "Kabul et!" diyecekti "soymak istiyordun onu, değil mi?" Ne korkunç şeylerdi bunlar!

Evde onu bir telgraf bekliyordu: Babası, eğer bir süre daha gecikecekse, tüm işlerini yüzüstü bırakıp uçakla oraya geleceğini bildiriyordu. Mary telaşa kapıldı: Bir bu eksikti! Hemen toplandı. Trende David'i düşündü. Hatta gece ağladı bile. Kocasına akıl danışacaktı: Kurnazdı Nivelle, bir çıkış yolu bulabilirdi.

Şansına, babası evde değildi. Hemen Nivelle ile bir odaya kapandı ve olup bitenlerin hepsini bir bir anlattı. Yalnızca kendisinin Smiddle'i ziyaretinden söz etmedi. Zenciyi eve niçin çağırdığını açıklamak için de sahte bir gülümsemeyle, "Benim açımdan"dedi, "küçük bir flörtten başka bir şey değildi David, onunsa benimle hiç ilgilendiği yoktu. Aslında, genel olarak kadınlarla ilgilenmiyordu. Her şeyden önce bir sanatçıydı." Nivelle dikkatle dinliyor, şaka yapmaya yeltenmiyordu. Durumun ne denli ciddi olduğunu hemen anlamıştı; bu iş dolayısıyla senatörün ayağını

kaydırabilirlerdi. Öte yandan onların yazgıları da bir kavşak noktasındaydı şimdi. Ama şu anda yapılacak şey, ne yapıp edip bu isterik kadını yatıştırmaktı.

— Avukat haklı, adının mahvına neden olabilirsin; yapılacak bir şey yok, işte senin Amerikan bu...

— Neden "Benim Amerikam"mış? Burada doğduğum için suçlayacak değilsin herhalde beni. Öte yandan seni ele alalım: Şimdi tutup politikadan anlamadığımı söyleyeceksin, bu doğru, ama hiçbir şey anlamasam da senin şu "Transoc"un bir Amerikan işi olduğunu anlayabiliyorum.

— Ben, tatlım, Fransızım. Eğer ille de bilmek istiyorsan, beni yalnızca Fransa ilgilendiriyor. Bizde, sizdeki gibi zencilerle falan böyle olaylar olmaz. "Transoc"a gelince, bir Amerikan işi değil bu, herkesi ilgilendiren bir iş. Bolşeviklerin, senin sürrealistlere neler yaptıklarını gözünün önüne getirebilir misin? Amerikalılar adına değil, Ruslara karşı bir çaba içindeyim ben. Savaş sırasında Paris'te bir sanayiciyle karşılaşmıştım: Kaba, bayağı bir adamdı ama mizahtan nasipsiz değildi. Bir gün, Amerikalıların Ruslara niçin tatlı diller döktüğünü sordum kendisine, gülümsedi: "İnsan müttefikini kendisi seçemiyor ki" dedi.

Mary kocasını dinlemiyordu. Nivelle babasından söz edince heyecanla titredi:

— Hiçbir şekilde heyecanlandırmamak gerekiyor onu.

— Ne var? Hasta mı? Gerçeği söyle bana.

— Yaşlılık. Skleroz. Tansiyonu çok yüksek; hiç heyecanlanmamalı. Gene de muazzam bir direnişi var, enerjisi haddinden fazla. Bugün senatoda bir konuşma daha yapacak. Uzun süre bekledi seni...

Mary gülümsedi. Ama bir dakika sonra yeniden kaşları çatıldı!

— Ne olacak şu zencinin işi?

— Niçin bu kadar heyecanlanıyorsun, anlamıyorum. Çocuk daha o; nedir ki onun için iki-üç yıl? Sonra onun için özgürlük pek öyle tatlı bir şey olmasa gerek. Kaldı ki, salıverildiği zaman kendisine para yardımında da bulunabilirsin, kuzeye gider, biliyorsun orada zenciler daha rahatlar.

— Elbette yardım edeceğim ona, bu kesin... Nivelle tehlikeyi atlattığını anlıyordu. Başka bir konu açtı:

— Biliyorsun, bir haftaya kadar hareket etmemiz gerekiyor. New York'ta benim çok işim var, bir süre kalmam gerekecek orada. Ümit ederim ki sen de karşı koymazsın buna; Missisipi'den sonra birazcık gezip tozmak senin için de yararlı olur. İyi ki hatırladım, sana bir mektup vardı.

Sürrealist ressam, New York'a ne zaman geleceğini soruyordu mektupta Mary'ye: Kendisinin bir sergisi vardı da... Mary mektubu okuduktan sonra gülümsedi: Demek unutmamış... David geldi aklına, ama hemen çıktı kafasından bu imge, uzak bir geçmiş oluverdi birdenbire. Belki de gerçekten büyütüyorum meseleyi? İki-üç yıl pek o kadar korkunç bir şey değil. Genç daha... Ama ben kırk üç yaşındayım ve iki yıl kilit altında tuttular beni. Kuşkusuz David'e yazık olacak, çok yetenekli, ama hapishanede de olsa çalışmasına izin verirler herhalde.

Uzun uzadıya bavulunu karıştırdı; eşyalarını, kremlerini, tokalarını alt üst etti ve sonunda yol bloknotunu buldu. Clark'a, kendisini ne denli haklı bulduğunu yazdı. "Umut ediyorum ki, Harrison iki-üç yılla kurtulacaktır." Avukata, her ay "sigara ve boyalar için" para göndereceğini David'e söylemesini rica etti. Mektuba bir de çek iliştirdi: Avukatın da çıkarı olmalıydı bu işte; avukatlar istediler miydi, ipten adam alırlardı. Bu düşünce onu iyice yatıştırdı. Tam zarfı kapatıp yapıştırmıştı ki, telefon çaldı: New York'tayken tanıştığı Fransız büyükelçilik müsteşarı, kendisini garden-partiye davet ediyordu. Birden telaşlandı Mary: Son moda şapkası yoktu giyecek; şu Missisipi'de insan gerçekten de vahşilebilirdi hani... Hemen bir kadın şapkacısına gitti. Ağırbaşlı, sessiz Washington, ona pek gürültülü gibi geldi. Viyanalı bir kemancının konseri için bilet aldı; kasanın yanında, Meksikalıya benzeyen genç bir adam duruyor, Mary'ye gülümsüyordu. Çiçekçi dükkânının vitrininde leylak rengi orkideler kıvrım kıvrımdılar. Mary yeniden sürrealist ressamı düşündü ve bu kez yüzüne yayılan gülümseme uzun süre silinmedi.

Babası Mary'yi ancak gece geç saatlerde görebildi. Kızını sımsıkı kucakladıktan sonra:

— Zavallı yavrum benim! dedi. Demek alçak herif seni öldürecekti?

— Pek öyle değil. Parası yokmuş yalnızca, bir şeyler çalabileceğini düşünmüş. Umarım ona fazla sert davranmazlar ve iki-üç yılla yetinirler...

Senatör Nivelle'e dönerek:

— Görüyor musunuz nasıl bir yüreği var? dedi.

Nivelle, yarı alaylı, yarı öfkeli, senatörün sözlerini onaylar anlamda başını salladı.

6

— Daha demin Roberts'in yanındaydım. Tabii gene tartıştık. Bir romantik bu Roberts. İçi yanıyor, kaynıyor adeta. Hep böyle. Bakın açık konuşuyorum sizinle: "Transoc"un başlangıcı için, şöyle sıradan olmayan, olağanüstü birtakım olaylar istiyorum: "Kremlin'in gizleri", ya da Papa'yla bir görüşme, veya Güney Amerika'daki Kızıl casusluğu... Ama Roberts beni inandırdı... Şu Fransızdan başlamalıyız işe. Roberts, onun benim düşündüğümden daha tehlikeli olduğunu söylüyor.

Nivelle gülümsedi:

— Şu işe bakın, bu yüksek derecede tehlikeli Fransız tam yetmiş üç yaşında.

— Bununla ne demek istiyorsunuz? Low, öfkeden kıpkırmızı kesilmişti. Lütfen gücenmeyin ama, tıpkı züppe gibi açıklıyorsunuz düşüncelerinizi. Duyan da yirmi yaşında sanır sizi. Belki de siz biz Amerikalıları kara cahil sanıyorsunuzdur. Bakın açık söylüyorum size: Biz, sizin şu öve öve bitiremediğiniz Fransızlardan daha çok şey biliriz. Amerika'ya gelmezden önce Jefferson Davis'e dair bir şey duymadığınızı siz kendiniz kabul etmiştiniz değil mi? Ama bakın ben, sizin bir Clemenceau'nuz olduğunu biliyorum. Sizin kesinlikle ve büsbütün soysuzlaşmanızdan önce çıkmıştı sahneye. Ve Clemenceau şiir yazmadı, iş yaptı. Söyler misiniz bana lütfen, Almanları parçaladığı zaman kaç yaşındaydı Clemenceau? Yirmi mi? Belki de kırktır. Tam tamına bu profesörden beş yaş büyüktü azizim, beş yaş...

— Clemenceau istisnadır... Bundan başka, yaşamı boyunca politikayla uğraşmıştır o. Ama Dumas bilgindir, savaştan önce yalnızca kitaplarının üzerinde çalışıyordu. Bir gün bana sosyalistlerle radikal-sosyalistler arasında ne fark olduğunu ve bunlardan hangisinin daha radikal olduğunu sormuştu...

Senatör sanki ilk kez görüyormuş gibi damadına kuşkuyla baktı:

— Karşılaştınız demek onunla? Binbaşı Smiddle çok önceleri sizin bütün Kızıllarla içli-dışlı olduğunuzu söylemişti de inanmamıştım. Ama şimdi anlıyorum ki burnu iyi koku alıyormuş. Lütfen gücenmeyin, belki sizin

Fransa'da böyle şeyler hoş karşılanabilir ama, siz şimdi bütün bütüne Fransız değilsiniz; benim damadım ve de "Transoc"un müdürüsünüz.

— Şaşılacak ne var bunda anlamıyorum? Beni Fransa'da bir şair olarak tanırlardı, doğal olarak da ileri gelen birtakım kişilerle karşılaşırdım. Dumas'nın dünya çapında bir kişi olduğunu kimse yadsıyamaz herhalde. Aklıma gelmişken sorayım, Adams'ın onun için ne dediğini okudunuz mu? Bugünkü "Herald Tribune"de olacaktı...

— Adams belki büyük bir bilgin ama, aynı zamanda da büyük bir aptal. Geçen yıl açık açık, çalışmalarının yalnızca Amerika'ya değil, tüm dünyaya ait olduğunu söylemişti. Kafatası biçimleriyle uğraşmasına devam etse dahi iyi olur. Ruslar böyle mıymıntıların kafalarını kolayca çelebilirler. Roberts lafı rüzgâra savuran takımından değildir: Bana açıkça bu Dumas'nın Amerika için tehlikeli olduğunu söyledi. Anlıyorsunuz değil mi? Roberts için değil, benim için de değil: Amerika için! Bugün tüm gazeteleri bilim adamı maskesi altında bir dolandırıcının yattığını gösteren belgelerle donatmalıyız: Bakın size açıkça söylüyorum: Biz Amerikalılar çok safızdır, her şeye kolaylıkla inanıveririz. Adams bu Fransızın onuruna bir kabul resmi veriyor. Duyulmuş, görülmüş şey değil! Cinayet! Bu Adams gibi aptalları nasıl değerlendirmek gerektiğini anlıyorum. Ünlü kişiler bunlar. Neyse, siz söyleyin bakalım bana, sizin şu Dumas'nızı kim tanır? Kim bilir?

— Antropoloji ne sinema, ne de bokstur. Ancak şu kadarını söyleyeyim, sizin Adams'ınız bile, Dumas'yı kendi hocası olarak kabul ediyor...

Low'u çileden çıkardı bu sözler; alnında ve çenesinde kocaman ter damlaları ışıldıyordu. Bağırarak:

— Adams eski alışkanlıkla her Fransıza yaltaklanır. Biliyorum, yüce bir ulustunuz siz eskiden; ama geçmişle yaşanmaz ki... Siz şimdi küçük bir ulussunuz. Marshall Planı'na bağlı küçük bir ulus... Bize akıl veresiniz diye beslemiyoruz sizi biz...

— Ben size Marshall Planı'ndan değil, Dumas'dan söz ediyorum.

— Lütfen gücenmeyin, eğer işin üstesinden gelemeyecekseniz, "Transoc" için başka birini bulayım. Evet, Mary'yi severim; evet, siz onun kocasısınız ve dolayısıyla bir yerde benim oğlum sayılırsınız. Ama sizinle Amerika arasında bir seçim yapmam gerekecek olursa Amerika'yı seçerim. Benim

dedem Richmond duvarlarında gömülüdür. Çocuklarımla Tanrı arasında bir seçim yapmam gerekirse, Tanrıyı seçerim. Hz. İbrahim hiç tereddüt etmeden…

Nivelle karşı koymanın yararsız olduğunu anlıyordu. Senatör biraz yatıştığında:

— Güzel, tekrar Dumas'ya dönelim. Siz de bu işi hemen hemen gerçekleştirilemez bir iş olarak görmüyor musunuz? Devlet Bakanlığı'ndaki görevli baylar Dumas'nın ne kadar ünlü bir kişi olduğunu bilirler ve giriş vizesi vermeyi reddedemezler. Roberts işi düzeltmek isteyecek ve göndermeyi başaracak. Hepsi anlaşılır şeyler bunların. Ama basında ne yapılabilir? Üstelik de bu kadar kısa bir süre içinde? Doğrusu, benim bunda gördüğüm...

— İlginç, ne görüyormuşsunuz siz bunda? Şiir mi? Folies-Bergères'in çıplak kızları mı? Yoksa Bill Coster mi? Bill Coster'in neyle geçindiğini unutmuşsunuzdur siz belki de? Ben ta ne zaman söylemiştim Roberts'e: Dünyayı dolaşsak daha iyisini bulamayız, bu adam kalemi kalem olarak değil kılıç olarak kullanıyor, diye. Sonra iki yıl da Paris'te kalmışlığı var, ıcığını-cıcığını bilir Paris'in. Hemen şimdi onunla temasa geçin. Eğer kabul etmeyecek olursa her şeyin buna bağlı olduğunu söyleyin. Onu Varşova'ya ya da Prag'a göndermek istediğimizi de ekleyin. Bu iş için biçilmiş kaftandır o. Ama lütfen acele edin biraz. Roberts bir dakika bile zaman yitirmemek gerektiğini söyledi. Bu Fransız Madison Square'de bir konuşma yapmak niyetinde. Demek ki yarına hazır olmak ve en aşağı beş yüz kelime...

Nivelle ilkin Coster'i telefonla çağırmayı kararlaştırdı ama biraz düşününce vazgeçti: Şimdi bu gazete kalemşoru hindi gibi kabarıp büyüklük taslamaya kalkışabilirdi. New York'a kadar gidip-gelmeye karar verdi bu yüzden.

Vagonda bir bardak viski içti ve uyudu. Çelişkili rüyalarla dolu bir uykuydu bu: Şık giyinmiş bir kedi görünümündeki sarı suratlı senatör, barda bir tabureye tünemiş öfkeli öfkeli miyavlıyordu. Sonra ardı sıra gelen birtakım hastabakıcılar Nivelle'i bir sedyeye yatırdılar. Çırpınıp kendisini savundu, hatta birini de ısırdı ama hastabakıcılar onu sürüye sürüye bir değirmene getirdiler. Bağıra bağıra, kendisinin öğütülmesi gerektiğini

söylüyorlardı Nivelle'e. Sonunda ellerinden kurtulup kaçtı, ama işte gene sarı çıyan... Miyavlayıp duruyor...

Nivelle uyandığında, vagonun puslu camının ötesinde New York'un dış mahalle evleri görünüp kayboluyorlardı.

Bill Coster, Amerika'nın en büyük gazetecilerinden biri sayılırdı. İlkin, Moskova, Paris ve Almanya muhabirlikleriyle; daha sonra da ölen eski başkanla bağlantılı birtakım politikacılar üzerine –ki onlara "Kızıl bukalemunlar" derdi o– gizli bilgileri açıklayarak ün yapmıştı. Başka başka eyaletlerde çıkan 146 günlük gazetede, fotoğrafıyla süslü kısa makaleleri çıkardı. Fotoğraflarında neşeyle sırıtan dişleri görünürdü. Makaleleri kin, öfke doluydu. Gerçekteyse o ne gülümser, ne de öfkelenirdi. Üne, paraya, güzel kadınlara tapan eski Bill yoktu artık. Hayatın tadını çıkartabilirdi, her şeyi vardı çünkü; saygınlık, dolar, güzel bir eş... O ise karamsardı, sabah sabah viski içer, sarhoş olduktan sonra da ölüm üzerine sızlanmaya başlardı. Karısı ünlü bir sinir doktoru çağırdı. Bill doktora "Uykusuzluk, baş ağrıları" dedi. "Ama önemsiz bunlar. Eğer siz de, kendine saygı duyan her doktor gibi, neden yakındığımı soracak olursanız, cevabım "hiçbir şeyden" olacaktır. Her şeye, hatta kendime bile ne denli boş verdiğimi imkan yok tahmin edemezsiniz!"

Kentin ortasında pek büyük olmayan bir köşk satın almıştı. Bir New Yorklu için fazlaca savurganlık demek olan bu köşkten içeri girerken Nivelle, küskün küskün, "bir şairin yazgısıyla, iğrenç iftiralar yazan bayağı bir kalemşorun yazgısını karşılaştırmak mümkün mü?" diye düşünüyordu. Güneşle aydınlanmış halde, sürrealist heykeltıraşların elinden çıkma Aztek tanrı heykelleri ve eski İtalyan vazoları duruyordu. Nivelle, duvarda Utrillo'nun bir peyzajını gördü: Paris banliyölerinden birinin küçük, kederli bir sokağı betimlenmişti tabloda.

— Utrillo'yu sever misiniz?

Bill omuzunu silkti:

— Mrs. Coster'in bir kaprisi... Kocasının birkaç fazla doları olduğunu bilen bir Amerikalı kadının ne saçmalıklar uydurabileceğini tahmin edemezsiniz. Açık konuşmak gerekirse, ben hiçbir şeyi sevmiyorum. Ama

biz sizinle gene de içelim. Ne arzu edersiniz? Konyak? Viski? Yoksa bir kokteyl?

Nivelle birden telaşlandı. Coster için "çok içer" demişlerdi. Şimdi içip de saçmalamaya başlarsa yazıyı yazamazdı. Oysa sarı çıyan yarına kadar istiyordu yazıyı. İçkisinden bir yudum bile almadan Nivelle, makaleden söz açtı. Bill konuşmaksızın içkisini içiyordu. Nivelle sustuğu zaman:

— Bana Paris'te sizin şiir yazdığınızı söylemişlerdi, dedi. Doğru mu bu?

— Yazıyordum.

— Ya şimdi?

— Binde bir. Ne zaman, ne de esin var bunun için.

— Yazık. Şiir yazarken neler duyduğunuzu soracaktım ben de size. İnsanı adamakıllı oyalayan bir iş olmalı. Viski gibi... Ben hiç denemedim. Örneğin hiç afyon içmedim, niyet etmedim değil, ama olmadı... Oldsberg kaplan avlar, bunun insanı çok saran bir şey olduğunu söylüyor, bilmiyorum, denemedim. Jet uçağına hiç binmedim. Ama bunların hepsi ayrıntı. İşte size ciddi bir konu: Politikayla hiç ilgilenmedim, gönül vermedim ona. Bir dostum var, seçimlerde Cumhuriyetçiler yenilince kendini zehirlemek istemişti. Gülünç mü? Kadınlarda da eğlenceli bir yan bulamıyorum. Uzunca bir listeye de sahibim bu konuda, ama mekanik bir şekilde derler ya, öyle işte... Şimdi binde bir ilgileniyorum bu konuyla. Sizin de dediğiniz gibi ne zaman var, ne de esin...

Nivelle tiksintiyle yüzünü buruşturdu: Ne ilgisi var tüm bunların! Hiçbir şey anlamadım bu Coster'den ben. Sen iş görüşmek için geliyorsun, o tutup sana zırva birtakım şeylerden söz ediyor... Yabani herif! Ama ondan bir makale koparmam gerek.

Coster'i onaylarmışçasına:

— Bizim kuşağımızın bir dramı bu, dedi. Bizim babalarımız bir başka türlü yaşlandılar: Onlar yüreklerindeki ateşli heyecanı korumasını bilmişler, gülünç görünmekten korkmamışlardı. Lüksemburg'ta nikrisli[5] senatörler küçük kızların peşinden koşarlarken, Montmartre kabarelerinde yarı kör zamparalar kızlara yiyecek gibi bakarlardı. Şimdi zaman değişti... Neler

görüp geçirdik biz!.. Hatta diyebilirim ki, biz denizanasının gözünün içine bakmış adamlarız. Daha çok şeyler yapabilecek durumdayız biz, ama yapmak istemiyoruz.

Bill başıyla onayladı ve bardağında kalan içkinin hepsini bir yudumda içti. Elimi çabuk tutmam gerek, diye düşündü Nivelle, yoksa herif yıkılacak.

— Sevgili Mr. Coster, sizinle can sıkıntısı üzerine uzun uzadıya sohbet etmek isterdim, çok yüce bir konu bu. Ben bir şairim ve sizi gayet iyi anlıyorum. Ama şimdi işten söz etmek zorundayım. Makale yarın sabah çıkmalı. Senatör Low...

— Sarı çıyan mı? Biliyorum. O hep kendini düşünür. Senatodakilerin çoğunluğu aptal –buna şüphe yok– ama Low'un bu aptalların içinde bile ayrı bir yeri var. Galiba sizin akrabanız da oluyor? Sakın alınmayın, benim kayınpederim senatör değildir, ama o da büyük bir aptaldır. Gerçekten de hemen şimdi yazıyı dikte etmeye başlayacağımı düşünüyor musunuz? Bugün yazmam gerekenleri yazdım. Pittsburg grevi üzerine... Şimdiyse viski içmeyi tercih ederim.

— Senatör, bu işin ortak çalışmamızın başlangıcı olacağı düşüncesinde. Size söylediğim gibi "Transoc"…

— Söylemiştiniz ve bir kez daha söylemenize gerek yok. Avrupa'ya gitmem mümkün tabii... Kuşkusuz orası da sıkıcıdır, ama ben Amerikalı kadının birinden yani Mrs. Coster'den bıktım artık. Anlatabiliyor muyum? Sizin "Transoc" hesabına da, "United" hesabına da gidebilirim Avrupa'ya, önemli olan kimin daha çok vereceği; böyle söyleyin kayınpederinize. Şu Fransız konusunda yazı yazmaya gelince, hiç canım istemiyor bunu.

— Mr. Coster...

— Bu konuda konuşacağımız bir şey kalmadı artık.

— Çok rica ediyorum sizden...

— Sizin hatırınız için, peki. Ancak bir şartım var: Önce şu şişeyi bitireceğiz, sonra bana şiirlerinizden birini okuyacaksınız. Neşeli bir şey olsun şöyle, denizanaları üzerine örneğin...

Nivelle karşı koyacak gibi oldu: Bu kendini beğenmiş küstaha şiir okumak onun için tiksinti verecek bir şeydi. Sonra, sarhoş olunca Coster'in yüz kelime bile yazamayacağından korkuyordu. Ne var ki Coster isteğinde ayak diredi, o da boyun eğmek zorunda kaldı.

Bill telefonun ahizesini kaldırarak:

— Jessie? dedi. Çeyrek saate kadar bir yazı dikte ettireceğim. Fransız bilgin Dumas'nın dosyasını hazırlayın siz. Anladınız mı? Smiles'a da Pittsburg olayı yerine yeni bir konuda yazı göndereceğimizi haber verin.

Bir bardak kendisine, bir bardak da Nivelle'e doldurdu. Nivelle, Coster'e, Aztek tanrılarına ve şişeye öfkeyle baktıktan sonra okumaya başladı. Diana'nın kaprislerine, öksüz Hellade'ın ağaçsız tepelerine dair eski parlak ve soğuk şiirlerini anımsamaya çalıştı.

Bill onun okumasını kesti:

— Hani denizanaları? Hile yapmak yok! Şöyle duygulu bir şeyler istiyorum ben... anladınız mı?

Sinirli bir tikle yüzü buruştu Nivelle'in. Ne kadar alçalmıştı. Yaşanır mıydı böyle? Birdenbire karşısında Coster'in bulunduğunu, tüm bunların çirkin bir güldürüden başka bir şey olmadığını unutarak, kendi kendine konuşur gibi yüksek sesle okumaya başladı. Sarı çıyanın pençesinde olduğunu ve onun kendisini salıvermeyeceğini ilk kez anladığı zaman –iki yıl önce, güneyde– yazdığı bir şiirdi bu:

Batan güneşe karşı, küçük bir ırmağın
Oltasını savurmuş, oturuyor bir düşsever adam
Atmış tüm endişelerini bir yana
Dinleniyor bakarak kıpırtısız duran olta mantarına
Belirsiz düşünceler sarmış adamı: "Ay sisler
içinde yitiyor,
Belki yarın ben olmayacağım, ama bu hafif
dalgalar
Bu yaz günü, bu tatlı uyuşukluk
Hepsi yeniden olacaklar."

Sonra belli belirsiz ve biraz da kaçamak
Sonsuzluk üzerine düşünüyor düşsever adam
Ve titriyor yakaladığı balık kumların üzerinde:
"Su nerede?"
O yok, bir daha da hiç olmayacak.
Nasıl da çabalıyor solumaya: Çok, çok geç artık
Ona göre değil bu kuru, bu korkunç hava
Solungaçlar açılıp kapanıyor. Kum ılık ve apak
Oturuyor düşsever adam olta mantarına bakarak.

Gerçeğe dönmeye cesaret edemeden, öylece bitkin bir şekilde oturuyordu Nivelle. Bill ise pencerenin yanında duruyordu, birdenbire öfkeyle söverek:

— Rezil herif! dedi. Tutmuş sonsuzluk üzerine düşünüyor, biz geberelim mi yani? Hayır, viski size çok daha yakışıyor. İmreniyorum size. Bir gün kendimi asmaya kalkışmıştım, Smiles koşarak geldi ve...

Sinema artistine benzeyen güzel bir kız girdi odaya:

— Mr. Coster, hemen dikte ettirecek misiniz, yoksa ilkin dosyayı mı gözden geçireceksiniz?

Bill yeniden sövdü. Kız da dönüp odadan çıktı. Nivelle telaşlanmıştı: Sarhoş bu herif, yazdıramayacak.

— Mr. Coster, söz vermiştiniz...

Bill gülümsedi:

— Siz beni bilmezsiniz. Yarım saate kadar hazır olacak. Biraz daha için, bakın yeni bir şişe açtım.

Sonra kızla birlikte yukarı çıktı; yarım saat sonra da incecik birkaç kağıdı Nivelle'e savurdu. Makalenin adı "Şehvet Düşkünü Kızıl"dı. Coster, "Saf Amerikan bilginlerinin meslektaş olarak benimsedikleri Dumas'nın, "gerçekte bir bilgi ve düşünce hırsızı, bir düzenbaz, şüpheli bir kişi olduğunu yazıyordu makalesinde. "Biz ise" diyordu. "Fransa'da her öğrencinin kendisinden nefret ettiği bir sahtekarın başına defne dallarından

çelenk koymaya hazırlanıyoruz." Bunun ardından da, hayal gücünü çalıştırıyordu; Dumas, savaştan önce "Kızılların aşağılık bir ajanı" idi, "beyaz Kazakların bir atamanını kaçırmış, Çan-Kay-Şek'in yeğenini zehirlemişti", sonra "Sociéte Générale bankasının soygununa da katılmış, '40 yılının ilkbaharında Fransız genel kurmayının askeri sırlarını elde etmesinde Hitler'e yardım ederek bu hizmetine karşılık l00.000 mark almıştı." Son marifeti de "zavallı esirlere işkence" etmesiydi. "Ancak bu insanlığını yitirmiş adamın –bu yarı insanın– en belirgin özelliği, dizgenlenemez bir şehvet düşkünü" olmasıydı. "Yaşına başına bakmadan, kadınların –özellikle de gençlerin– ardından koşar"dı. Paris'teki dairesi, dışarıya açılan gizli kapıları ve "işkence odaları"yla tam bir batakhaneydi. Tüm Amerikalı annelerle birlikte haykırıyoruz: "Amerika'mızdan defol şehvet düşkünü Kızıl!"

— Nasıl ama? diye sordu Coster. Kayınpederinizin ağzının suyu akacak okuyunca.

Nivelle, makaleyi yazması için Coster'e yalvarırken, bu aşağılık gazetecinin Dumas'ya alçakça birtakım suçlar atacağını beklemiyor değildi, ama yine de yazıyı okuyunca şaşırmaktan kendini alamadı. "Corbeille" akşamlarını, Flaubert'le tartışmalarını, Dumas'nın içten, sevecen gülüşlerini, sonra onu nasıl tutukladıklarını anımsadı. Nivelle o zaman Dumas'ya arka çıkmak istemiş, ama hiçbir şey yapamamıştı: Bunun ona bir yardımı olmaz diye düşünmüştü, üstelik de Almanlar beni mimleyebilirler. Dumas, yaşlı bir Fransız ağacı gibi, hiç gevşemeden sımsıkı durmasını bilmiş, ölüm kamplarından dönüp gelmişti. Oysa şimdi bu alçak herif onun tutuklulara işkence yaptığını söylüyor. Alçaklık! Köpeklik bu! Yarın sabah gazetelerde basılacak ve Dumas okuyacak bu yazıyı. Tabii hemen gammazlayacaklar Dumas'ya: "Bu işte Nivelle'in parmağı var" diyecekler. Bu iğrenç işleriyle kendileri uğraşsınlar, bana ne tüm bunlardan! Ben şairim. Canı gibi sevdiği şiirden ayrılmış bir ruhun nasıl öldüğünü bu gazeteci bozuntusu anlayabilir mi hiç?

Bill'in sesiyle düşüncelerinden sıyrıldı:

— İçsenize! Alkol sağlığa iyi gelir. Örneğin benim şimdi en az üç bardak viski almam gerek. Bu Fransızın iyi bir adam olduğunu söylüyorlar. Paris'te bahsetmişlerdi bana ondan. Aptalın biri, adı şimdi aklımda değil... Yanılmıyorsam Lancier olacak... Eğer gerçekten Kızılsa, acımanın gereği

yok. Moskova'da bulundum ben. İdeolojik yükümlülükler içinde olmayı değil, viski içmeyi tercih ederim. Anlıyor musunuz?

Biraz hafifler gibi oldu Nivelle. Demek bu yabansıl da düşünebiliyordu... Kuşkusuz Dumas iyi bir insan ve büyük bilgindi. Ama şimdi düşmandı o: İstiyor ki her yerde Rusya'daki gibi olsun, ve ben pik demir ya da pancar üzerine yazayım şiirlerimi.

Ayrılırlarken Bill:

— "Transoc" işini düşüneceğim, dedi. Sarı çiyana söyleyin, rakam sorunu bu. Benim için önemi yok, ama Mrs. Coster dolarsever bir kadındır. Anladınız mı? Şiiriniz çok güzel. Zavallı balık nasıl da soluksuz kalıp boğuluyor! Bu iş viskiden daha iyidir. Evet, üzülmeyin azizim, hepimiz gebereceğiz. Solungaçlarınızdan sıkarım.

7

Senatör Low, saf saf Albay Roberts'le olan tartışmalarını, onun da kendine göre bir yönteminin bulunduğunu düşünüyordu. Gerçekteyse, Roberts'in kendisine söylediklerinin hepsini yerine getirmişti. Uysal bir adam olan albay ise, askerden çok, bir bilim adamının odasına benzeyen çalışma odasında hızlı hızlı volta atıyordu. Kırk altı yaşındaydı. Chicagolu bir bankerin kızıyla evlenmiş ve kayınpederinin mirasından bir bölümü de ona düşmüştü. Birçok meslektaşı gibi artık bolluk içinde yaşayabilirdi, ama o gösterişsiz, son derece sade bir yaşayışı yeğlemişti. Kızı Ella'yı sever, eğitimiyle kendisi ilgilenirdi. Sertti. Ne tablo, ne porselen koleksiyonu yapar, ve ne de az bulunur şeyleri toplamaya çalışırdı. Ziyafet vermez, her pazar kiliseye gider ve her türlü hayırsever girişimleri içtenlikle desteklerdi. Karısı, kızı ve içli-dışlı olduğu birkaç dostu onu böyle bilirlerdi.

Ancak, bu gösterişten hoşlanmayan namuslu adam, içindeki büyük tutkuları gizlerdi. Politikaya gönül vermişti. l943 yılı ilkbaharında bir dostuna "Ruslarla savaşmamız gerekecek; hem de yakında" diyerek onu adamakıllı şaşırtmıştı. Rusların savaş istediklerine kendini inandırmaya başladı. Başlangıçta bulanık bir varsayımdı bu, ama küçük bir kuşku bile duyulmayan temel bir gerçek yaptı bunu kendisine. Vardığı yargı da şuydu: Bir tek kurtuluş yolu var: Ruslara saldırmak.

Bir gün karısı, kızları Ella'yı göstererek, sessizce: "Savaştan kaçınmanın gerçekten hiç olanağı yok mu?" diye sormuştu. "Ruslar uçaklarıyla ta buraya kadar gelebilirler de, onun için..." O sevecen, ama kararlı bir sesle: "Sen sanıyor musun ki" demişti, "bizleri ileride ne büyük acıların beklediğini ben düşünmüyorum? Gerektiğinde kurban vermesini bilmeliyiz. Hatta en sevgililerimizi bile... Eğer bu işi geciktirirsek, hepimiz yok oluruz."

Harriman'la da görüşmüştü Roberts. İkisi de birbirlerini büyülemeye çalışmışlardı: Çünkü Harriman herkesi büyülemekten hoşlanırdı; Roberts ise yüksek onur sahibi kişilerin desteğini elde etmek istiyordu. Harriman daha sonra şöyle söylemişti: "Albay Roberts dürüstlük örneği bir adam. Yaptığı işe inanıyor. Böyleleri gerek bize." Robert ise Harriman'la görüşmesini anımsayarak "Kuşkusuz, bir işadamı bu" diye düşünmüştü,

"ama ben bir partizan olmak istemiyorum, desteğe ihtiyacım var benim ve Harriman'dan yararlanabilirim."

Meslektaşları, albayın görev ve yükümlülüklerinin başarıyla üstesinden geldiğini bilirlerdi. Kaldı ki, son derece karışık ve çok yönlü bir işi vardı Roberts'in. Basınla ilgilenir, dış ülkelerdeki propaganda işiyle uğraşır, kongrenin ve kongre üyelerinin genel havasını izlerdi. Güneyli demokratları ve yılmadan savaşan cumhuriyetçileri birleştirmek istiyordu. Aynı zamanda, Ruslarla uzlaşma düşüncesine eğilim duyan çevrelerin foyalarını ortaya çıkarmaya çalışıyor, bunları "yenilgi taraftarları" hatta "hainler" diye adlandırıyordu. Hiçbir zaman ön planda görünmezdi. Ön planda olmadığı gibi ötekilerin onun fikirlerini kendilerininmiş gibi söylemelerine sevinirdi. Politika salonlarında ve senato kulislerinde adı bazen anılırdı, ama geniş halk kitleleri, bu alçakgönüllü, gösteriş sevmez albayın politikada önemli rol oynadığından en ufak bir kuşku duymazlardı.

Bir gün Daily Worker'da "Perde arkası kişiler içinde, askeri gruba bağlı Albay Roberts'in adının da sayılması gerektiği" yolunda bir makale çıktı. Ancak, gazete savını destekleyecek hiçbir kanıt gösteremedi. Roberts'in komutanları yazıyı okuduktan sonra gülümsemişler, "Kızıllarda herkesi izleyip kovuşturma hastalığı vardır" demişlerdi. "Bu kez kendisine kara çalmak için kimi seçtiler biliyor musunuz? Bizim zavallı Roberts'i..."

Demokrat Parti'nin kuzey Carolina'daki toplantısında konuşan Roberts, isyana varan bir öfkeyle, hiçbir zaman önleyici savaş yanlısı olmadığını ve tüm gücünü barışın korunmasına harcadığını söyledi: İnsanların zayıflıklarını ve sorumluluk almaktan korktuklarını anlıyordu o. Low'la sohbet ederken, değişmez bir biçimde, "Belki de siz haklısınız" derdi, "savaştan kaçınmamız gerek." Senatörü rahatlatmak isterdi böylece. Çok az kimseye söz ederdi planlarından Roberts. Karısının uzak akrabalarından Dubbelt kadar hiç kimse ona sadık değildi. İnsan içine pek çıkmayan Dubbelt, tüccarlık yapıyordu. Albayın kendisine verdiği en ince işleri bile büyük bir dikkat ve dürüstlükle yerine getirirdi. Ama Roberts'in asıl ne istediğini; neyin peşinde olduğunu o bile bilmezdi. Dubbelts için, onun yaptığı her şey hizmetti. Ondaki bu bürokratik boyun eğerlik, ancak bir bakanlık görevlisinde, ya da banka memurunda bulunabilirdi. Roberts bazen alaylı bir gülümsemeyle, Dubbelts'in Kızıllar hesabına çalışması halinde bile durumun bambaşka olacağını düşünürdü. Roberts için politika,

tutku ve yetenek işiydi. Artık Amerika çağının başladığına, insanlığı komünizmden kurtarmak gerektiğine ve kendisinin, üzerine düşen tarihsel görevin bilincinde olan yürekli bir Amerikalı olduğuna inanırdı.

Gazete muhabirlerinden ve fotoğrafçılardan kaçarak cana yakın kalmasını biliyordu. Meslektaşlarını büyülemek ve değişik çevrelerden insanlarla dostça ilişkilerini sürdürmek yeteneklerine sahipti. Uğraşı çok bir insan olmasına rağmen, konserlere, sergilere gidecek, edebiyattaki yenilikleri izleyecek zaman buluyordu. Herkes onu düşünce ufku çok geniş bir insan olarak görüyordu. Kızıl sinema artistlerinin kovuşturulmasına karşı çıkıyor, Einstein için de, "Dehası önünde şapkamı çıkarıyorum, yalnız beni üzen şey, büyük bilginin politika üzerine yargıda bulunurken tıpkı bir küçük çocuğa dönmesidir" diyordu. Profesör Adams'ın pasifist tiradına karşı hazırlanan bir protestonun altını imzalamasını önerdikleri zaman, Roberts, bunu yalnızca kabul etmekle kalmamış, bilgine, kendisine duyduğu derin saygıdan söz eden bir de mektup yollamıştı.

Dumas'nın gelişi, onu bayağı endişelendiriyordu: Kızılların dört elle sarılacakları bir olaydı bu. Çevresinde gürültüler koparılacak büyük bir ad... Herkesin ortak kanısına göre Dumas akıllı bir adamdı. Ama daha önemlisi Batı kültürüne mensup olan bu adam, aydınların sevgisini kazanma konusunda çok yetenekliydi. Neden izin vermişlerdi gelmesine? Bu kılçıksız diplomatlardan hiç mi hayır gelmeyecekti?

Bu adamın durduğu yerde durmayacağı kesin: Mitinglere katılacak, üniversite üniversite dolaşıp Amerikalıları baştan çıkaracaktır. Öte yandan onu geri yollamak da oldukça zor: Bilim adamları protestoyu yağdırırlar. Coster'in yazdıklarına gelince ancak kapıcı hamal takımını etkileyebilir. Sokak gösterileri, Amerika'nın Kızıllar için bir han olmadığını kanıtlayacak kuşkusuz, ama önemli kişileri de Dumas'ya karşı ayaklandırmak bir yerde zorunlu. Profesör Gray hiç tartışmasız uzlaşır benimle. Peki ya ötekiler?.. Adams bir davet düzenlemiş, demek ki Dumas, önemli adlardan oluşan bir düzine kadar salağı kendinden geçirip büyüleyebilir...

Biraz kararsızlık geçirdikten sonra Roberts rizikosu büyük bir adım atmaya karar verdi: Davetten önce Adams'a gidecek ve onunla konuşacaktı: Profesör saf, kırk yıllık atmacayı barış güvercini sanabilir. Ama ne de olsa bir Amerikalı; kaç kez diktatörlüğe karşı olduğunu, Kızıllara inanmadığını açıklamadı mı? Gerçeği –Dumas'nın buraya bilgin olarak değil, bir ajitatör

olarak geldiğini– açıkça söylemek gerek ona. Bu ona yeter... Profesör politikaya katlanamaz çünkü. Ama gene de ihtiyatı elden bırakmamak gerek, onunla yalnızca dostu Roberts olarak konuşmalıyım, kesinlikle başka türlü değil...

Albayın trende oldukça uzun zamanı vardı: Kendisine yöneltilebilecek sorular ve karşılıkları üzerinde uzun uzadıya düşündüğü halde, Adams'ın çalışma odasına girerken, telaşa kapılmıştı. Üstelik buraya ilk gelişi de değildi, on yılı aşkın bir süredir tanışıyordu Adams'la. Roberts Adams'ın bir yıl içinde yaşlanmış olduğunu düşündü: Uzun, kemikli bir yüzü vardı bilginin. Yüzünün sarı derisi gözlüğünün kara çerçevesiyle ikiye ayrılmıştı ve bu durumuyla yaşlı bir Çinliye benziyordu. Ölçülü, hatta biraz soğuk bir kişi olan Adams, Roberts'i güleryüzle karşıladı, kolejde okuyan kızının nasıl olduğunu sordu. Sıra Roberts'e gelince, o da Adams'a torunlarının nasıl olduklarını sordu. Sonra her ikisi de sustular, konuşamıyorlardı. Derken, Roberts ana soruna değindi. Üstü kapalı olarak, ama ateşli bir konuşmayla Rusların tüm Batı uygarlığı için nasıl büyük bir tehlike olduklarından söz etti. Adams susarak onu dinliyor, arada bir başını sallıyordu. Roberts tam bir kendine güven duygusu içindeydi:

— Herhalde siz de katılıyorsunuz bana; bu işin politikayla ilgisi yok, bu bizim var olma ya da yok olma sorunumuzdur, tartışma, düşünme, yaratma özgürlükleri sorunudur. Komünizmin zaferi, yalnızca bizim toplumsal yapımızın sonu olmayacak, aynı zamanda bilimin de sonu olacaktır.

Adams gülümsedi. Bu kederli gülümseme, onun donuk yüzüne bir canlılık vermişti.

— Politika, gene politika! Kendinizi ona öylesine kaptırmışsınız ki, her sözünüzde politikanın yer aldığını fark edemiyorsunuz bile. Rusların nasıl yaşadıklarını bilmiyorum ve bu konuda bir fikir de yürütecek değilim. Profesör Haynes, onların bilimde çok büyük başarılar elde ettiklerini söylemişti bana. Ama yaşayışları pek öyle Haynes'a göre değilmiş. Anlaşılmayacak bir şey yok burada. Kalkütalı bir öğrencim var. Çok ilginç şeyler anlattı bana. Eski uygarlığa ait bir ülke... Onların İngiliz yöntemlerine göre yaşamak istememelerini çok iyi anlıyorum. Ben de Hindistan'da yaşamak istemezdim. Rusya'da da yaşamak istemem ben, hem de orada onca ilginç şey olmasına karşın... Morfoloji alanında Profesör Bounak'ın çalışmalarına çok değer veriyorum. Ama bakın yeniden

söylüyorum, orada çalışmak istemem ben. Kısa süre önce, biyologların tartışmaları üzerine bir rapor göndermişlerdi bana. Birçok değerli gözlemler ve saptamaları vardı. Ama, bir bilimsel hipotezin doğruluğunu kabul edip, ötekileri yanlış saymak benim anlayabileceğim bir şey değil. Bu durum Profesör Bounak'ı rahatsız etmiyor olabilir, ama ben böylesi koşullar altında çalışamam. Durun durun!.. Daha bitirmedim sözlerimi. Hiç kuşku yok ki Rus bilginleri de bizim koşullarımız altında çalışamazlar: Dünya çokbiçimlidir. Savaşa gelince, bu, vahşilerin yöntemidir. Ruslar Lisenko'nun teorisinin doğruluğunu bana silahla kanıtlayamazlar, öyle değil mi? Bilim insanlar arasında gerçek bir dayanışma öğesi olmalıdır. Politikanın dünyamızı karartmasını istemem ben. Siz gelmezden az önce bir gazete getirdiler, Profesör Dumas üzerine bir makale var, gördünüz mü bilmem? Tiksinç bir şey!

Roberts gülümsedi:

— Kim aldıracak Coster'in yazdıklarına? Pasaklı bir bulvar gazetecisi işte!.. Ama madem ki Profesör Dumas'dan söz açtınız, şu kadarını söyleyeyim ki, o artık bilim adamı niteliğini korumadığı gibi, şu sizin "politika" sözcüğüyle anlatmak istediğiniz ahlaksal çöküşün içine gömülmüş durumdadır.

— Biliyorum, ve hiç onaylamıyorum. Ama şu sizin sözünü ettiğiniz gazeteci de çok cahil bir adam. Dumas'nın çalışmalarını bilirler. Çok dar bir uzmanlık kolum var benim: Kranioloji üzerine çalışıyorum. Ama Profesör Dumas'ya çok şey borçluyum.

— Herald Tribune'deki son derece soylu açıklamanızı okudum. Herhangi bir kimsenin Coster'e inanabileceğini gerçekten düşünüyor musunuz? Ben sizin uzmanlık konularınızda en küçük bir bilgisi olmayan bir adamım, ama gene de Dumas'nın büyük bilgin olduğuna inanıyorum. Ne var ki –işin üzücü yanı– buraya bilimsel amaçlarla değil, bir ajitatör olarak gelmiş bulunuyor.

— Anlaştık. Ne denli zor olduysa da, bunu ben de söyledim Profesör Dumas'ya. Ne yazık ki, politik tutkular kör etmiş onun gözlerini. Otele kendisine uğradım ve yarım saat kadar konuştuk. Ama çarçabuk anladım ki, başka başka dillerde konuşmaktayız. Bana Rusların savaş istemediklerini kanıtlamaya çalıştı. Bu konuda hiç kuşkusuz haklı, aynı şeyi Profesör

Haynes'dan da duymuştum. Ama Dumas bir başka konuda yanılıyor: Politikacılar savaş isteyenin Amerikalılar olduğuna inandırmışlar onu. İşte körlüğü burada, bunu kendisine de söyledim. Ben bizde hiç kimsenin yeni bir kan dökümü istemeyeceğinden yüzde yüz eminim.

— Hiçkimse, diye onayladı Robets. Gerçekten de Amerikalılar, dünyanın en barışçıl ulusudur. Zaten bizim ne savaş ne de sömürgecilik geleneğimiz var. Biz yalnızca bizi kimse rahatsız etmesin istiyoruz.

Profesör başını salladı:

— İşte Dumas bunu anlamıyor. Amerikalıları görüp tanıdıktan sonra düşüncelerini değiştirir sanıyorum.

— Hiç sanmam, şimdi tamamen komünistlerin avucunun içinde o. Her konuda bir tek yanıtı var onun: Amerika suçludur. Herhalde demecini okumuşsuzdur?

— Okumadım ve okumak da istemiyorum. Onunla bilimsel çalışmaları üzerine konuşmayı yeğlerim. Yarın kendisiyle görüşeceğiz, onuruna küçük bir davet vereceğim.

— Böyle törensel kutlamalar, Mr. Adams, inançlarınızla çelişmeyecek mi? Evet, Dumas buraya geldi, ama...

Adams albayın sözünü kesti:

— Biliyorum, özel olarak benim için gelmedi. Bilim için de gelmedi. Ama ben evimde Antropolog Dumas'yı kabul edeceğim ve şundan da emin olabilirsiniz ki, evimde miting falan olmayacaktır. Dumas politik birtakım açıklamalara girişecek olursa, toplantıyı dağıtmak niyetindeydim, ama bu iğrenç makaleden sonra, büyük bilgine duyduğum saygıyı özellikle belirtmeyi vazgeçilmez bir görev sayıyorum.

Roberts karşı koymanın olanaksızlığını anlıyordu. İncelik gereği birkaç dakika daha oturduktan sonra selam verip profesörden ayrıldı.

Hemen dönmedi Washington'a, işi vardı biraz burada. Küçük bir bara gidip oturdu ve bir limonata söyledi kendine. Acılı bir üzüntü çökmüştü içine. Ne gözü kör insanlar yarabbi! İşte şu Adams, Kızılların durdukları yerde durmayacaklarını, şimdiden on ülkeyi yuttuklarını ve daha da

ilerlemekte olduklarını bir türlü görmüyor... Hazır bomba yalnız bizim elimizdeyken, onlar daha harekete geçmeden işlerini bitirebiliriz. Eğer onlara on yıllık bir süre verirsek, bizden daha güçlü olurlar. Bunu anlayamamaları ne korkunç bir şey! İyilik, dürüstlük ha? Hayır, basbayağı ödleklik bu. Gözleri gören birinin körler arasında yaşaması ne zor!..

Dubbelt'in gelişiyle düşüncelerinden sıyrıldı. Arkadaşının yağmurluğundan suların sızması şaşırtmıştı onu.

— Yağmur mu yağıyor?

— Hem de nasıl!

Demek epey olmuş buraya oturalı. Güneşliydi hava çünkü... Dubbelt asla geç kalmaz. Ah, öyle ya, erken gelmiştim biraz, dinlenirim belki diye..

Adams'la olan görüşmesi onu yormuştu. Düşüncelerini toparlayıp, Dubbelt'e sıtmadan yatan oğlunun sağlığını sordu. Canı hiç iş konuşmak istemiyordu. Ama Dubbelt hemen konuya girdi:

— Dumas işi için her şey hazır. Çok esaslı olacak bana kalırsa. Anders ne zaman harekete geçileceğini soruyor.

— Bugün değil, hatta öyle görünüyor ki yarın da değil. Ben Anders'e haber veririm. Dinleyin Fred, asıl başka bir şey var canımı sıkan. Terziyle konuşup anlaştınız mı? Nasıl bir adam bu?

— Mac Horn çok iyi bir delikanlıdır. Kendisiyle Avrupa'da tanışmıştım. Yüzbaşıydı o zaman. Ama bu işi severek aldığını da sanmayın. Kabul ettirene kadar akla karayı seçtim.

— Yoksa Kızıllardan mı korkuyor?

— Hem de nasıl! Onun gibi ödlek az bulunur. FBI'ın da ona gözdağı verdiğini söyleyeyim bu arada.

— İnşallah gereksiz hiçbir şey söylememişsinizdir?

— Sizinle dün tanışmışız gibi konuşuyorsunuz. Belgeleri verin, bugün prova günü.

Buruş buruş olmuş bir zarfı pantolonunun cebine sokan Dubbelts ayağa kalktı.

— Bekleyin biraz, belki yağmur daha dinmemiştir. Arabanızı nereye park etmiştiniz?

— Küçük bahçenin oraya. Koşarım ben, provaya gecikmekten korkuyorum.

Dubbelts çıkınca, Roberts saatine baktı: Dört buçuktu. Dicker'e gitmek için erkendi... Yağmur da azalmamıştı daha; sokak, kocaman, sarı bir ırmak gibi akıyordu.

Bir bilseydi Adams... Kuşkusuz hemen "Dolandırıcılık, provokasyon" derdi. Yalnız Adams değil, herkes böyle derdi. Karısı örneğin. "Bunu yapabileceğini hiç sanmazdım!" derdi. Haklılığını kanıtlaması çok sıkıcıydı: Eğer ben suçluysam, bu, onların kör olmasından. Kızıllar, Japonlar gibi ansızın saldırmaya hazırlanıyorlar; bunu kimse ne görüyor, ne de görmek istiyor!.. Onların gözlerini açmak gerek, sorumluluğu üzerine alıp, battıklarının farkında olmayan Adams gibileri kurtarmak gerek. Ama zor bu, çok zor... Bir kez, yalnızım ben. Ella'ya göre ise bir despotum, çünkü İrving'i okumasını istiyorum ve şu budalaca filmleri seyretmesine karşıyım. Karım dün benimle birlikte yaşamanın dayanılmaz olduğunu söylüyordu: Çok şey istiyormuşum ben. Oysa ondan hiçbir şey istediğim yok. O yalnızca, ayaklarının ucunda yükselerek benim düşüncelerime bir göz atmaya zahmet etmiyor, hepsi bu. Yazarın biri –adı şimdi aklımda değil,– "Tiranlık," demiş, "insanları büyük bir aşkla sevmek, fakat onlara güvenmemektir." Doğru belki de, bilmiyorum. Ben insanları seviyorum, hele de Amerikalıları... Ama şu Adams gibilerine de güvenilebilir mi? Ne anlar o böyle şeylerden? Yalnızca kafatası biçimlerine aklı erer onun, hepsi bu... Küçük bir çocuk elinden tutsun, istediği yere götürsün onu. O da bir çocuk...

Garson kızı çağırdı. Dicker'e gidebilirdi artık.

Hava kararmıştı. Sokak lambaları, leylak rengi kaldırımlar üzerine ışıklarını serpiyorlardı. Rıhtıma doğru yürüdü Roberts. Vapurlar telaşlı bir haykırış içindeydiler. Işıklı gökdelenler, köy dağlarını andırıyordu.

Bunlardan birinin ışığı ötekilerden çok daha yükseklerde, kocaman bir yıldız gibi parıldıyor ve yağmur hiç durmadan yağıyor, yağıyordu.

8

Dubbelts, insanlar üzerinde genellikle çok yerinde teşhislerde bulunurdu ve Roberts onun bu yeteneğine büyük değer verirdi. Terzi Mac Horn'dan söz ederken onun için korkak demesinin nedenini söyleyebilmek güçtü. Hayat yoluna yoksulluktan başlayan Mac Horn, rastgele işlerde çalışarak hızla yükselmiş, birkaç kez düşmüş, iki kez iflas etmiş, kentten kente dolaşmış, ama hiçbir zaman umutsuzluğa kapılmamıştı.

Savaş başlamazdan kısa bir süre önce, su geçirmez paltolar için kumaş dokumasında yeni bir yöntem bulmuştu. Bu işten pekala zengin de olabilirdi. Ama bir yargıcın 19 yaşındaki güzel kızına aşık oldu. Kıza, Mac Horn'dan on beş yaş daha küçük olan Grayton da kur yapıyordu. Sonra, Grayton başka üstünlüklere de sahipti: Babasının büyük bir petrol rafinerisi vardı. Su geçirmez palto yapımevinin boy ölçüşemeyeceği bir şeydi bu. Kız Mac Horn'u reddetti, ama o yılmadı, yavaş yavaş kızı kendisine bağlamayı başardı. Otomobille çıkılan bir dağ gezintisinden sonra, –iğrile kıvrıla uzayan yollar, rüzgâr ve viski yani– kız annesinin kendisine verdiği öğütleri unuttu. Mac Horn ertesi günü görkemli bir açıklamayla durumu yargıca bildirdi: "Tanrı bizi evlendirmiş bulunuyor, bunu kâğıt üzerinde perçinlemek kaldı geriye."

Mac Horn cephede yürekli subaylardan biri olarak bilinirdi. Alsace'da, karşı hücuma geçen ve Amerikalıları arkadan çeviren Almanlara karşı onun taburu sert bir karşılık vermişti. Mac Horn, on askerle birlikte çemberi yarmıştı. O zamanlar neşeli, gürültücü, çok içen biriydi. Avrupa'nın eski, tarihi kentlerine hayranlıkla bakar, önüne gelen kadına kur yapardı. Ölüm ensesini okşamış, en yakın dostu Jack'i oracıkta toprağa vermişti. Şarkılar söylemiş, savaşa lanet etmişti. "General Patton'un bir şeyden anladığı yok! Washington'daki baylar ateşi tutmak için bizi masa gibi kullanıyorlar! Ah, onları bu savaş cehenneminin içine bir sokmalı ki!..." diye bağırmış, sözün kısası herkes gibi davranmıştı o da.

Savaştan sonra atölyesindeki işi on katı artıracağını, küçük bir dağ ya da deniz evi satın alacağını ve en sonra baba olma mutluluğunu tadacağını umuyordu. Ama her şey başka türlü oldu: Talih ondan yüz çevirmişti. Başarısızlıklarla önceden de karşılaşmıştı, ama bu savaştan önceydi ve o

zamanlar onunla mücadele edebiliyordu. Şimdiyse, sersemleyip kalmıştı. Bir gün bir dostuna şöyle söylemişti: "Alsace'da beni yaralayamadılar, şansım varmış. Ama gene de ikiye ayırdılar ve üstelik de dikmeden salıverdiler: Bir yarım savaştan öncesi, ikinci yarım şimdi... Ve açık söylemek gerekirse, ikinci yarım bir türlü ortaya çıkmıyor."

İyi para veriyorlardı ona burada, kendini göstermişti çünkü; hayal gücü çok genişti, halkı şaşırtan, akıllara durgunluk verici şeyler buluyordu. Ama terslik bu ya, direktörüyle kavga etti ve işten ayrıldı. Karısı ağlayıp sızladı, o ise sakindi: "Yok" yoktu hayatında. Ne karısı, ne işi, ne de eğlence onun için çekici değildi artık. Kendi kendine bu durumu savaş yıllarında Amerika'nın değiştiği düşüncesiyle açıklıyordu. Oysa kendisinin de değiştiğini görmüyordu.

Cepheden arkadaşlarına rastladığı zaman neşeleniyordu: Söz daha ağızlarından çıkmadan anlıyorlardı birbirlerini. Birlikte kafayı çekiyorlar, ateş ve barut kokan günleri, kızları, ölen silah arkadaşlarını anımsıyorlar, cephe gerisinde gizlenenlere sövüyorlardı. Bazen felsefe yapıyorlar, düzensiz hileci takımının iyice çoğalacağından, savaş yıllarında kesesini doldurup zengin olanlardan kimsenin eski muhariplere yer vermediğinden, politikacıların çok tumturaklı konuştuklarından, ama onlara inanmamak gerektiğinden, gazetelerin yazdığı gibi yeni bir savaş olacaksa eğer, "varsın bu kez de nutuk atmayı pek seven beyler savaşsın" diyeceklerinden, artık kendilerini, cephe arkadaşlarını hiç kimsenin aldatamayacağından söz ediyorlardı. Mac Horn hepsinden daha çok bağırıyor, bazen Başkana, bazen patentiyle alçak Curzon'a, bazen İngilizlere, bazen Kızıllara ve kuşkusuz bazen de, "bizim yankesiciler" diye adlandırdığı Kongre üyelerine basıyordu küfürü.

Ama her şeye karşın para kazanmanın da yolunu bulmak gerekti. Mac Horn gençlik günlerinde iyi bir terzinin yanında kalfa olarak çalışmıştı. Şimdi de, Kanada'ya gitmek niyetinde olduğu için, kocasından kalan terzi dükkânını satmak isteyen bir dul kadından bu dükkânı çok ucuza satın alabileceğini söylüyorlardı arkadaşları. Sonuçta, bunun ölü bir iş olduğunu bilmesine karşın arkadaşlarına kandı Mac Horn: Bir kez varlıklı müşteriler için ünlü bir ad, tanıdık ve beş bin dolarlık reklam gerekti; sade müşteriler ise ısmarlama elbise yerine, Mac Horn'un kendisinin de yaptığı gibi hazır elbise satın alıyorlardı. Yaşlı bir makastarla iki de kalfa buldu: Tabelayı

değiştirdi ve yüksek sesle esneye esneye, akıl almaz müşterilerini beklemeye başladı. Sağanak halinde yağan yağmurun altında bütün gün koşturmak bundan daha iyiydi. İşsizlik canına okuyordu çünkü insanın. Ama işte savaş sonrası yıllarının ilk başarısına kavuştu sonunda: Hiç beklemediği bir sırada bir müşteri telefon etti: Şaşılacak şey, bir Rustu bu... Kısa süre önce Moskova'dan gelmiş bir Rus...

Gece, olay yerinde düşünürken, Mac Horn dükkânının yakınında bir yerde Kızılların ticaret temsilcilikleri olduğunu anımsadı. Siparişçi provaya geldiğinde, Mac Horn ona kahve sundu ve kendisiyle sohbete girişti. Kızılların konfeksiyon işi satın almadıklarını biliyordu: Amerika'da hazır elbiseler kalitesiz kumaşlardan yapılıyordu ve bunlar pek çabuk yıpranıyorlardı. Mac Horn Rus'a, en iyi kalite İngiliz şevyotundan iki kostüm dikti. Yaptığı işe karşılık çok az bir ücret istedi ve Rus'a şöyle dedi: "Eğer adresimi vatandaşlarınıza bildirirseniz, bana çok büyük bir yardımda bulunmuş olursunuz. Cephede Ruslarla karşılamıştım ben, neşeli insanlardı hepsi de. Politika bana vız gelir. Sahtekarlar derseniz her yerde istemediğiniz kadar. Bense dikiş dikmek istiyorum, hepsi bu..."

Birkaç gün sonra ilk müşterisi ona iki yeni müşteri daha getirdi. Mac Horn, Rusların beğenilerini de öğrenmişti artık: Sağlam, gösterişsiz mavi Boston kumaşından elbise, sık yünlü kumaştan palto ve siyah drap... Müşterileri çok değildi ama, Mac Horn işsiz de kalmıyordu. Gülümseyerek "Talih benimle alay ediyor," diyordu karısına. "Savaştan önce, zencileri giydiriyordum, şimdiyse Kızılları..."

Rusların somurtuk durmaları, isteksiz isteksiz konuşmaları Mac Horn'u hayretler içinde bırakmıştı. Şöyle diyordu kendi kendine: "Onlar da değişmişler; benim Elbe'de gördüğüm Ruslar, gülerler, bizimle birlikte votka içerler, Almanları nasıl kötekledikler ini anlatırlardı." Gülen, şakalaşan bir Kızıl müşterisi geldiğinde Mac Horn bayağı sevindi bu işe, yüzü aydınlanıverdi.

— İşte siz gerçek bir Russunuz, dedi adama. Gülüyorsunuz. Sizin vatandaşlarınızdan birçok kişiye iş yaptım, memnun kaldılar benden, teşekkür ettiler, ama inanın hiçbirisi bir kez bile gülümsemedi.

Rus gülümseyerek:

— Biliyor musunuz, dedi. Sevinç duyup gülmeniz için hiçbir özel neden yok burada. Bana gelince, ne zaman midem bulansa, hemen şaka yaparım.

— Bağışlayın, biraz sıkıcı bir soru olacak ama, yoksa siz Amerika'dan hoşlanmadınız mı?

— Niçin hoşlanmayalım? Benim hoşuma gidiyor. Örneğin yollarınız çok güzel...

— Bakın bu doğru, yollarımız pek ünlüdür, geçen pazar saatte yüz mil yaptım. Bir Rus binbaşısıyla konuşmuştum. Elbe yakınlarında bir yerlerdeydik, görevli gittiğimiz bir yerden dönüyorduk, bütün gün onunla yan yana oturmuştum. Bana, sizin yolların çok kötü olduğunu söylemişti. Bu yüzden bazen ormanlarınızı keser, ve yola ağaç koyarmışsınız, yoksa araba falan geçemezmiş.

Mac Horn müşterisini gücendirmiş olmaktan kuşkulandı, ama beriki gülmesine devam ediyordu.

— Ben de savaştım. Yollara gelince, türlü türlü yol vardır. Ağaçları yola uzunlamasına koymak insanın en fazla renginin uçup sararmasına yol açar, ama bir de bunları traversler gibi enlemesine dizmek vardır ki yola, işte o zaman can bedenden ayrılmak için izin ister ve siz öte dünyayı boylarsınız.

Mac Horn nezaketle göğüs geçirdikten sonra dayanamayıp sordu:

— Peki nasıl oluyor da böylesi yollara katlanabiliyorsunuz? Rus yeniden gülümsedi:

— Kısa süre önce sizin vatandaşlarınızdan biriyle karşılaşmıştım. İlk izlenimim onun aptal olduğuydu, sonra bir düzenbaz olduğuna inanç getirdim, en sonra onun senatör olduğunu söylediler. Bence, enlemesine travers döşeye döşeye yüz mil yol yapmak, böylesi bir senatöre sahip olmaktan çok daha iyidir. Sonra bizde, son derece pis, kirli yollar da vardır; sizde ise –sakın gücenmeyin– sürüyle kirli senatör var.

Bu kez de Mac Horn gülümsedi:

— Üç kâğıtçılar! Hiç kimsenin onlara inandığı yok ama seçiliyorlar gene de... Çünkü önünde sonunda birilerini seçmek gerek. Sizinle tanıştığıma son derece memnunum. Sık sık şu Rus binbaşısını anımsıyorum. Çok

sempatikti, ve tam bir iş adamıydı, herhalde iyi kazanıyordur şimdi... Bir soru daha sorabilir miyim size? Kızılların yeniden savaşa tutuşmak istemelerini bir türlü anlamıyorum? Siz cephede bulunmuşsunuz, bunun nasıl bir müzik olduğunu bilirsiniz! Sabah gazeteye bir göz atıyorsunuz, canınız yaşamak istemiyor. Her gün bir sansasyon...

— Hayal ve fantezi açlıkla belirlenir. Gazeteci de bir insandır ve yalnızca kahvaltı etmek değil, öğle yemeği de yemek ister. Üç aydır buradayım ve sizin savaştan bu kadar çok söz etmenizin nedenini hiç mi hiç anlamıyorum. Belki çok savaşmadığınızdan, savaşmaktan yorulmadığınızdan? Bir kurgan üzerinde oturuşumu anımsıyorum... Ama siz bilmezsiniz kurganın ne olduğunu? Bu bir tepedir, küçücük bir tepe... Ama muhakkak Stalingrad'ın ne olduğunu biliyorsunuzdur? İşte Stalingrad yakınlarında bir kurgan üzerinde oturuyor ve durmadan düşünüyordum: Amerikalılar ne zaman başlayacaklar savaşmaya? diye. Ama o sıralar başka işleriniz vardı sizin besbelli, bir türü girmek bilmiyordunuz savaşa... Şimdi ise, savaş biteli çok oldu, işlerle ilgilenmek gerek artık; "Savaş! Savaş!" diye çığlık atmak değil. Hiç kimsenin size saldırmaya niyeti yok. Biz sizinle savaşmak değil alışveriş yapmak istiyoruz.

Rus dükkândan çıkar çıkmaz, telefon çaldı. Mac Horn heyecanla yerinden fırladı: Sakın bir müşteri daha olmasın? Hayır, Fred Dubbelt'ti bu. Mac Horn onunla Strasbourg'dan tanışırdı. Dubbelt o zaman ordu karargâhında çalışırdı ve söylentilerle, dedikodularla, stratejik planlarla başlamıştı bu işe. Mac Horn ise sansasyona bayılırdı. Savaştan sonra arada bir karşılaşırlar, geçmişi anımsayarak birer kadeh bir şey içerlerdi.

Dubbelt nedense endişeliydi:

— Jim az önce senin orada çok şüpheli bir adam vardı.

— Neden şüpheli oluyormuş? İki takım mavi elbise, bir çift pantolon ısmarladı ve kaparosunu da verdi.

— Canım benim dediğim o değil. Çok şüpheli bir adamdır bu. Amerika'ya niçin geldiğini bilmiyorsunuz onun?

— Amerika'ya değil ama, bana niçin geldiğini biliyorum. İki takım mavi elbise ve iki çift pantolon diktirtmek istiyor. Amerika'ya niçin geldiği ise

beni hiç ilgilendirmiyor. Herhalde ticaret içindir, bana ticaret temsilciliklerinin adresini verdi.

— Son derece saf bir adam olduğunuzu hep söylemişimdir. Niçin geldiğini bilmek ister misiniz Amerika'ya? Gazetelerde bu konuya yer verilmedi. Tam bir sansasyon! Kızıllar Tennessee'deki atom fabrikasını uçurmak istiyorlar.

— Biliyor musunuz Fred, sansasyonlara inanmayı bıraktım artık ben. Bu Kızıl bana kısa süre önce bir senatörle tanıştığını söyledi. Demek ki yüksek onur sahibi bir adam, böyle birisi sabotaj yapmaya kalkışmaz... Siz karıştırıyorsunuz.

— Benim bir şey karıştırdığım yok Jim, asıl siz ipin ucunu kaçırdınız. Bu sıralar sık sık Kızıllarla karşılaşıyorsunuz ve hep onların söylediklerini yineliyorsunuz.

— Adamların ne bir şey şöyledikleri, ne de bir şey istedikleri var: "Pantolon biraz kasıyor", "Omuzu biraz daha kaldırın..." Bütün söyledikleri bu... Kızıllara dikiş dikmekle suç mu işlemiş oluyorum yoksa? Başka bir kazanç yolum yok benim. Kaderin aptalca bir oyunu bu bana.

— Ben sizin ne namuslu bir adam olduğunuzu bilirim, ama herkes benim gibi düşünmez ki... Bu alçak herif sizi mahvedebilir. Harekete geçmek gerek.

— Müşterimi yitirmek benim için üzücü olacak elbette, ama eğer öyle gerekiyorsa, aldığım kaparoyu geri veririm kendisine.

— Bununla kendinizi kurtaramazsınız. Prova için hangi günü saptadınız?

— Çarşamba saat beş.

— O gün orada bulunacağım. Siz herkesi uzaklaştırırsınız, ben adamın ceketini bir yoklayacağım.

— Aklınızı yitirmişsiniz siz Fred! Eğer dediğiniz gibi büyük bir casussa hiç yoklatır mı ceplerini size?

— Beni güldürme Jim. Gizli belgeleri cebinde taşıdığını mı düşünüyorsun yoksa? Ceketinin sol yanına ne dikili olduğunu bir yoklamak

istiyorum ben.

— Bunu yapmanız neden gerekiyor, anlamıyorum Fred. Kızıllar şüphe yok ki düzenbaz ve hilecidirler, ama ben bu işe karışmak istemiyorum, sana da salık vermem: Hapishane kokuyor bu iş.

— Bir dost olarak sizi önceden uyarmak istemiştim. Biliyorsunuz şimdi propaganda dairesinde çalışıyorum ben. Orada FBI'den bir adamla karşılaşıyorum sık sık. Dün bana, "Mac Horn'un Kızıllarla kuşku verici ilişkileri var" dedi. Size bir tuzak hazırlıyorlar. Zorlukla ikna edebildim onu. "Dikiş mi dikiyor, yoksa başka bir halt mı karıştırıyor, ben yoklarım" dedim. Eğer gerekiyorsa Kızılı tutuklayacaklar, sizi değil. İfadenizi almak için bile çağırmayacaklarına söz verdiler. Ben size yardım ediyorum, sizse tutmuş bu işle niçin ilgilendiğimi soruyorsunuz!

— Artık bir şey sormuyorum. Almanlarla kuşatıldığımız zaman bile korkunun damlası yoktu içimde, oysa şimdi korkudan yatağın altına gizlenmeye hazırım. Zaten rahat bırakılmayacağımı biliyordum ben. Nerden aldım şu lanet atölyeyi bilmem ki!.. Keşke Texas'a gitseymişim, ne güzel, meyve konservesi ticareti yapmamı önermişlerdi. Anımsıyor musun Fred, bir gece tehlike alarmı vermişlerdi de siz donla fırlamıştınız dışarı. Ben size bir pantalon vermiştim. Jack vurulmuştu... Hey gidi hey, ne günlerdi! Kırk yıl düşünsem başkalarının ceplerini yoklamam gerekeceği aklıma gelmezdi o zamanlar...

Mac Horn uzun uzun lanet okudu talihine. Dubbelt de aldırmadı, varsın istediğini söylesindi. Ayrılırken de:

— Çarşambaya... tamam mı? diye pekiştirdi. Çarşamba günü Mac Horn makastar ve öteki işçileri yolladı. Dubbelt, Mac Horn'a toplu iğne veriyordu. Birdenbire Rus:

— Düğmeyi lütfen ikinci bir kez daha dikin, dedi, lanet olası ikide bir kopuyor…

Dubbelt ceketi aldı, büyük bir incelikle ceplerindeki her şeyi boşaltmasını rica etti Rusa:

— Bakarsınız içinde önemli adresler ya da gizli şeyler yazılı küçücük bir kâğıt falan vardır da düşürüp yitirebilirim...

Sonra ceketle birlikte bölmenin arkasına geçti. Mac Horn öfkeli öfkeli gülümsedi. Varsın didinip yırtınsın biraz teres! Tanrı bilir ya iğneye iplik geçirmesini bile bilmiyordur? Bu karargâh kahramanları, en konforlu otellerde oturarak savaştılardı. "Propaganda dairesi"ymiş!.. Bu nasıl bir propaganda ki, başkalarının ceplerini karıştırmak da var içinde? Onun basit bir hilekar olduğunu sanırdım, meğerse bir polis köpeğiymiş...

Müşterisini lafa tutarak oyalamak isteyen Mac Horn:

— Bağışlayın, biraz geciktiriyoruz sizi, dedi. Benim kendi işçim değil aslında bu, arkadaşının yerine geçici olarak geldi. Düğmesini bilmem ama, ceketten memnun kalacaksınız. Bütün Ruslar dikişimden dolayı kutluyorlar beni. Gazeteler, sizinle ilişkilerimizin kötü olduğunu yazıyorlar. Bense kendi adıma Ruslara karşı hiçbir kötü şey beslemiyorum. Kızıl binbaşının yanında konuk olarak bulunduğum sıra, kendisine doların üzerini imzalamasını rica etmiştim. Bu benim tılsımımdır, bakın...

Rus, Mac Horn'un kendisine uzattığı kâğıt paraya baktı:

— "Ossip Alpert." Binbaşı Alpert'in yanında mıydınız siz? Hayret!..

— Demek siz de tanıyorsunuz onu?

— Biraz. Onunla bir kurganda oturur ve Amerikalılar savaşa girecekler mi, girmeyecekler mi? diye birbirimize bilmece sorardık.

Sonunda Dubbelt ceketi getirdi:

— Buyrun, yüzyıl kopmaz artık...

Ayrılırlarken, Mac Horn hesap defterine bir göz attı: Rusun soyadını güçlükle söyleyebiliyordu:

— Güle güle Mr... Minaev. Öteki prova için pazartesi günü buyurmanızı rica edeceğim.

9

Mac Horn bir türlü kendine gelemiyordu. Evine gitmedi, bir barda oturarak viski içti, taburesinden aşağı sarkıttığı bacaklarını şiddetle sallayarak herkese ve her şeye sövdü: Dubbelt'e, şakacı Rusa, Başkana, Kızıllara, karısına ve kendine... Şu dalgaya bak sen! Bir gazeteci bunun için bin dolar verirdi. Ama ben gazeteci değilim. Midem de bulanıyor. Belki de zehirlendim? Sosisler leş gibi kokuyordu...

Dubbelt dükkândan çıkarken, "Jim" demişti, "kimseye bir şey söylemek yok! Sizinle boşa zaman harcamadık biz, adamın ceketini yokladım ben." Mac Horn Kızılın bombayla nasıl sürünür gibi gittiğini gözünün önüne getirmeye çalıştı. Bazen kuşkulu bir gülümseme yayılıyordu yüzüne, bazen de korkudan büzülüp yumak gibi oluyordu.

Cüzdanından "maskotum" dediği doları çıkardı. Demek bu düzenbaz, binbaşının dostu. O zaman çok iyi ağırlamışlardı bizi. Smiddle ilkin çalım yapmış, içmek istememişti. Hoş, her zaman öyledir ya... Hindi gibi kabarır... Tabii sonra o da içmişti. Garstone ise Ruslarla dans etmişti. Dubbelt'e söylediklerim çok doğru: Olağanüstü günlerdi o günler. Kuşkusuz Jack gibi biz de ölebilirdik, ama ben o zamanlar düşmanın kim olduğunu öyle iyi biliyordum ki... Şimdiyse her şey altüst oldu. Dubbelt'e güvenebilir miyim acaba? O bir türlü konuşuyor. FBI başka türlü… O insanlara zarar vermek zorunda, işi bu onun. Ben dikiş dikiyorum, o ise muhbirlik yapıyor. Şüphe yok ki bana teşekkür edecekler, sonra da başlayacaklar sormaya: "Kim? Ne? Niçin?" Her şey ne denli hızla değişiverdi! Ruslar bizi o zaman dost olarak karşılamışlardı. Yüzde yüz şu şakacı herif de bir Amerikalıyla kucaklaşmıştır. Oysa şimdi bir fabrikayı uçurması için gönderdiler onu. Şeytan bilir neyin nesi olduğunu! Çok uyuz bir işe bulaştım. Ama şöyle etraflıca bir düşündün müydü, görülüp duyulmamış bir sansasyon olduğunu hemen anlıyorsun!

Mac Horn olup bitenleri birisine anlatmak istiyordu. Dükkânına bir müşteri geliyordu, mavi bir elbise, bir çift pantolon ısmarlıyor, şaka yapıyor, gülüyordu; bir de bakıyordun ki, herif bir numaralı alçakmış: Kızıllar tarafından kenti havaya uçurmakla görevlendirilmiş. Hayret

doğrusu! Oysa Mac Horn onu en iyi dostu biliyordu. İşte üzerini imzaladığı dolar... Barmene bundan söz etmek aptallıktı, gülerdi adam...

Mac Horn bir kadeh viski daha içtikten sonra, Garstone'a telefon etmeye karar verdi. Altı aydır görüşmüyorlardı: Kent büyük, herkesin işi başından aşkın... En son Hill'in düğününde görüşmüşlerdi. Nefis bir akşamdı: Hill'in bir Alman kadınından nasıl bir domuz yavrusu aşırdığını, Mac Horn'a nasıl madalya verdiklerini, Ruslara nasıl gezmeye gittiklerini anımsamışlardı. Mac Horn o günden beri ne Garstone'u, ne de Hill'i görmüştü. Kimbilir, belki de çoğalmışlar, ailelerini büyütmüşlerdir? Garstone o zamanlar sınavlara giriyordu. Bir avukat olarak kazancı yerindedir herhalde? Onunla konuşabilirim, akıllı adamdır. Sonra onu o Kızıl binbaşının yanına çevirmen olarak vermişlerdi. Zaten yarı yarıya Rus sayılır Garstone. Bu işin nasıl bir sansasyon olduğunu anlar o…

Mac Horn'un şansı vardı. Garstone evindevdi:

— Dinle Jo, Times meydanının yanındaki bardan telefon ediyorum, hani şu sık sık buluştuğumuz yer, anımsayabildin mi? Buraya gel, sana anlatacaklarım var. Rusları ziyaret edişimizi anımsıyor musun? Şimdi sıra onlarda, mukabil ziyarette bulundular... Tam bir sansasyon!.

Garstone, Mac Horn'u evine çağırdı. Gerçi uzaktı Garstone'un evi, ama bir kez söz Ruslardan açıldı mıydı, Mac Horn'u votkayla ağırlardı Garstone, gitmeye değerdi bu bakımdan...

Mac Horn uzun süre bir taksi bulmaya çalıştı. Sokakların kalabalık olduğu bir saatti. Her kavşakta durmaları gerekti. Yolsa gerçekten uzundu. Mac Horn, yine midesinin bulandığını hissetti ve yine hiçbir şey anlamadı: Sosislerden mi zehirlendim, yoksa sinirden mi oluyor? Birden kendi kendisine çıkışmaya başladı. Ne diye gidiyorum sanki ona? O benim dostum değil ki... Alayda onun gibilerinden sürüyle vardı. Hem Dubbelt "Kimseye bir şey söyleme" demedi miydi? Nerden biliyorsun Garstone'un polise çalışmadığını? Ona bir şey anlatırsam vururlar beni. Gereksiz görgü tanıklarını sevmez FBI.

Çevresine bakındı. Sanki yabancı bir kente düşmüştü. East Side! Savaştan sonra bir kez bile gelmemişti buraya. Neden buradaydı şimdi? Yalnızca Yahudiler yaşardı kentin bu kesiminde. Vitrinlerde harf yerine

hiyeroglif gibi kıvrım kıvrım birtakım yazılar vardı. Garstone'un bir Yahudi olduğunu anımsadı Mac Horn. İyiden iyiye aptallık bu yaptığım: Yahudiler oldum olası Kızıllardan yanadırlar. Garstone belki de komünisttir? Şimdi tutup beni polise çalışmakla suçlayabilir? Koskoca bir fabrikayı havaya uçurmak istiyorlar, bir Mac Horn'un işini bitirmek ne ki onlar için?

Garstone'a hiçbir şey anlatmamaya karar verdi; eğer, "Ne sansasyonu?" diye asılacak olursa, yalnızca şaka ettiğini, akşamı bir dostla geçirmek istediğini söyleyecekti.

Garstone yalnız yaşıyordu. Mac Horn merdivenlerden dosdoğru kitaplarla dolu odaya girdi. Bir paravananın arkasında yatak duruyordu. Gösterişli yaşamıyor, ayrıksılık da tasladığı yok, diye düşündü Mac Horn. Kitap alacağı parayla isterse burayı gösterişli bir biçimde döşeyebilirdi... Nerede çalıştığını sordu arkadaşına.

— Bir yıl kadar "Phenix" sigorta şirketinde çalıştım.

— Hukuk müşaviri olarak mı?

Garstone gülümsedi:

— Çok kapı aşındırdım. İlkin, sigorta olanlar, yani müşteriler kovdular beni, sonra da sigortayı yapan, yani patron.

— Bir dakika... Sen sınavları vermemiş miydin?

— Vermiştim. Hayatta az mı aptallık yaptım ben? Belki de, yarın bir bakmışsın, sokaklarda güzellik kremi reklamları dağıtıyorum... Basbayağı da ciddi bir iş, ne var ki Roma Hukuku bilmenin gereği yok böyle bir iş için. Hay Allah, tutmuş neler konuşuyoruz, en iyisi içelim.

— Votkayı nereden aldın?

— Yüreğini ferah tut, Kızıl votkası değil, burada yapılıyor, 126. sokakta.

Sişeyi boşalttılar. Garstone'un keyfi yerindeydi, Binbaşı Smiddle'in, Hill'in taklitlerini yaptı, zebralara ilişkin fıkralar anlattı. Mac Horn onun sansasyonu sormasını bekliyordu, ama Garstone bu konuya hiç değinmiyordu. Cassel yakınlarında nasıl havan ateşine tutulduklarını anımsadılar.

— Olağanüstü günlerdi, diye içini çekti Mac Horn. Oysa şimdi ne olup bittiğini şeytan bilir! Amerika'yı kimlerin savunduğu unutuldu gitti. Bir hukukçu pılısını pırtısını toplayıp ardına bakmadan kaçmak zorunda kalıyor... Sen sanıyor musun ki ben iyi bir hayat sürüyorum? Tiksinç! Kızıllara pantolon dikiyorum. Savaştan önce zencilere palto satardım. Elbette bu da tiksinç bir şeydi. Ama kimdi bu zenci dediklerimiz? Çizme boyacıları, –ki boyacılıkta üzerlerine yoktur.– Cephede de oldukça iyi şoförlük yapıyorlardı. Kızıllarla ise hiç düşüp kalkmamak en iyisi. Öyle bir çete ki bunlar...

— Gazetelerde yazılanlara mı inanıyorsun?

— Bana ne gazetelerden! Jack'ın nasıl öldüğü aklımdan çıkmıyor benim. Amerikalılar ölsün istemiyorum ben. Sorarım sana: Savaşı isteyen kim? Ne sen, ne de ben. Kızıllar.

Garstone'un gülümsediğini gören Mac Horn çileden çıktı:

— Mac Horn'un kolayca faka bastırılabilecek bir çocuk olduğunu sanıyorsan aldanıyorsun. Kızıllar savaş istiyor, gazete palavrası değil bu, gerçeğin ta kendisi. Şimdi söyleyeceklerimi duyunca gülümsemen donup kalacak ama ağzında! Nasıl boş sözlere kapıldığını göreceksin. Rusları ziyaretimizi anımsıyor musun?

— Binbaşılarının adı bile aklımda: Alpert.

— Hah, tamam, işte onun bir dostu geldi bana. Bir elbise ısmarladı, ticaret temsilciliğinden olduğunu, buraya ticaret için geldiklerini ve bir senatörün tanıdığı olduğunu söyledi. Ben aptal da, "Kostümünüz çok güzel olacak Mr. Minaev" diye çırpınıp durdum. Biliyor musun kimmiş meğerse bu saygıdeğer "Mr. Minaev?" Bir numaralı caniymiş! Tüm kentlerimizi havaya uçurmak isteyen bir cani! İyi ki bana rastladı. Şüphe yok ki ben bir filozof değilim, senin kadar kitabım yok. Şimdi sen, "Bir terzi ne anlar bu işlerden?" diye düşünüyorsundur. Ama anlıyoruz işte. Kızılın ceketinde ne var acaba diye bakacak kadar yani... Politikanın içine tükürmüşüm, hilekarlık, düzenbazlıktır politika. Ama Amerikan kentleri havaya uçurulsun istemiyorum ben. Bana teşekkür edilmesi gerekir. Peki, FBI'da kimler oturuyor? Hilekarlar, üçkâğıtçılar. Bana bir dakika bile rahat yüzü

göstermiyorlar. Sorarım sana, Mac Horn'la alay etmek hakkını kim vermiş onlara?..

Garstone onu sakinleştirmeye çalışmadı: İyi yürekli Mac Horn'un fazladan bir bardak içince nasıl çileden çıktığını bilirdi.

Mac Horn raftan bir kitap aldı, adına baktı ve öfkeyle:

— Amerikan ordusunun bir çavuşu böyle rezil şeyler okuyor ha! dedi. Zaten daha buraya gelir gelmez aklıma takılmıştı: "Niye bu kadar çok kitabı var?" diye. Şimdi anlıyorum... Dağ gibi kitaplara takılıp kalmışsın. Doğru söyle, votkayı nerden aldın?

— Dükkândan. Eğer hoşuna gittiyse, sen de alabilirsin.

— Çiçeği burnunda toy delikanlı değilim ben Jo. Sökmez bana bu numaralar. Seninle birlikte Amerika'yı savunduk biz. Şimdiyse sen Kızıllardan yanasın. Barışçıl bir adamımdır ben, ama tabansız da değilim, Kızıllara kim olduğumu göstereceğim!

Mac Horn, ne kadar bağırırsa, öfke ve kin de yüreğini o kadar sıkıştırıyordu. Ona şimdi her şeyin suçlusu Kızıllarmış gibi geliyordu. "Denizkızı" patentini ve karısını elinden alan onlardı, tüm hayatını değiştiren hep onlardı. Bundan önce kimsenin aklına savaş gelir miydi hiç? Adam gibi yaşarlar, dolar kazanırlar ve maça giderlerdi. Şimdiyse, Allah kahretsin, neler olup duruyordu!

— Açıkça söyle bana, diye bağırdı öfkeden gözleri çakmak çakmak, Amerikalı mısın, Kızıl mısın?

Ve Garstone'un yanıtını beklemeden merdivenlere doğru koştu. Bunaltıcı bir akşamdı. Mac Horn tiksintiyle bakıyordu acınası dükkânlara; sandıklar, lahanalarla dolu fıçılar, bakır şamdanlar... Amerika'da yaşadıkları halde, şeytan bilir niçin, Amerikalılar gibi yaşamıyorlar! Burada her ev bir Kızıl yuvası. New York'u da havaya uçurabilirler; pek mi zor onlar için yani?...

Sonra korkuya kapıldı: Neden anlattım sanki ona? Kızılları üzerime saldırtacaktır şimdi. Dubbelt'ten beni korumalarını istesem mi acaba? Gülerler. Ne diye koruyacaklar ki beni? Senatör müyüm ben? Onların da Kızıllardan bir farkı yok, onlar da ötekiler gibi hilekar. Bana kimse yardım

edemez. İşin bitik oğlum Mac Horn: Amerika'da dolandırıcı olunur, yankesici olunur, ama aptal olunmaz: Aptallara hayat hakkı yoktur Amerika'da.

Karanlık iki sokağın kesiştiği bir köşede, direkteki lambadan dökülen donuk ışığın altında uzun süre öylece durdu. Çilli, karmakarışık yüzü, terden ışıl ışıldı. Üst katlardan birinde, "Bıçaklayacağım alçağı!" diye bağırıyordu birisi. Ve Mac Horn, koyu, kapkara bir kanın "şıp şıp" asfalta damladığını gördü. Herhalde beni kesiyorlar, diye düşündü ve kederli kederli esnedi.

10

Garstone, bir koridora benzeyen dar, uzun odasında ne yapacağını bilmeden bir aşağı, bir yukarı dolaşıyordu: Bu ceket hikâyesi kötü sonuçlanacak gibi, Mac Horn önceleri gazetelere gülüp geçerdi, demek onun da kulağını doldurup, kendi yanlarına almışlar... Ama ne olursa olsun böyle saçmalara inanmak için insanın aptal olması gerek. Polisin birtakım belgeleri çalmak istediği apaçık ortada. Önlemek gerek bunu. Ticaret temsilciliğine gidip, "Mr. Minaev bundan sonra terziye gitmesin" mi desem acaba? O zaman benim polisten biri olduğumu düşünebilirler. Belki Betty biraz Rusça biliyordur? Amerikan-Sovyet Kültür Derneği'ne devam ettiğini söylemişti bir zaman. Bir telefon etsem mi acaba? Şimdi saat on bir buçuk. Belki de çoktan uyumuştur? Evet ama bu da çok önemli, yarına bırakmak doğru değil. Ya bir de telefona kocası çıkarsa? İlişkilerinin nasıl olduğunu da bilmiyorum ki... "Fikirleri başka onun" demişti Betty bir gün. O zaman, kendisine niçin telefon ettiğimi açıklayamaz kocasına. Belki de kıskanıyordur adam Betty'yi. En önemlisi, şimdi kendisiyle niçin görüşmek istediğimi anlamayacaktır Betty. Son görüşmemizi yapmamış olsaydık, her şey çok daha kolay olurdu. Oysa şimdi kendi duygularımdan söz etmek istediğimi sanacaktır. Sert bir karşılık verip telefonu yüzüme de kapayabilir... Evet tüm bunlar olabilir, ama gene de bir şeyler yapmam gerek. Mac Horn şimdi polisin elinde. Betty ile konuşursam Rus kendini sakınabilir...

Garstone üzülüp acı çekiyordu, ama zaman da geçiyordu. Hep böyleydi o zaten. Yürekli, açık sözlü bir adamdı, kararsızlık yer bitirirdi onu. Gereğinden çok düşünürdü. Mac Horn'un bir cümlesi çok ağırına gitmişti: "Dağ gibi kitaplara takılıp kalmışsın..." Kitapları Garstone'un hem aşkı, hem de nefretiydiler. Ümitsizlik içinde kendi kendine şöyle söylendiği olurdu: Kitaplar raflarında dururken ne görkemli bir uyum içindeler; birbirleriyle ne güzel geçiniyorlar! Ama kafanın içinde, biri ötekini bütünlemekten uzak, birbirlerini çürüterek sürekli savaşıyorlar. Gerçekten de, dünyada ne kadar kitap varsa, o kadar da gerçek mi vardı acaba?

Savaş sırasında huzur içindeydi: Nazileri yenmek gerekti, bunu biliyor, anlıyordu. Ama barışın daha ilk gününde içine bir kuşku düştü. Mac Horn

ve Smiddle ile birlikte Ruslara gidişleri bugünkü gibi aklındaydı. Herkes barış için içerken, o kederli bir iç sıkıntısı içindeydi. Amerikalılar şüpheli şüpheli sorguya çekiyorlardı Rus binbaşısını. Dönerlerken, Smiddle, "Rusların burunları pek havada," demişti. "Pek kurumlanıyorlar, iyi bir ders vermek gerek bu heriflere!.." Garstone, savaşın bitmediğini, süreceğini anlamıştı. Ama şimdi, kiminle savaşacağını bilmiyordu: Kızıllarla mı, yoksa Amerikalılarla mı? New York'a döndükten sonra yarım kalan öğrenimini tamamladı. Görünürde durmadan değişme oluyordu. Kendi kendine, yine de Amerikan sistemi en iyisi, diyordu. Herkesin aynı şekilde düşünmesi olacak şey değil, yaşanmaz böyle bir düzende. Birkaç gün sonra da bu düşünceleriyle alay ediyordu: Bizde iki parti var da ne oluyor sanki? Bir çift yumurta gibi birbirinin aynı iki parti... Cumhuriyetçileri Demokratlardan ayırabilmenin olanağı var mı? Doğru, bizde de komünistler var, ama sayıları az, tanımıyorum bile onları. Kimseyi inandıramaz onlar kendilerine, paraları yok çünkü. Sonra karmakarışık bir biçimde okumaya veriyordu kendini: Marks, Bergson, William James, Tolstoy, Sovyet kolhozları üzerine kitaplar ve günün moda kitapları... Her gün aldığı gazetelere büyük bir kin duyuyor, ne kongre üyelerine, ne radyo yorumcularına, hiçbirine inanmıyordu. Her yerden yalan kokusu alıyordu; ve kitaplar kendisine yardımcı olmuyordu. Her biri bir başka şey salık veriyordu.

Sonunda sınavlarını verip okulu bitirdi. Avukatlık stajı yapabilmesi için paraya ihtiyacı vardı. Hukuk danışmanı olmaktı isteği. Başvurduğu bankalardan biri stajı olmadığını, bir başkası da kendilerine ad yapmış biri gerektiğini ileri sürdüler. "White and Krauser" fabrikasında az kalsın işe girecekti, ama birdenbire bu iş de suya düşüvermişti; Mr. Krauser Yahudilere katlanamıyordu. Bir sigorta şirketine ajan olarak girdi sonunda. İşinden utanıyordu: Kadınlara gidip, kocalarının yarın ölebileceğine onları inandırmaya çalışmak utanç verici geliyordu. Sonunda kovuldu, işsiz kaldı. Mac Horn'a, bir basımevinde ayakçı olarak çalıştığını, vitrin camları sildiğini, gazete sattığını söylememişti. Bazen eline on dolar geçtiği günler oluyordu; iyi bir yemek yiyip, yeni kitaplar alabiliyordu böyle zamanlarda. Ama bazen de on sent bile kazanamıyordu. Aşağılanmaya da, açlığa da kolaylıkla katlanabiliyordu; tek acı çektiği şey gerçeğin nerede olduğunu bilememekti.

Günde birkaç gazete okuyup, konferanslara, dinsel örgütlerin toplantılarına, mitinglere gitmeye başladı. En önemli şeyleri öğrenmekte olduğundan hâlâ kuşku duyuyordu. Betty ile de, Moskova'da bulunmuş olan bir profesörün konferansında tanışmıştı. Profesör Sovyet elmalarını övüp dururken, birdenbire bir Kızıl tarım uzmanına çatmaya başlamıştı, "Sahte bilgin" diyordu adama. Garstone'un yanında, esmer, İtalyan ya da İspanyola benzeyen, kocaman ve çok parlak gözlü, üzerinde bej bir elbise bulunan genç bir kadın oturuyordu. Kadın hemen etkilemişti Garstone'u. Konuşmacıyı dinlemiyor, hep komşusuna bakıyordu Garstone. Derken, komşusu birdenbire ona döndü ve: "Morganizmi savunmasında anlaşılmayacak bir yan yok" dedi. "Ne de olsa o da Times mensubu..." Garstone hemen onayladı bu sözleri. Yeter ki bir şeyler daha söylesindi. Ama o dinlemeye ve not almaya başlamıştı yeniden. Konferanstan birlikte çıkmışlardı. Garstone sıkılganlığını yenip kadınla konuşmuştu, o da gülümsemişti. Bunun üzerine onu evine kadar geçirmiş ve adının Betty Kean olduğunu, biyoloji öğrenimi yaptığını, evli ve kocasının da plastik sanatlar uzmanı olduğunu öğrenmişti.

Ertesi gün Betty'ye telefon etmek istemiş, ama kendini tutmuştu: Ne söyleyecekti ki ona? Zaten konusu "gen"ler olan bir konuşmayı güçlükle sürdürebilmişti. Sonra, dört biyologdan dört tane makale okumuştu: Bunlardan üçü, morganizmin –ki Betty bunun şiddetle karşısındaydı– biricik bilimsel gerçekliği olan teori olduğunu, dördüncüsü ise bunun tersini savunuyordu. Garstone bunlardan hangisinin doğru olduğunu bilmiyordu; onun tek bildiği, Betty hangisini doğru buluyorsa, kendisinin de onu onaylayacağıydı. Bir hafta sonra telefon etti Betty'ye. Herhangi bir konferansa gitmeyecek miydi acaba Betty? Morganizm üzerine söyleşilerine devam etmek istiyordu da... Betty pek candan, sevecendi, konferansa değil, Yunanistan'daki olaylar üzerine düzenlenen bir mitinge gitmelerini önerdi. Boş yere okumuştu Garstone dört tane makaleyi; Betty morganizm konusuna dönmemişti. Mitingten sonra uzun süre yürüyüp hep politika üzerine konuşmuşlardı. "Şunu bilmelisiniz ki, ben bir komünistim," demişti Betty. "Şaşırttı mı sizi bu?" O da açık yüreklilikle yanıtlamıştı: "Hayır. Hiç şaşırmadım." Ayrıldıklarında şöyle düşündü Garstone: "Şimdi anlıyorum ondaki bu inanç gücünün nedenini. Rus binbaşısı da biliyordu nasıl yaşamak gerektiğini. Bense bunu bilmiyorum. Şüphe yok ki komünistler bizim politikacılardan çok daha sevecen. Ama komünistlerin

yanıldıkları da bir gerçek. Her şey karmakarışık... Açık olan bir şey var. Ben Betty'siz yapamam. Otuz iki yaşında olduğum halde tıpkı bir öğrenci gibi "buluşmamıza ne kaldı" diye saatleri sayıyorum. Neden bağlandım ona böyle? Politika ve biyolojiye onun ilgisi; evli de üstelik. Ne demişti babam bir gün: "Ben onlara, bir köpeğe beşinci bir ayağın gerektiği kadar gerekliyim..." Komünist olmasının beni hiç şaşırtmadığını söyledim. Doğru değildi bu. O söyleyene değin aklımdan bile geçmemişti. Evet, gerçi Rus binbaşısını ziyarete gittim, sonra, basımevindeki düzeltmen de komünistti –bunu hemen anlamıştım–, ama onunla hemen hemen hiç konuşmadıydık. Demek ki, komünistler üzerine hiçbir şey bilmiyorum denebilir. Betty, varlıklı bir mühendisin kızı, bolluk içinde büyümüş, kocası sanat üzerine kitaplar yazmış bir adam, peki öyleyse niçin komünist Betty? Demek ki, tek bir şeyle yaşamak olanaklı değil.

Yeniden buluştuklarında Betty'nin gene politikadan söz edeceğini sanıyordu. Ama Betty dalgındı, birkaç kez hiç ilgisi olmayan yanıtlar vermişti sorularına: Sonra da birdenbire şiir okumaya başlamıştı:

Ayrılık mendili gibi bembeyaz bulutları,

Şu giden yolcu - rüzgâr sallıyor,

Ve sessizliği üzerinde aşkımızın

Rüzgârın yüreği çarpıyor.

Rüzgârlı bir gündü ve Garstone Betty'nin yakınlığından, okuduğu şiirlerden, rüzgâra karşı sessiz, suskun yürüyüşlerinden korkunç sarsılmıştı.

Artık sık sık buluşuyorlar, bazen politikadan, bazen sanattan, bazen de hiçbir önemi olmayan, ama birdenbire onlar için son derece büyük bir önem kazanıveren boş şeylerden söz ediyorlardı. Niçin buluştuklarından, hatta bu konuda açıklama gerektirecek en küçük şeylere değinmekten bile korkuyorlar, kaçınıyorlardı.

Hiç beklenmedik bir sırada, Garstone'un işleri yoluna girdi: Kendisiyle Hill'in yanında tanıştığı bir edebiyatçı, bir çocuk dergisi için öykü yazmasını önerdi ona. Edebiyatçı tembeldi ve onun yerine başkaları çalışıyordu. Çeşitli kitapları karıştıran Garstone, su samurlarının yaşayışları üzerine dokunaklı bir öykü yazdı ve buna karşılık iki yüz dolar aldı.

Pazar gününü bilikte geçirmeyi kararlaştırdılar. Betty'nin arabası vardı, onunla dağ gezintisine çıktılar. Tepedeki boğazda kendilerini bulutların arasında buldular; yakıcı bir nem sarmıştı her yanlarını. Sonra güneş, yemyeşil bir çardak ve mor laleler... Betty, elini Garstone'un geniş avucu içine bıraktı. Eller söyleştiler, anlaştılar, and içtiler. Garstone kendini tutamadı:

— Betty, dedi. Bu bir bulut sanki, bunsuz yaşayamam ben, sizsiz yani Betty...

Betty elini hızla onun elinden çekti, ayağa kalktı:

— Bana bir daha bundan hiç söz etmeyin, anlıyor musunuz, hiç!

Hiç konuşmadan geri döndüler; utanıyorlar, birbirlerinin yüzüne bakamıyorlardı.

Tüm bunlar pazar günü olmuştu. Mac Horn'un Garstone'a gelişi ise bundan üç gün sonra idi.

Garstone bir yandan uzun, dar odayı arşınlıyor, bir yandan da düşünüyordu; üstelediğimi, kendisine açıklamada bulunmak istediğimi sanacak. Saat yarım. Çılgınlık bu...

Ama her şeye karşın yine de telefon etti. Heyecandan güçlükle konuşabiliyordu:

— Betty, bu kadar geç saatte rahatsız ettiğim için özür dilerim...

— Bekliyordum telefonunu.

— Betty, inan önemli. Yoksa cesaret edemezdim, ama inan çok önemli. Telefonda söyleyemem, sizi görmem gerek, mümkünse hemen, şimdi...

Betty, yarım saat sonra çıkacağını, kendisini köşede beklemesini söyledi.

Buluştuklarında, birbirlerine hiçbir şey söylemediler. Hatta selamlaşmadılar bile. Nereye gittiklerini düşünmeden hızla yürüdüler.

— Çok önemli Betty, polis alçakça bir tuzak hazırlıyor. Belki sen birazcık Rusça biliyorsundur? Hemen şimdi haber vermek, uyarmak gerek.

Soyadı galiba Minov olacaktı. Bir daha o terziye gitmemeli, terzi FBI ile bağlantılı çünkü...

Ve Garstone, Mac Horn'un yaptığı bütün gevezelikleri bir bir anlattı Betty'ye.

— Şimdi anlıyorsun değil mi telefon etmemin ne denli zorunlu olduğunu?

— Yarın sabah Barney'i görürüm, o Rusların yanında bulunmuştu. Çok iyi yaptın Joe. Ne alçaklık! Her kötülüğü yapabilir bunlar. Kan, bomba, çöl... Tek ki istediklerini elde etsinler... Joe, öyle çok yalan, tiksinçlik, kötülük var ki, bazen çok korkuyorum! Hayır, bu değildi söyleyeceğim... Yarın Barney gidip haber verir. Şimdi yapılabilecek hiçbir şey yok. Ama Minov da gece terziye gitmeyecekti... Çok iyi ettin Joe.

Garstone'un elini kuvvetle sıktı. Betty'nin veda etmek istediğini sandı Garstone:

— Sizi evinize kadar geçireyim…

— Niye acele ediyorsun Joe? Şimdi çok güzel hava, serin, oysa gündüz ne ağır bir sıcak vardı…

— Işıklı, aydınlık bir alanda durdular. Kadının biri Garstone'a yarı yarıya solmuş bir demet gül uzattı. Binaların ön yüzünde ışıklı harfler, cüceler, akrobatlar yanıp sönüyor, gidip geliyordu. Betty bir binanın duvarına yaslanarak usulca:

— Joe, dedi. Sana şunu söylemeliyim ki...

Belki Garstone duyamamış, belki de o söylememişti. Binanın giriş bölümüne sıralanmış paket halindeki sabah gazetelerini gördüler. Manşette şunlar yazılıydı: "Bir Kızıl casus yakalandı!"

Garstone paketten bir gazete aldı: Kızılların ticaret temsilciliği görevlilerinden Mr. Minaev bu akşam FBI müfettişlerince tutuklanmıştır. Kızıl diplomatın üzerinde, hem atom bombası yapımı ile ilgili gizli bilgiler topladığını, hem de Amerikan fabrikalarını havaya uçurmaya hazırlandığını gösteren belgeler çıkmıştır. Devlet Bakanlığı'ndan açıklandığına göre Mr.

Minaev diplomatik dokunulmazlık haklarından yararlanamayacak ve ABD yasalarını çiğneyen herhangi bir yabancı gibi yargılanacaktır…

Gazeteyi buruşturup attı Garstone.

Geri dönüp Betty'nin evine geldiler. Garstone çekine çekine:

— Bir şey söyleyecektin bana, dedi. Gazeteyi okumadan önce...

Hemen yanıtlamadı Betty. Garstone'un elini eline aldı, bıraktı.

— Hayır Joe. Bir şey söyleyecek değildim. Bunun üzerinde düşünmenin gereği yok şimdi. Bizi nelerin beklediğini bilmiyorsun sen daha... Komünistleri ezecekler, öldürecekler... Çok güçlü olmak gerek Joe, çok güçlü... Biliyorum, iyi bir dostsun sen, ama şimdilik bu yeterli değil. Demirle, acıyla, kanla sınanmalı bu dostluk. Elveda Joe!

Garstone uzun süre bekledi sokakta; yukarda, pencerede bir ışık yandı, sonra söndü, ama o hep olduğu yerde duruyordu. Sonunda, gelişigüzel bir yöne, ağır ağır yürümeye başladı. Bir süre sonra kendini Broadway'de buldu; sabahın bu erken saatinde, artık ıssızlaşmıştı Broadway... Arada bir gelip geçen oluyordu. Birisi şarkı söylüyor, öteki iki gemici sövüşüyordu. Elektrik direğine yaslanmış bir kız ayakta uyukluyordu. Işıklı reklamlar, mavi asfaltın üzerinde fır fır dönüyor, sonra otuzuncu katlara kadar tırmanıp kirli pembe renkli gökyüzünde dalga dalga yayılıyordu. Garstone, Ren yakınlarında kısa süren bir gece savaşını anımsadı. Demek, yeniden?.. Peki, ya Betty? Ya hayat? Hepsini alacaklar mı elimden? Roketler. Tehlike alarmları. Bombalar. İşte, şurada, yüreğimin ortasında... Lanet olasıcalar! Bağırarak söylemişti bu "Lanet olasıcalar!"ı. Ama gelip geçenler dönüp bakmadılar bile. Sarhoş bir zavallıdan başka kim geçebilirdi ki bu saatte Broadway'den?

11

New York'a hareketinden az önce Dumas, Lancier ile buluştu. Aslında pek seyrek görüşüyorlardı: Lancier güç bir dönem geçiriyordu, "Roche Ainé" yeniden batma tehlikesi altındaydı. İlk zamanlardaki gücü kalmamıştı Lancier'in. Günlerce panjurları kapalı yarı karanlık odasında oturuyor ve kendi kendine bir şeyler homurdanıyordu. Martha, güzel bir ilkbahar günü onu gezintiye çıkması için kandırmıştı. Dumas kendisine seslendiğinde düşünceli, kamburlaşmış, kocamış bir şekilde odasında oturup duruyordu. Birlikte çıkıp, konuşmaya nereden ve nasıl başlayacaklarını bilmeden küçük bir kahvenin terasında oturdular. Lancier, "Corbeille" akşamlarını anımsamaya çalıştıysa da hemen sustu: Ne Marceline, ne Leo, ne de Louis vardı...

Bir ay kadar önce de Doktor Morillot ölmüşlü. Yaşadığında olduğu gibi kederli bir gülümsemeyle ölmüştü. Kendisini umutlandırmaya çalışan profesöre şöyle demişti: "Hâlâ bir şeyler anımsayabiliyorum; kanımca iki haftadan fazla zamanım kalmadı... Sakın üzüldüğümü sanmayın. Fazla bile kaldım bu dünyada, zamanının geldiğini bilmek de bir erdem. Ne gülünç. Ömrümün yarısını elektriksiz, pasaportsuz, hatta cazsız geçirdim. Kahvelerde vals çalarlardı, sınırlarda bagajına bir paket tütün saklamış mı diye yolcular didik didik aranırdı, akşam oldu mu gaz lambası yakar ve, "Ne çok ışık saçıyor!" diye hayran hayran bakardım... Victor Hugo'yu gömdüklerinde lisedeydim...

Bir başka devrin insanıyım ben. Pinaud'ya göre kötü yürekli bir komünistim, ama gidin Pierre'in yoldaşlarına sorun, tekelci sermaye yanlısı olduğumu söyleyeceklerdir. Oysa ben binbir çeşit hastalığı iyi etmiş sıradan bir hekimden başka bir şey değilim. Bir zamanlar "katar" derlerdi, sonra "influenza" dediler, en sonra da "grip" adını koydular; oysa hastalar için durum hep aynıydı: Öksürüp duruyorlardı. Ben küçükken, babam savaşmanın artık olanaksız olduğunu söylerdi, korkunç bir silah bulunmuştu çünkü: Makineli tüfek... Oysa ben atom bombasına kadar yaşadım. Telaşsız, rahat rahat ölebilirim artık..."

Evet, Morillot da ölmüştü. Lancier, onun üzüntüsünü gülünç bir şekilde gizlemeye çalışarak Marceline'e gelişini anımsadı: Kafasından ne geçtiğini

anlamak olanaksızdı.

— Mezarlıkta dolaşır gibi hep ölülerden söz ettik, dedi Lancier. Konuyu değiştirsek ya...

Dumas işlerinin nasıl olduğunu sordu.

— Berbat, dedi Lancier, "Roche Ainé" son günlerini yaşıyor. Ama bunun önemi yok. Daha kötü bir şey var: Yaşama sevincimi elimden aldılar. Ne anlamı var artık yaşamanın? Yalnız, tartışma benimle. Senin fikirlerinin başka olduğunu biliyorum, yoruldum artık ben, tartışmak istemiyorum. Mado şimdi sizinle birlik, ne zamandır görmedim, ne halde olduğumu sormak için bile gelmedi. Belki siz haklısınız, belki siz kazanacaksınız, ama hiç de gıpta etmiyorum size. Ben Moskova'da değil, Niort'da, Deux-Sevrés'de doğdum. Ve Fransızlar için sevinç verici bir durum yok ortada. Ruslar birtakım büyük fabrikalar yapıyor diye kıvançlısınız siz. Pinaud, Amerikalılar bombaya sahip olduğu için kıvançlı. Peki ya ben neden kıvanç duyayım, neye sevineyim? Fransa artık yok. Bir zamanlar büyük bir devlettik biz, ama şimdi? Neyiz ki şimdi? Monaco!.. Pinaud, Amerikalıların Ruslardan daha güçlü olduklarını söylüyor. Olabilir. Bu benim durumumu hafifletmez. Eğer bir savaş çıkarsa. ne Moskova'ya bir şey olur, ne de New York'a; olan Paris'e olur. Bende kalan tek şey "Corbeille". "Corbeille"de mutluydum ben. Onların "Corbeille"i de yok edeceklerine eminim. Amerikalılar bizi özgürlüğümüze kavuşturduklarında sevinmiştim, inanmıştım onlara. Kültürlü insanlar diye düşünmüştüm, ne küstahlarmış meğerse! Onlar için o iğrenç gökdelenleri Notre-Dame'dan daha üstün. Sanattan söz etmenin ne gereği var? Adam gibi masaya oturmasını bilirler mi acaba? Size inanıyorum aziz dostum, onların gideceği yok, beslenip duruyorlar.

Dumas gülümsedi:

— Bunu Pinaud'ya söylemeyin, sizi komünist listesine geçirir sonra. Gerçekten çok tiksinç Amerikalıların politikaları: Herkes kendileri gibi yaşasın istiyorlar. Ama Amerika'da Amerikalılara karşı hiçbir şey yapamam ben. Kuşkusuz kaba, terbiyesiz hepsi de; tamamlanmadan, yarım yamalak piyasaya sürülmüş mal gibiler. Yine de yetenekli bir halk ama. Yakın günlerde bir Amerikan romanı okumuştum, ve biliyor musunuz, bayağı hoşuma gitmişti; açık, belirli, canlı bir romandı. Bizim yazarlarımız

ukalalık yapıyorlar: Onlara göre her sesi dört parçaya ayırmak gerek... Rahmetli Doktor Morillot "Biz yaştakiler için skleroz doğal, ama doğal olduğu kadar da tiksinç bir olaydır" derdi. Amerikalıların bir tek üstünlükleri var: Genç olmaları.

— Beni kandıramazsınız, dedi Lancier. Görüyorsunuz maden suyu içiyorum. Doktorlar korkunç bir diyet uygulamamı istiyorlar, Martha derseniz bir diktatör. Ama ben yine de şarabı yıllandırmak gerektiğini anımsıyorum; çünkü yeni şarap insanın ne damağına, ne burnuna, ne de yüreğine seslenebiliyor, yalnızca karnını şişiriyor, o kadar. Demek bu vahşilerin romanları sizin hoşunuza gidiyor? Tartışmak istemiyorum, ama ben eski Fransa'yı yeğlerim.

New York'ta bu konuşma geldi Dumas'nın aklına. Gülümsedi: Ben bunların çoğunluk yapmacıksız, içten olduklarını düşünürdüm. Durum hiç de sandığım gibi değilmiş meğerse: Bunların da kendilerine göre görenekleri, boş inançları, şartlanmışlıkları var. Genç olduklarından belki de; takvimleri, birtakım firmaların kuruluşlarıyla başlıyor. Ama düşünce cesaretleri yok, binlerce kör inanç, şöyle yapma, böyle yap... Her şey önceden belirtilen bir şekilde olacak. Bunlarda da var skleroz, hem de bunca genç oldukları halde... Bu yalnızca tiksinç değil, doğaya da aykırı...

Doktor Morillot, kışın Dumas'ya uğramıştı bir gün. Profesör Amerika'ya gitmeye hazırlandığını söyleyince, öfkelenmişti Morillot: "Bu ikinci bir infarktüs demektir. Kendinizi koruyun! Dün akşam yine söylev verdiniz. Mitinglerde herhangi bir şamatacı da bağırabilir, bizim ikinci bir Dumas'mız daha yok. Nereye gidiyorsunuz? Sizin durumunuzdaki bir insan yatağında olmalıdır, yolda değil." Dumas suçlu suçlu gülümsemişti: "Sizin de yatıp dinlenmeniz gerekli, ama bakın beni iyileştirmek için koşup geliyorsunuz. Tek bir Amerikalıyı bile ikna etsem, kardır... Truman'ın son demecini okudunuz mu? Gene savaştan söz ediyor. Biz sizinle yaşayacağımız kadar yaşadık, ama gençleri öldürsünler istemiyorum ben..." Eskiden olduğu gibi uzun süre dolaştı. Ama birdenbire durmak zorunda kaldı; soluğu kesilir, boğulur gibi olmuştu. Canlı, kara gözlerinin altında mor şişler ortaya çıkmıştı. Ancak her şeye karşın gençliğini, uzlaşmazlığını, herkesi bir anda saran neşesini korumaktaydı. Profesör Adams karısına, "Hiç yaşını göstermiyor" demişti. "Oysa ölüm kamplarında kalmış, gençlerin bile dayanamayacakları koşullardaki ölüm kamplarında..." Her

zaman kitap yazar ve tüm bunların yanı sıra Marie ile şakalaşmayı, ya da üzgün bir öğrencisinin gönlünü almayı da unutmazdı.

Terslikler daha uçaktayken başlamıştı. Hostes, kendisine küçük bir anket kâğıdı uzattığında, o, yukardan bir taş ormanını andıran kentleri seyrediyordu. "Lütfen anketimizi doldurunuz" yazıyordu hostesin verdiği kâğıtta. Dumas adını, doğum yeri ve tarihini, uyruğunu özenle yazdı kâğıda. Sıra "ırk" bölümüne gelmişti. Gülümsedi ve ırk kavramının kötüye kullanılışı üzerine görüşlerini yazdı. Sonra kâğıdı avucunun içinde buruşturup attı. Kim okuyacak bu yazdığımı? Yarı cahil bir hafiye! Utanarak bir kâğıt daha istedi kızdan. "Mürekkep damladı da ilkinin üstüne.." Irkla ilgili yeri boş bırakarak bütün bölümleri yeniden doldurdu.

Havaalanında onu iki saat alıkoydular; polisler, Fransızın, beyaz mı siyah mı olduğunu yazmaktan niçin kaçındığı konusunda tahmin yürütüyorlardı. Ve bu tahmin yürütme işi şefleri gelip de, "Bu adam ne beyaz, ne de siyah, Kızılın teki... Bavullarını bir kez daha kontrol edin ve gözünüzü dört açın" diyene kadar sürdü.

Dumas'yı havaalanında iki Amerikalı karşıladı. Karşılayıcıların genç bilim adamları olduklarını sanan Dumas, onlara Profesör Müllers'in bilimsel çalışmalarından söz etti. Adamlar gülümsediler: Birisi gazeteci, ötekisi de Kürkçüler Birliği'nin yazmanı olduklarını söylediler. Dumas:

— Beni meslektaşlarım çağırmışlardı da... dedi.

— Profesör Adams hastalandı, dedi gazeteci. Ama yarın sabah sizi ziyaret edecek.

Kürkçü zor sezilir bir gülümsemeyle:

— Gazeteler, dedi, aleyhinizde kampanyaya başladılar bile. Komünist olduğunuzu yazıyorlar sizin. Oysa Profesör Adams'ın resmi bir yeri var bu ülkede. Karşılayıcılar arasında benim de bulunmam sizi şaşırttı galiba? "Barış Dostları Birliği"nin kurucularından biriyim. Sizin Madison Square'de bir konuşma yapmanızı istiyoruz. Burası New York'un en büyük salonudur, ama göreceksiniz hıncahınç dolduracağız burayı. Profesör Adams bir yana, bizim "Birlik"te Kimya Profesörü McClay, birçok din adamı, yönetmenler, öğretmenler, doktorlar var. Politikayla ilgimiz yok, insanlar barış istiyor.

Gazeteci yanlarından biraz uzaklaşınca, kürkçü fısıltıyla:

— Ben de komünistim, dedi. İşimiz çok zor. Elinizi sıkmama izin verir misiniz?

Profesör Adams gerçekten de otele geldi Dumas'yı ziyarete. Dumas uçakta verilen anket kâğıdından söz etti. Birlikte güldüler. Adams:

— Cahil insanlar! dedi. Sizin adınızı bilmeleri gerekirdi. Bugün röportaj için gelen gazetecilere sizin Amerika'ya gelişinizin Amerika için onur verici bir şey olduğunu söyledim.

— Rica ederim, büyütüyorsunuz. Şu zenci konusunu soracaktım, anlamıyorum bir türlü, Almanlarınkine benzemiyor mu biraz? Siz nasıl açıklıyorsunuz bu durumu?

— Bir yanıt verebilmek zor. Çok karmaşık bir sorun. Genel olarak zenci halkın çok düşük bir kültür düzeyinde bulunuşuyla açıklanıyor bu durum.

— Ama bu "düşük kültür düzeyi" bilerek yaratılmadı mı, ve bile bile sürdürülmüyor mu? Sorunun zencilerin kafatasıyla değil, sosyal eşitsizlikle ilgili olduğunu siz benden daha iyi bilirsiniz.

— Ben kendi adıma sizinle aynı fikirdeyim. Ama halkın kendine özgü birtakım zayıf yanları vardır ve bu peşin yargıları dağıtıp yok etmek pek kolay değildir... Bizim yaşayışımızı incelediğiniz zaman, bilime birtakım ayrıcalıklar sağlandığını göreceksiniz: Para –hem de fazlasıyla– verilmektedir. Koşullardan yakınmıyorum: Büyük konferans salonları, kitaplıklar, özel enstitüler, ama bizi her zaman dinleyen bulunmuyor...

Dumas akşamı Profesör Haynes'la birlikte geçirdi. Antropogenes üzerine ilginç bir söyleşi yaptılar. Nashvilleli genç bir biyolog da vardı toplantıda. Genç adam, Fransızların bu konudaki çalışmaları üzerine sorular sordu Dumas'ya. Ciddi konuşmalarına son verip de çay içmeye başladıklarında biyolog:

— Sizin gibi bir yabancı için eğlenceli olabilecek bir şey anlatayım size, dedi. Bizim eyalette, öğrencilere evrim teorisini anlatmamız yasaktır. Yalnızca Adem'le Havva'dan söz edebiliriz. Pitekantrop'tan söz ettiniz diye hapse bile atılabilirsiniz çünkü...

Oteline dönen Dumas uzun süre uyuyamadı. Birdenbire bir çığlık duydu. Robdöşambrını omuzuna alarak dışarı baktı. Polisler genç bir adamı ve üzerinde gecelik bulunan bir kadını götürüyorlardı. Dört bir yanda flaşlar patlıyor, fotoğrafçılar fır dönüyorlardı. Dumas, bunun bir film çekimi olduğunu sandı, ama fotoğrafçılardan birisi, "Olağan bir baskın" diyerek açıkladı durumu. "Nikah kâğıtları yokmuş... İyi ki vakit geç değil, gazeteye yetiştirebiliriz."

Dumas kapısını örterek, gürlercesine, "Ne bayağılık!" diye bağırdı. Bir de tutmuş özgürlük üstüne felsefe yapıyorlar. Milletin yatağını yoklayıp, kimin kimle yattığını araştırıyorlar! İnsanın meydana gelişini Ezop ağzıyla açıklamalarına ne demeli hele! Üstelik yutturdukları bu yalanlarla milleti maskara ediyorlar. Profesör Adams kraniolog olarak ilginç bir kişi elbette. Ama işinden başka herhangi bir şey düşünmüş müdür acaba şimdiye kadar? Kendisine çağdaş Amerikan yazarlarının kimler olduğunu sorduğumda ne demişti: "Herhalde karım bilir bunu, ben hiç roman okumuyorum." Profesör Haynes tüm Avrupa'yı dolaştı, iki ay da Fransa'da kaldı. Hiçbir şeyin farkına varmış mı? Kendisine Marshall Planı'nın Avrupa'ya değil, Amerika'nın kendisine yardım için hazırlanmış olduğunu söyleyince nasıl da apışıp kaldı! "İlk kez" duyuyormuş... Herkes yalnızca kendi konusunda bilgi sahibi; birisi ayakkabı bağı ticareti mi yapıyor, ayakkabı boyası onu hiç ilgilendirmiyor. Bir de "Yeni Dünya" demiyorlar mı! Neresi "Yeni" bunun? Avrupa'nın ne kadar eski, kör inancı varsa hepsini toplamışlar, sonra da tutup dünyaya akıl vermeye kalkıyorlar...

Ertesi sabah oteldeki odasında çalışırken, havaalanında gördüğü kürkçü geldi. İçinde Bill Coster'in makalesi bulunan gazeteyi de yanında getirmişti. Dumas yazıyı okudu, şaşkınlıktan küçük dilini yutacak gibiydi: Uzun, bembeyaz kaşları alnına doğru kalkmıştı. Sonra bir kahkaha atarak Amerikalıyı şaşkına çevirdi:

— Hey Tanrım! Biliyor musunuz, olağanüstü bir şey bu! Doğrusu bayağı iş bunları uydurabilmek...

Gazeteyi yanına koydu:

— İnanan olur mu buna?

— Ne yazık ki evet, hem de pek çok kişi. Bizim hangi koşullar altında çalıştığımızı bilmiyorsunuz siz daha. Bu yazı pek çok insanı ürkütür. Hiçbir yerde de yalanlayamayız bunu: Daily Worker'ın çok az bir tirajı var. Yarın Adams'la birlikte görünecek olmanız çok iyi. Böyle şeyler çabuk duyulur. Adams yüksek olur sahibi bir kişidir. Eğer o sizin onurunuza bir davet düzenliyorsa, halk bu makalenin uyduruk bir şey olduğunu anlayacak demektir. Dostumuz Profesör McClay de bulunacak Adams'ın bu davetinde. Coster'in makalesi bir provokasyondan başka bir şey değil, mitingimizi baltalamak istiyorlar. Ama başaramayacaklar bunu.

Kürkçü uzun uzun, arkadaşlarının üstesinden geldiği zorlukları anlattı. Dumas ise dalgın, gülümsüyordu: Kendini, birtakım gizli belgeleri çalan bir casus, bir Gestapo ajanı, ya da Boulogne Ormanı'nda küçük kızları kovalayan bir şehvet delisi olarak düşlüyordu.

— Profesör Adams gülecektir buna, kendisi az önce buradaydı, şehvet adamı rolü için benim biraz fazla yaşlı olduğumu anlamıştır herhalde...

Ancak Profesör Adams gülmedi yazıya. Roberts'e düşüncelerini söyledi: Makale onu öfkelendirmişti; özellikle de Coster'in Dumas'yı düzmece bilginlikle suçlamasına çok içerlemişti. Ama Mrs. Adams'ın makaleyi okuduktan sonra kendisine söylediklerinden söz etmedi. "Daveti iptal etmelisin," demişti Mrs. Adams. "Dumas büyük bir bilgin olabilir ama, adı böylesine kötüye çıkmış birisini, namuslu bir aile yuvasının içine sokman da doğru değil." Adams kızmıştı: "Bu aptal, Dumas'nın düzmece bilgin olduğunu yazıyor, oysa ben kitabımda kaç kez onun bulgularını örnek ve dayanak olarak gösterdim. Gazetelerde yazılan her şeye niçin inanıyorsun?" "Biliyorum, belki de gerçekten abartma şeylerdir yazılanlar, ama kadınlara saldırdığı da söyleniyor... Sense onu evine davet ediyorsun." Adams gülümsedi: "Kaç yaşında Dumas biliyor musun?" "Yaşını hiç göstermediğini sen kendin söylemiştin. Ama yine de diretecek değilim bu konuda, sen bilirsin, senin işin bu. Ama ben çıkmayacağım. Rahatsız olduğumu söylersin. Herkesi eşleri olmaksızın çağırmakla çok iyi etmişsin. Mrs. Haynes gelmeye niyetliydi, maymun gibi meraklıdır zaten, ama kendisine telefon edip hasta olduğumu söyleyeceğim."

Profesör Adams için bu davet gerçek bir sınavdı. Dumas'dan hoşlanmamıştı bir kez. Daha ayağının tozuyla –sanki her şeyi biliyormuş gibi– zencilerden söz etmeye başlamıştı. Çok karmaşık bir sorundu bu, öyle

şipşak yargıda bulunulamazdı bu konuda. Ya Amerika'nın planları üzerine söyledikleri?.. Doğrusu bu ya, çok aptalcaydı. Amerikalıların savaş istediklerinden nasıl emin olabilirdi? En güçlü ordu hangi tarafta? Bizde mi, Ruslarda mı? Elbette Ruslarda... Fransızlara da kendilerini kuzu gibi göstermek ne yakışıyor ya! Tüm tarihleri boyunca savaşmışlar oysa. Bu çapta bir bilim adamının politikayla uğraşması ne tiksinç! Çok nazik bir durumla karşı karşıyayım: Beni komünist yanlısı olarak görmelerini istemem. Öte yandan daveti iptal etmem de olanaksız. Dumas büyük bir bilgin. Yıllık toplantımız için çağırdık onu. Ama hiç kimse onun burada ajitasyon yapacağını da tahmin etmiyordu doğrusu... Yakışık almaz davranışlarda bulunuyor... Ama bizim gazetelerin de ondan geri kalır yanı yok; adama çamur atmada birbirleriyle yarışıyorlar. Herkesin bir arada olduğu bir sırada... Acınası bir gösteri olacak bu... Ama bir bilim adamının nasıl hareket edeceğini göstereceğim onlara, politika şamatalarının dışındayım ben...

Ertesi sabah gazeteler Rus diplomatının tutuklandığına dair sansasyonel haberi verdiler. Adams sarsılmıştı. Artık bu da Albay Roberts'in bir oyunu, ya da, şu ya da bu bakanın kotardığı bir iş olamazdı; Moskova'nın kartları açılmıştı sonunda. Bir de tuttum Roberts'le tartıştım, meğer ne kadar haklıymış adam. Ruslar gerçekten de savaşa hazırlanıyorlar... Hiç kuşkusuz çılgınlık bu, ama bir deliden de mantıklı bir hareket beklenemez ki... Profesör Haynes Moskova'dayken en önemli şeyi fark etmemiş. Anlaşılmayacak bir şey de yok bunda, yabancılara barışçıl yüzlerini gösteriyorlar... Çok ilginç, bakalım şimdi ne diyecek Dumas? Gerçi ne diyeceğini tahmin etmek de pek öyle zor değil ya... Ruslara tutkuyla bağlı bir yobaz olduğu için onları haklı çıkarmaya çalışacaktır. Anlaşılan Roberts bu işte de haklıymış: Daveti iptal etmek gerek. Ama artık çok geç. Hiç kimsenin politikadan söz etmemesini sağlamak için elimden geleni yapacağım, bu bir bilginler toplantısı, o kadar...

Son anda davetlilerden altısı gelemeyeceklerini bildirdiler. Biri hastalığını, ötekiler işlerini ve ailesel durumlarını gerekçe olarak göstermişlerdi. Profesör Haynes, ünlü Osteoloji Uzmanı Profesör Bart, Biyolog Kremer, Kimyacı McClay ve genç, ama kendi alanında büyük bir ün kazanmakta olan Paleoantropolog Hennessy gelenler arasındaydılar. Hepsi de merakla çalışmalarına ilişkin sorular soruyorlardı Dumas'ya. Profesör Adams:

— Hepimiz sabırsızlıkla bulgularınızın yayınlanmasını bekliyoruz, dedi. Revue d'Anthropologie'de çıkan makalelerinizden antropometrinin temel ilkelerini bütünüyle değiştirdiğiniz, tersine çevirdiğiniz, anlaşılıyor.

Dumas heyecanlanarak, Sovyet bilim adamı Yarho'nun çalışmalarından söz etmeye başladı:

— Endeks ve sınıflandırmalara karşı ne kadar dikkatli olmamız gerektiğini gösteren çok ilginç veriler… Colombia Üniversitesi profesörlerinden bir meslektaşımın bir makalesi beni çok şaşırttı. Bu meslektaşımız yeniden eski yanlışlara dönerek, zencilerin geri kalmışlığını, onların kafatası ölçülerinden elde edilen verilerden hareket ederek kanıtlamaya çalışıyor. Beyin ağırlığıyla savunulmak istenen nedir? Bu tür kör inançların çoktan geride kaldığını sanıyordum ben. Bu meslektaşım Cuvier'ye dayandırıyor düşüncesini; beyni iki bin grammış Cuvier'nin. Çok güzel, ama Anatole France'ın beyninin topu topu bin yüz gram geldiğini unutuyor? Eğer böyle hafifliklere inanacak olursak, Anatole France'ın Cuvier'den başka bir ırktan olduğunu kabul etmemiz gerekmeyecek mi? Kaldı ki, hem Anatole France, hem Cuvier yalnızca Fransız olmakla değil, her ikisi de aynı zamanda Fransız Akademi üyesi olmakla da birleşiyorlar. İşte bu tür sahtekarlıklar Sovyetler Birliği'nde olmaz, orada hiç kimse böylesi saptırılmış verilerle ilgilenmez...

— Belki de, dedi Dumas'nın sözünü kesen Profesör Hennessy, biyoloji tartışmalarının da saptırılmamış verilere göre yapıldığını söyleyeceksinizdir? Ancak hemen belirteyim ki, onların bir raporlarından edindiğim izlenime göre, inanması ne kadar güç de olsa, bilimin önemli ölçüde politik yönergelere bağımlı olduğu bir gerçek.

— Ben o görüşte değilim, dedi Dumas sakin sakin. Şu var ki, onların anlatım biçimleri değişik. Sorunu, bazı deyim ya da söyleyiş biçimlerinin sizi gücendirdiği tarzında anlamaya hazırım. Ama tartışma, birinci derecede önem verilen bir konudur orada...

— Komünistler için, diye bağırdı Profesör Hennessy, bu bir tartışma değil, propagandadır. Bir de bakmışsınız yarın, Darwin'in aslen Rus olduğunu okuyuveririz.

Dumas omuz silkti:

— Bağışlayın, ama hiç de gülünç bir söz olmadı bu. Gazetecilerin değil de bilim adamlarının bu tür şeylerden söz ediyor olmasına inanamıyor insan doğrusu...

Profesör McClay de yangına körükle gitti:

— Profesör Hennessy'nin geçen gün Times'da bir makalesi yayınlandı. Herhalde sizi çok ilgilendirecektir: Profesör, atom bombasının Batı'nın kültürünü koruduğunu savunuyordu yazısında.

— Biraz fazla abartıldı bu, dedi Profesör Hennessy. Ama yine de Kızıl emperyalizmin uygarlığımızı tehdit ettiği ve Rusları yalnızca bomba korkusunun durdurabileceği görüşündeyim ben...

Profesör Adams durumu kurtarmak isteyerek:

— Yeniden Profesör Yarho'nun çalışmalarına dönelim isterseniz... dedi.

Bir dakika kadar herkes sustu, sonra Dumas Profesör Hennessy'ye bakarak:

— Rusların savaş istediklerini sanıyorsanız, yanılıyorsunuz, dedi. Onlar çok daha başka şeylerle uğraşıyorlar... Baştan beri susmakta olan Profesör Bart, yapmacıklı bir gülümsemeyle:

— Evet, doğru, dedi. Başka şeylerle uğraşıyorlar. Biz de tam bugün bu konuda bir şey okuduk... Sayın profesör, Tennessee'deki fabrikalar, onları antropometri yöntemlerinden daha çok ilgilendiriyor galiba?

Dumas donup kalmıştı:

— Ve siz de inanıyorsunuz buna öyle mi? Hayret! O zaman beni de şehvet delisi olarak görüyorsunuzdur? Ciddi olalım baylar. Tüm bunların FBI tarafından tezgâhlanmış birer oyun olduğunun gerçekten farkında değil misiniz?

Profesör Adams yeniden araya girdi:

— Bu yersiz tartışmayı keselim artık. Biz hepimiz Profesör Dumas'nın bilimsel çalışmalarına büyük değer veriyoruz; önde gelen bir Fransız bilginiyle burada birlikte olmaktan da son derece sevinçliyiz. Bay

Dumas'nın politik görüşleri bizi ilgilendirmez. Hepimiz hoşgörülüyüz ve size şu kadarını söyleyeyim ki sayın Bay Dumas, hakkınızda yazılan şu bayağı yazıyı hepimiz tiksintiyle karşılıyoruz. Ancak sizin de bugün yayınlanan haberi FBI'ın bir oyunu olarak nitelemeniz doğru değil. Sonra, evimde bir devlet örgütüne leke sürülmesini de hoş karşılamıyorum... Size bir fincan çay ikram etmeme izin verir misiniz sayın Bay Dumas?

— Teşekkür ederim, izniniz olursa gitmek istiyorum. Yoruldum, yarın da mitingte konuşacağım.

Dumas selam verip, çıktı.

Merdivenlerde Profesör McClay ardından yetişti:

— Gördünüz ya bizim bilim adamlarımızı? Dakikalardır nasıl bir umutsuzluk içindeydim, bilemezsiniz. Hennessy, tipik bir ırkçıdır; "Amerikan biliminin yıldız bilgini" diye övüyorlar onu; Profesör Adams bile kısa süre önce, onun, hiçbir şey yapmadığı halde, büyük itibarı olduğunu söylemişti. Bart, korkudan aklını yitirir gibi oldu, her yerde Kızıl görür gibi oluyormuş. Sizinle birlikte çıktığım için beni bağışlamayacaklardır. Adams'ı ele alalım: Büyük bir bilgin, seçkin bir kişi, ama... Gazetelerde uçurulan her balona inanır. Yarın mitingte konuşacağım, sizi takdim etme görevini bana verdiler, benim için çok onur verici bir şey bu. İlk kez geniş bir dinleyici kitlesi önünde konuşacağız. Size açıkça söylemeliyim ki, komünist değilim ben; birçok konuda düşüncelerimizin ayrı olduğu kesin, ama savaş istemiyorum ben de. Bu bomba gevezeliklerinden tiksiniyorum. Benim gibi düşünenler çoğunlukta, ama hepsi şaşırtılmış, sersemletilmiş durumda, ne yapacaklarını bilmiyorlar...

McClay, Dumas'yı oteline kadar geçirdi.

Dumas masanın üzerindeki lambanın ampulünün yanık olduğunu görünce zile bastı, genç bir hizmetçi kadın açtı kapıyı, ancak kadının kapıyı açmasıyla kapaması bir oldu. Sonra da yanında başka bir hizmetçiyle yeniden geldi. Dumas ona yardım etmek için masaya doğru birkaç adım attı, ancak onun kendisine yaklaştığını gören kadın bir çığlık attı. Sonunda anlamıştı Dumas, gazetedeki yazıyı okumuştu kadın, korkuyordu. Saf bir gülümsemeyle:

— Bırakın, dedi kadına, ben kendim yaparım. İyi geceler!

Kadının getirdiği yeni ampulü lambaya taktı. Hay aptal! Unutmamalı da Marie'ye anlatmalı bunu, gülecektir. İyice yoruldum...

Divana uzandı. Ayakları keçe gibi olmuştu, solumak olanaksız gibiydi. Yol çantasına uzanıp içinden küçük bir ilaç şişesi çıkardı ve boğazına damlatarak yüksek sesle saymaya başladı: "Altı, yedi, sekiz..." Yeniden uzandı. Her şey birbirine karışmaya başlıyordu: Hizmetçi kadın, Hennessy'nin diş göstermesi, zencilerin kafatasları...

Tavanda dışarının ışıkları yansıyor, gidip geliyordu: Storları indirmek gerek... Nedense, elleri coplu SS'leri anımsadı. "İnsan-düşünen kamıştır..." Sağ kalmış olmam, yaşıyor olmam, yalnızca düşünmeden, düşündüğümden... Yarın miting var, oysa ben hazırlanmadım bile...

Gerindi, ayağa kalktı, ağır ağır ayakkabılarının bağını çözdü. Şöyle başlayayım: "Düşünmek gerek. Pascal ne güzel söylemiş: Düşünen kamış olmak gerek, o zaman hiçbir fırtına sizin için korkunç olamaz. Bombadan söz ediyorlar, ama insan zekası tüm bombalardan daha güçlüdür..." Hiç olmazsa birkaç saat uyuyabilseydim, gücümü toplardım.

12

Daha öğle bile olmamıştı, ama dayanılmaz sıcak tüm Jackson halkını evlerine tıkılıp kalmak zorunda bırakmıştı. Alanda, Kuzeylilere karşı savaşta ölen Güneyliler anıtının yanında bir polis duruyordu. Her tarafından terler boşanıyor, tozdan bembeyaz olmuş tek-tük geçen arabalara yol vermek için, kolunu göz kamaştırıcı pırıltıdaki gökyüzüne doğru yiğitçe havaya kaldırıyor ve bu haliyle bronz bir asker heykelini andırıyordu. Kaldırımda bir ihtiyar oturuyor ve gelip geçenlere birer gazete okutabilmek için hırıltılı bir sesle bağırıyordu: "Son haberler! Kızıl casus direniyor..." İki zenci tramvay durağında bekliyordu.

"Victoria" barı loş ve serindi. "Vaha" da derlerdi buralılar bu bara: Koca kentte, –o da yalnız tanıdık müşterilere– sert içki veren tek yer burasıydı. Bar sahibinin, hayırsever işler için Binbaşı Smiddle'e her yıl büyük bir para ödediği söylenirdi. Baramerikanda genç bir adam oturuyor ve naneli rom içiyordu. Barmene:

— Peter, dedi, zar atalım ister misin? Şeytanlar benden yana değil bu sıralar. Dün Kesler'e üç kadeh rom ütüldüm. Kumarda kazanamayan aşkta kazanır derler; ama aptalca bir laf bu. Mag'i anımsıyor musun? Ne enfes kalçaları vardı; Gallup'la kaçmıştı. Ama gıcır gıcır bir "Buick"i vardı Gallup'un ve onu New Orleans'a götürmüştü. Babam evlenmem gerektiğini söylüyor. Ama bu çok aptalca bir şey olur. Bir yıl sonra savaş çıkacak olduktan sonra ne diye evlenmeli? Karı ne işe yarar savaşta? Ben Kızılları haklarken karım Gallup'la kırıştırsın istemem ben.

Adam yine kaybetti. Barmen iki kadeh doldurdu:

— Bir yıla kadar savaş olacağını nereden biliyorsun? İlkbaharda bir ev sahibi oldum. Açık konuşmak gerekirse savaşmak istemiyorum ben.

— Hiç kimse istemiyor. Ama göreceksin bir yıla kalmayacak herkes savaşa gidecek. Aptalca bir şey bu, ama böyle. Başkanın demecini okudun mu? Gökte yıldız yakalamaya çalışmıyor adam, yalnızca herkesin bildiği şeyleri söylüyor. Sana ben savaşmak istiyorum demiyorum, savaş çıktığında savaşacağım diyorum. Bu durumda da ne diye evleneyim? Keşke ilk anda

vurulsam, James'inki gibi bacağımı kessinler istemem, bu en aptalca bir şey olur artık.

Binbaşı Smiddle "Yılmayanlar" kulübünde kahvaltı için hazırlandı. Kulüp üyeleri, her çarşamba "Plassa" otelinin şölen salonunda toplanırdı. Smiddle bir konuşma yapacaktı toplantıda, heyecanlıydı. Kulüp üyeleri arasında kentin ileri gelen kimseleri bulunuyordu: Pamuk ihracatçıları, büyük tüccarlar, bir gazete patronu, bir banka direktörü ve Yargıç Gilmore. Oysa Smiddle'in başı ağrıyordu; dün akşamki "parti"de çok içmişti. Gece herkes dağıldıktan sonra, Smiddle arabasının içinde Jackson'un en güzel ve yanına salavatla varılır kadını olan Doktor Hellitz'in karısı Rita'yı bulmuştu. Sarhoştu Rita ve durmadan gülüp, keskin çığlıklar atıyordu. Smiddle şoseden sapmış, farları söndürmüş ve Rita'yı kucaklamıştı. Hâlâ çığlıklar atıyordu Rita. "Ses çıkarmak yok," demişti Smiddle. "İlk koşuldu bu." Bunun üzerine sesini kesmişti kadın. Smiddle eve yorgun dönmüş ve bir türlü uyuyamamıştı. Hatta soğuk bir duş bile ona iyi gelmemişti, bir soda içmiş ve başını elleri arasına almıştı: Dinmemişti ama ağrısı.

Kulübe tam zamanında geldi ve tribündeki şeref masasına oturdu. Yanında pamuk ihracatçısı ve gazete patronu oturuyordu. Geri kalanlar aşağıdaki küçük masalardaydılar. Her kulüp üyesinin göğsünde, hangi firmanın sahibi olduğunu gösteren bir plaket göze çarpıyordu. Bu, hiç kuşku yok gereksiz bir şeydi, herkes birbirini çok yakın tanıyordu, ama Jackson halkı geleneklerine düşkündü. Salon, kocaman bir gülümseyen Ayla süslenmişti; "Yılmayanlar"ın armasıydı bu. Herkes yerini aldıktan sonra, Smiddle tahta bir tokmakla masaya birkaç kez vurdu:

— Sevgili "Yılmayanlar", Doktor Hellitz'in kulübümüz üyeliğine kabul edilmesini öneriyorum. Hepimiz kendisini yılmak nedir bilmeyen bir Esculape[6] olarak tanıyoruz. Kendisi iyi bir genç ve gerçek bir Amerikalıdır. Sırf bir hastayı kurtarabilmek için gece yarısı on millik bir yolu aştığına yemin edebilirim. "Bu yetmez" diyebilirsiniz. O zaman size onun bir hizmetler listesini vereyim: Kendisi hiçbir zaman bir zenciyi tedavi etmemiştir. Yetmez mi? Devam edelim öyleyse. Hiçbir Kızılı tedavi etmemiştir ve etmeyecektir, tersine, öte dünyaya bu maymunlardan daha çoğunu göndermemizde bize yardım edecektir.

Hep birden atılan bir kahkaha tufanı kapladı salonu, bir kısım üyeler alkışladılar. Smiddle konuşmasını sürdürdü:

— Ve böylece, "Yılmayanlar" arasına Doktor Hellitz'i de almış bulunuyoruz. Yeni üye, ayağa kalkınız, "Yılmayanlar"ı selamlayınız ve kulübümüzde hangi adı taşımak istediğinizi söyleyiniz.

Dazlak kafalı, cılız, elli yaşlarında bir adam olan Doktor Hellitz bağırdı:

— Kasırga!

Sonra herkes yemeğe oturdu. Konuşmalar biraz aperitif aldıktan sonra yapılıyordu, çünkü tavuktan önce iş görüşmelerine zaman bırakmak gerekiyordu: Bu yemekler sırasında çok önemli ticari sözleşmeler imzalanırdı. Smiddle bir kadeh votka içti, küçük bir buz parçasını ağzına koyup emdi ve kızgın kızgın düşündü: Doktor Hellitz'in karısı bir şeyler anlatmak istiyor galiba, ama kafam mı durdu nedir, hiçbir şey anlamıyorum...

Smiddle'in kafasının durduğuna ilişkin telaşı boşunaydı, gazete patronu "parlak" bir söylevle ondan söz etmekteydi:

— Kızıllar tüm dünyayı zorla ele geçirmek istiyorlar ve her yerde insanların Adem'le Havva gibi çırılçıplak yaşayacakları cennetler kurmak istiyorlar. Ne mutluluk ki, dünyada bir de Amerika var, muazzam bir baraj gibi Kızıl selini durduran Amerika... Sezdirmeden bir darbe indirmenin hesabı içinde Kızıllar. Fransa'da grev üstüne grev düzenliyorlar. Biz olmasaydık, İtalya'yı çoktan ele geçirmişlerdi. Öylesine kurnazca entrikalar çeviriyorlar ki, İngiliz hükümetinden birkaç bakanın Kremlin'den para aldığı açıklansa hiç şaşmam...

Gülümseme ve alkışlar yayıldı salona.

— Gelelim rakamların diline. Geçen yılın ilkbaharında pamuk ihracatı kırk dört milyon dolara erişmişti. Ağustosta bu rakam müthiş bir düşüş gösterdi. Anımsıyor musunuz o günleri? İki milyonu anca bulmuştu ihracatımız. Sonbaharda, Japonya'dan alınan kredi sayesinde durum biraz düzelmişti. Kışı bekleyiş içinde, ilkbaharı ise her iyi Hıristiyanın yapması gerektiği biçimde, umut ederek geçirdik. Şimdi ise durum değişti. Artık Kızıllara gülebiliriz. Kongrenin Marshall Planı'nı kabul etmesinden sonra,

pamuk yeniden tahta çıktı. Küçük, beyaz pamuk parçacıkları altın olacaktır. Zaman zaman da olsa, Başkanın kararsızlıklarını, federal hükümetin ikircikli tutumlarını kınayabiliriz. Yine de, Demokrat partimiz, yitirdiği geleneklerine yeniden kavuşmaya başlamış bulunmaktadır. Roosevelt'in günleri hiçbir zaman geri gelmeyecektir...

Hemen herkes alkışladı.

— Başkanın, genel savaş hazırlıklarına girişilmesinin zorunluluğunu açıklamasından bu yana, işlerimiz canlanmıştır. Mutlu günlerimize yeniden yaklaşmaktayız. Bundan çıkan sonuç nedir, aziz dostlarım? Kızıllar bizi yok etmek istiyorlar. Bunun için Çekoslovakya'da bir ihtilal gerçekleştirdiler, Yunanlı asileri desteklediler, yasal Çin hükümetine karşı eşkıya çetelerini harekete geçirdiler. Ama ne oldu? Yıkabildiler mi bizi? Tam tersine, desteklemiş oldular. O gurur verici adımıza layık olduğumuzu gösterdik: Avrupalı kargaların "Kriz! Kriz!" diye çığlık attıkları günlerde bile umutsuzluğa düşmedik biz. Tam bize gereken kadar korkmamızı sağladı onların bu çığlıkları. Şimdi artık hem kendimiz silahlanıyoruz, hem başkalarını silahlandırıyoruz. Askerlerimizi giyecek, silah ve yiyecekle donatıyoruz. Her adımda zenginleşe zenginleşe sonuca doğru hızla yaklaşıyoruz. Yüce Tanrı ve sevgili Güneyimizin gülümseyen Ayı bize gideceğiniiz yönü göstermektedir.

Smiddle peçeteyle alnını sildi ve oturdu. Salondaysa alkışlar, gülmeler ve sevinç çığlıkları daha uzun süre dineceğe benzemiyordu.

Büyülenmişçesine, olağanüstü bir ruhsal hafiflemeyle döndü Smiddle evine. Hatta yolda giderken şöyle düşünüyordu: Eğer bir "parti" daha olacak olursa, arabaya gizlice bir kadının binip binmediğine iyi bakmalı. Bizim burası için bu bir rekordur.

Evde onu Senatör Low'un bir mektubu bekliyordu. Washington'daki durumdan, seçim kampanyası hazırlıklarından, "ürkek" demokratların garipliklerinden söz eden senatör, sonuç olarak şöyle diyordu:

"Gazetelerimizi izliyor ve büyük bir zevkle makalelerinizi okuyorum. Ama sakın beni sizden "Transoc" adına Almanya'ya gitmenizi rica etmek zorunda bırakan şeyin yalnızca kaleminizin bu başarıları olduğunu sanmayın. Biliyorsunuz Berlin'de durum günden güne daha çok

gerginleşiyor ve burası sözün tam anlamıyla bir askeri operasyonlar tiyatrosu halini almış bulunuyor. Buraya akıllı ve enerjik kimseleri göndermek zorundayız. Siz Almanya'da altı ay bulunmuştunuz. Almanları tanırsınız ve en önemlisi, gerçek bir Amerikalısınız, çabuk karar alma yeteneğine sahipsiniz. Albay Roberts'e sizin güneydeki çalışmalarınızdan söz ettim: O da siddetle destekliyor benim önerimi. Jackson'daki işleri çabucak bitirmeye çalısın ve buraya gelin. Mektupta yazmanın doğru olmayacağı şeyleri burada anlatırım size."

Zafer kazanmış gibi sevindi Smiddle: Sonunda kavuşacağına kavuşmuştu işte! Aynaya baktı, kravatını düzeltti, gülümsedi: Mrs. Hellitz, kendinize başka bir oyun arkadaşı aramanız gerekecek, yine de kapris yapmamanızı salık vereceğim size, ikinci bir Smiddle'i hiçbir zaman bulamayacaksınız çünkü... Sonra hemen hazırlanması gerektiği aklına geldi ve mektubu yeniden okuyarak üzerinde düşünmeye koyuldu.

Vantilatör Avukat Clark'ın ağarmış saçlarını hafif hafif dalgalandırıyordu. Az önce hapishaneden dönmüştü avukat. Bir cehennem sıcağı vardı hapishanede. O kadar ki, müvekkiliyle görüşmesi bile yorgunluktan bitirmişti onu. İnatçı zenciyi bir kez daha ikna etmeye çalışmıştı. İki kere ikinin dört ettiği kadar açıktı durum. David Harrison itiraf etmeliydi. Kelleyi ipten kurtarmak için tek yol, olayı adi bir hırsızlık gibi göstermekti. Kaldı ki, bu bile zor olacağa benziyordu; çünkü savcı Mrs. Nivelle'in hayatına kastedildiğini söylüyordu. Ya Smiddle? "Bütün zencileri suçlamak istemem," diyordu, "aralarında namuslu olanlar da vardır, ama birçok zenci savaştan sonra azıttı. Senatör Low'un kızına karşı girişilen suikast yeterli bir uyarıdır. Kara derileriyle Kızıl fikirleri birleştiren bu piç yığınını gemlemenin zamanı gelmiştir artık." Böylece, cana kastetme fikrini, kentin etkili birçok kişisi desteklemiş oluyordu. Gerçi yargıç fena bir adam değildi ama, karaktersizdi, Smiddle'e karşı duramazdı. "Bilezik veya broş gibi şeyler çalmak niyetinde olduğunu söyle" dedim bu zenci olacağa; ama o melodram oynamaya devam ediyor: Zencilerin şerefini lekeleyemezmiş! Bu belki New York'taki tiyatrolara güzel gider, ama Jackson'da bunun için adamı elektrikli iskemleye oturturlar. Elbette suçu yok adamın, ama böyle inat etmeye devam ederse nasıl kurtarabilirim onu? Kendine hırsız dedirtmek kolay değil, anlıyorum ama Missisipi'de yaşadığımızı bilmiyor mu bu adam? Gerçeğin olmadığı bir yerde onu aramak boşunadır... Vantilatörün de bir işe yaradığı yok, ama vantilatör ne yapsın sıcağın

böylesine? Önceleri daha kolay dayanırdım ben bu sıcaklara, ama yapacak hiçbir şey yok: Yaşlanıyoruz...

Kapı açıldı, karısı girdi çalışma odasına. Avukat Clark karısının yüzüne bakar bakmaz bir şeyler olduğunu anladı. Kötü sürprizlere alışmıştı nicedir: Ya sövgü dolu ortak imzalı bir mektup gönderirler, ya karısı gelir, kapılarının üstüne "Zencilerin dostuna ölüm!" diye yazıldığını söyler, ya da aşçı kadın iki gözü iki çeşme, kendisini Kızıllara satmasını istemediklerini söylediklerini anlatırdı.

— Ne oldu Anna?

— Sana söylemek istemezdim, derdin başından aşkın, biliyorum, ama kız bu gidişle aklını oynatacak... Lewis, aralarında her şeyin bittiğini yazmış.

Bir hafta kadar önce, Clark istemeye istemeye boyun eğmişti Bella'nın nişanlanmasına. Lewis'ten hiç hoşlanmamıştı. Tembelin, avarenin biriydi. Bol keseden para harcayıp duruyordu, ama kim garanti edebilirdi bu durumun hep böyle sürüp gideceğini? Pamuk demek, piyango demekti: Gün olur, bol ürün verir, eline çok para geçerdi, gün olur hiçbir şey vermezdi. Çalışmak denilen şey ise Lewis'in elinden hiç gelmezdi. Anna ikna etmişti kendisini: "Onları nişanlamalısın, birbirlerini seviyorlar. Babamın seni evden nasıl kovduğunu anımsıyor musun?.." Razı olmuştu. Ve şimdi, boş gezenin boş kalfası beyzade, Bella'yı bir yana fırlatıveriyordu...

— Hiçbir şey anlamıyorum Anna.

— Bella mektubu gösterdi bana. Üzgün olduğunu yazıyor Lewis. Böyle davranmak zorunda bırakmışlar kendisini… Babasının kendisine söylediklerini aynen yazmıştı: "Eğer o Kızıl herifin kızıyla evlenecek olursan evden kovarım seni." Kişiliği oluşmamış Lewis'in, çocuk daha... Bella için korkuyorum, odasına kapandı, hiç cevap vermiyor...

Clark birden ayağa fırladı:

— Bilirim ben bu tipleri. Yarın yapacağı ilk şey Bella'ya mektup yazmak değil, tiksinç bir yazı yazmak olacaktır. Göreceksin, kapımızın üzerine yazı da yazacaktır. Korkuyorum Anna... Amerika adına korkuyorum.

Jackson hapishanesinde tüm sesler kesilip de hiçbir şey duyulmaz olduğunda, hava kararmaya başlamıştı. Zencinin suç ortakları olduğuna hiç kuşku yoktu, ama ustaca görmüşlerdi işlerini doğrusu. David Harrison'un ipek kordonu nerden bulduğunu hiç kimse öğrenemedi. Kapıdaki küçük pencereden hücreyi gözetlemeye giden gardiyan birden bir çığlık atmıştı. On dakika sonra da tüm hapishane, senatörün kızını boğarak öldürmeye teşebbüs eden zencinin kendini astığını öğrenmişti. Koşarak hücreye gelen hapishane müdürü, bir küfür savurmuştu: "Katil!" On iki yıl bugünkü yerini korumuş, şimdiye kadar böyle bir münasebetsizlikle hiç karşılaşmamıştı; ne ayaklanma, ne kaçma girişimi, ne de başka bir şey... "Örnek" diye adı çıkmıştı hapishanesinin. Gerçi çok çalkantılı günler yaşamamış sayılmazlardı. Ku-Klux-Klan'ların hapishaneyi basarak içerden "zenci çaldıkları" günler unutulacak gibi değildi. Ama yüreği serindi o zamanlar müdürün: Bir mahkûmu dışarı kaçırıp yakarak cezalandırmakla, içerde elektrik iskemlesine oturtmak aynı kapıya çıkmaz mıydı? Ve bu alçak herkesten daha kurnaz çıkmıştı: Kaçmıştı... Hem öyle bir kaçış ki, yakalamak da olanaksızdı. Zenci dilini dışarı çıkarmış, kendisiyle alay ediyor gibi gelmişti müdüre: "Ee, nasılsın bakalım salak müdür!"

Yargıç Gilmore Binbaşı Smiddle'e telefon etti:

— Belki senatöre yazarsınız... Kepazelik, tam bir kepazelik! Yakaladığınız zenciyi anımsıyor musunuz? Olursa bu kadar terslik olur. Alçak herif kendini asmış. Yalnız anlamadığım şey, kordonu nerden bulmuş acaba? Bir türlü kendime gelemiyorum... Senatör ne diyecek?

— Senatörün ne diyeceğini mi soruyorsunuz? Ben bu işe karışmak istemem. Nasıl olup da işin farkına varamadığınızı da anlıyor değilim ayrıca. Devlet güvenliğini ilgilendirir önemde bir işti bu: Zenciler azıtmışlardı, bu herifin yargılanması onları gemleyebilirdi. Oysa şimdi...

— Ben de altüst oldum. Sizden senatöre bağışlanma dileklerimi iletmenizi rica edeceğim. Suç ortaklarını bulmaya çalışacağımızı...

— Stop! Kordonu ona kim verdi söyleyeyim mi size? Clark... Eminim bundan... Birbirlerine davranışları son derece törenseldi. Chicago'daki söylevinden sonra, hemen gerekli önlemleri almalı...

— İyi ki aklıma getirdiniz. Hiç kuşku yok, Clark. Hapishane müdürü onun olaydan iki saat önce zencinin yanına geldiğini söylüyor. Şimdi savcıya telefon ediyorum...

Yargıcın, genç, neşeli bir zenci hizmetçisi vardı ve çok güzel yemek yapardı. Yargıç keyfi yerinde olduğu günlerde ona takılır ve "Hadi git yıkan," derdi. "Bugün iyiliğim üzerimde." Binbaşıyla tatsız telefon görüşmesini bitiren yargıç zenci kadının ağladığını gördü. İyi yürekli bir adamdı ve gözyaşına hiç dayanamazdı.

— Ne o, sicim gibi indiriyorsun gene gözlerinden?

— David'e acıyorum.

— Ahmak, acınacak nesi var onun? Elektrikli iskemlesine oturtulacakken, yakayı sıyırmasını bildi. Johnson'un bu iskemlede ne kadar acı çektiğini biliyor musun? Tam sekiz dakika. Oysa bu üçkâğıtçı herif tabureyi itiverdi, tamam... Acıyacaksan bana acı, öyle belalar gelecek ki bu yüzden başıma... Senatör asla bağışlamayacaktır beni.

Jenny hareketsiz, öylece oturuyordu. Çevresi, savrulup atılmış bluzlarla doluydu; pembe, mavi, yeşil... Elinde sıkı sıkıya tuttuğu bir pusula vardı.

"Aşkım, mutluluğum, bağışla! Yaşamamı istemiyorlar. Katil değilim, hırsız da değilim, ama zenciyim, Rus albayı elimi sıkmıştı, şimdi onu öpüyorum. Yeşil yıldız seni aldatmıyormuş. Jenny, Kuzeye git, bilet alacak kadar paran olduğunu söylemiştin bana. Sana mutlu ol! demiyorum, ama yalvarıyorum; gururlu ol! Ancak ayaklarına kapandıkları zaman bağışla onları! Jenny, dakikalarım sayılı, ormanımızdaymışçasına seninleyim; dudakların, ellerin, mutluluğumuz... Seni seviyorum Jenny, bunu sana, ne kendisine, ne de başkalarına hiçbir zaman yalan söylememiş bir insan söylüyor. Seviyorum, öpüyorum, yalvarıyorum: Bağışla!

David Harrison."

Saatler gece yarısını vurdu. Binbaşı uyuyordu. Avukatın ağlamaktan gözleri şişmiş kızı uyuyordu. Yargıcın hizmetçisi küçük odasına çekilmişti. Jenny kıpırtısız, öylece duruyordu. Pırıl pırıl ışıyan lambaya bakıyor ve David'i görüyordu önünde. Anlayamıyordu David'in artık olmadığını.

"Victoria" barı kalabalıktı. Akşamcılar viskilerini çekip gülüyorlardı. Genç adam barmene.

— Dinle Peter, diyordu, bugün çok içtim, ama daha içebilirim. Zar atalım. Kazanamıyorum... Aptalca bir şey, ama böyle işte...

13

Marry, Queen Elizabeth'le gitmek istiyordu. Paris'e varmadan önce dinlenmeleri gerekirdi. Nivelle ses çıkarmadı; elbette uçakla çok daha çabuk olurdu, ama bagajları fazlaydı ve acele etmelerine de bir neden yoktu. Vatanına dönüş onu ürkütüyordu. Son haftaları toplantılar ve şuraya buraya koşuşmalarla geçmişti; ama gene de kaç kez düşünceye dalmış, Fransa'yı gözünün önüne getirmeye çalışmıştı. Eski dostlarından kimlere rastlayacaktı acaba? Nerede oturuyorlardı? Oradayken en güzel şiirlerini yazdığı meydandaki küçük evi duruyor muydu?

New York'ta başını kaşıyacak zamanı olmamıştı. Hareketinden üç gün önce Coster'le nihayet anlaşabilmişti. Senatör bir türlü kesin karar verememiş, bir Varşova'yı, bir Budapeşte'yi önermişti; Nivelle de Prag üzerinde direnmiş ve sonunda kabul ettirmişti: Batı, Çekleri çok iyi anımsıyordu, Şubat Devrimi'nden sonra huzursuzluklar görülmüştü orada; kaldı ki, "Prag" sözcüğünün kendisi bile, bir Amerikan okuru için şöyle ya da böyle uygar bir ülke çağrışımı yapıyordu. Low kesenin ağzını biraz daha açmıştı. Bill de güya hoşnut değilmiş gibi biraz homurdanmış, sonra anlaşmışlardı. Coster'le "Transoc" arasındaki dostluğu pekiştirmek için de Nivelle, Bill'le karısını 3. caddedeki Fransız restoranına davet etmişti.

Marry iki saat tuvaletiyle uğraşmıştı; özellikle de beyaza çalan kirpikleri onu çok uğraştırmıştı. Nihayet son derece dekolte, leylak rengi bir tuvaletle odasından çıktığında, Nivelle kendini tutamayıp karşısında duran görüntüye sırtını dönmüştü. Bu ne zevksizlik Tanrım! Cadı! Tam bir panayır cadısı!..

Mary, Coster'in karısını çok çirkin bulmuştu. Oysa Victoria New York'un en güzel kadınlarından biri olarak bilinirdi; öyle hafif gülümser ve yeşil gözlerini öyle hoş süzerdi ki, erkekler kıskançlıkla, "Bill'in şansı bu kadından geliyor" diye düşünürlerdi. Üzerinde siyah uzun bir tuvalet, boynunda kıvrım kıvrım bir çelik gerdanlık vardı. Hafif, şıngırtılı bir ses çıkaran gerdanlığını Nivelle'e göstererek: "Ünlü bir heykeltıraşın yapıtıdır," dedi Victoria, adı da 'Ağlayan Çıngıraklı Yılan'." Coster gülümsedi: "Sekiz yüz dolardır. Asıl ben ağlamalıyım. Anlıyor musunuz?" Nivelle New York'un en iyi restoranlarından birini seçmişti: Burada Paris'te bile zor bulunabilecek olan Strasbourg ve Bourgogne meyvalı böreklerinden

yapılırdı. Komşu masada, aralarında melezlerin de bulunduğu aktörler oturuyordu. Nivelle tedirgin oldu: Coster'i rahatsız edebilirdi bu durum.

— Buranın yemekleri fena değildir, ama gördüğünüz gibi, her renkten insan...

Coster sevecenlikle güldü:

— Hiç rahatsız etmiyor beni şu kirli herif. Hatta; bir renk veriyor buraya. Ama ben, örneğin şu şarabın az bulunur, nefis bir şey olduğundan eminim. Gerçi inceden inceye anlamam bu şarap işinden, ama; dünyanın en iyi şaraplarının Fransa'dan çıktığını duymuşluğum vardır; bu böyle olduğuna göre ve burada bir de zenci bulunduğuna göre, şu anda Paris'te sayabiliriz kendimizi.

Nivelle, Coster'in karısıyla ilgilenmiş olmak için Utrillo'nun peyzajlarını anımsayarak resim sanatından söz açtı. Victoria gülümsedi:

— Utrillo'yu bıraktım artık. Modası geçti. Sonra çamurlu, pis sokakları seyretmek ancak küçük burjuvalara zevk veren bir şey... Salvador Dali çok daha ilginç. Hatta, geleceğin, sürrealistlerin olacağı düşüncesindeyim ben.

Coster yine sevecen, ama bu kez biraz da kaba bir gülüşle söze karıştı:

— Satın aldık bile bu sürrealistlerden. İki tane hem de... Bu arada şunu da söyleyeyim, bu sürrealistler çok realist adamlar, realiteden, yani çek defterinden pek hoşlanıyorlar. Bay Salvador sekiz bin dolara patladı bize.

Victoria gözlerini hafifçe süzerek:

— Bill, dedi. Kendini sanattan anlamaz göstermek istiyor ama anlar, hem de çok iyi anlar... Sizin çok orjinal şiirler yazdığınızı söylemişti bana. Ne yazık ki Fransızca bilmiyorum... Siz de sürrealistsiniz değil mi?

— Hayır, ben daha çok yabanılım.

— Matisse gibi mi? Deli gibi düşkünüm Matisse'e. Ama onu da biraz modası geçmiş gibi bulmuyor musunuz? Dün akşam Kale bizde yemekteydi. Sürrealistlerin de modalarının geçtiğini, şimdi soyut sanatın sahneye çıkmakta olduğunu söyledi. Belki de hakkı var. Belirli hiçbir şeyin gösterilmediği resimler hoşuma gidiyor. Kale bazı şairlerin soyut şiir

yazdıklarını söylüyor: Ses varmış ama söz yokmuş. Kimbilir, belki de soyut sanat bütün ötekileri bastıracaktır bir gün.

İstakozunu parçalamaya çalışan Bill:

— Korkarım ki evet, diye mırıldandı. Bu demektir ki, biz Salvador'un kilerine sekiz bin kâğıt yolluyoruz ve karşılığında hiçbir şey betimlemeyen bir tablo satın alıyoruz. Aslında bunun on altı binden aşağı olmaması gerek, çünkü, eğer bu adamlar "abstraksiyon" ile geçiniyorlarsa, alacaklarını iki katıyla almalılar.

— Bill, bugün çekilecek gibi değilsin.

Victoria gizemli bir gülümsemeyle siteminin tatsızlığa yol açmasını önledi. Yandaki masada oturan aktörlerden biri içini çekerek:

— Baksana, dedi, ne güzel bir kadın!

— Tanırım onu, dedi arkadaşı. Hiç bakma daha iyi edersin. Coster senin bir yılda kazandığından daha çoğunu bir haftada kazanır.

Nivelle dalmıştı: Mary'den de aptal bu kadın. Her şeye karşın Fransa'ya dönüyor olmam çok iyi. Paris'in basit orospuları bile bu ahmaklardan yalnızca daha akıllı değil, aynı zamanda daha tatlı ve daha çekicidirler. Şu Victoria denilen budalayı kucaklamaya kalksan, yüzde yüz, "İyi ama, bu hareketi biraz modası geçmiş bulmuyor musunuz?" diyecektir. İyi ki ayrılıyorum Amerika'dan!

— Prag'da durum ilginç, dedi Nivelle Coster'e dönerek. Hava hayli gergin.

— Bana göre sıkıcı. Haydi diyelim, önceleri Paris gibiydi şu Prag, ama şimdi her şeyi Moskova yöntemleri üzerine düzenliyorlar. Bunun neresi ilginç? Ben, Tanrıya şükür hem Moskova'da bulundum, hem de Paris'te. Herifler beni tutuklayıp yaka paça yargılamaya kalkışırlarsa asıl bu ilginç olur. Korkuyorlar çünkü, çekiniyorlar. Hele bir de sürgüne yolladılar mıydı, bu iyice sıkıcı olur artık.

— Sizi süreceklerini hiç sanmam. Çok şey yapabilirsiniz orada. Güçlü duygusal heyecanlardan hoşlandığınızı, siz kendiniz söylemiştiniz; üstlendiğiniz bu iş ise, tam bir kumar.

— Ne kumardan, ne de bir başka oyundan hoşlanırım, Monte Carlo'da millet aklını kaçırıyor, intihar eden edene... Oysa ben öküzün trene baktığı gibi bakarım kumarcılara. Politikadansa tiksinti derecesinde bıktım artık. Kuşkusuz, Kızıllar bizi yok etmeden önce, biz onları yok etmeliyiz. Ama bu da sıkıcı bir şey. Niye ben şiir yazamıyorum bilmem ki! Şöyle balıklar üzerine falan...

Nivelle yüzünü buruşturdu: Coster'in evindeki o aptalca komediyi anımsadı. Gazeteciyle son olaylar üzerine konuşmaya karar verdi. Acaba cumhuriyetçiler Truman'ın son demecini nasıl karşılıyorlardı? Ama masalarına yaklaşan gazete satıcısı engel oldu bunu sormasına. Bill bir "Times" alarak açtı:

— Bakalım ne demiş şu casus... Mary hemen Bill'in yanında oturuyordu. Elinde olmadan gözü gazeteye gitti ve hemen ardından bir çığlık attı:

— Kendini asmış...

Bill kibar bir davranışta bulunmak isteyerek, Jackson'dan telgrafla alınan haberi yüksek sesle okumaya başladı: Mary'nin ağladığını görmüyordu. Kirpikleri gözyaşlarından bozulmuştu ve rimeli bol pudralı yanaklarından aşağı iki kara oluk gibi akıyordu.

— Kes ağlamayı, diye fısıldadı Nivelle, herkes sana bakıyor.

Ama Mary ağlamaya devam ediyordu. Coster de şaşırmıştı. Mary'ye dönerek:

— Neyiniz var? diye sordu.

Yanıtlamadı Mary onu.

— Şu son sıralar Mary'nin sinirleri hep bozuk, dedi Nivelle. Gazetede sözü edilen zenci de babasının evinde yakalanmıştı.

Coster, Mary'ye döndü:

— Onu elektrik iskemlesine oturtamadılar diye mi üzülüyorsunuz?

Mary kendini tutamayıp isterik hıçkırıklarla ağlamaya başladı. Nivelle'in yatıştırma çabaları da boşa gitmişti, Mary bağırıyordu:

— Hiçbir suçu yoktu onun. Kaç kez söyledim bunu onlara!.. Ondan büyük bir sanatçı çıkabilirdi!

Victoria gülümsedi:

— Hakkınız var, zencilerin arasında üstün yetenekli olanlar pek çok.

Mary artık hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Nivelle kendinden geçerek:

— Kes! dedi. Kes! Restoranda sinir buhranına tutulup bağırıp çağırmak aptalca bir şey.

Coster, Mary'ye dönerek:

— Oysa ben sizi gayet iyi anlıyorum, dedi. Ona acıyorsunuz, hepsi bu. Moskova'da gördüğüm yaralıları anımsıyorum da... Kızıldı hepsi de; ve ben biliyordum bunu. Ama inanın, gene de acımıştım onlara. Ne de olsa insanız, "abstre bir şey" değil... Niye acımayalım bu zenciye? Belki de gerçekten suçsuzdu. Ama ya bir de senatörün evini soymak istiyorduysa? Hoş, bu durumda da bir şey değişmezdi ya... Kendini astı ve böylece de alaveremiz kalmadı, ödeştik kendisiyle. Ama bakın Kızıllara fazla acımıyorum. Örneğin şu herifi ele alalım: Soytarılık edip duruyor. Fabrikaları havaya uçurmak istediğini biliyoruz değil mi? Bir de kendisine sorun: Sütten çıkmış ak kaşık kesilecektir... Hep böyledir Kızıllar. '41'de görmüştüm onları. Eğer biz onları yok etmezsek, onlar bizi yok edecekler. Anlıyorsunuz değil mi?

Minaev işiyle ilgili raporu okumaya başladı gazeteden. Mary kendisini unutmalarından yararlanarak lavaboya gitti. Coster gazeteyi katlayarak:

— Belki yüz kez yazdım heriflerin üzerimize saldırmaya hazırlandıklarını, dedi. Ama açık konuşmak gerekirse o zamanlar ben de inanmıyordum buna. Ama doğruymuş meğerse. Tanrı bilir neler olacak? Bir-iki yıla kadar işimiz bitik demektir. Eğer biz onları tepelemezsek, onlar bizi tepeleyecekler. Anlıyorsunuz değil mi?

— Sizce onlarda da bomba var mı? diye sordu Nivelle.

— Hiç kuşkunuz olmasın. Yalnız, bizdekinin daha büyük olduğu söyleniyor. Kimbilir, belki de. Bilmiyorum. Ölçmedim. Ama cartayı çekmek için yüz tanesi şart değil ya bunun, bir bomba da yeter.

Kahve ve konyak içtiler. Mary sakinleşmiş ve siyah kirpikli olarak döndü. Victoria "ritm duygusu"ndan söz ediyor, Nivelle de incelikle onu dinliyordu. Coster ise sigara içiyor ve gülümsüyordu.

— Neye gülüyorsun dostum? diye sordu Victoria.

— Hiçbir şeye. Soyut bir şekilde gülmeye çalışıyorum.

Bir kadeh konyak daha içen Bill ansızın bir kahkaha attı:

— Şu atom bombası ne mene bir şeydir, üzerimde hiç denenmediği için bilemiyorum. Ama besbelli, şiirden çok daha temiz, çok daha katkısız, çok daha ustalık isteyen, güçlü bir müzik... Herhalde yatma zamanı geldi artık...

Mary biraz hava almaya ihtiyacı olduğunu söyledi: Başı ağrıyordu da... Ve Costerler gider gitmez bir taksi çevirerek, kocasına:

— Tatlım dedi, kendimi toparlayabilmem için biraz başka şeylerle oyalanmam gerek. Agnès'e telefon ettim, kocasıyla birlikte "Society"deymişler. Ben de oraya gidiyorum. Hadi sana iyi geceler!

Mary, "Society"ye değil, sürrealist ressama gitti. Hiç şaşırmadı ressam onun gelişine, masanın üzerine bir şişe cin koydu. Birlikte, konuşmaksızın içtiler. Bir süre sonra Mary:

— Sürrealistlerin soyutçuları bastırdıkları söyleniyor, dedi.

— Bilmiyorum. Altı ay var ki kimsenin benden bir şey satın aldığı yok.

— Peki sen Salvador Dali'yi beğeniyor musun?

— Beş para etmez. Altı ay var ki her şeyden tiksinmeye başladım.

— Peki, sana göre en iyisi hangisi? Soyutçular mı?

— Rafael. Ve ayda beş yüz dolar. Nokta. Kendi sergimi gezdim: Beş para etmez. Başka türde çalışmak gerek.

— Hangi türde?

— Bilmiyorum. Belki bir yıla kadar bulurum. Eğer bulamazsam, senin sağlığına içerim. Nokta.

— Bir yıla kadar Kızılların saldıracağı söyleniyor.

— Olabilir. Bu rezillikten bin kat daha iyidir bomba.

— Kızıllardan mı yanasın?

— Bilmiyorum. Ne bu, süslenip püslenmişsin? Herhalde benim için, yani, sırtındaki elbisenin uzun kuyruğuyla geçen yıldan kalma izmaritlerimi süpürmek için değil takıp takıştırman?

— Costerlerle yemekteydim. Rezillikti ki, olursa bu kadar olur. Ama onu bırak da, söyle bakalım: Kızılların resimlerini beğeniyor musun?

— Hayır, beş para etmez.

— Salvador Dali daha mı iyi?

— Hayır. Kimin iyi olduğunu demin söyledim: Rafael. Aziz Maria'nın yaşadığı zamanla, Rafael'in onun resmini yaptığı zaman arasında kaç yıl olduğunu biliyor musun? Bin beş yüz yıl. Demin sen kendin söyledin bir yıla kadar heriflerin bizi tepeleyeceklerini. Madem böyle, ne diye kafamı yorayım? Nokta.

— Sana neden geldim biliyor musun?

— Tahmin ediyorum, ama cin içtikten sonra bile nazik kalmak istiyorum.

— Bilemedin. İki saat önce kendimi asmak istiyordum. Bu tiksinçliklerden, rezilliklerden şurama geldi artık. Bir zenciye aşık olmuştum. Tam bir sanatçıydı. Senden çok daha iyi bir sanatçı... Zorla evime getirdim onu, tuttular yakaladılar. Mississipi'de, babamın çiftliğinde çalışıyordu. Düşünebiliyor musun? Astı kendini.

Ressam bir kahkaha attı:

— O kendini astı diye mi sen de kendini asmaya niyetlendin? Rezillik, tam rezillik! Burada bir genç oturur. Ressam değil, bankada çalışıyor. Her sabah kalktığında, "Aman ne güzel hava!" der. Ben de ona, "Rezillik!" diye karşılık veririm. Elbette bir Rafael değilim ben, beş para etmez yaptıklarım, ama ne de olsa gene de bir sanatçıyım. Bir yıla kadar bu genç de anlayacak

ne tür bir rezillik içinde bulunduğumuzu. Demek ki, bombadan önce, ya da bombadan sonra: İşte bütün sorun. Nokta.

Mary eve sabaha karşı döndü. Kafasının içi bomboş, düşünceleri bulanıktı: Sanki çok ağır hastaydım da iyileştim. Ressam, tatlı çocuk. Ama burada yükselmesi zor, ona Paris gerek. Oysa Paris'e ben gidiiorum. Her şey öylesine aptalca ki. Kimbilir, belki de Kale haklı. Resmin hiçbir şey anlatmıyor olması çok daha iyi: Bakıyorsun, ve o sana hiçbir şey düşündürtmüyor... Ama ressam, düşünmek gerek diyor. Herkes Kızıllara sövüyor, bir o kötü konuşmuyor onlar için. Niçin? Bir de rezilliğin alıp yürüdüğünü söylüyor. Yüzde yüz haklı. Niçin öldürdüler David'i? Rezillik değil de nedir bu? Avukata da para göndermek gerek. Gerçi David hiçbir şey söylemedi, ama ben onun bir sevgilisi, ya da nişanlısı olduğundan eminim. Bu yüzden gitmek istemedi Kuzeye. Biraz fazla göndereyim parayı, David'in kadınına da versin avukat. Ama ne yaparsam yapayım, benim açımdan tam bir rezillik bu! İyi ki ayrılıyorum buradan. Paris'te, hiçbir şey düşünmeden, her şeyden kopmuş olacağım. Bir kahvenin terasına oturacağım ve çevreme bakınacağım; gülen, öpüşen insanlar...

Öğleye doğru senatör geldi: Kızını geçirmek istiyordu. Nivelle ile uzun uzun politikadan konuştular. Mary dinlemiyordu. Senatör gülümsedi:

— Bizimle olmak sıkıyor mu seni? Ama açık konuşmam gerekirse, öyle bir durumdayız ki, ne kadarlık bir süre için ayrıldığımızı, yani bu ayrılığın ne kadar süreceğini ben bile bilmiyorum. Roberts Kızılların dolu dizgin bir hazırlık içinde olduklarını söylüyor. Şu casusun üzerinde bulunanları okumak yeter bunu anlamak için... Yakında savaş patlayabilir.

Mary, Cenevre'ye getirilen yaralıları anımsadı. Birinin başı sargılıydı. Sormuştu da, "Ne gözleri, ne burnu... yüz diye bir şey kalmamış" demişlerdi. Korkunç! Demek yeniden savaş ha?.. Koşup babasını kucakladı ve tıpkı bir çocuk gibi:

— Savaş istemiyorum ben, dedi. Duyuyor musun? Savaş istemiyorum...

Senatör duygulanmıştı:

— İşte saf bir Amerikan kadını!.. Sakin ol çocuğum. İzin vermeyeceğiz onlara!.. Ne haldeyim görüyorsun bak. Dört gecedir oturum halindeyiz. Eğer bir şey olacak olursa, uçağa atladığınız gibi doğru Missisipi'ye,

evimize gelirsiniz. Avrupa'ya ne olur bilmem, ama Amerika'yı savaşa bulaştırmayacağız.

14

Olga olsaydı, Minaev'in, "Yüreğimi kediler tırmalıyor" sözlerini sırf maskaralık olsun diye söylemiş olduğunu çok iyi anlardı. Savcı Morrey ise bunu anlamadığından, tutuklunun hareketleri karşısında aklı duracak gibi oluyordu. Kendisine gösterilen belgeleri okuyan Minaev bir kahkaha attı:

— İnsanın işinin hep iyi gitmesi, her konuda başarı kazanması olanaksızdır. Sizin terziye söyledim: Çok güzel yol yapıyorsunuz siz, ama sürüyle de zayıf yanlarınız var.

— Ne yolu? diye sordu savcı. Ne ilgisi var yolun şimdi?

— Hiçbir ilgisi yok. Ama laf aramızda terzileriniz olağanüstü çalışıyorlar. Düşünün bir kez: Düğmesini diksinler diye bir ceket veriyorsunuz kendilerine, bir de bakıyorsunuz ki, ceketin içine neler neler dikmişler. Böyle artistlerin heykellerini dikmeli polisiniz.

— Sizden konuşma biçiminizi değiştirmenizi ve asıl soruna dönerek, üzerinizde bulunan yönergelerden söz etmenizi rica ediyorum.

— Demin söyledim size: İnsanın her konuda işi rast gitmez diye. Terziler sizde edebiyatçılardan daha iyi çalışıyor. Bu belgeye ilişkin bir şey söylemeyeceğim size. Gerçekten de, şimdi size Tennessee'deki fabrikaları havaya uçurmakla değil, Stalingrad'da fabrika kurmakla uğraştığımızı söylesem bana inanmazsınız. Siz, büyük bir olasılıkla Stalingrad'da bulunmamışsınızdır: Bunun yerine her gün Times ya da Herald okumuşsunuzdur. Yalnız, şu önünüzde duran "yapıt"ın biçimi üzerine dikkatinizi çekmek cesaretinde bulunacağım. Yazar, "Siyasi kKomiser Bikov"un bana yardıma geleceğini yazıyor. "Bikov", kuşkusuz çok yaygın bir soyadı, ama siyasi komiserlik bizde uzun zaman önce kaldırıldı. Eğer bu gülünçlük sizi ikna etmiyorsa, son paragrafa bir göz atmanızı rica edeceğim. Rusça metinde deniliyor ki: "Raporlar, Tümen Generali Puçkovski'ye sunulacaktır." Bu aslı astarı olmayan sabotajlarla ilgili raporları kime sunacağımı anlayamadım ben. Çünkü siyasi komiserlik gibi, tümen generalliği diye de bir şey yoktur bizde.

— Beni ordunuzdaki ünvanlar değil, Birleşik Devletler'de neyle uğraştığınız ilgilendiriyor.

— Merakınızı gidermeye hazırım. Ticaret temsilciliğinin hukuk danışmanı olarak tam dört aydır ülkenizdeyim. İki tane anlaşma imzaladık, bu anlaşmalardan biri, ilgili firmanın siparişini yerine getiremeyeceğimizden dolayı feshedildi. Görevimin yanı sıra İngilizcemi ilerletmeye çalıştım, ama gördüğünüz gibi henüz çok iyi olmaktan uzak. Arada bir sinemaya gittim ve son olarak bir elbise sipariş etmek aptallığında bulundum.

— Sizi tutuklamak zorundayım Mr. Minaev, suçüstü yakalandınız siz. Eğer gerçekten hukukçuysanız sizi nelerin beklemekte olduğunu bilmeniz gerekir. Şaka yapılacak sıra değil.

— Sizinle aynı fikirdeyim. Ancak bu, şaka değil, içler acısı bir trajedidir. Benim açımdan içler acısıdır; çünkü tutuklu bulunmaktan hoşlanmıyorum; sizin yurttaşlarınız açısından içler acısıdır; çünkü insan Marksist olabilir, pragmatist olabilir, hatta Babtist[7] olabilir, ama düzenbaz olamaz, olmamalıdır.

Konuşmanın başında savcı alaylı alaylı gülümsüyor, elindeki kurşun kalemle masaya vuruyordu; şimdi ise sabrı tükenmiş, hatta boynu kıpkırmızı kesilmiş ve şişmişti; dar yakalığı şişen boynunu sıkıyordu:

— Şu anda içinde bulunduğunuz ülkenin ulusunu aşağılamaktan men ederim sizi!

— Kimseyi aşağılamak istediğim yok. Ben gerçekten hukukçuyum ve bu... terzilerin sizi ne denli güç bir duruma soktuklarını çok iyi anlıyorum. Ne yapıp yapıp Amerikalıları bize karşı kışkırtmak istiyor bunlar... Savaş yıllarında siz ne yapıyordunuz bilmiyorum, ama ben Stalingrad'daydım. İlk Amerikalıyla nasıl karşılaştığımı bugünkü gibi anımsıyorum. Dokuz yüz kırk beş Nisanındaydı. Bir tutsak kampını almıştık. Boynuma sarıldı vatandaşınız, güldü, "Gelmekle öyle iyi ettiniz ki..." dedi. O zamanlar Amerikalıların beni hapse atacakları aklımın köşesinden bile geçmezdi. Elbette yalnızca beni amaçlıyor değil bu hareket. Sıradan bir insanım ben. Ama siz onların cebime bu küçük kâğıt parçalarını niçin koyduklarını gerçekten anlamıyor musunuz? Sizin rejiminiz benim hoşuma gitmeyebilir,

bizimki de sizin. Ama bombalarla yok olanlar rejimler değil, küçük çocuklar...

Savcı öfkeyle Minaev'in sözünü kesti:

— Burada miting yapmıyoruz. Bu olaylar Amerika'da başınıza geldiği için kendinizi mutlu saymalısınız. Bizim gerçekten çok ileri bir yargılama usulümüz vardır. Sizin bu sözleriniz tutanağa geçmeyecek. Ama ben davanızı mahkemeye intikal ettirmeden önce çok iyi düşünmenizi salık veririm size.

Bill Coster'in yeni makalesi şöyle başlıyordu: "Sovyet casusu ister soytarılık yapıyor olsun, ister ajitasyon... Biz ona Amerika Birleşik Devletleri'nin panayır şarlatanları için bir sahne olmadığını göstereceğiz. Bu adam Arlequin yünlüsünden kostümünü ve Kızıl Çiçeron cübbesini kürek mahkûmlarının çubuklu gömlekleriyle değiştirmek zorunda kalacaktır." Minaev ne kadar yorgun olduğunu ancak hücresine dönünce anladı. Üç hafta önce anneciği ve Olga otuzuncu yaş gününü kutlamışlardı; oysa kendisini tutuklayan polis şöyle konuşmuştu: "Kırk yaşlarında, saçları ağarmış, ama yüzü genç, sempatik, hatta dış görünüşüne bakılırsa Kızıl demeye bin şahit ister..."

Minaev gülümsedi ve sanki birdenbire gençleşti: Şık giyinmeyi sevmeme gülerdi anacığım: "Ahmak olmasına ahmak ya, gene de yakışıklı" derdi. Neme gerekti sanki mavi elbise? Grisi de pekala yakışıyordu. İşte sonucu... Savcı, beyin inmesine yatkın. Yarın adama bir inme inerse, bu Kızılın yüzünden oldum ben böyle, diyecektir. Şimdiden bunu yazdığını görür gibiyim. Nerden baksan pis bir durum! Şurası kesin: Amatörlerin becerdiği bir iş değil bu. İpleri savaş kışkırtıcılarının elinde olan birtakım adamlar var. Bir türlü anlayamıyorum: Adamlar işten gayet iyi anlıyorlar, üretimleri yerinde, genel olarak kafaları da çalışıyor, ama düşüncelerimi bu olgulardan biraz daha öteye götürdüm mü, her şey sisler içinde yitiveriyor. Hitler'i hepten unuttu mu bu adamlar? Sözün doğrusu, toy delikanlı bunlar daha!.. Anacığım son mektubunda, "Gazeteleri okuyorum," diye yazıyordu, "okuyorum ve hep düşünüyorum. Hiç mi utanma yok bu adamlarda? David Grigoryeviç ölünceye değin bir an bile unutamadı Grişa'yı: Bunlarınsa akılları fikirleri savaşmakta..." Zavallı anacığım, nasıl da heyecanlanacaktır şimdi: Dimitri'ciği birdenbire hapse düşer de heyecanlanmaz mı hiç? Oysa altmış dokuz yaşında. Olga, doktorun, "En önemlisi hiç heyecanlanmamalı"

dediğini yazıyordu. Söylemesi kolay, sükunet en kıt bir meta oldu şimdilerde. Ya Olga'cık ne yapıyordur ki şu sırada? Moskova'da gecenin ikisi şimdi. Elini yanağının altına koymuş uyuyordur... Çalar saati yediye kurmuştur. Saat çaldığında yataktan fırlayışını görmek isterdim! Mahmurluk akan sevimli yüzü, bu dünyanın nesi harika bir türlü anlamıyormuş gibi nasıl da daha bir tatlılaşır! Saat sekizde enstitünün yolunu tutar. Gogol Bulvarı'nda, yanlarında miniminileriyle neşeli anneler, öğrenciler, kahkahaları çın çın öten genç kızlar kalabalığına karışır. Burada nedense hiç bizdeki gibi kahkaha atılmıyor. Kimbilir, belki de hoş karşılanmayan bir harekettir gülmek? Oh, ne kadar uzak şu Moskova? Uçağa bin, karalar, bulutlar, okyanus... Uç ha uç... Üzerinden hızla uçup geçtiğin başka bir şey değil de, hayatın ta kendisi sanki. Olga'ya yazmam da olanaksız, öğrenirse üzülür kızcağız. Boş yere tutukladılar beni. Bu adamlar savaşmayı gerçekten düşünüyorlar mı? Ossip'le birlikte siper edindiğimiz kurganın yanında bir makine tarım istasyonu yapmışlar. Hayret doğrusu! Çayırlar bitmiş oralarda, çocuklar dolaşıyor... Burada ise bir bombadır tutturmuş gidiyor millet. Hiç kuşkusuz saldıracak olurlarsa dayanırız, yalnız işin üzücü yanı, yıkılıyor-yapıyorsun, yıkılıyor-yapıyorsun, boşa gidiyor bütün emekler. Ne diyordu hele bunların senatörleri?.. Bizim dizellerimiz daha iyidir... Bizim elevatörlerimiz bir tanedir... Bizim elektrik süpürgelerimizin üzerine yoktur.. Oysa kendisi aptalın, düzenbazın biri. Burada mühendisin birine Avrupa'yı görmek isteyip istemediğini sormuştum da, "Düş kurmaya zamanım yok benim," demişti, "dolar biriktiriyorum ben." Düşünmeye alışmış bir insan için burada yaşamak zor. Anlatayım desen, imkanı yok anlamaz bizimkiler. İçlerinden biri, "Bir dakika, ama onların da "Ford"larına diyecek yok doğrusu..." diye ortaya atılır. Anlatılamaz bu, ille yaşamak gerek; gökdelenlerin arasında uzayıp giden caddeleri, kalabalığı, gürültüsü, motor homurtuları, klakson sesleri, ruhsuzluk, Toriçelli boşluğu... Buraya benim yollanmamı Gribaçevski kıskanmıştı: "Son derece ilginç bir yer." Oysa cehennem bile buradan daha ilginçtir, evet, gerçi cehennemin kızartma tavaları biraz ilkelcedir ama buna karşılık da bunların şu senatörleriyle Belzebuth arasında dağlar kadar fark vardır. Gribaçevski'yi de gönderebilirlerdi, ama dil bilmiyordu işte... Ben de İngilizceye ne halt etmeye böyle hırsla sarıldım bilmem ki? Keats, Shelley, Byron... Çevirilerinden okuyamaz mıydım yani? Hiç başlamasaymışım keşke şu dile! Ne diye Portekiz şiiri üzerinde çalışmadığıma, ya da kaktüs yetiştirmediğime hayret ediyorum. Otuz yaşındayım, oldukça ilerlemiş bir

yaş sayılır bu, öğrenimim var, öyle sanıyorum ki bir de mesleğim var, ama gel gör ki bir şeyler yapmak istiyor canım; hem öyle böyle de değil: Roman yazmak istiyorum. Elbette bir şey çıkacak değil yazdığımdan, ama şeytanlar dürtüyor işte. Anacığım derdi zaten: "Sen benim hoppa, havai gönüllü oğulcuğumsun." Kızmıştı Olga birinde annemin bu sözüne: "Hiç de değil, ne hoppa, ne de havai gönüllüdür o!" Ama Olga'cığın kendine göre nedenleri vardı.

Minaev yeniden gülümsedi ve artık hiçbir şey düşünmedi, Olga'yla birlikteydi şimdi ve ruhu anlatılmaz bir mutlulukla dolup taşıyordu.

Şakacı yüzbaşının Desna ırmağının sarp kıyısında aşkını söyleyerek ürkek telefoncu kızı korkutmasının üzerinden beş yıl geçmişti; ama daha dün tanışmışlar ve doya doya konuşup, doya doya öpüşmemişler gibi geliyordu ikisine de... Minaev'e bazen, "Güzel bir kızın var" derlerdi. Buna hem sevinir, hem de sanki bu büyük keşfini elinden almak istiyorlarmış gibi üzülürdü. Olga ise, kimilerinin şaşkınlığa, kimilerinin korkuya bağladıkları hep o çocuksu hayretle dolu yüz ifadesini koruyordu. Minaev ara sıra ona takılır: "Sen hiçbir zaman yaşıyor olduğuna alışamayacaksın" derdi. Bir gün de şöyle demişti: "Benim de alışamadığım bir şey var: Birbirimizi nasıl bulduk biz? Bu iş için elverişsiz bir yüzüm var. Kendim de hayret ediyorum; hatta sanki kendimle alay ediyorum."

Olga'ya olan aşkı, huzur dolu bir çalışma düzeninin içine girmesine yardım etmişti. Ama kolay olmamıştı bu; ölümle sıkı-fıkı bir komşuluktan sonra, yürekleri allak bullak eden bir heyecan fırtınasından sonra, savaşla bunca içli-dışlı bir dostluktan sonra devletler hukuku çalışmaya başlamak, sınavlara girmek, bir kayıtsızlıkla yüzyüze gelmek, apartman komşularının ağız kavgalarını dinlemek... Zor olmuştu. Gülüyordu Minaev: Küçükken bana ders verir, bir şeyler öğretirlerdi, bunun anlaşılmaz bir yanı yok, ama şimdi de ehlileştirmeye başladılar. Öyleyse Olga, sen ve ben, ikimiz, o kurganın üzerinde gerçekten yabanileşmişiz?

Ossip, mektup yazmada pek cimrice davranıyordu: Hâlâ Almanya'daydı. Bir gün Leonidze'den bir telgraf aldılar: Ekim bayramlarını kutluyor, Tiflis'e davet ediyordu onları. Tereşkoviç'in dul karısı Minaev'i arayıp bulmuş ve kocasının nasıl öldüğünü anlatmasını istemişti. Bu, Minaev'in hayatının dört yılını oluşturan günlerin bir yeniden anımsanmasıydı. Olga olmasaydı, o günlerin anılarına kapılır giderdi. Pek seyrek söz ederlerdi

Olga'yla geçmişten. Ama Minaev, Olga'nın her şeyi anımsadığını, daha söze başlamasıyla kendisinin ne diyeceğini anladığını bilirdi.

Geçen yaz bir haftalığına Stalingrad'a gitmişti Minaev: Kurganını, o küçük tepeciği görmek istiyordu. Olga Moskova'da kalmıştı. Sınavları vardı. Minaev döndüğünde, "Nasıl, duruyor mu kurgan?" diye sormuştu. Minaev de kurganın yerine bir makine-tarım istasyonu kurulmuş olduğunu, bu mevsim oradan bol ürün kalkacağını, eskiye ait herhangi bir şeyi tanımanın olanaksız olduğunu anlatmıştı: "Şöyle ya da böyle... Boşuna gitmişim ta oraya kadar... Yalnızca Zarubin'in mezarını bulabildim..."

Olga pedagoji enstitüsünde okuyordu; yeni ilişkileri, yeni dostları vardı. Bu yeni dostlardan biri olan Jenya Jeleznova, Olga gibi geç bitirmişti enstitüyü: Savaş sırasında tank fabrikasında çalışmıştı. Tam savaş öncesinde, daha gencecik bir kızken evlenmişti. Kocası sağ kalmış ve karısına karşı sevgisinden hiçbir şey yitirmeden dönmüştü. Jenya bir gün Olga'ya açılarak, "Çok mutluyum kocamla," demişti. "Ne var ki, bazen cephe aklına geldi miydi, ağzını açıp bir şey söylemeden öylece oturuyor. Besbelli, anlatsa benim anlayamayacağımı düşünüyor..." Olga ansızın: "Anlayamazsın da..." demişti. "Ama üzülme Jenya, geçer bunlar, kendimden biliyorum ben." Olga hep, Mitya'nın kendinden hiçbir gizlisi olmadığını düşünürdü.

Ama yanılıyordu: Minaev bir kitap yazmak isteğinden ona hiç söz etmemiş, defterlerden koparıp sık bir yazıyla doldurduğu tomar tomar sayfaları ona hiç göstermemişti. Plansız, pasajsız öylece yazıp gidiyordu. Çoğu kez yazdıklarını hemen yırtıyordu. Örneğin, havan ateşi altında dişlerini gıcırdatarak somurtup duran, ama tam bu sırada küçük bir demet beyaz papatya görünce içlendiğini gizlemeye çalışan Ossip'i anlatan bölümü onlarca kez yazmış, yırtmıştı. Sonra, İvan Şapovalov'un Maşenka'sını nasıl anımsadığını ve Ossip'in, İvan'ın, kendisinin ve tüm ötekilerin, daha savaşın bittiği gün nasıl büyük, nasıl derin bir barış, dinginlik, huzur inancına kapıldıklarını bir türlü yazamıyordu. Ve defterini kapatırken öfkeyle söylenirdi: Şu yazarlar neden hep garip bir şekilde söz ederler savaştan? Savaşmadıklarından mı acaba? Yoksa öyle yazmaları gerektiğinden mi? Tüm olup bitenler hem gerçek, hem de öyle değilmiş gibi... Ossip'in de nutuk atma alışkanlığı vardı, ama '42'de o bile sustu. Şimdiyse önüne gelen

nutuk çekiyor. Oysa Stalingrad sessizdi, yani cehennemi bir gürültü vardı, ama insanlar ya söverler, ya da susarlardı. Konuşmaya '43'te başlanıldı.

Yoksa hiç mi girmesem şu işe? Yazar değilim üstelik. İlk karşılaşacağım eleştirmen yerden yere çalacaktır beni. Zaten bu eleştirmen milleti saldıracak bir şey çıksın diye pusuda bekler hep...

Ossip'e, belki bir gün bir roman yazacağımı, ama bunun şu ya da bu konu üzerine değil, yalnızca insanlar üzerine olacağını söylemiştim. Ama bunu, komünizme geçtiğimiz zaman başkaları yazacak. Biz ise endişe verici bir şekilde başladık ve herhalde öyle de bitireceğiz. İleride insanlar kafalarını patlatacaklar: "Bu adamlar nasıl dayanmışlar, nasıl karşı koymuşlar bunca şeye? diye." Belki insan bile değillerdi? Hani şairin birinin dediği gibi: "Onlardan çok güzel çivi yapılırdı..." İyi ama biz demir miyiz? Öyleyse neden, bir tren düdüğü tarifsiz kederlere boğuyor bizi ve yüreğimiz göğsümüzden fırlayacakmış gibi oluyor? Bizim Ossip'i, Zarubin'i, Magaredze'yi, Lina'yı, –özellikle bunlar gibi olanlar iyi dayanmışlardı çünkü– hüzünleriyle, fıkralarıyla, kıskançlıklarıyla, o yürekten gelen saçmalamalarıyla; bizim nasıl karşı koyduğumuzu, dayandığımızı merak edip, "Belki de insan değillerdi" diyecek olan ileriki kuşaklara gösterebilmek ne iyi olurdu.

Tutuklandığı sırada polisin Minaev'in elinden aldığı küçük defterinde birkaç kısa not vardı:

"Hücumdan önceki son dakikaları aklında tutmaya çalışan binbaşı, açık, belirli bir şekilde bir çayır kuşunun titrek sesini duydu; bu, binbaşı için o dakikaların belki de en korkunç olayıydı. Samsonov, 'Çayır kuşu sıcağa alamettir' dedi. Sonra da koşarak hücuma kalktılar. Derken, Samsonov bir çığlık attı ve ellerini karnına götürerek yere yıkıldı. Binbaşı suçlu suçlu gülümseyerek, 'Sol tarafı tutun!' dedi. 'Burada elma ağacı var.' Oysa herkes, havan ateşi altında elma ağacından bir tek dalın bile kalmayacağını çok iyi biliyordu Rostovtsev uzun uzun sövüp saydıktan sonra, elma ağacının altına oturdu ve hemen yatıştı: 'Yarın yüzde yüz bir mektup alacağım'."

Kostya, korkudan, kımıldamanın bile kendisi için mümkün olmadığını hissediyordu. Ayakları, elleri keçe gibi olmuştu, Kafasında yalnızca bir düşünce vardı: Bağırmamak. İki saat sonra, binbaşı onu kutlarken, o hâlâ

kendinde değildi. Kulağına bir 'madalya' sözcüğü çalınınca titredi: 'Bu madalyayı bana şeytan kazandırdı binbaşı yoldaş.'

Binbaşı, 'Komünistler ileri!' diye bağırdığında ilk sıvışan Çavuş Belkin oldu. Sonra da kendini şöyle savundu. 'Ben partisizim, ama o, alçak herif, gidecek tabi parti üyesi...'

Tertemiz, yalın bir aşk bizimkisi, dedi Vera, eğer ölürsek mesele yok, ama sağ kalırsak, durumu açıklayacak bir şeyler uydurmamız gerekecek."

Savcı Morrey, Minaev'e tüm bu notların ne anlama geldiğini sordu. Baştan beri sorulan her soruyu istekle yanıtlayan Minaev'in kaşları çatıldı:

— Bu benim özel işimdir.

Birden içine bir kurt düştü savcının: Sakın birer şifre olmasındı bunlar? Kendilerine bu sansasyonel olayla ilgili her gün yeni bir şeyler verilmesini bekleyen gazeteler, Minaev'in not defterinin, soruşturma açısından son derece ilginç bazı noktaları içerdiğini halka duyurmak için sabırsızlanıp duruyorlardı. Bu gazetecilerden biri (ki redaktörü savcının kayınbiraderi olurdu) şöyle yazmıştı: "Sovyet casusuna bağlı tüm şebeke ele geçmek üzere. Polis, "Kostya", "Vera", "Samsonov" takma adlı kişileri arıyor."

Gece, Minaev hiç uyumadı: Hiçbir zaman yollamayacağı, hatta kâğıt üzerine bile geçirmeyeceği bir mektup yazdı kafasının içinde:

"Sevgili Olga'cığım,

Başıma gelen tatsız olaydan haberin vardır herhalde. Kaderin, ya da daha doğrusu FBl'ın bir cilvesiyle koskoca Tennessee eyaletinin alınyazısı benim cebimden çıktı. Senin de hemen anlayacağın gibi, uluslararası bir konu haline gelmem benim gururlu olmamdan değil, buralı politika cambazlarının beni şamar oğlanı olarak kullanmalarındandır. Ama bu işte benim de suçum yok değil: Dört yıl savaşmış olmama rağmen iğneye iplik takmak bile benim için beceriklilik, ya da el uzluğu konusunda hâlâ bir rekordur. Bundan dolayıdır ki, Amerikan tarzı yaşayış biçiminin gayretkeş bir savunucusundan düğmemi dikmesini rica ettim. Olga'cığım, benim için hiç endişelenme. Onlara nasıl davranmam gerekiyorsa, o şekilde davranıyorum. Savcı kudurmuş bir su aygırına benziyor. Ona politikanın abc'sini öğretmeye çalıştım, ama yararsız. Anacığımı yatıştır ve ona hemen

döneceğimi, diplomatik kariyerimin kopan bir düğme yüzünden sona erdiğini söyle. Her şeye rağmen burada dinleniyorum. Azabekov'dan ayrıldıktan sonra işlerim pek çoktu, oysa burada ne telefon, ne radyo, ne de ziyaretçiler var; tam anlamıyla ölü burada saatlerim. Oturuyor ve seni düşlüyorum: Bazen gülüyor, bazen kaygıyla alnını buruşturuyor, bazen de hayret ediyorsun.

Sana duyurmak istemediğim bir şey vardı, ama bu mektubu hiçbir zaman okuyamayacağına göre söyleyebilirim: Bir kitap yazmak istiyorum; kurganımız ve genel olarak hayat üzerine. Bilmiyorum, sana anlatmış mıydım, Orel savaşı sırasındaydı, istihkâm birliğinden bir binbaşı, Ossip'in yanına gelmişti. Adamın Puşkin'e benzediğini söylemiştim Ossip'e. İsabet almış bir tankın yanında, başını geriye atmış, gözleri hafif kısık, öyle heyecanla konuşuyordu ki... Bilmiyorum, neden söz ediyordu; yolun mayından henüz temizlenemediğinden falan belki, ama öyle coşku dolu, öyle heyecanlıydı ki... İşte bunu yazmak istiyorum: Bu şiiri...

Tatlı aşkım, büyük keşfim, biricik Olga'cığım. Sen burada da benimlesin. Ne kadar zaman birlikte olduk biz seninle? Bir gün mü? Sonsuz mu? Bilmiyorum. Bildiğim, önümüzde büyük fırtınaların, büyük acıların, büyük mutlulukların olduğudur."

Gardiyan gözetleme penceresinden içeriye baktı ve şaşkınlıkla geri çekildi: Tüm kenti havaya uçurmaya hazırlanan adam gülüyordu. Neden ikide birde gülüyordu acaba? Rahatı kaçmıştı gardiyanın. Hemen sinyalizasyon sistemini yeniden gözden geçirmeye gitti.

15

Dubbelt, Anders'i önceden uyarmıştı: "Kimseye bir şey söylemek yok!" Eğer Anders gazetelere bir açıklama yollasa, ya da bir bildiri dağıtsaydı, bu, sıradan bir politik gösteri olurdu, o kadar. Dubbelt bir de şunu söylemişti: "Bizde, Amerika'da, içten gelen, yapmacıksız olan şeyler pek sevilir..." Kuşkusuz yüzlerce lejyoner getirtmek ve Mund'a elindeki manyakları seferber etmesini söylemek gerekecekti. Ama en önemlisi, başıboş, avare takımını –ki böyle bir anda istediğinden fazlasını bulabilirdin– işin içine katmak gerekecekti. Varsın herkes halk öfkesinin parıltısı nasıl olurmuş görsündü!

Gösteri günü sabahı Anders gazetelere haber yolladı. Pek vecizdi yazdığı not: "Bir mensubunuzu saat altıda 'Victoria' oteline gönderiniz. Olağanüstü bazı belgeler takdim olunacak..."

Saat altıya doğru, –lejyonerler daha gelmemişlerdi–, gazeteciler, foto muhabirleri yerlerini aldılar. Neler dönmekte olduğunu hiçkimse tam olarak bilmiyordu. Anders bara oturmuş, bira içiyordu. Uzun boylu, tıknaz, yanağında yara izi olan bir adamdı: Her zaman sönmüş bir sigara bulunurdu ağzında. Kendilerini buraya niçin topladığını soran gazetecilere, çok anlamlı bir ifadeyle: "Şimdi göreceksiniz..." diyordu. Ortalıkta çeşitli söylentiler dolaşıyordu. Polisin, cumhuriyetçi senatörlerden birinin kız yeğeniyle oturak alemleri yapan bir vapur kumpanyasının sahibine baskın yapacağı; kaçak Çekoslovak diplomatının basın konferansı düzenleyeceği; otelde Minaev'in takma adı "Kostya" olan Kanadalı bir suç ortağının gizlenmekte olduğu söylenenler arasındaydı. Lejyonda birçok dostu bulunan New York Post'dan Jenkins, her şeye rağmen bazı kokular almıştı. Jenkins tüm fikirlere boş vermiş bir adamdı. Şöyle söylerdi sık sık: "Ben bir tek partiden yanayım, kendi kendimin partisinden..." Pis bir huyu vardı Jenkins'in, her şeyi bozmayı severdi: Evlilikleri, iş anlaşmalarını, politik oyunları… Anders'in işinde de tuzu bulunmasını isteyerek, miting organizatörüne telefon etti. Adını vermemiş, yalnızca, "Lejyonerler altıya doğru 'Victoria'da toplanacaklar, tetikte olun" demişti.

Profesör McClay, "Victoria"nın girişinde sinema operatörlerini görünce, asansörcü çocuğa ne olup bittiğini sordu. Asansörcü yarı fısıltılı bir sesle

yanıtladı soruyu: "Çok önemli bir Yunanlı gelmiş oteleb" Profesör McClay, Dumas'yı gazetesine dalmış buldu.

— Mitingi baltalamak istiyorlar.

Dumas başını salladı:

— Pek doğal değil mi? Yoksa onların sizi alkışlayacaklarını mı düşünüyordunuz? Neler yazdıklarına bir göz atmak yeter: "Atom bombasıyla yüklü uçan kalelerimizden bir düzinesini yollayıverelim üzerlerine." Sıradan bir miting sabotörü değil bunu yazan. Kongre üyesi... Bakın bir tane daha: "Biz istersek şimdi dünyanın her yerinde insanların, hayvanların, bitkilerin hayatlarını söndürebiliriz." İmza: Amiral Zaharias. Daha ister misiniz? "Savaştan sonra uygarlığa benzer bir şeyler kurabiliriz." Avrupa'yı neden yok etmek istedikleri şimdi anlaşılıyor. Yıkıntılar, ölüler... işte uygarlıkları... "Mencken" imzası var altında. Soysuzun biri, öyle değil mi?

McClay güliimsedi:

— Hiç kuşkusuz. Üstelik böyleleri hiç de az değil. Bu arada şunu da söyleyeyim, kendisi Profesör Hennessy'nin de dostudur.

McClay, Mencken'in, Hennessy için nasıl övgüler düzdüğünü anlatmaya başladı. Sonra sözünü yarıda keserek, telaşla:

— Buradan hemen çıkmalıyız, dedi. Ben buraya gelirken sinema operatörlerinden başka kimse yoktu. Ama az sonra lejyonerler damlarlar...

Dumas telaşlanarak, piposunu, gözlüğünü, ilacını cebine soktu, kemik topuzlu bastonunu aldı ve gülümseyerek:

— Ablukayı yararak çıkarız, dedi.

Çeyrek saat sonra dekor değişmeye başladı: Sportmen görünüşlü genç adamlar holü doldurmaya başlamışlardı; sinema operatörleri ışıklarını kontrol ediyorlardı. Anders sigarasını ağzından çıkarmadan Dumas'ya:

— Bay profesör, dedi, sakın siz geleceğiniz yerin adresini şaşırmış olmayasınız?

Dumas karşılık vermedi. Anders onu kolundan yakaladı:

— Size adresi şaşırmışsınız diyorum. Moskova'da olmalıydınız siz, oysa buraya, New York'a gelmişsiniz.

Holü dolduran gençler kahkahayı bastılar. İçlerinden biri, "Şehvet delisi moruk, Amerika'dan defol!" diye bağırdı. Duman rengi gözlüklü, yaşı geçkince bir adam avazı çıktığınca, "Kızıl casus!" diye bağırdı. Dumas güçlükle kendini sokağa attı. Otelin önünde duran iki üç yüz kişi kendisini yuhalamaya başladı. Dumas birkaç adım attı ve şaşkınlıktan dona kaldı. Kaldırımın önünde diz çökmüş kadınlar duruyordu. İçlerinden yüzü ödemli birisi haykırdı: "Tanrım, sen Amerika'yı bu Kızıl şehvet delisinden koru! Tanrım, koru Amerika'yı!"

Dumas artık kendini tutamadı:

— Naziler bile işi buraya kadar vardırmamışlardı... Tedaviye muhtaç bunların hepsi!.

Kadının yanında duran ve az önce de bağıran lejyoner Dumas'nın üzerine atıldı:

— Bir Amerikalı kadını aşağılamaya nasıl cesaret edebilirmişsin sen, kurbağa herif?

Adam, Dumas'nın elinden bastonunu kaptı ve vurmak için kaldırdı. Ama o daha bastonu indirmeden bir başkası onun ayağına tekme attı ve böylece de kıyasıya bir kavga başladı. Dumas'yı koruyan adam şimdi birkaç lejyonere karşı kendini savunuyordu: Yüzü gözü kan içinde kalmıştı. Artık kimsenin Dumas'ya dikkat ettiği yoktu. Profesör McClay onu kalabalıktan sıyırdı ve birlikte köşeyi dönerek bir taksiyi durdurdular..

Garstone pek seyrek görünürdü kalabalık içinde. Birlikte mitinge gitmek için saat yedide Betty ile buluşacaklardı. Sabahtan beri tüm yaptığı iş, Betty ile buluşmalarını düşünmek olmuştu. Evden saat beşte çıkmış ve zaman öldürmeye çalışmıştı. "Victoria" otelinin önündeki kalabalığı görünce ne olup bittiğini öğrenmeye çalışmış, sonra da lejyonerlerden birini tanımıştı: Cassel'de birlikte olduğu birisiydi bu. Lejyoner ona Kızıl casusu beklediklerini söylemişti. Garstone gülümsemiş, "Sen cephedeyken akıllı birine benzerdin," demişti, "şimdi ne oldu, yoksa beynine kum mu

döktüler?" Lejyoner önce dövüşmek istemiş, sonra Garstone'un Cassel'deyken Jim'i nasıl eşek sudan gelinceye kadar dövdüğünü anımsayarak susmayı yeğlemişti.

Daha sonra Garstone gidip bir gazete almış, metronun oralarda gezinmiş, sonra yeniden otele dönmüştü. Bir saatine bakıyor, bir böğürürcesine isterik çığlıklar atan kalabalığa göz atıyordu: Betty yediden önce gelmez. Bu köpek yığınının arasında beklemekse tiksinç... Hayat günden güne güçleşiyor. Para yok. İş yok. Çevre ise tümden alçaklarla dolu... Betty saat yedide kesinkes gelir. Gideceğimiz mitingin çok önemli olduğunu söyleyecektir yine. Oysa hiç sözlerle bir şey değiştirilebilir mi? Betty değiştirilebileceğini söylüyor. Bilmiyorum...

Garstone birden Dumas'yı gördü ve her şeyi anladı. Lejyonerin sözünü ettiği "Kızıl", Dumas idi. Sevecen bir yüzü var, diye düşündü Garstone. Bilginin yanına gitmek ve, bu köpek sürüsüne aldırmayın, burası tüm Amerika'yı temsil etmez... demek geldi içinden. Kalabalığı yararak ilerlemeye çalışırken birden, lejyonerlerden birinin Dumas'ya vurmak için sopayı kaldırdığını gördü. Hemen atılıp adamı yere yıktı. Bu kez ötekiler koşuştular üzerine. Yüzüne vuruyorlardı durmadan. Kadının biri de tükürüyordu. En sonunda polis geldi.

— Ne oluyor burada?

Kadın yanıtladı soruyu:

— Bu adam Kızıl. Bir harp malülünün üzerine saldırdı.

Polis Garstone'u alıp götürdü. Bir tek düşünce vardı. Garstone'un kafasında: Betty bekliyor. Başı ağrıyordu. Sağ gözü kapanmıştı. Polisse kaşları çatık, ders veriyordu:

— İnsanın işi gücü olmadı mıydı, böyle kendine ait olmayan işlere karışır işte.

Gece Garstone'u salıverdiler.

Betty saat sekize kadar bekledi. Şu son sıralar hep Garstone'u düşünüyordu, bazen sevinçle, bazen boş bir inana kapılarak korkuyla, onu yitirmekten korkarak düşünüyordu. Joe'nun kendisini aldattığı kuşkusu

içinde kıvranıyor, onu kıskanıyordu. Bu yüzden uzun süre beklemişti akşam. Buluştuklarında mitingten sonra boş, sessiz caddelerde yürüyeceklerdi. Garstone'a, "Bilmiyorsunuz," diyecekti, "Joe beni..." Garstone da yüzüne bakıp, "Biliyorum" diyecekti sessizce.

Garstone gelmedi. Kendimi toparlamalıyım, diye düşündü Betty; bu gidişle aklımı yitireceğim yoksa. Şimdi duygulara yer olmadığını kendim söyledim ona. Joe hiçbir zaman bizimle birlikte olamaz: Gereğinden çok düşünüp taşınıyor, ölçüp biçiyor. Oysa dövüşmek gerek. Belki o da bir gün anlayacak bunu... Mutluluk düşleri kurmamalıyım. Gerçek bir yoldaş olabilir o, ama beni sevmiyor. Aman Tanrım, sekiz olmuş saat, mitinge geç kalacağım.

Salona girdiğinde Profesör McClay konuşuyordu:

— Kendini bilmezin biri saygıdeğer konuğumuza saldırmış, ancak kalabalık arasından fırlayan dürüst Amerikan vatandaşları Profesör Dumas'yı korumuşlardır.

"Bravo!" çığlıkları kapladı ortalığı. İçindeki sıkıntıyı unutan Betty de bağırdı: Bravo!

— Amerika adına utanıyorum, diye sürdürdü konuşmasını McClay. Memleketimi seviyorum ben, dağlarını, ırmaklarını, kentlisini-köylüsünü, temiz, yürekli, onurlu, saf Amerikan insanını seviyorum... Ama kendilerini Amerikan halkının, halkımızın temsilcisiymiş gibi gösterenler kimlerdir? Bir avuç cahil ve gözü dönmüş insan. Bura halkının...

Amfiteatr biçimindeki koca salon, "Doğru! Doğru!" çığlıklarıyla inledi.

— Ben komünist değilim, progresist de değilim. Kendimi hep politikadan uzak tutmuşumdur. Ama savaştan da tiksiniyorum. Bugün bizi buraya toplayan şey nedir? Biz savaşmak istemiyoruz ve savaşmayacağız. Tuttukları yer ne olursa olsun üçkâğıtçılara inanmıyoruz. Halkımıza inanıyoruz biz, onun yüreğine, onun mantığına inanıyoruz. Tribünden bir zenci ayağa kalktı. Çocukça bir gülümseme yayıldı terden ışıl ışıl yüzüne.

— Savaş sırasında bizim iyi birer Amerikan yurttaşı olduğumuz söyleniyordu; şimdi ise eziliyor, linç ediliyor, öldürülüyoruz. Jackson'da zenci David Harrison'a kendini astığı ipi kimin verdiğini araştırıyorlar. Peki

bu baylar, David'i boynunu ilmiğe geçirmeye kimlerin vardırdığını niçin soruşturmuyorlar? Senatör Low özgürlük için savaşmamız gerektiğini söylüyor. Eğer bizim Amerika'da da değilse, nerededir bu kölelik? Savaş değil, adalet gerekli bize...

Daha sonra Papaz Mac Gill konuştu. Görmüş geçirmiş bir vaiz gibi, kendinden emin konuşuyordu:

— Gazetelerin Tennessee'deki patlama işinin üzerinde ne denli çok durduklarını hepiniz biliyorsunuz. Sağduyu sahibi olmaları gereken yetişkin insanlar bir çılgınlık nöbetine yakalanmış gibiler. Hiç kimse, Rusların, belgelerini kendilerini böylesine gözden düşürecek bir biçimde düzenlemeyeceğini düşünmüyor. Bir fabrikayı havaya uçurmak için gönderilen bir insana, kimden para alacağını, kimlerle buluşacağını, kimlere rapor vereceğini anlatan belgeler verilmez. Dün akşam bir gazetede Rus'un ceketinde bulunan yönergenin yazarının "aklının biraz kıtça" olduğu belirtiliyordu. Bu, yönerge yazarının dört başı mamur bir ahmak olduğunun biraz kibarca söylenişidir. Durumun bizim için övünülesi olduğu da son derece şüphelidir: Çünkü bu yönergeyi Ruslar değil, bizim yurttaşlarımız düzenlemişlerdir.

"Provokatörler!" "Alçaklar!" haykırışlarıyla inledi salon.

— Ordumuzla birlikte Elbe'de bulunmuş ve orada Ruslarla karşılaşmıştım. Tıpkı bizim gibiydiler, bize benziyorlardı. Onların değişik fikirleri var elbette, ama, sorarım size, korkunç bir savaş için bir neden midir bu? Bir Hıristiyan, inancı uğruna ölebilir, ama kendininkinden başka inancı var diye bir başkasını öldürmez. Aziz kardeşlerim, bacılarım, yalnızca kentlerimizi, çocuklarımızı değil, ruhlarımızı da kurtaralım!

Son konuşmayı Dumas yaptı:

—Bir kitap faresi değilim ama, uzun yıllar kitaplar üzerine eğilmek durumunda kaldım. Benim uzmanlık dalım, insanın oluşumudur. Bilim adamları, evrimciler, atalarımızın ağaçlarda yaşadıklarını ve iki ayak üzerinde yürüyemediklerini saptamışlardır. Şimdi niçin bundan söz ediyorum? Çünkü gelişim vardır, ilerleme vardır, insanlar yeniden ağaçlara dönemezler. Ancak, ilerleme yalnızca gökdelenler, asansörler, otomobiller demek değildir... İlerleme; akılla, bilinçle, düşünceyle bağıntılıdır. Bugün

hasta kadınlar gördüm, caddenin ortasına diz çökmüş duruyorlar ve kendilerini benden kurtarması için Tanrıya yalvarıyorlardı. Sakın onların kliniğe gönderilmeleri gerektiğini düşünmeyin, çünkü o zaman pek çok insanın kliniklere yollanması gerekirdi. Senatörler, Amiral Zaharias, Mr. Mencken... Uygarlık adına ne varsa hepsinin yok edilmesini öneriyor Mr. Mencken. Yetmiş üç yaşındayım ben, birçok şeyler yazıp çizdim, kırk yılı aşkın bir süre de öğrenci yetiştirdim. Şimdi ise, akıl hastalarının uygarlığa gözdağı verişlerine tanık oluyorum. Yoksa Hitler az mı geldi bu dünyaya? Ben Nazileri gördüm; "üstün insan" diyorlardı kendilerine onlar, gerçekteyse, ağaçlarda yaşayan o çok uzak akrabalarına benziyorlardı... Soysuzlar kendi yurttaşlarını aldatıyorlar. Diyorlar ki örneğin, Fransızlar ardımız sıra savaşa gireceklerdir ve savaşacaklardır. Ben Fransa'yı iyi bilirim: Memleketimdir benim. Evet, Fransızlar savaşacaklardır, ne var ki, Ruslara karşı değil, savaşa karşı savaşacaklardır. Nazilerin Paris'te yönettikleri bir ölü ayinini anımsıyorum. Şöyle demişlerdi: Bunlar, "Stalingrad'ın Avrupalı savunucuları"dırlar. Bir yıl, ya da beş yıl sonra, Paris'in Amerikalı savunucuları için bir ayin yapılsın istemiyorum ben. Bir Fransız olarak, bir bilgin olarak, yaşlı bir insan olarak barış istiyorum. Gençler için, Amerikalılar için, Ruslar, Fransızlar için... herkes için... gerçek bir barış...

Dinleyiciler Dumas'nın üzerine atıldılar: Kimi çiçek atıyor, kimi elini sıkıyordu. Yaşlı bir zenci:

— Ben basit bir insanım, dedi, hamalım. Sizi kucaklamama izin verir misiniz? Bir oğlum vardı, dönmedi savaştan...

Kadının biri, iki eliyle kavradığı çocuğunu yukarı kaldırmış bağırıyordu: "Vermem onu kimseye!.."

Dumas yüreğinden taşıp boğazını sıkan ve ılık yaşlar halinde gözlerine hücum eden sıcak insan sevgisini duydu içinde. "Biz anlaştık gitti..." diye mırıldandı yaşlı zenciyi kucaklarken.

Sabah gazeteleri miting haberini bir-iki satırla geçiştirmişler, "Victoria" oteli önündeki gösteriye ise büyük bir yer ayırmışlardı: "Saygıdeğer", "muazzam", hatta "eşi görülmemiş" diye adlandırıyorlardı bu gösteriyi. Başyazılardan birinde şöyle deniliyordu: "Profesör Dumas'nın burada geliştirdiği politik eylemler, en değişik görüşlere sahip kişileri bile çileden

çıkardı. Amerikalılar, yabancıların, otoritelerini kötüye kullanarak içişlerine karışmalarını istemiyorlar."

Albay Roberts'in keyfi yerindeydi; o kadar ki, tuttu, kızıyla bile şakalaştı: Onda pek sık görülmeyen bir durumdu bu. Biraz edepsizce olmuş Anders'in davranışı, ama onun adamları var. Böylece Dumas'nın defedilmesine karşı yapılabilecek son karşıkoyma da yok olmuş oldu. Bizim "melekler" sokaktaki adamın ardına saklanabilirler...

Roberts, Washington Star gazetesi yazı işleri müdürüne telefon etti. Dumas sorunuyla ilgili olarak bir demeç vermek istiyordu gazeteye: "Ben böylesi gösterilere her zaman karşıyımdır. Bunlar, bizim konukseverlik ilkelerimize ters düşen davranışlardır. Mr. Dumas'nın New York'u ziyareti nedeniyle, Profesör Adams'ın Amerikalılar için bilimin politikadan üstün olduğunu bir kez daha gösteren soylu demecini büyük bir memnunlukla okudum. Söylemeye hiç gerek yoktur ki, Mr. Dumas'nın Sovyetçi konuşmaları, tüm Amerikalılarca oybirliğiyle kınanmış, mahkûm edilmiştir. Bununla birlikte, şu ya da bu yabancının ülkemizde bulunması sorununun çözümünün, heyecanlı ve sinirli kalabalıklara bırakılması gerektiğini de düşünmüyorum."

Akşam gazeteleri, varlığının büyük bir gerginliğe yol açması nedeniyle, Profesör Dumas'dan Birleşik Devletler'i terketmesinin istenildiğini yazdılar.

Dumas tam otelden çıkarken kendisine bir mektup verdiler:

> "Sayın Bay Dumas!
>
> Ayrılmakta olduğunuzu bana şimdi bildirdiler. Hastalığım nedeniyle sizi geçirmeye gelememekten son derece üzgünüm. Ancak beni bundan daha fazla üzen şey, sizi, Amerika'dan ayrılışınızı çabuklaştırmak zorunda bırakan durumdur. İnanın bana, bu durumu değiştirebilecek bir güce sahip değilim. Çok güç bir dönemde yaşıyoruz, bazen bana öyle geliyor ki, insanlık bir yandan bilim alanında görülmemiş başarılar elde ederken, öte yandan sağduyu adına ne varsa yitirmektedir. Sizinle çok daha iyi koşullar altında, küçük politik tutkuların tutsaklığından uzak yeniden görüşmek en büyük umudumdur. Derin saygı ve candan bağlılığıma inanmanızı rica ederim.

D. Adams."

Dumas mektubu avucunun içinde buruşturdu: "Ödlek herif!" Sonra birden olup bitenleri anımsadı: Boş yere sövüyorum. Büyük bir kraniolog, kafatasından iyi anlıyor, ama bunun dışında kalan her şey onun için bayağı ve aşağılık. Az mı gördüm böylelerini Paris'te? Korkması anlaşılmaz bir şey değil: Buralıların adetleri oldukça vahşi. Ne de olsa vicdanı hastalanmıştır biraz! Hennessy gibi değil bereket Adams, daha kolay aklı başına gelebilir...

Havaalanında Profesör McClay, kürkçü ve Betty uğurladılar Dumas'yı. Betty koyu kırmızı güller getirmişti Dumas'ya.

— Öyle minnettarız ki size! dedi kürkçü. Ziyaretinizle bizlere neler kazandırdığınızı imkanı yok bilemezsiniz.

Mc Clay de kürkçüyü onayladı:

— Sizin buradan çıkarılmanız bir zaferdir. Mitingten sonra çok korktular. Önceki akşam ne kadar kalabalık vardı biliyor musunuz? Yirmi bin... Şimdi de Boston'da, Chicago'da, San Fransisco'da mitingler düzenleyeceğiz. Siz bizi kımıldatıp harekete geçirdiniz... Dumas uçağın penceresinden baktı: Genç, esmer kadın, kürkçü ve şaşkın, sevecen gülümsemesiyle Mc Clay orada öylece duruyorlardı. Çevre; gülen, bağırıp-çağıran yabancılarla doluydu. Dumas birden o üç kişiye acıdı: Ne zor onlar için!.. Evet, miting güzel oldu, yirmi bin kişi toplandığı için üçü de memnundu. Ama bu cenabet kentte kaç kişi yaşıyor? Şu halk denen nesne burada da var elbette, var olmasına var ya, ne zaman uyanacak acaba o derin uykusundan?.. Nedense Anna'yı anımsadı birden. Gelir, yalnızlıktan, kimsesizlikten söz ederdi. Gestapo canını çıkarmıştı işkenceden zavallı Anna'nın... Ne acınası şu gülüp duranlar!.. Diş macunu reklamı yaparmışçasına pek beceriklice gülüyorlar. İnsan oluncaya dek daha nice itişip kakışacaklar, üzülüp acı çekecekler? Acıyası geliyor insanın Amerika'ya... Böylesine büyük, böylesine zengin ve böylesine akıldışı...

Kucağında duran güller ilkin olduklarından daha fazla açtılar, sonra karardılar, en sonra da solup boyunlarını büktüler.

Uçak iyice yükselmişti. Aşağıda bulutlar vardı. Yumuşak, tombul, bazen açık pembe, bazen can çekişen kar örneği soluk leylak renkli bulutlar...

Başka gezegenlerin hiç kimse tarafından hiçbir zaman görülmemiş topraklarını andırıyordu bulutlar. Onlara baktıkça Dumas, New York'u, McClay'in gülümsemesini isterik kadınları, gökdelenleri... unuttu. Artık Amerika'da değildi: Ancak bir yuvaya dönüş duygusu içinde de değildi: Hayatın dışında bir yerlerdeydi şimdi o; sevecenlik, hüzün, gizliden gizliye içsel bir sevincin duyulduğu, canlı, capcanlı bir yerde... Geçmişe ait ve hızla değişen tablolar geliyordu gözünün önüne: Gençlik çağları, çocuk başlığına benzeyen hasır şapkalı bir kız, sakallı profesörler, karnavalların kâğıt fenerleri, ilk bisiklet, kürsüde konuşan genç Jaurès, Dreyfüsçüler, Zola... Dış dünya ne büyük bir hızla değişiyor!.. Moda, yaşayış biçimi, davranışlar... İlk düşleri, içilen antları, inançları anımsayacak olursak, hiçbir gülünç, ölümcül yanları yok... Yanlış nerede, onu bulmak istiyorum ben... Belki de, mantığa, olayların birbirini kovalamaları gerçeğine biraz fazla güvendik biz. Oysa yol çok daha karmaşık, çok daha uzun...

Daha ne kadar uçacağız acaba? Saati ileri almak gerek; burası gece, Paris'te ise sabahtır şimdi. Çok uzak...

Bulutlardan bulutlara uçsaydı çocuk
Harita üzerinde bile aşıp tüketemezdi dünyayı
Pek büyüktür çünkü dünya çocukluk lambasının
ışığında
Ve pek miniktir ömrümüzün titreyerek sönen o
son ışığında

Kimindi bu? Galiba Baudelaire'in olacak... Hayır, dünya o kadar küçük değil. Benim için de büyük o: New York'ta yaşlı bir zenciyi keşfedebilirim, şu güllerin nasıl ölmekte olduklarını görüp şaşabilirim, dünyayı dolaşabilirim; umut edebilirim, yaşayabilirim...

Bunları düşünürken uzun ve rahat bir uykuya daldı. Sonra yeniden bulutlara; hayat gibi uzun, düşünceler gibi hafif, düşsel bulutlara tırmandılar. Ve en sonra, birden kulaklarının uğuldadığını, tepelerin sallandığını, toprağın eğilir gibi olduğunu duydu. Ve işte Paris varoşlarının eski, bacaları tüten evleri görünmüştü. Gelmişlerdi... Marie şaşıracaktı: "Nasıl?.. Bu kadar çabuk döndünüz ha?.."

Uçaktan çıktığında şaşırıp kaldı Dumas: Çok büyük bir kalabalık gelmişti kendisini karşılamaya: Tanıdıkları da vardı içlerinde, tanımadıkları da... İşçiler, öğrenciler, bazı profesörler, l'Humanite'den gazeteciler, René Morillot, ellerinde çiçeklerle genç kızlar, Lejean, yazarlar ve Berty fabrikasından bir heyet... Birden heyecanlandı Dumas: Kimin için bütün bunlar? diye mırıldandı duyulur duyulmaz bir sesle. Lejean geniş avucu içinde kuvvetle sıktı elini. Dumas teşekkür etmek, duygulandığını, mutlulukla dolduğunu söylemek istediği halde, nedense, "İyi ki burada hava yağmurlu" dedi. "Amerika'da sıcaklardan canım çıkmıştı..."

Arabaya bindiğinde, üzerinde açık renk yağmurluk bulunan genç bir kadın koşarak geldi, gelinciklerden, papatyalardan oluşan bir buket uzattı kendisine. Şaşkınlık dolu bakışlarla kadına bakan Dumas, birden arabadan fırladı:

— İşte sizin gelmeniz fevkalade bir şey! Kendimi şimdi gerçekten evimde duyuyorum...

Ve sımsıkı kucakladı Mado'yu.

16

Amerika'dayken, Nivelle, sık sık, eski dostlarıyla karşılaşmasının nasıl olacağını düşünür ve nedense, şairler, sanatçılar, bilginler arasında son derece zevkli geceler geçirdiği "Corbeille" gelirdi gözünün önüne.

— Paris'te bile, diyordu Mary'ye ateşli ateşli, senin şu lanet olası Amerika'ndan kurtaramıyorum yakamı. Neales yarın öğleye yemeğe çağırıyor. Baban gelişimizi haber vermiş kendisine. Senatör, Neales'in burada büyük bir etkinlik kazanmakta olduğunu söyledi. Gitmemiz gerekiyor: Tabii şimdi her şeyi bir yana bırakıp "Transoc" üzerinde düşünmem gerekecek. Nerden bakarsan bak berbat bir durum: Paris'teki ilk gecelerimizden birini Amerikalıların yanında geçireceğiz. Küçük bir kahvede eski dostlarımdan biriyle oturmayı yeğlerdim...

Sonra kendi kendine gülümsedi: Eski dostlar mı? Hani, nerede eski dostlar? Var mıydılar ki zaten? Eski tanıdıklardan biriyle karşılaşacak olsam, ilk ben uzatamam elimi. Kaldı ki Sembat gibi zıpırlar da hâlâ duruyorlar burada.

Mary yatak odasının hemen hemen yarısını kaplayan aynanın önünde dönerek:

— Ben gitmiyorum, dedi. Ne yapacağım gidip de? Siz yine politikadan konuşmaya başlayacaksınız. Oysa ben politika dinlemek istemiyorum artık. Sonra, Juanita ile sözleştik. Akşam yemeğini Montparnasse'da yiyeceğiz. Daha sonra da ekzistansiyalistlerin meyhanesine gideceğiz. Sartre da oraya gidiyormuş. Gerçi onun romanlarına hayranlık duyduğum yok, ama ne de olsa senin Neales'inden daha ilginçtir.

Nivelle sövmemek için kendini güç tuttu. Niye bozmalıydı durduk yerde keyfini?

Neales yalnızca etkinlik kazanmış bir kişi değildi. Tatlı, hoşsohbet biri olarak da ün kazanmıştı. Hatta, kim olursa olsun bütün Amerikalılara söven Lancier bile, "Beyaz bir karga bu adam," derdi, "'46'da bir yemek yemiştik kendisiyle, inanın, gerçek bir Fransız gibi ikramda bulunmuş, karnımı doyurmuştu. Sonra kendisi resimden de anlar ve konuklarının sırtına öyle

şap! şap! diye vurmaz. Doğrusu insan onun Amerikalı olduğunu bile unutuyor bazen..."

Genelkurmay subaylarından Neales, Fransa'ya 1944 yılı sonbaharında gelmişti. Savaş bitince Amerika'ya dönmüş, orada altı ay kadar kaldıktan sonra yeniden, bir turist gibi Paris'te görünmüştü. Bois Mahallesi'nde bir konak yavrusu kiralamış ve Paris sosyetesinin yıldızlarından biri olmuştu. Herkes onu "Alcoa"nın hissedarlarından biri ve Harriman'ın içli dışlı bir dostu olarak biliyordu. Amerika'nın Paris büyükelçisi sık sık gelip onun görüşlerini alırdı. Neales'in Paris'te bulunuş nedeni olarak birbiriyle çelişen bir sürü söylenti çıkmıştı: Ticaretle uğraştığı ve başka biri aracılığıyla kendi adına alüminyum fabrikası satın almaya kalkıştığı için karısının ona gözdağı verdiği, onun da bu skandaldan kurtulmak için Amerika'yı terkettiği; çok iyi bir istihbaratçı olduğu için, Paris'e Albay Donovan tarafından gönderildiği söylenenler arasındaydı. Neales'in evine gelen konuklar ilkin bir kuşku duyarlardı. Ama ev sahibi çarçabuk aradaki soğuk havayı ortadan kaldırır, yarım saat sonra da konuklar kendilerini son derece serbest duyarlardı.

Modernlikten hoşlanmazdı Neales. İflas etmiş bir borsacının, eski mobilyalarla döşeli evini kiralamış, çalışma odasına renkli İngiliz gravürleri asmış, yemek odasını ise Endülüs çinisi ile kaplatmıştı. Özellikle eski tütün tabakaları koleksiyonu ile övünürdü.

Mary, çağrıyı reddetmekle çok yerinde davranmıştı: Tek kadın olacaktı gitseydi Neales'in evine. Neales, Nivelle'den başka, dostu devlet bakanı Bédier'yi, endüstrici Pinaud'yu, yine endüstrici Dumont'u –Fransa'nın en ünlü gazetecilerinden de biriydi– ve eskiden parlamentoya girmiş olan partilerle, de Gaulle'cüleri birbirine yakınlaştırmaya çalışan avukat Garcy'yi çağırmıştı.

Nivelle, Pinaud ile işgal sırasında Lancier'nin evinde karşılaşmıştı. Bu karşılaşmanın anımsanışı, ne Pinaud'yu, ne de Nivelle'i sevindirmişe benziyordu: Önceden tanışık olduklarını hiç belli etmemişlerdi çünkü. Avukat Garcy ise tam tersine, kırk yıllık dostmuş gibi pek sevinmişti Nivelle ile karşılaşmış olmaktan:

— Ne iyi ettiniz de döndünüz: Nivelle eksiğimiz vardı bizim de. Amerika, Nuh'un Gemisi rolünü oynadı. En değerlilerimizi, en işe

yararlarımızı kurtardı...

Garcy tesadüfen unutmuş değil işgal olayını, diye düşündü Nivelle, hoşnut, sevinçli... Şimdi hiç de hoş olmazdı hatırlanması bunun. Sonra, Amerika'ya ne zaman gittiğimin önemi var mı? Ha '40'da, ha '45'te gitmişim, bir şey fark eder mi? Önemli olan Amerika'dan dönmüş olmam.

Neales, Nivelle'in Paris'teki rolünü açıkladı:

— Hepimiz sizin gelişinizi bekliyorduk. Sizin gibi büyük bir şaire gazeteciliğin ne denli usanç verici ya da tiksinç geleceğini tahmin edemiyor değilim. Ancak yaşamakta olduğumuz şu korkunç günler hepimizin özveride bulunmamızı gerektiriyor. Senatör Low bana "Transoc" fikrini yazdığı zaman kendisini candan kutladım. Çok soylu bir görev düşüyor size burada: Okyanusun iki yakası arasına manevi bir köprü kurmak... Amerika ve Batı Avrupa'nın yazgıları sıkı sıkıya bağlıdır birbirine, Ama hâlâ karşılıklı bir güvensizliktir sürüp gidiyor. Avrupalılara, Amerika'nın tefeci olmadığını ve vasilik gibi bir düşüncesi bulunmadığını, tersine iyi bir dost olduğunu açıklamak gerek. Siz Amerika'da yaşadınız, bilirsiniz: Orada Fransa için "tembel, nankör, egoist, yüreksiz" diye düşünürler. Bütün bunlar saçmadan başka bir şey değil, Amerikalılara Fransa'nın gerçek yüzünü göstermek gerek. Bizler, gençler, eğer bugün Avrupa'nın yardımına çağrılmışsak, bu yalnızca okyanusun bizi savaşın felaketinden korumasındandır. Başarıları erdemmiş gibi göstermek doğru olmasa gerek.

Bu sözlerden başka hangi sözler konukları ev sahibine böylesine ısındırabilir, onları birbirine böylesine kaynaştırabilirdi? Herkes keyfi yerinde olarak geçti masa başına. Garcy, Nivelle'e "Corbeille"deki karşılaşmalarından söz etti:

— Lancier'in yakın dostuydunuz siz değil mi? Zavallı Maurice... Çok düştüğünü, büyük mali güçlükler içinde bulunduğunu söylüyorlar...

— Şaşılacak bir şey yok bunda, dedi Pinaud alaylı alaylı. Lancier kanlı ördek pişirmesini ve gül yetiştirmesini çok iyi bilirdi, ama iş ciddi sorunlarla uğraşmaya gelince hiç anlamazdı böyle şeylerden. Kendisine yardım etmeye çok çalıştım, ama bir sonuç elde edemedim.

Neales de Pinaud'yu onayladı:

— Ben de karşılaşmıştım kendisiyle: Gerçekten alımlı, büyüleyici bir insan. Eski Fransa'nın tüm özelliklerini üzerinde toplamış sanki... Belki de bizim şu acımasız çağımıza kendini uyarlayamadı; ama onu namuslu, onurlu yapan da bu durumuydu zaten. Sonra, çok da çekti... Yanılmıyorsam oğlu cephede ölmüştü. Kızı da leke sürmekteymiş adına.

— Çok, çok acı çekiyor, dedi Garcy. Gerçekten de Mado onun için bir kurban. Hatta, komünistlerin kızına nasıl uyuşturucu ilaç verdiklerini bile göstermeye kalkmıştı bana.

Bédier gülümsedi:

— Hiç de kurbana benzer bir hali yok kızının. Çok tehlikeli bir kadın bu. Şu Fransızlar da ne kadar duygusal, ne kadar içli oluyorlar! Varlıklı bir ailenin kızı olması, kocasını öldürmesi... Tek kelimeyle romantik olması, basit halkı nasıl da etkiliyor! Biz oldum olası efsanelerin değerini bilmemişiz, onları önemsememişizdir. Komünistler ise bundan yararlanıyorlar. Baksanıza bir Dumas'nın çevresinde ne kadar gürültü kopardılar...

— Amerika'da kahraman gibi göstermeye kalkıştılar onu dedi Nivelle. Kuşkusuz bilim dünyasında adı olan bir adam, sonra, Buchenwald'da bulunmuş olmasının da etkisi var. İyi yürekli, temiz, garip görünüşlü bir adam. Tanırım kendisini: Dar kafalı fanatiğin biridir. Amerikalılar onu ülkelerinden kovmakla çok iyi ettiler.

Neales içini çekti:

— Bu tür yollara başvurmak hiç de hoş değil, ama böyle durumlarda da insanın seçim hakkı olmuyor...

Dün bir bilim adamı bana, Dumas'nın bayağı bir ajitatör olarak aşağılanamayacağını söyledi. Bizim Fransız dostlarımız bazen, savaşın artık başlamış olduğunu kabul etmez görünüyorlar. Fransızlar her şeyden önce şövalye bir ulustur. Onlara bir tumturaklılık, bir hava veren bu özellikleri aynı zamanda onları mahvedecek olan şeydir de. Biliyorum, Dumas ünlü bir antropologdur. Namuslu, dürüst bir adam olduğuna da kuşku yok. Ama beslediği fikirler gerçekleşecek olursa, bu, Fransa'nın sonu demek olacaktır. Sonra, Dumas'nın tek özelliği herkes tarafından sayılan bir kişi olması değil ki... Kafalarını zehirlenmesi için kendisine sürüyle gencin teslim edildiği bir

insan o aynı zamanda. Hem de ne görkemli bir teslim ediş! Bay Bédier'nin demin verdiğinden başka bir örneği ele alalım: Kısa süre önce Limousin'de özgürlük kahramanları adına bir anıt dikildi. Ben de gittim açılış törenine: Pek çok Amerikalı canlarını yitirmiştir orada. Resmi görevlilerin yanında kimi görsem iyi trübünde? Bay Lancier'nin kızını!.. Fizik güzelliğini, çekiciliğini tartışacak değilim. Bundan daha tehlikeli bir durumu daha var çünkü... Vali, Moskova'nın buyruklarını hiç tartışmasız yerine getiren bir kadının reklamını yapıyor. Onlar, Ruslara karşı savaşmayacaklarına ilişkin böyle topluca ant içtikten sonra, komünistlerin küstahlaşmalarına hiç şaşmamak gerek. Sizin ülkenizde Bay Dumont, basının nasıl bir rolü olduğunu biliyorum. Biraz fazla soyluca davranıyorsunuz gibi gelmiyor mu size de? Kişilere dokunmadan, onların fikirlerini yenmek?... Kaldı ki basit insanlar soyut kahramanların ardından değil, eti-kemiği olan canlı kahramanların ardından giderler. İki-üç yüz komüniste çamur atmak onların tüm Fransa'yı kana bulamalarını beklemekten daha iyidir.

— Rica ederim, gazetelerin rolünü biraz fazla abartıyorsunuz, dedi Dumont. Fransızların gazetelerde yazılanlara inanmama gibi bir huyları vardır, öyle yetiştirilmişlerdir. örneğin yarın ben tutsam Amerika'da bu yıl ürünün çok iyi olduğunu yazsam, bizim okuyucu şöyle düşünür: "Demek ki bu yıl Amerika'da ürün çok kötü, Marshall Planı'nı da sekteye uğratacaktır bu durum; öte yandan hükümet de güvenoyu almak isteyecektir." Eğer Amerika'da ürünün kötü olduğunu yazacak olsam, bu kez de, Amerika'da bu yıl müthiş ürün kaldırılacağını, buğday fiyatlarının düşeceğini, Rusların damping yapacaklarını ve uluslararası bir diplomatik konferansa kadar da tüm bunların gizleneceğini düşünecektir.

Herkes güldü. Daha sonra konuyu değiştirip uçak sanayii üzerine konuştular.

— Birçokları pek dar bir açıdan ele alıyorlar sorunu, dedi Garcy. Anlamıyorlar ki Marshall Planı her şeyden önce bir plandır. Kendi köyünün görüş açısından, yani kendi köyünden bakarak dünya üzerine yargıda bulunmak yanlıştır. Yurttaşlarımın üzerlerinden bir türlü atamadıkları şu taşralılıkları yok mu, beni yiyip bitiriyor.

Neales başını salladı:

— Fransızlar bağımsızlıklarını yitirmekten korkuyorlar, bu son derece doğal bir şey. Yalnız, onlara Fransa'nın ancak, egemenlik konusundaki eski anlayışların yadsınmasıyla kurtulabileceğini açıklamak gerek. Sağduyusu olan her insan, uçak motorlarını Amerika'dan satın almanın çok daha akıllıca bir şey olacağını, Fransa'nın kendi kaynaklarından ise başka yerlerde, başka türlü yararlanılabileceğini anlayabilir. Ama, tekrarlıyorum, sorun yalnızca ekonomik yanı olan bir sorun olsaydı anlaşabilirdik. Oysa işin bir de stratejik yanı var. Elbe ya da Ren hatlarına güvenemeyiz. Olabileceklerin en kötüsünü düşünmek gerek: Fransa bir saldırıya uğrayabilir. Uçak fabrikaları donanımlarının yeniden düşmanın eline geçmesi bir cinayet demektir. Küçücük bir çocuk bile anlayabilir bunu...

— Ama bizim Bakanlar anlamazlar, diye mırıldandı Pinaud ve üzgün üzgün burnunu sildi. Sürekli olarak komünistlerden yana bakmaktan adamların gözleri şaşılaştı nerdeyse... Biz sanayiciler her türlü özveride bulunmaya hazırız. Eğer şu ya da bu dalda herhangi bir üretim kısılmasına gidilecek olursa, hiç itiraz etmeyiz buna. Motorlardan yitirdiğimi, başka bir şeyden çıkarırım, anlaşılmayacak bir şey yok bunda. Ama bizim hükümet demagoglardan korkuyor. Hava filomuzu Amerikan uçak motorları ile mi donatmamız gerek? Hay hay, donatalım. Ne istiyor bizim bay komünistler: Alman sanayicileriyle mi anlaşalım istiyorlar? Hay hay, anlaşalım. Peki, Bay Thorez ne düşünüyor bu konuda?

— Hakkınız var, dedi Garcy. Bugüne değin politikacıların çoğu Fransa'yı tehdit eden tehlikenin General de Gaulle değil, Kızıl Kazaklar olduğunu anlayamadılar bir türlü. Adamlar kendilerini "üçüncü güç" olarak adlandırıyorlar. Savaşta yurtseverlerle hainler arasında tarafsız kalmak, saçmalık, zırvalık değil de nedir? Bir de bakmışsınız, yarın, Amerika'yla Rusya arasında da tarafsızlık fikrini ileri sürmüşler? Siz, Bay Neales, uçak sanayiindeki gergin durumdan söz etmiştiniz değil mi; sorun bakalım Bay Bédier'ye, Berty fabrikalarının başında kim duruyor? Çok tehlikeli bir komünist... Lejean'la direniş yıllarında karşılaşmıştık; ondan daha etkafalı, ondan daha kinci bir adam görmedim ben ömrümde. Komünistler hükümetteyken kimi nereye yerleştireceklerini çok iyi ayarladılar doğrusu. Lejean'ı oraya Tiyon atamıştı. Komünist bakanlar hükümetten kovulalı çok oldu, ama gene de kuyruklarından bazıları orada kaldı. Lejean direktör olarak...

— Kışın, diye Garcy'nin sözünü kesti Pinaud, bu Lejean bir grev örgütlemişti. Kendisini defetmek için tam fırsattı. Acaba Bay Saillant ne diyordur bu duruma?..

— Ne diyecek, eski parlamento mutfağını bilmez değilsiniz ya... Katolikler sosyalistlere danışırlar ne yapılması gerektiğini, sosyalistler radikallere havale ederler, Bidault ise her şeyin Tanrının takdirine bağlı olduğunu söyler... ve bu böylece sürer gider.

Bédier güldü:

— Lejean'la ilgili durum gerçekten de bir aykırılıklar yığını. Bay Garcy General de Gaulle'ü, arada bir de olsa sert çıkışlar yapması konusunda uyarsa çok iyi etmiş olur. Komünistler Fransa'da gerçek bir güçtür. Bunları sıkıştırmak, abluka altına almak, yıpratıp dört yandan kuşatmak... Hiçbiri olmayacak şey değil, ama neştere başvurmak... İşte bu çok rizikolu bir iştir...

— Beklemek, mümkün olduğu sürece, yapılacak olanların en iyisidir. Böylesine bir lüksü bilmiyorum hak ettik mi? Berlin'in abluka altına alınması her an için savaş ilan edilmesine yol açabilir...

Nivelle, Neales'i inceden inceye süzdü:

— Albay Roberts, Kızılların işe yeni değil, çoktan başladıkları düşüncesinde.

— Ben de daha yeni başladılar demedim ki... Oldukça karmaşık bir sorun bu: Bizi, ilk bizim başlamamızı gerektiren, buna bizi zorlayan bir duruma sokabilirler. Bununla birlikte, karşı taraftan daha önce harekete geçmeye ilişkin tüm avantajları ille de düşmana bırakalım da demiyorum...

Yemeğin sonunda, kahve içilirken konuşuluyordu bütün bunlar. Garcy birden düşünceye daldı. Demek yeniden savaş ha? Olacak şey mi bu? Sirenler, rutubetli bodrumlar, sonra Rusların gelişi, işbirliği numaralarının başlaması, Amerikalıların bombardımana girişmesi... Tanrım, ne tiksinç şeyler bunlar!.. Dünyada ikinci kez yaşanası olmayan şeyler vardır. İçtiği tatlı kahve pelin otu gibi acı geldi bir anda. Gerçi savaşın kaçınılmazlığından, Rusların kötülüğünden, atom bombasının kurtarıcılığından sık sık söz ederdi: Ama şimdi savaşın gerçekten

başlayabileceğini anlıyordu... Kesin, esaslı, kendi kendini onaylayan bir şeyler söylemesi gerekiyordu.

— Prag olaylarından sonra diye bağırdı birdenbire. Kararsızlık geçiremeyiz artık. Bir "halk cumhuriyeti" olmaktansa, ölmek daha iyidir!..

Herkes sustu. Sonra evsahibi tiyatrodan söz açtı:

— Arada bir insanın sinirlerini yatıştırması bakımından yararlı oluyor. "Yüz yedi dakika"yı görmenizi salık veririm Mr. Nivelle. Gerçi konusu yeni bir şey değil: Bildiğiniz şu klasik üçgen: Kadın, erkek ve üçüncü bir kişi. Ama yazar, Steve Passeur, hiç beklenmedik bir sürü olay yaratmasını bilmiş.

Nivelle gülümsedi: Hitler artık yoktu. Ruslara şükran dolu bir mektup yazan Amerikalılar şimdi onlara atom bombası ikram etmeye hazırlanıyorlardı. Yalnızca "üçgen"[8] yerinde duruyordu. İşte bu güzeldi. Demek sonsuz olan bir şeyler de vardı bu dünyada.

İlk çıkan Nivelle oldu toplantıdan. Erken bastırmış ılık bir sonbahar akşamı vardı dışarda; yağmur daha yeni dinmişti ve ıssız sokaklar ıslanmış yaprak kokuyordu. Sokak lambalarından mor asfalt üzerine gizemli ışıklar serpiliyordu. Güzeldi Paris; oysa onun bu güzelliği Nivelle'e acı veriyordu. Boş bir bara girdi, tezgâhın yanına oturup iki kadeh konyak içti. Ama yürek sızısı dinmemişti. Tiksintiyle düşündü geçirdiği akşamı: Kuklaları!.. Hepsi birer kukla bunların!.. Ve Neales. Yerli bir Roberts'den başka bir şey değil. Aynı şeyleri görmek için mi koskoca okyanusu aşıp geldim? Değer miydi buna? Hem de böylesine bayağı böylesine alçalarak ve en kötüsü böylesine usanç verici bir şekilde? Bize akıl verme hakkını kimden almış bu Amerikalı? Stéve Passeur'dan önce Corneille vardı. O da "üçgen"leri işlerdi, onun da "üçgen"leri vardı, ama çok daha ciddiydi bunlar. XIV. Louis vardı Fransa'nın başında o zamanlar ve bu öküzler, bu bizonlar...

— Dostum?.. Gidiyor muyuz?

Nivelle şaşkınlıkla dönüp kendisine seslenen kadına baktı. Lamba ışığında leylaksı bir renk alan yuvarlak yüzündeki gözleri ışıl ışıldı. Nivelle'in koluna giren kız küçük bir otelin dağınık bir odasına götürdü onu. Nivelle oturdu, bir sigara yaktı. Gözlerini kaldırıp bir kez olsun bakmamıştı kıza.

— Dostum, uyuyorsun herhalde? Ben soyundum bile...

Nivelle ilkinki gibi kımıldamadan duruyordu.

— Kimim ben, biliyor musun? diye sordu kıza ansızın.

— Bilmiyorum, kimsen kimsin. Yanıma uzansana...

— Dur bir dakika, seninle ciddi konuşacağım. Sébasto Bulvarı'nda bir otelde boğazlanarak öldürülen iki kızla ilgili haberi okumuş muydun gazetelerden? O adam benim işte.

— Niçin benimle böyle oyunlar oynuyorsun dostum? Senin gibisi kimseyi boğazlayamaz. Üzerindeki elbiseye bakmak yeter bunu anlamak için...

— Yalnızca iyi bir elbise değil, çok param da var benim. Al bakalım, koy şu on bini cebine. Oyun oynamaya gelince... Yanılıyorsun, oyun falan yok ortada: Kızları ben boğazladım. Kızlardan daha yaşlı olanın elini ayağını bağladım. Kedi gibi bağırıp durduğu için ağzını da havluyla tıkadım. Epey sürdü kızın boğazını kesmem; belki bir saatten fazla: Damarlı, kuru bir boynu vardı, seninki gibi. Öteki kızı ise...

Kız dayanamayıp çığlığı bastı sonunda. Nivelle şapkasını giydi, kızdan törensel birtakım hareketlerle özür diledikten sonra otelden çıktı ve artık hiçbir şey düşünmedi: Dayanılmaz bir yorgunluk duyuyordu; sanki hamallık yapmış, sırtında ağır yükler taşımıştı, ya da ormanda saatlerce ağaç kesmişti. Ancak uyurken geldi kız aklına: Niye korkuttum onu? Bilmiyorum. Varsın bağırsın cıyak cıyak...

Konukları gittikten sonra Neales elinde piposuyla uzun süre oturdu koltuğunda. Uyumak istemiyordu canı; sigara tabakalarını gözden geçirmeye başladı tek tek. En sevdiği tabakaya gelince durdu, bakmaya başladı: Bu, Sévres markalı, fağfurdan, minicik bir tabakaydı; üzerinde, iki güvercin resminden başka altın harflerle yazılmış şu yazılar göze çarpıyordu: "Birbirimizi seviyorduk. Beni bağışla. Fernand." Tabakanın üzerindeki resmin inceliği büyülüyordu Neales'i. Bu resim ve yazıların ne anlama geldiğini çok düşünmüştü. Ona öyle geliyordu ki, çok güzel ve havai bir kadının giz açımıydı bu yazılar; tabakayı, aldattığı Fernand'a ölürken armağan etmiş olmalıydı. Büyüleyici, olağanüstü bir parça!..

Birden aklına bir düşünce saplandı: Bu tabaka da yok olacaktı. Savaş çıkacak olursa eğer her şey yok olacaktı... İnsanlara acımıyordu Neales, hatta kendisine bile... Onun acıdığı tek şey şu minik fağfur tabakaydı. Belki de... Belki de savaş olmaz, her şey iyi biter?.. Aptallık bu, şu gevşek Fransızlar gibi düşünmeye başladım galiba? Savaş kaçınılmaz, kesinlikle olacak. Yılmak, gerilemek yok! Şu güzelim tabakaya yazık olacak yalnızca: Böylesi bir daha yapılamaz...

17

Morillot'nun ölümünden sonra Lancier'nin tedavisini genç Doktor Lechenal üzerine aldı. Bütün yeni buluşları dikkatle izleyen iyi bir doktordu Lechenal. Ama Lancier ona inanmaz ve Martha'yla söyleşilerinde genç doktor için, "göz boyayıcı"dan başka bir şey demezdi. Lancier kendini hiç iyi duymuyordu. Güçlükle yürüyor, geceleri uykusuzluktan acı çekiyordu. Gündüzleriyse oturduğu yerde içi geçiveriyordu. Doktor Lechenal filmler çekiyor, analizler yapıyor ve ona çektirdiği bunca acıdan sonra on taneden aşağı olmamak üzere hastalık saptıyordu. Lancier onu dalgın dalgın dinliyor ve:

— Sevgili doktor, diyordu, unuttuğunuz iki hastalık daha var: Bunlardan birisi "Roche Ainé"in durumuyla ilgili. Eğer şu sizin pek sevgili Latincenizle söyleyecek olursak "vae victis!": "Yenik düşmüşlere lanet!" Maurice Lancier, 1886 yılında Niort kasabasında doğdu, yeni zamana karşı yenik düşmüş yeteneksiz bir şair ve çok yeteneksiz bir patron. Hapların hiçbir yardımı olmaz bu konuda. İkinci bir hastalık daha var: "Taedium vitae": "Hayattan tiksinme." Rahmetli Doktor Morillot bir hastalığın başka bir hastalıktan doğduğunu, yani bir hastalığın nedeninin başka bir hastalık olduğunu tekrarlamayı pek severdi. Benim hayatı artık sevmediğimi, çünkü hayatın beni artık sevmediğini söylerdi. Kimbilir, belki de. İşler iyi gittiği zaman onlarla hiç uğraşmıyordum. Ama siz benim bu dönemlerimi görmediniz. Herkes "Corbeille"e cennet derdi. Ama bu savaştan önceydi. Yani Fransa'nın Fransa olduğu zaman... Ama şimdi, hatta "Roche Ainé" hayatını sürdürüyor olsaydı bile, ben hayatla gene barışmazdım. İnsanların inceliklerini yitirip nasırlaşmalarından tiksiniyorum. Bir "Salon"a gidin, ya da yeni romanlardan birini elinize alın: Sanat denen şeyin kokusunu bile bulamazsınız. Herkes bir bombadır tutturmuş gidiyor. Amerikalılar sanki Fransa Oklahoma'ymışçasına işlerimize teklifsizce karışıp bizi yönetmeye kalkıyorlar. Komünistler ise, Amerikalılarla birlikte Rusların da sözleri geçsin, onlar da buyruk versin istiyorlar. Hiçbir ilginç yanı olmayan şeyler bunlar. Yahni yemeyi yasaklayabilirsiniz bana, ama çağımızı benimsemeye, onu kavramaya zorlayamazsınız.

— Banka müdürüne git ve her şeyi açıkla.

— Olmaz Martha, dedi Lancier tatlılıkla. Müdür Pinaud'nun adamı. Hem ne diyebilirim ona? Yenilip yutulmuş bir adam olmak hiç de hoş bir şey değil. Durumu kendisi de biliyor. Ama bu arada bildiği başka bir şey daha var: Pinaud'nun nasıl şeytan iştahlı biri olduğu...

— Bunun adaletsizlik olduğunu söyleyin.

— Kaya balığını kızgın yağın içine atacak olsalar o buna da öfkelenir: Neden aşçıbaşı Platon'un söylediklerine göre hareket etmiyormuş...

Dokuz yüz kırk beşte "Roche Ainé"nin işleri iyi gidiyordu: Siparişler savaşın sürüp gideceği varsayımına göre düzenlenmişti. Lancier zaferden sonra da bunlar üzerinde çalışmalarını sürdürdü. Yeni işçiler aldı ve ücretleri yükseltti. Ama sonraları tablo değişti. Hatta iflastan bile söz edilir oldu. Ama Lancier'nin şansı yardım etti. Küçük bir bisiklet firmasından sipariş aldı. Kırk yedi yılında ülkenin her yerinde grevler patlak verince işçilerine yalvardı: "Biraz sabredin! Belki toparlanabilirim..." Fabrika haftada iki-üç gün çalışıyordu. Kredi bulma girişimleri sonuçsuz kalmıştı.

Lancier, Pinaud ile dört yıl çalışmasına rağmen bu adamın başladığı bir işi kıskıvrak yakalayıp sonuna dek götürme huyuna alışamamıştı. Hiç sinirlenmezdi Pinaud, sakin, kendinden emin tırmanışını sürdürürdü. Savaş öncesi kendisini tanıyanlar pek azdı: Alçakgönüllülükle başlamıştı işine; öte yandan eski ve kredileri olan firmalar onun büyüyüp gelişmesine engel oluyorlardı. Savaş bir altın yağmurunu da birlikte getirmişti. Havan topu yapan fabrika üç vardiya çalışıyordu: İlkin Fransızlar için, sonra Almanlar için, daha sonra da müttefikler için. Pinaud, bir Yahudiye ait olan bir basımeviyle geliri iyi birkaç firmayı bedavaya denilebilecek bir fiyata satın aldı. Almanlarla da kendine özgü ilişkileri vardı: Schirke onu kaba, ama çok kurnaz buluyordu. Zaferden sonra da, herkes üzerinde sürpriz etkisi yapan bir açıklamayla "Direniş Kahramanı" ilan edilmişti. Savaş yıllarında İngiliz haberalma örgütünde çalışan eniştesinin yardımı olmuştu bunda. General de Gaulle bir törende ona şöyle seslenmişti: "Zor günlerinde kendisini terketmediğiniz Fransa sizi hiçbir zaman unutmayacaktır." Pinaud Amerikalıları da ısındırmıştı kendine: Onlarla ilişkilerinde sevimli ve nazikti, her şeylerine katlanıyordu. Onlara hiçbir zaman Eski Dünya'nın manevi üstünlüğünden falan dem vurmadığı gibi Marshall Planı'nı da büyük bir coşkuyla destekliyordu. Kırk yedideki grevleri kırmak için çok uğraşmış, bu arada "Entreprises du Nord" firmasını yutuvermişti. Neales

büyükelçiye şöyle demişti: "Salondayken sıkıcı, iş başındaykense yeri doldurulmaz bir adam. İçinde yaşadığımız zamanın niteliğini öteki Fransızlardan çok daha iyi anlıyor, kendisine güvenebilirsiniz."

Lancier, üç aydan beri feci sonucu bekliyordu. Bazen kendisini avutmaya çalışıyor, "Pinaud'da da vicdan vardır" diye düşünüyordu. Bir saat sonra ise yeniden umutsuzluğa düşüyordu. Pinaud benimle kedinin fareyle oynadığı gibi oynuyor. Gerçekteyse Pinaud başka şeylerle uğraşmaktaydı: Hemen o günlerde Lorraine fabrikalarını satın almıştı. "Roche Ainé" onun için bozuk para gibi önemsiz bir şeydi ve Lancier ile konuşmak için de zaman bulabilmesi olanaksızdı.

Ve sonunda, kesin sonucu belirleyici açıklama yapıldı. Pinaud, Lancier'nin suçlamayla başlayan ve ezilip büzülerek kendisine biraz daha süre tanınması ricasiyle sona eren konuşmasını sessizce dinledi, ciddi anlarda hep yaptığı gibi kederli bir şekilde sümkürdü ve:

— Size kredi vermezler, dedi, çünkü hiçkimse parasını sokağa atmak istemez. Ama artık siz çekilmek istiyorsanız "Roche Ainé"in bütün borçlarını üzerime alırım. Bundan başka da bir buçuk milyon frank öderim size. Kuşkusuz fazla bir şey değil bu, ama idareli kullanacak olursanız beş yıl yeter size. Zaten günümüzde beş yıldan ötesini düşünmek de aptallık olur. Bu süre içinde kim bilir, belki atom bombası bile eskiyecektir. Bir dostunuz olarak önerimi kabul etmenizi salık veririm size. Eğer reddedecek olursanız kapınızda beklemekte olan iflas yakanıza yapışacaktır ve böylece yalnızca "Roche Ainé"i değil, "Corbeille"i de yitirmiş olacaksınız.

Öfkelenen Lancier önce dokunaklı sözler söyledi, sonra kredi istedi, daha sonra da intihar etmek tehdidini savurdu. Ancak Pinaud başeğeceğe benzemiyordu:

— Aslında gücümün yettiğinden fazla bir öneride bulundum ben size. Benim "Roche Ainé" ye hiç ihtiyacım yok. Ben sizin adınızı yüzkarası bir durumdan kurtarmak için böyle bir özveride bulunuyorum.

Lancier yerinden sıçradı. Kendinden geçmişti:

— Benim kayınpederimin adıydı "Roche" Marceline'in babasıydı o: "Roche" adına el sürmenize hiçbir zaman izin vermeyeceğim. Biliyorsunuz, ben bir kahraman değilim; ben de Almanlar için çalıştım. Ama kendimi

Jeanne d'Arc gibi göstermeye de kalkışmıyorum. Zavallı bir müflisim ben, ama sizden tiksiniyorum. Cesedimi çiğnemeden "Roche Ainé"ye giremessiniz.

Başı dimdik, azametle odadan çıktı ve dışarda duran sekreteri başıyla selamlayarak aşağı indi. Ancak yüz adım kadar yürümüştü ki, bulvarın kenarında bir banka çöktü, elleriyle yüzünü kapadı ve öylece birkaç saat oturdu.

Tek başına katlanıyordu acısına: Martha çekine çekine kredi konusunda girişimlerde bulunmak niyetinde olup olmadığını sorduğunda:

— Her şey bitti dedi, ve bundan böyle bu konuda heyecanlanmamıza gerek kalmadı. Ne önerdi bana biliyor musun? "Roche Ainé"den çekilmemi. Bunun için bir buçuk milyon veriyor...

— Düşünmelisin bunun üzerinde Maurice. Kuşkusuz az bir para bu. Ama iki üç yıl sade bir hayat sürdürmemize de yeter...

— Firmanın, Marceline'in babasının adını taşıdığını unutuyorsun.

Martha ağlamaya başladı. Maurice'in, ilk karısının anısına nasıl tapınırcasına bir saygı beslediğini biliyor ve en çok onun bu konudaki duygularını incitmekten korkuyordu.

"Roche Ainé"nin yazgısı üzerine başka hiçbir söz etmedi Martha. Bir hafta sonra Lancier:

— Küçük bir apartman dairesi arasan, dedi. Varsın iki oda falan olsun, yalnız sessiz-sakin bir sokakta bulunsun yeter. Otomobiller yüzünden çıldıracağım neredeyse... Hemen taşınmalıyız. Cuma günü bir ayrılık yemeği vereceğim.

— Kimleri çağırmak istiyorsun?

Lancier Martha'nın sorusunu yanıtlamadı.

Kalem-kâğıt alıp masaya geçti. Dumas'ya yazıyordu:

"Aziz dostum,

Ayrıntılara girecek değilim, yalnızca şunu söyleyeyim ki, "Corbeille" yakında satılacak. Sizden, cuma günü akşam yemeğini bizimle birlikte yemenizi rica ediyorum. Buluşmamıza gölge düşürecek hiç kimse olmayacak aramızda. Bir akşamlık olsun politikayı unutun, çünkü, Marceline'in gölgesini henüz üzerinde taşıyan "Corbeille"deki son buluşma olacak bu. Ovide'in dizelerini anımsayın:

"Mutlusun, dostların çok, herkes dostun, arkadaşın,
Bulutlarla kaplandığında ortalık ama, tek başınasın"

Bulutlar toplanmaya başladılar, ama ben bir dostumun olduğuna inanıyorum."

Lancier'nin yemek odasına giren Dumas şaşırdı: Masada sekiz kişilik servis hazırlanmış olmasına rağmen evsahibiyie kendisinden başka hiç kimse yoktu görünürde.

— Yemeğe başlayabiliriz, dedi Lancier. Onlar gelmeyecekler...

Dumas tabakların yanına bırakılmış küçük kartlar gördü: "Marceline Lancier", "Doktor Morillot", "Léo Alpert", "Léontine Alpert." Şaşkınlıktan küçük dilini yutacaktı neredeyse: Bir mezarlıktaydı sanki... Ama Lancier'nin neşesi yerindeydi, eski günleri ansıyor, şakalar yapıyordu. Son derece güzel bir akşam yemeği sunmuştu konuğuna ve Dumas bir tabak daha mantarlı yahni istediği zaman çocuk gibi seviniyordu. Daha sonra tahtadan bir tanrı heykelciği getirdi ve:

— Alın bunu dostum, dedi. Kongo'dan gelmişti ve bana söylendiğine göre dünyada hiçbir müzede benzeri yokmuş. Ne yapayım artık onu? Yanımda Mado'nun resimlerini, aile fotoğraflarını ve şu gördüğünüz suluboya resmi götüreceğim yalnızca... Çıkartamadınız mı? Sudan karacası... Çok övünürüm bununla. Anımsar mısınız işgal günlerinde yerdik bundan. Nivelle de vardı o zamanlar... Gazetelerden okuduğuma göre dönmüş Fransa'ya. Ama beni ilgilendirmez bu... Ovide de sürgündeydi, ama gerçek bir şairdi Ovide...

Yemeğin sonunda Dumas her üçünün de bardaklarını Burgogne ile doldurdu:

— Maurice, Mado'nun sağlığına içelim. Mükemmel bir kızın var. Tartışma açmak istemiyorum... Ama inan bana eşi bulunmaz bir kız Mado.

— Sizinle aynı fikirdeyim, dedi Martha çekine çekine kocasına bakarak.

— Nerden biliyorsun? diye çıkıştı Lancier. Kaç kez gördün ki onu?

— Heyecanlanma Maurice, bugün heyecanlanmayacağına söz vermiştin. Mado senin sağlık durumunu sormak için arada bir uğruyor bana.

Martha kocasının kızacağını sandı, ama o dalmıştı:

— Niçin sana geliyor? Kim onun babası? Hiçbir şey anlamıyorum... Bakın, onun sağlığına içiyorum, çünkü iyiliğini istiyorum onun. Ben sabretmenin erdemliliği yolunda terbiye almış, bu terbiyeyle yetişmiş bir adamım. Siz komünistsiniz aziz dostum, biliyorum, ama bakın yine de geldiniz evime. Biz sizinle ondokuzuncu yüzyılda doğduk, dostluk denen şeyin ne olduğunu iyi biliriz. Mado ise kendi komünistlerinden başka hiçbir şey bilmek istemiyor. Kendisiyle ilkbaharda bir sergide karşılaşmıştım. Herhalde, dedim, burada da Prag'daki gibi olsun istiyorsunuz? Ne dese iyi? Evet, dedi. Bu fanatikler, bilmiyorum, ne yaptılar da bu hale soktular Mado'yu? Ama artık kapatalım ve bir daha hiç açmayalım bu konuyu; ne de olsa bir Fransızım ben ve bu konuda bir milim bile ödün veremem. Bir kızım vardı, artık yok...

Dumas arkadaşını üzücü düşüncelerinden sıyırmak için ona Amerika gezisini, oteldeki hizmetçi kadının kendisinden nasıl korktuğunu anlatmaya başladı. Ancak Lancier ağzını açıp biraz olsun gülümsemedi bile.

— Belki de, dedi Dumas sustuktan neden sonra, komünistler haklı. Her şeyden kuşkulanır oldum artık. Bu besbelli yaşlandığımın bir belirtisi. Louis'yi kıskanıyorum; hangi Fransa için öldüğünü bilmeden, hiç düşünmeden ve hatta böyle bir şeyi aklının ucundan bile geçirmeden Fransa için canını verdi. Kimbilir, belki de hem Amerikalılara, hem de komünistlere karşıydı, bilmiyorum. Bildiğim bir şey varsa, o da Louis'nin gökyüzünde öldüğü ve bunun olağanüstü bir ölüm olduğudur. Fransa için kaldıralım kadehlerimizi. Tabii, eğer şu ünlü bombalarını ateşlemezlerse kalacaktır Fransa. Ve uçan kaleleri,[9] kestane ağaçları, üzüm bağları, genç kızlar... Bombalarını ateşlemezlerse eğer ayakta kalabilecekler. İşte bunlar için içelim.

Lancier o kadar çok içti ki, Martha bayağı endişelenmeye başladı. Ama az sonra yattı ve hemen uyudu. Sabah uyandığında çevik, canlı, dipdiri duydu kendini. Salonun mobilyalarına ne değer biçeceğini öğrenmek için antikacıya gitti; Martha'ya çiçek aldı; sonra eski mektupları elden geçirip ayıkladı. Akşam divana uzandı ve Martha'nın "Neyin var?" sorularına hiçbir yanıt vermeden öylece yatıp kaldı.

— Kan oturması, dedi Doktor Lechenal. Korkmayın Bayan Lancier, atlatacak, olağanüstü bir yaşama yeteneği var.

18

Neales kimi davet edeceğini iyi biliyordu: Bédier'nin adını hemen her yerde duymak mümkündü: İş çevrelerinde, parlamento kulislerinde, hatta felsefe yapmayı ve çeşitli kabine kombinasyonları üzerine görüşler ileri sürerek tartışmayı sevenlerin toplandığı taşra kahvelerinde... Olağan hükümet buhranları sırasında, hükümeti kurmakla görevlendirilmeye aday kişi, bu işteki şansının ne olduğunu öğrenmek için doğruca Bédier'ye koşardı.

Savaştan önce Bédier çok az tanınırdı. İkinci dereceden, ama önemli ve sağlam bir bankanın genç ve enerjik yöneticisiydi. Politikayla uğraşmaz ve gözü yükseklerde olan bir adam izlenimi bırakmazdı. Savaş başladığında otuz dört yaşındaydı; orduyla birlikte geri çekildi, ve üzerine tam zamanında sivil giysiler geçirerek Brive kentinde oturan teyzesinin yanına yerleşti. Almanlara, kazananlara duyulan saygıyı duyuyor, ama içinde, savaşı eninde sonunda müttefiklerin kazanacakları umudunu besliyordu. 1944 yılı başında, bir vergi müfettişi ve aynı zamanda Direniş Hareketi'nin yöneticilerinden biri olan kuzeni Page geldi yanına. Page, Bédier ile bütün gece konuştu ve Hitler'in günlerinin artık sayılı olduğunu söyledi. Bunun böyle olduğunun kanıtları nicedir ortadaydı ve eylemde bulunmaya alışkın bir insan için Brive'deki yaşayış dayanılmaz derecede sıkıcıydı. Ertesi sabah Bédier kuzenine, örgüte gireceğini söyledi. Bédier gözü pek, enerjik ve en önemlisi herkesle iyi geçinen bir kişi olarak kendini gösterdi. Bölgede FTP'nin[10] çok güçlü bir grubu vardı. Bédier, grupla hemen anlaştı. Komünistler şöyle diyorlardı onun için: "Bédier, eski politikacılardan değil, gözünde at gözlüğü yok..."

Zaferden sonra Bédier valiliğe atandı, daha sonra parlamentoya seçildi ve en sonra da General de Gaulle ona bakanlık müsteşarlığı görevini verdi. Çeşitli kabinelere katıldı Bédier; etkisi gün geçtikçe büyüyordu: Gösterişsiz bir yeri olmasına rağmen, kabinenin politikasını onun belirlediğini söylüyorlar, bu durumu açıklarken de, Bédier'nin kendine özgü bir politik tavrı olduğunu, ustaca zigzaklar yaparak her şeyi kendi yönünde düzenlemeyi başardığını ileri sürüyorlardı. Gerçekteyse Bédier'nin belirli bir politik tavrı yoktu, hatta hiç yoktu: Görüş ve kararlarını olağanüstü bir

hızla değiştirir, dün göklere çıkardığını bugün yerin dibine batırırdı. Ama bunu öyle bir içtenlikle yapardı ki, ondan işkillenmek kimsenin aklının ucundan bile geçmez, kimse onu iki yüzlülükle suçlamayı düşünmezdi. Politika onu, şu ya da bu amaca ulaşmak istediği için çekiyor değildi; o politika denen oyunun kendisinden, perde gerisi görüşmelerden, hükümetin güvenoyu istediği bir sırada oy vermenin riskinden, bunalımlı dönemlerin hummalı gecelerinden hoşlanıyordu. 1947 yılının ilkbaharına kadar komünistlerle iyi ilişkilerin sürdürülmesini destekledi, komünistlerin kabineden uzaklaştırılacakları belli olunca, şiddetle üzerlerine yüklenip suçlamaya başladı. Hiçbir zaman dinle ilgilenmemesine ve papazlara katlanamamasına rağmen katolik "MRP"[11] partisinin adayıydı. Ciddi ve güvenilir bulduğundan girmişti bu partiye. Direniş Hareketi günlerinde General de Gaulle'e karşı saygılı bir ilişki içindeydi ve soğuk kibirli, taşra aristokratı bir adam olarak görmesine rağmen, üç yıl, "Fransa'nın kurtarıcısı" diye söz etti ondan. Generalle, eski, tecrübeli politikacılar arasında bir seçme yapmasının gerektiği gün geldiğinde ise, Bédier cumhuriyete ve demokrasiye bağlılık ve yeni sarsıntılardan Fransa'yı kurtaracak olan "üçüncü güç" üzerine en güzel söylevlerinden birini verdi. Amerikalıları sevmezdi; cahil ve küstah bulurdu onları. Ama, Amerika'nın bir güç olduğunu da bilir ve Washington kaynaklı her şeyi şiddetle savunurdu.

Kendine özgü zevkleri, eğilimleri vardı, ama bunlar işiyle ilgili değildi. Örnek denebilecek bir biçimde ailesine bağlıydı; politika konuşmalarıyla karısının kafasını şişirmez, küçük kızına dadılık eder, bahçesindeki çiçekleri sular, yemek odasını nasıl bir duvar kağıdıyla kaplatırsa daha güzel olacağını düşünür, balık avına bayılır ve çok iyi yemek yerdi. Bazen dostlarından birine açıldığı olurdu: "Politika çok pis bir uğraştır; ama aynı zamanda bir oyundur da, ve bu oyuna kendini bir kaptırdın, bir tiryakisi oldun muydu, sıyrılıp kurtulmanın yolu pek yoktur artık..."

Bugünlerde Fransa'nın egemenliğinden söz etmenin ne denli gülünç olduğunu anlıyordu. Bazen kederlenir ve şöyle düşünürdü: Bir zamanlar Clemenceau, Barthou, Briand vardı, isteklerini dikte ettirip kabule zorlamışlar, ama kendilerine dikte edilenlere kulak asmamışlardı; yazık ki çok geç doğmuşum... Ancak Bédier melankolik düşüncelerle yetinemezdi, eylem gerekti ona ve bir saat sonra Neales'in son önerisini öyle bir coşkuyla savunmaya başladı ki, söz konusu olan sanki onun aziz emelleriydi.

Karısı nazlı, kırıtkan, madonna çizgileri taşıyan bir kadındı. Bédier karısına bayılır, pek severdi onu, ama her zaman için neşeli, bayağı bir de metresi bulunurdu. Bir gün karısı bir rakibi olduğunu öğrenince küçük dantel bir mendili gözlerine götürerek duyulur duyulmaz bir sesle: "Bilmiyordum," diye mırıldanmıştı," senin böylesine yalan söylediğini bilmiyordum." Karısının bu sözlerini birkaç gün sonraki bir kabine toplantısı sırasında anımsamış ve gülümsemişti: Pauline benim nasıl bir işim olduğunu bilmiyor. Yalan söylemezsem bir gün bile tutunabilir miyim hiç? Yalan alçakça bir şeydir diyorlar. İyi, güzel ama, insanlar niçin yalan söylerler öyleyse? Hayal güçlerinin fazlalığından mı? Hayır. Yalan, kendini kurtarma içgüdüsüdür.

Kolaylıkla yalan söylerdi: Arada bir ve muhatabını aldatmak için değil, bundan hoşlandığı için... Karşısındakini büyüleyip kendine hayran bırakmayı pek severdi. Neales'e bir türlü, Mayer'e başka türlü, Gaulistlere bir başka türlü konuşurdu. Komünistlere yüklenirken bile aralarından bazılarıyla iyi ilişkilerini korumaya çalışırdı: Bugün herhalde biraz fazla ileri gittim... Koşulların yarattığı bu duruma gücenilmeyeceğini umarım. Komünistleri direniş günlerinden bilirim ben. Fikirlerini onaylamayabiliriz, ama onları ulustan ayrı tutmak da doğru değildir...

Komünistler, havacılık sanayii ile ilgili bir gensoru verdiler meclise. Tartışmalar başladı. Birçok konuşmacıdan sonra Bédier söz aldı:

— Moskova yanlılarının tiksinç demagojilerini şiddetle protesto ediyorum. Hızlı yurtsever rolündeki komünist beylerimiz pek gülünçler doğrusu. Havacılık sanayiimiz neden böylesine zayıf durumdadır acaba? Komünistler, iktidarları döneminde en yeteneksiz yönetici ve uzmanları subaşlarına yerleştirmişlerdi. Şimdi biz, endüstrimizin bu en önemli kolunu layık olduğu düzeye yükseltmek için gerekli tüm önlemleri almaya başladık. Bleriot'nun ülkesi yalnızca pilotlarıyla değil, proje mühendisleriyle de övünür. Varsın komünizm yılanı bizi sokmaya uğraşsın dursun, bu yılan gökyüzüne çıkamayacaktır...

Katolikler ve sosyalistler şiddetle alkışladılar Bédier'yi. Garcy de büyük bir coşkuyla elini sıktı:

— Gerçek bir Fransızın konuşmasını dinlemek çok hoş!.

Bédier ertesi gün "Air France" havayolları direktörüyle buluştu:

— Biz bütün gücümüzle ulusal havacılık sanayiimizi desteklemeye çalışıyoruz. Ama kamuoyunu da hesaba katmak gerek. Bilmiyorum neden karşı çıkıyor gazeteler "14-N" motorlarına? Dumont'un makalesi büyük yankı uyandırdı: Halk özel teknik terimleri pek iyi anlamıyor, ama o buna karşı çok iyi bir yol buldu: Alpler üzerindeki o üzücü olayı o kadar güzel anlatmış ki, yolcular bizim motorlarımızın takılı olduğu uçaklara binmemeye başladılar. Bir Fransız olarak bunu söylemek çok zor olacak benim için ama, eğer "Languedoc-161"ler için Amerikan motorları üzerinde durursanız çok yerinde hareket etmiş olacaksınız.

Bédier, geçen hafta Dumont'la birlikte Marne'da küçük bir otelde kahvaltı ettiğini anlatmadı elbette. Oturup uzun uzun Fransa'nın doğal güzelliklerinden konuşmuşlar, atom bombası ve krizler üzerine yapılan bir sürü konuşmadan sonra, Marne kıyısına oturup oltayı ırmağa salmanın ne büyük bir zevk olduğundan söz etmişlerdi. Alpler üzerindeki hava kazasının sözü açılmışken, Bédier konuyu sürdürdü:

— Siz Fransa'nın vicdanı olarak kabul edilmiş bir kimsesiniz, okuyucularınıza Pierre Cot zamanından beri havacılık sanayiimizin korkunç bir durumda bulunduğunu açıkça söylemelisiniz. Her halkın zayıf ve üstün yanları vardır. Örneğin Amerikan parfümleri çok kötüdür ve Amerikalılar da bunu kabul ederler. Biz yaptığımız motorların kötü olduğunu neden kabul etmeyelim?

Berty fabrikaları, millileştirme hareketi zaferinden sonra bile Arjantin için sipariş almıştı: On uçak. Neales her zamanki inceliğiyle:

— Arjantinliler, Amerika'nın Tatarlarındır, dedi. Peron kendisini dünya çapında biri gibi göstermek istiyor ve bir çocuk gibi kapris yapıyor. Nasıl ki Fransızlar uçaklarını canlarının istediğine satabilirlerse, o da canının istediğinden alabilir. Yalnız ben on uçaklık bir işin, iş olmadığı düşüncesindeyim. Peron'un hesabı gayet açık: Washington'a baskı yapmak istiyor. Ama Fransızların bu işten elde edecekleri bir tek şey var: Yalnızcılık[12] yanlılarının durumu güçlenecek. On tane uçak satacaklar ve kendilerini yalnızlığın ortasında bulacaklar, hiç de parlak bir sonuç...

Bédier dışişleri bakanına telefon etti: "Arjantin'e on tane uçak satılması için lisans verecekmişsiniz galiba? Neales buna kesinlikle karşı. Gerçekten de astarı yüzünden pahalı olacak bir iş bu."

Lejean satış için gerekli lisansı alabilmek için her yere başvurdu. Sonunda tanışmıyor olmasına rağmen Bédier'ye gitmeye karar verdi.

— Bu lisans işinin sürüncemede bırakılması fabrikayı çok kötü bir durumda bıraktı. Yalnızca kredi isteklerimizi geri çevirmekle kalmıyorlar, siparişleri yerine getirmemizi de engelliyorlar.

— Tedirginliğinizi anlıyor ve size katılıyorum, dedi Bédier. İşin içinde bir kasıt olduğunu sanmıyorum. Yalnızca Orsay rıhtımında işlerin kaplumbağa hızıyla yürümesinden ileri gelen bir durum olsa gerek bu. Hemen bugün bakana açıklayacağım durumu...

Lejean gitmek için izin isteyince Bédier onu durdurdu: Konuşmaları çok kuru geçmişti. Lisans üzerine yaptıkları görüşmede Bédier sıkıcı bir görevi yerine getirir gibiydi; oysa şimdi uzlaşma nedir bilmez diye tanınan bu adamı büyülemek, kendine hayran bırakmak istiyordu.

— Hayat bizi ne kadar karşı karşıya getirir, ne kadar çatıştırırsa çatıştırsın Bay Lejean, şunu söylemeliyim ki, sizin çalışmanıza hayranım. Berty fabrikalarını yıkımdan siz kurtardınız. Politik hasımlarımızın gösterdikleri üstün yararlılıkları itiraf etmek benim için özellikle zevk verici bir şey. Geçtiğimiz günlerde Amerikan Flight dergisinde sizi konu edinen bir makale gördüm. Amerikalılar sizin yalnızca büyük bir organizatör olmakla kalmayıp, aynı zamanda başarılı bir proje mühendisi de olduğunuzu yazıyorlar. Bizim gazetelerde ise size karşı kaba birtakım saldırıları görmek ne kadar acı! Particiliğin körlettiği gözler insanı nerelere getirebiliyor! Hatta Dumont gibi ciddi bir gazeteci bile objektif bir yaklaşımla ele alamıyor sorunu... Nereden geliyor bu hırçınlık, bu öfke, bu kin? Ülkemizin egemenliği söz konusu oysa. Sizinle açık konuşacağım, nasıl olur da sizin arkadaşlar hükümetin havacılık sanayiini boğmak, onu yok etmek istediğini ileri sürebilirler, anlayamıyorum doğrusu? Bir savaş anında bile böylesi iddialara başvurmak doğru değildir. Çok değil, daha dün akşam, bakan uçak fabrikalarını desteklememiz gerektiğini söyledi bana. Elbette Marshall Planı'yla bağlıyız bir yerde: Krediler Amerikan motorları almamız için veriliyor. Ama ben kendi hesabıma ulusal sanayiimizin korunması ve

uluslararası taahhütlerimizin yerine getirilmesi işlerinin birlikte yürütülebileceğinden eminim.

Lejean karşılık vermedi; nezaketle gülümsedi yalnızca. Çıkarken de:

— Demek ki, dedi. Lisansın verileceğini ümit edebiliriz?

— Elimden gelen her şeyi yapacağım bunun için.

Morin fabrikaları başmühendisi:

— Nasıl oldu? diye sordu Lejean'a, yapıyor muyuz Arjantin'e uçakları?

— Bédier'nin yanından geliyorum. İşin savsaklanmasının sıradan bir kırtasiyecilikten başka bir şey olmadığını söylüyor... Gereken yerlerle konuşacağına söz verdi... Alacak gibiyiz lisansı...

Bédier çok kurnaz, diye düşünüyordu Lejean. Niye sövdü gazetelere? Neden bana öyle yavan komplimanlar yaptı? Boşuna değildi bunlar. Belki de fabrikayı desteklemeye karar verdiler. Şüphe yok ki, Amerikalılarla araları pek de öyle yağlı ballı değil: Üç-beş dolar sadaka elde etmek için şantaj yapıyor da olabilirler onlara. Sonra, hükümette görüş ayrılıkları çıkmış da olabilir? Bazı sanayicilerin askeri paktlara karşı bir hava içinde bulundukları da söylenenler arasında. İğrenç bir herif bu Bédier, yılan balığı gibi de kaygan, kıpırdak... Ama lisansı verecekler... ve şimdilik önemli olan da bu.

Lejean çıkar çıkmaz Bédier sekreterini çağırdı:

— Ne olursa olsun lisansın verilmemesine göz kulak olacaksınız...

Pencereye gitti. Hafiften bir yağmur sepeliyor, akşam oluyordu. Lambalardan soluk, düşsel ışıklar dökülmeye başlamıştı bile. Birdenbire gülümsedi Bédier. Aptalca bir oyun bu, ama sürükleyiciliğine de diyecek yok doğrusu... Hem, bütün oyunlar biraz aptalca değil midir?..

19

Lejean'ı Berty fabrikalarına direktör olarak 1945 yılının ilkbaharında atamışlardı. Atölyelerden bir kısmı müttefik hava kuvvetleri tarafından bombalanmıştı. Almanlarla çalışan mühendisler alaylı alaylı gülümsüyorlar, yapacak hiçbir şey olmadığını söylüyorlardı: Makineler aşınmıştı, hammadde ve yakıt yoktu. İşçiler bıkıp usanmışlardı. Lejean gecelerini bile fabrikada geçiriyor, projeler üzerinde çalışıyor, işçilerin şikayetlerini dinliyordu. İşçilerden bazıları şöyle söylüyorlardı: "Yoldaş Lejean, kimin için çalışmalıyız ki biz? Generaller için mi? Olup bitenlere bir baksanıza: Spekülatörler milyarları uçururken biz patates alacak para bulamıyoruz." Lejean da, "Doğru bu söylediğiniz," diyordu, "bir şeyler dönüyor ya, şeytan bilir ne olduğunu. Ne var ki Fransa'yı da yeniden kurmamız gerekiyor, yoksa Amerikalıların pençesine düştüğümüzün resmidir..."

Kendisini "sendikalist" diye adlandıran Lepicard adlı bir usta çalışıyordu fabrikada. Almanlar zamanında pek sessiz dururdu bu Lepicard Usta. "Varsın", derdi, "kibar beylerimiz veya politikacılar atsınlar kendilerini tehlikeye, işçi adam için başta kim olursa olsun fark etmez." '45 yılı sonbaharında Lepicard işçileri greve kışkırtmaya başladı: "Komünistlerin işi gücü bakanlık sandalyesi... Bizim burada açlıktan gebermemiz heriflerin umurunda değil. Lejean, Berty'den bin kat daha kıyıcı, bin kat daha bedavacı..." Mitingte konuşan Lejean işçilere, "Bu yıkımı önlemeliyiz", dedi, "yoksa Fransa'nın sonu gelmiş demektir!" Lepicard bir buçuk saat konuşup, göğsünü yumrukladı, "çocuklar açlıktan ölüyorlar", diye bağırdı, hatta konuşmasının sonuna doğru birkaç damla yaş bile döktü. Sonunda oylama yapıldı ve işçiler grev yapmama kararı verdiler.

Lejean savaştan önce ulusal çıkarlardan söz ederdi. Ama bu, ona son derece teorik, belirsiz ve gerçeklerden uzak bir söz gibi gelirdi. Ancak partizan müfrezeleri örgütleyip, Alman karakollarına baskın verdiği ve Gestapo'dan saklandığı direniş yıllarında anlamıştı, Fransa'nın ne demek olduğunu. Vatan fikri, etine kemiğine girmiş, Fransa için kendi evi gibi, evsahibi gibi düşünmeye başlamıştı.

Kendini hiçbir zaman hayallere kaptırmazdı; şöyle demişti '43 yılında yoldaşlarına: "Şimdi gerekliyiz biz onlara, ama beş-altı yıl sonra ne olacak?

Önemli olan ilerisidir." Bunları söylerken, yine de geçmişe dönüş diye bir şey olmadığını, korkunç fırtınanın havayı temizlediğini düşünürdü. Ama olaylar umulanın tersini gösterdi: Dokuz yüz kırk altı yılı, açgözlü, dar görüşlü işadamlarına hiçbir şey öğretmemişti. Son derece kayıtsız bir şekilde Fransa'yı terkedivermişlerdi. Neales'e ya da herhangi başka bir koruyucuya yaltaklanmaya başlamışlardı. Almanlara uşaklık eden dünkü faşistler, aklanıp temize çıkarılmışlardı: Daha dün onlar için "teroristler", "haydutlar" diye şarkı düzenler, bugün onları bağırlarına basıyorlardı.

1947 yılı sonbaharında ülke huzursuzdu: Milyonlarca insan Makiyi, partizanları, Paris ayaklanmasını unutmamıştı daha. Bunlar zaferlerinin çalınmasına katlanamazlardı. Tüm ülkeyi kapsayan grevler başladı. Hükümet göz yaşartıcı bombalı, makineli tüfekli birlikler gönderdi grevciler üzerine.

Geçirdiği korku dolu birkaç günden sonra Pinaud zafer çığlıkları atmaya başladı: "Demedim miydi ben komünistler ancak kuvvetin dilinden anlarlar diye?" Bédier birlik halindeki işçilerin arasına ayrılık sokmaya uğraşıyor, Lepicard ise sabahtan akşama kadar bağırıyordu: "Komünistler yüzünden aç kalmak ha!.. Yağma yok! İşçi gücü: İşte bizim için gerekli olan şey... Hiçbir zaman politikaya karışmak yok!" Neales, Albay Roberts'e olayları ayrıntılarıyla anlatan bir rapor gönderdi. Şu sözlerle bitiyordu rapor: "Fransa'nın Amerika'yla işbirliğine engel olmaya çalışan güçler nihayet darmadağın edildiler."

Ocakta bakanlar kurulu toplantısında, Lejean sorunu ele alındı. Bédier kuşkuluydu: Lejean'ın iyi bir adı vardı, hem Direniş Hareketi'nin bir kahramanı, hem yetenekli, başarılı bir mühendis olarak biliniyor ve işçilerce seviliyordu. Bu bakımdan biraz sabretmek iyi olacaktı. Ve Bédier söz alarak şunları söyledi: "Aşamalı olarak temizlemek gerek Fransa'yı. İşçiler zaten yeterince sinirliler, neden ajitatörlerin eline fazladan koz verelim. Bırakalım basın bu işe önce bir temel hazırlasın. Bu işte Dumont'un yardımı olabilir bize. Ağacı dibinden testereledikten sonra onu devirip yıkmak işten değildir."

Aurore'da, Figaro'da, Epoche'da hemen her gün Lejean'dan söz ediliyordu. Gazeteler onun sadist olduğunu, Direniş Hareketi günlerindeki rakipleriyle kişisel hesaplaşmasını sürdürdüğünü ve bir sürü dürüst Fransız'ı ateşe attığını, Berty fabrikalarının proje bürosunu cahil komünistler için

güçsüzler yurdu haline getirdiğini, havacılık sanayiindeki yıkımın suçlusunun da o olduğunu, fanatik olduğunu, lüks içinde yaşamayı sevdiğini ve vergi yükümlülerinin endüstrinin en zayıf kolunun güçlenmesi için yaptıkları ödemenin çok büyük bir kısmının hep onun cebinde bulunduğunu yazıyorlardı.

Savaştan önce büyük işadamları komünist diye Lejean'dan korkarlardı; "Roche Ainé"deki yerinden hoşnuttu Lejean. Ancak o yıllarda mühendisler arasında hiç de az dostu yoktu. Bunların kimi radikal, kimi Katolikti; hatta bir tanesi royalistti.[13]

Birbirlerinden çok ayrı görüşlere sahip bu insanlar buluşup tartışırlar, birbirlerine konukluğa giderlerdi. Şimdiyse ülke sanki ikiye ayrılmıştı. Berty fabrikalarında çalışan birçok mühendis Lejean'dan yalnızca komünist olduğu için nefret ediyorlardı. Onlarla yoldaşça ilişkiler kurmak için tüm çabaları boşa gitmişti Lejean'ın. Kısa süre önce Moren'le bütün gün projeler üzerinde çalıştıktan sonra geç vakit fabrikadan birlikte çıktıklarında, Lejean bir kahveye oturmalarını önerince Morin şöyle demişti: "Ben bir zorunluluk sonucu olarak sizinle çalışıyorum Bay Lejean, benden daha fazlasını istemeyin... Makide bulunmuştunuz siz değil mi? Eğer bir gün Ruslar Fransa'ya saldıracak olurlarsa, bu kez ben gideceğim Makiye ve eğer sizi öldürebilirsem bundan gurur duyacağım."

İşçiler Lejean'a inanırlardı. Bir gün Lepicard, Aurore'da çıkan masallardan birini tekrarlamaya kalkışmıştı:

— Lejean yükünü iyi tutmuş diyorlar. Nice'de bir villa satın almış...

Susmuştu işçiler. Ama vardiya değişimi sırasında Lepicard lavaboya gidince, çevresini sarıvermişlerdi. Lepicard kendini savunmaya çalışmış, ama onlar sarı bir paçavrayla onu kıskıvrak bağlamışlar ve cürufla dolu bir el arabasına oturtuvermişlerdi. Sonra da hep birden yuhalayarak dış kapıya götürmüşlerdi.

— Öldürürüz bir daha buraya adım atacak olursan, demişti yaşlı bir işçi.

— Anlamıyorum, niçin?

— Alçağın, rezilin biri olduğun için!

Lejean'a işçiler adıyla seslenirlerdi. "Henri söyledi": İşçilerin güçleri üstünde çalışmaları için yeter bir sözdü bu. Hepsi de Lejean'ın karısını ve çocuklarını Almanlar zamanında yitirdiğini bilirlerdi. Aile törenlerine çağırırlardı onu. Makinist Gabin izinden döndüğünde:

— İyi ki, dedi karısına, yanımızda birkaç şişe getirmişiz. Henri'yi çağıralım da öğle yemeğini bizde yesin, otururuz biraz. Ne karısı, ne de çocukları kaldı biliyorsun...

Gabin'in karısı bir büyücü ustalığıyla son derece karışık bir koyun yahnisi yapmaya koyuldu. Gabin ise şişelerine pek güveniyordu:

— Bizim Sancerre'nin şarapları gibi şarap hiçbir yerde bulunmaz. Daha pahalıları vardır elbette, ama bizimki gibi güzel kokulu değildir hiçbiri...

Gabin'in altı yaşındaki oğluyla dört yaşındaki kızı ilkin uslu uslu oturup konuklarına baktılar, daha sonra da bitip tükenmek bilmeyen oyunlarına başladılar. Lejean da yerde sürünerek, koltukların ardına gizlenerek onlarla oynadı.

Uzun süre oturdu Gabinlerde Lejean. Çocuklar çoktan yatmışlardı. Fabrikanın durumundan, politikadan konuştular. Gabin olup bitenler karşısında köylülerin ne düşündüklerini anlattı:

— Gazetelerde yazılanlara hiç inandıkları yok Henri... Kıvırtmadan, dosdoğru konuşuyorlar: Amerikalılar top ağzına koyacak mermi, ya da saldırılarda kullanmak için ucuz askeri güç arıyorlar, ama biz bu oyuna gelecek değiliz, çocuk yok karşılarında...

Temizlikçi kadın kendi parasıyla satın aldığı menekşelerden, şebboylardan oluşan gösterişsiz bir demet çiçeği Lejean'ın çalışma odasına koydu: "Ne karısı, ne çocukları... Kendisini sevindirecek kimsesi yok" diye düşünüyordu o da Gabin gibi.

Josette'i unutmamıştı Lejean ve tek başına geçirdiği her akşamını, büyük bir acıyla anımsadığı geçmiş yaşantısına ilişkin önemsiz birtakım ayrıntılar dolduruyordu: "Çalışmak... Dövüşmek... Hepsini yapabilirim bunların, ama Josette'siz dinlenmek... işte buna gücüm yok." Küçük Mimi ve utangaç Paul –yaşına göre fazla gelişmiş ve bir kahraman olan Paul–, geliyordu gözünün önüne. Anılarından uzaklaşmayı, yakınlarını düşünmemeyi aklından bile

geçirmezdi: Çünkü acıları onu heyecanlandırıp canlandırıyor, çevresini görmesine, kavgasına, yaşamasına yardımcı oluyordu.

Gazeteler komünistleri "Kurşuna dizilmişlerin partisi" diye adlandırıyordu; Lejean için tümüyle anlaşılır, tümüyle anlam dolu bir sözdü bu. Partinin mitinglerinde, ölenlerin dul karılarını, babalarını, kardeşlerini ya da yakın dostlarını yitirmiş insanları görüyordu durmadan. Bu yitikler, bu ölüler ordusu, canlıların yanı sıra duruyorlar, tartışmalara katılıyorlar, heyecanlanıp coşuyorlar, grev yapıyorlar, kurşun yağmuru altında yürüyorlar gibi geliyordu ona.

Gestapo'nun işkencehanesinde ölmesinden az önce Paul'un yattığı hastanenin hekimi Lejean'a:

— Oğlunuz, demişti, tam bir kahraman gibi davrandı... Kentin orta yerinde Alman subaylarına saldırmak kahramanlık değil midir gerçekten de? Üstelik de '43 yılı Martında, çıkartmadan çok önce yani. Öldüğü sırada odasında, yanındaydım, bir şiir okuyordu:

"Ve tüm yollar boyuncaki güller, tüm yollar...
ölüm rüzgârını çürütüyor, yalanlıyorlar..."

Lejean yoldaşlarına, fabrikanın uçuk yeşil bahçesinde oynayan çocuklara, temizlikçi kadının getirdiği çiçeklere bakarken sık sık bu dizeleri anımsıyordu.

Neales'in evindeki geceden sonra Bédier daha fazla beklememek gerektiğini anlamış ve Lejean'ın işine son verilmesi konusunu konuşmaya karar vermişti. Garcy ondan önce davrandı; Mecliste konuşmaktan caymıştı: Herkes biliyordu kendisinin Gaulistlerle ilgisi olduğunu, işçileri durduk yerde generale karşı kışkırtmanın ne gereği vardı?

Garcy sosyalistlerden birisi için –Tamm milletvekili ve eski noterlerden Leglane'dı bu–, gensoru açılmasını önerdi. İşgalin ilk yıllarında Leglane, Pétainist'ti, daha sonra Londra hükümetiyle ilişki kurmuştu. Gazeteler ondan Direniş Hareketi'nin yöneticilerinden biri olarak söz ediyorlardı. Savaş bittikten sonra Leglane mitinglerde Lejean'a saldırmaya başlamıştı: "Luc'u, Paris ayaklanması kahramanını gördüğüm için mutluyum!.. Ben hemşerilerim adına konuşacağım. Aslında bizler Paris'ten bir ay önce

ayaklandık, ama Almanlar bastırdılar ayaklanmamızı." Lejean kupkuru bir sesle karşılık vermişti: "Biliyorum. Eğer unuttuysanız, lütfen anılarınız arasındaki bir eylül akşamını anımsamaya çalışınız. FTP'nin temsilcisi bir hanım gelmişti size. Çok silah vardı sizde ve bu hanım sizden bu silahları maden işçilerine vermenizi rica etmişti. Geri çevirmiştiniz onun bu isteğini. Oysa kenti temizleyeceklerdi bu silahlarla madenciler. Tam sizden ayrılırken FTP'nin temsilcisi kadını vurdular... Ve bu kadın benim karımdı Bay Leglane." Leglane sus-pus olup uzaklaştı, ama kin de bağladı bu sözlerinden dolayı Lejean'a.

Toplantı fırtınalı geçiyordu. Leglane, Lejean'ın "fazla şişirilmiş bir kişi" olduğunu ileri sürdüğünde, komünistler bağırarak sözünü kestiler. "Yalancı! ödlek!" Sosyalistlerle Katoliklerin alkışlarıyla desteklenen Leglane sözlerini sürdürdü: "Alpler üzerindeki hava kazasının kanı bu adamın üzerindedir. Bu adam, ulusallaştırılmış bir fabrikayı komünistlere yemlik yapmıştır!.." Bağırmalar ve vurulan sıra kapakları Leglane'a sözünü kestirirken başkan da toplantıya ara verildiğini açıkladı.

Toplantıya yeniden başlandığında Leglane sözlerini tamamlayarak, havacılık sanayiinde sürüp giden anarşiye bir son verilmesini istedi. Bédier oturduğu yerden kalkarak:

— Bu sabah, dedi, yüklendiği sorumlulukların üstesinden gelmekte başarısız olduğu görülen Bay Lejean'ın işine son verildiğine dair emrin imzalandığını açıklamayı zorunlu sayıyorum.

Bédier bunun ilk adım olduğunu biliyordu. Kuşkusuz Lejean'ı görevinden almak gerekiyordu: Sözü çok geçiyordu, delice, çılgınca bir şeylere kışkırtabilirdi işçileri. Ama asıl önemli olan ilerisi: Eğer Amerikalılar bize motorlarını satmak istiyorlarsa Berty fabrikalarını desteklemek aptallık olur. Kuşkusuz Amerikan motorları üç kat daha pahalıya mal olacak, ama, Amerikalılar yalnızca almasını değil vermesini de biliyorlar. Ne diye tartışmalı adamlarla bir hiç yüzünden?..

İki hafta sonra Bakan, Berty fabrikalarının reorganizasyonu ile ilgili emri imzaladı. İşçilerin yarısının işine son veriliyor, altı mühendis, Lejean'ın yazgısını paylaşıyordu. Emirde, direktörlüğe Morin'in atandığı, fabrikanınsa bundan böyle yolcu ve yük uçakları motorları yapmak yerine yalnızca "Vampir"lerin askeri parçalarını monte edeceği bildiriliyordu.

Güzel bir gün geçirmişti Neales: Sabahleyin Saints Feres Bulvarı'ndaki küçük bir antikacıda altın çerçeveli bir Tolede tabakası bulmuş, daha sonra, kendisine başbakan adayı gözüyle bakılan radikal Queuille ile sohbet etmiş ve Batı Almanya'nın Avrupa Birliği'ne girmesinin zorunluluğunu onun da anladığını görerek sevinmişti. En sonra da, akşama doğru, Berty fabrikalarındaki reorganizasyon haberini duymuş ve tabakasını zevkle, doya doya seyrettikten sonra Roberts'e bir mektup yazmıştı: "Lejean'ın görevinden alınmasının ne denli önemli olduğunu ancak şimdi anlıyorum: Tion'un mirası böylece kesinlikle temizlenmiş oluyor. Ne Moch, ne Mayer, ne de Bédier havacılık sanayiindeki bu aşamalı dönüşüme ve kalan işçilerin bizim motorların montaj ve onarım işine aktarılmalarına karşı koymayacaklar." Ertesi sabah uyandığında Neales'in ilk duyduğu söz, "Berty fabrikalarında grev var!" oldu. Heyecanla odasına dalan sekreterinin getirdiği bu haberden sonra telefonu aralıksız çalışmaya başladı. Durum giderek nazikleşiyordu. Denildiğine göre işçiler bakanın emrini öğrenir öğrenmez oybirliğiyle grev kararı almışlardı. Morin onları ikna etmeye çalışmış, ajitatörlerin kışkırtmalarına uymanın çılgınlık olacağını, bunun ailelerini açlığa mahkûm etmek demek olduğunu söylemişti. Islıklamışlardı işçiler Morin'i. Bir CRS[14] birliği gelmiş ve işçileri fabrikadan uzaklaştırmıştı. Saat altıya doğru tüm yapılar ve avlular işçilerden temizlenmişti.

Akşam işçiler bir toplantı yaptılar. Fabrikada muhasebeci olarak çalışan polis görevlisinin kesinlikle bildirdiğine göre, Lejean bu toplantıda yoktu, ancak yine polis görevlisinin raporunda bildirdiğine göre, toplantıda söz alan işçilerin tümü konuşmalarına şu sözlerle son vermişlerdi: "Yoldaş Lejean, söz veriyoruz sana: Bir adım bile gerilemeyeceğiz!.."

Ertesi sabah altı bin işçi fabrikaya doğru harekete geçti. CRS subayı sinirliydi, ikide birde küçük bir mendille ellerini, alnını siliyordu. "Geri!" diye bağırdı subay birden ve elindeki mendili salladı. Mendille birlikte yaylım ateşi başladı. İşçilerin en yaşlılarından biri olan Suchard yere kapaklandı. Ama tüm ötekiler fabrika kapısına doğru yürüyüşlerini sürdürdüler. En ön sırada yürüyenlerden biri de Lejean'dı. İşçilerden bu sabah kendileriyle birlikte olmasına izin vermelerini istemişti. Belli belirsiz bir gülümsemeyle yürüyordu. Sakindi. Oğlu Paul'un ölürken tekrarladığı dizeler geçiyordu kafasından:

"Ve tüm yollar boyuncaki güller, tüm yollar...
ölüm rüzgârını çürütüyor, yalanlıyorlar.."

20

Lejean, Suchard'ın cenaze töreninde rastladı Mado'ya. Olağanüstü bir gömme töreniydi bu; yalnızca Berty fabrikalarının işçileri değil, tüm Paris fabrikalarının işçi temsilcileri, komünistler, eski partizanlar, harp malülleri ve sırtlarında, kaldıkları "ölüm kampları"nın kutsal bir andacı olarak bugüne kadar sakladıkları çubuklu giysileriyle bu kamplarda kalmış olanlar... hepsi gelmişlerdi törene... 1923 yılından beri komünistti Suchard; iki kez Santé hapishanesinin konuğu olmuş, Alman toplama kamplarında yatmıştı. Tabutunun ardı sıra karısı geliyordu. Karısının yanında da torunu: Suchard'ın kızını Gestapo öldürmüştü, kızın kocası da Almanların elinde tutsakken ölmüştü. Elinde minik bir kızıl bayrak tutan çocuk öfkeyle polislere bakıyordu.

Güzel bir sonbahar günüydü. Pırıl pırıl gökyüzü, insanı düşüncelere daldıran bir duruluktaydı. Ama Suchard'ın tabutunu yeden otuz bin insan bir savaş, bir kavga havasını solumaktaydı. Berty fabrikalarındaki grev devam ediyordu. Polis bir gün önce grev komitesini tutuklamıştı. Gazeteler, hükümetin, işçileri askeri görevli ilan etmek niyetinde olduğunu bildiriyordu. Dumont Lejean'ın, yabancı haberalma servislerinin bir ajanı olarak tutuklanması gerektiğini yazıyor, grevciler ise Lejean'a selamlarını yolluyorlar ve kavgalarına devam etme kararında olduklarını bildiriyorlardı.

Bir telaş, bir endişedir sarmıştı tüm Fransa'yı. Kuzeyli maden işçileri üç haftadır grevdeydiler. Moch, pek sevgili "CRS"leri ve Marocain'leriyle birlikte bir sürü de tank göndermişti buraya. Belki de makineliler takırdamaya başlamıştı bile şu anda, ve yığınla maden işçisi Suchard'ın yazgısını paylaşmak üzereydi. Elli altı yaşındaydı Suchard'ın babacığı, ama olduğundan genç gösterirdi. Yoldaşları, ilkbahardaki "Huma" bayramında onun nasıl dans ettiğini çok iyi anımsıyorlardı. Birisi anlatmıştı: Fabrikaya gidiyorlarmış bir gün. CRS'ler yollarını kesmiş. Suchard'ın babası da bağırmış onlara: "Hiç değilse SS'ler gibi "Raus" diye bağırmasını öğrenseydiniz!.."

— Büyük adamdı Suchard'ın babası, dedi Berty fabrikası işçilerinin temsilcisi, yüreği balmumundan, kafası çeliktendi.

Kavga tıpkı bir yıl önceki gibi, iyiden iyiye kızışmış ve her yana yayılmıştı. Neales ve onun Fransız dostları sevinmek için biraz acele etmişlerdi: Deniz, kocaman bir göl gibi sakinleşmiş görünebilirdi, ama rüzgâr çıkacak, deniz bir doğal afet olup büyüyen dalgalarıyla hücuma geçecekti. Herkes, her şey bir fırtınadan sözeder gibiydi: İnsanların gözleri, sokaklar boyunca gizlenmiş askeri birlikler, Suchard'ın torununun elindeki küçük bayrak, hatta sonbaharın o parlak, o huzursuz çiçekleri –kasımpatları, dalyalar, krizantemler...–

— Berty'de durum nasıl? diye sordu Mado Lejean'a. Dayanabilecekler mi?

— Sanırım, evet. Yarın toplantıları var. Delegasyon da bulunacak toplantıda. Eğer sen de kadınlar federasyonu adına bir konuşma yaparsan iyi olur.

— Yapamam. Kuzeye gönderiyorlar beni: Maden işçilerinin çocuklarının taşınma işlerini yoluna koyacağım.

Gülümsedi Lejean: Besbelli Mado şimdi Kuzeyde olmalıydı... Bir gün, "Biliyor musun," demişti Mado'ya, "seninle oldum mu savaş bitmemiş gibi geliyor bana. Herkeste bir yıkım var, insanlar büyük acılar içinde, büyük güçlüklerle geçtiler yeni hayatlarına, birçok kimse kırk beşte iyiden iyiye şaşırıp sersemlemişti, daha açık söyleyeyim, bitkinlikten pestil olmuş gibiydiler. Seninle olduğum zamanlar öyle geliyor ki bana, sen France'sın, ben de Luc... ve biz, belki de son kez karşılaşıyoruz... Hâlâ Makideymiş gibi yaşıyorsun sen..."

Mado'nun savaşçıl yaşayıştan barışçıl yaşayışa kolaylıkla geçtiğini düşünürken Lejean yanılıyordu. Mado'nun heyecanları, tutkuyla dolu coşkun yüreği; Makinin güçlüklerle dolu çetin yaşayışında, yeraltının tehlikelerinde ve her gün türlü türlüsüyle karşılaşılan sayısız risklerde bulmuştu kendine uygun ortamını. Yumuşak, hüzün dolu çekiciliğiyle Mado, kavga arkadaşlarının arasında duyabiliyordu ancak hayatın daha bir kolay, daha bir çekilebilir olduğunu. Ayı, Dédé, Çek, Manolo, Givet... Hepsi de ailelerinden kopmuş bu kavga arkadaşları nasıl da hüzünlenmişlerdi ondan ayrılırken. Ya o... güçlükle tutmuştu gözyaşlarını yoldaşlarına veda ederken. Kısacık bir mektup almıştı Ayı'dan bir gün: Kuzeye gideceğini, orada, kutup dairesinde bir kent kuracağını yazıyordu Ayı. Çek, Prag'a

gitmişti, üzerinde eski bir kulenin resmi bulunan bir kartpostal almıştı Mado ondan da: "Sade bir dosttan yadigar olarak" yazıyordu kartın üzerinde. Dédé'yi Limoges'dayken görmüştü, şişmanlamış, derisinde ödemler ortaya çıkmıştı. Ama yüreği hep aynıydı ve alt dudağını tıpkı eskisi gibi öfkeyle ileri doğru çıkartıyordu. Öğretmenlik yaptığını, ama bu arada da sayısız tatsızlıklarla karşılaştığını, örneğin yeni ders gözlemcisinin kendisinden nefret ettiğini, adamın işinin gücünün komünist izleme olduğunu anlatmıştı. "Oturuyorum çocuklarla sınıfta, kendimi gayet iyi duyuyorum. Anlatıyor, heyecanla, coşkuyla onlara bir şeyler vermeye çalışıyorum, ama akşam oldu muydu, bir efkar sarıyor içimi: Ne için savaştık biz?.. Düşünüp kederleniyorum." Manolo, Toulouse'da oturuyor, İspanya'sını düşlüyordu. Arada bir Givet'yi de gördüğü oluyordu Mado'nun. "Gnome et Rhone" fabrikasında çalışıyordu Givet, yine eskisi gibi saçları perçem perçem kalkık, yine eskisi gibi neşeli ve yine eskisi gibi uzlaşma nedir bilmezdi. Ve Mado, bütün hayatının bu insanlara, Lejean'a bağlı olduğunu biliyordu.

Savaş bitmişti ve yeni bir güne başlamak gerekiyordu: Ama sabah kapalı, soğuk, asık yüzlüydü. Çevresinde değişiklikler görüyordu Mado; yüreksizlikler, haksızlıklar görüyordu. İşgal günlerinde Almanlara yaltaklananlar, bugün zenginlemişler ve bunlar yolda mimlenmiş bir tanıdığa rastladıkları zaman, korkup yollarını değiştiriyorlar, bağıra çağıra vatanseverliklerinden söz ederek komünistlere kara çalıyorlardı. Ve Mado, Mickey'nin ölmeden az önce söylediği bir şarkıyı anımsıyordu sık sık:

Ötekiler karşılayacak güneşi.
Şarkı söyleyip içecekler sabahlara dek
Ve belki de hiç akıllarına bile gelmeyecek,
Nasıl, ama nasıl isterdik biz de yaşamayı.

Evet, işte bu insanlar içip şarkılar söylüyorlar, yeniden Savoie ya da Limousin'de tatillerini geçirebileceklerine seviniyorlardı. Serge Lifar'ın Opera'da yeniden dans etmeye başlamış olması, Amerikan sigaralarının yakında satışa çıkacağı ya da "Tour d'Argent"da savaştan önce olduğu gibi yeniden yemek yiyebilecekleri, üzerinde durup konuştukları başlıca konulardı...

Mado'nun şaşkına dönüp sersemlediği bir andı. O en korkulu günlerde onu Berty'nin evinden çekip ayıran, içindeki ateş olmuştu: Şimdi yine o ateş

kurtarıyordu onu.

Öyle tutkuyla, öyle kendine acımadan çalışıyordu ki, savaşıyor sanılabilirdi. Çeşitli yerlerde çalışıyor, söylenen her şeyi yerine getiriyordu. Çalışma Bakanlığı'nda (Bakan Croizat çağırmıştı onu buraya), Ivry'de (bir kreş kurmuştu burada), Humanité'de çalışıyor, kadın komitelerini örgütlüyor, grevcilerin çocukları için para topluyor, mitinglerde konuşuyordu. Öyle ilk planda görünen, bağırtılı bir rol değildi onunkisi, gösterişsiz, sessiz, zor ayrımsanır bir görevi vardı. Ama herkes tanırdı onu, ve mitinglerde konuştuğu zaman, –her konuşmasından önce bir öğrencinin sınav heyecanını yaşardı– pek az kimse düşünürdü, bu gösterişsiz kadın da kim diye.

Düşmanları da tanırdı onu: Kimi onun rolünü büyütür, kimi de, bu kadının kendi aralarından çıkmış biri olduğunu, keyfine düşkün Lancier'nin kızı ve Berty'nin karısı olduğunu düşünerek öfkeden kudururdu. Ama şu var ki, hepsi de nefret ederdi ondan. Boş yere mi söylemişti Neales onun için: Mado, içinden çıktığı insanlar için bir korkuluktur, "yeni bir gazyağı satıcısıdır" diye...

Dostları olsun, düşmanları olsun, sakin, kendinden emin görürlerdi onu. O canlılığın, o apaydınlık gülümsemenin, o gönül okşayan, umut veren sözlerin ne büyük bir çaba sonucu olduğunu hiçbiri bilmezdi. Bu, düşe benzeyen, ama yine de gerçek olan hayatta herkes işlerini yoluna koymuş, ya evlenip barklanmış, ya da kendine yakın birini bulmuştu. Yoldaşları sık sık karılarından, kadın arkadaşlarından, çocuklarından söz ederlerdi ona. Akşamları Arago ya da Port-Royal bulvarlarının gölgeleri aşıkların fısıltılarıyla dolardı. İtalya Meydanı'nda atlıkarıncalar döner, laternaların dik kafalı, kederli sesleri duyulur, kızlar, sevdiklerinin kollarını sıkarlardı. İşte böyle yıllar yaşanmaktaydı dünyada ve Mado ancak bu yıllarda anlamıştı Sergey'i nasıl sevdiğini... Daha fazlası olamayacak kadar her şeyini ona vermişti...

Pierre Godet ile arkadaş olmuştu sonra; genç, yetenekli bir tarihçi olan Pierre'in Humanité'de yazıları çıkardı arada bir. Rahatlık duyardı Mado onun yanında; maziyi çok güzel anlatırdı Pierre –Savoie'da çarpışmıştı kendisi–, edebiyattan söz eder, yeni moda yazarları gülünçleştirip alaya alırdı. Nedense Sergey'e benzetiyordu Pierre'i. Belki de, o coşkun, telaşlı, heyecanlı hallerini hafif, hemen hemen belirsiz bir gülümsemeyle

birleştirmesiydi benzer yanları. Pierre'le sık sık buluşuyorlardı. Dolaşıyorlar, toplantılara gidiyorlar, küçük kahvelerde oturup tartışıyorlar, geçmişi anımsayıp o günlerden konuşuyorlardı.

Derken Mado, Pierre'in giderek sıklaşan ısrarlı bakışlarını duymaya başladı üzerinde. Açıklamak istedi ona durumu; ama konuşturtmadı Pierre onu. Bir akşam sahile inmiş dolaşıyorlardı. Sandalların birinden yanık bir türkü duyuluyordu, ıslak yaprak kokuyordu çevre, sonbahardı. Pierre kendini tutamadı, Mado'yu kucakladı. Mado kendini Pierre'den uzaklaştırarak, tatlı ve son derece inandırıcı bir sesle: "Olmaz Pierre," dedi, "başkasını seviyorum."

Daha sonra kendi kendine düşündü: Ama Sergey yoktu ki artık... Hayır, yine de vardı o, yüreğindeydi ve gerek düşünsel plandaki kişiliğiyle –ki her seferinde Mado'yu heyecanlandırıyordu bu– gerekse hemen her gün birlikte bulundukları Stalingrad Meydanı'yla ve başka binlerce küçük ama değerli anısıyla yüreğinde yaşıyordu o. Birbirlerine onca acı ve tatlı sözler söyledikleri kestane ağacının altındaki sıraya bir kez olsun kararsızlık geçirmeden oturduğu olmamıştı; ama her seferinde de, ağacın önünden geçerken gülümser ve Sergey'le birlikte burada otururken görürdü kendini: Sergey onu öpmekte, o da bütün bir hayata bedel bir mutlulukla "Sergey... Sergey'im" diye fısıldamaktadır.

Mado akşam, Suchard'ın gömülmesinden sonra hareket etti. Sergey'i de aynı istasyonda –Kuzey garında– uğurlamıştı yıllar önce. Halk tatilden dönüyordu. Kadının biri gülümseyerek, "o kadar yandım ki Saint-Tropez'de" diyordu, "'A a bir melez gelmiş eve...' diye takılacaktır şimdi André." Mado'yu geçirmeye Claude gelmişti istasyona. "Dikkatli ol." dedi Claude, "akıllarını yitirmiş bu haydutlar..."

Madencilerin köyüne sabah erken saatlerde vardı Mado. Çevrede her şey kapkaraydı, hüzün verici evler; inceden, ama sürekli yağan yağmur altında titreyen kanal, hatta yağmurun kendisi, gök... Her şey kapkaraydı. Mado belediye başkanlığına nereden gidebileceğini sordu.

— Sağdan, dedi yaşlı bir kadın. Yalnız gitmeseniz iyi olur... Hey Tanrım, kim icat eder bunları bilmem ki: Kendinden olanlara karşı savaşmak?

Bomboş, uzun bir cadde. Arada bir isten ve kurumdan kararmış evlerden, parlak, açık renk saçlı, parlak gözlü, yaşının çok üstünde kaygı dolu çizgiler taşıyan bir çocuk başını uzatıyor ve hemen ardından geri çekiliyor. Postahane, kahve, dükkânlar, kapı ve pencerelerine çapraz tahtalar çakılmışçasına kapalı. Kasaba ölü gibi... İn cin top oynuyor... Mado köşeyi döndü ve durdu: Gerçi gazetelerde okumuş, hatta Huma'da bir de fotoğrafını görmüştü, ama bu kadar da olabileceğini doğrusu hiç düşünmemişti. Birkaç bin madenci ocaklara giden yolu barikatlarla kapatmışlardı. Fıçılar, sandıklar, çuvallar, telgraf direkleri ve bir sürü kırık dökük, ıvır zıvır eşya yığılmıştı yola. Barikatın üzerinde, ellerinde yalnızca taş bulunan işçilere karşı otomatik tüfekli CRS'ler yürüyordu.

Madenciler sessiz bekliyorlardı. Bazılarının yüzünde kapkara damarlar kabarmıştı ve bu insanlar sanki ömürlerinin yarısını yer altında geçirmişlerdi, ilk gençliklerinden beri patlamalara, coşkun atılımlara, ölüme alışkındılar, hazırlıklıydılar sanki.

Yaşlı bir madenci fırlayıp barikatın üzerine çıktı. Sert, kapkara yüzünde ak düşmüş bıyıkları göze çarpıyordu.

— Erkekseniz ocaklara ineydiniz asalak herifler!

Her şey o kadar hızla olup bitmişti ki, Mado kendini bir an için Makide, Dédé'nin, Ayı'nın, Mickey'nin yanında sandı. Yaşlı madenci iki eliyle göğsünü tutarak yere yıkıldı. Taşlar uçuyordu havada. Jandarmalar el bombalarını fırlatmışlardı. Kendinden geçen Mado barikatın üzerine, az önce yaşlı madencinin durduğu yere fırladı ve:

— Durun! diye bağırdı.

Yeniden takırdadı makineliler ve sonra birdenbire tüm sesler kesildi. Jandarmalar kararsızdılar, cesaret edemiyorlardı daha ileri gitmeye. Subay, Bethune'e telefon etti: "Zırhlı arabaları gönderin!"

Kara ev, kara yağmur, kara gök. Mado boş ve soğuk bir odada madencilerin yaralarını sarıyor, Makideyken çok sık yaptığı bir iş bu. Büyük bir ustalıkla hareket ediyor parmakları.

— Acıyor mu? diye soruyor tatlı bir sesle yaşlı madenciye.

— Hayır! diyor adam başını iki yana sallayarak. Zor soluk alıyorum yalnızca... Ama... gördün değil mi, gelemediler üzerimize...

21

Mado, sabahtan gece geç saatlere dek çalışıyordu: İşçi örgütleri ve belediyeler, kaç çocuk barındırabileceklerini açıklıyorlardı; Paris'ten, Lille'den, Brüksel'den erkekler ve kadınlar geliyor, grev süresince bakmak için çocuk istiyorlardı; bu gelenler işçi, memur, öğretmen gibi güç hayat koşulları içinde olanlardı; "Çorbada bizim de tuzumuz bulunsun" diyorlardı. Mado, çocukları gidecekleri yerlere göre ayırıyor, giydirip kuşatıyor, avutuyordu: "Yarın denizi göreceksin, kocamandır deniz, masmavidir. Hem, Marsilya'da şimdi yaz var, ılıktır oraları. Bu gideceğin amcaların da senin yaşında çocukları var üstelik. Noel'de yeniden buraya, annenin yanına döneceksin." Küçükler hemen sakinleşiyorlardı, yaşları daha büyük olanlarsa, yüreklerinde büyük bir burkuntuyla ayrılıyorlardı: Kasabalarından az ötede tanklar duruyordu, evde ise sessizlik egemendi; baba, yoldaşlarıyla birlikte maden ocaklarını koruyor, anne, dudaklarını ısırmış öylece susuyordu; mutfak tamtakır, tabaklar tertemizdi... Mado çocukları geçirmek için istasyona gittiğinde "Biz de çocuk almak için gelmiştik" diyen yeni gelenlerle karşılaşıyordu.

Başka başka insanlar, Dumas ve Berty fabrikalarının işçileri. Dédé ve Sembat, Lejean ve Manolo her sabah parçalarcasına gazetelere saldırıyorlardı: Madenciler dayanabiliyorlar mıydı? Ücretlerin artırılması istemiyle başlayan grev, herkesin ilgilendiği, ulusal bir sorun olup çıkmıştı. Kapkara, is içindeki evlerin duvarlarına tebeşirle aynı sözler yazılmıştı: "Ekmek. Özgürlük. Barış." Mado'nun çalıştığı komiteye her gün Fransa'nın çeşitli kentlerinden toplanan paralar gönderiliyordu; insanlar, aylık ücretlerinin yarısını, kara gün için biriktirdiklerini, nişan yüzüklerini, sofra gümüşlerini... neleri var neleri yoksa grev komitesine gönderiyorlardı. Bayraklarla süslenmiş yük arabaları içinde, Provence, Limousin, Beauce köylülerinin gönderdiği un, patates, ve tereyağı geliyordu komiteye. Üç yüz bin silahsız maden işçisi, zırhlı arabalı, gaz bombalı, tanklı bir orduyla dövüşüyordu. Yaşlı madenci Lacoste, Mado'ya:

— Montceaules-Mines'de, dedi, bizimkiler CRS'leri ocaklardan attıkları gibi, subaylarıyla birlikte bir de süvari bölüğünü tutsak almışlar... Bizim durum da fena sayılmaz, önceki gün Denain'de CRS'ler ocakları ele

geçirmişlerdi, dün ise hepsi oradan kovuldular, hele bu baylardan kırk tanesinin tabanları yağlayıp kaçışları vardı ki, kurşun yetişmezdi artlarından. Bugün de rövanşı almak istiyorlar tabii, kudurganlıkları ondan, ama bakalım, el mi yaman, bey mi yaman göreceğiz...

Grevin başlangıcında Neales, Albay Roberts'e, grevcilerin iki haftadan fazla dayanamayacaklarını, Bédier'nin böyle söylediğini yazmıştı. Oysa beşinci haftasındaydı grev... Bédier, Neales'e geldiğinde Atlantik Paktı'ndan söz açmıştı. Neales, bir kâğıt parçası üzerine çam ağacı çiziktiriyordu, birden Bédier'nin sözünü kesti: "Bir Elbe hattıdır tutturmuş gidiyorsunuz, oysa ellerinde silah bile olmayan madencilerle baş edemiyorsunuz daha..."

Tuhaf bir yaşayıştı Mado'nunkisi: Çocukların çığlık çığlığa şamataları, tankların homurtuları, tutulan gözyaşları ve makineli tüfek takırtıları arasında sürdürülen bir yaşayıştı bu. Bültenler asılmıştı kasabanın her yanına: "Moch'un elinde bizden on altı kişi, bizim elimizde ise onlardan yüz yedi kişi var. Dün Vicoigne'da CRS savunma hattımızı yardı: İki yoldaşımız öldü, yedisi de yaralandı. Denain bölgesinde Marocain'lerin saldırıları püskürtüldü." Hemen her gün birkaç gömülme olayı oluyordu. Kasabanın çevresine bir CRS birliği yerleşmişti. Geceleri burada içki içilip şarkılar söyleniyor ve sarhoş naralarıyla bağırtıları madencilerin sessiz, kara evlerine kadar varıyor, süzülüp içeri giriyordu. Eğer çocukları açlık tehlikesinden kurtulmuş olsa, madencilerin savaşmakta hiç güçlük çekmeyeceklerini gayet iyi biliyordu Mado. Ve daha da kötüsü: Çevresinde bir savaş yürütülüyor olmasına karşın o bu savaşa katılamazdı.

Çok huzursuz günler yaşanıyordu kasabada: CRS'ler ocakları ele geçirmişlerdi. Söylentiler dolaşıyordu işçiler arasında: "Sarıları getireceklermiş..."

— Akşam bütün halkı toplayalım, dedi Lacoste, Mado'ya. Herkes üzgün, kimsenin ağzını bıçak açtığı yok... Kolay da değil hani, altı hafta oldu... Sen iyi konuşuyorsun, onlara bir şeyler söylersin, canlandırmak gerek halkı...

Grevin ilk günlerinde toplantılar çok gürültülü geçerdi; bağırır, şarkı söylerdi halk. Oysa şimdi kaşları çatık, suskun duruyorlardı. İlk konuşmayı Lacoste yaptı:

— Otuz dört yıldır yeraltında çalışırım. Birçok grev geldi geçti başımdan, ama böylesini görmedim. Tüm halk bizimle birlik... ve bu deli ediyor, çıldırtıyor onları. Size bir şey söyleyeyim mi: Moch'a gazları kim gönderdi biliyor musunuz? Amerikalılar... Charles Leduc kör oldu; çok ağır, korkunç bir suçtur bu. Sabah onun yanındaydım, gözleri bantlı yatıyordu. Ne dedi bana biliyor musunuz? "Gözlerim olmasa da bunun kimin işi olduğunu görüyorum" dedi. Bizi yok etmek istiyor onlar, biliyorlar savaşa gitmeyeceğimizi. Moch'un haydutları ocakları yıkıyor, taş üstünde taş bırakmıyorlar. Oysa biz ne iyi bakardık onlara... Moch bizi korkutabileceğini sanıyor. Oysa tanklar ülkeye kömür verebilir mi? Asalak herifleri aşağıya indirip ellerine madenci kazmasını vereceksin ki... Dün tam dibimde bir bomba patladı. Elli dokuz yaşındayım, gerçi yaşayacağım kadar yaşadım, ama yine de ölmek istemiyorum, kaldı ki, bir Amerikalı gibi yaşamaktansa, bir Fransız gibi ölmek bin kat daha iyidir...

Anzin'den gelen maden işçisi André, Mado'yla ta Makiden tanışıktı. Dinleyici işçilere de tanıttı Mado'yu:

— Dört ay onunla aynı müfrezede savaştım. Bütün eylemlerimize katılmıştır kendisi. Bizimle birlikte köprü uçurmaktan tutun da, Limoges'u aldığımızda en önden yürümeye varana dek... Ben böyle yürekli kadın görmedim ömrümde. France'ın burada olduğunu ve çocukları emin yerlere göndermekle uğraştığını söylediklerinde, koşup görmeye geldim onu... Makideyken France derdik biz ona, güzel bir addır, ve benim için France, Fransa demektir..

Mado son derece heyecanlanmıştı, güçlükle başladı konuşmasına:

— Dün yüz yirmi çocuk daha gönderdik Nice'e. Çok sayıda mektup alıyoruz: Hepsi de kendi çocukları gibi kabul ediyor onları, hoş tutuyorlar... Makideyken André sık sık buraları, Kuzeyi anlatırdı, ama ben ancak şimdi anladım kuzey insanının ne demek olduğunu. Başkaları aydınlıkta yaşasın diye, karanlıkta yaşamak... Herkes görüyor ve anlıyor bunu. Dün, Douarnenezli yaşlı bir kadından bir mektup aldık. Üç oğlu varmış ve üçünü de Direniş Hareketi'nde yitirmiş. Zarfın içine de beş yüz frank koymuş. "Elimde avucumda olan bu" diyor ve ekliyor: "Madenciler için kendi çocuklarımmış gibi endişe duyuyor, meraklanıyorum..." Moch'a böyle mektup yazar mı hiç kimse? Belçika'dan, İskoçya'dan, İtalya'dan, Rusya'dan paralar gönderiliyor komitemize. Bir Ayı vardı, Rus... André tanır...

Makideyken bizimle birlikte dövüşüyordu. Kırk bir ve kırk iki yıllarında Rusların ne güç günler geçirdiklerini anlatırdı... Ama Ruslar yılmadılar, dayandılar... Bugün Yunanistan'da da savaşıyor insanlar. Çinliler dün bir kentlerini daha özgürlüğe kavuşturdular. Çoğuz biz, hem de pek çok, artık bizi hiç kimse ezemez... Yalnızca biraz dayanmamız gerek...

Mado konuşmasını bitirdiğinde, kalabalıktan birisi bağırdı:

— Söz istiyorum! Bir öneride bulunacağım.

Lacoste kuşkuyla baktı kürsüye doğru ilerleyen adama: Sakın şimdi greve son vermeyi önermesindi? Tıknaz, asık yüzlü bir adam sessizce kürsüye geldi ve tane tane:

— Dayanmamızı, greve devam etmemizi öneriyorum, dedi.

Lacoste, Mado'yu kucakladı:

— Çok güzel konuştun: Sade, ama dokunaklı... Ama dur bakayım, nedir o gözündeki yaşlar senin?

— Sana öyle gelmiş, dedi Mado utanarak.

Sonra da kendi kendini kınadı: Hiçbir zaman öğrenemeyeceğim konuşmayı, heyecanlanıyorum ve bir şey anlaşılmıyor söylediklerimden...

Oysa Mado sözlerinin insanları ne denli heyecanlandırdığını bilmiyordu. Onların belli belirsiz düşündükleri şeylere açıklık kazandırıyordu: Bu ocaklar, cephenin küçük bir parçasıydılar. Ve büyük bir savaştı verilen, onlara da dayanmak düşüyordu, dayanmalıydılar...

Ocakların yanında jandarmalar duruyordu, ama kimse işe çıkmadı. Morali düzelmişti herkesin.

Gazeteler birdenbire Mado'yla ilgilenmeye başlamışlardı: Okuyucuların dikkatlerini CRS'lerin canavarlıklarından başka yönlere çekmek gerekti. Mado'nun Kuzeye kundakçılık için gönderildiğini, madencileri askerlere karşı kışkırttığını, kararsız olan ikircikli davranan işçilere gözdağı verdiğini yazıyorlardı. L'Eclaireur du Nord, "Yüzlerce insanın hayatı bu kadının yüreğinde kara bir leke gibi durmaktadır" altyazısı ile Mado'nun bir fotoğrafını basmıştı. Ancak bu konuda rekoru kıran Dumont olmuştu:

"Bizlere bu kadının, kocasını güya politik birtakım nedenlerden dolayı öldürdüğünü söylemişlerdi. Ben şimdi Berty'nin yanılgıları üzerinde duracak değilim: Ölülerin ardından konuşmamak töredir ve bu töreye saygılı olmamız gerekir. Ancak bir şeyi avazımız çıktığı kadar bağırmanın zamanı da gelmiştir: Bu Kızıl Madeleine, kocasının politik görüşlerinden bin kez daha fazla olarak onun kapitaline ilgi duymuştur. Para için işlenmiş olan bu cinayeti komünistler kahramanlık gibi göstermeye çalışmışlardır. Bu sahte vatansever şimdi de Kuzeyde eyleme geçmiş bulunmaktadır. Bu kadının, sanayiimize indirdiği korkunç darbeye ve milyonlarca Fransızı bir dilim ekmeğe muhtaç hale getirmesine karşılık ne kadar Rus altını aldığının yargı organlarınca en kısa zamanda aydınlığa kavuşturulacağını umuyorum."

Mado üzerine yazılan bütün makaleleri Paul Martin kesiyor ve saklıyordu. Gaulist bir grup olan "Jeanne d'Arc" grubunu Gestapo'ya ihbar ederek yakalattırdığı için 1944 yılı aralığında kurşuna dizilen polis komiseri Martin'in oğluydu Paul. Büyük bir yas içinde olan dul Bayan Martin'i, hemen her zaman kendisine babasından miras kalan mezar taşları mağazasında görmek mümkündü. Paul, annesiyle birlikte yaşardı. İlkbaharda olgunluk sınavlarını vererek diplomasını aldığında annesi hukuk fakültesine girmesini istemiş, Paul ise okumanın koyun gibilere özgü bir şey olduğunu, kendisinin gerçek hayatı yaşamak istediğini söylemişti. Hemen her akşam sinemaya gidiyordu; gangsterler, alık, bön birtakım zenginleri öldürüyorlar, boş gezenin boş kalfası delikanlılar güzel güzel kızları tavlıyor, Kaliforniya dağlarında Kızıl casus avına çıkıyorlardı. Paul öfkeden kuduracak gibi oluyordu: Amerika'da insanlar mutluluğa kavuşuyorlardı; burada, Lens'te ise ha babam de babam çalışıp kafa patlatmak ve sonra da geberip gitmek düşüyordu insana. Bir kuyumcu dükkânını soysa, ya da bir milyonerin kızıyla tanışsa ne güzel olurdu... Tiksinerek aynaya bakıyordu: On dokuz yaşındaki bir insanın yüzü müydü şu yüz? Ya şu nalet ergenlik sivilceleri? Annesinden yalvar yakar aldığı paralarla "Select" bara gider, kokteyl içerdi. Bu barda birtakım genç insanlarla da tanışmıştı. Onlar da onun gibi "koyunlar"dan nefret ediyorlar, bir de ondan farklı olarak, yalnızca sinemayla değil, politikayla da ilgileniyorlardı. Paul Martin burada Gaullist olmuştu. Ama kendine yüzlerce kez şu soruyu soruyordu: General de Gaulle'den nefretle söz eden ve bu uğurda canını veren bir polis komiserinin oğlu olarak babasının

savaştığı safın karşısında yer alabilir miydi? Paul, bu kuşkusunu yeni dostlarından birine açtı ve ondan şu yanıtı aldı: "Geçmişi eşelemenin anlamı ne? Senin baban her şeyden önce komünistlerden nefret eden bir adamdı; öte yandan, bu karga sürüleriyle generalden daha iyi kimse baş edemezdi..." Yatıştırmıştı bu sözler Paul'ü. Komünistlerle hesaplaşmanın zamanı geldi, babamın öcünü alacağım. Barda onun da bulunduğu birtakım gruplarda Moskova'dan, Maurice Thorez'den, grevcilerden söz edilirdi ve o bunları dinledikçe yumuşak, aptal gözleri, katılaşıp sertleşirdi. Annesi dul Bayan Martin, bu sıralarda "Select"e neden bu kadar sık gittiğini sorunca "Orası," demişti, "bizim genel kurmay... Komünistlerin listesini düzenliyoruz, Ruslar gelmeden ortadan kaldırmak gerek hepsini..." Bir yerlerden bir de tabanca edinmiş ve cebinde taşımaya başlamıştı.

Planından da hiç kimseye söz etmemişti: Böyle şeyler önce yapılır, sonra konuşulurdu... Uzun uzun bakmıştı Mado'nun fotoğrafına. Yüzlerce Fransızı öldürmüş, yine de gülüyor!.. Babamı onun öldürmemiş olması yalnızca bir rastlantı. (Zaten rahmetli komiserin dostlarından kaç tanesi hep onun yüzünden ölüp gitmemişler miydi?) Bir numaralı düşmanımız bu kadın...

Akşam geç vakit komiteden çıkan Mado kasabanın bomboş ve upuzun caddesi boyunca yürüyordu. Birden bir tabanca sesi duyuldu. Kimsenin dikkatini çekmemişti ses. Ne bir pencere açıldı, ne de bir baş uzandı. Geceleri içkiyi fazla kaçıran jandarmalar, kendi kendilerini yüreklendirmek için pek sık ateş eder olmuşlardı bu sıralar. Mado da ne haykırdı, ne de en ufak bir ses çıkardı, neden sonra duydu sol elindeki acıyı. Paul tam yüreğine nişan almıştı Mado'nun, ama tutturamamıştı. Kemiğe de dokunmamıştı kurşun. Ateş ettikten sonra kaçmaya başladı Paul. Yüz adım ileride buldular kaçarken attığı tabancayı.

Eve varınca soyunmadan yatağa attı kendini Paul ve tüm gece boyunca da uyumadı. Sabah annesine, "Hindistan-Çin yörelerine gidiyorum ben," dedi. "Belki öldürürler beni oralarda, ama zerre kadar aldırdığım yok, burada da olsam geberip gideceğim nasıl olsa, hem de seni mezarıma mermer melek heykeli koymak zorunda bırakarak... İyisi mi sen bana bir elli bin papel ver de olsun bitsin bu iş."

Mado komiteye döndü, arkadaşları elini sararlarken Lacoste geldi koşarak:

— Nasıl oldu da akıl edemedik yalnız gitmemesi gerektiğini?.. Alçaklar, köşelere gizlenip ateş ediyorlar artık!.. Doktor şimdi gelecek...

— Niçin doktor çağırdın? Küçücük bir sıyrık topu topu... Ben ne düşünüyorum, siz ne yapıyorsunuz? Kala kala on sekiz bin frank kaldı elimizde, üstelik de yarın cumartesi; un, kahve, şeker dağıtmak gerek...

Sonra madenciler doluşmaya başladılar odaya. Öfkeleniyorlar, Mado'yu kucaklıyorlardı. Mado ise sakin, hatta neşeliydi; yapılacak işlerden söz ediyordu.

Ancak sabaha doğru, herkes gidip de yalnız kaldığında, Mado hiç de kendinde olmadığını anladı. Odanın içinde dolaşıyor, panjurları bir açıp bir kapıyor, ikide birde saatine bakıyordu. Kendine kızmaya başlamıştı. Utanmalıydı böyle sinirlendiği için. Ne olmuştu sanki? Faşistin biri elinde bir sıyrık açmıştı topu topu. Makideyken az mı olmuştu böyle şeyler?.. Gestapo'nun elindeyken bile kendini tutan, çözülmeyen Mado, şimdi enti püften bir şey için bozuluyor, altüst oluyordu... Ama o zamanlar dayanmak belki daha kolaydı? Sergey vardı çünkü. Ama hayır, güzel değildi böyle düşünmek, kadınca bir şeydi...

Makideyken nasıl hep Sergey'i düşlediğini, Ayı'yla karşılaşmasını, Ayı'nın Sergey'le birlikte savaştıkları günlere dair anlattıkları aklına geliyordu. Küçük masasının başına oturdu, hesap defterinden koparılmış bir kağıdı önüne çekti ve Voronov'a mektup yazmaya başladı:

"Benim Sevgili Ayı'm,

Nicedir –bir yıldan fazla belki–, hiç yazamadım sana. Bilmiyorum nerelerdesin, söylediğin kenti kuruyor musun? Soğuktur elbette şimdi sizin oralar, kar vardır, ama sen Ayı'sın, dokunmaz sana bunlar. Hiçbir şey dokunmaz sana zaten, bilirim seni. Ayı, Ruslar neden hep başarı kazanıyorlar, bunu anlamama yardım et. Sana bir madenci kasabasından yazıyorum, büyük bir grev yapıyoruz burada. Parti beni çocukların kasabadan boşaltılması işini örgütlemekle görevlendirdi. Herhalde gazetelerden okumuşsun, biliyorsundur: Burada da Makideki gibi saldırıp tepelemek için yetiştirilmiş bir müfreze var. Hatta tanklar bile var. Madenciler olağanüstü bir güç ve çaba göstererek dayanıyorlar. Eğer gazetelerden hükümetin madencileri yenilgiye uğrattığını okuyorsan,

yoldaşlarını fazla insafsızca yargılama, çok ağır koşullar altındayız burada. Paramız bitti bitecek, oysa hâlâ gönderilecek bir sürü çocuk var kasabada, hemen her evde aynı dram oynanıyor. Moch, Marocainleri saldı üzerimize, çok sert çatışmalar oluyor. Hâlâ eski France olduğumu sanma: Burada dünyanın en barışçıl işleriyle uğraşıyorum: Önce kasabadan çocukları gönderdim, şimdi de aş ocakları kurma işiyle uğraşıyorum. Ne kadar isterdim şimdi seni görebilmeyi! Sık sık senin ülkeni düşlüyorum, bir de bakmışsın şansım yardım etmiş, ta oralara gelip, Moskova'yı görmüşüm! Eğer Sergey'in annesiyle mektuplaşıyorsan, kendisini çok düşündüğümü yaz ona. Mickey'nin söylediği bir şarkı vardı Ayı'cığım, anımsıyor musun? "Erken öleceğiz biz seninle, Şafak atmadan çok önce." öldürdüler Mickey'i. Bazen kendi kendime "Peki, şafak nerede?" diye soruyorum. Kapkaranlık çevremiz çünkü. Ama hayır, o kadar da değil, bunu anlamak için madencilere bakmak yeter. Abartmıyorum, senin Ruslar kadar sağlam onlar da. Şu anda tüm Fransa canlanıp ayağa kalkmış durumda. Thorez, hiçbir zaman Ruslara karşı savaşmayacağımızı söylediğinde, insanlarımız ferahladılar, "Doğru", dediler, "savaşmayacağız" ve bunu bir ant gibi tekrarladılar. Burada, Fransa'da Ayı'cığım, çok kötü, çok rezilce şeyler görmüştün sen, ama söyle, halkımız nasıl, gerçek bir halk değil mi?

"Kurmakta olduğun kent hakkında yaz bana. Sonbaharın son günleri şimdi burada, ama neden bilmiyorum, bana aydınlık, mayıs gibi geliyor bu sonbahar, sizin oralarda hiç gece yok oysa şu sıralar..."

Mado kalemini bıraktı, Sembat'nın atölyesini, burada Sergey'le olan karşılaşmalarını düşünmeye başladı. O zaman, Kuzeyde, beyaz gecelerin sürdüğü yerlerde yaşamanın güzel olduğunu söylemişti. Sergey de başını arkaya atmış, bir süre gözlerini kısarak düşündükten sonra, "Ama, demişti, kışın da yirmi dört saat gecedir oraları."

Mado pencereye gidip panjurları açtı. Karanlıktı dışarısı... Uyuşmuş, donakalmış gibi uzun süre öylece durdu, sonra birdenbire genç Vernier'yi, onun bağırışını anımsadı: "Kimler izin verdi ateş etmesi için? Onların hepsini darmadağın edip senin öcünü alacağım!.. Bizi korkutabileceklerini mi sanıyorlar yani?" Hafiflemişti bunları düşününce Mado. Şimdi hem ihtiyar Lacoste'u, hem Lejean'ı, hem Ayı'yı görüyordu. Sergey, aşağıda, köşede duruyor, sigara üstüne sigara içiyordu. Mado, ona bir gülücük gönderdi ve uyudu.

22

René Morillot boş sigara paketini yere fırlattı. Bir akşamda yirmi sigarayı da içen o muydu gerçekten? Eğer öyleyse rezaletti bu!.. Yarın sabah yedide kalkması gerekti, oysa uyuyamayacağını bildiği için yatmıyordu bile. Saklambaç oynuyordu uyku kendisiyle: Gelir gibi oluyor, sonra hemen saklanıyordu.

Sabahleyin hastalarını çocuk dispanserinde kabul etti René: Her zamankinden daha çok sayıda hasta vardı bu sabah. İlkin, ağlamamak için dudaklarını ısırıp duran çelimsiz, zayıf bir küçük kızı muayene etti. Annesine çocuğun daha iyi beslenmesi gerektiğini söyleyince, kadın bir süre başını salladıktan sonra: "Kocam," dedi, "haftada iki gün çalışıyor..." Kentin dışındaki bir işçi mahallesindeydi dispanser ve buraya getirilen çocuklar, ışık görmez, derin avlularda büyüyen bitkiler gibi kuruyup kıvrılmışlardı. René gün geçtikçe daha bir duyuyordu güçsüzlüğünü: Bu çocuklara ne yiyecek, ne de güneş ışığı verebilirdi.

Dispanserden laboratuvara geçti, kobaylar üzerinde raşitizm hastalığı konusunda çalışıyordu. Her zamanki gibi elde ettiği verileri defterine yazdığı sırada laboratuvar direktörü Profesör Brunel girdi içeri. Sert, ama duygusal bir adam olarak tanınan profesör, elde ettiği sonuçlardan dolayı René'yi kutladı.

— Biz de, dedi René, madencilerin çocukları için yardım topluyorduk... Siz de bir şeyler bağışlamak istemez miydiniz?

Brunel, René'nin uzattığı kâğıdı elinin tersiyle itti:

— Greve başlarken bana mı sordular? Şimdi ne halleri varsa görsünler. Size de burada politikayla uğraşmamanızı salık veririm. Değerli bir meslektaşım olduğunuz için söylüyorum size bunları. Bana kalırsa araştırma sonuçlarından bir kısmını yayımlayabilirsiniz artık. Preparatlardan işinize yaramayanları da salın gitsin. Çocuk raşitizminin tedavisinde yarı zafere yaklaştık sayılır.

İşini bitirdikten sonra küçük bir restoranda alelacele bir şeyler atıştıran René, "Liberté" öğrenci derneğinin düzenlediği toplantıya gitti. Doçent

Bussard, "Batı'nın önemi" adlı bildirisini okuyordu. René, toplantının hareketli geçeceğini biliyordu. "Liberté" Gaulistlerin kurduğu bir örgüttü ve üniversiteye, akademik hayata politikanın girmesine karşı idi.

Bussard üstü kapalı bir şekilde başlamıştı: Ariel'in Caliban üzerindeki üstünlüğünden, "sanatın, tecrübesiz kimlik kontrol memurlarını şaşırtabilecek bir görünüşü" olduğundan ve Fransa'nın, Eski Yunan ruhunu hâlâ korumakta olduğundan söz etti. Alçak sesle konuşuyor, arada bir gözlerini kapatıp, aşağılık Caliban'ı itiyormuşçasına kolunu ileri fırlatıyordu. Valéry'den metin aktarımı yaptığı sırada sesini öylesine titretiyordu ki, hüngür hüngür ağlamaya başlayacak gibiydi. Ama bunun tersini yaptı, sesini daha da artırarak, daha açık, daha anlaşılır konuşmaya başladı:

— Bizim uygarlığımız, insanın değerini istatistiksel bakımdan sayılamaz bir karınca sürüsü durumuna indirgeyen Doğu'yu tehdit etmektedir. Batı öteden beri hoşgörülü ve sabırlı, Doğu'ysa yapısı gereği fanatik ve despotiktir. Küçücük yaşlarından başlayarak, gerek düşünce biçimlerinin, gerekse insan kişiliklerinin çok çeşitliliğini bir din gibi benimseyip kavrayan Elbe'den Gironde'a kadar tüm Avrupa insanının üzerine, gelişmiş bir teknikle de donanmış dev gibi bir virüs yürümektedir. Eğer biz kendimizi yüreklendirmez, saldırıya karşı koymaya hazırlanmazsak, Sovyet Hunları gelecek ve bizim eski Avrupa uygarlığımız bir hiçe dönüşecektir.

Konuşmacı salonu dolduran çok sayıdaki gaullist tarafından alkışlandı. Sonra René'ye söz verdi başkan:

— Bay Bussard'ın Batı'nın hoşgörülülüğünden, sabırlılığından ve Doğu'nunsa fanatik ve despot oluşundan niçin söz ettiğini, üzülerek söyleyeyim ki anlayamadım. Bana kalırsa engizisyon kıyımını icat eden Ruslar olmadığı gibi, anımsayabildiğim kadarıyla Hitler de Moskovalı değildir. Gelişen teknikle de donanmış virüse gelince, gerçekten varlığını sürdürmektedir bu. Verdiği vaazlarda herkesi okul öncesi çağında çocuklar olarak gören ve vaaz kürsüsünün üzerine de atom bombasını yerleştiren Amerika Birleşik Devletleri Başkanı'nı anımsamak yeter bunu anlamak için. Savaşın Avrupa'yı bir hiçe çevireceği konusunda Bay Bussard'la aynı düşüncedeyim. Ama Bay Bussard, Eski Yunan ruhuyla biraz fazlaca uğraştığından olacak bizlere bu savaşı asıl kimlerin istediğini açıklamaya zaman bulamadı...

Gaullistler hep bir ağızdan ve tempo tutarak "Moskova'ya! Moskova'ya!" diye bağırmaya başladılar. Birkaç kişi de onları protesto ederek "Susalım! Gürültü etmeyelim!" diye bağırdı. Bussard oturduğu yerden çığlık çığlığa:

— Bay Morillot, diye bağırdı, komünist mitinginde değilsiniz burada. Madencilerin grevi savaşa hazırlık değil de nedir? Fransa'nın savunma gücünü yıkmak için, altüst etmek için Moskova'dan emir alıyorsunuz siz...

René sıtma görmemiş bir sesle:

— Şu anda ben konuşuyorum, dedi. Kuzeyde olanlara gelince, gerçekten bir savaş hazırlığı var orada: Amerikalılar, Jules Moch'a Fransızları uslandırması için emir verdiler...

Gaullistlerden birkaçı René'nin üzerine atıldı. René üzerine gelenleri eliyle itince kavga başladı. Dinleyicilerden birisi sandalyesini kaldırdığı gibi yanında oturanın kafasına indirdi. Sehpalar devrilip yıkılmaya başladı. Başkan kavgacıları yatıştırmaya çalıştıysa da, başaramayacağını anlayınca elini sallayıp salondan ayrıldı. Komünistler René'nin çevresini aldılar ve kalabalıkla birlikte çıkış kapısına doğru ilerlemeye başladılar. Dışarda, caddede polis bekliyordu onları. "Dağılın!" diye bağırdı bir polis memuru ilkin, sonra da öğrencilerden birini yaka paça alıp götürdüler.

— Hep böyle oluyor, dedi René. Eski Yunan ruhundan başlarlar, karakolda bitirirler...

Eve gelir gelmez hemen çalışmaya koyuldu: Vietnam kültürü üzerine makalesini bitirmeliydi.

Sabaha üç saat vardı. Oysa René ne uyumayı denemiş, ne de bunu aklına getirmişti. Fazla çalıştığını, sigarayı azaltırsa iyi olacağını düşünmüştü yalnız. Yazdan beri içinde bulunduğu huzursuzluğun nedeninin Yvonne olduğunu kabul etmek istemiyordu bir türlü. Onu düşünmemeyi başarabiliyordu, ama yine de aralıksız olarak onun varlığını duyuyordu: İşte şimdi de burada, bu odadaydı, ona bakıyor, ve anlaşılmaz, acı, kederli, öylece susuyordu.

Ne yüreksiz, ne de zayıftı René. Doktor Morillot bir gün, "Eğer", demişti ona, "bir an için anatomiyi unutacak olursak şunu söyleyebilirim ki, senin yüreğinin çevresinde demirden, güzel bir çember var."

Anneleri öldüğünde René dokuz, kardeşi Pierre ise altı yaşındaydılar. Doktor Morillot oğullarıyla yaşıtlarıymış gibi konuşur, onlara, eski bir taşra doktorunun, hayatın iç yüzüne değin bilebileceği her şeyi anlatırdı. Eşitsizlik, alçaklık onu öfkelendirirdi; ama bir gün René tüm bunların nasıl değiştirileceğini sorduğunda ona şöyle demişti: "Bir şeyi ne kadar çok değiştirirsen, o kadar eski halinde bırakmış olursun." René daha delikanlılığında, babasının, acısını, her şeye karşı alaycı bir tutum takınarak gizlediğini anlamış onu hiç gücendirmemeye çalışmıştı. Babasına karşı koruyucu bir davranış içindeydi. Bir gün kendi kendine gülümseyerek şöyle düşünmüştü: Babama karşı babaca duygular duyuyorum...

Kardeşiyle çok iyi geçinirdi René. Zayıf, duygulu Pierre'i taparcasına severdi; savaş başlayıncaya kadar da birbirlerinden hiç ayrılmamışlardı. Pierre tutsakken ölmüş, René ise kardeşinin yokluğuna o günden beri hiç alışamamıştı, hatta inanamamıştı buna: Vücudunun bir yarısını kesip almışlardı sanki...

René de tutsak düşmüş, ama kaçmayı başarmıştı kamptan. Marsilya'da komünist olmuş, bildiri yazmış, dağıtmış, Alman "geçiş izin kâğıtları"nın sahtelerini hazırlamış, karakollara yapılan baskınlara katılmıştı. Kendisiyle aynı grupta, onlara bildiri ve bazen de silah getiren yirmi yaşlarında Nicole adlı bir kız vardı. Telaş, tehlike dolu günlerdi; pusuları, silah seslerini, uzun süren sessizlikler izlerdi. Akdenizin bile özel bir tasasızlık, kaygısızlık içindeymiş gibi göründüğü o günlerde René için Nicole'e heyecanlanmadan bakmak olanaksız bir şeydi. Mavi gözlü, esmer tenliydi Nicole. Küçük, etli dudakları vardı. Bir gün kendisini tutamadı René ve, "Seninle konuşmam gerek" dedi. Nicole gülümsedi: "Yarın yapılacak bir işim yok, istersen birlikte yüzmeye gidelim." Ama gelmedi sözleştikleri saatte. Gece Gestapo'nun eline düşmüştü. İşkence yapmışlardı ona, tırnaklarından içeri iğne sokmuşlar, üzerine buzlu su dökmüşler, ama konuşturamamışlardı: Susmuştu Nicole. Sonra Ravensbrück'e götürmüşlerdi onu ve orada ölmüştü. Savaştan sonra René'yi arayıp bulan bir kadın: "Nicole," demişti, "ille de bir şeye yandığını size bildirmemi istedi benden: Gestapo'nun kendisini bir gün daha geç yakalamamış olmasına..."

René de tutuklanmış, toplama kampına götürülmüştü Ruslar kurtarmışlardı onu oradan. Paris'e döndükten sonra sınavlarını vermiş ve çocuk doktoru olmuştu. İşçi toplantılarına gittiği zamanlar kendini

dinlenmiş duyardı. Her gün –bir başka nedenle değil– yalnızca komünist olduğu için kendisinden nefret eden bir sürü insanla karşılaşıyordu. Doktor Lesange, "Neyin düşlerini kurduğunuzu biliyorum," derdi sık sık. "Burada da şu 'halk cumhuriyetleri'nizden birini nasıl kurabileceğinizi düşünüyorsunuz. Ama size şunu söyleyeyim ki savaş, bomba, ölüm... bunların hepsi sizin o halk cumhuriyeti denen boyunduruk düzeninizden iyidir."

Yvonne'la bir rastlantı sonucu tanışmıştı René: Bir banliyö treninde gördüğü Yvonne'un güzelliğine vurulup kalmıştı. Yvonne'da öyle bir şeyler vardı ki, öyle çekici, öyle alışılmamış bir şeyler... herkesin dikkatini üzerine çekiyordu. İnce yapılı, beyaz tenliydi.

Kara gözleri insanda şaşkınlık uyandıracak şekilde parlar ve konuştuğu kişiyi –ona bakıyor olmasına rağmen– görmüyor, onun ötesinde bir yerlere bakıyor duygusu bırakırdı karşısındakinde. "Parma Manastırı"nı okuyordu Yvonne. René de ona en sevdiği yazar olan Stendhal'den söz etmişti. Yvonne kendisini dinlemiyormuş gibi gelmişti René'ye, ama biraz sonra:

— Bense, demişti Yvonne, korkuyorum, böyle kitapları okudum mu korkunç etkileniyor ve korkuyorum... Çocukluğum Savoie'de, ninemin yanında geçti. Dağlarla çevrili, küçük bir köydür Savoie. Dağlar bu kadar kocaman, bense küçücüğüm diye korkudan ağlardım hep... Stendhal'in açıkladığı duyguda bunlara benzer olsa gerek?

Tren durmuştu. Yvonne şaşkın şaşkın şöyle bir bakınmış, sonra kalabalığın arasında yitip gitmişti.

René, Chantilly'den gelen bu genç kızı sık sık düşünmüş, onunla yeniden karşılaşmayı düşlemiş ve sokaktan gelip geçen kadınlarda hep onun yüzünü aramıştı. Onun, dispanserin hüzün dolu ziyaretçileri arasında bulunabileceği kırk yıl düşünse aklına gelmezdi. Altı yaşında bir çocukla birlikte gelmişti Yvonne dispansere.

— Bir şeyi yok, dedi René çocuğu muayene ettikten sonra. Sizin değil herhalde çocuk?

Güldü Yvonne:

— Hayır kardeşçiğim. Ama benim de bu yaşta bir oğlum olabilirdi: Yirmi altı yaşındayım ben...

Arada bir buluşuyorlardı şimdi. Yvonne bir mimarlık bürosunda çalışıyordu. René zaman zaman ona telefon ediyor, birlikte tiyatroya gitmeyi ya da bir kahvede oturmayı öneriyordu. Yvonne, trende ilk karşılaştıklarında René'nin düşündüğü gibi düşsel bir yaratık değildi: Çok çalışıyor, şakalaşıyor, gülüyor, insanda görmüyor izlenimi bırakan gözleriyle hayatın en ince ayrıntılarını seçiyor, dikkatle izliyordu onu. Bir gün Alman askerlerinin iki Yahudi çocuğunu alıp götürdüklerini görünce onlara, "Siz insan değilsiniz!" diye bağıran ve böylece götürüldüğü Buchenwald'dan bir daha geri dönmeyen Yvonne'un babasının bir öğretmen olduğunu öğrenmişti René. Hasta annesine ve erkek kardeşine Yvonne bakmak zorunda kalmıştı. René'nin öğrendiği başka şeyler de vardı: Matematikten hoşlanıyordu Yvonne, tutumsuzdu, nazlıydı... İçinden, hiç kimsenin hoşuna gitmeyecek bir tip olduğunu düşünüyordu. Hayret, diyordu René kendi kendine, hayret! Benimle ciddi mi konuşuyor, yoksa şaka mı ediyor, bir türlü anlayamıyorum. Direniş Hareketi'ne katılan yaşıtlarına imrendiğini söylüyordu geçenlerde. "Aptalın biriydim o zamanlar, aklımın bir şeye erdiği yoktu" derken nasıl da içtendi, neredeyse ağlayacaktı... Oysa akşamleyin, sağ kolunda, dirseğinin hemen üstünde kocaman bir yara olduğunu gördüm. İlkin açıklamak istemedi, sonra da, "Hiç," dedi, "aptallık... Almanlar buradayken tanıdığın biri bir sandık getirip gizlememi istedi. Ne olduğunu bilmiyordum sandıkta. Gestapo'dan adamlar geldi, sandığı kimden aldığımı öğrenmek istediler... Söyleyemezdim... İşte böyle, hiç önemi olmayan bir şey." Sık sık tartışıyor benimle: "Komünistler," diyor, "her şeyi kesin çizgileriyle ayırmışlar: Ya ak ya da kara... Oysa hayat böyle değil ki..." Neden kırk yılında pakttan yana, kırk beşte grevlere karşı olduğumuzu soruyor. Bizden değilmiş gibi sanki... Ama birlikte gittiğimiz bir gösteride halkın üzerine yürüyen polisin ihtiyar bir adamı dövdüğünü görünce, o da polisin üzerine atılmıştı...

Yvonne'u düşünürken René hep aynı noktaya dönüyordu: Hiç mi farkında değil duygularımın? Belki de başka biri var hayatında? Okşarcasına bakıyor bana, ama eline elimle dokunmaya kalktım mıydı, nasıl da birden upuzak, bambaşka birisi olup çıkıveriyor.

Bir akşam kentin soğuk, tozlu dış mahallelerinden birinde yürüyorlardı. René ansızın:

— Mutluluğa inanıyor musun Yvonne? diye sordu.

— Bilmiyorum. Jeriko'nun tablosunu anımsıyor musunuz: "Medüzler salı üzerinde?" Kazadan sonra kurtulan bir kadın ve bir erkek... Fırtınadan bir saat önce kimbilir nasıldılar? Herhalde kızcağız denize bakıyor ve gülümsüyordu. Adam ise onun yanında duruyor ve mutluluktan söz ediyordu...

— Fırtınada bile olsa, mutlu olamaz mı insanlar?

— Çok komiksiniz siz René.

— Yürek var, duygular var...

— Yalnızca kitaplarda.

Keskin bir acı duydu René içinde. Soğutmuştu Yvonne onu kendinden. Soğuk rüzgâr kâğıt parçalarını döndürüyor, toz kaldırıyordu.

— Hayır, yalnızca kitaplarda değil. İyi biliyorum bunu...

Sesi kupkuru, hatta biraz düşmanca çıkmıştı. Yvonne özür diledi ve metronun kara deliğine girerek kayboldu. René aynı sevimsiz bulvardan geri dönerken bezgin bir halde düşünüyordu: Sonunda açılmışlardı işte birbirlerine. Şimdi hiç değilse bir şey açıktı: Sevmiyordu Yvonne onu.

Yvonne kentin banliyösünde oturuyordu. Yarı karanlık vagonun içinde, yanında duran kadına sırtını döndü: Gözleri kendisini ele veriyormuş, herkes onun ne denli mutsuz olduğunu görüyormuş gibi geliyordu ona. René'nin kendisinden hoşlandığını da nereden çıkarmıştı? Aptallık... Yalnızca iyi bir adamdı René, onun kendisi için can attığını görmüş ve incitmek, kırmak istememişti. Ama işte bugün itiraf etmişti: Başkasını seviyordu. Sevdiği kız da kendisi gibi güçlüydü muhakkak, fırtınada bile mutluydu onunla.

Yvonne eve varınca biraz annesiyle konuştu, kardeşinin ceketini yamadı, bulaşıkları yıkadı, sonra da ışığı söndürdü. Yaşamıyormuş gibi geliyordu ona: Şu konuşan, çalışan, soyunan kişi o değil, bir ölüymüş gibi...

Ertesi gün yine de bekledi: Bir de bakmışsın telefon edivermiş?..

Ama telefon etmedi René. Kendine müthiş kızıyordu: Bitirmek gerek artık bu işi. Neden hep onu düşünüyorum? Bir lise öğrencisi değilim, otuz iki yaşına geldim. İşim, parti, dostlarım var. Dört aydır görüşüyoruz. Onun beni sevemeyeceğini çoktan anlamalıydım; oysa kendimi aldatıp durdum. Çocukluk bu. İşte şimdi de ona telefon etmek istiyorum. Hayır, hiçbir zaman etmeyeceğim!..

Laboratuvardan çıkınca mitinge gitti René. Maden işçileri temsilcileri, morallerinin iyi olduğunu, ama işçi ailelerinin aç olmaları nedeniyle yardıma ihtiyaçları olduğunu söylediler. Herkesle birlikte René de alkışladı işçileri, Moch'u ıslıkladı, heyecanlandı. Eve dönerken, onsuz yapabilirim, diye düşünüyordu, herhalde kurtuldum bu dertten... Ama yine de gece hiç uyuyamadı: Yvonne, sevecen, uzak, ona bakıyordu.

Hep René'den telefon bekledi Yvonne. Bir hafta geçti. Yine bir gün karanlık metro treninde giderken ürküntülü bir heyecana kapıldı: Belki de anlamadım onu? Belki de o bunu benim için söylüyordu? Bütün gece bir aşağı bir yukarı gezindi durdu odasında, bazen yanılmış olabileceğini düşünerek sevindi, bazen kendisiyle alay etti: Gene neler kuruyorum? İki gün sıtmalı gibi dolaştı, sonunda dayanamayıp René'ye bir mektup yazdı:

"Hiçbir şey anlamıyorum ve şu anda da galiba en büyük aptallığı yapıyorum. Yanlış bu davranışım, biliyorum, ama sana söylemem gereken bir şey var: Son derece sıradan bir kızım, hatta belki de başkalarından daha aptal bir kız... Ama mutluluk istiyorum. Eğer yazdıklarımı boş ve can sıkıcı buluyorsanız, yırtın gitsin mektubu. Ama ben yine de iyi yürekliliğiniz için, şu dünyada var olduğunuz için –az şey değil bütün bunlar– size teşekkür ediyorum. Bana telefon etmediniz, herhalde doğrusu da buydu, ama ben hep telefonunuzu bekledim. Bana kızmayın, azarlamayın beni, başka türlü yapamazdım.

Sizin Yvonne"

René'nin saat yedide kalkması gerekiyordu. Ama ancak sabaha doğru içi geçer gibi olmuş ve hemen sonra da bir hışırtı ile uyanmıştı. Kapının altından bir mektup atılmıştı içeri. René mektubu birkaç kez okudu, sonra, –

belki düşte olup olmadığını kontrol etmek için, belki de Yvonne'un ince, küçük ellerini okşuyor gibi olduğu için– kâğıdı eliyle okşadı.

Gazeteyi açıp okumaya başladı sonra. Demiryolcular yirmi dört saatlik dayanışma grevi için oylama yapmışlardı. Bakanlık trenlerin aralıksız çalışacağını açıklıyordu. CRS müfrezeleri Kuzey garını işgal etmişlerdi. Sarılarla polis arasında çatışmalar olmuştu.

René'nin yüzü ışıdı. Nasıl insanlar var bizde! Geçen yıl işçilerin ezildiğinden, her şeyin kendileri nasıl isterlerse öyle olacağından söz ediyorlardı. Oysa şimdi ne söylüyorlar? Bu insanlarla hiçbir Amerikalı baş edemez... Dispansere neşeyle giren René'yi gören Doktor Lesange:

— Bakıyorum keyfiniz yerinde? dedi. Sizin Moskovalı dostlarınız anlaşılan Fransa'yı gömmeye karar verdiler.

René düşünüyordu: Yvonne bir araba bulmuştur herhalde Paris'e gelmek için? Atölyeye telefon etti, daha gelmediğini söylediler. Yarına kadar beklemek gerekiyordu... Ama işten çıkınca küçük bir "Citroen"i olan bir arkadaşına gitti. "Bu akşamlığına arabanı bana verebilir miydin?"

Issız, kötü aydınlanmış sokakta uzun uzun aradı evi. Sonunda kadının biri tarif etti evin yerini: Doğru gidin, tam karşınıza düşen büyük yapı... Heyecanla, kıvrılarak yükselen merdivenleri tırmanmaya başladı. Ev kocamandı: Bir sürü çocuk, kediler, radyolar...

Kapıyı Yvonne açtı, biraz beklemesini rica etti. Radyodan kısık, hırıltılı bir ses yükseliyordu:

Hiç umutlanma, şans yok,
Diyordu ona Tonette...

Yvonne başına bir eşarp bağlamıştı.

— Gidelim, burada konuşamayız.

— Arabam var, Paris'e gidebiliriz.

— Olmaz, annem hasta, hemen dönmeliyim. Biraz dolaşalım... Ne iyi ettiniz de geldiniz... René, sana her şeyi anlatmalıyım...

Sokak karanlık ve soğuktu. Rüzgâr çıplak, cılız ağaçları kamçılıyordu. Donuk bir Ayın kendini göstermesi ile bulutların arasında yitmesi bir oldu. Demiryolunu geçtiler; köprünün orada miğferli askerler duruyordu, içlerinden biri arkalarından bağırdı: "Tam bulmuşsunuz gezecek zamanı..."

Demiryolu boyunca uzanan patikadan yürüyorlardı. Yvonne grevden söz ediyordu: Sabahleyin bir sürü asker getirmişlerdi, huzursuzdu halk, bir çatışmadan korkuyorlardı.

Sonra, ikisi de sustular. Yvonne ansızın durdu ve kollarını ileri uzatarak René'yi kucakladı. Uzaklardan bir lokomotifin çığlığı duyuldu. Sonra semaforun çakmak çakmak, kırmızı gözü... Ve Yvonne çabuk çabuk, ama coşkuyla öptü René'yi. Sanki bir dakika sonra yitip gidecekti René.

23

Garcy, Neales'e politik durumu nasıl bulduğunu sordu. Neales dikkatliydi, yurttaşlarının kendine güvenir tonunun, Fransızları çoğu kez şoke ettiğini biliyordu.

— Hükümet kazandı savaşı; grevin kökü kurudu. Geçen yılki fırtınaların son yankısıydı bu zaten. Komünistlerin sinirlenmeleri boşuna değil, şimdi artık çok şey yapılabilir...

Sözünü tamamlamadan bir sigara ikram etti (kahvaltı yapmışlar, kahve içiyorlardı, Garcy heyecanlandı: Eğer Neales ona ne Bédier'nin ne de Schuman'ın söylemediği bir şeyi söylüyorsa, bu, bomba Bourbon sarayında patlayacak demekti...

— Siz bizim ülkemizi, sevgili Mr. Neales, yalnızca çok iyi biliyor değil; onu bizden daha iyi anlıyorsunuz da... Öğütlerinizin benim için özel bir değeri vardır.

— Aman efendim, hiç size öğüt vermeye cesaret edebilir miyim ben? Yalnızca izlenimlerimi aktarıyorum. Kaldı ki onlar da son derece yüzeyde şeyler. Bana kalırsa komünistler yenilgiyi kabullendiler. Bilmiyorum zafer için gerekli düzenli kuvveti gerçekleştirebilirler mi?

— Komünist partisinin dağıtılmasını mı söylemek istiyorsunuz?

— Hayır, böylesi ivedi önlemlerden yana değimdir ben. Çok sayıda namuslu işçi daha hâlâ Thorez'e inanıyor. Gözlerini açmak gerek onların. Eğer istiyorsanız, evet söylemek istediğim, yasaklayıcı olmaktan çok, eğitici olan önlemlerin alınması için gerekli adımların atılmasıdır. Örneğin ben gazetelerin nasıl olup da komünistlerin işledikleri suçlar karşısında susup kaldıklarını bir türlü anlayamıyorum. Kuzeyde ne haltlar karıştırdıklarını düşünebiliyorum: Zaten onların en çok tuttukları yöntem terör ve kundakçılıktır. Amaca giden yolda her araç başvurulabilirdir onlar için; eğer oyunlarında kendilerine yardımcı olacaksa, yaşlıları ve çocukları öldürmek konusunda bir an bile duraklamazlar.

Garcy düşünüyordu: Thorez'in partisi uykularından uyandırmıştı onları. İyiydi bu... Az mı titremişlerdi şu kredi işinin üzerinde...

Boğulurcasına öksürerek:

— Şöyle doğru dürüst bir sigara içebilmek için bile insanın sakin olması gerek. Savaştan önce giyotinin tehdit ettiği katilleri savunmuştum. Karım da bana benim insan değil, bir sinir yumağı olduğumu söylemişti. Fransa'yı komünist tehlikesinden korumanın gerektiği şu sırada ne demek gerekir acaba? Artık burada sinir yerine halat olması gerek insanda.

Biraz hayal kırıklığına uğramış olarak Neales'in yanından ayrılan Garcy, gazeteci Pélissier ile olan randevusuna gitti. Champs-Elysées'de bir kahveye oturup cansız, tutuk bir konuşmaya başladılar:

— Grev son günlerini yaşıyor, dedi Pélissier. Ama söylenilenlere bakılacak olursa, demiryolcular da "dayanışma" dedikleri bir harekete geçeceklermiş. Hiçbir şey kazandırmaz bu onlara, işleri biraz geciktirir, o kadar...

— Moskova'nın oyunları bütün bunlar, diye içini çekti Garcy. Ücretleri yükseltme yoluna gidemeyiz: Fiyatlar artıp duruyor, hem bundan kimsenin de kazancı olamaz...

Masalarına Fabre yaklaştı. Direniş kahramanlarından biri olarak bilinen Fabre'ın parlamento seçimlerinde adaylığını koyacağı düşünülmüştü, ama o bunu reddetmişti: "Ben iş yapmayı severim, dolap çevirmeyi değil." Büyük bir ihracat firmasının direktörüydü, milletvekilleri, gazetecilerle görüşür, Pélissier'nin dediği gibi "politika yörelerinde döner durur"du. Bazıları "romantik", bazılarıysa "serüvenci" olduğunu söylerlerdi.

— Nasılsın Fabre? diye sordu Garcy.

— Teşekkürler. Amerikalılar pek hoşnut değillermiş bizden galiba, ha?

— Bugün Neales'le birlikteydim yemekte. Bizim Rus sorunundaki durumumuzu iyi anlıyor. Onu kuşkulandıran şey başka... Konuşmamız boyunca dönüp dolaşıp komünistler konusuna geldi.

Pélissier kulak kabarttı:

— İlginç. Ne düşünüyormuş Amerikalılar partinin yasaklanması konusunda?

— Neales erken davranıldığı düşüncesinde; beklemek, bir şey yapamayacaklarını göstererek saygınlıklarını kırmak gerekirdi, diyor.

Pélissier gülümsedi:

— Biz bunu onsuz da biliyoruz.

Fabre pür dikkat dinledi Garcy'nin anlattıklarını, ama ağzını açıp tek kelime söylemedi. Bir subay oğlu olan Fabre gençliğinde pilottu, sonraları Brezilyalı bir büyük çiftçinin kızıyla evlenerek emekliye ayrılmıştı. Kayınpederi ona altın dağlar vaadetmişti ama, Fabre Fransa'dan ayrılmak istememişti: Fransa'nın yazgısına karşı sorumlu duyuyordu kendisini.

İktidara Halk Cephesi gelmiş, işçiler fabrikaları işgal etmişlerdi; başbakan, Cachin'in elini sıkıyor, frank habire düşüyor, milletvekilleri ise birbirlerini kalaylamaktan başka bir şey yapmıyorlardı. Fabre kararını vermişti: Uygarca tartışmak, oy kullanmak zamanı geçmişti. Kendisine adamlar buldu ve hükümet binalarını ele geçirme planları yapmaya başladı. Ancak bu işe girişme mutluluğunu bile tadamadı: Savaş başlamıştı.

Yenilgi ve bozgunu yaşadı. Fransa günahlarının bedelini ödüyormuş gibi geliyordu ona, ama yine de olup bitenleri bir türlü kabul edemiyordu. Vichy'e çağırdılar onu; o ise karısına: "Fasülye ekmek ya da ada tavşanı yetiştirmek daha iyidir" diyordu. Bir yılı aşkın bir süreyi acı verici bir hareketsizlik içinde geçirdi; sonra eski iş arkadaşlarından Binbaşı de Chantron'u buldu. Binbaşının Londra'yla ilişkileri vardı.

— Şimdi, demişti Fabre'a, en önemlisi, sağlam gruplar kurmaktır. Almanların üzerine saldıracak değiliz; kuvvet toplayıp, çıkarmayı beklememiz gerek. İşte o zaman eşit olarak yuvarlak bir masa çevresine oturabiliriz.

Fabre de kuşkularını binbaşıyla bölüştü:

— Çoktan sizinle ilişki kurmalıydım, ama Direniş Hareketi'nin komünistlerin elinde olduğu düşüncesi duraksattı beni.

— Hiç kuşkusuz komünistler iktidarı ele geçirmek istiyorlar, ama bizi Ruslar kurtaracak değil. Eğer çelik bir çekirdek oluşturabilirsek, pabuçları dama atıldı demektir onların.

Fabre binbaşıyla anlaştı ve Londra BCRA[15] temsilcilerinden "Châtelet" oldu.

Savaş bittiğinde Fabre işleriyle meşguldü. Birçok kimse onun artık politikadan soğuduğunu düşünüyordu. Ama o Fransa'nın yazgısı üzerine düşünmeye devam ediyordu. RPF'ye[16] girmemişti, Gaullist partinin sıradan bir politik parti olduğunu, demagog ve fırıldakçılardan oluştuğunu söylüyordu. Durumu tehlikeli buluyordu Fabre. Evet, komünistler hükümetten atılmışlardı gerçi, ama Direniş yıllarında yeniden toparlanmışlardı; ve bu, devlet içinde devlet demekti. Eskiden olduğu gibi, seçimlerde zafer kazanmak yerine, bir avuç yürekli adamı bir araya getirmenin daha önemli olduğuna inanıyordu. Oysa tablo on yıl öncekinden çok farklıydı: Komünistlere karşı savaş veriliyordu. Artık darbe düşleri kurmuyordu Fabre. Devleti yönetenlerden nefret ediyordu, ama yine de komünistleri tepelemede onlara yardıma hazırdı; anayasa, gelenekler, kör inançlar gibi bakanların elini kolunu bağlayan şeyler vardı, biliyordu. Dört ayrı grup örgütledi Fabre, her bir grup, ötekinin varlığından habersizdi.

"Lutesyum" adlı grup bunların en büyüğüydü ve grevlerle mücadele ediyordu. "Büyük Sekiz", Kızılların liderlerini izliyor ve gerekli durumlarda gereken önlemleri alıyordu. "Chateaubriand" grubu, polemik yapıp tartışmalara geçenleri yeniden kazanmak, provokasyon belgeleri uydurup "dava monte etmek" de bu grubun görevleri arasındaydı. Dördüncü grubun şairane bir adı vardı: "Peygamber Çiçeği" (Fabre, "Baldırıçıplaklar" derdi bu gruba.) Grup, Fabre'ın karısının bile bilmediği bazı görevleri yerine getirirdi.

"Peygamber Çiçeği" grubunun içinde eski bir parfümeri mağazası sahibi olan Luchaire de vardı. Bu, kırk yaşlarında, bir tutam seyrek, altın sarısı saçıyla kafasının kelini özenle örten biriydi. Son derece yakışıklı, efendi bir adamdı; yalnız çok ateşli bir mizacı vardı. Savaştan hemen önce politikaya merak salmış ve ateşli bir Doriot taraftarı olmuştu. Fabre, onun "Lejyon"la birlikte Rusya'ya gittiğini ve Borisov geri çekilmesi sırasında güç bela canını kurtardığını biliyordu. Bir gün şöyle demişti Fabre'a:

— Ahmaklıktı tabii bu... Çok tedbirli davrandınız siz. Politika bilgim yetersiz benim... Ama vicdanım tertemiz: Eğer şu iki komünisti saymazsak bir tek Fransız öldürmedim. Öte yandan öbür dünyaya gönderdiğim Rus sayısı birkaç yüzden az değil. Çocuklara bile partizan eğitimi vermiş keratalar; böylece de köylerde öbür dünyaya adam postalama bakımından işimiz başımızdan aşkın oldu.

Luchaire bir daha parfümeri mağazasına dönmemişti; onu çeken, büyüleyen şey "karaborsa"ydı: Yüksek fiyata Amerikan otomobili satımı, döviz ticareti vb... Hatta ilk zamanlar sigara karaborsası gibi enti püften işleri bile hor görmüyordu. Hayattan korkan, hoş, tatlı bir kızla evlenmişti. İyi bir koca olduğu için, karısı kendisine kör bir oğlan çocuğu doğurduğunda, "Aldırma," diye yatıştırmıştı onu, "iyi bir müzisyen olabilir, bunun için de göz gerekli değil ya..." Herkes onu bir tüccar olarak biliyor ve gizli birtakım tutkuları olabileceği kimsenin aklına bile gelmiyordu. Oysa yeraltı örgütleri, cinayetler, sabotajlar, komplolar tasarlıyordu. Kendisinden "Chevrolet"si için yedek parça alan bir müşterisi onu Fabre ile tanıştırdığında, sonunda aradığı mutluluğu bulduğunu anladı. "Baldırıçıplaklar"ın bir üyesi olmuştu o da artık...

Garcy'ye, Fabre'ın gizli bir örgütü yönettiğinden söz ettiklerinde gülümsemiş ve:

— Saçma! demişti. Herhalde komünistler uyduruyor bütün bunları... "Cagaule" ile geçirecek zamanımız yok, çocukça oyunlar bitti artık. Fabre bir romantik elbette, ama aynı zamanda ciddi bir adam, çocuk değil. Direniş yıllarının "Châtelet"sini anımsıyorum; Londra silahları hep onun aracılığıyla gönderiyordu. Şimdi Brezilya kahveleriyle meşgul Fabre, "mavi plan" ların tekrarıyla değil...

Garcy ile konuşmasından sonra Fabre düşünceye daldı: Neales haklı. Pélissier ve Garcy onun ne söylediğini anlamıyorlar; kendi kombinezonları içinde kokuşup gitmişler. Fazla da gitmemeli grevcilerin üzerine. Elebaşı ve tahrikçilere karşı ayaklandırma başlatmaya çalışmak gerek. Oysa yapılan ne? CRS işçilerin üzerine ateş ediyor. Ölüler, dullar, gözyaşları... Komünistler de fırsatı kaçırmayıp yararlanıyorlar bundan. Bu yolla yok edemeyiz onları...

Hemen Luchaire'i buldu ve planını açıkladı:

— İster Gaston'u, ister Poccardi'yi al.

— Gaston daha iyi: Makide bulunmuştu.

— "Tereyağı" var mı?

— Her şey tamam.

— Şimdi sorup öğrendim, sarıları[17] bulmuşlar. Ama yetmez. Az. Dört tren var. Tabii, en sonuncusu en iyisi bizim için. Compiégne'e kadar giden bir yolcu treni bu. Sıfır yirmide hareket ediyor. Bildirileri Paul getirecek size. Şimdi açıkça söyleyin: Üstesinden gelebilecek misiniz?

— Hiç merak etmeyin. Politika bilgim yetersiz demiştim size, çalışmaya gelince, bunu iyi yaparım. Luchaire başaracağından emindi, iyi bilirdi Gaston'u: Zor duruma düşürmezdi adamı. Ama yine de sordu:

— Başarabilecek misin?

Gaston gülümsedi:

— Bizi paraşütçü olarak yukardan bıraktıkları zaman, üç treni kırıntı bırakmamacasına un ufak etmiştim. Bundan çok daha zor bir işti: Her yerde karakollar, gözetleme noktaları vardı. Hiç kalır bu iş o günkülerin yanında...

Gece rüzgârlı, soğuktu, ama Luchaire heyecandan terliyordu. Elini çabuk tutmalıydı: Kırk dakika kalmıştı trenin gelmesine. Gaston çalışıyor, Luchaire ise basılmamak için çevreyi gözlüyordu: Ağzına kadar asker doluydu köy. Birden demiryolu yakınında yakalayıp öldürdüğü iki Rusu anımsadı. Tuhaftı şu hayat: Daha neler yaptıracaktı bakalım kendisine!..

— Nasıl, tamam mı?

— Az kaldı.

İyi ki bildirilerden birini yapıştırmışım, diye düşündü Luchaire, yoksa bu rüzgârda kimsenin eline bir tane bile geçmezdi...

Bildiriyi "Chateaubriand" grubundan Jarrie yazmıştı:

"Grev özgürlüğüne kasteden girişimleri protesto ediyoruz. Hükümet, sarıları kullanarak trenleri çalıştırmakla suç işlemektedir. Eğer suçsuz

insanların kanı akacak olursa, bu kan, Jules Moch'un üzerine akacaktır. Bizler, komünistler, artık olacakların sorumluluğunu taşımıyoruz. Ve and içiyoruz: Dayanışma grevi sürdükçe bir tek tren bile geçemeyecektir. Yaşasın Fransız işçi sınıfı! Kahrolsun halk düşmanları!"

Luchaire birden titredi: Yol boyunca birileri varmış gibi gelmişti. Bir kadın, bir erkektiler galiba. Gaston'u uyarmak istedi, ama çoktan kayıplara karışmıştı o. Koşmaya başladı Luchaire. Birinin "Dur!" diye bağırdığını duydu. Dönüp iki kez ateş etti ve yeniden bu kez daha hızlı koşmaya başladı. Köyün yakınında, arabayı bıraktıkları yerde Gaston'u gördü. Tam gaz Paris yolunu tuttular. Çok sarsılmıştı Luchaire: Her şeyi berbat etmişti. Silah sesleri, koşuşan insanlar... Ne diyecekti şimdi Fabre'a? Gaston da cinlerini iyice tepesine çıkarıyordu. Aptal aptal gülümseyip:

— Olur böyle şeyler, diye homurdanıyordu. Makideyken de olurdu buna benzer şeyler. Kumar gibidir bu: Ya hep, ya hiç!..

Dernières Nouvelles'in yazı işlerinde tam bir canlılık göze çarpıyordu.

— Birinci sayfayı yeniden bağlayın! Beş sütun üzerine manşet: "Komünistlerin korkunç suikastleri!"

Pélissier stenograf kızı çağırdı ve dikte etmeye başladı:

"Bugün sabaha doğru saat iki yirmi beşte Chantilly yakınında korkunç bir facia olmuştur. Komünistler yaptıkları tehditleri uygulamaya başlamışlar ve demiryoluna manyetik bir bomba koymuşlardır. 17 Nolu yolcu treni Compeigne'e gitmekteydi. İçinde çocukların da bulunduğu 218 yolcu, caniler tarafından az kalsın öldürüleceklerdi. Korkunç olay, ailesiyle birlikte olay yerinden üç kilometre uzaklıktaki Pré-des-Bois köyünde yaşayan Yvonne Déchellet adlı alçakgönüllü bir Fransız kızı sayesinde önlenmiştir. Yvonne Déchellet eczaneye gitmek için evinden çıkmış, sonra birdenbire durmuştur. Herhalde canileri fark eden genç kız onlara engel olmaya çalışmıştır. Bu sırada haydutlardan biri elindeki revolverle ateş etmiştir. Kurşun, şu anda Chantilly hastanesinde bilincini yitirmiş bir durumda yatan kahraman kızımızın göğsüne isabet etmiştir. Pré-des-Bois'da oturan sütçü dükkânı sahibesi Bayan Lebon da evinin önünden bir adamın koşarak geçtiğini gördüğünü söylemiştir. Suçlulardan birisi hemen olay yerinde yakalanmıştır; bu, Paris çevrelerinde ünlü bir komünist ajitator olarak

bilinen René Morillot'dur. Sanık suçu kabullenmemektedir. Komünist Partisi Merkez Komitesi'yle bu partinin kontrolü altında bulunan demiryolu işçileri sendikası, sabotajla hiçbir ilgileri olmadığını açıklamışlardır. Yvonne Déchellet'nin sağlık durumu iyiye doğru gitmektedir. Chantilly faciası heyecan ve tepkiyle karşılanmıştır. Yediden yetmişe her Fransız vatandaşı Kominform ajanlarının kara eylemlerine ne zaman bir son verileceğini sormaktadır."

Garcy sarsılmıştı. Gerçekten yapabilirler mi bunu? Ya René Morillot'ya ne demeli!.. Doktor Morillot'yu tanırdım, çok iyi bir adamdı. Oğlunun bir katil olacağı kimin aklına gelirdi? Ve bir doktor, içinde çocukların bulunduğu bir treni havaya uçurmayı nasıl düşünebilir?.. Gerçekten de tecrit etmek gerek bunları.

Neales gazetedeki haberi kırmızı kalemle çizdikten sonra sekreterine seslendi:

— Yıldırım olarak telleyin...

24

Daha Amerika'da bulunduğu sıralarda Nivelle sık sık şöyle düşünürdü: Arka kapıdan dönüp gidemem, ama bu işte de hiç başarı şansım yok sanırım. "Ne yaptı Bay Nivelle işgal yıllarında?" diyenler çıkacaktır. Evet, Almanlar geldiğinde ben yerimde kalmıştım; ama suç mudur bu? Kimseyi ele vermedim, hatta tersine, birçoklarını kurtardım. Avukat Laugier'de Londra'da basılmış birtakım bildiriler bulduklarında onun Emniyet Müdürlüğü'ne düşmesinden yararlanarak bildirileri yakmıştım, o da salıverilmişti. Şimdi milletvekili... Fabrikatör Rosen'i Auschwitz'e göndereceklerdi, adını listeden sildirmeyi başarmıştım. Böyle en az yirmi kişiyi kurtardım. Madame de Portail'in torununa kefil olmamıştım, ama o da öyle bir ters günde gelmişti ki... Yine de Albay Von Hallenberg'den çocuğun yaşını gözönünde bulundurmalarını rica etmiştim. Aleyhimde olan tek bir şey var: L'Oeuvre'de yazdığım makale. Ama yalnızca Bolşeviklere karşıydı sözlerini, ne müttefiklere, ne gaullistlere hiç dokunmamıştım; yine de ahmaklıktı bu. Kendimi temize çıkarmak için ne söyleyebilirim? Makaleyi 1942 ilkbaharında yazmıştım, birçok şey açıklık kazanmamıştı daha. Şairim ben, politikacı değil. Sonra Almanların ne mal olduğunu anladım ve palamarı kopardığım gibi soluğu İsviçre'de aldım. Beni Almanların salıverdiğini kim kanıtlayabilir? Albay Von Hallenberg öldü, izin kâğıdımı ise hemen o sırada yok etmiştim. O zaman gazetecilere bir Fransız yurtseveri olduğumu ve Fransa'nın kurtuluşunu Batı'nın zaferinden beklediğimi söylemiştim. Paris'te yayınlanan şiir kitaplarıma baksınlar, politikaya ilişkin tek bir sözcük bile bulamazlar. Açık konuşacak olursak, Hitler'in gücünü biraz fazla büyüttüm gözümde ben, ama bu bir suç değil, bir yanılgıdır...

Paris'te geçen iki haftadan sonra, çevresini gözlemleyen Nivelle biraz yatıştı. Gerçi bu arada Ce Soir'da "Kargalar Üşüşüyor" başlıklı bir yazı çıktı; yazar, Nivelle'in "bayağı bir hain" olduğunu, "Amerika'da Pegas'ını[18] yeni bir renge boyadığı"nı, "eskiden Gestapo'yu yarı Tanrı olarak tanımladığını, şimdi ise kayınpederini Tanrılığa terfi ettirdiği"ni yazıyordu. Nivelle öfkeyle fırlattı gazeteyi: Anlamamıştı bu makalenin kendisine ne denli yararı dokunacağını: İşgal yıllarını kimse kurcalamamış, ilgilenmemişti, oysa komünistlerin bu saldırısı kendisinin büyük, önemli bir

kişi olduğunu gösteriyordu. Opera fuayesinde, savaş öncesinden tanıdığı bir bakanla karşılaştığında, nasıl da ateşli ateşli sıkmıştı elini adam: "Komünistlerin hakkınızda yazdıklarını okudum. Sizi yalnızca onur kazandırır bu tür saldırılar. Bizim kültürümüzü ne yapsın onlar? Arnavut çobanın gevelemelerine hayrandır hepsi!"

Yeni evine yerleşen Nivelle hemen bazı dostlarını çağırdı. Bunlar, birkaç yazarla iki milletvekili, Dumont ve Garcy idiler. Çağrılıların birer bahane uydurup gelmeyeceklerinden korkuyordu Nivelle, ama hepsi gelmişti. Mary parayı havaya savurmayı pek severdi ve küçücük sandviçlerle, orta derece Porto'ya alışık konuklar için böylesi görkemli akşam yemekleri hayranlık vericiydi. Bu durum, Nivelle'in evinin gözdeleşmesine de yardım ediyordu.

Perşembeydi Nivelle'in kabul günü; evinde, şiirlerini ağır, ağdalı bir dille okuyan şairlerle politikacıları; soyut resme gönül vermiş ressamlarla hatırı sayılır, büyük bankerleri birlikte görmek mümkündü. Nivelle'in salonu, yalnızca buraya devam edenlerin alaca-bulacalıklarıyla değil, aynı zamanda burada hüküm süren düşünce özgürlüğü havasıyla da beğeniliyordu. Mary her fırsatta Amerika'nın foyasını ortaya çıkarıcı açıklamalarda bulunur ve şiddetle kınardı ülkesini. Ev sahibi ise dudaklarında hafif bir gülümsemeyle, karısının abarttığını, tüm Amerikalılar için Missisipili toprak sahiplerine bakılarak yargıda bulunulamayacağını söyler, ancak yeri geldikçe de, Yeni Dünya insanlarının ne denli ilkel ve zevksiz olduklarını gösteren gülünç fıkralar anlatmaktan geri durmazdı. Çağrılılar arasında çoğu kez Mary'nin vatandaşları da bulunurdu. Evdeki havanın etkisi altında kalarak, onlar da gülerlerdi. Hatta bu perşembelerden birinde Nivelle'e uğrayan Neales bile Amerikan sanatını bir güzel kalaylamıştı. Fransız konuklar pek hoşnut ayrılmışlardı Nivelle'in evinden: Az buçuk da olsa düşünce özgürlüğümüzü koruduk biz. Belki ordumuzda iş yok ama, şu Amerikalılar bilsinler ki, kendi silahlarımızdan yararlanmasını biliriz biz: İroniden yani...

Perşembe günkü kabuller Nivelle için eğlence değil, bir işti: Akşam yemeğinde yapılan o son derece serbest söyleşiler, Pyramides Caddesi'ndeki görkemli bürosunda yapılan ciddi iş görüşmelerinden çok daha yararlı olurdu "Transoc"la ilgili sorunların çözümü bakımından.

Nivelle, hemen, büyük Fransız gazetelerinde Amerika hakkında makaleler çıkmasını sağladı. Ama kayınpederinin Moskova'ya bir Fransız yollama sevdası aklına gelince yüzü öfkeyle buruşuyordu. Doğrusu ancak

böyle verilir bu denli aptalca kararlar!.. Washington'da, oturduğun yerden!.. Ruslar hiçbir zaman kendileri hakkında ileri geri laflar etmiş birini sokmazlar ülkelerine... Kaldı ki, Moskova için "Transoc" adı bile güven duymamaya yeter... "Pembe" bir Fransız bulursunuz diyor Low; belki on dokuzuncu yüzyılda vardı böyleleri, ama soyları tükeneli hayli oldu. Sosyalistler Bolşeviklerden nefret ederler; hatta generalin taraftarlarına duyduklarından bile fazladır bu nefret. Sonra, Rusların, ülkelerine girmesine izin verecekleri bir gazeteci bulsam bile, senatörün planlarını nasıl söyleyebilirim ona? Moskova'da yeni kontaktlar kurmayı ne de çok arzu ediyor... Anlaşılan Albay Roberts haberalma servisinin çalışmalarından pek memnun değil. İyi ama, aklı başında hangi gazeteci Amerikan haber alma servisinin vereceği görevleri yerine getirmeye razı olur?..

Senatörden bir mektup geldi: Moskova işleri yoluna konulmuş muydu? Son derece bozuktu Nivelle'in morali; ve Bédier gibi pek seyrek gelen bir konuğu da olmasına rağmen bu olağan perşembe toplantısında, bir kez olsun gülümsememişti.

Durmadan konuşuyordu Bédier: Artık sonu gelmekte olan grevlerden, Chantilly faciasından söz ediyordu:

— Her şeye rağmen hâlâ gizemli yanları olan bir olay bu benim için. Evet, belki partinin işi değil, ama ya öteki fanatikler?.. Morillot iyi bir adammış bana söylediklerine göre. İnsanlar yobazlıklarını nereye kadar vardırabiliyorlar görüyor musunuz?

Sonra Amerikalılarla yapılan görüşmelere getirdi sözü: Önce Pyrénées hattını önermişlerdi, şimdi ise Rhen hattından söz ediyorlardı. Bu daha iyiydi elbette, ama tehlikeliydi. Elbe hattında durmak zorunluydu. Nivelle dalgın, dinliyor, başka şeyler düşünüyordu: Sarı, işi benim sabote ettiğimi düşünecek...

— Sizin "Transoc", diye Bédier, –Nivelle'e dönerek sürdürdü konuşmasını– sansasyonel bir şeyler yaratmalı. Biliyorsunuz, Sablon, savaştan sonra politik hiçbir makale yazmadı. Anlaşılması zor bir adamdır bu... Ama komünistler onu bile çileden çıkardılar. Dün gördüm kendisini, bir bilseydiniz ne durumdaydı!.. Rusların, Fransa'da da bir "halk demokrasisi" kurmak niyetinde olduklarını, bu yüzden de tıpkı Almanlara karşı çarpıştığı gibi Kızıllara karşı da çarpışmaya gideceğini söyledi. Şöyle

bomba gibi bir makale yazmaya razı olacağından eminim. Amerika'da da tanırlar onu, Fransa için ise gerçek bir bombadır...

Nivelle heyecanlandı. Galiba gerekli olanı buldum... İyi ki bugün hiç gazeteci yok burada...

— Güzel bir fikir bu. Savaştan önce Sablon'la karşılaşmıştım bir kez. Yalnızca parlak bir deneme yazarı değil, yürekli bir adamdır da... Yalnız sizden bir ricam var: Gazetecilere hiçbir şey söylemeyin, "öncelik" "Transoc"da kalsın bu kez de...

Konuklar dağıldıktan sonra Nivelle, Sablon'u nasıl ikna edebileceğini düşünmeye başladı: Karmaşık karakterli bir adamdı Sablon. Direniş Hareketi'ne katılmıştı. Belki de bana hiç güven duymaz... Sonra aç gözlü değil, parayla satın alamazsın. Yoksa, nabız yoklaması kabilinden gizlice Chartier'yi ya da Devaux'yu mu göndermeli? Bu arada zaman yitirmek çok tehlikeli: Eğer Kızıllara karşı bir makale yazarsa, Moskova'ya sokmazlar onu...

Uzun uzun düşünen Nivelle, tehlikeyi göze almaya karar verdi. Ertesi sabah Sablon'a telefon edip, işin ne olduğunu söylemeden buluşmalarını rica etti. Pek nazikti Sablon, saat beşte kendisine uğramasına söyledi Nivelle'e.

Son dakikada korkunç bir olasılık buz gibi etti Nivelle'i: Ya Bédier uyduruyorsa? Artistik bir şekilde yalan söylerdi çünkü Bédier. Ama geri dönmek için geçti artık ve Nivelle Sablon'la buluşmak için yola çıktı.

Sablon'un, bağımsız ve orijinal olma gibi bir ünü vardı. Yazı işlerinde şöyle derlerdi onun için: "Gerçekten çok güzel yazar, pek parlaktır yazıları, ama onunla hiç ilişki kurmamak daha iyidir. Öyle cevherler yumurtlar, öyle ısırır ki sağı-solu, gazeteyi çamaşır suyuyla yıkasan kar etmez artık..." Sablon ilk kez 1935 yılında, Afrika'dan bir dizi yazısıyla söz ettirmeye başlamıştı kendinden, sömürgecilerin nasıl zencilerin kanını iliğini emdiklerini, onları nasıl yok ettiklerini anlatan yazılardı bunlar. Her yerde onun bu yazılarından konuşulmaya başlanmış ve hükümet bazı büyük yöneticileri geri çağırmak zorunda kalmıştı. Sol gazeteler Sablon'u kendilerine çekmek istemişlerdi sonra: Halk Cephesi faşistlere karşı savaş veriyordu. Ancak Sablon bu sırada bambaşka bir sorunla, intihar sorunuyla

ilgileniyordu. Kendini öldürmeye karar vermiş umutsuzların son saatlerine ilişkin kitabı, kendilerini o sıralar moda olan Freudizme kaptırmış okuyucular arasında büyük başarı kazanmıştı. 1937 yılı başında büyük bir Paris gazetesi, Sablon'a, Burgos'a gidip İspanyol milliyetçilerini yazmasını önerdi. Kabul etti Sablon öneriyi, ama yazıları gazetede basılmadı: Gazete Franco'yu destekliyordu, Sablon ise, falanjistlerin canavarlıklarını, karacahil asker güruhunun sefih yaşayışını, Almanların yönetici rollerini yazmıştı. Savaşın hemen öncesinde yayımladığı "Çocuk Suçlular İçin Hapishaneler" adlı kitabı yüz binlerce okuyucuyu heyecanlandırdı.

Savaşa çavuş olarak katılan Sablon az kalsın tutsak düşüyordu; bir köylü kadın gizledi kendisini. Güneyde dar bir bölgede sıkışıp kalmıştı. Burada "Vatan" grubuna girdi ve bir yeraltı gazetesi çıkardı. Bir rastlantı sonucu tutukladılar onu: Erzak kartlarını aşıranları arıyorlardı. Sablon'un üzerinde, gazete için hazırladığı ve daha tamamlanmamış bir yazı buldular. Gestapo dört gün işkence etti Sablon'a, ama o kimseyi ele vermedi. Auschwitz'e yolladılar sonunda; mucize kabilinden, oradan da sağ çıktı.

Ölüm kamplarına ilişkin yazıları büyük başarı kazandı; çeşitli dillere çevrilen yazıları New York'ta büyük bir edebiyat ödülü kazandırdı Sablon'a. Bütün büyük gazeteler peşine düşmüşlerdi, ama o artık yazı yazmayacağı şeklinde cevap veriyordu hepsine. Ulusal kültürün özelliklerini ele alan bir kitap hazırlıyordu.

Kimileri onun komünistlere gizli bir sevgi beslediğinden kuşkulanırken, kimileri kendine özgü bir faşist olduğunu söylüyorlardı. Gerçekte ise Sablon bir anarşistle, geçen yüzyılın liberali (daha kırk dört yaşında olmasına rağmen) karışımından başka bir şey değildi. Şöyle derdi kendisi: "Benim hoşuma giden rejim, varlığını hiç duymayacağım rejimdir; tıpkı giyile giyile genişlemiş potinler gibi..."

Nivelle, ağzına kadar kitapla dolu odaya şöyle bir göz gezdirdi. Kitaptan başka odayı dolduran bir başka şey de, Sablon tarafından Afrika'dan, Çin'den, Güney Amerika'dan getirilmiş anı eşyalarıydı. Bir şeyler yazıyordu Sablon masa başında; kırmızı, sert bir yüzü, ağarmış, alabros biçimi saçları vardı; kısacık piposu hep ağzındaydı.

Nivelle söze nerden başlayacağını bilmiyordu. Ya bir de Bédier yalan söylediyse... Kovar beni buradan bu herif!..

Söze ilk Sablon başladı bereket:

— Amerika'dan gelmiştiniz kısa süre önce galiba?

— Bir buçuk ay oluyor...

— E, neler söylüyorlar orada? Savaşa dair?

— Amerikalılar küçük ayrıntıları pek sevmezler, dümdüz adamlardır. Savaşın kaçınılmaz olduğu düşüncesinde hepsi...

— Haklılar. Fransızların şu kaygısızlıkları yok mu, çıldırtacak beni! Prag olayından sonra, Berlin ablukasından sonra, Moskova'nın şu bilinen savaş hazırlıklarından sonra, Rusların bir saldırıya hazırlanmadıklarını düşünebilmek için ancak bir Fransız olmak gerek.

Rahat bir nefes aldı Nivelle. Uydurmamıştı Bédier demek...

Savaştan önce Sablon'a sık sık söylev vererek, yazı yazarak Bolşeviklere karşı çıkmasını önerirlerdi. Sablon'sa, "Ben," derdi, "Moskova'yı görmedim. Ancak herkesin ortak görüşü Sovyet devletinin bir leviathan[19] olduğudur. Bu hoşa gidecek bir şey değil pek. Ama hiç kimse de beni Moskova'da yaşamaya zorlayamaz. Ben ister bizim ülkemizde yapılsın, ister bizim ülkemiz yapsın... alçaklıkların tümünü protesto etmeyi yeğliyorum..."

Şimdi ise Rus tehlikesine ilişkin bir makale yazıyordu. Cephede başından geçen değişme olayından sonra "Vatan" grubu üyelerinden Mühendis Bannelier'nin büyük etkisi olmuştu Sablon üzerinde. Her karşılaşmalarında Sablon'a Rusların art niyetlerinden söz eden Bannelier, bir gün eski bir Praglı profesörü tanıştırmıştı Sablon'a. Profesör bütün bir gece komünistlerin iktidarı nasıl ele geçirdiklerini anlatıp durmuştu: "Şimdi siz, intiharlara ilişkin bir kitabınız vardı ya, onu bulamazsınız Prag'da. Bir devlet suçudur bu kitabı okumak: Çünkü psikoanaliz, Wall-Street'in kullandığı bir silahtır onlara göre." Yine aynı Bannelier, Sablon'a, Sovyet tank tümenlerinin hızla Atlantik kapılarına ulaşabilmek için nasıl bir yerleşme yaptıklarını gösteren, milli istihbarat örgütünün gizli bir belgesini gösterdi. Şöyle diyordu Bannelier: "Bu bir sanı değil, tümenin numarası bile belli..." Ve Sablon haykırmıştı: "Peki ne duruyor bizimkiler? Hemen saldırıyı püskürtmeliyiz!.."

Nivelle ile görüşmesinden kısa süre önce Sablon heyecan dolu, fırtınalı bir gece yaşamıştı: Kendisi gibi "Vatan" grubunun bir üyesi bir genç bir biyolog olan Garreau ile tartışmıştı. Garreau, komünist partisine girmişti ve bir dini yeni kabul eden birinin heyecanlı tutkuları içindeydi: Sablon'a, birden çok parti olmasının, halkın moral birliği ile bağdaşamayacağını, Fransız sanatının soysuzlaştığını, piç bir sanat olduğunu kanıtlamaya çalışmıştı. Garreau, kanıtlamalarına Sablon'un inandığından ve onun komünist olacağından emindi. Oysa Sablon'un birden tepesi atmış ve:

— Görüyorum ki, demişti, seninle Naziler arasında öyle büyük bir fark yokmuş.

Şaşıran ve Sablon'a "faşist" diye bağıran Garreau:

— Ne oluyorsun? demişti. Amerikalılar için mi savaşacaksın yoksa?

— Ne onun, ne bunun için... Kökten karşıyım ben savaşa. Ama eğer Ruslar bir saldırıda bulunacak olurlarsa, bir an bile zaman yitirmeden şubeme başvururum. Bir Münih olayı yaşadım, ikincisine ihtiyacım yok. Ama bak sizin Thorez ne diyor? Ruslara karşı savaşamazmışsınız siz?

— Evet, savaşamayız.

— Ruslar buraya gelseler bile mi?

— Ruslar bize hiçbir zaman saldırmazlar. Buraya gelseler gelseler ancak kurtarıcı olarak gelirler.

— Satılmışsınız siz, beşinci kolsunuz...

Bédier bu kez yalan söylememişti: Sablon Amerikalıları selamlamaya hazırdı.

Nivelle kısaca "Transoc"un görevlerinden söz etti: Başka başka ülke insanlarının birbirlerini tanımalarına yardım etmek, karargâhların birliğini, halkların birliğine dönüştürmek vb

— Siz de biliyorsunuz ki, Sovyet Rusya'da neler olup bittiğini öğrenmek pek zor. Demirperde de öyle lafta kalan bir şey değil, gerçekten var, gerçekten tüm dünyadan tecrit ettiler kendilerini. Bu duvarı yalnızca siz delebilirsiniz. Bolşeviklere karşı hiçbir çıkışınız olmadı. Hatta tersine...

Bizim sömürgeci politikamıza, Franco'ya karşı çıkışlarınız oldu... Size vize vermemeye cesaret edemezler. Bakın, inceleyin, sonra gördüklerinizi bize yazın.

Nivelle olumsuz bir yanıt bekliyordu; ya da en iyi olasılıkla uzun birtakım konuşmalar, tartışmalar... Oysa Sablon'un yanıtı olumluydu:

— Akıllıca bir düşünce. İlkin bir bakıp gözlemlemek, sonra da ayrıntılarıyla yazmak gerek. Siz geldiğiniz sırada tüm barışsever insanlara açık bir mektup yazıyordum. Moskova'nın nasıl onarılmaz yıkımlara yol açabilecek bir biçimde dünya barışını tehdit ettiğine ilişkindi mektup. Görüyorsunuz: Sepete atıyorum. Moskova'da bulunduktan sonra aynı şeyleri söyler, yazarsam, yüz kere daha inandırıcı olur bu.

Nivelle memnunlukla gülümsedi, ama hemen sonra kaşları çatıldı: Asıl zor olan ilerisi. Bizim senatör olacak Sarı soytarı, "Ne gibi direktifler verdiniz Sablon'a?" diye soracaktır yüzde yüz. Oysa anlatamazsın ki, Sablon, Coster değil... Tek bir sözcük bile her şeyi altüst edebilir... En iyisi, çok kısa, öz olarak söz ederim Sarı'nın niyetlerinden; ayrıntıları da Chaumont anlatır artık...

— Açık seçik hiçbir bilgimiz yok Sovyetler Birliği hakkında. Evet, yabancı gazetecilerin arada bir gittikleri olmuyor mu? Oluyor. Ama kimi görüyor bunlar Moskova'da? Diplomatları ve çevirmen kızları; çevirmen kızlarınsa hepsi polis görevlisi. Sizin başka birtakım olanaklarınız olacak. Çocuk hapishanelerine ilişkin kitabınızı dillerine çevirdiler. Sizin ne sarı bir muhabir, ne de ajan olmadığınızı biliyorlar Moskova'da. Aydınların temsilcileriyle buluşup görüşebilirsiniz. Büyükelçiliğimizin elinde pek çok belge bulunuyor... Rusya'da kafası çalışan, düşünen insanlar var, bunlar Amerika ile anlaşmak istiyorlar. Onları kendinize çekebilir, neler düşündüklerini öğrenebilirsiniz. Onurlu her yazarın gerçek görevi de bu değil midir zaten? Büyükelçiliğimiz sekreteri de Chaumont pek hoş, sevimli bir arkadaştır. Üç yıldır Mokova'da bulunuyor kendisi, size yardımları dokunabilir... Yalnız çok dikkatli olmak gerek. Sempatizanımız olan Rusların başını ne diye tehlikeye sokmalı, değil mi? Eğer, öfkeli, savaş hazırlıkları içinde olan bir insanla, –sizinle benim olduğum gibi–, içtenlikle konuşursanız, her şey iyi olacaktır. Siz bunları de Chaumont'a da anlatınız. Sizin görüştüğünüz Rusların başına bir şey gelip gelmediğini izleyebilir de Chaumont.

— Eh, bu da doğru, dedi Sablon.

Mutluydu Nivelle. Sablon'a merak ettiği her şeyi açıklamıştı.

— Sizinle açık konuşacağım, dedi Sablon. Yeraltında bulunduğumuz sıralardaydı. Birisi şair Nivelle'in Almanlarla işbirliği yaptığını söylemişti. "Öldürmek gerek öyleyse onu" diye düşünmüştüm. Sonra bir kitabınız geçti elime ve size kara çaldıklarını anladım. Ben aslında sizin şiirlerinizi anlamıyorum, ama bunun bir önemi yok, çünkü siz şairsiniz ve kendi zevkinize göre şiir yazmak hakkınız. Dokuz yüz kırk üçte, aramızda bir uçurum bulunduğunu düşünüyordum; oysa şimdi, bakın, oturmuş söyleşiyoruz, birbirimizi anlıyoruz ve birlikte çalışmaya karar vermiş bulunuyoruz... Politika pek bayağı, rezil bir şey... Komünist dediler bana, oysa ben yalnızca tüccarların zencileri öldürmelerine karşı çıktım, o kadar... Şu tren olayından sonra hâlâ kendime gelemedim. Yazılan ve söylenenler doğruysa eğer, bu komünistlerle daha fazla konuşmak olanaksız demektir artık. İki ay önce bir konferanstaydım; Morillot konuşuyordu; sakin, kendinden emindi, iyi bir adam gibi görünmüştü bana. İnanmamak gerekmiş demek... Peki ama, yok mu kendisine inanılabilecek bir kimse şu dünyada? Ben Auschwitz'de bulundum ve Ruslar kavuşturdular özgürlüğüme beni. Kendilerine hiçbir şey söyleyemedim; Fransızca bilmiyorlardı çünkü, bunun üzerine tuttum askerlerden birini kucakladım ben de. Olağanüstü güzel bir yüzü vardı askerin... Hiç aklıma gelir miydi o zaman Rusların üç yıl sonra Avrupa'yı işgal planları hazırlayacakları?.. Geçirdiğimiz dehşet verici savaştan sonra bir yenisine hazırlanmak?.. Herkes aklını yitirmiş, diye düşünüyorum bazen. Bir doğal afet belirtisi var her yanda...

Nivelle sertçe sıktı Sablon'un elini:

— Önlemeye çalışalım o doğal afeti...

Akşam Nivelle senatöre bir mektup yazdı: "Moskova için Sablon'u buldum. Siz Dumont'u yazmıştınız, ama Dumont'un burada, Amerika'da Coster'inkine benzer bir durumu var. Sablon'a gelince, kendisi Fransa'nın en iyi gazetecisidir ve hiçbir kötü ünü yoktur. Değişik çevrelerde nabız yoklama istemimizi kabul etti. Kendisinin, büyükelçiliğimiz sekreteri de Chaumont'la sürekli ilişki içinde olacağını Albay Roberts'e söyleyebilirsiniz. "Transoc" bugün büyük bir zafer kazanmıştır..."

Nivelle mektubu bitirdikten sonra düşünceye daldı. Yine de aptalca bir girişim bu. Diyelim ki Sablon Rusya'da düzenden hoşnut olmayan bir grup buldu. Hatta bir değil, birçok, onlarca grup buldu... Ne olacak yani?.. Yararı ne bunun? Eğer Amerikalılar savaşa karar verdilerse, böylesi zevzekçe oyunlar oynamak ahmaklıktan başka ne? Tepeden tırnağa gerçek olan bir bomba varken elimizde, ne diye hayali birtakım muhalefetler icat edip, olmayan bir şeyden yarar umuyoruz?

25

Tablo ticareti yapan Valois, Sembat'nın adını büyük bir memnunlukla tekrarladı: Savaştan önce Sembat'nın kırk kadar tablosunu yok denecek bir fiyata satın almıştı. Şimdi ise tanınmış bir ressamdı Sembat ve Amerikalılar onun tabloları için büyük paralar ödüyorlardı. Onun için birkaç monografi de çıkmıştı. Tabloları çağdaş sanat müzelerini süslüyordu.

Savaştan sonraki ilk yıllar çok çalışmıştı Sembat. Zaferi kutlayan Paris'e bakarak sanatın yazgısı üzerine düşündüğü o geceyi pek seyrek anımsıyordu. Düşünmeden çalışmak, çalışmadan düşünmek onun yapabileceği bir şey değildi. Hırsla ve yapmacıksız –solur gibi, içer gibi, güler gibi– çalışırdı. Geçirdiği ağır hastalıktan sonra daha kendine gelememiş olan kentte dolaşır, volta atardı. Düşlerle eşyaların yer değiştirdiği vitrinlerin utanç verici yoksulluğu, saman sarısı pabuçları ile dolaşan şık giyimliler, aşıkların serbestçe öpüştükleri donuk ışıklı dış sokaklar hoşuna gidiyordu. Arada bir küçük bir bara gider, şarkılar, sövgüler, inanç üzerine sözler dinlerdi. Bazen öyle gelirdi ki, barikat kurdukları, çatılardan ateş ettikleri o korkunç günler sona ermemiştir daha, kent boyun eğmemiş, alışıp katlanır olmamıştır; yaşamakta, çalışmakta ve savaşmaktadır; ve kışın soğuk odalarda insanları ısıtan hâlâ o büyük umutlardır.

O yıllar çok sayıda peyzaj yaptı Sembat. Resimlerindeki Paris, çocukluğundan bildiği Paris'ti: Mavimsi kır, leylak ve uçuk portakal renkli buruş buruş evleri, dar, gizemli sokakları ve düşsel nehriyle çocukluğunun Paris'i... Ama onun o Paris'inde yeni şeyler de vardı; Lejean, peyzajlarına baktıktan sonra:

— Tuhaf, demişti, hemen hiç insan yok; bana öyle geliyor ki, bu Paris, o kırk dört Ağustosunun Paris'i. Eskiden böyle yapmazdın sen...

Sembat hemen bıraktı çalışmayı: Tüm resimleri sevimsiz gelmeye başlamıştı birdenbire. Üzerinde, daha yeni başladığı bir resmin durduğu sehpayı ters yüzü duvara itti ve kederle düşündü: Olmuyor... bu değil benim istediğim.

İşinin dışında yaşayamıyordu, herkesi bir iç sıkıntısı kaplamıştı. l947 yılında oluyordu bunlar. Hayatın artık normale dönmeye başladığı konuşuluyordu her yerde: Mağazalarda daha çok mal, sokaklarda daha çok otomobil vardı, isteyen denize gidebilirdi. Hayat normale dönüyordu, çünkü hükümet komünistlerden temizlenmişti, çünkü Amerikalılar Fransa'nın ayağa kalkmasına yardım ediyorlardı; yakında da her şey savaştan önceki gibi olacaktı. İşçi barlarında ise yüzü gülmez adamlar, fiyatların yükseldiğini, halkın kafese konduğunu, yoldaşlarının böyle bir Fransa için ölmediklerini söylüyorlardı.

Sembat bir gün Profesör Dumas'ya uğramış ve gıpta etmişti ona: Benden yirmi yıl daha yaşlı, ama nasıl da genç! Neden ben politikaya veremiyorum kendimi, mitinglere gidemiyor, söylev veremiyorum? İnsanı hafifleten, yüreğine ılıklık katan şeyler bunlar muhakkak. Oysa ben yalnızca işimle uğraşıyorum... Sanat tüm insanlık için olabilir, ama bunun için de onun çok büyük, hayatın değiştirilmesi gerektiği zaman bu değişikliği yapabilecek bir sanat olması gerekir. Michaelangelo, Goya, Courbet hep böyle yapmadılar mı resimlerini? Bundan ötesi kalpazanlık, sahtecilik, tatlı ama hoş bir oyun ve sonu sürekli bir mahmurluk olan sarhoşluktur.

Sembat, tutkun bir resimsever olan Mühendis Brizard'ın çağrısı üzerine Bretagne'a gitti. Okyanusun kıyısında küçük bir evdi Brizard'ın evi. İlk günler rüzgâr, saldırıya geçmişçesine kabaran dalgalar, sarı yelken bezinden giysileri içindeki balıkçılar, mavi balık ağları pek hoşuna gitti Sembat'nın. Sonra bir-iki peyzaj çalışmasına girişti; bir şeye benzememişti yaptıkları. Öfkeyle düşündü: Bıkıp usanmadan bir ömür boyu seyredebilirsin denizi, ama onu yansıtmaya, betimlemeye kalktın mıydı, olmuyor. Demek ki yalnızca hareketsiz duran şeyleri resimleyebiliriz biz; oysa her şeyin fır döndüğü, koşturduğu, değiştiği bir çağda yaşıyoruz...

Brizard'a kız kardeşi Annette geldi; dostları ve kardeşi Nono diye çağırırlardı onu. Daha kardeşi gelmeden önce, Brizard onun nasıl tatlı bir kız olduğunu, hayatının nasıl kederle dolu olduğunu anlatmıştı: Bir mühendisle evlenmişti Annette; ama adam işten başka bir şey düşünmeyen kaba, bayağı bir tüccar çıkmıştı. Annette kocasından ayrılmış ve pek seyrek görünür olmuştu ortalıkta. "Hayranlık verici mektuplar alıyordum ondan: Bir yazar olabilirdi. Derin, tutku dolu bir kişiliği vardır."

Kayıtsızlıkla dinlemişti Sembat dostunu: Mado'dan sonra hiçbir kadına gönül vermemişti.

Nono'yu gördükten sonra, gerçek bir sanatçı olsaydım eğer, hemen resmini yapardım, diye düşündü, olağanüstü, büyüleyici bir model… Nono orta boylu, ince, tatlı pembe tenli, altın sarısı saçlı bir kadındı. Her şeyiyle düşle-gerçek arası gibiydi, bir yaz günü gibiydi, ılıktı...

— Sizi Renoir çizmeliydi, dedi Sembat.

Cevap vermedi Annette. O da piposunu tüttürerek denize indi. Birkaç gün Annette ile hemen hiç konuşmadı Sembat; hatta anlattıklarını bile dinlemedi. Annette, kardeşine, kendinden, kız arkadaşlarından, bir duvarını boydan boya türüz otlarının kapladığı –öğle sıcağında kertenkeleler uyuklardı bu otların arasında– bir evden söz ediyordu.

Gülümserdi Sembat: Yine cırıldıyor... Ama artık denize gitmeyi de kesmişti.

Balıkçılardan bir yelkenli kiraladılar. Brizard yanında getirdiği matarasından konyak içmiş, çocukça hoplayıp zıplamaya başlamıştı; Marsilya fıkraları anlatıyordu durmadan. Nono, sırtı Sembat'ya dönük oturuyordu. Birden ortalık karardı, fırtına patladı. Dalgalar küçük yelkenliyi oradan oraya sallıyordu. Yelken beziyle örtünmeye çalıştılarsa da, bir dalga alıp götürdü bezi. Brizard ilkin işi şakaya almak istediyse de hemen sustu. Korkudan suratı çarpılmıştı. İhtiyar balıkçı muskasını öptü ve "Kötü..." diye mırıldandı. Sembat, Nono'ya bir göz attı: Islaktı yüzü, sanki ağlamış gibi... Nono da ona baktı, gülümsedi ve dudaklarını Sembat'nın kulaklarına değdirerek:

— Bugün çok mutluyum, dedi.

Eve döndüklerinde Brizard kendini iyi hissetmediğini söyledi ve odasına çekildi. Sembat ve Nono yemeklerini terasta birlikte yediler. Sembat resim üzerine konuşmaya başladı, ama hemen sonra sustu. Yemekten sonra kayalıklara gittiler. Deniz hâlâ çırpıntılıydı ama rüzgâr dinmişti; yıldızlar çıkmaya başlamıştı.

— Neden geldim ben buraya? dedi Nono. Korkunç bir şey bu...

Sembat onu kucakladı ve öpmeye başladı: Doymazcasına ve basitçeydi öpüşleri. Hayatı boyunca yaptığı her şey gibi...

Sonra, nesine kapıldım acaba? diye sordu kendi kendine. Üç hafta bir saat gibi gelmişti kendisine. Küçük yelkenli dalgalar arasında savrulurken şu küçük kadın, belli belirsiz gülümseyip duruyordu. Ama büyülenmişliği, geldiği gibi öylece, birdenbire sona eriverdi. Arkadaşlarının üzerindeki giysilerin, onların aşk serüvenlerinin Nono'yu pek etkilediğini görmüştü birdenbire. Hiç anlamadığı halde sanattan konuşuyor, Van Gogh'u, Van Dongen'le karıştırıyordu. Kendini akıllı, güzel ve iyi yürekli sanması da cabası… Olayları bir kapıcı gibi değerlendiriyordu: "Şu işçileri çalışmaya başlatamayacak mı bizimkiler?" Ya da: "Amerika olmasaydı, komünistler çoktan kurşuna dizmişti herkesi." Sanki ilk kez görüyormuşçasına merakla baktı Sembat kadına. Bu bakıştan hiçbir şey anlamayan Nono:

— Akşama bekliyorum! diye fısıldadı.

Saçları karmakarışık kafasını iki yana salladı Sembat:

— Olmaz, mektup yazmam gerek... Hem, bu iş bitti artık. Yazık ki bir portreni yapamadım. Ne portre olurdu ama bu!

Paris'e döndükten sonra atölyesine bir göz attı ve çalışamayacağını anladı. Eskiden de sanatla arasının böyle mayhoşlaştığı olurdu, ama hiçbir zaman şimdiki gibi derin bir kopuş yaşamamıştı. Güzel ya da kötü olabilir yaptığın resimler, diye düşündü, ama hiçbir şeyi değiştirmez bu. Gazeteler Nivelle'in geldiğini yazdılar. Büyük bir şair diyorlar kendisi için: Belki, olabilir... Ama alçağın biri gene de, hem de bayağı bir alçak. Bülbülün özel yapılı bir gırtlağı vardır. Ama niye öter bülbül? Canı yemek yemek istemektedir, ya da karnı doymuştur, dişisini çağırmaktadır, ya da bıkmıştır dişisinden artık? Barikat kurduğumuz sıralar bana da "hipopotam" derlerdi. Her şeyin değişeceğine, bambaşka olacağına inanmıştım o sıralar, oysa hiçbir şey değişmedi. Hatta daha bir sönükleşti, bayağılaştı her şey: Savaştan önce Lancier vardı, şimdi Pinaud. Bir de tatlı tatlı atom bombasından söz etmiyor mu! Tiksinç! Ve ben hiçbir şey yapamıyorum. Belki üç-beş peyzaj daha yapabilirim, satın alırlar bunları, New York'a yollarlar; alçağın, namussuzun teki de bunlara bakıp duygulanabilir: "Çok ince bir çalışma." Sonra uranyumdan ya da başka rezilce bir alışverişten ne kazandığını hesaplamaya oturur. Dumas'nın "Vel d'Hiv"de söylev verirken

bir resminin yapılmasının birçok insanın aklını başına getireceğini ve bunların, Amerikalıların kıçına bir tekme indirecekierini düşünenler var. Hiç sanmam. Evet, Dumas olağanüstü bir insan, hem antropoloji ile uğraşıyor, hem de söylev verebiliyor, ama Pinaud'yu pitekantroplar üzerinde inceleme yaparken değil, miting alanlarında söylev verirken yenilgiye uğratıyor. Şimdi ben tutup grevci maden işçilerinin, grevin resmini yapsam, hiçbir şey kazanmazlar onlar bundan; kötü resimler sayısına birkaç tane daha eklenmiş olur, ve yalnızca... Sembat karamsarlaştıkça karamsarlaştı. İçkiyi de iyice artırmıştı; sabah sabah bara koşuyor, bir bardak konyak devirdikten sonra sanat üzerine düşünmeyi bir yana bırakıp, sevecen bakışlarla, karşılaştığı kişileri süzüyor, tahminlerde bulunuyordu: Şu adam besbelli gezgin satıcı, dükkân dükkân dolaşıp havuç kesme makinesini gösteriyor; kimsenin aldığı yok, ama o yılmıyor, ıslık çalarak devam ediyor dolaşmasına. Şu bankın üzerinde oturan yaşlı kadıncağız da, yarım yüzyıl önce, omnibus[20] sürücüsü sevgilisiyle randevusuna nasıl uçarcasına gittiğini anımsıyordur: Adam onu arabanın üst katına oturtup gezdirmiştir hemde...

Böylece derin bir uyuşukluk, donakalmışlık içinde bir yıl daha geçirdi Sembat. Dış görünüşü bile değişmişti: Şişmanlamış, derisi sörpmüş, saçları ağarmıştı. Ocak ayının soğuk bir günü sokakta Mado'ya rastladı. Aşağı yukarı iki yıldır görmemişlerdi birbirlerini.

— Sembat, tatlım, hasta falan değilsiniz ya?

— Can bırakmadı bende şu hastalıklar. Çalışabilirdim, ama çalışamıyorum işte... Neyse, boşverelim şimdi bunlara... Mado, bana gidelim, öyle sevinçliyim ki sizi görmekten...

Hemen kabul etti Mado. Atölyede Sembat'nın çalışmalarını gözden geçirmeye başladı. Sembat ise hiçbir şey söylemiyor, ona bakıyordu. Mado yüksekçe bir tabureye oturdu ve... Sembat birden bir şeyin farkına vardı: Tek bir Mado vardı ve hep aynı Mado'ydu bu: "l'etoile filante"ın Mado'su, Rusla randevusuna koşan Mado, partizan Mado ve şimdiki Mado... Hepsi bir tek ve aynı Mado'ydu bunların. (Hayranlıkla bakıyordu Sembat ona.) Mado da Sembat'nın bakışlarını üzerinde yakalamıştı. Yarı şaşkın yarı utanmış:

— Sembat, dedi, ben artık o Mado değilim.

Nerdeyse bağırarak karşı koydu Sembat:

— Hayır, O'sun!

Heyecanla odanın içinde yerini değiştirdi. Gözünün önünde bütün hayatı canlanmıştı: Büyük ve umutsuz aşklar, çalışmalar, sırıtmış Paris sokakları, bu sokaklarda geçirilen kavurucu günler, hayal kırıklıkları, suskunluklar, kuşku dolu yıllar…

Kendi de hiç beklemiyordu; birdenbire tıpkı bir çocuk gibi:

— Mado, dedi, böylece oturun... Uzun sürmez. Çok rica ediyorum. Anlayın beni, muhakkak yapmam gerek. Hem de şimdi... Şimdi...

Çalışamayacağını sanıyordu ilkin, nicedir fırça almamıştı eline. Ama işte tutkuyla, coşkuyla gidip gelmeye başlamıştı bile eli tuvale üzerinde. "Şimdi bitiyor... Hemen... Az kaldı..." diye mırıldanıyordu arada birde. Mado ise kendine ait düşüncelere dalmıştı: Sergey'le karşılaşmaları, ortak hayatlarının ilk günlerinde fal baktıkları papatyalar, on yıldır savaşan askerler... ve daha bir sürü şey. "Ne büyük mutluluklardı..." diye mırıldandı kendi kendine. Geçmişe dair, ama capcanlı bir aşkın anlamlı yansısı vurmuştu yüzüne. Mado'nun yüzündeki değişiklik sarsmıştı Sembat'yı: Onu hiç böyle görmedim; böyle güzel, böyle olağanüstü güzel... Eğer bu anlamı yansıtamazsam kağıda, kırmalıyım şu ellerimi...

Çalışması bitince, çevirip Mado'ya gösterdi resmi.

— Bilmem ki benzemiş mi? dedi sessizce Mado. Ama çok güzel bu Sembat. Güzelden de güzel...

Elini öptü Sembat Mado'nun:

— Kimseye vermem bu portreyi. Hatta size bile… –Mado çıkmaya hazırlanıyordu–. Bunu kendime alıkoyacağımı düşünmeyin sakın. Moskova'ya göndereceğim, sizin Rus dostunuza: Portreyi yaparken onu da düşündüm. Herhalde biliyorsunuzdur adresini, eğer siz bilmiyorsanız Lejean biliyordur, anlaştık mı?

Akşamın ilk karanlığı doldurmaya başlamıştı odayı. Sembat, Mado'nun nasıl paniğe varan bir heyecanla çıkıp gittiğini görmemişti. Portrenin

önünde bir saat kadar daha oturdu. Hava artık iyice kararmıştı. Ağır ağır aşağı indi, bara gitti, keder dolu bir sesle:

— Bayan Labry, dedi, konyak verin bana, ama duble olsun bu kez. Bugün büyük bir bayramım var.

26

Pinaud'nun Dortmund'a gideceğini öğrenen Neales düşünceye daldı: Bu herkesi pirelendirecek. Bédier ya da Garcy ile Almanlar hakkında konuşmak yararsız olmayacak; gerçekçilik duygularını hepten yitirip gitmekteler çünkü. Fransızlar dünyada her şeyin değiştiğini görmüyorlar. Şu anda neyle uğraşıyorlar örneğin? Savunmayla mı? Hayır, mali birtakım skandallarla: Kim kime çek vermiş, kimin kime borcu varmış, ve bilmem daha neler... Bize de durmadan protesto notaları yolluyorlar: Ruhr'daki işletmelerin yasal sahiplerine geri verilmesi hoşlarına gitmedi anlaşılan. Şımarıklık yapmanın kendilerine hiç yakışmadığını anlamıyor mu bunlar? Evet, akıllı adamlar, beğeni düzeyleri yüksek hepsinin de, ama solukları tükenmiş. Şaşırtıcı bir dönemde yaşıyoruz: En sonuncular başa geçti, birinci oldu. Şu Pinaud örneğin, kaba saba bir işportacıdan başka bir şey değil: "Bon Marché"den alınmış beş para etmez bir çekmeceyle, Limoges minesiyle işli bir kutuyu birbirinden ayırdedemez. Karısı da ağzına kadar un ve yağla dolu gıcırtılı bir köylü dolabını andırıyor. Böyle bir adamla bir gece geçirmek, işkence... Ama doğrusunu söylemek gerekirse durumu ülkesinin bakanlarından daha iyi değerlendiriyor...

Gerçi Pinaud gazetecilere, gezisinin özel nitelikte olduğunu söylemişti, ama kimse inanmamıştı buna. Dumont, gazeteci Lessére'i Pinaud'ya eşlik etmekle görevlendirmişti:

— Gerçi konuşma konularının ne olduğunu öğrenemeyeceksiniz, ama bize oradaki genel havayı, durumu genişçe yazınız: Sıradan Alman vatandaşlarıyla diyalog kurmaya yardımcı olacaktır bunlar..

Lessére, zayıf, pisboğaz ve şehvet düşkünüydü. Gazetelere yazdığı birkaç yazıdan başka bir şeyi olmadığı halde, kendisini, bayağı işlerle uğraşmak zorunda kalmış büyük bir yazar olarak görürdü. Yazı işleri müdürünün odasından canı sıkkın olarak çıkmasının nedeni de buydu: Dumont yeniden pis bir işe sokmuştu kendisini. Pinaud, öyle kamuoyunun ilgileneceği bir adam değildi; yediği içtiği, giydiği kuşandığı belliydi. Hem, herkes Almanların yemeklerinin pek tiksinç olduğunu söylüyordu. Yalnız bu arada bir tek avuntu vardı: Bernard, Alman kızlarını kafeslemenin pek eğlendirici olduğunu söylemişti...

Hareketten önce Pinaud'ya gitti Lessére:

— Gezinizi ve bunun Fransa için önem ve anlamını gerektiği biçimde yansıtacağımı umuyorum.

Pinaud gazeteciye, onun sarı bıyıklarına, yeşil kravatına, beli dar ceketine baktı: Köpek!.. Namussuzum köpek... Şu, elektrik direklerinin dibinde ayaklarını havaya kaldıran ve bunun için gelip geçenlerden para dilenen köpek...

— Unutmayın ki bir turist olarak gidiyorum. Ciddi hiçbir şey yok ortada. Ancak bildiğim bir şey var: Çevremde herkes gevezelik etmeyi pek seviyor.

Kocasının bavulunu hazırlayan Bayan Pinaud:

— Herhalde, dedi. Almanlarla konuşmak pek hoş bir şey olmayacak senin için?

Kalın, cızırtılı bir sesle konuşan ve doksan iki kilo çeken karısının her zamanki gibi farkında bile değildi Pinaud. Karısı kendisinin bir devamıymış gibi gelirdi Pinaud'ya.

— Niye hoş olmayacakmış? dedi şaşırmışçasına. Herifler buradayken kendileriyle fazla konuşmamayı tercih ederdim elbette. Schirke'nin ruhuma nasıl el attığını bugünkü gibi anımsıyorum; kaldı ki içlerinde en iyilerinden biriydi o... Ama şimdi durum değişti. Savaş galibi havaları atmak niyetinde değilim ben orada; iş görüşmeleri yapacağım adamlarla: Atları arabasıyla birlikte çalanlar aralarında tepişirlerse enayilik etmiş olurlar.

Frankfurt'a gelince bir üzüntü çöktü Pinaud'nun içine: Dayanılacak gibi değildi bu yıkıntılar yığını. Elinde olmadan bir hesaplama yaptı: Ne büyük zarar vardı!.. Ring'e gelince biraz sakinleşti: İnsanlar şık giyimli, vitrinler pahalı mallarla doluydu. Amerikalılar hatta ölü alım-satımına bile zorluyorlardı adamları; işbilir milletti şu Amerikalılar vesselam! Hükümete girmesi gerektiğinden söz edilen bir avukatla buluştu Pinaud. Avukat ya heyecanına hakim olamadığından, ya da kendini daha şimdiden bakan saymaya başladığından, kısacık sözcükler, gizemli iç çekişler, ya da birtakım ünlemlerle yanıtlıyordu Pinaud'nun sorularını. Oteline döndükten sonra ilk iş olarak çevresinde dolanıp duran Lessére'i defetti başından

Pinaud. Ertesi sabah da, büyük bir sanayici olan Von Maltz'la buluşmak üzere Dortmund'a gitti.

Von Maltz altmış iki yaşındaydı, ama çok daha genç gösteriyordu. Zayıf, hareketli vücudu, yüzünden hiç eksilmeyen alaycı gülümsemesiyle, şişman, ağır hareketli ve beyin kanamasına yatkın Pinaud'dan çok daha fazla benziyordu bir Fransıza. Dokuz yüz kırk beşte pek heyecanlı günler yaşamıştı Von Maltz: Tutuklamışlar, mahkemeye vereceklerdi kendisini. Hitler'e karşı hep ölçülü davranmıştı; onu fazla taşkın, fazla kendine güvenir buluyordu; ama, tabii Nazileri destekledi yine de: Onun gözünde düzenin garantisiydi Naziler. 1944 ilkbaharında, iflasın kaçınılmazlığını görünce parti yönetiminden soğumaya başladı. Amiral Canaris'le buluştu. Birbirleriyle gayet sakınarak konuşmalarına rağmen, von Maltz amiralin sözlerinden, müttefiklerle anlaşmanın iyi olacağını, Hitler'in ise buna yanaşmadığını öğrendi. Kendisi de amirale ima yollu, çabuk davranmak gerektiğini, Ruslar Almanya sınırına dayanmadan harekete geçerlerse iyi olacağını söyledi. Sonra da bu görüşmeyi, kendisini sorguya çeken İngiliz albayına aktardı. Kısa süre sonra von Maltz'ı salıverdiler. Herkesçe otoriter bir kişi olarak sayılıyordu artık ve sık sık Frankfurt'a gidip geliyordu: Burada General Dawes akıl danışıyordu kendisine.

Von Maltz ağzının tadını bilir bir yemek titiziydi. Pinaud'yu, kent dışında, pek az kimsenin bildiği bir restorana çağırmış ve konuğunu taze som balığı, kaymaklı tavşan kızartması ve lokanta sahibinin İngilizlerden gizlemeyi başardığı 1921'den kalma Rudesheimer şarabıyla ağırlamıştı.

— Bana kalırsa, dedi Pinaud yemeğin sonuna geldiklerinde, başkaları bizi anlaşmaya zorlamadan biz kendiliğimizden anlaşırsak daha kazançlı çıkarız. İki komşuyuz biz, ama durmadan kavga ediyoruz. Tarihçi değilim ben, tıpkı sizin gibi bir işadamıyım; kim suçlu? Bunu da bilmiyorum, ama bildiğim bir şey varsa, bu işi burada bitirmek gerek artık. İşin başında aramızda bir savaş doğmasına izin vermemiş olsaydık, o zaman komünistler de olmazdı. Çin'den gelen son telgraflardan haberiniz var mı? Felaket!.. Biz görüşmelerle, oylamalarla uğraşırken, onlar Çin'in yarıdan fazlasını ele geçirmişler. Fransa ile Almanya arasında bir savaş ne demektir biliyor musunuz? İç savaş demektir. Oysa şimdi ortak bir düşmanımız var: Ruslar...

Von Maltz gülümsedi; Pinaud bu gülüşün onay mı yoksa alay mı olduğunu kestirememişti.

— Görüyor musunuz sevgili Pinaud, söyledikleriniz pek güzel, pek hoş, ama çok değil, daha kasımda, hükümetiniz Ruhr'daki maden ocaklarının ve fabrikaların sahiplerine geri verilmesi kararını protesto etmişti.

— Ciddiye almamalısınız bunu. Hükümetlerin kamuoyunu doyurmak için arada bir böyle çıkışları olur. Sizin, Hitler'in politikasını onaylamadığınızı biliyorum, bu bakımdan işgalin bizde nasıl birtakım izler bıraktığını anlamanız kolaydır. Demagogların koz olarak kullanmaya çalıştıkları da bu zaten. Sizin durumunuz bizden kat kat iyi pek o kadar komünist yok sizde, oysa Fransa'da her üç kişiden biri Moskova yanlısı. Ancak hükümetimizin anlaşma yapmaya değer olduğu konusunda sizi temin edebilirim. Hareketimden önce Bédier ile konuştum, söylediği şuydu bana: "Biz Almanlarla anlaşmadıkça, Avrupa Birliği'nden söz etmek gülünçtür"

— Ya Saar havzası?

— Silezya'nın, Pomérania'nın, Doğu Prusya'nın yanında sözünü etmeye bile değmez! Biz Doğu'da size yardım etmeye hazırız...

— Sizinle açık konuşacağım: Halkımız yorgun, iflasın eşiğinde ve perişan; boş sözlere karnı tok artık. Elinden tutup kaldırmalıyız onu, sizse engel oluyorsunuz bunda bize. Bizim kömürümüzü istiyorsunuz, bizi istemiyorsunuz, Alman askerini istiyorsunuz, Alman generalini istemiyorsunuz. İyi tanımıyorsunuz siz Almanları. İşadamlarının ince gülümsemeleri, sokak kalabalıklarının pasifliği, politika madrabazlarının yaltaklığı yanıltıyor sizi. Basit halk neler konuşuyor, bir de onları dinleyin bakalım... Ben Dortmund'da büyüdüm, herkes tanır burada beni. Basit Alman halkının görüşlerini dile getirdiğimi söyleyebilirim size. Biz Amerika'nın vasiliği altında olmak istemiyoruz; ve eğer bizimle gerçekten anlaşmak istiyorsanız, bunu doğruca, aracısız yapın.

Soluk yeşil renkli kristal kadehini kaldırdı Pinaud:

— Evet, ne diyorduk? Siz Ohio, biz Florida değiliz, yaşlı Avrupa'nın iki ulusuyuz biz. Devletlerimizin birliği için içelim.

Oldukça uzun sürdü konuşmaları. Maden cevherlerinden, kömürden, büyük bir Fransız-Alman konsorsiyumunun kurulmasından, Amerikalılardan para alınabileceği, ama bunların başka ülkeler üzerinde

otorite kurmalarına izin verilemeyeceğinden söz ettiler. Ayrılırlarken Von Maltz'ın yeniden gülümsediğini gören Pinaud, "Hayır, diye düşündü, alay etmiyor, huyu bu onun..."

Pinaud, Dordmund'da birkaç gün daha kalmaya karar verdi: Fabrikaları gezecek, mühendislerle konuşacaktı. Von Maltz ise Fransızla yediği yemekten hemen sonra Frankfurt'a gitti.

General Dawes, dev gibi iri yarı bir adamdı; yüzü, bir şeye küsmüş çocuk yüzü gibiydi; açık mavi, temiz bakışlı gözleri vardı. Albay Roberts şöyle derdi onun için: "Akıllı değildir; ama kurnazdır; felsefe yapmayı sever ama Rusların oltasına takılan birçoklarına tercih ederim kendisini. Dış görünüşüne bakmayın: General Dawes tecrübeli bir hilekardır."

Dawes, Von Maltz'ı çınlayan, tatlı bir kahkahayla karşıladı: Gülüşleri hep böyleydi zaten: Hiç beklenmedik bir anda ve boşanırcasına...

— Anımsıyor musunuz, nasıl da kuşkulanmıştı Ruslar sonbaharda "hava köprüsünün" sağlamlığından? Nerdeyse ilkbahar gelecek... General Clay, Berlinlilerin artık iyice yatıştıklarını, kuşatmanın sonunu beklediklerini söyledi.

Von Maltz gülümsedi:

— Berlin şanslı çıktı, buradakinden çok daha büyük kararlılık gösterdiniz orada.

— Yanılıyorsunuz, ortam Almanlardan yana şimdi: Sağlam bir hükümet kurmak gerek.

— Bunun içinse açıklık gerek. Sizin Washington'daki dostlarınızın kendilerine özgü bir fısıltı gazeteleri var: Alman halkından gelen umutsuz çığlıklara hiç kulak verdikleri yok. Öte yandan Parisli dilbazların en küçük fısıltılarını bile duyuyorlar. Pinaud uğramıştı geçenlerde bana, posta gelmiş mi diye yoklamak istemiş. Ne önerdi bana biliyor musunuz? Sizin ardınızdan kendisiyle anlaşmamı...

Dawes bir kahkaha patlattı:

— Beni bağışlayın Von Maltz, ama bu çocukluk. Ne verebilir ki Fransızlar size? Nicedir isteyici rolünü oynamakta kendileri. Dilenciye bir

şey vermedikleri zaman, son olarak şantaj yoluna başvurur ya, biraz ona benziyor bu.

— Fransızların bize hiçbir şey veremeyeceklerini söylüyorsunuz. Bunu biz de biliyoruz. Ama sormama izin verin: Peki ya size ne verebilir bu Fransızlar? Pinaud, eğer şu anda bir seferberlik ilan etseler, çağrılanların üçte birinin seve seve savaşacağını söyledi. Yalnız... Moskova'ya karşı değil, Moskova'dan yana... Geri kalan üçte ikisi yeter bize, diyebilirsiniz. Dokuz yüz kırkta bunların bize kapıyı nasıl ardına kadar açtıklarını anımsayın bir. Eğer savaş başlarsa kapılarını bu kez Ruslara açacaklar. Yaşamayı kurban olmaktan çok daha fazla seviyor bunlar. Bir dipsiz kova, bir kaçaklar ordusu olmalarına rağmen siz bunları müttefikleriniz olarak korumaya kararlasınız. Fransa'yı hoşnut edelim derken, Almanya'yı karşınıza almış oluyorsunuz. İyi yapılmamış bir hesap bu.

İçinden, baştan sona hak veriyordu Von Maltz'a general; Batı Almanya'nın, Fransa ve İngiltere'nin birlikte oluşturacaklarından hem sayıca daha çok, hem de savaş yeteneği yüksek tümenler çıkartabileceğini kaç kez yazmıştı Albay Roberts'e. Albay Roberts, Dawes'ı Alman kökenli olarak görüyordu. Ama Dawes Von Maltz'ın sözlerine de kızmıştı: Onun bu ders verircesine konuşmalarını dinlemek zorunda mıyım? Evet, bana kendi insiyatifiyle gelmiş değil: Alışveriş yapıyor Almanlar ve bunun gereği olan bilgileri topluyorlar. Ama eğer şimdi kendilerine biraz yüz verirsem, ileride daha da küstahlaşacaklardır:

— Dostlarınız her gün yeni birtakım istemler, yeni birtakım yakınmalarla geliyorlar. Ya, Doğu sınırına ilişkin bir açıklamamız gerekiyordur kendilerine, ya Saar havzasını istemektedirler. Müller dün, savaşın çıkışında Almanya'nın sorumluluğu sorunu yeniden gözden geçirilmezse hükümete girmeyeceğini açıkladı. Tüm bunlar –bağışlayın beni ama– pek akıllıca şeyler değil. Biz Almanlar için yapabileceğimizden fazlasını yaptık. Ruhr havzasına ilişkin olarak Fransızların isteklerine aykırı karar aldık. Federal bir cumhuriyet kurulmasında diretip, kabul ettirdik. Batı Berlin'i Ruslardan kurtardık. Anımsıyor musunuz ne vardı dört yıl önce burada?.. Eski yaraları deşmek istemem ama, geçmişi de bir kalemde silip atamazsınız...

Von Maltz gülümsedi. Dawes kızmıştı, bu hiç de fena bir şey değildi. Varsın Washington'da bizim kötü bir ortak olduğumuzu söylesin. Zaten bu oyunda en berbat şey, iyi bir ortak olarak görünmek. Ama generali daha

fazla öfkelendirmenin de gereği yok: Meslektaşlarının çoğundan daha akıllı, kendisiyle dostça ilişkileri sürdürmekte yarar var.

Von Maltz konuyu değiştirdi: Ruhr, yeni "Avrupa Ordusu" nun silah ve teçhizat deposu olabilirdi. Dawes sakinleşmişti. Hatta, Von Maltz, tepkili silahların, Montgomery'nin dehasından daha önemli olduğunu söylediğinde babacan, temiz bir gülümseme yayıldı yüzüne.

Von Maltz otomobille döndü evine. Büyük bir yorgunluk duyuyordu; tembel tembel bir şeyler düşünüyor, ama bir türlü asıl neyi düşünmek istediğini anlayamıyordu. Birden gülümsedi: Çok olmuş ben doğalı. Yüzyılın sonlarında nasıl saf, nasıl rahattı hayat. Almanya; dünya, ya da ay gibi sağlam görünürdü. Genç Kaiser Dortmund'a gelmiş, unutmabeni çiçeğinden bir buket sunmuşlardı kendisine. Aynı yıl, teğmenciğin biri kendisini beğenmediği için Keller'in kızı kendini suda boğmak istemişti. Kızı sudan çıkaran kurtarıcıya büyük bir cevizli pasta getirmişlerdi. Bu bir aşk şarkısı değil miydi oysa?

Von Maltz silkinip dalmakta olduğu yarı uykudan uyandı ve gözlerini pencereye çevirdi: Rhen Nehri boyunca gidiyorlardı. Çocuk yaşlarından beri Von Maltz, Rhen'in basit bir nehir olmadığını bilirdi; Rhen, sarayların, efsanelerin, büyülerin, kutsal Almanya'nın kutsallığının bir yıkıntısıydı. Fraulein Keller, mutsuz aşkı yüzünden bu sularda boğmak istemişti kendini. Sonra Senegalliler boğulmuşlardı Rhen kıyılarında. Şimdi ise Dawes buradaydı. Bu kendini beğenmiş küstah herif buyruk veriyordu buralarda, evindeymiş gibi de rahattı. Hükümete girecek Alman arıyorlardı; tıpkı bir zamanlar metrdotel ya da kahya aradıkları gibi...

Okulda söyledikleri bir şarkıyı anımsadı:

Büyük Rhen, Alman Rhen,

Kimse alamayacak seni elimizden...

Ama almışlardı... Von Maltz kederle bakındı çevresine ve başını yeniden pencereye dayadı. Bir duvar üstüne "Yankee, go home!" yazmışlardı. Yazının hemen yanında orak ve çekiç vardı. "Bu ne alçaklık!" diye düşündü Von Maltz. "On yıl önce Hitler'in ülkeyi komünistlerden temizlediğine inanırdım. Bu konuda da aldatmış meğer bizi... Öte yandan Dawes'ın vaazlarını dinlemek tiksinç... Ama bu yine de Rusları görmekten iyidir... Ya

Rhen'in nasibine ne düştü? Hiçbir şey. Onun için Fraulein Keller canına kıydı, ama bundan da bir şey çıkmadı. Dawes boş yere seviniyor; politika köpük gibidir, yüzeyi kaynar, derinlikleri sessizdir. Hükümete kimleri alacaklar ve hükümet toplantıları nerede olacak, Bonn'da mı, Frankfurt'ta mı, yoksa Kurfürstendamm'da mı? Neyi değiştirir bu? Aptalca konuşmalardan yoruldum artık ben. Pinaud'nun önerisi ise düşünmeye değer. Konsorsiyum fikri hiç de fena değil... Fraulein Keller'in beyaz bir finosu vardı, efendisinin ardından o da atmıştı kendini ırmağa, ama kurtarmışlardı onu...

Von Maltz gözlerini kapadı ve uyudu.

27

Pinaud birden gazetecinin yokluğunu fark etti. Lessére gerekli değildi kendisine, ama düzenli bir adamdı Pinaud: Mademki çevremde koşturup durması için gönderdiler onu, öyleyse koşturmalı...

Almanya'ya geldikten sonra Lessére, Alman mutfağına dair söylenenlerin doğru olduğunu anlamıştı: O, üzerine yapış yapış sos dökülü etleri, haşlanmış patates ve elma pürelerini tiksintiyle yiyordu. Bu konuda kendini hazırlamıştı, ama Bernard'ın da yalan söylediği ortaya çıkmıştı bu arada. Evet, Alman kızları arasında alımlı olanları yok değildi, ama dudaklarını kıpkırmızı boyamış, kaşlarını almış esmerin biri daha ilk günden, Almanya'da savaştan sonra törelerin çok katılaştığı yolunda iki saat kafa ütülemişti. "Bütün bir hafta ne yapacağım ben burada?" diye düşünü yordu Lessére. Kahvelerde gördüğü kızları hafif buluyordu; kendisininse katı bir ilkesi vardı: Kadınlara para harcamak ahmaklıktı. Sık sık yurtdışına çıkması gerekmişti şimdiye kadar: Gazetesi, İtalya'ya, Yunanistan'a, Finlandiya'ya göndermişti onu. Gittiği her yerde de, kendisine karşı koyamayan kadınlar bulmuştu. Yalnız Dortmund'a lanet okuyordu. Bir pastacıda, kendisine cilveli cilveli bakan tatlı yüzlü bir sarışına teklifte bulunduğunda, "Beyefendi," demişti kız, "karşınızda namuslu bir hanım bulunuyor." Oturdukları Besançon'dan hiç dışarı çıkmamış kırk yaşlarındaki halasına doktorun deniz banyosu salık verişini anımsadı Lessére. Kendisi çocuktu o sıralar; halası yanına onu da almış, Normandiya kıyılarına gitmişti. Giyindiğinde kendini çıplak gibi göstermeyecek bir mayo bulabilmek için bütün mağazaları dolaşan hala, sonunda ağlayarak, "Keşke ölsem!.." diye yakınmıştı. "Doktor Grimm benim namuslu bir kadın olduğumu unutuyor galiba?"

Lessére, Dortmund'da karşılaştığı kişilerle somurtkan bir suratla konuşuyor, onlara Berlin blokajı, Jean-Paul Sartre, Bolşevikler, Pinaud üzerine neler düşündüklerini soruyordu.

Bir gün Mühendis Wilhelm Seier'in çalışma odasında oturmuş, cep defterine sıkıcı birtakım sayılar not ediyordu: Seier, fabrikaların yeniden kurulmasından söz ediyordu ona. Birden kapı açıldı ve şık giyimli, dumanlı gözleriyle okşar gibi bakan bir kadın girdi içeri.

— Bayan İrma Seier, karım diye tanıştırdı Seier içeri giren kadını. Lessére kararını verdi: Rahibe değil bu kadın... Mühendis elindeki dosyadan kendisine rakamlar ve çeşitli sayısal bilgiler verirken, o, İrma'nın cebine küçücük bir pusulayı sokuverdi. Bu kez yanılmamıştı. İrma buluşma yeri olan parka gelmişti ve büyüleyici bir güzellikteydi. İki saat kadar gevezelik ettiler o gün. Ertesi gün Seier Dusseldorf'a gitti, Lessére de geceyi İrma ile geçirdi.

Açık sözlülüğüyle büyülemişti İrma Lessére'i. "Benim öyle kafasız bir hoppa kadın olduğumu düşünme sakın," diyordu, "bunu ilk kez seninle yapıyorum..." Bir saat sonra ise Lessére'den öncekileri anlatmaya başlıyordu. Lessére ise onun anlattıklarına göre kendisinin kaçıncı olduğunu hesaplamaya çalışıyordu: On yedinci mi yoksa on dokuzuncu mu? Evlendiğinde yirmi yaşındaydı İrma. Onu tapınırcasına seven Willy ise yetenekli bir mühendis olarak bilinirdi çevresinde. Kırk iki yılında Willy cepheye gidene kadar, üç yıl mutluluk içinde yaşamışlardı. Ağlamıştı İrma kocasının gidişine. Sonunda kendini toparlamış ve yaşlı ama ilginç bir profesöre aşık olmuştu. Sonra "Bum-bum" gibi tuhaf bir takma adı olan bir subayı ve daha sonra da izinli bir eri sevmişti. İrma çok tatlıydı, ama nedense konuşması kabaydı. Bombardımanlar başlayınca valeryan damlası içmiş ve ağlamıştı. Daha sonra da Heidelberg'e, kızkardeşinin yanına gitmek zorunda kalmıştı. Sıkıcıydı hayat Heidelberg'te, Gerta'nın profesör olan kocası Stalingrad yakınlarında ölmüştü. Olup bitenler, anlatıldığında korkunç bir öykü sanılan şeylere benziyordu ve İrma luminal tabletleri içtiği halde uyuyamıyordu. Amerikalılar geldiklerinde Gerta'nın evine de Harper adlı bir teğmen yerleşmişti. Kendisine çikolata ikram eden teğmenle uzun uzun konuşuyordu İrma: Okulda öğrendiği İngilizcesini tazelemek istiyordu. Kuşkusuz fazla katı olamazdı Amerikalıya karşı: Savaş savaştı. Teğmen de sevimliydi hakçası, ama Amerikalılar hem kaba oluyorlar, hem de pek acele ediyorlardı... Sonunda Willy dönmüştü. Libau yakınlarında ağır yaralanmıştı ve artık erkeklik görevini yerine getiremeyecekti. İrma kendinde değildi. Bir nevropatolog çağırmaları gerekmişti. Willy hâlâ tapınırcasına seviyordu onu, ama İrma otuz yaşındaydı ve yaşamak istiyordu... Dortmund'da çok sayıda İngiliz vardı; bunlar Amerikalılardan daha inceydiler, ama anlatılmak isteneni biraz geç anlıyorlardı. Bir subay İrma'ya kur yapmış, gözlerini ondan ayırmamıştı; ama yalnız kaldıklarında kaçıp gitmişti. Kısacası bunların hepsi bir anlık heyecanlar, geçici

bağlantılardı; anılmaya bile değmezlerdi; İrma ömründe iki kez kendini yitirmişti: Birincisi bir zamanlar Willy'le, şimdi de Lessére'le.

— Desene kocan bir harem köpeği? dedi Lessére.

İrma ağlayarak:

— Böyle söylememelisin, dedi. Almanya için acı çekti o...

Sonra İrma Willy'nin hiçbir zaman yürekten bir Nazi olmadığını anlattı. Willy Ruslara karşı dövüşmüştü, onlar da komünist olduklarına göre, demek ki Willy haklıydı. Von Maltz da çok değer veriyordu ona. Willy sık sık, "Von Maltz," derdi, "kafası çalışan bir adam. Durumdan nasıl yararlanmak gerektiğini biliyor. Almanya yeniden büyük bir devlet olmalıdır." Willy evlerine konuk gelen İrma'nın erkek kardeşiyle de dost olmuştu...

— Ne iş yapar kardeşin?

— Teğmendi. Benden dört yaş büyüktür. Çok iyidir Fritz... Şimdi Amerikan bölgesinde, bir subay birliğinde çalışıyor. Biliyor musun, buraya, bize geldiğinde söylediği bir söz beni öyle şaşırttı ki... Yeniden ve hem de çok kısa bir süre sonra savaş olacakmış.. Willy de onu onayladı. Bunun bir çıkış yolu olduğu görüşünde ikisi de... Bana kalırsa delilik bu. Dortmund'u nasıl bombaladıkları aklıma geldikçe düşen ilk bombadan önce ölmenin en iyi yol olacağını düşünüyorum. Bunu Willy'ye de söyledim; benim politikadan hiç anlamadığımı, Rusları Asya'nın içerilerine kovmak gerektiğini ve mademki Amerikalılar buna karar vermişlerdi, bunun böyle olacağını söyledi. Gerta'nın kocası da onların kafasında...

— Hani Ruslar öldürmüştü Gerta'nın kocasını?

— Johann'dı ölen. Pek tatlı, kadın-kız peşinde koşmayan, tipik bir bilgindi. Gerta acısından yatağa düştü, hastalandı. Sonra bir ekonomistle evlendi; yani yiyecek karneleri dağıtımını yönetirdi adam. Doğrusu, başında uygunsuz buluyordum bu evliliği, ama yanılmışım Gunther hakkında. Nazi partisine benzer bir partileri var; düzenledikleri kongreye Heidelberg adayı olarak katıldı Gunther. Pek korkardı Gerta onun için, çünkü Naziydi Gunther. Ama şimdi Nuremberg duruşmalarına alçakça bakıldığını, hepsinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini söylüyorlar. Gerta,

Amerikalıların Gunther'i tutuklayabileceklerini söyledi bana. Geçen ilkbahardaydı bu. Noel'de Gunther buraya geldi, Willy'yle bir odaya kapanıp bütün gece konuştular. Neler konuştuklarını bilmiyorum, ama daha sonra, Gunther'in durumunun ne olduğunu, Dortmund'a kendisini tutuklayacaklarından korktuğu için mi geldiğini sorduğumda, Willy uzun uzun güldü bana. Hiç aklına gelir miydi, meğerse Amerikalılar para veriyormuş onlara? Politika böyle bir karmaşık bilmece işte, ama ben Gerta adına sevindim...

Gönül borcu dolu bakışlarla bakıyordu İrma'ya Lessére, bu kadın yalnızca Dortmund'daki günlerini renklendirmekle kalmamış, aynı zamanda birçok şeyi anlamasına da yardım etmişti. Hareketinden bir gün önce Mühendis Seier'e bir kez daha uğradı Lessére:

— İlk karşılaşmamızda anlattıklarınız, sorunların ekonomik yanlarını açıklayabilmemi sağlıyor; ama geniş halk yığınları genel birtakım karakteristikler ister, siz yirmi beş yıl önce delikanlıydınız.

— Öğrenciydim.

— Bu daha da iyi. Demek ki o günleri anımsayabilirsiniz. Şimdiki Almanya'yla, söyler misiniz bana, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki Almanya arasında belli başlı ne gibi farklar var?

— O zamanlar burası komünistlerin yuvasıydı. Bir fanatiğin, Herr Von Maltz'ın üzerine nasıl taş attığı bugünkü gibi aklımda. Şimdi de bizde komünist kalmadığını söyleyemem, bu, karantinaya alınması olanaksız bir salgın hastalıktır. Ama Fransa'da ya da İtalya'da olduğundan çok daha azdır bizde komünistler, bakın işte bunu yazmalısınız. Sonra, yirmi yıllarının başlarında birtakım pasifist tiradlar okunmaya başlandı: Hiçbir savaş, Almanya'nın tüm ruhsal zenginliği sayılan gençlerin hayatından daha önemli olamazmış da bilmem neymiş de... O yıllardakinden çok daha fazla acı çektiğimiz halde şimdi böylesi düşüncelere rastlanmıyor... Elbette Almanya barıştan yanadır, ama bu, ülkemizi Avrupa uygarlığının düşmanlarından koruyan bir barıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, bizde şiddetli bir ahlaksal çöküş başladı, kitapçı dükkânlarında bayağı dergiler satılıyor, alabildiğine bir kokuşma, alabildiğine bir çürümedir gidiyordu. Oysa şimdi, kuşkusuz siz de farkına varmışsınızdır, putlaştırma ölçüsüne varan bir aile bağının kutsallığı söz konusu ülkemizde...

Lessére, Seier'in söylediklerinin tümünü not defterine geçirdikten sonra, pek nazik bir şekilde vedalaştı:

— Eşinize derin saygılarımı iletiniz lütfen.

Lessére, Pinaud'yu trenin kalkmasına bir saat kala gördü.

— Oho, siz misiniz? dedi Pinaud. Ben de sizi çoktan Paris'e gittiniz sanıyordum.

— Çok meşguldüm, belgeler topladım... Umarım ki gazeteler için birkaç söz söylerseniz bana...

— Yazın. "Burada turist olarak bulunuyordum. Komşu bir ülkenin yaşayış durumunu görmekti amacım. Birçok işadamıyla karşılaştım, her yerde büyük atılımlar, büyük başarılar gördüm. Atlantik ötesi dostlarımızın da yardımıyla, yeni Almanya ayağa kalkmıştır ve onun Avrupa ailesi içine gireceği an hiç de uzak değildir." Bu kadar.

Pinaud dönüşte de Frankfurt'ta birkaç saat kaldı: Dawes'la görüşmek istiyordu. General sevecenlikle karşıladı onu:

— Avrupa ülkeleri içinde en çok Fransa'yı seviyorum, gerçekten candan dostumuz olduğunuzu biliyorum. Sizin Almanya'da bulunduğunuzu söylediklerinde çok sevindim. Şimdi en önemli şey, anlaşmaya varacak bir yol bulmak. Elbette her şey yoluna girmiş değil daha burada, geçmişin birçok kalıntıları varlıklarını sürdürüyorlar. Ama, eski düşünce ve anlayışları yadsımak gerektiğine inanan Almanlar da var. Eğer siz de onları desteklerseniz, barış yönünde büyük bir adım atılmış olacaktır.

Pinaud gürültüyle sümkürdü:

— Altın gibi sözler! Çıkmazdan nasıl kurtulacaklarını Almanlara sizin gösterdiğinizi umuyoruz biz. Dortmund'da Von Maltz'ı gördüm, akıllı bir adam, ama geçmişte yaşıyor. Eğer onun sözlerine bakacak olursak, siyasal havayı Amerikalılar değil, Bismarck'ın askerleri oluşturuyor. Almanlar hep geçimsizlikte görmüşlerdir kurtuluşlarını: İtalya'yı bize karşı kışkırtıp durmuşlardır. Şimdi de Von Maltz'ın çılgınca bir planı var: Bizim Amerikalılarla aramızı açmak istiyor. Geçmişten kalma bir hastalık...

— Von Maltz'ı iyi tanırım, canlılığını, deneyimli oluşunu değerli bulurum, ne var ki, eski bir Prusyalı gibi düşünür. Yazık ki Bavyera'da bulunmadınız siz, çok ilginç kişiler var orada. Geçen hafta bir binbaşıyla konuştum, Münih'te büyük rol oynayan bir kişi bu. Fransa'yı Binbaşı Schirke kadar bilen ve seven bir Alman görmedim ben daha...

Schirke'yi kendisinin de tanıdığını söylemek istedi Pinaud, ama vazgeçti. Konusu, Ruhr'un geleceği olan küçük bir söyleşiden sonra da sevinçli, ayrıldı: Dawes durumu anlıyor gibi, bizim isteklerimizi de gözönünde bulunduracağa benziyor.

Gece trende Pinaud düşünüyordu: Schirke... Hayret, nasıl da birdenbire ortaya çıkıveriyor insanlar! Rusya'da öldürüldüğünü sanıyordum ben onun. Elbette bilir Schirke Fransa'yı, hem de iyi bilir: Üç yıl koyun kırkar gibi kırktı bizi. Ama Amerikalılar açısından bu yine de bir sıkılmazlık; Schirkenin Fransa'da çok göze batan bir durumu vardı. Komünistlerin bu duruma karşı nasıl çığlık çığlığa bağıracaklarını kestirebiliyorum. Hoş, onlar her zaman bağırıp çağırıyorlar ya... Biz de bir Nivelle tutturmuş gidiyoruz. Niye Schirke olmasın sanki? Nivelle düşmanlarla birlikteydi, Schirke'ninse kendini haklı çıkaracak yanı var: Almandı o, yani düşmanın kendisiydi. Ama bu tür sorunlara ahlaksal açıdan bakmak da gülünç aslında. Özel hayatında onurlu olması gerek kişinin: Bir senedi imzaladın mı, ödeyeceksin. Politikada ise herkes birbirini aldatıp duruyor; kim kazanırsa, haklı da o. Schirke? Varsın Schirke olsun...

28

Dumont, Neales'in havaya konuşmadığını bilirdi: Eğer Dumas'dan söz açmışsa, demek ki Amerikalılar işini bitirmeye karar vermişlerdi onun. Dumont da bir çıkış yapmak istedi ve hemen bir makale yazdı... "Günün sorunu haline gelmiş bir konuda," diyordu makalesinde, "görkemli bir sessizlik sürdüren sekterlere karşıyız biz. Saygıdeğer Profesör Dumas, yüzünü Moskova'ya çevirmekle, sırtını bilime döndüğünün farkında değil mi acaba?" Dumont'un makalesi bir işaretti: Birçok gazetede Dumas üzerine hicivler, fıkralar, çeşitli yazılar çıkmaya başladı. Ancak gazeteciler antropolojiden pek anlamadıkları için, profesöre nasıl bir suç yükleyeceklerini, onu nasıl bir günah işlemekle suçlayacaklarını bilemiyorlardı. Bunlardan biri, Dumas'nın, Kominformun buyruğuyla genetik bilimini değiştirdiğinden ve odasından Darwin'in portresini indirip yerine Lisenko'nunkini astığından emin olduğunu yazarken; bir başkası, Bill Coster'in makalesinden de esinlenip coşarak, işi iyice bayağılığa döküyordu: "Ünlü bilgin D... s, Amerika Birleşik Devletleri'nden niçin kovuldu? Öğrendiğimize göre bunun politikayla hiçbir ilgisi yoktur. Artık saygı duyulacak bir yaşa gelmiş olmasına rağmen, gençlik hastalıklarından kurtulamadığı anlaşılan Profesör D...s, saygıdeğer rahip N...s'nin on beş yaşındaki kızını iğfal etmiştir." Gazetelerin büyük çoğunluğu ise, gerçek bilimin, politik bağnazlıkla bağdaşamayacağı görüşüne yer veren birkaç yazıyla yetinmişlerdi. Kendisi için yazılan yazılardan birini okuyan Dumas gülümsedi: Ahmaklar, hepten yitirdiler akıllarını! Grevler, hayat pahalılığı bir yandan, Vietnam'da savaş başlamış öte yandan... ülke tam bir uykuda... onlarsa tutmuş benimle uğraşıyorlar. Yaşlı Fransızlar böyle ahmaklaştıktan sonra, daha dünkü çocuk denebilecek Amerikalılara kızıp sövebilir mi insan?..

Dumas'ya karşı açılan kampanya, cansız, gevşek gidiyordu. Gazeteciler çeşitli bahanelerle bu kampanyaya katılmaktan kaçınıyorlardı. Değişik nedenleri vardı bunun: Bir kez Dumas, yalnız dünyaca tanınmış bir bilgin olarak değil, çok temiz, dürüst bir insan olarak da ünlüydü. Antropolojinin "a" sından bile anlamayan yığınla insan, işgal yıllarında onun nasıl yiğitçe davrandığını ve bu yüzden Alman "ölüm kampı"na gönderildiğini pek iyi biliyorlardı. Sonra Dumas'nın kişisel düşmanları da yoktu; onu bu tür

saldırılardan koruyacak bir yaştaydı kendisi. Yaşlılar, onun Dreyfüsçüler arasında yeraldığını, Curielerin evine sık sık gidip geldiğini ve Anatole France'ın ondan övgüyle söz ettiğini pek iyi anımsıyorlardı.

Dumont'u karşılayan Garcy:

— Yerinizde olsam, Dumas'yı rahat bırakırdım. Komünistlerin onu parmaklarında oynatmaları insanı öfkelendiriyor elbette, ama ne olursa olsun Dumas bir ulusal övünçtür...

Dumont gücenmişti:

— Ne demek "sizin yerinizde olsam?" Sizinle yerlerimizin ayrı olduğunu sanmıyorum.. Siz de duydunuz Neales'in Dumas için anlattıklarını. Her şey apaçık ortada... Amerikalılar Dumas'yı kovdular. Eğer ona karşı hiçbir girişimde bulunmazsak, bu, Amerikalıları onaylamadığımız, kınadığımız anlamına gelecektir. Savaşta savaşın gerekleri...

Bédier, işin yalnızca gazete makaleleriyle sınırlı kalmayacağını anlıyordu. Ancak, kabine toplantısında Dumas'dan söz etmeye başlayınca, kimse kendisini desteklemedi. Bunun üzerine o da hemen, fikrince, yönetimsel önlemler için zamanın erken olduğunu ekledi. İyice tiksinçleşti bu iş, diye düşünüyordu; bizde bir kamuoyu olduğunu anlamıyor Neales. Bu durumda tek şey kalıyor: İşi oluruna bırakmak. Belki Amerikalılar da direnmekten vazgeçerler. Kala kala bir bu dertleri mi kaldı sanki?..

Gazeteler çoktan unutmuşlardı Dumas'yı, ve yeniden gündelik birtakım sansasyonlarla uğraşmaya başlamışlardı. Maden işçilerinin grevi bitmiş, iş mahkemeye dökülmüştü; işçiler yargılanıyorlardı; sonra yeni grevler başlamıştı; milletvekilleri sinirleniyorlardı; yeni yolsuzluklar ortaya çıkıyordu durmadan; adalet bakanının çekilmesinden söz ediliyordu. Denizden esen rüzgâr ilkbaharın yakın olduğunu hatırlatıyordu.

Bir gün Neales, Bédier'ye:

— Eşsiz şu sizin ikliminiz, dedi. Şu Dumas'ya bakın örneğin, imreniyor insan... Hem enstitü direktörü, hem de hafta geçmiyor ki bir mitingte konuşmasın...

Profesör Richet'yi görünce şaşırdı Dumas. Dost değillerdi ve pek seyrek karşılaşırlardı: Yalnızca resmi birtakım törenlerde. Richet hep karmaşık birtakım entrikalarla uğraşırdı. Bilim dünyasında sahibi bulunduğu şimdiki yüksek mevkiye de çalışmaları sayesinde gelmiş değildi. İşgal yıllarında, Almanları, büyük bir bilgin olduğuna ve yeğeninin evine el koymamaları gerektiğine inandırmıştı. Uluslararası bilimsel kongrelerde Fransa'yı temsil etmiş, UNESCO'da çalışmıştı. "Dörtte biri kimyacı, dörtte üçü diplomat" derlerdi onun için.

Neden geldi acaba? diye düşünüyordu Dumas. Richet ise kaypak, belirsiz sözler ediyordu. Dumas'nın önünde hayranlık ve saygıyla eğildiğini, çağımızın, tarihe bir "anthropophage çağı" olarak geçeceğini söylüyor, bilim adamlarının geçmişin mirasından nasıl sorumlu olduklarından, kendilerinde büyük bir bilgine saldırma cesareti bulan gazetelerin ahlak bozucu rollerinden söz ediyordu. Dumas uzun süre onun ne demek istediğini anlamaya çalıştıktan sonra dayanamadı:

— Gazete makalelerini mahkûm ediyorsunuz, görüyorum burada. Acaba, sayın meslektaşım, aynı sözleri tanıklar önünde, hiç değilse öğrenciler önünde tekrarlayabilir miydiniz?

— Ben politikayla hiç uğraşmadım ve uğraşmak niyetinde değilim. Bildiğiniz gibi çok dar bir uzmanlık kolum var benim: Organik kimya. Ama tekrarlıyorum: Gazetelerde sizin için yazılanlar her bilim adamının onurunu kırıcı niteliktedir. İzin verirseniz daha açık konuşayım: Ben sizin kuşağınızın bir üyesiyim; yanılmıyorsam eğer, topu topu beş-altı yaş küçüğüm sizden. Bir politik partinin görüşlerini onaylayıp onu destekleyebilir, başka partileri ise desteklemeyebilirsiniz. Bunda anlaşılmaz bir yan yok. Ama siz sıradan bir vatandaş değilsiniz, büyük bir bilginsiniz ve tüm ulusa aitsiniz. Neden alaylar ve çeşitli suçlamalar için bir boy hedefi haline geldiniz? Sözünü ettiğim yazılar basınımıza bir güzellik, bir yücelik kazandırmıyor elbette, ama durumun böyle olmasında sizin hiç mi suçunuz yok? Dumas adı, politik dalavereler için bir paravana olmamalıdır.

Dumas kızdı ama kendini tuttu. Eskiden, kızdığı zaman, körüklüyormuşçasına asılırdı piposuna. Ama, doktorların diretmesi üzerine kısa süre önce bırakmıştı tütünü ve şimdi, sanki merdiven çıkmışçasına zorlukla soluyordu öfkesinden.

— Anlamıyorum, eğer Fransa'nın geleceğini burada görüyorsam niçin Partili olamayacak mışım? Askerlerin görüş ve düşüncelerini açıklama hakları olmadığı ileri sürülerek bir zamanlar orduya "muhteşem dilsiz" denilirdi. İkiyüzlülükten başka bir şey değildi bu kuşkusuz; çünkü bir grev olduğunda askerler patronlara değil, işçilere ateş ediyorlardı. Ama siz meslektaşım, daha da ileri gidiyorsunuz. Bilim de dilsizleşmeli size göre. Belki de, tüm Fransa'yı yalnızca Bidault, Moch ya da Bédier'nin konuşacakları bir "muhteşem dilsiz" ilan etmek kararındasınız?..

Richet gülümsemeye çalıştı. Son derece düzgün ve beyaz dişleri ileri doğru çıktı, sonra gerisin geri dudaklarının ardına gitmeyince de, sırıtıyormuş gibi oldu.

— Sevgili Profesör Dumas, siz sözü ille de politikaya getirmek istiyorsunuz, ama işte benim bu branşta hiç bilgim yoktur. Ömrümde bir kez bile oyumu kullanmadım ve açık konuşuyorum, bununla övünüyorum. Hangi parti sizi elde ederse etsin, bana göre hava hoş, ben yalnızca bilimin sizi yitirmesini istemiyorum. Tutkular iyice kızıştı, heyecanlar son kerteye vardı. İktidardaki adamları –politikacıları– siz benden daha kolaylıkla anlarsınız. Onlar gereğinden önce bir tutumu benimsemiş, ya da tavır almış olabilirler... Neden işler bu duruma getirilmeli? Herkes sizin ne gibi düşünceleriniz olduğunu bilir ve onları yadsıyacağınız, düşüncelerinizden döneceğiniz kimsenin aklından bile geçmez. Neden birtakım insan sürülerinin önünde söylev veresiniz? Yardım etmek istediğiniz parti için de bunun zorunlu olduğunu sanmıyorum: Komünistlerin elinde bir sürü profesyonel konuşmacı var. Ama siz tutup düşmanlarınızın eline, sizi bilimsel çalışmalarınızdan uzaklaştırmakta kullanacakları olasılıklar veriyorsunuz...

Dumas daha bir zorlukla soludu:

— Anladım. Bir çeşit ültimatom yani?.. Size cevap vermeyeceğim. Demin, aşağı yukarı benimle yaşıt olduğunuzu söylemiştiniz; işte bence budur üzerinde durulacak şey... Kahve içer misiniz, yoksa size de yasak mı?.. Marie şimdi bir fincan yapar size. Sorunumuzu da diplomatik bir biçimde kapatalım. Kovarlar mı, kovmazlar mı diye çekişmek, pazarlık yapmak için komünist olmadım ben. Burada, odamda çalışacağım. Bizim halkın malı olduğumuzu söylemiştiniz, doğru, insan halktan kovulamaz. Gestapo'nun elindeyken de söylemiştim bunu... Beni kovmaları pek

mümkündür: Bilim en az düşündükleri şeydir çünkü onların. Amerika olayından sonra beni artık hiçbir şey şaşırtamaz: Böyle evsahibine, böyle uşak. Sizinse, meslektaşım, sözüm ona politikaya bulaşmaktan sakınmanız boşuna; bu yaptığınız politikadır çünkü, hem de en siliğinden, en bayağısından... Onlara, beni kovacakları güne kadar yaşamaya hazırlandığımı söyleyin: Yalnız, enstitüden değil, Fransa'dan...

İlkbaharın ilk günlerinden birinde Bédier, Neales'le birlikte bir yemek yedi; Amerikalıyı, kentin dışındaki "Altın Salyangoz" adlı restorana götürmüştü. Neales yemeklerden ve manzaradan taşkın bir heyecan içindeydi: Çevrenin yumuşak yeşili bir tüyü andırıyordu. İlkbahardan, koleksiyonlarından, Loire saraylarının güzelliğinden söz etti bir süre. Ama yine de, masayı temizleyip, ağaç kaplar içinde yirmi ayrı çeşit peynir getirdiklerinde, Bédier üzüntülü, düşünüyordu: Ne söyleyecekti acaba şimdi Neales?.. Amerikalıyla sık sık birlikte yemek yerdi ve her defasında da, hani şu ciddi insanların, "peynirle armut arası" diye adlandırdıkları dakikalarda, Neales alışılmış olağan tatsızlıklardan birini çıkarırdı. Bu kez de öyle olmuştu. Chavignolles'ün keçi peynirini övdükten sonra:

— Hava iyice gerginleşiyor, dedi. Ruslar Atlantik Paktı'nı hazmedemiyorlar. Wroclaw ilk provaydı. Herkes, çok büyük bir kampanyaya hazırlandıkları görüşünde. Şimdi çok daha dikkatli olmak gerek... Komünistler ad yapmış birtakım kişilerden yararlanmak istiyorlar. Profesör Dumas'ya ne büyük saygım olduğunu bilirsiniz. Tüm bunlar çok kötü, ama görüşlerde belirli bir birlik ve dayanışıklık olmalıdır. Biz Dumas'dan Amerika Birleşik Devletleri'nden çıkıp gitmesini istemek zorunda kalıyoruz, oysa burada bir devlet enstitüsünün direktörlüğü görevini sürdürüyor...

Paris'e dönerken Bédier düşünüyordu: Korktuğum başıma geldi... Neales, Nuh deyip peygamber demiyor, Profesör Richet ise, Dumas'nın yaşlı bir katır gibi direttiğini söylüyor. Çok pis bir durum. Yüzlerce komünisti içeri tıkmak, Dumas'nın işine son vermekten daha kolay. Ama böyle bir şey yüzünden Amerikalılarla da tartışamayız ki... Niye Neales böyle belaları hep benim başıma sarar? Aynı şeyi Quenille ya da Schuman'a da söyleyebilirdi. Kuşkusuz bu benim durumumu yüceltici bir şey: Bidault, Amerikalıların bana güvendiklerini görüyor. Ama ne olursa olsun pis bir durum. Mercury, Tanrı habercisi diye bilinirdi, ama o her zaman da kötü

haberler getirmezdi ki... Ben de, acaba Neales'in bir gün olsun bana iyi bir haber vereceğini umabilir miyim?.. Düşüncelerim karıştı. "Altın Salyangoz" restoranında nefis bir "Chambertin" vardı. (Birden gülümsedi Bédier): Mercury soyguncuların, hırsızların Tanrısıydı; varsın birtakım kredi yolsuzluklarına adı karışmış milletvekillerimiz kendilerini korumadığımı düşüneceklerse düşünsünler, ben kendi adımı korumalıyım...

Bédier, ertesi gün Profesör Bruand'a gitti. Profesör Bruand'ın Dumas'yla dostça ilişkileri vardı. Bédier, Bruand'ın üzerinde durduğu bir konu olan laboratuvar yapımı için sağlanacak kredilerden söz etti yarım saat kadar. Bruand politikayla ilgilenmediğinden onunla konuşmak kolaydı. Söyleşilerinin sonuna vardıklarında Bédier:

— Eğer, dedi, Profesör Dumas'yı görürseniz lütfen kendisine büyük bir hayranlık beslediğimi söyleyiniz: Hem bilimsel çalışmalarına, hem kişiliğine... Direniş günlerindeki esin kaynağım da kendisiydi. Başına bir şey gelmemesi için Profesör Dumas bilmelidir ki, ben buraya...

Bruand kulak kabarttı:

— Profesör Dumas için tehlikeli bir durum mu var yoksa? Hakkında aptalca birtakım yazılar çıktığını duymuştum, yetmedi mi yoksa gazetecilerin yazdıkları? Birilerinin profesörü enstitü yöneticiliğinden uzaklaştırmaya karar vermiş olabileceğini düşünmek bile istemem.

Bédier, Bruand'ı yatıştırmak için:

— Bunun sözü bile edilemez, diye atıldı. Ben yalnızca, sorumsuz birtakım insanların bu çapta bir bilgin üzerine nasıl böylesine saldırabildiklerini anlayamadığımı söylemek istemiştim.

İki gün sonra Profesör Dumas enstitü yönetiminden uzaklaştırılmıştı.

Hazırdı böyle bir sonuca Dumas ve haberi heyecansız, sakin karşıladı. Gazeteyi sonuna kadar dikkatle okudu, sonra masasına geçip çalışmaya başladı. Düşünceye dalmıştı: Yarın enstitüye gitmem gerekiyordu, gidemeyeceğim. Şaşılacak şey... Alışmışım enstitüye, ama sorun bu değil; gücüme giden artık orada çalışamayacak olmam. Ganelle ilginç deneylere başlamıştı, yön vermek gerekti ona. Daha da üzücü olan, öğrencilerimin zorla elimden alınmış olması. Gerçi hepsi aynı değil öğrencilerimin;

aralarında kariyeristler, tembeller, kayıtsızlar da var, ama bu arada Dupont gibileri de var ki, insanın içini yakan da bu zaten...

Kendisini Fresnes Cezaevi'ne getirişlerini anımsadı. Kulak kabartır, çevresini dinlerdi: Küçük bir pencereden haber ulaştırırlardı ona. Georges'un selamı olduğunu bağırırlardı. Öğrencisiydi Georges, kurşuna dizilmişti. Ve Dumas bir türlü öğrenememişti kimin gizlendiğini Georges'un adının ardına. Sık sık düşünürdü ama bu artık yaşamayan öğrencisini. Georges kurşuna dizilmiş, yüreksiz, satılmışlarsa kalmışlardı.

Geçen yıllarla birikte, sınıftaki yüzler de değişirdi. Genç yüzlerdi çoğu; gözlerse, kimi anlamlı, kimi boş, kimi coşku, heyecan dolu, kimi gülünç... Bilirdi anlattıklarını hepsinin anlamadığını; ama aralarında birileri kesinlikle heyecanlanıyor, gecelerce kitap başında oturuyordu; on yıl, on beş yıl sonra ona katkılar yapacaklar, onu düzeltecekler, onu sürdüreceklerdi. Belki de buradaki ölümsüzlük, heyecanını sonrakilere aktarmaktı? Şimdi tüm bunlardan yoksun bırakmışlardı onu.

Richet'ye onlar herkesi kovuncaya kadar yaşayacağımı söyledim. Hayır, yaşayamayacağım; ama daha çok savaşmak gerek ve ben hemen zayıflık göstermeye başladım. Düşünceleri, duyguları boyun eğmeli kişiye... SS'ler beni dövdüklerinde bağırmam sanıyordum. Oysa yüreğim dinlememişti beni... Yaşamak, gerçek Fransa'yı görmek istiyorum; ve pek zorlu bir son olacak bu. Doktorlar, çalışma, söylev verme, heyecanlanma diyorlar. Değer mi o zaman yaşamaya? Şimdi iki kat çalışmam gerek, teslim olmadığımı onların bu kararlarının bana vız geldiğini göstermem gerek... Çalışmak gerek diyorum, sonra da oturmuş burada felsefe yapıyorum, ne ayıp!..

Dumas, yazmaya başladı ve her şeyi unuttu.

Marie yatışamıyordu bir türlü; ekmekçide, kapıcıda, merdivenlerde bağırıyordu:

— Düşünün bir, bu üçkâğıtçılar profesörün işine son vermeye cesaret edebiliyorlar. O ise dünyanın dört bucağından mektuplar alıyor. Bir İngiliz bilgini konuk geldiydi bu yakınlarda bize, yaşlıydı adam, bizimkinden de yaşlıydı. Fransızcayı da kötü konuşuyordu, ama anlaşılıyordu ne dediği. Giderken bana ne dedi biliyor musunuz? "Koruyun profesörü," dedi, "büyük, çok büyük bir adam o..." Onu nasıl hapishaneye götürdüklerini

hiçbir zaman unutamayacağım. Ama o zaman Almanlar vardı, şimdiyse bizimkiler…

Marie bir gün papaza, hangi meleğin bilginlerin koruyucusu olduğunu sormuştu. Papaz düşünmüş, sonra yanıtlamıştı: "Kutsal Apostol Foma." Marie kiliseye gitmiş, Kutsal Foma'ya mum yakmış ve yakarmıştı: "Koru bizi! Yüce Tanrı inanmayanları cezalandırsın, inanır yapsın! Yardım et benim ihtiyara!"

Genç komünist Gozard geldi Dumas'ya. Hükümetin kararına partinin çok öfkelendiğini ve yarın "L'Humanité"de bu konuda uzun bir makale yayınlanacağını bildirmesi için gönderilmişti parti tarafından. Dumas elini salladı:

— Canım, ne gereği var böyle şeylerin? Hem sen onu bırak da söyle bakalım: Grenoble'de durum nasıl? Dayanıyorlar mı?

Marie bir dakika bile oturamıyordu: Dört yandan çiçekler, telgraflar yollanıyor, delegasyonlar geliyordu.

Akşama doğru da Profesör Bruand geldi:

— Bu işte kimin parmağı olduğunu biliyorum. Geçenlerde Bédier gelmişti bana; şimdi anlıyorum o gevelemelerinin ardında ne olduğunu... İnsanın çevresini bunca alçaklık sarmışken yaşamak pek zor. Biliyor musunuz, ben hiçbir politik gösteriye katılmamışımdır. Bugün bana bir protesto yazısı getirdiler. Çocuk değilim, biliyorum, yarın beni de komünist ilan edecekler, ama düşünmeden attım imzamı...

Profesör Bruand gittikten sonra, Dumas uzandı ve çeyrek saat kadar düşündü. Ama yerinden kalkamıyordu, böylece de saat sekize kadar yattı: Mitinge gitmem gerek oysa. Geleceğimi söyledim; Barış Kongresi bu. Şu işe bak! Bacaklarım bana boyun eğmiyor!

Sonunda kalktı, ilacını içti ve vida gibi kıvrık merdivenden ağır ağır inmeye başladı. Onu görmeye gelen Mado da yukarı çıkıyordu aynı anda. Mado hiçbir şey söylemeden Dumas'yı kucakladı. Duygulanmıştı Dumas; hâlâ o küçük kızdı Mado; dizine oturttuğu, resimli ilk okuma kitapları getirdiği küçük kız... Pek sevinirdi Mado bu resimli kitaplara: "Cici gül kırmızı, minik gemi yüzüyor..."

Dumas'nın güçlükle yürüdüğünü gören Mado telaşlandı:

— Ayağa kalkmaman gerek.

— Tam tersine. Eğer otursam ya da uyusam bir daha kalkamam. Bacaklarım şımardılar, efendileri olduğumu unutuyorlar... En gerilerde bir yere oturup dinleyeceğim. Çok önemli bir toplantı bu: Barış Kongresi...

Salona girdiklerinde, dinleyicilerden birinin bağırdığı duyuldu: "Profesör Dumas!" Herkes ayağa kalktı ve alkışlamaya başladı. Dumas ellerini kaldırdı: Yeter! Salondakiler daha çok alkışlamaya başladılar; bağırıyorlar, mendillerini, keplerini sallıyorlardı. Sonra genç bir işçi çıktı kürsüye:

— Profesör Dumas'ya sevgilerimi sunmak istiyorum. Konuşmak gelmez benim elimden pek, makine işçisiyim, ilkokulu bitirdim. Şimdi akşam kurslarına gidiyorum, ama Profesör Dumas'nın çalışmalarını anlayabilmem için daha bir fırın dolusu ekmek yemem gerek. Ancak, onun insanın kökeni konusunda araştırma yaptığını biliyorum. Yani geçmişte nasıl olduğumuz. Bu, kuşkusuz önemli bir sorun, ve biz bunu öğrenip, anlayacağız. Ama Profesör Dumas yalnızca geçmişe değil, geleceğe dair de yazıyor. Makalelerinin hepsini kestim, şurada, yüreğimde taşıyorum. Bizim daha iyi, daha eşit koşullar altında yaşamamızı istiyor o; bizi savaşa sürüklememelerini, herkesin mutlu olmasını istiyor. Paris on üçüncü bölgesi işçileri adına, Profesör Dumas'nın Barış Kongresi'ne delege seçilmesini öneriyorum...

Dumas bir şeyler söylemek, teşekkür etmek istedi, ama yapamadı: Öyle heyecanlanmıştı ki... Yalnızca genç işçinin elini sıkabildi: İyi konuştu ve besbelli içi yanıyor, tıpkı Dupont gibi... Beni gençlerden koparmak istediler, ama olmadı, yapamadılar. Cebinden mendilini çıkardı, gözlüklerini silmeye başladı: Her şey dumanlanmıştı. Yanında Mado duruyordu. Dumas ona baktı ve gülümsedi: Tıpkısı, ilk okuma kitaplarının resimlerine bakan küçük kızın aynısı...

Öte yandan beş bin insan, yüreklerini taşırırcasına dolduran heyecanı, gürültüyle, uğultuyla, haykırışlarla anlatmak istiyorlarmışçasına çılgınca alkışlıyorlardı.

29

Sorgu yargıcının önüne çıkardıklarında René Marillot yargıca sordu:

— Nesi var?

Yargıç omuzlarını silkti:

— Doktorlar son kararlarını bildirmiyorlar.

Yargıcın sorularını duymayan René, ilgisiz cevaplar veriyor, yargıcın sözünü keserek hep aynı soruyu tekrarlıyordu: "Nesi var?"

Puchard, görmüş-geçirmiş bir sorgu yargıcı olarak tanınırdı. Bir yıl önce, karısını öldüren ve suç sırasında başka bir yerde bulunduğunu hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde kanıtlayan bir adamın cinayeti işlediğini ortaya çıkarmıştı. Öldürülen kadın koşu atları harası olan ve sosyetede sık sık görülen, sözü edilen bir kadın olduğu için Puchard büyük bir ün kazanmıştı. Kısa boylu, göbekli, dazlak kafalı bir adam olan yargıç, sıradan bir taşra tüccarına benzerdi dış görünüm olarak. Yalnız gözleri değişikti: Hiç kırpılmadan, karşısındaki üzerine dikilip kalan inatçı gözlerdi bunlar ve Puchard sık sık gözlerim, diye düşünürdü, gerçek bir sorgu yargıcı gözleri. İşini severdi: Önüne konan her davayı çözmek zorunda olduğu bir bulmaca gibi görürdü. Gazetelerin "Chantilly faciası" olarak adlandırdıkları işle kendisini görevlendirdiklerini öğrenince sevindi. Bu işte de gösterecekti kendini. "Figaro" okur, komünistleri sevmezdi; Fransa'nın ikinci bir Pétain'i olmadığı için hayıflanır ama politikayla da öyle fazlaca ilgilenmezdi. Kuşkusuz, eline bırakılan işin özellikle politik olduğunu biliyordu, ama onun için bu, her şeyden önce gizlerini aydınlatması gereken bir suçtu.

İlk sorgudan sonra Puchard suçlunun fazla direnemeyeceği görüşüne vardı: Bu, fikirleri fanatik, ama sinirleri küçük bir kızınki gibi olan bir adamdı. Birkaç yüz insanı öldürmek istemiş, ama ilk kurbanını gördükten sonra vicdan azabı çekmeye başlamıştı.

René'nin kafasında bir tek düşünce vardı: Yvonne'a ne olmuştu? Gece hiç uyumadı, gözleri parlayan elektrik ampulüne dikildi, raylar, kan, farların

göz kamaştırıcı ışıklarını gördü; demiryolunun orda, durdu mu, çarpıyor mu diye Yvonne'un yüreğini dinleyişi geçti gözlerinin önünden. Tüm sesler kesilmiş, sessizliğe bürünmüştü hapishane. René, Yvonne'un adını söyledi, yaşaması için yalvardı. Yanağında onun soluğunun ılıklığını duydu. Onunla konuştu, çocukken, kardeşine, "Büyük bir uçak yapacağım ve birlikte aya uçacağız" deyişini, toplama kampında, barakasının hemen yanındaki kurumuş uç uç çiçeğini, kederli kederli gülümseyen o neşeli Rusla nasıl karşılaştığını anlattı; sonra kendisini yıllarca nasıl beklediğini anlattı; Yvonne'cuğu Pré-des-Bois'da yaşıyor muydu, ölmüş müydü, hâlâ banliyö treniyle gidip geliyor, Stendhal'i okuyor muydu? Karşılaşma anına kadar sevmişti onu hep… Ve bunca güçlüklerle elde edilen bir mutluluğun, böylesine çabucak yitirilivermesi olacak şey miydi?..

Birden aklına geldi: Hayır, bu işte söz konusu olan ben değilim, korkunç bir provokasyon bu: Partiye kara çalmak istiyorlar.

İkinci sorguda, Puchard, Marilot'yu tanıyamadı: Gerçekten de, René ölen kızı yine sormuş, olup bitenleri tutarlı, bağdaşık bir biçimde anlatmıştı: Matmazel Déchellet ile ağustosta tanışmıştı. Seyrek buluşurlardı. Uzun zamandır kendisini görmediği için şöyle bir ziyaretine gitmek istemişti. Gazeteci Valois, "Citroen"ini vermişti ona; demiryolu bağlantısı grev nedeniyle kesikti. Yvonne, annesinin hasta olduğunu, bu nedenle arabayla uzağa gidemeyeceğini söylemiş, yürümelerini önermişti. Demiryolu boyunca uzanan patikada yürümeye başlamışlardı. Sonra René iki adam görmüştü ve durumlarından işkillenmişti. Adamlar kaçıyorlardı. "Durun!" diye bağırmıştı adamlara. O zaman biri durmuş ve dönüp ateş etmişti.

Puchard, hafif gülümseyerek dinliyordu. Anlaşılan, suçlunun pek de öyle zayıf değildi sinirleri: Aklını ve yüreğini eline almış, iyi bir savunma yolu tutturmuştu. Ama ne de olsa bir amatördü ve onu çıkmaza sokmak zor olmayacaktı. Puchard, keskin gözlerini René'ye sapladı:

— Yani, Matmazel Déchellet'nin sevgiliniz olduğunu onaylıyorsunuz?

— Hayır, ben böyle bir şey söylemedim. O geceye kadar ne ben onun evine gittim, ne de o benim evime geldi. Kahvede buluşurduk biz.

— Bir köy delikanlısı olmadığınıza göre bugüne kadar birçok dedektif romanları okumuşsunuzdur. Daha akla yakın bir şeyler uydurabilirdiniz...

Matmazel Déchellet'nin ciddi bir kız olduğunu öğrendik, iş arkadaşları ve komşuları ağırbaşlı, alçakgönüllü olduğunu söylediler. Annesi de ifadesinde adınızı hiç duymadığını söyledi. O geceyi ansıyınız: Pek az görülen bir soğuk, ve insanı yere yıkacak kadar güçlü bir rüzgâr vardı. Mahalle halkı olaylardan korkmuştu: Kimse evinden dışarı adım atmıyordu. Sizce, bir genç kızın ne nişanlısı, ne de sevgilisi olmayan bir yabancıyla gezinti yapması için uygun bir zaman mıdır bu? Bakın, gerçekte ne olup bitti size ben anlatayım: Matmazel Déchellet annesine ilaç almak için eczaneye gideceğini söyledi. Chantilly yönüne doğru yürüdü. Demiryolu üzerinde üç sabotörü gördü; ve bir çığlık attı. Bu arada siz gizlenememiştiniz… İşte sizin bildiriler, jandarmalar getirdi. İnkar etmeyin suçunuzu, bu, durumunuzu daha da ağırlaştırır.

René suçu kabul etmemekte direniyordu:

— Bildiriler... düzme belge hepsi. Her aklı başında adam bunun komünistlerin dili olmadığını anlar...

René'yi götürdüklerinde, Puchard düşünmeye başladı: Sandığımdan zor olacak… Uğraştığım kişilerin komünistler olduğunu unuttum. Bir değişik, bir kendilerine özgü yetiştiriyorlar bu adamları. Hangi durumda olursa olsun hep inkar etmek gerektiğini biliyor adam çok korkuyor. Epey uğraşmam gerekecek onunla...

René de hücresinde düşünüyordu. Hiçbir kanıtı yoktu elinde. Direniş yıllarından kalma bir alışkanlıkla aldığı bütün mektupları yok ederdi. Yvonne'la buluştuğunu kimse bilmiyordu. Kaldı ki, Gestapo döneminde değildi şimdi. Parti, komünistlerin suçsuz insanlarla dolu trenleri hiçbir zaman bombalamayacaklarını, bunun alçakça bir yalan olduğunu kanıtlardı. Düşmanlar iyiden iyiye, gemi azıya almışlardı, kötü bitecekti bu iş.

Yvonne yaşasın yeter ki! Yaşayacak ama, güçlüdür Yvonne... René kızcağızın sağ elindeki yarayı anımsadı: İşkence etmişlerdi ve o, sandığı kendisine kimin verdiğini söylememişti. Elini öpmüştü Yvonne'un ve büyük bir şaşkınlıkla gözlerine bakmıştı. Sonra bir patikada yürümüşlerdi. Çıplak, bir deri bir kemik ağaçlara nisanın yeşili çalmaya başlamıştı, kuş cıvıltısından geçilmiyordu çevrede...

René Morillot adı gazete sütunlarından ineceğe benzemiyordu. Gazeteciler yazılarında Matmazel Déchellet'nin kahramanlığını, yüzlerce cana kıymaya niyetlenmiş olan katillerin alçaklığını, suçunu inkar etmeye çabalayan genç doktorun fanatik inatçılığını ayrıntılı bir biçimde anlatıyorlardı. Bir bölük gazeteye göre "suç, kitle cinayetleri planları hazırlayıp geliştiren kominformun buyruğu üzerine" işlenmişti. Başka bir bölük gazete ise soruna daha sakınımlı bir yaklaşımda bulunuyor ve trenin havaya uçurulması girişiminin, "komünist partisi yöneticilerinin ağır davranmalarından hoşnut olmayan, partinin sol kanadından küçük bir yobaz fraksiyonun" işi olduğu sanısına yer veriyordu. Olaydan sonra saklanmayı başarmış iki cani için de çeşitli tahminlerde bulunuluyordu; Dumont'un gazetesi, bunların Polonyalı olduğunu, çünkü Morillot'nun, bu adamlarla "Fransız-Polonya Dostluk Demeği" toplantılarında sık sık görüldüğünü yazıyordu.

Fabre heyecanlıydı. Bugüne kadar, bakanlar, komünist tehlikesine ilişkin demeçler verirler, gazeteler her gün, Moskova ajanlarının Fransa'nın varlığına kıymak niyetinde olduklarını yazarlardı; halksa, demeçleri dinler, yazılanları okur, sonra sakin, kıpırtısız işiyle gücüyle uğraşını sürdürürdü: Sokaktaki Fransız vatandaşı tıka-basa doygundu çünkü politikaya. Ama işte Fabre bir gecede, tüm söz cambazlarının iki yılda yapabildiklerinden daha çoğunu yapmıştı. Sokaktaki Fransız vatandaşı bunu yerdi işte: Çünkü pekala o da bulunabilirdi bu trende... Bu işin politikayla bir ilgisi yoktu: Postu bırakmaktı söz konusu olan... Bir de her şey hiç umulmadık ölçüde başarılı gelişmiş ve sonuçlanmıştı. Duygusal bir adam değildi Fabre; ama yine de Luchaire'e buyruğu verdikten sonra korkunç bir heyecana kapılmıştı: Bir sürü suçsuz günahsız yolcu da havaya uçacaktı banliyö treniyle birlikte... Ama hemen yatıştırmıştı kendini: Fransa'nın karşı karşıya bulunduğu felaketle karşılaştırıldığında neydi ki iki yüz, üç yüz ölü? Eğer komünistler yok edilmezse, Fransa yok olacaktı... Yine de tam yatışmamıştı Fabre ve o geceki dalıp dalıp gidişlerine de uyku denilemezdi. Oysa şimdi sevinçliydi: Can kaybı olmadan bitirilmişti iş. Kız herhalde yaşamazdı, ama ona da acımanın bir gereği yoktu: Besbelli adamın metresiydi. Düşündüğünden de iyi olmuştu her şey: Komünistler, bildirilerin kendileriyle bir ilgisi olmadığını söyleyebilirlerdi, ama Morillot'nun, partilerinin üyesi olduğunu inkar edemezlerdi. Kuşkusuz, "provokasyon"ları protesto edeceklerdi, ama bundan da bir sonuç alamazlardı, eldeki bütün

kanıtlar onların aleyhineydi. Eğer ille de birilerini kutlamak gerekiyorsa, "Baldırıçıplaklar Grubu"nu değil, talihi kutlamak gerekti... Gazeteler, gizlenen iki caninin aranmasına devam edildiğini yazıyorlardı. Gaston öfkeliydi: Böyle bir iş için az para ödemişlerdi ona. Savaştan önce, "Eden" adlı bir barda garsonluk yapar, bu arada kokain alım satımıyla uğraşırdı. Almanlar geldiğinde, Troyes kentinde, Gestapo'nun yanında kalorifer ocakçısı olarak çalışmaya başladı. Tutuklu bir kadının altın saatini çaldı. Almanlar durumu öğrendiler, ama o kaçıp gizlenmeyi başardı. Dört ay Makide yaşadı. Sonra varlıklı bir köylü kadınını öldürdü ve kadının saklı bütün mücevherlerini çaldı. Yoldaşlarına da bir haini kurşuna dizdiğini söyledi. Partizanlar onun kirli işler çevirdiğinden kuşkulanmaya başlamışlardı ama o tam zamanında palamarı koparıp sıvıştı. Savaş bittikten sonra, politikayı bir yana bırakarak çeşitli hırsızlıklar, saatçi soygunları, kokain-alım satımıyla uğraştı –kısacası kendisini "Peygamber Çiçeği" grubuna alan Luchaire'le tanışıncaya kadar–, başı ağrımadan, dirlik düzenlik içinde yaşadı. Kimin adına çalıştığı Gaston'un umurunda değildi, ama enayi yerine koymuşlardı onu bu kez, besbelliydi bu... Luchaire için bir zevk, bir lezzetti bu iş, politikayı çıldırasıya seven bir adamdı çünkü; Gaston içinse bir geçim kaynağıydı. Hemen Luchaire'e gitti Gaston:

— Gizlice izliyorlar beni. Eğer kaçmazsam yakayı ele vereceğim. Otuz bin daha ver bana...

— Hakkını aldın. Patron daha fazla vermez.

— Sana beni izliyorlar diyorum. Hastayım ben, nöbetim bir tuttu mu, ben de bilmem ne konuştuğumu. Senin başını yakmamak için gitmek istiyorum. Onu vurduğunu...

— Gevezelik etme. Ben yalnız kızları değil, erkekleri de...

— Öldürüp de ne yapacaksın beni? Belki de hiçbir işe yaramaz bu. En iyisi ver şu otuz bini...

— Patronun daha fazla vermeyeceğini söyledim sana.

— Ben patron matron tanımıyorum, anlaşmam seninle... İşin de üstesinden geldim, tam gereken biçimde hem de. Şimdiyse izleniyorum. Ver otuz bini, bir daha yüzümü görmeyeceksin, Cezayir'e gideceğim.

Luchaire, Gaston'un keskin çizgili, kurnaz suratını süzdü ve cüzdanını çıkardı.

On birinci gün Puchard, Renéyi yanına çağırttı:

—Matmazel Déchellet tehlikeyi atlattı.

René yerinden sıçradı. Yargıca gülümsedi, ak duvarın üzerinde Yvonne'u gördü bir an.

Puchard'ınsa keyfi hiç mi hiç yerinde değildi. Dün Déchellet'yi sorguya çekerken, üzerine ölü bir iş yıktıklarını anlamıştı. On gün boyunca gazeteler çığlık çığlığa, babası da bir yurtsever olan Déchellet'nin yeni bir Jeanne d'Arc olduğunu, Gestapo'nun elindeyken tam bir kahraman gibi davrandığını yazıp çizmişlerdi. Şimdi pat diye onun bir komünist olduğunu açıklamak olacak şey değildi!.. Dolayısıyla Morillot da aklanmış oluyordu, Garnier'ye, geriye kala kala, gizlenen o iki kişinin bulunması kaldığını söylediğinde, o gülmüş ve "Bunlar" demişti, "Cagoule'den de beter bir çetedir. Çok yükseklerden koruyucu ve arkaları vardır bunların. En iyisi peşlerini bırakmak..." Puchard sabahleyin tıraş olurken birden durmuş ve düşünmüştü: Gözlerim hiç de sorgu yargıcı gözleri değil, bir stajiyer avukat gözü bunlar…

Puchard, partiyi kazandığını göstermek istemiyordu Morillot'ya:

— Oturun! dedi kuru kuru. Matmazel Déchellet'nin sevgiliniz olduğunu neden inkar ettiniz?

— Değil de ondan.

—Matmazel Déchellet yalan mı söylüyor yani? Dün bana sizinle içli dışlı olduğunu söyledi… Kimin yalan söylediğini ortaya çıkaracağız tabii... Bence Matmazel Déchellet izleri yok etmek istiyor; trenin havaya uçurulması işinde de sizin suç ortağınızdı kendisi?

René çileden çıktı:

— Öyleyse kim ateş etti ona?

— Sizinle ya da onunla geçimsizliği olan üçüncü ya da dördüncü bir kişi.

Bu kez iyice emindi Puchard, Morillot'nun suçsuzluğundan. Sıradan bir cinayet olayı olsaydı eğer bu iş, onu hemen salıverir, yanıldığını kabul ederdi. Ama işe politika bulaşmıştı. Garnier, belki de kariyerini lekeleyebileceğini söylemişti... Puchard, işin özüyle ilgili ayrıntılı bir rapor hazırladı. Ertesi gün de Bailly çağırdı kendisini:

— Çok beceriksizce, ahmakça çalışılıyor. Hemen örtbas etmek gerekirdi işi...

— Morillot'ya suçunu itiraf ettirmemi istemişlerdi benden…

— Neyse olan oldu, geçmişi konuşacak değiliz Morillot'yu salıvermemiz gerekecek galiba. Ancak komünistlerin eline de bu durumu sömürmeleri için gerekçe vermemeliyiz. Morillot'nun elinden, kentten hiçbir yere ayrılmayacağına dair imzalı bir kâğıt alırsınız, böylece de soruşturma resmen sürüyormuş gibi olur...

— Öteki ikisini yakalamak için, Mösyö Bailly, hiç şans yok mu sizce?

— Hayır. İki hafta geçti aradan. Kayabalığı değil ya bu adamlar. Sonra, yakalayıp da ne olacak onları? Bambaşka bir politik uçla ilişkili kişilerdir belki de? O zaman komünistlerin eline hükümeti tarafgirlikle suçlama tutanağı vermiş oluruz. En iyisi beklemek, hele bir halk bu konuyu unutup üzerine bir haç diksin...

Daha bir gün önceden, gazetelerde "Chantilly faciası"na ilişkin sütunlar belirlenip ayrıldı: "Heyecan verici bir itiraf! Doktor Morillot'nun yanında sevgilisi varmış! Yvonne Déchellet de komünist çetenin bir üyesiymiş! Matmazel Déchellet'ye, onun suç ortaklarını ele vereceğinden korkan Polonyalı Jan ateş etmiş!" Bundan sonra da "Chantilly faciası" ansızın yok oluverdi gazete sayfalarından, onun yerini günlük başka olaylar aldı.

René cezaevinden çıkar çıkmaz, doğru Yvonne'un yattığı hastaneye gitti. Başhekim Pélissier, ilk birkaç gün hastanın öleceğinden korktuğunu anlattı. Ameliyat çok iyi geçmişti ama o yine de sorgu yargıcına Matmazel Déchellet'yi sorguya çekmek için izin vermemişti: Son derece zayıftı çünkü hasta.

— Sorgulardan son derece zayıf düştü. Kendisini fazla yormayın lütfen.

Yvonne şaşkınlıkla baktı René'ye, hafifçe gülümsüyordu. René, sağlığını, keyfinin yerinde olduğunu, kendisini sık sık yoklamaya geleceğini söyledi. Aşk sözcükleriyle heyecanlandırmak istemiyordu onu. Tam giderken, Yvonne hafifçe doğruldu:

— Çok iyisiniz, René...

Doktor Pélissier odasına çağırdı René'yi:

— Siz Doktor Charles Morillot'nun oğlu değil misiniz?

— Evet.

— Şu rastlantıya bakın! Babanızla birlikte okudum ben, aynı sınıftaydık ikimiz de. Onun olağanüstü yeteneklerini hepimiz kabul ederdik... Demek siz de babanızın yolundan gidiyorsunuz. Gerçekten çok soylu bir iş bu... Ben bu mesleği, hatta şu sorgu yargıcının mesleğine bile değişmem... Daha duyduğum anda hukuksal bir yanlış yapılmakta olduğunu düşündüm. Ne büyük bir gürültü kopardılar! Sizin resimleriniz, Matmazel Déchellet'nin resimleri, cinayet, trenin havaya uçurulması... daha bilmem neler! Ben ne hukuktan, ne politikadan anlarım, ama açık konuşuyorum, bu bayağılıklar iyice midemi bulandırdı benim. Hayır, elinden çok şey gelmediğini bile bile de olsa, insanların acılarını azaltmak, bu acıları çoğaltmaktan iyidir! Sizce kim koydu mayını demiryoluna?

— Onlar.

— Özür dilerim, anlayamadım...

— Diyorum ki, mayını oraya, beni bu işi yapmakla suçlayan kişiler koydu. Tıpkısı tıpkısına böyle değil elbet: Aralarında bir iş bölümü yapmışlardır...

Doktor Pélissier şaşırmıştı:

— O zaman komünistsiniz siz? Ben şahsen onların yazdıklarına inanmıyorum; ve bu konuda da size kara çalmak istediklerini düşünmüştüm. Politika, benim fazlaca anladığım bir şey değil, siz mi haklısınız, yoksa başkaları mı, bir yargıda bulunacak değilim... Burada beni sevindiren, Charles Morillot'nun oğlunun çocuk doktoru olmasıdır.

Gerçekten de, bir küçüğü Kızıldan ya da difteriden kurtarmak, politik çıkarlar uğruna milyonlarca çocuğu öldürmekten çok daha onurlu bir şey.

Doktor Lesange başhemşireye:

— Olacak şey değil, dedi, Morillot'yu salıvermişler. Her yerde adamları var bu komünistlerin. Demek bir katille yan yana çalışacağız!..

Başhemşire çok sevinmişti René'yi gördüğüne:

— Daha en başından anlamıştım bunun bir provokasyon olduğunu. Vicdansız herifler, önlerinde hiçbir engel tanımıyorlar! Doktor Lesange'ın da onlardan olduğuna hiç kuşkum yok...

Laboratuvarda Profesör Brunel soğuk soğuk selamlaştı René'yle. Emin değildi doğrusu Doktor Morillot'nun suçsuz olduğundan: Belli mi olurdu hiç? Nelere, nerelere gücü yetiyordu komünistlerin!.. Macar kardinali anımsamak yeterdi bunu anlamak için. Profesör kendini tuttu ve René'ye:

— Yargı organının sorunlarına ve kararlarına karışmak niyetinde değilim, dedi. Deneylerinizi sürdürebilme olanağına kavuştuğunuza sevindim.

Akşam René parti toplantısına gitti. Herkes kucaklıyordu onu: Evinde, yakınlarının arasındaymış gibi hissetti kendini. Soruşturmanın nasıl yürütüldüğünü her birine tek tek anlatmak zorundaydı; her anlattığı da "Alçaklar, bunun da hesabını vereceksiniz!" diye bağırıyordu.

Ertesi gün René, Profesör Dumas'ya uğradı. Gazetelerin bilgine karşı giriştikleri kampanyanın ilk günleriydi.

— Hiç de fena görünmüyorsun, dedi Dumas. Sevinmişti René'nin gelişine. Ee, nasıl bakalım hapishane? Sıkıcı değil mi? Hapisteyken ben de çok kızardım: Kafesteki ayı gibi hissederdim kendimi. Nasıl da maskara oldular ama!.. Aslında iyiye belirti bunlar: İnsan bir kez bu yollara başvurdu muydu, yakında işi bitik demektir...

René, Profesör Brunel ve Doktor Lesange'ı düşündü:

— Yazık ki Fransa ikiye ayrıldı…

— Başka türlü olamazdı ki. Sen sanıyor musun ki, Rusya'da, başlangıçta herkes Lenin'in arkasındaydı? Burada kötü olan Fransa'nın ikiye ayrılması değil, araya bir sınır çekilmesi... Bizimkiler de, örneğin birine bakıyorlar bakıyorlar, "Sen bizden değilsin, bu yana!" diyorlar. İki parça... Biliyor musun ne kadar insan var bu iki parça arasında? Fransızların yarısı.. namuslu, dürüst yarısı hem de... Onlar belki de inandılar senin treni uçurmak istediğine, ama bunun sana çalınan bir kara olduğunu öğrendiler miydi de, bu karayı çalanlara öfkelenirler. İnsanları reddetmek kolaydır, "Sen bizden değilsin" de, tamam. Oysa bize bunun tam tersi gerekli: İnsan kazanmak, onların gözlerini açmak... Az mıdır, örneğin senin baban gibi olanlar? Olağanüstü bir adamdı! Herhangi bir şeyden kuşkulandı mıydı, bu kuşkusu içtendi. Böyle bir kuşkucu, her şeye evet diye baş sallayan, ama kırk dört Ağustosunda olduğu gibi iş kan dökülmesine vardı mıydı da hemen yatağın altına gizlenen bilgin, kütüklerden çok daha yücedir. Biz Fransızlar, eleştirmeyi de, gülmeyi de severiz, bunda kötü hiçbir şey yok. Bu, tıpkı tuz gibidir, tuzsuz yemek yapabilir misin? Komünistim diye baban bana gülerdi, oysa sonra kendisi de aynı yere geldi, yalnız bunu kabul etmiyordu... Sence savaş olacak mı?

René gülümsedi; öyle beklenmedikti ki soru:

— Bilmem... onlar hazırlanıyorlar.

— Onların hazırlandığı belli bir şey. Ama bu arada biz de varız... Yoldaşlar ilkbaharda Barış Kongresinin toplanacağını söylediler. Son derece iyi düşünülmüş bir şey bu. Amerikalılar elbette savaş istiyorlar. Ama orada sıradan vatandaşlar savaştan korkarlar. Dulleslar da, insanları kendi hallerine bırakınca, düşünmeye, dolayısıyla da duraksayıp ikirciklenmeye başladıklarını bilirler. Buysa, üçkâğıtçıların, dalaverecilerin sonu demektir. Onlar savaş istiyorlar, ama biz buna izin vermeyeceğiz... Benim için neler yazdıklarını okudun mu? Neden bir mayınla da beni yakalamadıklarına şaşıyorum doğrusu?

Yüksek sesle güldü Dumas. Olağanüstü bir adam, diye düşündü René. Hiçbir şeye aldırdığı yok!..

Yvonne'un sağlığı pek hızlı olmasa da, düzeliyordu. René her pazar Chantilly'ye gidiyordu. Kendinden, dostlarından, son olaylardan söz ediyordu Yvonne'a. Duygularını açıp açmama konusunda hâlâ bir karara

varamamıştı. Ve Yvonne düşünüyordu. Çok iyi bir insan, gelip gidişleri de bana acıdığı için... yoksa beni sevdiği falan yok... Ve o da duygularını gizlemeye başladı; sakin, güler yüzlü, gönül alıcı oluyordu René'yleyken. Hatta bir ara, dostluktan daha iyi bir ilişki olmadığını, onun güvenine, inanına layık olmaya çalışacağını söyledi.

René, o ilk kuşkuları duymaya başlamıştı yeniden. Yvonne'un dış görünüşündeki sakinliği, onun kendisine karşı kayıtsızlığı olarak yorumluyordu; dostluk üzerine olan sözleri ise tam bir düş kırıklığına itmişti onu. O gece Yvonne'un bir anlık bir duygulanmanın etkisi altında kalmış olabileceğini düşünüyordu. Şimdiyse aklı başına gelmiş, yanıldığını anlayarak çoktan düşüncesini değiştirmişti. Dikkatsiz bir söz söyleyip, onu endişelendirmemeliydi. Söyleşileri, gitgide daha gergin, daha soğuk, daha zoraki bir hava içinde geçmeye başladı.

Bazen güneşli, bazen soğuk günleriyle kaprisli şubat ve rüzgârlı, yağmurlu günleriyle endişeli mart geçti. Erken ilkbahardı kapıyı çalan; nisanın ilk günleri mayısı andırıyordu; çevrede her şey yeşil, gür ve kızgındı. Böyle parlak, gürültülü bir günde taburcu oldu Yvonne hastaneden. René'nin haberi yoktu bundan, bildirmemişti Yvonne ona çıkacağını. İki gün annesinin yanında kaldıktan sonra, Paris'e, çalıştığı atölyeye gitti ve oradan René'ye telefon etti. Bir çığlık attı René:

— Yvonne!

Uzaktan gülümsedi Yvonne ona. Bu ses, adının böylesi ünlenişi hemen sakinleştirmişti onu: Öyle bir sevinç, heyecan, aşk vardı ki bu söyleyişte!

René soruyordu:

— Nerede buluşalım?

— Ben size geleyim. Kaçta çıkıyorsunuz işten?

Günün kalanını sıtmalı gibi geçirdi René: Bazen sevinçten coştu: Bir düşün, sana, evine gelecek; bazen kederlendi: Artık kahvelerde buluşmamızın uygun olmadığını düşünüyor...

Kapının zili çaldığında, odayı ancak toparlayabilmişti. (sabah alelacele çıkmıştı evden) Yvonne içeri girdi ve tek bir şey söylemeden ona sarıldı.

René birden telaşlandı:

— Hemen çıkmamız gerek, son trenin kalkmasına kırk dakika var.

— Annemi kardeşimle birlikte sabah uğurladım; Moulins'e, halama gittiler. Eğer beni kovmazsan burada kalacağım...

Sabah, Yvonne kahve yaparken, René yanına sokuldu:

— Sorgu yargıcına neden bizim aramızda... şey... işte öyle olduğumuzu söyledin?

— Benim yabancı biriyle gezebileceğime inanmıyordu da ondan.

Kucakladı René'yi Yvonne:

— Biliyor musun ne zaman anladım senin olduğumu? Çok önce... trendeyken...

Sokak, yaz günü gibi sıcak, tozluydu; yalnızca çiçeğe durmuş kestanelerden anlaşılıyordu nisan ayı. Yvonne durdu:

— Ne güzel bir pankart!

— Picasso'nun güvercini bu. İki hafta sonra kongre var. Profesör Dumas diyor ki...

Yvonne sözünü kesti onun:

— Nasıl da beyaz!.. Ve korunmasız...

René güldü:

— Korumak gerek onu.

30

Küçük Jeannot, yıldan yıla daha çok benzer oluyordu babasına. Bu yalnızca Marie'nin bir buluşu değildi, bütün komşular aynı görüşteydi; hatta geçenlerde Lejean "Hık demiş babasının burnundan düşmüş! Tıpkı Pépé..." diye gülmüştü... Jeannot da babası gibi, esmer, zayıf ve yerinde durmazdı. Marie'yi en çok duygulandıran da, çocuğun sık sık yinelediği "Anlıyor musun?" sözcüğüydü. Jeannot da aynı şeyi yapardı... Marie sık sık, bu alışkanlığın küçük Jeannot'a nasıl geçtiğini düşünürdü. Bunu, oğluna kendisinin öğrettiğinden haberi bile yoktu: Jeannot daha küçükken, gözyaşlarını tutmaya çalışarak, "Hayır Jeannot, diye fısıldardı, o gelmeyecek, çok uzaklarda o. Anlıyor musun?" Ve şimdi Jeannot okuldan koşa koşa gelip, sevinçle anlatıyordu: "Öğretmenimiz dedi ki dünya yusyuvarlakmış, elma gibi, anlıyor musun?.. İkinci derste öyle bir gürültü yaptık ki... Pierrot bir arkadaşı çaşıtlamak istedi, anlıyor musun? Ben de kendisini döveceğimi söyledim." Babası gibi Jeannot da bir şeyler onarmayı seviyordu, bunun için Marie ona bir oyuncakçı mağazasından onarım takımları almaya karar verdi, dört gün sonra sekizinci yaşını dolduracaktı Jeannot.

Zor bir hayat sürüyordu Marie. İplik cilt işçisi olarak çalışıyordu. Üç yıl önce işi iyiydi. O zamanlar giyim-kuşam ve öteki eşya mağazaları boştu, mal yoktu ortada, belki de, gözü pek, yiğit insanların yeraltı gazeteleri çıkardıkları, yasak şiirleri çoğalttıkları, faşist karakollarına baskınlar düzenledikleri, yani özgürlük yolunu açmaya çalıştıkları dönemin heyecan ve coşkusunu taşıyorlardı, hâlâ yüreklerinde. Şimdiyse yayımcılar bir bunalımdan söz ediyorlardı ve Marie haftada dört gün çalışıyordu. Jeannot ise korkunç bir hızla eskitiyordu pabuçlarını (Marie gururlu bir sevinç duyuyordu bundan: Tıpkı babası gibi!)

Yirmi dokuz yaşındaydı Marie. Keder ışıltılı, iri gözleri vardı; bu gözler o gülerken de kederle ışıldardı; ve öylesine bulaşıcı bir gülüşü vardı ki, sokakta onun gülüşünü duyan yabancıların bile yüzleri gülümserdi. Neşenin ve bitmemiş kederlerin bir alaşımıydı ondaki alımlılık. Erkekler çok beğenirlerdi onu, kur yaparlar, dansa çağırırlardı. Ama Marie ikinci kez evlenmemişti. Bir sıcaklık, bir okşayış istiyordu: Uykusuz geçirdiği geceler

pek çoktu... Coşkun, ateşli bir yaratılıştaydı ve bu özelliği, kendisinden karşılık bekleyenlere karşı onun için bağlayıcı oluyordu: Jeannot'yu korkunç seviyordu, kendini hepten ona vermişti ve çok sık anımsıyordu onu; ancak bu anımsayış bir düşü, bir imgeyi anımsama değildi: Canlı bir kocayı anımsıyordu o: Sımsıkı sarıldığı, öptüğü... Onu özellikle son gecelerde olduğu gibi anımsıyordu. Yılbaşından birkaç gün önceydi. Ertesi gün Pépé, Scheller adlı Gestapo şefini öldürmüştü. Doktor Vacher'nin evinde geçirmişlerdi geceyi. Mari, ona "Mavi sakal" derdi. Aşk Tanrısı Eros'un bronz heykelcikleriyle süslü kocaman bir karyola vardı odada. Eroslardan biri yayını germiş, okunu atmaya hazırlanıyordu. Öteki ise gözleri bağlı, yayı elinden düştü düşecek... Jeannot, "Ahmak," demişti, "cephaneyi tutumlu kullanmak gerek, yaraladın bizi, yeter... Şu ötekisininse bize bakmaya karar vermemiş bir hali var..."

Komşusu Georgette Nine bir gün Marie'ye:

— Rémi yok galiba artık, ha?... dedi. Ben de bir düğün kutlayacağız bu sıralar diye düşünüyordum: Jeannot'un ölümünden bu yana ne kadar geçti? Sekiz yıldan fazla... Çocuk için de iyi olurdu evde bir erkeğin bulunması, yaramazlık falan yapamazdı... Anlamadım gitti, yoksa senin bir adağın, andın mı var?

Marie gülümsedi:

— Hayır, dinsizim ben, inanmam öyle şeylere... Yalnızca içim istemiyor evlenmeyi, hepsi bu.

Bütün boş zamanlarını –ki şimdi daha çoktu bunlar– Marie partiye veriyordu. Hiçbir toplantıyı kaçırmıyor, grevciler için para topluyor, kararsız, ikircikli olanlarla konuşup onları ikna ediyordu. Çok büyük bir saygınlığı vardı ve bu, Pépé'nin o olağanüstü yiğitliğinin unutulmamış olmasından değildi (onun ölümünden önce yazdığı mektup ele geçmiş ve basılarak çoğaltılmıştı). Marie direniş yılları boyunca Lejean'la çalışmış, silah taşımış, bildiri dağıtmış, habercilik yapmıştı; ayaklanma günlerindeyse bir Alman tankını yakmıştı. Barış Kongresi için delege seçimi sırasında Marie'nin adı, en önde gelen adaylar arasında yer alıyordu.

Marie özenle giyinip süslendi: Büyük bir bayrama gider gibi gidiyordu Kongreye. Georgette Nine, okuldan dönünce Jeannot'ya yemeğini

yedirmeyi kabul etmişti.

Salona girince hayranlık dolu bir çığlık attı Marie. Evet, herkesten duymuştu kongrenin çok büyük olacağını, ama bu kadarını beklemiyordu doğrusu. Dünyanın dört bucağından insan vardı salonda: Kara entarili Fransız köylü kadınları, Amerikalılar, Ruslar ("doğruca Moskova'dan!"), zenciler (çok zenci vardı: Bunlardan birinin büyük bir ozan olduğunu söylemişlerdi Marie'ye), renkli şallara bürünmüş, alınları takma altın benli Hintli kızlar, Yunanlılar, Polonyalılar, papazlar (içlerinden birinin başında kocaman bir beyaz şapka vardı), Çinliler, tek kelimeyle herkes. Duvarlarda, çeşitli dillerden yazılar görülüyordu; şirin, gizemli harfleriyle Çince bile vardı aralarında. Marie yalnızca adlarını bildiği birçok kişiyi görüyordu salonda. Gösteriyorlardı ona: "Bak, şu tribündekini görüyor musun, şu zayıf, hani gazete okuyor, şimdi gözlüklerini çıkardı, işte o Jolio-Curie'dir... Şu bıyıklı ihtiyar da Profesör Dumas... Onun solunda oturan Aragon... Şu esmer, ak saçlı, kulaklıklı olan Picasso... Hani şu güvercini yapan..." Marie içer gibi bakıyordu salona: Şurada oturanlarsa bizimkiler… tanıyorum hepsini. Belleville'den, Berty fabrikalarından... İşte Morillot... onun yanındaki ise generalmiş söylediklerine göre... Ne iyilik taşan yüzü var şu papazın! Ha bire gülümsüyor... Marie'nin yanında ise Mado vardı: Bak Marie, bunlar da Vietnamlılar... "Kirli bir savaş"ın yürütüldüğü Vietnam'dan gelmişler. Yatıştırıyor bizimkiler onları; ama onlar biliyorlar ki, bu salonda ne Moch, ne de Bédier var. Yaşlı bir Vietnamlı, "Gnome et Rhon" fabrikası işçilerinden bir delikanlının elini sıkıyor... Ne çok insan var!.. Kimse savaş istemiyor. Trumann bir gelse de baksa şuraya, baksa ve görse, gücümüzün ne olduğunu!

Birinci oturumdan sonra verilen arada, yorgun ama güler yüzlü bir kadın yaklaştı Marie'ye:

— Marie Milet değil misiniz siz?

— Benim.

— Kocanızın adı Pépé'ydi değil mi?

Marie "evet" anlamında başını sallayınca genç kadın coşkuyla, sımsıkı kucakladı onu. Marie bir şey anlamamıştı: Neden "sen" değil de "siz" diyor? Demek ki bizden değil. Sonra, beni nereden tanıyor? Pépé'yi gerçi

herkes tanır, ama "Marie Milet" dedi bana. Sonra, yüzü bir tuhaf. Bizden değil bu.

—Sizinle konuşmam gerek, dedi genç kadın. Ne zamandır arayıp duruyordum sizi, demin söylediler burada olduğunuzu. Dışarı çıkalım, oturumun başlamasına bir saat var daha. Adım Lucie Richard, ama bu size hiçbir şey anlatmaz, kocanızla birlikte yargılamışlardı beni de...

Küçük, boş bir kahveye oturdular. Lucie, zaman zaman heyecanlanarak, kendinden söz etti bir süre Marie'ye. Savaş başladığında on dokuz yaşındaydı. Emekli bir generalin kızıydı. Çocukluğundan beri, dünyada bir tek gerçek ilke olduğunu söyleyip durmuştu, babası; Fransa'ydı bu, "Tanrının ve kilisenin sevgili kızı Fransa..." Elbette Fransa'da da kötü olan birçok şey vardı. Neden, örneğin izin veriliyordu avare avare dolaşmalarına işçilerin? Gösteri yürüyüşlerinin hemen dağıtılması gerekirdi... Babasının haklı mı yoksa haksız mı olduğunu hiç düşünmemişti Lucie: Ona öyle geliyordu ki, babasının bütün görüşleri sıkıcı ama su götürmez şeylerdi, kapitülasyonları öğrendiği zaman babası ağlamış, ama sonra Pétain'in haklı olduğunu, günahlarının kefaretini ödemeleri gerektiğini söylemişti. Komünistler geleceğine Almanlar gelsin daha iyiydi. Lucie ilk kez kuşkulanmıştı babasının haklılığından. Altı ay sonra da bir tıp öğrencisiyle tanışmıştı. Robert Renant'dı adı çocuğun. Çarçabuk dost olmuşlardı. Bir süre sonra Robert gizli bir örgüte girdiğini söylemişti: Fransa'yı kurtarmak gerekti. Lucie babasının sözlerini anımsamış ve sormuştu: "Peki ya komünistler kazanırlarsa?" Uzun uzun gülmüştü Robert bu soruya ve bunun, Fransa'yı yıkıma getiren politika esnaflarının sözü olduğunu, aslında kendisinin "ekonomiyle hiç ilgilenmediğini ve komünistlerin fikirlerinin gerçekleşebilirliğine dair en ufak bir şey bilmediğini, ancak onların, davranışlarını kahramanca bulduğunu söylemişti. Lucie onun haklı olduğunu anlamış ve hemen sonra o da "Uzlaşmazlar Grubu"na girmişti. Yapabildikleri şeyler pek fazla olmamıştı: Dublikatörle öğrenciler için çağrı bildirisi basmışlar, ve İngilizlerin paraşütle attıkları iki sandık otomatik silahı taşıyıp getirmişlerdi. Bu sandıklar da, daha sonra herkesi ele veren Leblanc'ın eline geçmişti. Lucie, Robert'i seviyor, ancak ona açılmaya cesaret edemiyordu. Bir akşam Géminot'daydılar. Géminot ikisini odada yalnız bırakmış, kendisi yazı yazmaya yandaki odaya geçmişti. Robert birden Lucie'yi kucaklamıştı; bir sevinç çığlığı atmıştı Lucie... Robert gülmüş ve parmağını dudağına götürerek yandaki odayı göstermişti:

Yavaş... Tam bu sırada Géminot'nun bağırdığını duymuşlardı: "Kim var orada?" Gestapo'nun adamlarıydı gelenler. Geminot ateş etmiş ve Almanlardan birini yaralamıştı. Hemen oracıkta kurşunlamışlardı Géminot'yu. Robert'i ve Lucie'yi ise Gestapo merkezine götürmüşlerdi. İşkence yapmışlardı orada Lucie'ye, tırnaklarını sökmüşlerdi. Daha sonra Robert'i, Greiser'in yanında görmüştü. Cellattı bu Greiser, Pépé'ye de işkence yapan oydu. Robert'in dudaklarını kesmişti. Kimsenin adını vermemişti ama Robert. Lucie de konuşmamıştı... Pépé'yi de Greiser'in odasında görmüştü. Bir kahraman gibi dayanmıştı Pépé. Sonra bir de mahkemede karşılaşmışlardı... Pépé'yi bir rastlantı sonucu Formigé'nin evinde bulmuşlar, Leblanc'ı öldürmekle suçlamışlardı. Komünist olduğunu söylemişti Pépé: Robert ve Lucie'yi kötü bir duruma düşürmek istememişti. Onun bir kahraman olduğunu daha sonra öğrenmişti Lucie: Gestapo şefini öldürmüştü Pépé. Onu idama, Robert'i yirmi, Lucie'yi de on yıla mahkûm etmişlerdi. Birbirlerini son kez mahkemede görmüşler ve burada vedalaşmışlardı. Pépé'yi kurşuna dizmişlerdi. Robert'i de bir daha görmemişti Lucie: O da cezaevinde ölmüştü. Ravensbrück'de cezasını tamamlayıp döndükten sonra üniversiteye girmişti Lucie. Annesi ölmüş, babası ise çökmüş, bir deri bir kemik kalmıştı; ama hâlâ aynı şeyleri yinelemekteydi: "Komünistlerdense, atom bombası daha iyidir..." Rhobinet adlı bir mühendis Lucie'ye aşık olmuştu, o da Lucie'nin hoşuna gitmişti. Robert gibisini nasıl olsa bir daha bulamayacağını, yaşaması gerektiğini düşünmüş ve evlenmişti Rhobinet ile. Kırk yedide olmuştu bu. Ama hemen sonra kocasını sevmediğini anlamıştı Lucie. Rhobinet önemli olan şeyin para olduğunu söyler, Lucie'yle alay ederdi. "İdealist" adını takmıştı Lucie'ye. Bazen kızar, "Kendini büyük acılar çekmiş bir çilekeş gibi göstermekten vazgeç" derdi. "Küçük çocukların saklambaç oyunu gibi bir oyundu direniş yıllarında yaptıkların. Otuz yaşına geldin, bırak artık oyunu!" Lucie onu duymamaya, görmemeye çalışır ve sınavlarına hazırlanırdı. Kocası birtakım kazanç işleriyle uğraşırdı. Bir gün pek neşeli dönmüştü eve; bir yerlerde iyi bir yemek yediği belliydi. Bir süre sağdan-soldan konuştuktan sonra, bir fabrikanın başmühendisliğine atandığını, bu fabrikada Amerikan savaş uçaklarının onarımlarının yapılacağını söylemişti. Yani kendisini iyi bir gelecek bekliyordu. Bombardımanlar, ölen çocuklar, kaçışan halk… gelmişti bir an Lucie'nin gözünün önüne, ve bağırdı: "Nasıl yapabilirsin böyle bir işi? İnsan değilsin sen!.." Kocası gülmüş, "İnsanım," demişti. "Hem de senin gibi bir "idealist"in ayıla bayıla

beğendiği yakışıklı bir erkek." Sonra, Lucie'nin aptal olduğunu, bir tek gün halk demokrasisi olarak yaşamaktansa, yüz bin bombanın altında kalmanın daha iyi olacağını, komünistleri tıpkı cüzzamlılar gibi kırıp geçirmek gerektiğini söylemişti. O gece terketmişti Lucie kocasını. Üniversiteyi de bırakmak zorunda kalmış ve belediyede çalışmaya başlamıştı. Kendisini nasıl olup da Kongre'ye delege seçtiklerini bilmiyordu. Belki "ölüm kampı"nda kaldığı için seçmişlerdi... Komünist değildi, ama savaş isteyen insanlardan da nefret ediyordu. Ravensbrück'de, Claudine onun kollarında ölmüştü. Komünistti Claudine, ölmeden önce Lucie'ye, "Göreceksin," demişti, "savaştan sonra her şey bambaşka olacak, temiz, tertemiz..." Oysa Lucie savaştan sonra ne pislikler, bayağılıklar görmüştü. Marie ile görüşmek istemişti, çünkü hayatta kimsesi yoktu, Pépé'nin mahkemedeki hali hiç gitmiyordu gözünün önünden ve Pépé onun için bir vicdandı...

Marie salona döndüğünde İngiliz hukukçu konuşuyordu. Mado'nun sesini duydu:

— Bir şey mi oldu?

Ve ancak o zaman anladı ağladığını. Çarçabuk sildi gözlerini:

— Yok bir şey... Şu kadın Pépé'yi tanıyormuş, beraber yargılanmışlar...

Sonra bir Rus konuştu. Havacı olduğu ve savaşta olağanüstü kahramanlıklar gösterdiği söyleniyordu. Alçakgönüllü, sade bir görünüşü vardı; alkışlardan şaşırmış, ellerini nereye koyacağını, ne yapacağını bilemiyordu. Mado kulaklığını çıkardı: Ayı Rusça yazmayı öğretmemişti ona, ama konuşmaları iyi anlıyordu. Yerinde duramıyordu Mado, ikide bir ayağa kalkıyor, alkışlıyor, sanki Rusa dokunmak istermişçesine kollarını ileri uzatıyordu.

— Çok güzel konuştu, dedi Marie'ye dönüp. Stalingrad'ı, nasıl dayandıklarını anlattı... Güçlü olduklarını ,ama savaş istemediklerini söyledi... Hay Allah, ne diye anlatıyorum sana bunları sanki, konuşmalar çevriliyor, hepsini sen de anladın... "r"leri de tıpkı Ayı gibi söylüyordu...

("Ve Sergey gibi" diye düşündü, ama söylemedi.)

Mado ile Marie yürüyüşe de birlikte katıldılar: Kadınlar kolunda yürüyorlardı. Üzerlerinde üç renkli kocaman bir bez pankart

dalgalanıyordu: "Danielle Casanova halkı, Zoya halkıyla hiçbir zaman savaşmayacak."

Koca Buffalo stadyumu hıncahınç insan doluydu. Kongre delegeleri tribünlerde oturuyor, yüz binlerce kadın ve erkek de onların önünden geçiyordu.

İlkin, geçenlerdeki büyük mücadelenin savaşçıları olan maden işçileri geçtiler. Ellerinde madenlerde kullandıkları fenerler vardı. Mado onların arasında birçok dostunu gördü, hepsiyle selamlaştı; kapkara köylerinden beyaz bir güvercin getirmişlerdi. Öyle çoktu ki bu güvercinler! Minicikleri, kocamanları, tahtadan, camdan olanları, kâğıttan olanları!.. Sonra binlerce güvercin salıvermişlerdi havaya; Marie, Jeannot'yu getirememiş olmasına yazıklandı...

Profesör Dumas'ya tribünde yer vermişlerdi ama o istememişti; bastonuna dayana dayana "ölüm kampı"nda birlikte kaldığı arkadaşlarının yanında yürüyordu: Onu gören halk "Barış! Barış! Barış" diye bağırıyordu.

Sıcak, dayanılacak gibi değildi, ağustosta arada bir görülen sıcaklardandı. Gök, bir boranın yaklaşmakta olduğunu duyururcasına son derece parlak ve açıktı. Berty fabrikası işçilerinin safında yürümekte olan Lejean, geçerken Mado'ya bağırdı: "Selam France!.." Mado, gözleriyle Hante-Vienne delegelerini arıyordu: Herhalde Dédé gelmiştir. Stadyumun çevresi ve buraya açılan sokaklar hıncahınç insan doluydu. Sanki tüm Fransa burada toplanmıştı ve ant içiyordu: Bir daha siren sesleri olmasın, sokaklarda kaçışan insanlar olmasın. İki yıl boyunca insanlar gazete okuyarak aralıksız acı çekmişler, geleceğe bakmaya cesaret bile edememişlerdi. Ama şimdi, bugün çok olduklarını, güçlü olduklarını, savaşı önleyebileceklerini ve Fransa'yı kurtarabileceklerini anlamışlardı.

Tribünlerde dünyanın bütün ülkelerinden gelmiş delegeler oturuyordu. Genç kızlar Yunanlılara çiçek atıyorlardı: Zor durumdaydı Yunanlılar, buraya çok uzak olan dağlarda kan döküyorlardı, ama mutluluk onlara da gelecekti. Çinliler de pek görkemli selamlanmışlardı: Savaşıyorlar ve kazanıyorlardı. Mado'yla Marie, Rusların oturdukları tribünün önünden geçerken durdular. Fransa'nın bütün çiçekleri Sovyet delegelerinin üzerine serpilmişti: İnci çiçekleri, nergisler, karanfiller, beyaz, kırmızı, sarı, renk renk güller, laleler, leylaklar, şebboylar, zambaklar...

— Bir koşu yanlarına gidelim mi Mado? diye önerdi Marie. Hem sen Rusça da biliyorsun?..

Kalabalığı yara yara, kongrede de konuşan havacının yanına vardılar.

— Umudumuz sizde, size güveniyoruz... dedi Marie.

Utangaç utangaç gülümsedi havacı; tam bir çocuk gülümsemesiydi bu.

— Fransızca bilmiyorum ben...

Marie kendini tutamayıp kucakladı onu. Bu kez iyice utanmıştı havacı. Mado karıştı söze:

— Bir yoldaşı vardı, bir faşist öldürdüğü için kurşuna dizdiler onu.

— Siz Rusça biliyor musunuz? Şaşırmıştı havacı.

— Biraz. Bizim partizan grubunda bir Rus vardı. Ayı. Ondan başka bir Rus daha tanıdım. Ama öldü o savaşta... İzin verir misiniz, öpebilir miyim sizi?

Yeniden kendi saflarına döndüklerinde:

— Ne dedin ona? diye sordu Mado'ya Marie.

— Pépé'den söz ettim.. ve partili olduğunu söyledim...

Zaten Marie'ye de, Mado tam bunları söylemiş gibi gelmişti.

31

Sablon, "Metropol" oteli restoranında Amerikalı gazeteci Smiles'la birlikte oturuyor ve öfkeli öfkeli votka içiyordu:

— Havyarları güzel, ama yine de burada çalışmak hoş değil. On bir gündür Moskova'dayım. Ruslardan kimlerle konuştum? Bir bakanlık memurlarıyla, bir de "İnturist"den bir kızla, oda için. Ne Allahın belası bir durum!...

Smiles, altın dişlerini parlata parlata güldü. Güldüğü zaman yaşlı bir Japona benzerdi; o da bunu bilir ve bunun için de, daha yeni tanıştığı bir kimseye bile hemen otuz dört yaşında olduğunu, dedelerinin Amerika'ya Kent Kontluğundan geldiğini söylerdi.

— Ben de bir buçuk yıldır buradayım ve bir süre içinde kendileriyle konuşmak olanağı bulduğum Ruslar iki elin parmağını geçmez. Ders almayı denedim, bir parça Rusça konuşabiliyorum, ama bunun da bir işe yaradığı yok. Bilmem hangi sokağın nerede bulunduğunu soracak olsanız eğer, adam tarif ediyor, olmazsa köşeye kadar götürüp gösteriyor, ama kendisiyle ciddi şeyler konuşayım dediniz miydi, birden bire dili tutuluyor, konuşma yeteneğini yitiriyor. Almanya için ne düşündüklerini, bir savaş olup olmayacağını sorduğumda, ya susuyorlar ya da Pravda'dan aktarma laflarla başlarından savıyorlar. Hiç kimse size konukluğa gelmiyor, içkiye doymaz bir ayyaş bile, oturup sizinle iki yudum bir şeyler içmiyor. "Demir perde", "Çin seddi..." tüm bunlar, gerçeği yansıtmayan, gerçek küçültülerek takılmış adlardır. Aslında Rusya'nın üzerinde bir stratosfer tabakası vardır ve Batı'dan gelmiş bir insan burada soluk alamaz, boğulur. Tepeden tırnağa kendini beğenmişlik vardır bunlarda. Bir öğrenci bile kendini dev, bizim Başkan Truman'ı ise pire gibi görür. Belki de bu, aşağılık duygusundan gelen bir ikiyüzlülük?.. Çünkü yolda benim arabama hayranlıkla bakmayan bir tek kişi bile görmedim bugüne kadar. Benim "Chevrolet"ye onların bu bakışlarından, bana nasıl imrendiklerini, benim nasıl manevi bir baskım altında bulunduklarını anlamak zor değil; kaldı ki, sıradan bir Amerikan vatandaşıyım ben...

Sablon, yemek yiyenleri ilgiyle izliyordu. Hemen yanlarındaki masada genç bir kızla delikanlı yemek yiyordu. Sablon bunların birbirlerini sevdiklerini hemen anladı. Kız başka bir yana baktığında, oğlan hayranlık ve coşkuyla onu izliyordu, kız başını çevirince de hızla gözlerini yere indiriyordu. Kızsa sıkılıyordu. Her ikisi de besbelli yemek yemek istiyorlar, ama böyle bayağı bir şeye karşı kayıtsızmışlarcasına kendilerini canları istemiyor gibi gösteriyorlardı. Sablon onları izlerken sanki suç ortaklarıymış gibi sessizce gülümsüyordu. Sonra Smiles'a dönerek:

— İlginç, dedi, acaba ne konuşuyor şu aşıklar?

Smiles'ın altın dişleri yeniden parladı:

— Buranın törelerini bilmediğiniz belli oluyor. Bunlar KGB ajanı ve bizi izliyorlar. Burada aşıklar yok gibi bir şeydir; kadın ya da erkek birbirine bir "jilploşçad"i –oda demektir bu– olup olmadığını sorar ve varsa eğer, anlaşma tamamlanmıştır, başlarlar çocuk üretmeye.

Sablon inanmamışçasına salladı başını:

— Bana kalırsa bunlar aşık, seviyorlar birbirlerini. Biliyorum, iyi aktördür Ruslar, ama kimse bunca güzel rol yapamaz...

Bir yudum daha votka aldıktan sonra mırıldanarak sürdürdü sözünü:

— Belki de haklısınız. Afrika'ya gittiğimde de ilkin hiçbir şey anlayamamıştım. Kavramak gerek. Kavramaksa hemen hemen olanaksız... Ajansıma burada altı ay kalacağıma söz vermiştim, ama korkarım ki bir haftadan fazla dayanamayacağım.

Paris'teyken, Sablon gazetecilerden kaçardı: "Bunlar," derdi, "ilginç olmayan, tuhaf birtakım insanlardır, ters, evrik bir yaşayışları vardır; heyecanlanma, sevinç duyma, öfkelenme gibi duyguları yitirmişlerdir, konuştukları zaman duyulan ses değil, yankıdır." Sokulgan bir adam olduğu ve burada, Moskova'da konuşabileceği başka kimse de olmadığı için Amerikan gazetecilerinin arasına düşmüştü. Sık sık somurtur ve düşünürdü: Evet, Ruslar belki birer robot, ama şu Smiles ve benzerleri de onlardan daha üstün değil doğrusu.

Sablon'un aralarına düştüğü gazetecilerin pek sıkıcı bir yaşayışları vardı. Ayda birkaç kez eğlence fırsatı anca çıkardı, o da, büyükelçiliklerden birindeki bir resmi kabul falan... Böyle durumlarda da kendilerinin çağrılıp çağrılmayacaklarının heyecanını yaşarlardı. Çağrılmışlarsa eğer, diplomatlarla konuşur, Moskova'da çalışmanın olanaksızlığını; her güzel kızın KGB ajanı olduğunu; Portekiz'e, hatta İzlanda'ya düşmenin bile buraya düşmekten daha iyi olacağını; yazacak hiçbir şey olmadığını; ağır silah fabrikalarının olduğu Tula'da durulmadıktan sonra Yasnaya Polyana'ya gezi yapılmasının ne anlamı olacağını… söylerlerdi. Diplomatlar da iç çekerek onları onaylarlardı. Önce kokteyl, sonra küçük gruplara bölünerek viski ve votka içerlerdi: Kimi yakında Moskava'dan ayrılışı, kimi Ruslara karşı kazanılacak zafer için kaldırırdı kadehini. Aralarında eskiden beri orada olanlar, savaş yıllarındaki yaşayışlarının çok güzel olduğunu, Vişinski'nin basın toplantılarını, kabullere gelen Rus kızlarının bazen yabancılarla da dans ettiklerini, kısacası olay bolluğuyla dolu zamanlar olduğunu anlatırlardı. Bir gün, "Associated Press" muhabiri, bir basın toplantısı haberini kendinden önce verememesi için meslektaşı "United Press" muhabirinin arabasının tekerini patlatmıştı. Bir gün de, Dışişleri Bakanlığı'nda, muhabirin birini arkadaşları, Ruslara övgü dolu sözler söylediği için iyice bir dövmüşlerdi: Kahramanlık, yiğitlik yıllarıydı o yıllar! Şimdiyse, Moskova sürgün yeri olmuştu, ancak gazetelerde çıkan şeyleri haber olarak verebiliyordun ve de burada yükselmek olanaksızdı...

Sablon, Rusların savaşa hazırlandıklarını yazmak istediğini söylediğinde bütün gazeteciler güldüler.

— Kızıl Meydan'daki geçit törenlerinden başka ne görüyorsunuz ki? –Thomson'du bunu söyleyen– Eğer dişinizi sıkarsanız üç-dört ay sonra, yabancılara göstermek için özel olarak hazırlanmış çocuk kreşlerinden birini gezdirirler size de. Çocukları da, pisletip içine etmesinler diye siz gelmeden yarım saat önce getirirler kreşe. Oturup viskinizi için ve kendi kendinizi yiyip bitirmeyin. Paris'e döndükten sonra düşündüğünüz her şeyi yazın, yalnızca Moskova'da bulunmuş olmanız gerçeği bile yazılarınıza büyük bir ağırlık kazandıracaktır.

Sablon, Nivelle'in söylediği gibi Fransız Büyükelçiliği Sekreteri de Chaumont'a telefon etti. De Chaumont çok sevinmişti, güzel bir yemekle ağırladı Sablon'u. Zaten güzelliğe vurgun bir adamdı de Chaumont;

gençliğinde Nivelle'e öykünerek şiir de yazmıştı. Amerikan gazetecilerinden sonra, son derece akıllı ve ince bir söyleşi dostu gibi gelmişti Sablon'a. Ancak söz Ruslara gelince, o da, Amerikalıların söylediklerini yinelemişti:

— Tanımadığınız adamlarla konuşmaya çalışmayınız, hemen gönderirler sizi buradan. Buralara hayran olduğunuzu anlatan yazılar yazın. Ben şifreyle onları basmamalarını bildiririm. Burada, ajansınızın çalışmalarının kösteklenmek istendiğini söyleyebilirsiniz; Paris'e dönünce de gerçekleri anlatırsınız. Hemen size yaltaklanmaya başlayacaklardır; aslında sizin gördükleriniz, yabancılarla konuşmak için görevlendirilmiş olan az sayıdaki Rustur. Onların söylediklerine inanmayın, ama dikkatle dinleyin, bazen ağızlarından bir şeyler kaçırdıkları olur.

— Nivelle bana demişti ki... burada rejimden hoşnut olmayanlar da vardır?

De Chaumont gülümsedi:

— Herhalde benim kendisine yazdıklarıma dayanarak söylemiş olacak. Ben oraya bu şekilde bildiriyorum: Çünkü moralimizi bozmamamız gerek. Herhalde siz de duymuşsunuzdur, burada hayvan ve tohum ıslah bilimine pek önem veriyorlar. Bir gün bana bir yasemin getirdiler, tıpkı çilek gibi kokuyordu, Miçurinsk'de yetiştirmişler. Bilmiyorum neye yarayacak bu, kime gerekecek? Yaseminin kokusu çok daha hoş çünkü. Ama dediğim gibi, bunlar biraz karıştırdılar herhalde bu ıslah işini, çünkü gazetelerde ne yazarsa tıpkı öyle düşünen yeni bir insan türü yetiştirdiler. Gerçi rejimin ürünü olan bu insanlar ona son derece bağlıdırlar ve kendiliklerinden düşünme yeteneğinden yoksundurlar; ama benim demek istediğim, bazen bunların içinden gevezelik edenlerin de çıkabileceğidir. İşte bunlardan birine rastladınız mıydı, Sovyet kapısının anahtarı elinize geçti demektir..

Madame de Chaumont, diplomatik çevrenin en etkili kadını olarak bilinirdi. Kocası ve Sablon politikadan söz ederlerken, o bir moda dergisini karıştırıyor ve arada bir konuğa gülümsüyordu: Gülümsemek ona çok yakışıyordu, ve ancak gece, makyajını silerken silinirdi yüzündeki gülümseme de. Sablon Rus görenek ve geleneklerine ilişkin sorular sormaya başlamıştı. De Chaumont gülümseyerek:

— Moskovalı kızlara kur yapmaya hiç kalkışmayın, dedi. Anlamazlar onlar bundan. Üstelik bu yüzden yetkililer valizinizi toplamanızı da isteyebilirler...

Madame de Chaumont gülümsedi:

— Hiç sanmam ki Bay Sablon onlara kur yapsın. Evet, gerçi hepsinin çirkin olduğunu söyleyemem ama, giyim kuşamları bir felaket, moda buraya on yıllık bir gecikmeyle giriyor. Sonra burada kadınlar kendilerine kur yapılmasına da alışkın değiller. Tıpkı erkekler gibi çalışıyorlar. Onlara baktığım zaman içim bir tuhaf oluyor...

Sablon gülümsedi:

— Amerikalı bir gazeteci bana burada aşık çiftler bulunmadığını söyledi, ama "Metropol" otelinde birbirini seven iki kişi gördüm ben...

— Turistti belki onlar. Aksi halde, korkunç sanşlısınız, çünkü beyaz karga görmüş sayılırsınız. Burada genç insanlar aşkın ne olduğunu bile bilmezler. Romanlarda okudukları hep insan-makine ilişkileri, sinemalarına gidin: Ya savaş ya da endüstriyel çalışmalar. Bunca zamandır bir tek öpüşmeli Sovyet filmi görmedim ben daha...

Sablon yeniden gülümsedi: Kulağına şöylece bir çalındığına göre Madame de Chaumont pek artistik bir biçimde kocasını aldatıyordu; "Besbelli fazla bir hareket özgürlüğü bulamıyor burada, yani yeteneklerini pek gösteremiyor."

Birkaç hafta daha geçti. Gitgide daha çok karardı Sablon'un içi. Bunun nedeni ne aşk serüvenlerine, ne de gazete sansasyonlarına susamış olmasıydı: Sovyetler Birliği'nin barışı tehdit ettiğine dair canlı örnekler bulmak istiyordu. Sık sık şöyle düşünüyordu: Eğer kuşkularımın yersiz olduğunu kanıtlayacak bir şeyler görmüş olsaydım, seve seve yanıldığımı kabul ederdim. Ama Rusları benden ayıran şu duvar gibi şey yok mu, savaşın yakın olduğu yolunda söylenilen her şeyi doğruluyor.

Sablon bir türlü karar veremiyordu gitme konusunda: Görevini dürüstçe yapmayı severdi. Afrika, Meksika, İspanya'daki görev günlerini anımsadı. Bir sürü insanla tanışmış, değişik çevrelerden kişilerle ilişki kurmuştu. Karşısındakinin sevgisini, sıcaklığını kazanır ve her gün bir sürü iftira

dinlerdi; bunlardan bir sonuç çıkartıp yargıya varmadan önce de her biri üzerinde uzun uzun düşünürdü. Buradaysa, bir susku duvarıyla çevriliydi dört yanı.

Durmadan düşünüyordu: Kent, barışçıl bir yaşayış içindeymiş gibi sanki. Parklarda, bahçelerde miniklerini gezdiren annelerden; gebe kadınlardan geçilmiyor. Tiyatrolar ağzına kadar insan dolu; genç kızlar süslü, özenli giyiniyorlar, fuayede kendini göstermek, oyundan daha az ilginç değil demek onlar için de... Bayan Chaumont tersi görüşte ama, Sokol'niki'de yüzlerce aşık çift dolaşıyor, üstelik davranışları da dünyanın bütün aşıklarınınkinin aynı. Pazar günleri insanlar daha bir candan, daha bir neşeli; Gorki Caddesi'nde çiçekler satılıyor, sanki eğlenceli bir gezinti yeri havası var bu caddede. Asker ve subay az, pek göze çarpmıyorlar. Halk sakin görünüyor, yalnızca tıka basa dolu troleybüslerde ve kalabalık nedeniyle, satıcıya kadar ulaşamayacakları mağazalarda heyecanlanıyor. Evet, özetle, Moskova, Paris'ten çok daha sakin görünüyor. Ama gerçekte nedir bu? Barışseverlik mi, yoksa gücüne güvenirlik mi?

De Chaumont, Sablon'a gazete küpürleri gösterdi; bunlarda savaş çığlıkları falan yoktu, ama bir akşam gazetesinde yayınlanan ve Fransız sanatından alayla söz eden bir yazı Sablon'u pek öfkelendirdi. Başka bazı gazetelerde de, Fransız sanatından, kibirli, burnu büyük bir sanat olarak söz ediliyordu: Bizden nefret eden, bizi hor gören bir gençlik yetiştirdiler, diye düşündü Sablon. Bu, bir bakıma dünyanın fethi hazırlığı demektir. Gorki Caddesi'nde tank taburlarıyla yürüyüş yapıp, alanlarında tepkili uçaklarını gösterecek değillerdi ya!..

"BHKC"da verilen bir resepsiyonda Sablon genç bir kızla tanıştı. Mavi tertemiz gözleri vardı kızın; Fransızcayı da güzel konuşuyordu, çevirmen olduğunu söylemişti. Sablon onu soru yağmuruna tuttu. Kız kendi ülkesindeki seçimleri, üretimin nasıl planlandığını, yargı organlarının nasıl çalıştığını. sağlık ve ulusal eğitim için devletin ne kadar para harcadığını açıkladı. Her sözüne, "kapitalist ülkelerden farklı olarak" diye başlıyor ve "Fransa'da, şüphesiz ki böyle değildir bu" diye bitiriyordu. Sablon onu dikkatle dinliyor, kız da, bu şüpheci Fransızı ikna ettiğini sanıyordu. Kız sözünü bitirince Sablon:

— Peki, dedi, sizin hiç zayıf yanınız yok mudur? Örneğin mahkemelerde yapılan yanlışlıklar falan?...

— Bizim mahkemelerin sınıfsal olmadığını unutuyorsunuz.

— Peki, bir fabrika direktörünün kafasızın teki, ya da, daha kötüsü, hırsız olması falan?…

— Neden aklınıza hep böyle şeyler geliyor? Direktörler çok üstün yetenekli ve onurlu kişiler arasından seçilirler bizde.

Sablon güldü:

— Anladım. Hem o kadar iyi anladım ki, sözünüzü sürdürebilirim bile... Sizde yüzde yüz kuraklık da olmuyordur, çünkü ekonominiz planlı... Aile facialari da hemen hemen olanaksızdır sizde: Bilinçli erkek yoldaşlar kendilerine en iyi gidecek kadını, bilinçli kadın yoldaşlar da hiçbir eksiği olmayan erkekleri seçiyorlardır kendilerine. Kapitalist kokuşmuşluğun bir ürünü olduğu için kanseri de yok etmişsinizdir muhakkak?

Fransa'ya dönmeye hazırlanıyordu Sablon: "Doğu'dan gelmekte olan tehlike"yi bir an önce yazmak istiyordu. Ama yine de bir ay daha kalmaya karar verdi Moskova'da: Biraz daha belge toplamalıydı. Basın bürosuna başvurarak, okulları, kulüpleri, hastaneleri görmek istediğini söyledi ve gülümseyerek ekledi:

— Tabii, eğer askeri bakımdan gizli bir yanları yoksa...

Okulları, işçi kulüplerini gezdi, akşam bir kitaplıkta oturdu uzun süre; genç bir Fransızca öğretmeniyle tanıştı, telaffuzu kötü olduğu için kıpkırmızı kesilen bu genç kız, alçakgönüllülüğü, içtenliğiyle pek hoşuna gitti Sablon'un. Aslında gördüğü her şey hemen hoşuna gidiyordu: Çocuklar derste cin gibiydiler, teneffüste ise yaramaz mı yaramaz; kulüpte bir konferans vardı, sonra gençler dans etmişlerdi. Gülmüştü onların dansına Sablon; herhalde annem de böyle dans ederdi, ama olsun, neşeliler yine de. Kitaplıkta, okuyucuların hangi kitapları istediklerini izledi: Çokluk Sovyet yazarlarını okuyorlardı, ama Sablon'un da bildiği, Tolstoy, Turgenyev, Çehov gibi eski yazarları soranlar da az değildi; delikanlının biri de Victor Hugo'nun "Les Misérables"ini istemişti. Bunların yanı sıra, Sablon kuşku verici bulduğu şeyleri de not defterine yazmıştı: "Neden kız-erkek ayrı okuyorlar? Pedagogların bu konuda verdikleri yanıtlar tutarsız. Bir savaş hazırlığı ile ilgili belki de bu? Konferansçı, sokaktaki Amerikan vatandaşının barışseverliğinden söz edince daha az alkışladılar da, Çin'in

kazandığı zaferden söz edince daha çok alkışladılar. Öğretmen hanım politik eğitimden söz etti, besbelli bir moral seferberlik bu? Kendisine, Nazizmden söz açtığımda da, bunun geçmişe karıştığını, Nazilerin yerini şimdi Amerikalıların aldığını söyledi. Kitaplıkta Paris'ten bir "zone"un fotoğrafını gördüm, altında "Fransız emekçileri işte böyle yaşıyorlar" yazıyordu: Bu propagandaların nereye varacağı belli bir şey."

Sablon bir de hastane gezdi: Başhekimin aynı zamanda milletvekili olduğunu söylemişlerdi. Yaşlı bir adamdı başhekim, İngilizce biliyordu ve tabii komünistti. Hoşuna gitmişti adam Sablon'un: Akıllıydı ve tam bir hayat adamı gibi konuşuyordu. Saçları ağarmış, yüzü yorgun ve ödemliydi; besbelli altmıştan daha az değildi yaşı, ama gözleri capcanlıydı ve onu genç gösteriyordu. Böyle bir adamla yalnızca hastanelerden değil, başka şeylerden de konuşabilmek ne iyi olurdu kimbilir? Ama zamanım yok derdi yüzde yüz, ya da razı olsa bile, tıpkı şu çevirmen kız gibi yanıtlar verirdi... Ama Sablon yine de bir kez denemeye karar verdi:

— Acaba bana verebilecek boş birkaç dakikanız var mı? Sizinle doktor olarak değil, hatta milletvekili olarak da değil, bir insan olarak konuşmak isterdim.

Doktor saatine baktı:

— Pekala, size bir saat ayırıyorum; buyurun, ne sormak istiyorsanız sorun.

— Lütfen söyler misiniz doktor, sizde mahkemeler bir yanlışlık yapabilir mi?

— Ne yani, bizi Tanrı gibi mi görüyorsunuz yoksa? Halk mahkemesinin bir davayı tam kavrayamadığı durumlar olmuyor değil. Bu durumda, bölge mahkemesine ya da yargıtaya başvuruluyor; gelgelelim onlar da onaylıyorlar bazen bu yanlış kararı. Bu kış, bir milletvekili olarak böyle bir yanlış kararın düzeltilmesine çalışmıştım. Yargılanan adam gerçekten suçsuzdu, ama bütün tanıklar ona karşıydı. Ben durumu anlıyor, adamın dürüst olduğunu, ters bir rastlantının oyununa geldiğini görüyordum. RSFSR[21] Yüksek Mahkemesi'ne başvurdum. Düşünebiliyor musunuz, aynı kararı yine onayladılar: Davaya yeniden bakılması için bir neden yoktur, nokta. İçim rahat etmemişti. Demin bir milletvekili olarak değil, bir insan

olarak konuşmak istediğinizi söylemiştiniz benimle. Anlayamıyorum, siz bunun ayrımını nasıl yapıyorsunuz? Elbette, son derece iyi, eksiksiz bir insan olabilirsiniz, bu tamam, ama eğer milletvekiliyseniz, insan olmak zorundasınız... Neyse... bunun üzerine, SSCB Başsavcılığı'na gittim, durumu bütün ayrıntılarıyla bir güzel açıkladım. Önceki gün bir mektup aldım: Davaya yeniden bakılmış ve yanlış karar düzeltilmiş, o adam da şimdi evinde oturuyor ve konuklarını ağırlıyor... Bizde mahkemeler adildir, yanlışları insanlar yapar. Yoksa siz de yanlışlıkla mahkûm olmuş bir tanıdığınızın durumunu mu düzeltmek istiyorsunuz?

— Daha neler!.. Burada kimseyi tanıdığım yok. BurayaSovyet insanını görmeye geldim, "Metropol" otelindeki Amerikalı gazetecilerden başka kimseyi gördüğüm yok.

— Evet... doğrusunu isterseniz fazla saygıdeğer olmayan bir takımdır onlar. Savaş sırasında onlardan birini görmüştüm. Her saat yeni bir operasyonun yapıldığı günlerdi. Durum berbat mı berbat... Almanlar, –hani hep söylenildiği gibi– Moskova'nın burnunun ucuna gelip dayanmışlar... o ise durmadan sansasyonlar yaratmak peşindeydi... Neyse, şimdi sizin benden istediğiniz nedir?

— Hiçbir şey. İzin verirseniz eğer, bir-iki sorum daha olacak. Partili olduğunuzu biliyorum, kendi sisteminizi, bizimkinden daha çok beğeniyorsunuz yani. Bizim sistemi –yeri gelmişken söyleyeyim– benim de savunduğum yok pek. Şimdi söyler misiniz bana, acaba sizde, yeteneksiz, yetersiz, yani demek istiyorum ki, yerinin adamı olmayan bir fabrika direktörü olabilir mi?

— Bağışlayın beni ama yaşınız kaç?

— Kırk dört.

— Çocuk değilsiniz yani; oysa öyle çocukça sorular soruyorsunuz ki... Ne olduğumuzu sanıyorsunuz Allahaşkına siz bizim? İnsan mı yoksa melek mi? Açık konuşacağım sizinle: Yeni bir toplum yaratıyoruz biz burada, yanlışlardan, yakışmazlardan kaçınmaya çalışarak yapıyoruz bunu, ve çoğu gitti azı kaldı. Eğer dürüst bir insansanız, bunu fark etmiş olmanız gerekir... Ama daha yapmamız gereken şeyler de az değil. Bir ev yaparken çatıdan başlanmaz işe. İktidarı değiştirmek en önemli, ama bu arada da en çabuk, en

hızlı yapılan iştir. Ekonomiyi değiştirmekse daha uzun zaman ister: Burada artık dakikalar değil, yıllardır söz konusu olan. Ama hepsinden daha uzun zaman isteyeni bilinçleri değiştirmektir. Bizde hiçbir şeyden anlamayan bilinçsiz kişilerin olup olmadığını soruyorsunuz. Çıkıyor arada bir. Hatta dolandırıcılara, dalaverecilere bile rastlanıyor. Gazetelerimize bir göz atın: Birçok ahmağı, üçkâğıtçıyı ortaya çıkarmaktadırlar. Biliyor musunuz, şöyle bir bakıyoruz biz: Eğer budalanın biri oturmaması gereken bir yere oturmuşsa, sürüne-sokula girmiş demektir buraya; hemen yerinden söküp atmak gerekir. Bir üçkâğıtçı, hani şu sorumlu yer dedikleri yerlerden birine tırmanıp çıkmayı başarmış olabilir. Ama uzun sürmez onun oradaki safası. Gazetelerden okuduğuma göre –yanlışsa düzeltin beni– sizde büyük bir banka-kredi dolandırıcılığı ortaya çıkarılmıştı; bu aşağılık işi yapan üçkâğıtçılar hâlâ parlamentoda oturuyorlar. Öyle değil mi?

— Eh, öyle sayılır...

— Bakın gördünüz mü? Gerçi bizde de bir üçkâğıtçı kendini maskelemiş olabilir, kafası da çalışıyorsa eğer, hemen yakamazsınız onun canını, ama er ya da geç koparılıp alınır o yerden. Ama bizde böyleleri yöneticilik yerlerine pek göz dikmezler...

Dobra dobra konuşmasının altında duyulan iyi yürekliliği, yanıtlarındaki içtenliği, sesindeki canlılığı... ile doktor iyice hoşuna gitmeye başlamıştı Sablon'un.

— Bir şey daha... Size sorduğum bütün sorular aslında bir çevirmen kıza sorduğum sorulardı. Ama kız bana bambaşka yanıtlar vermişti: Ne mahkemelerde yanılgı, ne üçkâğıtçılar... yeryüzü cenneti. Söyler misiniz nereden geliyor bu kendine güven, bu kendini dev aynasında görme?

— Besbelli, insanları pek anlamamış o kız. Gelecek yıl altmış yaşına basıyorum ben, kuşkusuz bunda sevinecek bir şey yok, ama az da olsa deneyim ve görmüş geçirmişlik var. Siz gelmeden önce beni uyardılar: Pis bir ajansa bağlı bir Fransız gazeteci geliyor: Sablon... Belleğimde bir şeyler kıpırdadı: Bu Sablon sakın, şu, çocuklara nasıl acı çektirdiğimize dair kitabın yazarı olmasın? "Evet" dediler "ta kendisidir." Kuşkusuz on yıl geçti o zamandan bu yana. Ve insanlar değişiyorlar... Pek sevecen karşılamadım sizi. Düşündüm: Dünyada birşeyler olup bitiyor, bu belli, ama bu adam niye geliyor buraya? Ajansınızın yarı Fransız yarı Amerikalı yapıda ve tam

Sovyet düşmanı olduğunu söylediler. Ama sizden hoşlandım ben, dürüst bir insansınız bana kalırsa siz. Ben de sizinle insan gibi konuştum. Eğer buraya şu sözünü ettiğim Amerikalı gazeteci gelseydi tıpkı o çevirmen kız gibi yanıtlar verirdim. Sanıyor musunuz ki öyleleriyle insanca konuşulabilir? Kızcağız sizin nerenin adına geldiğinizi öğrenmiştir, insanlara ilişkin de öyle çokça bir bilgisi yoktur –topu topu bir buçuk insan görmüştür ömründe– bu yüzden hep resmi yanıtlar vermiştir size. Ben onu suçlamıyorum. Eğer ille de birileri suçlanacaksa, sizi suçlarım: Nereden düştünüz böyle bir ajansın içine?

Sablon bir şey söylemedi, sustu, biraz sonra:

— Peki, dedi, kızı bir yana bırakalım. İki aydır buradayım ben, kaç kez konuşmaya çalıştım insanlarınızla, ama ya dil bilmiyorlar, ya da konuşmak istemiyorlar...

— Çok doğal bir şey bu. Dil konusu. Zaten sorunun yarı yanıtı. Yarım yamalak bilenler için de geçerli bu. Bir zamanlar –lisedeyken– Fransızca öğrenmiştim; okurum Fransızcayı ama konuşamam, olmuyor. İngilizceyi sonradan öğrendim ve gördüğünüz gibi de öyle ahım şahım değil, pratiğim yok, yalnızca bilimsel yayınları izleyebiliyorum. Kızım da Fransızca öğrendi, ve bana kalırsa konuşabilirdi de, ama savaştan sonra uluslararası bir kadın delegasyonu gelmişti buraya, o da Fransa'dan gelen kadını karşılamıştı, gelgelelim, sıkıldı, bir türlü konuşamadı... Geçen yaz Moskova'nın iki yüz kilometre uzağında bir köydeydim, bir ortaokulu vardı köyün, yabancı dil olarak Fransızca öğreniyordu çocuklar, ve hiç sıkılmıyorlardı; kendilerine bir şeyler sordum, yarım yamalak yanıtlar verdiler Fransızca. Sizin de yüklenmeniz gerekirdi bu işin üzerine, edebiyatımız çok zengin, devletimiz, –nasıl diyeyim?– daha yeni, öğreneceği şeyler var... Ve, bir Fransız köyünde Rusça öğreten bir okul olsun, hiç sanmam... Oldum olası pek bir önem verilmez böyle şeylere. Size anlatmak istediğim, insanlarımızın neden sizinle konuşmaya hevesli görünmedikleridir. Zamanım kalmadı benim. Bir telefon edeyim, belki oturum daha geç bir saate alınmıştır. Zayıf bir noktamız da bu bizim: İkide derler, üçte gelirler.

Doktor, telefon etti, kızgın, öfkeli bir şeyler söyledi, telefonu kapattıktan sonra Sablon'a:

— İyi ki yoklamışım, dedi, üçe almışlar, oysa ikide diye duyuru yapmışlardı... Demek ki bir saat daha zamanımız var... Ne diyorduk? Ruslar sizi kuşkuyla karşılıyorlardı? Eh, doğal bir şey. Düşünün bir, nasıl gelindi buraya? Korkunç bir savaş geçirdik, düşününce bile yüreği burkuluyor insanın…

Sablon onun sözünü kesti:

— Direniş cephesindeydim ben de. Bir yeraltı gazetesi çıkarıyorduk. Gestapo'nun eline düştüğümde, üzerimde "Stalingrad ışığı" adlı makaleyi buldular... Bir yıldan fazla Auschwitz'de kaldım, sizinkiler gelip kavuşturdular özgürlüğüme beni...

— Bakın gördünüz mü? Demek ki siz şu Amerikalı kuklalardan değilsiniz, bir şeyler anlayabiliyorsunuz. Ruslar sizi kurtardığında içlerinden hiç kimse size kuşkuyla bakmamıştır, kucaklamışlar, votka sunmuşlardır, öyle mi değil mi? Ben Auschwitz'de bulunmadım, Poznan'dan Breslau'a geçtik biz, ama gördüm o ölüm kamplarını... Yalnız Fransızları değil, başkalarını da kurtardık; bir kez üç yüz İngilizi salıvermiştik... O zamanlar kimse çekinmemiştir sizden... Elbe'de Amerikalılarla karşılaştık. "İyi çocuklar!" derdi bizimkiler, dans etmiş, şarkılar söylemiştik. Nataşa –benim kızım–, dokuz mayısta iki Amerikalı pilotun Kızıl Meydan'daki zafer alayı için ileri geri sözler ettiğini söylemişti. Bizim halkımız kinci değildir: Kızlar, ama çabuk unutur. Amerikalılar ikinci bir cephe açmadıkları için ne çok kayıp verdik! Bu sırada ipliğe inci diziyorlardı baylarımız! Ama zafer zaferdir, ne diye anımsamalı şimdi geçmişi? Demek istediğim o zamanlar kimsede ne kin, ne öfke vardı. Dokuz mayısta herkes zafer sevinci içinde yatıp uyudu, on mayıs sabahı uyanınca bir de baktılar ki büyük kentlerin tümü yıkılmış, örene dönmüş; insanlar perişan, yoksul... Belarusya'dan geçiyordum bir gün, bir köylü kulübesine girdim, su içecek bardakları yoktu, boş konserve kutusu kullanıyorlardı. Ne kadar insan yitirdiğimizi varın siz düşünün!.. Çok acıydı, ama insanlarımız anlıyorlardı durumu: Kendi terimizle olacak bu iş, tek başımıza savaştık, tek başımıza da onaracağız. Bunlar yetmezmiş gibi bir darbe de kırk altıda kuraklıktan geldi. Sözün kısası yıkım, kıran nah buramıza kadardı. Ama, biliyor musunuz, bizim halkımız dayanıklıdır. Savaştan sonra, elbette herkes biraz dinlenmek istiyordu. Ben bir doktor olarak biliyorum: Hastalanmaya başladılar, savaş süresince

hastalanmamışlar, dizginlerini ellerine almışlardı, şimdiyse hipertoni, genel bir zayıflık ve sinir sisteminde bozukluklar... aldı yürüdü. Ama baktılar: Dinlenecek sıra değil; ve, gerçekten bir mucize yarattılar. Gidin, yıkılan kentlerden birini görün. Eğer Stalingrad'a uzak derseniz, Minsk'e falan gidin. Benim damat da orada çalışır, iyi çocuktur. Fransızca da bilir, konuşabilirsiniz kendisiyle. Sözün tam anlamıyla şahlandılar... Ve işte durum böyleyken, –kırk altı yılıydı, Almanya'dan daha yeni dönmüştüm– bir gün radyonun başında oturmuş müzik dinlerken, Amerikan basınından özet yayını başladı, sanki dünmüş gibi aklımda: Alçağın teki bize atom bombası atılmasını önermiş, "Hazır daha ayağa kalkmamışlarken..." diyordu. Halk bu işe çok kızdı: "Biz sapır sapır dökülür, köylerimiz-kentlerimiz yerle bir olurken, onlar okyanusun gerisinde yan gelmiş yatıyorlardı, kıçları keçeleşti oturmaktan; şimdi de tutmuş bize saldırmak istiyorlar!..." Sizse bu halkın size karşı kuşkularının nereden geldiğine şaşıyorsunuz. Şuradan, ta yüreklerinden... Evet, "Ben Fransızım, bizim böyle bir istekle ilgimiz yok" diyebilirsiniz. Ancak sizinkilerden de aynı isteği paylaşanlar var, hem de pek çok... Ama bizim halk Fransızların çeşit çeşit olduğunu bilir. Kışın sizin maden işçileri greve gittiğinde, bir temizlik işçisi Paşa var burada, geldi, Fransa'ya, işçilere göndermem için on ruble verdi. Ne demektir onun için bu on ruble biliyor musunuz? Ayda üç yüz seksen ruble alan bir insan için on ruble?... Sizden sakınıyorlar, çünkü kim olduğunuzu bilmiyorlar. Ben de bilmiyorum: İyi bir etki bıraktınız üzerimde. Bir zamanlar iyi bir kitap yazmış bir adamsınız, ama şu ajans işini bana hâlâ açıklamış değilsiniz...

Sablon bu kez de yanıtlamadı doktoru: Kafası karmakarışık olmuş, doktorun anlattıklarıyla büyülenmişti. Ama aynı zamanda içinden protesto etmek, eski kanıtlarına tutunmak istiyordu.

— Peki neden böyle büyük bir ordu besliyorsunuz?

— Ya ne yapacaktık? Amerikalılar her gün yeni askeri üsler kuracaklar, her gün bize bomba gözdağı verecekler ve biz kendimizi savunmayı düşünmeyeceğiz, öyle mi? Siz gazetecisiniz, gazete okuyorsunuzdur, söyler misiniz ilk kimden geldi genel bir silahsızlanma önerisi?

— Yine de bu, sizin savaşa hazırlanmadığınız anlamına gelmez. Hem biliyor musunuz, neden korkuyoruz biz sizden? Fikirlerinizin doğruluğuna öyle inanıyor ve öyle büyük bir güven duyuyorsunuz ki...

— Son derece mantıksız bir düşünce hatta daha da ileri gideceğim, ahmakça... Kuşkusuz biz siyasal ve sosyal yapımızın sizinkilerden çok daha eşitlikçi, çok daha doğru olduğuna eminiz. Biz, –nasıl söyleyeyim– ilerlemeye inanıyoruz. Bizim düşüncemize göre tüm ülkemiz, gençliğimiz yok edilse, dünyanın öteki halkları gelecektir geriden. Bize savaş gerek değil. Ama bakın Amerikalılar kendi düzenlerinin sağlamlığından o kadar emin değiller, o kadar kuşkulular ki, bizi yıkıp batırmak, bununla da Batılı işçilere bir ders vermek istiyorlar. Descartes'i sever misiniz? O zaman mantık denen şeyi hiç unutmayın. Forrestol'ün başına gelenler etkilemiş miydi sizi? Benim üzerimde korkunç etki yapmıştı. Çılgınlar, deliler her yerde vardır, yalnız, bir savaş bakanı, oturduğu makamdan dosdoğru bir akıl hastanesine düşüyorsa, bu biliyor musunuz bir şeylere belirtidir...

Doktor saatine baktı:

— Vakit tamam... Eğer daha konuşmak istiyorsanız, başka bir zaman –ne zamanı isterseniz– gelebilirsiniz; yalnız daha önce telefon edin. Bugün, şansınıza boş bir günümdü, yoksa başımı kaşıyacak zamanım yoktur. Doktor Krilov diye sorun beni. Adım Dimitri Alekseyeviç'tir. Ama sizde baba adı kullanılmaz, onun için aklınızda tutmanız zor olabilir, sonra Dimitri de yoktur sizde, oysa bizim burada, her köyün bir mityası[22] vardır. Eh, hoşça kalın! Ha, bir dakika, ajansınıza ilişkin sorumu hâlâ yanıtlamadınız.

Sablon, paniğe varan bir ruh karışıklığı içinde çıktı hastaneden. İlk kez böylesine bir şüphe duyuyordu her şeye karşı. Ya haklıysa doktor? Kafasından kovmaya çalıştı bu düşünceyi: İç huzurunu allak bullak eden bir düşünceydi bu çünkü. Doktorun birkaç kez "Transoc"la ilgili soru sorduğu geldi aklına: Ne yanıt verebilirdim ona? Belki de gerçekten kirli bir iştir bu. Nivelle akıllı adamdır, ama ruhunda bir sürü dar, kör ve karanlık sokaklar da vardır, güvenmek oldukça zor ona. Zaten bütün gazeteler kötü kokuyor, en iyisi hiç üzerine düşmemek. Gerçi doktorun sözleri üzerinde düşünmek gerek, ama sevimli bir komüniste rastladım diye fikirlerimi değiştirmem de gülünç olur… Aklı havada bir delikanlı değilim ben, öyle kolay kolay kanmam…

Sablon, gazeteleri almak için büyükelçiliğe, de Chaumont'a gitti. Öyle sözleşmişlerdi. De Chaumont alaylı alaylı:

— Geçen gün, dedi, okulları gezmiştiniz. Bugün de herhalde kreşlere gitmişsinizdir? Ne diyorlar bakalım memedeki çocuklar Atlantik Paktı için?

Sablon espriye gülmedi:

— Bugün bir Sovyet doktoruyla birlikteydim. İki saat kadar konuştuk. Akıllı bir adam; güneşte leke olduğunu kabul ediyor. Ama, gene de sarsılmaz bir inancı var: Komünist…

— Eleştirdiği şeyler mi oldu?

— Yoo, ama, örneğin mahkemelerinde yanlış birtakım kararlar da alınabileceğini kabul etti.

De Chaumont kulak kabarttı:

— Desenize bir altın madeni buldunuz. Adı ne adamın?

Sablon kaşlarını çattı:

— Bilmiyorum, sormadım. "Metropol" otelinin kafesinde bir rastlantı sonucu tanıştık.

Sonra birden ayağa kalktı:

— İzin verirseniz gazeteleri alayım ve gideyim ben: Bugün bölge tiyatrosunda amatör sanatçıların bir gösterisi varmış, oraya gitmeye niyetliyim. Madame de Chaumont'a saygılar…

32

Dimitri Alekseyeviç, Sablon'a, "Boş bir günüme rastgeldiniz" derken, daha yemek yememiş olduğunu, meclisten tekrar kliniğe dönmesi gerektiğini, saat sekizde konferansa gideceğini ve "Merkez Birliği"ne uğraması gerektiğini unutmuştu. Saatine baktı: Öğle yemeğini çıkarabilirim, bir koşu büfeye gideyim, orada daha çabuk olur... Çayını soğuturken yüzü pek gülünçleşiyor, sandviçini iştahla ısırıyordu: Kızarmış salamın sıradan bir şey olduğunu söylerler bir de... Bana kalırsa son derece nefis. Büfeci kadına döndü: "Lelya, salamlarınız harika!" Hafifçe gülümsedi yorgun büfeci. Dimitri Alekseyeviç yeniden saatine baktı: İki saatimi öldürdüm Fransızla. Kimin nesi olduğu belli olmayan biriyle... Belki özel olarak gönderilmiş bir adam, belki dürüst bir Fransız, anlayabilmek zor. Gözleri yumuşak, temizdi, konuşması da önceden ezberletilmişe benzemiyordu, sonra... kederli gibi bir hali vardı... İyi oldu kendisine her şeyi açık açık söylediğim, varsın düşünsün biraz, gerçi onlar kimbilir neler okuyorlardır ya bizler için... Eğer dürüst bir adamsa, önünde sonunda anlayacaktır, yok değilse, varsın o da ötekiler gibi uydurup uydurup yazsın; az mı gördük öylelerini!.. Gördün mü Dimitri Alekseyeviç, ikinci bardağı içemeyeceksin, oturumun başlama saati geldi bile!

Tıka-basa dolu otobüse zorlukla binebildi. Otobüsün ortasında çelik gibi bacaklarını germiş yolu tıkayan gence gülümsedi: "Bir yerinizi incittim galiba?" Delikanlı şaşırmıştı, "Yo, katiyen" dedi ve yana doğru iyice büzüldü. Mayakovski Alanı'nda otobüs uzun süre bekledi. Krilov saatine baktı: Yetişirim... duraktan sıkı bir yürüyüşle üç dakikada varırım... Ne çok araba varmış meğerse! Geçen yaz böyle tıkanmazdı yollar, bir yıl içinde imal edilmiş bunca araba.

Yarım saat sonra, oturmuş Profesör Weissblat'ın anestezide yeni metotlar konulu konferansını dinliyordu. Yanında, zayıf, kinli yüzünde derin bir güvensizlik anlatımıyla Doktor Borşçevski oturuyordu, kaleminin arka ucuyla oturduğu sıraya vuruyor ve "Kontrol etmek gerek... çok titiz ve dikkatli bir sınamadan geçirmek gerek..." diye homurdanıyordu. Krilov ise küçücük defterine birtakım notlar alıyor ve hayranlıkla gülümsüyordu: "Şu işe bakın hele, neler bulunuyor!..." Ama mesleğini uygulamada çok titizdi.

"İyi, hepsi güzel... diyelim iyi ettik hastanın burnunu, ama ya bir de uyuz olursa hasta burnuna taktığımız o zamazingodan? Önce kendimizde denememiz gerek herhalde?" Ama yine de yeni yöntemler ve yeni araçlar heyecanlandırıyordu onu: İnsan düşüncesinin ta buralara varabilmesi ne güzel bir şey... Konferans bittikten sonra Doktor Borşçevski'e döndü:

— Haklısınız, ilkin denemeden geçirmek gerek, ama fikir olarak, doğrusu harika...

Eski, yırtık pırtık defterini cebine soktu ve kolhozlar "Merkez Birliği"ne gitti. Birlik Başkanı Orlovski'nin odasına girer girmez de gürledi:

— "İlyiç Yolu" kolhozunun makineleri için geldim, ta şubatta bildirmiştim size durumu...

Orlovski onun sözünü bitirmesini bekledikten sonra:

— Bölge için, dedi, iki yüz kırk otomobil ayırdık, daha fazla veremeyiz...

— Bölge Komitesi'ne başvurmadığımı sanıyorsanız aldanıyorsunuz. Onlar otoların dağıtımını, sizden önce yapmışlar, üstelik de ihtiyaç sırasına göre... Sözünü ettiğim kolhoz benzeri az bulunanlardan; orada bulundum, biliyorum. Eğer onlara bir de araba verilirse daha çok yararlık göstereceklerdir. Araba olmazsa her şey lafta kalır... Ekimlere başlandı başlanacak, buraya bir araba vermeniz gerek...

Krilov, sesini gitgide daha çok yükselterek on dakika daha konuştu. Orlovski, onun kocaman kırmızı yüzüne, altında mor mor şişlerin olduğu kara, inatçı gözlerine baktı ve hemen anladı: Arabayı almadan gitmez bu adam... Orlovski'de, dağıtım planının dışında olarak –onun kara gün için dediği– yirmi iki tane daha araba vardı. Postabaşı bir kadının üstün yeteneklerini anlatmakta olan Krilov'un sözünü keserek:

— Pekala, dedi, verelim.

Krilov sevinçle çıktı Orlovski'nin yanından, gözlerinin içi gülüyordu. kimbilir nasıl sevineceklerdir! Şu Birlik başkanının adını yazayım, sorunlara ilgi duyan, yardıma hazır bir adam; bir dahasında doğru ona giderim... Yalnız adı neydi adamın? Krilov, eskiden olduğu gibi bir türlü

aklında tutamıyordu adları. Defterine "Yastrebtsov"[23] diye yazdı, ama hemen kuşkuya düştü: Galiba böyle değildi, karıştırdık yine…

"Merkez Birliği"ndeki işini bir saatten daha az sürmez diye hesaplamıştı, ama işte yirmi dakikada bitivermişti: Şahane bir gün... bölük-pörçük de olsa boş zamanım çok oldu. Şu şarkıcı kızımızın işine bile yetişebilirim.

Konservatuvar Profesörü Zuyagintsev, Krilov'un birçok kez işini yapmıştı, bu bakımdan uzun birtakım girişlere gerek görmeden Krilov paldır küldür konuya girdi:

— Bir kızın işi için geldim size! Büyüleyici bir soprano, uzmanlar dinlediler, hayran oldular. Kızcağız harcanıyor. Annesi öldü, babası ikinci dereceden savaş malülü... olağanüstü bir adam, ama yaralandıktan sonra çok düştü zavallı... Maşenka'nın –Maşa'dır kızın adı– elinden tuttuğu gibi, ticaret enstitüsüne soktu. Kızda pek ender bulunan bir ses var, kafası ise pek çalışmaz, kavraması yavaştır. –"Babam öyle dedi" der durmadan– yani sözün kısası kendisini neresi kabul ettiyse, oraya girdi kızcağız. Nerden nereye? Bülbüle taş çıkartan kız, satıcı tezgâhının ardına itiliyor...

— Bir yakınınız mı olur kız?

— Yok canım, ne yakını…

— Özür dilerim, düşünemedim, bir milletvekili olarak sizin...

— Canım, kız benim seçmenim değil ki... Yalnızca, babası çok darda, kızını size getirmemi rica etti benden: Kara kara düşünüp duruyormuş kız. Biz aslında kızın babasıyla yan yana savaştık, o zamanlar da ikircikli bir adamdı, ama çok yararlılık gösterdi, çemberi birlikte yardık geçtik. Kırk birde, durumun en berbat olduğu bir sırada... Yüzbaşı... neydi bakayım adamın adı… hay Allah, yine çıkartamayacağım. Ama durun, Zubarin olacaktı galiba... Şimdi anlarız.

— Zuykin, tabii ya, Zuykin olacaktı. Kızın adı da Maria Mihailovna Zuykina... yazmışım işte…doğum tarihi de dokuz yüz otuz.

Hastaneye dönünce Krilov, oda oda hastaları dolaştı; hepsinin durumu iyiydi. Doktor Semuşkin'e, Mamakonyan'ın ateşinin yükseldiğini, bu

hastanın durumunun izlenmesini söyledi. Sonra hastalardan öğrenci Zaytsev'e sevindirici haberini verdi:

— Yarın taburcu olacaksınız. Söylemiştim size ameliyatınızın önemsiz olduğunu: Boğaz ağrısı diye bir şey bilmeyeceksiniz bundan sonra... Hangi fakültedeydiniz siz?

— Filoloji. Diploma tezimi hazırlıyorum.

— Konunuz ne?

— Romain Rolland'ın yaratıcılığı.

— İyi bir seçim. Doğrusunu söylemek gerekirse "Jean Christophe"un bir türlü hakkından gelemedim, ama bakın "Colas Breugnon"u üç kez okudum. Gözünün önünde sayfalar değil de, canlı kişiler varmış gibi geliyor insana, öyle değil mi?

Krilov, konferansa tam zamanında yetişti; arkalarda bir yere oturdu ve sanki sağ kulağını kürsüye daha yakın tutmak istermiş gibi, başını hafif sola eğdi. Konferansı, orman ağaçlandırma sorunları üzerinde uzun süredir çalışmakta olan Biyolog Şebarşin'in vermesi gerekiyordu. Krilov Nataşa'dan onun hakkında çok şey duymuştu. Şebarşin, Nataşa'nın "Meşe sürgünlerine mantarların etkisi" konulu tez çalışmasına çok yardım etmişti. "Baba," demişti Nataşa, "çok büyük bir teorisyen Bay Şebarşin. Ama bir çukurun içine girmiş meşe palamutlarıyla oynayışını görsen çocuk sanırsın! Hem çok yükseklerde uçan, hem de ayaklarını sımsıkı yere basan bir adam. Eğer ben bir şeyler yapabiliyorsam, bunu herkesten ve her şeyden önce ona borçluyum."

Krilov'un yanındaki sırada Profesör Paşkov oturuyordu.

— Dimitri Alekseyeviç, dedi Paşkov sevinçle, siz de buradasınız ha? Güzden beri gördüğüm yoktu sizi... Sizin için bir kat daha ilginçtir herhalde konferans. Nataşa'nın bir orman koruma istasyonunda çalıştığını duymuştum da... Yo, hatta siz söylemiştiniz bunu bana...

— Eylülde gitti. Geçenlerde bir mektubunu aldım; yazacak zamanının bile olmadığını, korkunç bir çalışma temposu içinde olduklarını söylüyor. Nataşa'm benim... tahmin edebiliyorum nasıl bir coşkuyla sarıldığını işine...

Başlangıç olarak korkunç hızlılar... hani, doğayla düello gibi bir şey... Nataşa, istasyonlarında çalışan yaşlı bir adamdan söz ediyor. "Yakında" diyormuş adam, "bu sıcak ve kuru rüzgârların dizginlerini elimize alacağız..."

Dimitri Alekseyeviç can kulağıyla dinliyordu: Profesör Yablokov'un geliştirdiği çabuk büyüyen bir kavak türü, yeni meşe dikme biçimleri ve verilen kuru rakamlar: İlk bir ayda doksan beş bin hektardan daha çok... dinledikçe heyecanlanıyordu Dimitri Alekseyeviç; sarı, acı stepin yeşerdiğini, canlandığını, sallanıp kımıldanmaya başladığını görür gibi oluyordu: Şu Fransız da bizden korktuklarını söylüyordu, savaşçıl amaçla birtakım birlikler kurmaları ve Montgomery'yi Fontainebleau'ya yerleştirmeleri de bu yüzdenmiş. Evet, doğrusunu söylemek gerekirse biz bir hücuma geçtik, ama onlara karşı değil, kuraklığa karşı...

Konferans salonundan çıkarken Krilov birden Profesör Miheyev'i gördü. Birbirlerine gülümsediler. Kırk iki yıl önce, Moskova birinci lisesi büyük salonunda yan yanaydılar... Çok seyrek karşılaşırlardı, ama her karşılaşmaları sevinçli olurdu: Lise yıllarını, yaptıkları şeytanlıkları, öğretmenlerini, yaşıtlarını anımsarlardı. "Sen" diye konuşurlardı birbirleriyle, ama adlarını söylerken "Dimitri Alekseyeviç" ve "İvan Vasilyeviç" derlerdi.

İkisi birlikte çıktılar. Havalar ısınmıştı. Nisanın ilk solumalarıydı duyulan her yanda, bu soluklarla tomurcuklar kabarıyor, kuşlar kuzeye göçmeye başlıyorlar, kızlar ise telaşlı, heyecanlı, komşu daireden gelen piyano seslerine, rüzgâra, yağmura ve karanlık merdivenlerden yükselen ayak seslerine kulak kabartıyorlardı.

— Haydi bana gidelim Dimitri Alekseyeviç, nerde, nasıl yaşadığıma bir bakardın, otururduk bir saatçik; kırk altıdan beri görmedim seni... Krilov sevinçle kabul etti. Miheyev Puşkin Alanı'na yakın yeni bir evde oturuyordu. Apartmanın asansörü çalışmıyordu: "Onarım için durdurulmuştur." Miheyev gülümsedi:

— Bağışla, uyarmalıydım seni. İkide bir onarıma alıyorlar asansörü, birtakım sayıları hiç hesaba kattıkları yok...

— Ne sayıları? şaşırmıştı Krilov.

— Ne sayıları olacak, altmış iki de bitti bende, öte yandan sekizinci katta oturuyorum. Zorlukla tırmanıyordu Miheyev basamakları, her merdiven aralığında duruyor, soluklanıyordu. Krilov'a da zor geliyordu çıkış, ama o bunu göstermek istemiyordu.

— Koşturma öyle Dimitri Alekseyeviç, dedi Miheyev, ne sen ne de ben sporcu değiliz, lokomotiv gibi soluduğunu buradan duyuyorum... Krilov ilk kez geliyordu Miheyev'in evine. Merak dolu bir ilgiyle göz gezdirdi küçük daireye. Odalardan birinde, üzerinde kitapların, el yazısı kâğıtların, gazetelerin, dergilerin darmadağınık durduğu bir yazı masası, Miheyev'in geniş divanı ve üniversite birinci sınıf öğrencisi olan oğlunun dar yatağı vardı. Öteki odaya Miheyev'in karısı yerleşmişti, yemek masası ile büfenin de bulunduğu bu oda çok düzenliydi: Pencerelerde çiçekler, büfede vazolar...

— Karım parti toplantısına, Mişa da sinemaya gitti. Gördüğün gibi evimiz dar, ama... hani ne derler: Dar yerde oturuyoruz ama dargın değiliz...

— Evin çok güzel İvan Vasilyeviç, konforlu... Benim evde de fazla bir oda vardı –Nataşa'nın odasıydı– bir üniversite öğrencisini aldım oraya. İçi burkularak yalnızlığını düşündü Krilov, ama bunu ne sesine, ne de yüzüne yansıtmıştı konuşurken:

— Ne kadar çok kitabın var İvan Vasilyeviç!..

— Gördüğünden de çok... ve evi iyice daraltıyorlar, Mişa'ya yayılacak yer kalmıyor. O da bambaşka bir konuya yöneldi zaten: Babanın konusu Petro öncesi Rusya iken, oğul inşaat mühendisliğine gönül verdi.

— Sen de aktör olmayı düşlerdin İvan Vasilyeviç...

— Evet, o zamanlar tarihten tiksinirdim. Bir ikiz kardeşim vardı, tarih fakültesine girmişti, "demek firavunlarla uğraşmak istiyor canın?" demiştim ona. Eskiyle, hurdayla uğraşacaksın demek?" Ben hukuk fakültesine girdim, sonra biraz daha düşününce, benim ilgimin tarihe olduğunu anladım. Hani bir tarih öğretmenimiz vardı, anımsıyor musun? Bir gün, "Ey alık Miheyev," demişti, "gene direk aldın."

Arkadaşlarını anımsamaya başladılar. Seleznev, ikide bir ağlayacak gibi olduğu için "Kız Seleznev" derlerdi ona, oysa yiğitçe can vermişti,

Arhangelsk'de İngilizler işkenceyle öldürmüşlerdi. Çebişev Türkiye'ye kaçmıştı, söylediklerine göre, orada bir süre terbiye edilmiş pireleriyle numaralar yaparak geçinmiş, sonra açlıktan ölmüştü. Kovalevski gazeteci olmuş, savaşta ölmüştü, bir çembere düşmüştü...

— Dimitri Alekseyeviç, "Kanarya"yı anımsıyor musun? Şevelev'i? Hani, hep alabros kestirirdi saçlarını... Almanca dersine hapşırık tozu getirmişti bir gün? Karl Frederikoviç bütün bir ders boyu hapşırıp durmuştu... Kovmak istemişlerdi Şevelev'i okuldan... Jeolog oldu sonra, kırk altıda da Stalin ödülünü aldı. Dün öğrendiğime göre, geçenlerde Taşkent'te ölmüş. Sözün kısası pek azaldık Dimitri Alekseyeviç...

— Evet, mermiler iyice yakınımıza düşmeye başladı artık.

Bir dakika sonra bir kahkaha attı:

— Ne geldi aklıma biliyor musun? Hani bir jimnastikçi kız vardı?.. Kur yapar dururdun sen... Kızın hoşuna gitmek için açık mavi, geniş kenarlı bir şapka almıştın kendine. Lisenin karşısındaki bahçede randevunuz vardı. Ben şapkayı almış üstüne oturmuştum, yassılmış, eciş-bücüş olmuştu; kemerini çektiğin gibi üzerime atılmıştın, anımsıyor musun? Eski günlerini konuşurlarken, eski Moskova'yı da anımsadılar: Naraların, "hey! hey!" seslerinin Preçistenke boyunca yükseldiği o çığlık çığlığa buz patenleri, Moskova'nın arabacıları ve onların yulaf fiyatlarının yükseldiğine ilişkin bitip tükenmek bilmeyen şikayetleri, Hamovniki'nin, Dorogomilov'un, Presna'nın ufacık evleri, kuleler, halkı sanki bayrammış gibi sokaklara döken yangınlar, pazarlar ve buralarda satılan "deniz sakinleri", "kaynana dilleri"; Avcılar Çarşısı, zahireciler, elleri kamçılı, kulakları küpeli Kazaklar; çay yarenlikleri... Kısacası uyuşmuş, donakalmış bir dünya ve onların ilk gençlik yılları…

— Eğer o zamanlar, dedi Krilov, bize bugünkü Moskova'yı gösterselerdi, inanamazdık. Yalnızca yeni yapıları bir düşün, yeter. Geçenlerde Vladimir şosenin ordan geçiyordum; derme çatma kulübelerle sebze bahçeleri vardı eskiden orda... Bir de şimdi gör git de, yeni bir kent kurulmuş, çıkartamadım yanımı yöremi, ne yana yürüyeceğimi şaşırdım. Olağanüstü bir zamanda yaşıyoruz, hiç ölmek istemiyor insanın canı, yaşamak ve 20 yıl sonra neler olacağını görmek –Krilov birden durdu,– telaşlandı:

— Bir kâğıtla bir zarfın var mı? Az kalsın yine unutacaktım... Milletvekilliği görevimle ilgili bir iş bu... Bir fabrika yaptılar bizim oraya. Güzel oldu, gittim, iki kez gördüm, kentimizin gururu desem, yeridir. Çalışanlara lojman yapılması için ayrı ödenekleri de vardı. Ama onlar tuttular bu ödenekle fabrikaya yeni bir ünite daha eklediler. Fabrika müdürü kafası çalışan bir adam, yalnız gözü biraz yükseklerde, bakışları şaşı yani: iki gözüyle birden daha yukardaki bir koltuğa bakıyor, böylece de işçilere bakacak gözü kalmıyor. İşçilerden çoğu kendilerine kentte birer ev buldular, ama bulamayanlar da var, yurtta kalıyor bunlar. Birisi bana bir mektup yazmış, zarfı da cebimde olacak, soyadından doğulu olduğunu sandığım biri... Alibekov... Kendisi de, karısı da yurtta kalıyorlarmış. Kadın hamile olduğu için izindeymiş. Mutlulukları var, odaları yok. Raykom[24] sekreterine bir mektup yazayım diyorum, her zaman yardıma hazır bir arkadaştır. Yoksa bu zarfı gene cebime atacağım ve gene unutacağım. Üç gündür cebimde taşıyıp duruyorum, ayıp oluyor...

Krilov mektubunu yazarken Miheyev'in karısı geldi, sofrayı hazırladı.

— Dimitri Alekseyeviç, dedi Miheyev, çay içip bir şeyler atıştıralım.

Krilov büyük bir iştahla yemeye koyuldu, sonra birden utanarak:

— Yevgenya İvanovna, dedi, böyle kıtlıktan çıkmışçasına yiyişime şaşırmışsınızdır, ama bugün öğlen yemek yemedim, fırsat olmadı.

— Şimdi "son haberler" vardır, dedi Miheyev'in karısı, radyoyu açayım da dinleyelim.

"Çelyabinsk'ten aldığımız habere göre, traktör fabrikası işçileri üretimlerini daha da artırmak için yeni yükümlülükler üstlenmişlerdir... Alma-Ata'da yeni bir işçi kulübü törenle hizmete girmiştir... Riga tütün fabrikası işçilerinin 1 Mayısı, üretimlerinde yeni sıçrayışlarla karşılamaya hazırlandıkları bildiriliyor... İzmail Raykom toplantısı sonunda yayınlanan bildiride, yılın ilk tahıl ürünlerinin beklenilenin çok üstünde olduğu bildirildi..."

— Çok sıkıcı konuşuyorlar, diye mırıldandı Krilov. Yapılan işler çok güzel, ama dinlemek istemiyor insanın canı. Arada bir radyoyu açtım mıydı, basıyorum küfürü. Her şey o denli hızla değişiyor ki, bir göz atmaya bile yetişemiyorum; kent büyüdü, ama yeni insanlar da gelişti, büyüdü onunla

birlikte, bunlar ise dillerine bir şeyi pelesenk etmişler, habire kafa ütüleyip duruyorlar...

"Şimdi de dış haberlere geçiyoruz."

Miheyev gülümsedi:

— Şimdi sakinleşirsin.

Daily News gazetesinin yazdığına göre Başkan Truman'ın son demeci üzerine savaş sanayii hisse senetleri fiyatları birden yükselmiştir... Hollanda gazetesi De Waarheid, Mareşal Montgomery'nin komutası altında bulunan Hollanda birliklerinin sayısının artırılacağını bildirmiştir. İtalya'da işsiz sayısındaki artış geçtiğimiz ay yüz yetmiş bini bulmuştur..."

— Ne diyorsun Dimitri Alekseyeviç?

— Sen daha iyi bilirsin, tarihçisin, ben daha çok kulak-burun-boğazdan anlarım. Tarih tepelerinden bakıldığında neler görüldüğünü bilmek isterdim doğrusu...

— Kokuşmuş sistemler, sık sık rizikolu serüvenlere girişir. Öyle uzak geçmişten falan söz ediyor değilim, III. Napolyon'la bizim Kayzer Nikola'yı alalım: Her zaman olası gördüğüm...

— O zaman bunlar basbayağı ahmak. Hitler domuzunu nasıl defettiğimizi unutmuş olabilirler mi? İsa'dan önce, firavunlar döneminde geçmiş bir olay değil ki bu, daha dünün işi... Birazcık düşünebilseler anlarlar. Şu işe bak sen: Çığlık çığlığalar... Bağırıp çağırıyorlar, gözdağı veriyorlar, bizse kendi işimizde gücümüzdeyiz. Şebarşin'i dinlerken düşündüm: Niye yırtınıp duruyor bu adamlar böyle? Bu gürültüler, bu çığlıklar niye? Oysa biz yüzyıl yaşayacak meşe ağaçları dikiyoruz… Bir Amerikan dergisinde, Texas'ta olmuş bir kasırgayla ilgili bir yazı okumuştum. Büyük bir taşkınlıkla sansasyon olarak geçirmişler bunu gazetelerine. Kasırga, toprağın tüm üst tabakasını sürükleyip götürmüş ve yüz binlerce insan bir dilim ekmeğe muhtaç duruma düşmüş. Ağaç dikselerdi ya buralara... Hem paraları, hem uzmanları var bildiğimce... Oysa onlar bir bomba tutturmuş gidiyorlar. Bizim gazetelerin mi dergilerin mi ne birinde bir yazı çıktıydı geçenlerde: Amerikalı bir uzman her türden bitkinin nasıl yok edilebileceği konusunda çalışıyormuş. Ne diyeyim,

böylelerinin insan olduklarından bile şüphe duyasım geliyor... Bugün hastaneye bir Fransız gazetecisi geldi, soru yağmuruna tuttu beni, hastalara ilişkin değil, öylesine... Onun söylediğine göre Batı'da sinirler pek gerginmiş, yeni bir savaştan söz ediyorlarmış, daha doğrusu bizim kendilerine saldıracağımızı takmışlar kafalarına. Ve ortaya çıkan şu duruma bak: Bizi korkutmak istiyorlardı, ama kendi kendilerini korkuttular...

Miheyev'in oğlu Mişa geldi: Sırık gibi uzun ve utangaç bir delikanlıydı. Son derece uzun kolları ve birdenbire bastan tize geçen bir sesi vardı. Krilov'la selamlaştıktan sonra, soğuk köfteleri atıştırmaya başladı.

— Neden böyle geç kaldın Mişa? diye sordu Yevgenya İvanovna.

— Biliyorsun ki Nadya'yı geçirmem gerek; troleybüsle bir saat çekiyor ordan bizim burası. Yarı sinirli, yarı sıkılgan bir sesle yanıtladı Mişa annesini.

Mişa, sonra Krilov'a, enstitülerinden bir öğretmenin çok katlı yapılar konusundaki çalışmalara katıldığını anlattı. Krilov ilgiyle dinliyor, arada bir başını sallayarak onaylıyordu onu. Mişa, ilgiyle dinlenilmekten memnun, coşkuyla anlatıyordu:

— Üniversite binası, gerek biçim, gerek içerik yönünden komünizm idealini yansıtan ilk yapı olacak.

— Bundan hiç şüphem yok, dedi Krilov, sonra birden saatine baktı. Şu işe bak, iki buçuğa geliyor! Size çok zahmet verdim Yevgenya İvanovna, bağışlayın! İki eski okul arkadaşının karşılaşması böyle oluyor işte...

Akşama göre daha da ısınmıştı hava: Güney rüzgârları ellerini çabuk tutmuşlardı Moskova'ya ilkbaharı getirmek için. Krilov yürüyerek döndü evine. Hiçbir şey düşünmedi yolda, keskin havayı doymazcasına çekiyordu içine.

Daha dış kapıya geldiğinde Tomka karşıladı onu coşkuyla. Önceki yıl terkedilmiş olarak yolda bulmuştu Tomka'yı. Yaşlı bir avlu köpeğiydi bu; ak bir lekeyle süslü kara suratında gözleri, akıllı, şeytanca ışıklarla parlardı; kısa, kıvrık bacaklıydı. "Kurt-zağar karışımı yeni bir tür" derdi Tomka için Krilov. Tanıdıklarına, köpeği, avlanmayı sevdiği için aldığını söylerdi ve "Tomka da gerçek bir av köpeği"ydi. Gerçekteyse, yalnızlık canına tak

ettiği için almıştı köpeği; köpeğin kendisini böyle coşkuyla karşılayışları, geceleri yattığı yerde horlaya horlaya uyuyuşu ve bazen uykusu arasında havlayışları pek hoşuna gidiyordu. Şimdi de Tomka odanın içinde dört dönüyor, dilini bir karış dışarı çıkarmış güçlükle soluyordu. "Daha dünkü enik gibi hareketlerin!" diye çıkıştı Dimitri Alekseyeviç köpeğe. Tıpkı benim gibi, diye düşündü sonra, yaşlandığının farkında değil. Zaten bütün felaket de burda ya: Yüreğin yaşlanmıyor, dolaşıyor, koşturuyor, heyecanlanıyorsun, oysa eski gücün kalmamış.

Nataşa'nın odasına aldığı öğrenci evde değildi. Krilov gülümsedi: O da bir Nadya ya da Maşa'yı evine geçiriyordur. Genç olup da böyle bir gecede evde oturulur mu hiç?

Tomka'yı odadan çıkardı ve oturup okumaya başladı; uyumak istemiyordu canı.

Kendini kaptırdığı bir romanı okurken Krilov, yazarla değil, romanın kahramanlarıyla tartışırdı. Şimdi de öyleydi; birden gözlüklerini çıkardı ve yüksek sesle itiraz etti: Hayır, Yoldaş Listopad, bu yaptığınız iş değil... Anneniz olağanüstü bir kadın, pekala eğitebilirdiniz onu... Rahmetli karınızı da anlayamamıştınız... Elbette ki bir insanı anlamak bir makineyi anlamaktan çok daha zordur, ama siz bir komünistsiniz ve bu, sizin için bağlayıcı bir öğedir...

Krilov kitabı kapattı ve pencerenin yanına gitti. Gün ağarıyordu. Önünde, yeni, büyük evleri ve bunların arasına serpilmiş onun çocukluğunun küçük, eski evleriyle Moskova uzanıyordu. Uzaklarda –daha görmeden çıkarıyordu– Moskova nehri, köprü ve Kremlin'in kuleleri uzanıyordu. Bu pencerenin önünde sık sık karısıyla birlikte durduklarını anımsadı. "Dairemiz küçük," derdi Varya, "ama manzarası çok güzel." Moskova'nın sislere bürünüp yitişi gibi bir yumuşaklık ve sevecenlikle düşündü Varvara İliniçna'yı Krilov. Varya'yı hemen yanıbaşında ve incecik elini okşuyor hissetti kendini bir an. Küçük parmağında, annesinin armağanı olan firuze yüzüğü vardı. Canım Varenka'm benim, ne eşsiz bir hayatı paylaşıyorduk seninle!..

İznimde Nataşa'nın yanına gideyim. Herhalde Vassia da oraya gelecektir... Krilov birden hüzünlendi: Onlarla uğraşacak zaman bulamıyorum... Nataşa artık kocaman oldu, cumartesi doğum günü, yirmi

dokuzuna basacak, bir telgraf göndermeyi unutmasam bari... Çok iyi bir kız Nataşa, benim kızım olduğu için değil, koskoca bir yüreği var. Eğer Listopad, onun gibisine düşseydi, eğitirdi Nataşa onu. Ne bir Nonna'dır çünkü Nataşa, ne de bir denklem, bir formül... Canlıdır o, ateşlidir, sevdi miydi bir kez, duygularına cimri değildir artık, gramla tartmaz sevgisini... Vassia'cık da atılgan olacak galiba onun gibi. Nasıl da göresim geldi yavrumu... Altı ayı geçti onlardan ayrılalı...

Dimitri Alekseyeviç sık sık kucağına alırdı torununu; küçük Vassia'nın, tıpkı kendisi (yalnız "genişletilmiş, gözden geçirilmiş baskı") olduğunu düşünürdü. Canlı, kıpır kıpır bir çocuktu Vassia, durmadan "Ama niçin?" diye sorardı. Sınıfının en yaramaz, en şeytan çocuğuydu, ama dersleri çok iyiydi, kavraması pek çabuktu. Resim yapmayı, özellikle de gemi resmi yapmayı severdi. "Belki de gemici olacaktır" diye düşünürdü Krilov. Geçenlerde gönderdiği mektubunda da "Dede," diyordu, "bana boyalı kalem ve olta için iğne gönder", alta da kabarmış bir deniz ve dalgaların üstünde kızıl bayraklı bir gemi resmi çizmişti. Nerden buluyor bütün bunları? Görüp gördüğü içinde ördeklerin yüzdüğü bir göldür, oysa hep deniz resmi çiziyor...

Pencerenin altında, sokakta, günün ilk kımıltıları başlamıştı. Güneş, yangınsı ışıltılarla tutuşturuyordu pencereyi. Moskova pembe, sıcaktı... İki saat kadar uyumalı, yarın çok iş var... Ne yarını, artık bugün...

Yarın kendisini çok emek isteyen, büyük, ilginç bir günün beklediğini düşündü: İki ameliyat, ders, hastane çalışanlarının toplantısı. Ve önünde buna benzer daha kimbilir kaç gün... Hasta olduğunu, fazla yorulmaması gerektiğini biliyordu. "Doktorlar böyle diyor," diye yazıyordu Nataşa. Ama dinlenecek sıra değildi şimdi... Evet, aslında bir sanatoryuma yatıp gevşemeliyim biraz. "Sıkı tut kendini Dimitri Alekseyeviç, başladığın gibi, gür bir sesle bitirmelisin şarkıyı..."

Uykuya dalarken Fransızı anımsadı ve acıdı: Gözleri iyiydi... Ama tiksinç bir yaşantısı var. Bağlı olduğu ajans, Amerikan gazetecileri, savaş konusundaki düşünceleri... Besbelli bunalıyor, boğuluyor adamcağız. Verimsiz heyecanlar ve kısır, çorak bir döngü... Çekilecek hayat değil doğrusu!.. Dünyanın pembeliğini, ılıklığını birazcık olsun o da duyabilseydi...

Düşüncelerini tamamlayamadı: Uyudu.

33

Profesör Şebarşin toplantıdan sonra evine gitti. Gecenin kalan kısmını karısıyla geçirebileceği için sevinçliydi. Pek o kadar geç de değildi: On buçuktu saat... Lelya'ya çok önemli bir şey anlatması gerekiyormuş gibi geliyordu ona, ama karısını kucaklayıp, "Biliyor musun Lelya..." dedikten sonra sustu. Karısı yanıbaşında olduğu ve ne akademiye, ne de havaalanına yetişmek gibi bir acelesi olmadığı için mutluydu. Karısının yüzüne baktı: İçerden aydınlatılıyormuş gibi olan bu yüzde iri, gri mavisi gözler ışıldıyordu. "Çok mutluyum!.." diye düşündü Sebarşin.

— Novosibirsk'teki o ilk rastlaşmamızı anımsıyor musun? Sen yanıma yaklaşmış ve "Profesör Lobov," demiştin, "bütün güçlüklere rağmen orman dikimi ve yetiştirilmesi sorunu üzerindeki çalışmalarını sürdüreceğini size bildirmemi istedi. Leningrad'dan dün geldim ben..." Tam yedi yıl önce... Lobov'un el yazması bazı araştırma sonuçlarını bulduğumuzu söylemiş miydim sana? Çoğu bugün gerçekleşmiş durumda yazdıklarının. İnsanı şaşkına çeviren bir irade gücü vardı profesörün, zaten ölümü de distrofiden oldu ya... Son notlarını ölmeden dört gün önce yazmış...

Telefon çaldı.

— Seni istiyorlar, dedi Lelya. Şebarşin telefona gitti:

— Tamam, yirmi dakika sonra oradayım.

Karısını kucakladı:

— Bekleme beni, uzun sürecek bir iş bu... Pazar günü yazlığa gideriz belki. Tabii, eğer benim alelacele uçağa binip bir yerlere yetişmem gerekmezse...

Profesör Şebarşin 1942 yılında, Leningradlı bir üniversite öğrencisi ile evlenmişti. Kendisi kırk beş, Lelya ise yirmi dört yaşındaydı. Yaşları arasındaki büyük farkı, başa çıkılmaz bir engel olarak görmüş ve duygularını bastırarak iki ay kadar görmemeye çalışmıştı Lelya'yı. Yürek fırtınası denen şeyi hiç duymamıştı eskiden ve şimdi geç bastırmış bir aşkın, ağır, onmaz bir yaraya benzer acısını çekiyordu. Gencecik bir kızın

yazgısını kendi yazgısına bağlamaya hakkı olmadığını, bu tutku ve düşkünlüğü, "bir suç sayılmasa bile, gülünç..." olarak niteliyordu. Bir akşam Lelya arayıp bulmuştu kendisini. Hiçbir şey söylemeden odasına girmişti. Şebarşin, çok meşgul olduğunu, hiç karşılaşmamalarının ikisi için de iyi olacağını söyleyerek onu ikna etmeye çalışmış, gitmesi için yalvarmıştı. Lelya susuyor, hiçbir şey söylemiyordu. Şebarşin ona yaklaşınca ağladığını görmüş, "Gücendirdiysem, özür dilerim," demişti. Lelya, duyulur duyulmaz bir sesle: "Sensiz yapamam ben." demişti. Bir yıl sonra Konstantin adını koydukları bir oğulları olmuştu; ama, Kuksa diye çağırırdı Şebarşin onu. Lelya fakülteyi bitirmiş ve laboratuvarda çalışmaya başlamıştı. Kocasına olan aşkı günden güne daha da büyüyordu; kocası da onu genç olmayan bir erkeğin sevecen ama tutkulu aşkıyla seviyordu. İşlerinin niteliği sonucu pek seyrek bir araya gelebiliyorlardı: Profesörün evde olduğu bazı sabahlar Lelya erkenden işe gidiyordu. Akşam saatlerini, bir armağanmış gibi sevinçle karşılıyorlardı.

Profesör Heins, 1946 yılında Moskova'da bulunduğu sırada, bir yıl önce Boston'da tanışmış olduğu Profesör Şebarşin'i görmek istemişti. Dostça bir söyleşi yapmışlar, ama Şebarşin İngilizceyi de çok iyi bilmesine rağmen birbirlerini bir türlü anlayamamışlardı. Profesör Heins, dürüst, dalgın, çalışma odasının dışında kalan her şeye karşı ürkek ve durmadan hayat konusundaki beceriksizliğini anlatarak karşısındakini duygulandıran bir soyut bilgin izlenimi bırakmaya çalışırdı. Şebarşin, Amerika'dayken Heins'a benzeyen birçok bilginle tanışmıştı. Biyologlar, Şebarşin'le, kalıtım, genler ve üzerinde soru işareti bulunan daha birçok yer olmasına karşılık çok ilginç buldukları kitabı konusunda tartışmışlardı. Şebarşin, biyolojinin uygulamadaki yeri konusunda Sovyet bilimcilerinin nasıl düşündüklerini açıklamaya çalıştığında da ona, bu dediklerinin kendi alanlarına girmediğini söylemişlerdi. Şebarşin'i ilgilendiren uygulama sorunlarıyla, uygulamacılar uğraşıyordu onlarda. Şebarşin böyle bir uygulamacıya, bitki dünyasındaki, türlerarası ve türleriçi savaş konusunda ne düşündüğünü sorduğunda, uygulamacı, ellerini hayretle iki yana açıp susmuştu. Şebarşin daha sonra karısına bunları anlatırken, "Üniversiteleri çok güzel," demişti, "laboratuvarları, buralardaki araç-gereçleri olağanüstü... Ama biyologlar çalışma odalarında oturuyorlar, canlı objelerle uğraşan ve uygulamacı dedikleri kişilerse bilimsel problemleri pek iyi kavrayamıyorlar..." Profesör Heins büyük bir antropologdu; ve Şebarşin bir gün antropogenezis

konusunda konuşmak istemişti onunla. Heins bu konuyla hiç ilgilenmemişti: Kendi konusu dışında hiçbir şeyle ilgilenmezdi o. Ve Sovyet agrobiyoloji bilgininin antropoloji konusundaki derme çatma olmaktan uzak bilgisi, sanat ve ekonomi konularındaki –bunlardan da pek iyi anladığını gösteren– sözleri Amerikalıyı şaşkına çevirmişti.

Şebarşin'in evine giderlerken de şaşkındı Heins: "Nasıl çalışabilirsiniz böyle bir yerde?" Şebarşin gülümsemişti: "Alışkanlık." Gorki Caddesi'nde oturuyordu Şebarşin, Moskova kenti, hemen onun penceresi altında, kocaman bir insan denizi gibi sabahtan akşama kadar çalkalanıyor, gürüldüyor, uğulduyordu. Şebarşin, Heins'ı yemeğe alıkoymuştu: Çeşitli av etleri ve ıtırlı Abhaz şarabı vardı sofrada. Yemek sırasında çalan telefonlar ve kapı Şebarşin'e rahat vermemişti. Durumu Heins'a açıklayan Şebarşin, bilimsel çalışmalarının dışında milletvekilliği, Stalin ödülü seçiciler kurulu üyeliği, ve arada bir gazetelere yazı yazmak gibi görevleri de olduğunu söylemişti. Yemekten sonra da konuğuna Bolşov Tiyatrosu'na gitmesini salık vermişti: "Gisellet oynanıyor bu akşam... Ulanova da dans edecek." Heins bir kez daha şaşırdı: Şebarşin baleye tutkundu. "Ben de sizinle gelmek isterdim," demişti Şebarşin, "ama yazık ki olanaksız, akşama Leningrad'a gidiyorum." Heins bu tür gezilere pek mi sık çıktığını sorduğunda da şu yanıtı vermişti: Birlikte hesaplayalım isterseniz: Bir yıl içinde iki kez Leningrad'a gittim, daha sonra Romanya, Odessa, Saratov, Omsk ve Astrahan... Hepsi bu kadar galiba..." Heins, "Yeni bir yapıtınızı basıma hazırladığınızı duydum," demişti, "ne zaman tamamlamayı düşünüyorsunuz onu?" Şebarşin gülümsemişti: "Önümde bir masa ve boş birkaç saat olduğu zaman. Söz aramızda, masa olmasa da olur... Yazın uçakla Omsk'a gidiyordum, uçarken bile bir şeyler yapabiliyor insan..."

Adams'a Rusya izlenimlerini anlatırken Profesör Heins, Şebarşin'den de söz etmeyi unutmamıştı: Bu "agrobiyoloji" denen şeyin ne olduğunu anlayamıyorsun; benim uzmanlığımdan çok uzak bir konu, belki bir adım daha ileride, belki de propaganda için buldukları bir yenilik. Ama ister öyle olsun, ister böyle, adamlarda kafası çalışan, bilgili insan çok ve çalışma alanları da korkunç geniş. Ama ben yine de orada çalışmak istemezdim.

Öte yandan Şebarşin de, bu hareketli hayatını, Profesör Heins'in o sessiz çalışma odasıyla değişmezdi. Bilgininden kolhozcusuna, bakanından tarım uzmanına, traktörcüsüne kadar tüm halkın orman örtülerindeki çalışmalarını

görüyor, izliyordu. Kendisinin bulgularıyla orman bilimi arasında doğrudan ve organik bir bağ vardı. Yani, öncelleri olan Dokuayev, Kostiçev, Timiryazev ve Vilyams'ın düşleri gerçekleşmeye başlamıştı. Doğanın değişmezliğini ve sarsılmazlığını değiştirmeye yetenekli bir devlet doğmuştu; ve Sovyet biyologları türleriçi bir savaşın var olmadığını saptayarak, yuva yöntemiyle orman dikimine geçişe büyük katkılarda bulunmuşlardı. Çalışma masaları başında geçen gecelerden, el yazması kâğıtlardan, gözlemlerden, deneylerden, düşüncelerden, yarın, kuru ve sıcak Güney rüzgârlarından yeşil bir duvarla ayrılacak ve dünyanın buğday ambarı olacak olan, bugünse deve dikenleri ve çöl kumlarıyla örtülü ve kızgın güneş altında yanıp kavrulan engin step yollarına çıkılmıştı artık.

Şebarşin'in hiç unutamadığı bir gün vardı. Kremlin'e çağrılışı... Yapacağı konuşmayı hazırlarken sinirleniyordu: Çok kısa olmalı konuşmam... Askeri bir bağlaşmanın kuruluşuna ilişkin telgrafı da o gün okumuştu. Truman, Batı Avrupa'yı silahlandırmayı, bunun yanı sıra Yunanistan ve Türkiye'ye de silah göndermeyi önermiş ve komünizme karşı savaş görüşünü yineleyerek, Amerikan tarzı yaşayış biçimini benimsemeyen ülkelerin uygarlık için büyük bir tehlike gösterdiklerini söylemişti. Devletin başında bulunan insanların diye düşünüyordu Şebarşin, orman ekim yöntemleriyle zamanlarını alacak sıra mı şimdi? Heyecanlanmış ve kırık dökük, bağlantısız sözlerle konuşmaya başlamıştı. "Acele etmeyin Yoldaş Şebarşin" demişti Stalin, "çok önemli bir sorun bu. Kitabınızı okudum, meşe dikiminin yuva açma yoluyla olabileceği konusunda sizinle aynı görüşteyim…"

O zaman Şebarşin meşe ağacının öneminden, bazı ağaç cinslerinin yan yana dikilmesinin daha iyi sonuçlar verdiğinden, kumluk yerler için çamın daha uygun olduğundan... söz etmeye başlamıştı. Sık sık sorularla sözünü kesiyorlardı. Şebarşin, Stalin'e bakmak, onu gözlemek niyetindeydi, ama kendisini konuşmaya kaptırıp gitmişti. Sonra Stalin haritada dört büyük kuşak göstermişti: Eli, Kamişinya'dan Stalingrad'a, Stalingrad'dan Çerkesk'e gidip gelmişti. Şebarşin gözlerini onun elinden ayırmadan, "Herhalde" diye düşündü, "savunma hatlarını da böyle gösteriyordu..." "On beş yıl yeterli bir süredir" diyordu Stalin, "yalnız, canlı, çevik bir şekilde girişmek gerek işe." Bu kadar güçlülük ve bu kadar serinkanlılık!.. Hayret!.. diye düşündü Şebarşin.

Şimdi de, toplantıya gitmeye hazırlandığı şu anda yine o geceyi anımsamıştı. Kış hazırlıklarının sonuçlarını gözden geçirmek gerekiyordu. Bazı yerlerde dikim başlamıştı, bazı yerlerde ise çok geç kalmışlardı. Meteoroloji, ilkbaharın kurak geçmesinin beklendiğini, yağmurların ancak haziranda başlayabileceğini bildiriyordu. Eğer zaman geçirilecek olursa, filizler toptan kuruyabilirdi...

Moskova daha dinginleşmemişti: Erken ilkbahar sokakları canlandırmıştı. Yüksek evlerin camları güneşle pırıldıyordu. İnsanlar binbir türlü, diye düşündü Şebarşin; uyumayıp okuyanlar, tartışanlar, gülenler, iç çekenler... Kentin büyüklüğünü, çok renkliliğini, karmaşıklığını getirdi gözünün önüne. Ötede, uzaklarda ise tarlalar, step, ormanlar… Yeşil kuşak… Beş bin üç yüz kilometre: Burayla Londra arasından daha fazla... Öyle büyük bir ülke ki, İrkutsk'a ya da Taşkent'e falan uçarken anlıyor insan bunu: Ucu bucağı görülecek gibi değil. Böyle büyük bir ülkede, cimrilik, mızmızlık, darkafalılık gibi küçük şeyler olamaz. Bir başka genişlik ve başka ölçüler söz konusu burada. Hayat, ömür bile bir yetmezlik içinde… Dün Kuksa soruyordu: "Baba sen de daha büyüyecek misin, yoksa büyük müsün artık?" Yirmi yıl sonra Kızıl Meydan'a gidecek Kuksa, o kuleler, o Vasiliy Blajennıy, o yıldızlar gene olacak orada. Ormanlar ise büyümüş, yetişmiş olacak.

Çeyrek saat sonra toplantıda konuşuyordu: Odessa enstitüsü dikim işini bitirmek üzere: Yüz elli beş hektar toplam dikimleri... Rusların hemen ardından Rostov geliyor... Bazı MTC[25]lerde görevin önemi henüz anlaşılmış değil... Dün Penzenskaya bölgesinden telefon ettiler, Lisenko'nun yönergesi hâlâ ellerine geçmemiş...

Eve döndüğünde yemek odasında ışık gördü: Tuhaf, Lelya uyumamış? Saat sabahın üçü oysa...

— Uyumak istemedim, dedi Lelya, okudum. Çayı ısıtayım mı?

"Olur" anlamında başını salladı Şebarşin: Lelya ile birlikte olmak istiyordu canı. Bazen çatılan, bazen gülümseyen yüzüne baktı karısının. Saatlerce bakabilirdi onun yüzüne, yalnız kalınca ise, adeta acı çekerdi bu yüzü canlandırabilmek için. Lelya'nın yüzü büyük bir hızla değişirdi. Birkaç tane yüzü varmış gibi gelirdi Şebarşin'e. Belki de bu yüzden olanaksızdı onu fotoğraflarından tanıyabilmek. Kimisi onu güzel bulur, kimisi de omuz

silker geçerdi, neresi güzel bunun diye. Şebarşin onu, başkalarının hiçbir zaman görmedikleri haliyle görüyor, ama yine de onu tanımadığını ve hiçbir zaman da tanıyamayacağını düşünüyordu.

Hafif bir gölge düşmüştü Lelya'nın yüzüne; Şebarşin onun bir şeylere üzüldüğünü anladı.

— Kuksa nasıl?

Çocuğun yattığı odanın kapısını araladı Lelya. Kuksa, başı hafifçe yana kaymış, uyuyordu. Yorganın altından ayakları kabarıyordu. Yüzü Lelya'ya çok benziyordu. Şebarşin gülümsedi: İşte Lelya'nın bir yüzü daha...

Lelya sonunda gerçeği söyledi: Uyuyamamış, Alyoşa belki de çok geç kalmaz diyerek beklemeye karar vermişti. "Novıy Mir"i almış, iki öykü okumuştu, şimdiyse hiçbir şey kalmamıştı aklında okuduklarından. Sonra çalışmaya oturmuştu, vejetatif melezlerin heterozisleriyle ilgili verileri geçirmişti deftere. O sırada, masanın üzerinde duran "Pravda"ya kaymıştı gözü. Gazete dünün olduğu için katlayıp tam kaldıracağı sırada, gözü bir yazıya ilişmişti, New York'ta, Senatör Low'la yapılan bir görüşmeden alıntıydı bu: "Son derece barışsever olmamıza rağmen" diyordu Senatör Low, "büyük Sovyet kentleri üzerine birkaç tane atom bombası atmak zorunda kalabileceğimizi uzak bir olasılık olarak görmemek gerekir." Lelya gazeteyi bırakmış ve yeniden çalışmaya başlamıştı, ama kendini bir türlü veremiyordu işine: Neden böyle sözler ediyor bu adamlar? Bir savaş başlatacak olurlarsa, bunun, önünde sonunda kendi başlarına patlayacağını gerçekten anlamıyorlar mı?" 1942 ilkbaharının Leningrad'ını anımsadı. Ayrılmadan önce Profesör Lobov'a uğramıştı. Loş, soğuk bir odada oturuyordu profesör; masanın üzerinde, kâğıtların arasında ıslak bir ekmek parçası –tayını– duruyordu. Karısını iki ay önce yitirmişti, masasının üzerinde onun fotoğrafı vardı. Profesör kentten ayrılmak istemiyordu, "Gençleri kurtarmak gerek önce" diyordu, "hem kentte de birilerinin kalması gerek..." Oysa fazla dayanamayacağını biliyordu, ama her şeye katlanmış, çalışmalarını sürdürmüştü. Bu Low denilen adam, böylesi acılara katlanmayı, böylesine güçlü olmayı anlayabilir miydi acaba? Savaş yıllarını anımsamıştı Lelya; ısıtılamayan buz gibi soğuk evler, aç çocuklar, "vatandaşlar, hava saldırısı tehlikesi var!", boşaltmalar, postayı bekleyişler, kaba tutkalla yapıştırılmış zarflar ve komutandan bir mektup: Lelya'nın kardeşi Kerç'te şehit olmuştur.

Kendinden geçer gibi olmuştu Lelya. Kuksa'nın odasına girmiş ve uzun uzun oğluna bakmıştı. Lelya kendini zorlayarak yeniden çalışmaya oturmuş, tam o sırada da Alyoşa gelmişti.

Ancak neler düşündüğünü anlatmadı Lelya kocasına. O da ona toplantıdan söz etti. Herhalde Rostov'a kadar bir uzanması gerekecekti bu sıralar… Sonra birden gülümsedi:

— Biliyor musun Lelya, toplantıya giderken, yolda hayal kurdum: Yirmi yıl sonra Kuksa... Benim nelerle uğraştığımı düşününce şaşıracak ve kuraklıkla ilgili yazıları, bizim veba salgınlarıyla ilgili yazıları okuduğumuz gibi okuyacaktır.

Lelya kaşlarını çattı:

— Öte yandan atom bombası ya da bakteriyolojik savaş öyküleri, kanıksanmış, günlük olaylardan olacak onun için, tıpkı bir haydudun üzerinden bıçak ya da tabanca çıkmasının bizim için şaşırtıcı olmaktan uzak, gündelik bir olay olması gibi... Bazen, bilimin insanlara hem iyi, hem de kötü şeyler sunduğunu düşünüyorum; ve bu kötü şeyler çoğunlukta galiba...

— Suç bilimde değil ki... Her buluş alçakların eline de geçebilir. Guttenberg[26] günün birinde dünyaya bir Goebbels[27] geleceğini düşünmüş olsun, hiç sanmam. Şu, Promete efsanesine bayılıyorum. Tanrının ateşini çalıp insanlara verdiği için, kayalara zincirlemişler Promete'yi ve bir kartal her gün gelip ciğerlerini yemiş. Şimdi, Promete, diyelim ki –hem de o ciğerlerini yiyen kartaldan– gözü dönmüş Herostrat'ın, kendisinin verdiği ateşle Diana'nın tapınağını yaktığını, ya da Kserks'in Atina'yı ateşe verdiğini öğrenmiş olsaydı, neler hissederdi? Atomun parçalanması konusu üzerinde çalışan bilginler de aynı duyguyu duyuyor olmalılar şimdi...

— Alyoşa, cesaret edebilirler mi dersin?

— Bence Amerikalılar iyi insanlar. Çocukça yanları pek çok, tıpkı bizim Kuksa gibi, öyle güldürdüler ki beni... Kokuşmuşlukları da var elbet, en azından zenci sorunu karşısındaki tavırları... Ama halk iyi yürekli ve yapmacıksız; tıpkı çocuklar gibi her şeye kolayca kanıyorlar... Ve onların bu yanından yararlanıyorlar işte... Bence bütün sorun olgunluk sorunu. Amerikalılar, ağır ve aşamalı bir büyüme geçirmediler; mutluluğu orada

bulmak umuduyla okyanusun öte yakasına geçen çaresiz, zavallı insanlar birdenbire kocaman bir ulus oluverdiler: Gökdelenler yaptılar, yüksek bir teknik geliştirdiler, Avrupa'dayken düşlerinden bile geçmeyen büyük bir konfora kavuştular. Hiroşima için atom bombası yaptılar. Ama kültür, "klima tesisleri" ve barAmerikanlı uçaklar demek değildir, onlar bu konuyu hiç düşünmediler işte. Kocaman meyveler vardır Amerika'da, gösteriş bakımından Avrupa'nınkiler pek sönük kalır yanlarında, ama ne tatları, ne de kokuları vardır, pek çabuk olgunlaşmışlardır çünkü. Tıpkı kendilerinin çok çabuk geliştikleri gibi...

— O zaman onları kandırıp kışkırtmak pek kolay olacaktır...

— Hiç kuşkusuz. Ama ben yine de bunun tutacağını sanmıyorum... Kafası çalışan, aklı başında, onurlu bir sürü insan gördüm orada. Halk savaşmak istemiyor. Zaten hangi halk ister ki savaşmayı?.. Sonra gözdağı vermek kolaydır ama, dövüşe girmek zordur.

— Alyoşa, tüm bunlar çalışmana engel olmuyor mu senin?

Harita üzerindeki eli anımsayan Şebarşin gülümsedi:

— Geçen sonbaharda bizi Kremlin'e çağırışlarını anlatmış mıydım sana? Batı'da herkesin radyoları başında oturduğu bir gündü: Truman, "doktrinini" açıklıyordu radyodan. Üslerden, silahlardan, savaştan falan söz ediyordu. Bizse oturmuş, nerelere hangi ağaçları dikersek daha iyi sonuç alacağımızı tartışıyorduk...

— Sen yokken Profesör Lobov'u düşündüm ben de. Sen hatırlatmıştın hani... "Durum hiç de iyi değil, ama çalışmaya devam edeceğim" diyordu. "Savaş bitecek ve orman dikimi sorunu yeniden önem kazanacak..."

— Ben de bunu söyleyecektim. Diyelim ki, ne Avrupa, ne Amerika'nın kendi içindeki aklı başında adamlar ve ne de bizim gücümüz durduramadı onları; ve diyelim başlattılar savaşı. O zaman biz bitireceğiz. Demek ki Kuksalar için yetiştirmemiz gerek ormanı... Lobov'dan söz ettin. Bir önceki kuşaktandır o, benden dokuz yaş büyüktür. Ama gençlerimiz, şimdiki çocuklarımız ondan daha mı kötüler? Meslektaşım bir kız var, senin yaşında. Bizim orman istasyonları içinde çok berbat bir tanesi vardır, demiryolundan altmış kilometre içerde, ıssız, yaşanması güç bir yer. Sonbaharda oraya bir kişi göndermemiz gerekti. Bu sözünü ettiğim kıza bir

konserde rastladım; sen görevle bir başka kente gitmiştin o ara. Şostokoviç'in sekizinci senfonisiydi çalınan. İnsanın içini lime lime eden bir yapıt: Savaş... Ara verildiğinde konuştuk biraz... Son derece kültürlü, müziği, şiiri seven bir kız. Kendisine demin dediğim istasyonu önerdiğimde, sevinçle kabul etti. Bugün duydum, çok iyi çalışıyormuş, ekim için hazırladıkları alan çok büyükmüş, çevredeki kolhozları da inandırmışlar bu işe... Elimizde böylesi insanlar olmasaydı, girişebilir miydik hiç böyle bir şeye? Ağaç pek zor yetişir, biliyorum, ama insanın yetişmesi ondan daha zordur.

Şebarşin daha uzun süre, dostlarından, çalışma arkadaşlarından, karşılaştığı emekçilerden, öğrencilerinden söz etti... Sonra birden Lelya'nın uyumuş olduğunu gördü. Yüzü çocuksuydu, Kuksa'nınki gibi... Uyandırmaktan korkarak, ama doyasıya seyredebileceği için de mutlu, yüzüne bakmaya başladı. Bir an yüreğine bir acı saplandı, elli iki yaşında ve zatürree olduğu gelmişti aklına. Lelya'nın haberi yoktu hastalığından; Odesa'da gelmişti ilk nöbet ve Lelya'ya hiç söz etmemişti bundan. Ama üzüntüsü çabucak geçti: Ne hastalığına, ne de yaşına sonuna kadar inanamazdı. Lelya'ya bir çocuk gibi aşık ve gücünün de yerinde olduğunu düşündü, daha çok çalışabilirdi. İlkbahara iyi hazırlanmışlardı, yalnız Rostov'a kadar bir uçması gerekiyordu... "Tatlım benim, yorgunluktan uyuyakaladı, oysa az sonra laboratuvara gitmesi gerek." Diz çöktü karısının önünde. Kocaman, biçimsiz kafasında ağarmış saçları karma karışıktı, –ve ince, ufacık ellerini öpmeye başladı Lelya'nın– Öyle sakınarak, öyle yumuşacık öpüyordu ki, Lelya ne gözlerini açtı, ne de kıpırdadı; yalnızca, uykusu arasında hafifcecik gülümsedi.

34

Vasenka'nın hastalığını kocasına da, babasına da yazmamıştı Nataşa. Çocuğa yeterince göz kulak olamadığı için kendisini kınıyordu. Sabahtan akşama kadar hiç boş zamanı olmuyordu: Dikim sahalarını ayırıyor, makinelerin çalışma yerlerini saptıyor, palamutların durumunu kontrol ediyordu. İstasyondan üç kilometre ötede yazın kuruyan bir göl vardı. Gölün kıyısında da, ne zamandır Vassia'nın gönlünü çeken, onu büyüleyen delikli bir fıçı dururdu. Bir gün okuldan çıktıktan sonra, kendi yaptığı bir gemiyi yüzdüreceğini söyleyerek on arkadaşıyla birlikte göle gitmişti Vassia. Daha fıçının üzerine çıkar çıkmaz boğazına kadar buzlu sulara gömülmüştü. Ama ne ağlamış, ne bağırmıştı, gayet ciddi bir sesle: "Deniz kazası" demişti. O sırada Nataşa evde olmadığı için, Marya İgnatyevna, Vassia'nın üstünü değiştirmiş, kuru giysiler giydirmişti. Akşam Nataşa kendisini azarlayınca, Vassia, "Sularda böyle şeyler her zaman olur," demişti. "Kızma bana, suya batmadım ya..." Nataşa onun bütün bedenini yağlamış, kalsiyum yutturmuş ve kalın örtülerle üstünü örtmüştü. Ertesi gün doktor, Vassia'nın zatürree olduğunu ve hastaneye götürülmesi gerektiğini söylemişti.

Nataşa korkmuştu, ama yüzünden hiç belli etmiyordu: Palamutların dikimi başlamıştı, kimse kendisinde bir şeyler olduğunu sezmemeliydi. Bütün kış boyunca Nikitin, yuvalama yoluyla dikimin saçma olduğunu, bunun yalnız kâğıt üzerinde güzel olduğunu, bir fidanın ötekini boğacağını, bu bakımdan da fide yoluyla dikim yapılması gerektiğini söylemiş durmuştu. Nataşa onu ikna etmeye çalışmış, duyduğu, bildiği ne varsa sayıp dökmüştü; Nikitin ise alaylı alaylı gülmüştü; hatta bir gün kızarak, "Natalya Dimitriyevna," demişti, "siz orman yetiştireceğinize, lale yetiştirseniz daha iyi edersiniz..." Ama Nataşa Profesör Şebarşin'in söylediklerini anımsayarak direnmişti: "Pek çok güçlükler çıkacak, insanlar eski yöntemlerle dikime alışıktır, ama sakın teslim olmayın siz..." Gorlenka da Nataşa'yı desteklemişti Raykom parti sekreteri, her iki tarafı da dinledikten sonra, "Sorun, şu karışık sorun denilenlerden" demiş ve başkaca bir şey söylemeden çekip gitmişti. Bir hafta sonra istasyona yeniden gelmiş, yöneticileri toplamış ve "Dikimi yuva yoluyla yapmamız gerek," demişti. "Kolay yöntem bu. Zaten başka türlüsü olmaz burada..."

Şimdi iş denemeye gelmişti. Nikitin bir gün önce Nataşa'ya "Genel karara boyun eğiyorum," demişti, "ama bu işin sonu iyi çıkmayacak." Nataşa ona güvenemeyeceğini biliyordu; dikim işini gidip kendisinin gözlemesi gerekti. Bir yandan da kendini yatıştırmaya çalışıyordu: Hastanede Vassia'ya bakıyorlardır..

Sabahtan hava kararana kadar çalıştıktan sonra, bir kamyona atlayıp hastaneye gitti. Doktora Vassia'nın durumunun nasıl olduğunu soramıyordu bir türlü. Doktor da uzun süre sustuktan sonra umutsuz, bezgin bir tavırla: "Durumu ciddi, dedi. "Ama heyecanlanmayın siz..." Nataşa tepeden tırnağa toz toprak içindeydi; uzun uzun yıkandıktan sonra beyaz bir gömlek giyerek Vassia'nın odasına girdi. Yarı uyuyor, yarı baygın gibiydi Vassia. Sık sık gözlerini açıyor, ama annesini tanıyamıyordu, su istiyordu yalnızca. Nataşa onun yanında sabah saat beşe kadar oturdu, büyük bir bardak süt içip eve uğramadan doğruca Bezımyanka'ya, çalışmaların yapıldığı yere gitti.

Ve bu şekilde dört gün geçirdi Nataşa: Gündüz, açılan yuvalara palamut dikti, geceleri Vassia'nın başında bekledi. Üçüncü gece, Vassia hem biraz sevindirdi hem de endişelendirdi annesini: Kendisinin bir suçu olmadığını, fıçının delikli, havanın da fırtınalı olması yüzünden suya düştüğünü söyledikten sonra, sevecen bir gülümsemeyle birkaç kez "anneciğim" diye fısıldadı ve sayıklamaya başladı.

Sovhoz'dan otuz işçi göndereceklerine söz verdikleri halde göndermemişlerdi. Nataşa'nın en güvendiği, bel bağladığı Ekipbaşı Şura, elini yaralamıştı. Nikitin, işe bu kadar büyük alanda başlanmaması gerektiğini söylüyordu: Seksen hektara güçleri belki yetebilirdi ama, iki yüz seksen hektar, yalnızca kâğıt üzerinde güzel olan bir sayıydı. Nataşa, yatıştırmak, umut vermek, sıkıştırmak zorundaydı, oysa yüreğinde taş vardı. Şimdi çok uzaklarda kalmış olan, büyük Vassia'nın öldüğünü düşündüğü ve minik Vassia'yla gizlice söyleştiği günlerde bile, oğlunu böylesine sevebileceğini düşünemezdi. O zamanlar Vassia hayatının nedeni olan bir umuttu, şimdi ise aynı Vassia, –ya da coşkun sevecenlik anlarında dediği gibi Vasili Vasilyeviç– karakteri, tutkuları, zaman zaman insanı heyecanlandıran maskaralıkları ve Nataşa'yı bazen güldüren, bazense şaşırtan tutarlı kararları ve tanımları ile koca adam olmuştu.

Dördüncü gün akşama doğru bitirdiler ekimi. Cumartesiye rastlıyordu bu gün ve Nataşa tüm pazar gününü hastanede Vassia'nın başında bekleyerek

geçirdi. Vassia çok derin bir uykuya dalmış gibiydi; Nataşa birkaç kez doktora gidip, "Bugün daha iyiye benziyor değil mi?" diye sormak istedi. "Hiç böyle uyumamıştı... geçen gece çırpınıp durmuştu..." Doktor asık suratla yanıtladı onu: "Heyecanlanmayın siz, yarın ya da öbür gün her şey belli olur.."

Gece Nataşa oturduğu yerde uyuya kaldı. Gözlerini açtığında Vassia'nın kendisine baktığını gördü:

— Neden yatakta uyumuyorsun? dedi Vassia gülümseyerek. Şu yatağa uzan…

Doktor, somurtkan, karamsar bir adamdı; hastaya ya, "Önemsiz bir şey, biraz zayıf düşmüşsün o kadar" derdi, ya da hastanın öleceğini düşünürdü. Ama bu kez Nataşa'ya:

— Evinize gidin, dedi, soyunun ve yatıp uyuyun. Sizin Vassia paçayı kurtardı...

Nataşa tabureye oturdu ve ağlamaya başladı. Doktor kaşlarını çattı:

— Ne dediğimi duymadınız mı? Bir hafta sonra yeniden koşup oynayabilir, sulara girebilir... Sinirleriniz yıpranmış sizin. Bir valeryan damlası yutun, bir şeyciğiniz kalmaz...

Ve bir hafta sonra Nataşa, Vassia'yı eve getirdi. İlk filizlerin görünmesini bekliyordu Nataşa şimdi de. Vassia iyileştikten sonraki tek heyecanlı düşüncesi bu olmuştu. Nikitin palamutların kötü olduğunu söylüyordu. Nataşa bunun doğru olmadığını biliyor, ama yine de heyecanlanıyordu. 21 Nisanda bitmişti dikimler, ilk filizler ise 9 Mayısta görünmüştü. Nataşa'nın gözleri ışıdı sevinçten. Vassia çığlık çığlığa getirmişti haberi: "Anne, meşecikler çıktı!.. Ne zaman benim kadar olurlar?" Nataşa gülümsedi: "Çok yakında sen onlara yetişemeyeceksin..."

Nikitin, niçin orman dikiminden çok çiçek dikiminin yaraşacağını söylemişti ona? Ağır işlerden korkmazdı ki o... Geçen yazın tümünü Kamennaya stepinde uygulamada geçirmişti. Sonbaharda büyük Vassia, Minsk'ten Moskova'ya gelmiş ve Nataşa'yı görünce ellerini iki yana açarak, "Tam bir zenciye dönmüşsün" demişti. Bu söz küçük Vassia'nın pek hoşuna gitmiş ve uzun süre annesine "zenci" demişti. Yanıklığı kış boyunca da

geçmemişti. Nikitin'in alay etmesini gerektirecek bir şey yaptığını sanmıyordu. Nikitin'in kendine göre bir anlayışı vardı, hepsi bu... Örneğin, kadınların tarlada çok iyi çalışabileceklerini, ama hiçbir zaman bir orman dikimcisi olamayacaklarını söylerdi. "Bir genç kızı alalım ele" derdi, "aklı fikri nasıl etsem de kocaya varsam düşüncesindedir, ama evli bir kadın daha da kötüdür, çocukları, ev işleri, başka birini bulma..." Nataşa daha ilk günden sinirine dokunmuştu Nikitin'in: "Moskovalı, nedense akademide okumuş, evli ve bir kocası var, isterse rahat, sakin bir hayat sürebilir, ama tutmuş bu lanetlinin lanetlisi yere gelmiş," İstasyona "lanetlinin lanetlisi" diye sövmesine rağmen, çok çalışır işini severdi. Ama yeni buluşlara pek güvenmez, "Kâğıt üzerinde güzel olan pek çok şey vardır" derdi. "Kırk altı yaşındayım ben, bizim de anımsayabildiğimiz bir şeyler var elbette... On kez evlenmek mi? Evlendiler, hatta kasıla kasıla, burjuva ahlakına son verdik, dediler. Şimdi ayrılmayı bir dene bakalım, ayrılabiliyor musun?.. Bu uğurda tüm paranı pulunu, zamanını, sağlığını harcarsın, ayrılmanız için bir neden yoktur, derler çıkarlar işin içinden. Ada tavşanı üretmeyi önerdiler değil mi? Ben kendim uğraştım bakımlarıyla. Bir süre gebermediler, ama şimdi var mı içinizde bir kimse ada tavşanlarını anımsayabilen? Öte yandan bildiğimiz tavşanı ele alalım: Çektin miydi tüfekçiğini, kızartman az sonra masandadır. Şimdi bunlar bir yuva yoluyla dikim uydurmuşlar, ama ağaç insan değildir, sıkışıklıktan hoşlanmaz. Vlakhova tıpkı ağaçkakan gibi bir şey tutturmuş, kakıp duruyor... yapacak bir şey yok, Moda..." "Moda" sözcüğünü, böyle şeyleri sevmediğini iyice belirtmek için hecelerini uzata uzata söylemiş, eliyle kocaman ve hafif şişkin yüzünü sıvazlamıştı. Aralıkta, Nataşa kolhozcular için orman yetiştirme kursları düzenlediğinde, Nikitin bunların da yararlı olmayacağını söyledi: "Boşuna zaman harcıyorsunuz Natalya Dimitriyevna. Bir şey öğretemezsiniz onlara. Bu iş bizim gruba verilmiştir. Kolhozcu kendi görevi olan ekmek işini halletsin, yeter."

Nikitin bir gün Nataşa'nın evine geldi. Uzun uzun ekim işinden konuştuktan sonra tam gideceği sırada durdu ve:

— Ne çok kitabınız var! dedi. Okumaya zamanı yetmez insanın. Neden taşıyıp duruyorsunuz onları ardınız sıra?

Nataşa gülümsedi:

— Buradan ayrılmaya hazırlandığım falan yok. Kitapların bir kısmı uzmanlığımla ilgili, bir kısmı edebi. İsterseniz alıp okuyabilirsiniz.

Nikitin masadan bir kitap aldı, açtı:

Aydınlık, duru rüzgâr dinerken
Külrengi bir akşam çöktü,
Damla damla bir kuzgun
döküldü çamların üstüne
Uykulu tellere dokundu.

— Ne bu?

— Blok'un bir şiiri.

— Tanımıyorum. Puşkin'i okudum, Nekrasov'u, Mayakovski'yi, Lermantov'u okudum. Blok'u bilmiyorum. Peki hoşunuza gidiyor mu bu sizin?

— Çok.

Nikitin eliyle yüzünü sıvazladı, ama bir şey söylemedi.

Akşam, aynı evde birlikte oturduğu Tarımcı Gorlenko'yu canından bezdirdi.

— Çalışmasına bir diyeceğim yok. Ama bu iş kadın işi değil: Bugün burdasın, yarın bilmem nerde. Söylesene bana, neden böyle saçma sapan şeyler okuyor? Alt alta yazılmış bir araba ipe sapa gelmez söz... anlayabilene aşkolsun!

— Bunda kötü bir şey görmüyorum, dedi Gorlenko. Kocası uzakta, burada hayat ise, sen kendin de biliyorsun, sıkıcı...

— Kocası değil onun sorunu. Dikkatli bir bak ona, her şeyi noktası noktasına yapıyor, ama gözleri... nasıl diyeyim, anlaşılmaz bir şeyler var gözlerinde.

Sorsalar, Nikitin'in kendisi de söyleyemezdi Nataşa'ya neden kızdığını. Belki, o her sözünde duyulan; dünyaya sessiz ama derin hayranlığıydı

Nikitin'i kızdıran. Nataşa her şeye kolayca inanırdı, ve ondaki bu inanç insanları çabucak bağlıyordu kendine. Oysa Nikitin çetin bir yaşayışın içinden geliyordu, gençliğinde çok yoksulluk çekmişti; evlenmiş –karısı kötü bir insan değildi ama çok telaşlı ve yaygaracıydı–. Çocukları menenjitten ölmüştü; tedirgin, gürültülü bir hava egemendi evde; sonra, savaşta aldığı ağır yaradan dolayı nöbet halinde gelen baş ağrıları çekiyordu. Bütün insanlara, özellikle de kadınlara karşı kuşkuluydu. Birkaç kategoriye ayırmıştı kadınları: "Kuyruksallayan", "çenesi düşük", "paçavracı", "mızmız" Nataşa bu ayrımlardan hiçbirine girmiyordu, onun için ayrı bir ad bulmuştu: "Filozof..." Ardısıra bir sürü kitabı sürüyüp getirmişti, düşünürken alnını gülünç bir biçimde buruşturmak gibi bir çocukluk alışkanlığını hâlâ sürdürüyordu ve yuvalama yoluyla dikim, akıldanelerin bir buluşuydu... bu özelliklerinden dolayı takmıştı Nikitin ona "filozof" adını.

Ama Vassia'yı sevmişti Nikitin. "Kopil, ama iyi bir çocuk," derdi. "Böylelerini iki şey bekler: Ya büyük bir ün kazanırlar, ya hapse düşerler..." Vassia hastalandığında Gorlenko:

— Bak, dedi Nikitin'e, nasıl çalışıyor Nataşa! Oysa bütün gece hastanede çocuğun başı ucunda oturmuş. Bana da Marya İgnatyevna söyledi...

İlk kez sevecen, iyi duygular duydu Nikitin Nataşa için. Onun evine gitmek, Vassia'nın nasıl olduğunu sormak istedi, ama cesaret edemedi bir türlü. Akşam Marya İgnatyevna'ya uğradı:

— Şu tersliğe bakın!.. Yüksek mi yoksa ateşi? Bir limon getirdim, bana da Moskova'dan getirdiler... biraz kuru ama... Siz Natalya Dimitriyevna'ya benden olduğunu söylemeyin, birisi satıyordu, aldım dersiniz.

Nikitin dikimin iyi sonuç vermeyeceği konusunda homurdanmaya devam ediyor, ama gün ışır ışımaz Bezimyanka'ya koşup, filizlerin çıkıp çıkmadığına bakıyordu. Heyecanla, umutla bekliyordu ilk filizleri: İçinden Vlakhova'nın haklı çıkmasını istiyordu.

Sonunda Nataşa'ya gitti:

— Boşunaymış palamutlar için korkularım. Öyle bir kök vermişler ki!.. Ama, bir ağacın diğerini boğup boğmayacağını görmedik daha, bu konudaki kuşkumu saklı tutuyorum. Az önce Sinitsına'dakileri kontrol

ettim, filizlerin sürme gücü çok fazla, yüzde seksen altı... Demek oluyor ki Natalya Dimitriyevna, kendimizi kutlayabiliriz.

(Nikitin, "sizi kutlayabiliriz" demek istedi, ama diyemedi.)

Nataşa kuvvetle sıktı onun elini:

— Bu meşecikler için, Aleksandr Yegoroviç, sizin neler çektiğinizi hep biliyoruz... Sürgünler gerçekten de olağanüstü... Siz, iki-üç gün olsun bir dinlenseniz artık, pek yorgun görünüyorsunuz.

Nataşa'dan ayrılınca eliyle yüzünü sıvazladı Nikitin: İyi ki bir de limondan söz etmedi!..

Oysa Nataşa düşünüyordu: Neden insanları anlamak böylesine zordu? Kaç kez umutsuzluğa düşürmüştü Nikitin onu. Daha bir ay önce –Vassia hastalanmamıştı daha– ağlamamak için güç tutmuştu kendini. Nikitin herkesin önünde, "Palamutlar çok hafif" demişti, "herhalde fazla erken toplanmışlar, eylül başlarında, güz dikimi için belki kullanılabilirlerdi, ama şimdi bir şey çıkmaz bunlardan. Eğer bir kuzgun gibi uykulu tellerine dokunduysam, Natalya Dimitriyevna'dan özür dilerim." Son sözleri Nataşa'dan başka kimse anlamamıştı. Öfkeden kıpkırmızı kesilmişti, ama kendini tutmuş ve bütün palamutların normal olduğunu, tam olgunken ve özellikle kış dikimi için toplandıklarını anlatmıştı. Habire düşünüyordu Nataşa: Neden nefret ediyor benden, ne yaptım ben ona? Oysa şimdi de gelmiş kutluyor beni... Babamın dediği gibi: Amerika'yı keşfetmek, komşunu anlamaktan daha kolaydır...

Çevresinde ne büyük bir güvensizlik halkası olduğunu anımsadı Nataşa. "Anlamsız bir girişim bu" diyorlardı, "elbette orman yetiştirmek gerek, ama burada değil. Yasalarla, yönetmeliklerle toprağı değiştiremezsin. Ne ağacı büyür ki burada?" Saatlerce süren açıklamalar yapması gerekmişti Nataşa'nın, üstelik kendisini bıyık altından gülerek dinlediklerini de seziyordu. Şimdiyse aynı insanlar, filizlerin yaz sıcaklarına dayanıp dayanamayacakları konusunda heyecanlanıyorlar, büyük bir sevecenlikle, "meşeciklerimiz bizim" diyorlardı.

"Kızıl ışık" kolhozu, palamut dikimini yazlık buğday ekimiyle birlikte yapmak istememişti. "Nerede ağaç varsa, orada ekmek olmaz" diyorlardı "patates gibidir ağaç, boğar..." Nataşa birçok kez kolhoza gitti geldi,

Kamennaya stepinde ormanla birlikte ekilmiş ve yetişmiş buğdayların fotoğraflarını gösterdi. Eski bir başçavuş olan kolhoz başkanı sivri, kurnaz bakışlarla Nataşa'yı süzüyor, onu dinlerken itiraz etmediği gibi, tersine, "muhakkak" diye başıyla onaylıyordu. Ama sonunda, "Natalya Dimitriyevna" demişti, "siz bunu önce kendi istasyonunuzda bir deneyin, o zaman bizimkiler de görürler, anlarlar... Aslında ben sizden yanayım, ama halk karşı koyuyor..." Nataşa buna yanaşmamıştı: Bir yıl yitirecek sıra mıydı şimdi? Gorbaçev'den genel bir toplantı düzenlemesini istedi. Kopuk kopuk, ama ateşli bir konuşma yaptı toplantıda. Sonra kolhozda sözü dinlenilir, ciddi bir kadın olan Anisimova konuştu (Saratov gazetesinden gelen foto muhabirine, "Kocamla yanyana bir resmimizi çek" demişti, "benim madalyalı, onunsa hiçbir şeyi olmayan aylağın teki olduğunu herkes görsün...") Nataşa put kesilmişti: Eğer Anisimova da karşıysa, hiç umut yok demekti...

— Kız, daha iyi olacak diyor, dedi Anisimova. Bir denesek mi, ha?.. Geçen yıl ne var ne yok hepsi yandıydı, bundan da kötü olamaz ya... Kız ne diyor? "Kendi gözlerimle gördüm" diyor. Bize gönderilen yönergelere benzemiyor onun sözleri...

Kışındı bütün bunlar. Şimdiyse korkuları, tedirginlikleri yok olmuştu Nataşa'nın. Evet, sürgünler için hiçbir tehlike yok da denemezdi: Step otları, onların o azgın kökleri, hastalıklar, kurak yaz... Ama Nataşa, asıl zorlukların daha ileride ortaya çıkacağını düşünüyordu.

Sevinçle çevrede dolaşıyordu, çıplak stepi çok güzel buluyor, pek seyrek görülen ve hafif hafif uçuşan minik bulutları izliyor, yeşeren otlara bakıyordu. İlkbahar büyüleyici güzellikteydi, ama ne yazık ki Vassia gelemeyecekti, mektubunda, kış bitimiyle birlikte ateşli bir çalışma dönemine girdiklerini yazıyordu.

Küçük Vassia sekiz yaşına girmişti, büyük Vassia ve Nataşa ise, doya doya görüşememiş, kana kana öpüşememiş iki aşık gibiydi hâlâ. Nataşa bir gün hesaplamıştı: Zaferden sonraki izin, onun Minsk'e gitmesinden önceki Moskova, benim kırk yedide Minsk'e gidişim ve geçen yılın sonbaharı, hepsi hepsi yedi buçuk ay... Alışamamıştı bile buncacık zaman içinde kocasına. Tutkuyla, coşkuyla, onu yitireceğinden korkarak, geceleri gölgesiyle konuşup, gündüzleri kısacık ve anlamsız mektuplar göndererek ve utangaç ama taşkın bir sevgiyle seviyordu kocasını. Son

karşılaşmalarında Nataşa hayretler içinde kalmıştı: Değişmişti Vassia. Sakin, soğukkanlı bir adamken, hareketlerine bir sertlik gelmişti. Nina Georgiyevna da aynı şeyi fark etmiş ve Nataşa'ya, "Otuz yedisini bitirdi Vassia" demişti, "benim bildiğim bu yaşta insan değişmez, Vassia'yı bazen hiç tanıyamıyorum. Biliyor musun Nataşa, Sergey'ciğime benzemeye başladı Vassia." İki hafta çok hızlı geçmiş, Nataşa, Vassia'nın yüreğinde neler olup bittiğini anlayamamıştı. Anladığı tek şey onu daha da çok sevdiğiydi. Trende de kendini çocukça bir hareket yapmaktan alıkoyamamıştı: Koridorda giderken, buğulu cama süslü harflerle "Vassia" diye yazmıştı: Sevgilisine bir kez daha seslenmek istiyordu sanki.

Sıcak bir mayıs günü Nedokonev geldi. Gorlenko, uluslararası sorunlara ilişkin açıklamalar yapmak üzere bir konferansçı gönderilmesi için kaç kez Saratov'a yazı yazmıştı... Nedokonev'in gelişi bir olay oldu. Herkes bayramlık giysilerini giydi. Hatta Vassia bile uslanmıştı. Nataşa'nın evinde çay içildi. Masanın üstünde semaver ve kek gören Nikitin homurdandı: "Niye votka yok?" Nedokonev sevecenlikle gülümsedi: "Teşekkür ederim, içmiyorum... Konferanstan sonra belki..." Konuğun, Tüm Sovyetler Politik Bilgileri Yayma Derneği üyesi olduğunu söylemesi Marya İgnatyevna'yı çok etkilemişti. Nataşa'nın kulağına eğilerek, "Yoldan geldi, belki dinlenmek ister" dedi, "ben şimdi yatağını yaparım..." Nataşa konuğa, "Gelişinize nasıl sevindik, bilemezsiniz" dedi. "Yalnızca gazetelere bir göz atmaya zaman bulabiliyor insan burada. Öylesine doluyuz ki işle, her şeyden koptuk, dünyada neler olup bittiğini bilmiyoruz... Ama sonra anlatırsınız bunları. Marya İgnatyevna haklı, konferanstan önce dinlenmeniz gerek."

Nedokonev tecrübeli bir konuşmacı olarak bilinirdi; konuşurken kendinden geçmez, düşsel, uyduruk şeyler söylemezdi. Bazen karmaşık cümleler, ya da anlamlı susuşlar serpiştirirdi konuşmasına, böylece de dinleyicide, söylediğinden daha çoğunu bildiği, ama diplomatik açıdan böyle yaptığı izlenimi bırakırdı.

Altmış kilometre, seksen kilometre ötelerdeki kolhozlardan dinleyiciler gelmişti; istasyonun işçileri tam kadro hazırdılar. Nataşa evde kalacağını söylediğinde Vassia küsmüştü. Ama kırgınlığı uzun sürmemiş, çarçabuk yatışarak resim yapmaya başlamıştı: Elbette yine gemiydi yaptığı ve deniz yine fırtınalıydı.

Nedokonev, dışişleri bakanları Paris toplantısının geleceğinden, Fransız halkının, Atlantik Paktı'nın onaylanmasma karşı mücadelesinden, barış yanlılarının düzenledikleri kongrenin dünyanın her yerinde uyandırdığı büyük etkiden söz etti.

— Hiç şüphesiz uyanık olmak gerekiyor. Amerikan savaş kışkırtıcıları yenilmiş değiller henüz, yeni bir savaş çıkartma girişimlerini sürdürüyorlar. Büyük bir New York gazetesi şöyle yazıyor: "Amerikan iş çevreleri barıştan korkuyor", öteki gazeteler de onun yazdığını yineliyor, örneğin Philadelphia'da çıkan bir gazetede aynen şöyle deniliyor: "Bazı durumlarda savaş en çıkar yol olabilir..."

Nedokonev sözlerini, Sovyetler Birliği'nin barışseverliğini ve öteki ülke emekçilerinin de umutlarını Sovyetler'e bağladıklarını vurgulayarak bitirdi.

Onu soru yağmuruna tuttular: Amerika'da barış yanlıları çok muydu, Çin'de neler oluyordu, Yunanistan'da durum nasıldı, Paul Robson şimdi neredeydi, Fransız işçilerinin yaşayışları nasıldı? Nedokonev ayrıntılı yanıtlar verdi sorulara, ama ikide birde saatine bakıyordu: Herhalde yemek yemeye de zaman kalmayacak... Sonunda toplantıyı yönetmekte olan Gorlenko, "Konuşmacıyı böylesine sıkboğaz etmek olmaz" dedi. "Yoldaş Nedokonev'e sonsuz teşekkürlerimizi sunuyoruz." Gürültüyle alkışladı herkes.

Nikitin:

— Şimdi de, dedi, bir bardak çay içmeye buyurun bakalım.

— Gelemem, dedi Nedokonev, hemen şimdi gitmem gerek, yoksa treni kaçıracağım.

Razı edemediler bir türlü. O gittikten sonra bir çay bardağına votka dolduran Nikitin, Gorlenko'ya:

— Yazık, dedi, kalmadı. Oysa bildiği bir şeyler vardı da toplantıda açıklamayı uygun bulmadı gibi geldi bana. Diplomasi... E, Stepan Alekseyeviç, hadi barış için içelim seninle. Yeteri kadar savaştık… Eğer Amerikalıların sabırları tükendiyse, varsın kendi aralarında savaşsınlar, kimsenin huzurunu bozmadan şöyle...

Nataşa hemen uyuyamadı. Yatağına uzandı ve savaşı düşündü: Yeniden mi? Ateşler içindeki Minsk'i anımsadı, göçmenlerle dolu caddeler, boşaltmalar, hastaneler... İkinci bir kez yaşamak bütün bunları?.. "Bazen savaş en çıkar yoldur..." Akıllarını kaçırmış bunlar Amerikalarında. Bizi bozguna uğratamayacakları bilinen bir şey. İnsanların bir kez daha acı çekecek olmaları korkunç yalnızca. Oysa ne büyük bir mutluluk barış! Meşe dikmek... Kocasını düşündü: Üç yıl yaşıyor mu öldü mü bilemedim. Partizanlık günlerinden pek seyrek söz eder Vassia, ama biliyorum ben onun neler çektiğini. Takımlarında bir kız bulunduğunu ve onun da adının Nataşa olduğunu anlatmıştı bir gün; sevdiği Avanesyan'la birlikte ölmüştü partizan Nataşa... Küçük Vassia da mı çekecek şimdi bunları?..

Kalktı, oğlunun yatağına gitti. Rahat bir uykudaydı Vassia, öne çıkık dudakları yüzüne kızmış anlamı veriyordu. Nasıl da dedesine benziyor, diye düşündü Nataşa ve gülümseyerek yatağına döndü, yattı.

Uyuduğu bir saati bile bulmadan rüzgârdan uyandı. İşte sekiz ay vardı ki buradaydı, ama böylesi bir rüzgâr, ilk kez görüyordu... Evi yerinden söküp götürecekti sanki. Nataşa'nın yüreği hızla vurmaya başladı, nedenini bilmiyordu ama çok kötü hissediyordu kendini. Yeniden konuşmacının sözlerini anımsadı ve kendisine çıkıştı: Ne ayıp böylesine çözülmek!..

Vassia da uyanmıştı. Nataşa ona yemeğini yedirdi, dikim sahasına erken gitmeye karar verdi. Sokak kapısını açmasıyla kapaması bir oldu: Rüzgâr yakıcı bir toz bulutuyla saldırmıştı üzerine. Moskova'dan gelen kocaman gözlüklerini takması gerekti. Vassia bağırıyordu: "Anne, gözlükle dede gibi oldun!"

Rüzgâr hızını kesmemişti. Sanki üst tabakasını söküp toprağın çorak bağlarını göstermek ister gibiydi. Bezımyanka'ya varmadan, yolda Çerevatıh'a rastladı. Bu, çok az konuşan, asık suratlı bir adamdı, ağarmış, sarı, fırça gibi saçları yüzüne döküktü; bir orman adamını andırıyordu, gerçekte de uzun yılların ormancısıydı, savaştan hemen sonra gelmişti buraya. Çerevatıh ağaçlardan çok iyi anlardı ve Nataşa sık sık akıl danışırdı ona.

— Nasıl, dayanırlar mı?

— O bakımdan bir endişem yok, kökleri sağlam. Dayanır hepsi de... Yalnız bugün hava biraz kuruca!..

Öyle sakin bir sesi vardı ki, Nataşa hemen bir hafifleme duydu içinde. Sürgünleri birlikte yokladılar. Nataşa da herkes gibi "dede" diye çağırırdı Çerevatıh'ı. Birden sordu:

— Dede, kaç yaşındasınız?

"Dede" gülümsedi:

— Altmış sekiz. Emekliye ayrılmayı düşünüyordum, ama orman dikimi var dediler. Mademki iş bu dedim, bir yılcık daha çalışıvereyim, şöyle meşecikler tutana kadar. Çok iyi ağaçların durumu. Yirmi yıl sonra gel buraya tanıyamazsın. Meşe ilkin ağırdan alır, güç toplar, sonra öyle bir gidiş gider ki...

Çerevatıh gülümsedi, onun gülüşünü gören Nataşa düşündü: Nasıl endişelenebilirim? Yüreksizlik bu! Ne diyor dede? "Yirmi yıl sonra..." Demek ki kendisinin olmayacağının bir önemi yok onun için, –toprak olacak, orman olacak, halk olacak ya... Eğer şöyle iyice bir düşünecek olursak, ölüm diye bir şey yok– başkaları yaşıyor, senin başladığın sürdürülüyor... Mutluluk da burada değil mi zaten?

Akşam Vassia'ya mektup yazdı:

"Canım sevgilim!

Benim burada her şey yolunda. Vassia yaramazlık yapıyor. Meşeciklerimiz büyüyor. Sert güney rüzgârları başladı, buralılar geç bile kaldığını söylüyorlar. Dün uluslararası duruma ilişkin bir konferans dinledik. Bir halkın yok edilemeyeceğini neden anlamıyorlar Vassia? Ama elbette oralarda da kafası çalışan adamlar vardır, uslandırırlar ötekileri. Hep seni düşünüyorum, sana daha söyleyeceğim her şeyi söylemedim, bir gün söylerim, söyleyemezsem de sen zaten biliyorsun. Şimdi yatacağım, dün gece rüzgârdan hiç uyuyamadım. İyi geceler sevgilim!"

35

Minaev'in hareketinden önce, Maria Mihailovna ve Olga ile birlikte oturdukları belediyeye ait evde her zaman görülen bir tatsızlık oldu: Mutfağın tavanı akıyordu. Maria Mihailovna, apartman yöneticisini suçluyordu:

— Gözünü ayırma bu adamdan Mitya'cığım, üçkâğıtçının biri olduğu besbelli.

Minaev onu yatıştırdı:

— Apartman yöneticisinden gözünü ayırmayıp da ne olacak, değmez. Yıldızlara ya da menekşelere bakmak çok daha iyi. Boş yere sinirleniyorsun sen, savaştan önce başka bir yönetici vardı, yine akıyordu tavan, o zamanlar bunun ev değil, Nuh'un Gemisi olduğunu söylemiştim. Bir düşün anacığım, Almanlar Volga'ya kadar geldiler, biz ta Elbe'ye gittik, Mitya Minaev evlenme işinin üstesinden geldi, hukuk fakültesini bitirdi, ama tavan o gün nasıl akıyorsa, bugün de öyle akıyor. Bu hatta bence övünülesi bir şey: Bizim geminin gözü sonsuzlukta.

Maria Mihailovna yirmi yılı aşkın bir zamandır oturuyordu bu evde: Buraya geldiğinde Mitenka daha masanın altında dolaşıyordu. Sık sık gemide oturmuş olanların yazgılarını düşünürdü: Ona anlatılanlara göre, devrimden önce burada karısıyla birlikte dava vekili Ladıgün oturmuştu; çocukları yoktu Ladıgünlerin. On dokuzda Pestruşovlar gelmişlerdi; güzelim çalışma odasına bir soba kurmuşlar, patates gözlemesi yapıyorlardı, bu yüzden Ladıgün hayatına lanet okuyup durmuştu. Yirmi birde de karısıyla birlikte çekip Paris'e gitmişti. Ninaevler, Katsmanlarla birlikte gelip yerleşmişlerdi Nuh'un Gemisi'ne. Pestruşov ölmüş, çok kalabalık ailesi de kendi kentlerine, Stravropol'e dönmüştü. Sonra yeni evli bir çift olan Kovalenkovlar, daha sonra da Parşin gelip yerleşmişti eve. Parşin evlenmiş, çocukları olmuştu; Kovalenkovların da iki çocukları vardı. Maria Mihailovna'nın kocası ve Kovalenkov ölmüşlerdi. İrina Petrovna'dan bir oda alıp Şuroçka'ya vermişlerdi, sonra, o da evlenmişti. Savaştan hemen önceki günlerde evde beş aile, toplam on dört can yaşıyordu.

Grişa Katsman kırk iki ilkbaharında Suhiniç'te ölmüştü. Parşina'yı da savaşın bitimine iki gün kala Prag yakınlarında öldürmüşlerdi. Geçen ilkbaharda da David Grigoryeviç ölmüştü. Ölümünden az önce Maria Mihailovna'ya şöyle demişti: "Niçin öldürdüler Grişa'yı? Beni öldürselerdi ya yaşayacağımı yaşadım ben, oysa Grişa daha yaşamak isterdi. Savaştan önce aşık olmuştu, daha sonra bir mektubunu buldum kendisinin. Gençleri öldürmeleri yaşlılara pek acı geliyor..." Ağır hastaydı ve daha uzun süre bunu böylece çekemeyeceğini biliyordu, Maria Mihailovna'ya, karısına göz-kulak olmasını rica etmişti: "Tek başına kaldı dünyada, Kiev'de bir kızkardeşi vardı, onu da öldürdüler. Yelena Aleksandrovna Parşina, kocasını kaybettikten sonra zayıflamış, yaşlanmış, tanınmaz bir hale gelmişti. Eskisi gibi kimya laboratuvarında çalışıyor, çokluk eve geç dönüyordu. Sekiz yaşındaki Saşa'ya yemeğini Maria Mihailovna yediriyordu. Parşina'nın büyük kızı Lelya, enerji enstitüsünde okuyordu, yirmi yaşındaydı. Bir akşam eve yanında sırık gibi uzun, sıkılgan bir gençle gelmiş, annesine şöyle demişti: "Tanıştırayım. Bu Mihail Konstantinoviç Dolgov'dur. Kısacası, onunla evleneceğim." Parşina kendini tutamamış ağlamıştı. Sonra kızını bir kenara çekip, çekine çekine delikanlının ne iş yaptığını, kaç yaşında olduğunu sormuştu, –görünüşe bakılırsa ancak on sekizindeydi–. Lelya, Mişa'nın edebiyat enstitüsünde okuduğunu, az bulunur bir dehası olduğunu, ("yakında Simonov'u geride bırakacak") ve yirmi üç yaşında olduğunu söylemişti. Parşina gözyaşları içinde Ladıgünlerin eski yemek odalarını ikiye ayırmak için odaya bir perde asmıştı. Lelya burada oturacaklarını söylemişti. Parşina yüreği endişe dolu, düşünüyordu: Yakında Katya da aşık olur... Dokuzuncu sınıf öğrencisiydi Katya.

Savaş Kovalenkovlara acımıştı: Vassia donanmada askerdi, savaşa katılmış ve sağ kalmıştı. Eve daha yeni dönmüş, ama denize dayanamayıp yeniden Tallin'e dönmüştü. Nataşa savaş sırasında evlenmiş ve kocasının yanına Krasnador'a gitmişti. Sonra da –kırk altıda– ansızın memede bir çocukla dönüp gelmişti. Kovalenkovların odasından keskin bebek çığlıkları ve boğula boğula ağlayan bir kadının hıçkırıkları hiç eksilmemişti. Nataşa, Maria Mihailovna'ya kocasının ikinci bir ailesinin daha olduğunu, adamın bu duruma çok üzüldüğünü ve ne yapacağını bilememekten sinirlerinin perişan olduğunu anlatmıştı. Bu durumun ortaya çıkmasından sonra Nataşa ayrılmaya karar vermişti, iyi bir teknik ressamdı ve kocası kendisine nafaka ödemese bile çocuğuna bakabilirdi.

Savaşın bitiminden sonraki ilk yıl Şuroçka Volkova her gün gözyaşları içinde gidip gelmişti fabrikaya. Savaşta ameliyatla bacağı alınan kocası böyle yaşayamayacağını söylüyordu: "İnsan değilim ben, bir korkuluğum." Şuroçka, aşkıyla onun yeniden hayata dönmesine yardım etmişti. Makine mühendisiydi kocası, kendine bir iş buldu. İyi para kazanıyorlardı ikisi birlikte, yeni mobilyalar ve İrina Petrovna'yı umutsuzluğa dek düşüren bir radyo almışlardı. Geçen yıl da bir kız çocuğu olmuştu Şuroçka'nın.

Kovalenkovlara Kirsanov'dan halaları gelmişti, "bir haftalığına" diye... Ama hala takılıp kalmış, daha sonra da sürekli oturma izni çıkartmak için uğraşmaya başlamıştı. İrina Petrovna'nın canı sıkılmış, ama hemen sonra da alışıp katlanmıştı ("gerçekten de Kirsanov'da tek başına kalmak çok sıkıcı olurdu hala için, üstelik bizim oda oldukça büyük. Bu arada çocuğu bakar da Nataşa biraz rahat eder")

Arada bir kavgalar olurdu. Parşina Şuroçka'ya bağırırdı: "Hele bir açın da göreyim!.. Gecenin saat on biri olmuş, efendilerimiz Pyatnitski korosunu dinleyeceklermiş, insan aklını oynatır vallahi, iki piramidon yuttum, hiç yararı olmadı!..." Ya da mutfakta İrina Petrovna, Nataşa'ya iğneleyici bazı notlar bırakır, öteki de bunun altında kalmazdı. Maria Mihailovna kimseyle kavga etmezdi, kimse onun ağzından kötü bir söz çıktığını duymamıştı. Sık sık ona gelirler, en içsel gizlerini açıp, akıl danışırlardı. Minaev güler, "Nuh'un Gemisi'nin kaptanısın sen anacığım!" derdi.

Maria Mihailovna bazen iç çeker, torunu olmadığına yazıklanırdı. Ama bundan ne oğluna, ne de Olga'ya söz ederdi. Nataşa'nın oğluyla, ya da Şuroçka'nın kızıyla oyalanır, Lelya'ya sevecenlikle bakardı: "Besbelli yakında onun da bir tane olacak..." Nuh'un Gemisi hiç boşalmıyordu; eskileri gitmiş, beş odasına yeni on dört can yerleşmişti. Yalnızca bebeler – bir de Maria Mihailovna– çalışmıyorlardı. Gözleri iyiden iyiye zayıflamıştı Maria Mihailovna'nın, doktorlar dikiş dikmesini yasaklamışlardı; bir ay sonra yetmişinci yaşını dolduracaktı. Nuh'un Gemisi'nin tüm öteki sakinleri, sabah erkenden "kimi fabrikaya, kimi okula, kimi enstitüye" giderdi. Geceleri Anna Borisovna Katsman, saçları gözünün önüne dökülmüş Grişa'sını anımsayıp ağlardı; ve Maria Mihailovna –sık sık sabaha doğru otururdu onun odasında– yapayalnız ve yardımsız bir kadının suretini görürdü onda. Sabahleyin Anna Borisovna okula giderdi; uzun boyluydu ve dimdik dururdu; uzun, ağarmış saçlarını geriye doğru tarardı; okulda herkes

onun düzenliliğine, sevimliliğine; sabrına hayrandı. Nataşa yüksek yapıların planlarını çizmekten, yüreğinin büyük dramını unutuyordu. Volkov, geçenlerde fabrikadaki bir mitingte konuşurken, mutlu olduğunu; ikiyüzlülük yapmadığını, savaşta bacağını yitirdiğini ama, bugün bir Şuroçka'sı, bir de işi olduğunu söylemişti. İşini öylesine seviyordu ki, bir freze tezgâhını nasıl yeniden yaptığını geceler boyu anlatırdı karısına.

Savaş yavaş yavaş geçmişin gölgeleri içinde yitiyordu. Herkes yeni sevinçleri, yeni kederleri yaşıyordu. Parşina'ya, "Sokola" yakınlarında yeni bir eve taşınması için kâğıt gelmişti. Yelena Aleksandrovna hayal kuruyordu: Akşamları rahat rahat okuyabilirim, kimsenin olmaması iyi… Lelya bitirme sınavlarına hazırlanıyordu, "dizlerimin bağı çözülüyor" en sık kullandığı sözdü o sıralar. Mişa, doğum günü dolayısıyla bütün bir hafta ortalarda görünmemişti: "Vardiya" dergisinde de bir şiiri basılmıştı. İrina Petrovna daha marttan, Kemer'de, sanatoryumda yatma belgesi koparmak için uğraşmaya başlamıştı. Nataşa'nın oğlu dizanteriye yakalanmış, bu yüzden de kederli bir heyecan fırtınası esmişti evde; doktor artık tehlikenin geçtiğini söylediğinde herkes bir hafifleme duymuştu. Şuroçka'nın kızı diş çıkarmaya başlamıştı, Şuroçka huzursuzlanıyordu, çocuğun çığlıklarını duyan Maria Mihailovna ise gülümsüyordu: "Nuhun Gemisi yaşıyor…"

Mitya annesine Amerika'ya gönderileceğini söyleyince Maria Mihailovna üzüldü: Çok uzak bir yer… Sonra, Mityacığına güvendikleri, saygı duydukları için onu böylesine huzursuz bir ülkeye gönderdiklerini düşündü. Nataşa'ya, Volkov'a ve geminin tüm öteki sakinlerine gururla şöyle diyordu: "Mitya'mı kavgacıların oraya gönderiyorlar, o onlarla konuşabilir – biliyorsunuz Mitya'nın karakterini, başkası olsa bağırır çağırırdı, oysa gülümsüyor–, hepsi bu..." Hareketinden önce oğluna, "Yol uzun, gideceğin yerdeki insanlarsa anlayışsız," dedi. "Yaz bana oradan, tıpkı savaşta yazdığın gibi. Biliyorum, derdin, uğraşın çok olacak, ama hiç unutma: Anan mektup bekliyor…"

Olga kocasının gidiş haberini, sanki Gorki ya da Voronej'e bir görev gezisiymişçesine sakin karşıladı. Kendi kendineyken heyecanlanıyordu ama. Almanya'dayken birçok kez görmüştü Amerikalıları, Ruslara düşmanca bakıyorlardı. Daha o zamandan yeni bir savaştan söz etmişti birisi, Olga, Mitya için kolay olmayacağını anlıyordu: Yabancı bir ülke, güvençsizlik, korku, düşmanca davranışlar... Sonra, onunla birlikte de

gidemezdi: Bir yıl sonra bitirme sınavlarına girecekti, Maria Mihailovna, "İşte," diyordu, "kocanı dünyanın bir ucuna gönderiyorlar, ne diyeceksin bakalım?" Şöyle diyordu Olga: "Oranın okulları da Moskova'nınkinden kötü değildir herhalde." Minaev, Olga'yı her gün gördüğü için, ondaki değişmeleri izlemesi zor oluyordu; hâlâ Çernigov'da birdenbire aşkını söyleyerek korkuttuğu utangaç telefoncu kızla berabermiş gibi geliyordu Minaev'e. Olga, hareketlerindeki yumuşaklığını, insanlarla konuşurkenki çekingenliğini, Minaev'i büyüleyen o yarı korku, yarı hayret dolu ünlemlerini hâlâ koruyordu; ama bir genç kızken, kadına dönüşmüştü, tutkulu, ölçülü, güçlü bir kadın... Cephede insanları tanımayı öğrenmiş, yüce ve aşağılık duyguları görmüştü. Ama tüm bunları daha sonra, cephedeki tek düze günler kendisi için anı olmaya başlayınca anlamıştı. Çoğunu daha önce, okuldayken okuduğu birçok kitabı yeniden okumuş, bunların kahramanlarını, kahramanların tutkularını, yanılgılarını, yüceliklerini, karmaşık, birbirine karışmış yaşantılarını yeniden ve bu kez daha başka anlamıştı. Bir gün Tolstoy'dan konuşurlarken Minaev'e, "Biliyor musun," demişti, "Savaş ve Barış'ı daha yeni anlıyorum." Kendi geleceğini düşündüğünde, gençlere, yürek heyecanı, insanları sevme, sanata hayranlık duyguları aşılayabilirmiş gibi geliyordu. Minaev'e kaç kez, kayıtsızlıktan, soğukluktan, nemegerekçilikten nefret ettiğini söylemişti. Çapıgin, Varya'ya sanatoryumda dinlenme için gerekli izin belgesini vermemişti; oysa Varya tüberkülozluydu; ve aynı Çapıgin, iki gün sonra, bu belgeden iki kişiye birden vermişti: Dekanın yeğenine ve koket bir karıya... Böyle bir şey nasıl hoşgörülebilirdi? Koreyko kariyeristti, Yevgeni Borisoviç'in konferanslarından aktarmalar yapardı, ama yine aynı Koreyko parti toplantısında Yevgeni Borisoviç için ileri geri sözler ettiğinde kimse lafını ağzına tıkamıyordu. Velepneva enstitüyü bitirince Çelyabinsk'e tayin edilmişti, ama kız hemen enstitü yönetim kurulunda üye olan dayısına koşmuş ve böylece asistan kalmıştı okulda. Oysa onun bilimsel çalışmalar için yetersiz olduğu herkesçe bilinir şeydi... "Şüphe yok ki cephede de vardı böyleleri, ama siliniyorlardı, göze çarpmıyorlardı, büyük bir gerilim içinde yaşıyordu herkes: Savaş... ölüm... Oysa şimdi bunlar olduğu gibi gözönünde. Bana kalırsa çözülüp gevşememek gerek, durum tıpkı savaşta olduğu gibi. Eğer herkes yalnızca kendini düşünecekse komünizm nerde kaldı?" Minaev ondaki bu titizlikle alay etmiş, ama içinden gönençlenmiş, gurur duymuştu karısından.

Moskova'daki son gecesini de Olga ile geçirdi. Üzüntülerini belli etmekten korkarak dereden tepeden konuştular. Derken Minaev ansızın:

— Ve işte ayrılıyoruz... dedi. Bana hep sanki dün tanışmışız gibi geliyor, oysa yakında gümüş yıldönümümüzü kutlayacağız...

Olga sımsıkı kucakladı onu:

— Mitya, orada da seninle olacağım. Hiç unutma bunu!..

Minaev sık sık yazıyor, Amerika'yı anlatıyordu. Olga gülümsüyordu: "Tıpkı gazete gibi yazıyor: Bastırsan kitap olur..." Minaev mektuplarında, "Unutmadım," ya da "Tıpkı o kurgancığın üzerinde olduğu gibi seninleyim" diyor, yalnızlığından hiç yakınmıyordu.

Amerikan polisinin Mitya'yı tutukladığı haberi Maria Mihailovna'da tam bir şaşkınlık yarattı. Daha bir gün önce aldığı mektubunda oğlu, bir senatörün kendisini evine çağırdığını, mayonezli komposto ve şekerli jambon yediklerini yazıyordu. Maria Mihailovna gülümsemişti: Tatsız tuzsuz şeyler yiyorlar demek ki oralarda, ama Mitya'cığımın midesi sağlamdır... Bir senatörle buluşup konuşması da iyi bir şey, herhalde artık sakinleşmelerinin zamanı geldiğini söylemiştir adama Mitya, durmadan bombalarıyla gözdağı verip duracak değiller ya dünyaya...

Maria Mihailovna, İrina Petrovna'ya gitti, ama evde İrina Petrovna'nın yaşlı halasından başka kimse yoktu. Maria Mihailovna içaçıcı bir konuşma arkadaşı olarak görmezdi yaşlı kadını. Anna Borisovna ile Parşinler de yoktu evlerinde. Maria Mihailovna, Şura'nın, dün, kocasının soğuk aldığını ve evde dinlendiğini söylediğini anımsadı. Hemen Volkov'a gidip gazeteyi gösterdi:

— Alın, okuyun...

Volkov son sayfadaki kısa telgraf-haberi dikkatle okudu:

— Anlaşılıyor.

Maria Mihailovna heyecanla ellerini çırptı:

— Ne demek anlaşılıyor? Hakları yok buna, Mitya'cığım ne idüğü belirsiz bir yerden değil, Moskova'dan gönderildi oraya, hukuk danışmanı

olarak... Daha dün bir mektubunu aldım, senatörlerle görüşüyormuş...

— "Anlaşılıyor" dediğim, bunun kimin işi olduğu... Görüyorsunuz Maria Mihailovna, gazete de öyle yazmış zaten: "Yeni bir anti-Sovyet provokasyon" Buna haklarının olmadığı, herkesin bildiği bir şey... Siz hiç üzülmeyin, bizimkiler korurlar onu...

Maria Mihailovna evine döndü, oturdu, gözlüklerini taktı, Mitya'ya örmekte olduğu yeleği eline aldı –yatışmak istiyordu– ama şişler elinden düştü, her şey bulandı: Ağlıyordu... Mitya'cığım hapiste ha! Bu kötülükçü herifler, –Olga anlattıydı bir zaman– zencilere neler yapıyorlarmış… Tıpkı Almanların bize yaptıkları... Mitya'ma bizimkiler arka çıkana kadar, öldürür bu adamlar onu...

Olga, Maria Mihailovna'yı ağlar buldu. Minaev'in başına gelenleri o da öğrenmişti ve Maria Mihailovna'ya yakında her şeyin aydınlanacağını, bizimkilerin Mitya'yı hiçbir zaman yalnız bırakmayacaklarını, zaten birkaç güne kadar salıverileceğini ve buraya, yurduna döneceğini, dahası, Amerikalıların bu yüzden özür dilemek ve göstermelik de olsa suçluları cezalandırmak zorunda kalacaklarını anlatmaya başladı. O denli inandırıcı konuşuyordu ki, Maria Mihailovna az da olsa yatıştı ve akşam yemeğini hazırlamak için mutfağa gitti. Şimdi ona, "Mitya dönüyor..." diye bir telgraf getirecekler ya da telefon edeceklermiş gibi geliyordu.

Olga yatağının bulunduğu bölmeye geçti. Mitya'nın fotoğrafına bakarak uzun süre öylece oturdu. Gitmeden hemen önce çektirmişti Mitya bu fotoğrafı; fotoğrafçı, "Saçlarınızı düzeltin, başınızı hafif sola eğin!" diye emirler vermeye başlayınca da, böyle durumlarda hep yaptığı gibi gülmüştü. Olga heyecanlıydı, endişeliydi, bir yerlere koşmak, yeni haberler olup olmadığını öğrenmek istiyor, kendi kendisini azarlıyordu: Neden ben de onunla gitmedim sanki? Şimdi birlikte olabilirdik, tıpkı kurganımızın üzerinde olduğu gibi... Bazen çok kötü günler olurdu o zaman da, ama ben şöyle düşünürdüm: Kim Alman birliklerinin gerisinde kalırsa kahramandır. Çevrende kendi insanların olduğu zaman dayanmak daha kolay... Oysa şimdi Mitya yapayalnız: Ne bir dost bakışı, ne de bir tek sözcük olsun, Rusça konuşabilecek birisi... Korkunç!

Maria Mihailovna girdi içeri. Olga sanki aptalca bir şeyler yapıyormuş gibi titredi, çabucak bir gülücük kondurdu yüzüne.

— Köfte kızarttım Olga'cığım sana. Otur... Yatışamıyorum bir türlü...

— Göreceksin, yakında gelecek Mitya.

— Hayır, onun için değil... onu hemen salıvereceklerini biliyorum, pasaportu, her şeyi normal... Ama bu adamlar böylesi oyunlara başladıklarına göre, savaşmayı kafalarına koymuşlar demektir. Hitler gibi tıpkı... Anlamıyorum, anaları yok mu bu adamların hiç? Bir insanı öldürmek kolaydır: Bir, iki, üç... çek tetiği, tamam. Ama bir de doğurmayı dene bakalım, doğur, besle, büyüt... Hayvan herifler!

Anna Borisovna geldi; "Bir şeycik yapamazlar Mitya'ya. Herhalde Amerikan halkını da çileden çıkarmıştır bu olay..." İrina Petrovna müthiş öfkelenmişti: "Rezalet!.. Olga Grigoriyevna yarın hemen bakanlığa gitsin! Burada da Amerikalının birisini tutuklasınlar da akılları başlarına gelsin!.." Şuroçka bağırıyordu: "Lanet olasıcalar, daha yeni yeni başlıyorduk yaşamaya, işleri güçleri dolar istiflemek!" Katya iki kez odaya girdi, çıktı, sonunda tıpkı sınavdaymışçasına, büyük bir ciddiyetle, "Maria Mihailovna," dedi, "sizin oğlunuz bir kahraman."

Olga bütün gece Minaev'i düşündü. Yattığı yerde dönmeye, derince solumaya korkuyordu: Maria Mihailovna'nın uyumadığını, kulak kabartmış çevresini dinlediğini biliyordu. Olga'nın öyle bir huyu vardı ki, ne Maria Mihailovna'ya açılabilir, ne de onunla birlikte ağlayabilirdi. Minaev'i, geri çekilişi, Stalingrad'ı, Berlin'e varan uzun yolu anımsadı. Bir an, sahra telefonunun başına oturmuş, aynı sözleri yineliyor sandı kendini: "Ben serçe, kırlangıcı bağla..." Mayınlar, mermiler patlıyor, Minaev bağırıyordu: "Alpert'i bağlayın, dayanacağız!" Gerçekten de dayanmışlardı, ta Berlin'e varmışlardı...

Gün ağardı. Olga yüzünü yıkadı, çayı hazırladı. Maria Mihailovna gelinini sınava çeker gibi süzdü:

— Niye soluk böyle yüzün? Uyumadın mı?

— Niye uyumayayım, uyudum... Biliyor musun, savaş olmayacak.

— Neden? İkna olacaklarını mı sanıyorsun onların?

— Bilmiyorum. Belki de hiç olanağı yok onları ikna etmenin. Yalnız savaş olmayacak. Gece hep düşündüm, tek tek her insanımız ve hepimiz öyle güçlüyüz ki! Hiçbir zaman cesaret edemezler!

36

1948 yılı eylül ayında Amerikan gazetelerinde yer tutan Minaev olayı, kısa bir süre sonra herkesçe unutuldu; yalnızca olayla doğrudan ilişkisi olanlar için sekiz ay daha sorun olmaya devam etti: Minaev'in kendisi, Maria Mihailovna, Olga, Washington'daki Sovyet Büyükelçilik Müşaviri Danilovski, Albay Roberts, Amerikan Dışişleri Bakanlığı görevlilerinden Bernson ve son olarak Savcı Morrey'di bunlar. Savcı daha sonra şunları söylemişti: "Doktorlar açlık diyeti vermişler, jimnastik yapmamı söylemişlerdi, oysa bu alçak yardım etti bana, kışın tam dört buçuk kilo verdim."

Minaev üzerinde bulunan yönergeleri kaleme alanları bilgisizlikle suçlarken yanılıyordu: Roberts istese sahte belgeleri hiç eksiksiz imal edebilirdi; ama bu kez kendini zahmete sokmak istememişti; davanın mahkemedeki işlenişini değil, kısa süreli ama etkili olacak bir skandal planlamıştı o. Tennesse'deki fabrikaların havaya uçurulacağına ilişkin yönergeyi bir çırpıda çiziktirivermişti ve bunu yaparken de yönergenin eksiksiz ve kandırıcı olmasından çok, Amerikan halkını sarsabilecek korku öğeleri taşımasına dikkat etmişti; belgeleri Rusçaya çeviren de Romanenko'dan başkası değildi; otuz yıl önce Kiev'den tüyen ve Rusçayı unutmuş olan Romanenko "Amerika"[28] dergisinde çalışırdı. Minaev olayının Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nı güç durumda bırakacağını da biliyordu Roberts, ama bu onu özellikle sevindiriyordu: Sürdürülmekte olan dürüstlük diplomasisinin, Amerikan'ın rolünü eksik değerlendirdiği ve pek küçücük oyunlarla yetinildiği düşüncesindeydi Roberts.

Polis Minaev'i tutukladığında, Sovyet elçisi Amerika'da değildi ve yerine elçilik müşaviri Danilevski bakıyordu. Danilevski elli yaşlarında, uzun boylu, geniş omuzlu, kirpi gibi kesilmiş ak saçlı, durmadan gülümseyen bir adamdı. Gülmesi yalnızca duygularını gizlemek içindi; yalnız kaldığı zaman yitiveren bu gülümseme sanki onun o diplomat gardrobundan çıkmış gibiydi. İlk gençliğinde, Arhangelsk'te İngilizlere karşı çarpışmış, sonra öğrenimini sürdürmüş, parti çalışmalarında bulunmuş ve Sibirya'da büyük bir tesisin kurulmasında yöneticilik yapmıştı. O zamanlar kahkahalarını çevresindekilere de bulaştırarak ve çok yüksek sesle gülerdi. Sersemleyene

kadar çalışır, boş bir zaman bulur bulmaz da Taygaya giderdi: Korkunç bir av meraklısıydı. Hiç kimsenin aklına gelmezdi ondan bir diplomatın çıkacağı. Ciddi, pek göze çarpmayan bir makinist kızla evlenmişti; kız, yürek temizliği ve zayıflığıyla büyülemişti onu. Marussia adında bir kızları olmuştu. Danilevski'yi kendisinin de hiç beklemediği bir anda, savaştan önce, Londra'ya göndermişlerdi. Marussia dokuz yaşındaydı, öğrenciydi ve yatılı okula bırakması gerekmişti onu. İngilizceyi çabuk öğrendi Danilevski, büyükelçi de, kendisi için yeni bir işin üstesinden gelişini beğeniyle karşılamıştı. 1942 ilkbaharında dolaşık bir yoldan, Dakar, Kahire, Bağdat üzerinden Moskova'ya döndü. Cepheye gönderilmeyi düşlüyordu, ama onu bir yıl bakanlıkta tuttular, sonra da Kanada'ya gönderdiler.

Ottawa'da dört yıl kaldı, içinden gelmeyen, neşesiz, etiket gülümsemeyi orada öğrendi. Kanadalılar onu içten karşılamışlardı, Rusların kahraman olduğunu, Stalingrad'ın tüm dünyayı büyülediğini, ama ne yaparsınız, Hitler'le yalnız Amerikalıların baş edebileceğini söylüyorlardı. Danilevski içinde çek bulunan mektuplar alıyordu: Birçok Kanadalı seve seve hastane ya da öksüzler yurdu için bağışta bulunuyordu. Sovyet orduları Polonya sınırına geldiğinde, Kanadalıların tavrı değişmişti. Danilevski'yi kutluyorlar, ona dostluktan, ortak zaferin meyvelerinden söz ediyorlardı, ama bu sözlerin ardında iyi gizlenememiş bir korku duyuluyordu. Savaşın bitiminden hemen sonra düşmanlık bentleri yıkılıvermişti. Danilevski, polisçe satın alınmış şifre memurunun ifadeleri üzerine kurulan heyecanlı yargılama günleri yaşadı, Gazeteler Sovyet elçisinden, "casuslar yıldızı" diye söz ediyorlardı. Danilevski ile yolda karşılaşan bir profesör alelacele karşı kaldırıma geçiyor, birtakım isterikler gece Danilevski'nin evinin önünde çığlık çığlığa, "Casus! Casus!" diye bağırıyorlardı.

Aynı yıl Danilevski büyük bir acıya katlanmak zorunda kaldı: Kansere yakalanan karısı birkaç ay acı çektikten sonra ölmüştü. Danilevski Moskova'ya çağrılacağını ve tapınırcasına sevdiği kızıyla birlikte yaşayacağını düşünüyordu. Marussia annesine benzerdi ve Danilevski'ye, kızı ona yitirilmiş bir mutluluğu verecekmiş gibi geliyordu. Ama olaylar başka türlü gelişti: Danilevski'yi Washington'a yolladılar.

Kısa bir gözlemlemeden sonra sıkıcı bir memur kenti olan Washington'un, Ottawa'dan pek de farklı olmadığını gördü Danivleski: Aynı taşra alışkanlıkları, aynı görgüsüzlükle konfor karışımı ve aynı

ikiyüzlülük... Danilevski her gün gazetelerden Rus tanklarının Tahran'a doğru yürüdüğüne, Venezuella kıyılarında Rus denizaltılarının görüldüğüne, Amerika Birleşik Devletleri'nde gizemli birtakım "uçan daireler"in peyda olduğuna, Kominform toplantısında Paris ve Londra'nın işgalleri konusunun görüşüldüğüne, Sovyet elçiliğinin bodrumlarında zincire vurulmuş tutsaklara işkence edildiğine ilişkin haberler okuyordu. Her gün biraz daha büyüyordu düşmanca duygular. Danilevski'yi ajanlar adım adım izliyor, tam büyükelçiliğin karşısındaki bir evde pencere kenarına oturup, "Kızıllar"ın binasına girmek cesareti gösteren kimseleri fotoğraflıyorlardı. Bazen de gösteriler düzenliyorlardı: Anders'in delikanlıları elçiliğin önünde toplanıp bağırıyorlar, camları taşlıyorlardı. Polis serserileri isteksizce dağıtıyor, gazetelerse "halkın duygularının galeyana geldiği"ni yazıyorlardı. Danilevski görevle New York'a gittiğinde birçok Amerikalının gazetelere inanmadığını gördü: Değişik insanlar ziyaretine gelmişlerdi –doktorlar, işçiler, aktörler, tüccarlar–, elini sıkıyorlardı Danilevski'nin, Stalingrad'ın, anılarında daha taptaze durduğunu, yeni bir savaş istemediklerini söylüyorlardı. Bu tür insanlar memur, bürokrat Washington'da da vardı, ama polis ne Danilevski'nin, ne de öteki Rusların bunlarla karşılaşamaması için elinden gelen her şeyi yapıyordu: Kuşatılmış bir kale gibiydi elçilik...

Küçük Sovyet kolonisi, tüm dünya ile bağlantıları kesilmiş olarak yaşıyordu. Arada bir kendi aralarında toplanıp, Sovyet filmleri izlerler, konferans ve tartışmalar düzenlerlerdi. Boş zamanı oldu mu Danilevski, Moskova Radyosu'nu açar, ülkesinde olup bitenleri izlemeye çalışırdı: Ya açıklamalı bir konser, ya mide hastalıklarından korunma yolları, ya da son haberler veya radyo tiyatrosu olurdu dinlediği. Şimdi Marussia da aynı şeyleri dinliyormuş gibi gelirdi ona: Böyle anlarda sanki gerçekten kızıyla birlikteymiş gibi üzüntüsü hafiflerdi. "Mademki bizi burada kuşatmaya aldılar, o halde yazmak gerek bunu" diye düşünürdü. Politikacılarla, gazetecilerle, diplomatlarla görüşür, değişik topluluklardan kişiler arasında kulislerde geçen savaşı bilirdi: Pentagon'un dışişlerinden pek hoşnut olmadığı, Albay Roberts'in Amerikan politikasında önemli rol oynadığı, İngiliz elçisinin Amerika'nın İngiltere'ye karşı güttüğü himaye politikasına kızdığı, büyük bir sanayicinin yeğeni olan Fransız elçisinin, Fransa'nın kurtuluşunu tarafsızlıkta gördüğü, Meksikalıların, Marshall'ın davranışlarına öfkeden kudurdukları... hep haberli olduğu şeylerdi. İçinde bulundukları kuşatmayı yarmak için Kongre üyelerinin değişik grupları

arasındaki düşmanlıklardan, Cumhuriyetçilerle Demokratlar arasındaki savaştan, gazeteler arasındaki rekabatten yararlanmaya çalışırdı. Birkaç kez bazı gazetelerde, sürüp giden karaçalmaları yalanlayan ve Sovyetler Birliği'nin gerçek niyetlerini açıklayan yazılar yayınlatmayı başarmıştı. Mücadelesi elinden geldiğinceydi. Gazeteler, "durmadan gülümseyen adam" diye söz ederlerdi ondan; gece, Marussia'ya mektup yazarken, ya da oturmuş karısının fotoğrafına bakarken onun yüzünün de herkesinki gibi en insanca kederlerle gölgelendiği kimsenin düşünebileceği bir şey değildi.

Minaev'in tutuklanması, Danilevski'yi şaşırtmadı: Epeydir sezinliyordu yeni bir provokasyona hazırlandıklarını. Büyükelçi izindeydi. Danilevski çarçabuk harekete geçmek gerektiğine karar verdi ve bir protesto notası hazırlamaya başladı. Notasında, yalnızca ticaret temsilciliği hukuk danışmanının hemen salıverilmesini değil, suçlulara da ibret olabilecek bir cezaya çarptırılmasını istiyordu. Danilevski'yi, dışişleri bakan yardımcılarından Boydge karşıladı. Danilevski Mr. Boydge'a sağlığının nasıl olduğunu sordu; sonra onun aynı konudaki sorusunu yanıtladı: Kuzeyli olmasına ve böyle yakıcı sıcaklara alışkınlığı bulunmamasına rağmen o da kendini iyi hissediyordu. Bundan sonra Boydge'a notayı verdi ve bir-iki sözcükle de içeriğini anlattı. İstihbarat servisiyle Minaev konusunda anlaşamadığı için Boydge'un canı çok sıkkındı; "yönerge"yi çok gülünç, –ya da Dışişleri Bakanı'nın söylediği gibi "üzerinde iyi çalışılmamış"– bulmuş ve çıkacak tüm tatsızlıkları önceden görmüştü. Danilevski'ye, Mr. Minaev'in diplomatik dokunulmazlık haklarından yararlanamadığını, çünkü sokakta bir hanımefendiyi rahatsız ettiği için tutuklandığını, üzerinde kendisini esaslı şekilde lekeleyecek belgeler bulunduğunu, ve şimdi mahkemenin onun suçluluğu konusunu çözüme bağlamak zorunda olduğunu söyledi. Danilevski karşı koydu: Minaev'in diplomatik dokunulmazlığı vardı, sokakta bir hanımefendiyi rahatsız ettiği masalına gelince, bu hiç de gerçeği yansıtmıyordu, çünkü ilk kez söz ediliyordu böyle bir şeyden. Gazeteler Minaev'in uzunca bir süre izlendikten sonra yakalandığını yazmışlardı ve yönerge o kadar ipe sapa gelmez bir biçimde düzenlenmişti ki, Mr. Boydge bunu okuduğu zaman hiç şüphe yok ki gülecekti. Danilevski daha sonra, kendisine Minaev'i ziyaret etme olanağının sağlanmasını istedi. Boydge, bunun savcıya bağlı olduğunu söyledi. Danilevski gülümsedi:

— Şu birkaç gün içinde notayı okuyacağınızı ve görüşünüzü değiştireceğinizi umarım. Rahatsız ettiğim için bağışlayın. Pazar gününü nerede geçirmek niyetindesiniz?

— Deniz kıyısında küçük bir evim var, orada. Umarım bir gün ziyaretinizle mutlu edersiniz beni Mr. Danilevski.

— Teşekkür ederim, o mutluluk bana ait olacak, hoşça kalın.

Boydge görüşmeden sonra Dışişleri Bakanı'na gitti.

— Rus işgüderi bir nota verdi... Pentagon'daki baylarımız kendilerinin de beklemedikleri kadar iyi iş başardılar doğrusu. Yönerge son derece ters bir etki uyandırıyor... Bu alçak herifi salıverip işi kapatmayı düşünmüyor musunuz?

Dışişleri Bakanı düşüneceğini ve hukukçularla görüşüp bir karar vereceğini söyledi. Ama iş uzayıp gidiyordu. Gazeteler o kadar çok şey yazmışlardı ki bu konuda, her şeyi bir anda durdurmak olanaksızdı. Boydge hâlâ Minaev'in hemen salıverilmesi gerektiği görüşündeydi, ama bunun olanaksız olduğunu söylediler ona: Kartlar açılırken Birleşik Devletler'in saygınlığı da konmuştu ortaya. Yönerge doğru mu düzenlenmiş, yanlış mı, üzerinde durulacak şey değildi şimdi: Yapılacak olan ne yapıp yapıp Minaev'in gerçekten suçlu olduğunu kanıtlamaktı.

Boydge, Bernson'u çağırdı:

— Açık konuşmak gerekirse, çok pis bir iş bu. Amerikan kokarcası gibi tıpkı... Kapatmaya çalıştım, ama geç kaldık artık: Basın pek fazla şişirdi bu işi. Moskova suçluların cezalandırılmasını istiyor. Eğer şimdi Minaev'i salıverirsek, herkes bunu Kızılların zaferi olarak yorumlar. Meslektaşlarımız arasında çok ciddi ve aklı başında olanlar var. Bizim Pentagon'un korkusuz şövalyelerinden daha iyi anlar onlar Kızılların dalaverelerinden. Bu işi size veriyorum. Savcı Morrey'le konuşun. Size yardım eden Ruslarla görüşün, sorup soruşturun, düşünün... Araba bataklığa saplandığı zaman onu oradan çekip çıkarmak gerekir. Bataklığa sövmek sonraki iştir...

Bernson uçuyordu sevinçten; gözü yükseklerde bir adamdı ve Minaev'e dayanarak bu arzusunu gerçekleştirmeye karar verdi. Savaştan önce

istihbaratçı olmaya hazırlamıştı kendini, Rusça ve Lehçe öğrenmişti. l942'de Kuybişev'e göndermişlerdi onu. Böylece Rusya'da tanıdıklar edinme fırsatını bulmuştu. Zaferden sonra Amerika'ya dönünce, sıradan bir memuriyete vermişlerdi kendisini. Sıkıcı bir işti bu: Rusça biliyor sayıldığı için Sovyet gazetelerini okuyor ve özetler çıkarıyordu. Çok zordu bu işte yükselmek, oysa kendini büyük işler için doğmuş görüyordu. Otuz altı yaşında, kısa boyluydu; bir muhasebeci ya da kasiyere benzerdi; kara çerçeveli bir gözlük takardı. Bernson heyecandan kekelemeye başlayınca, uzun boylu, dolgun göğüslü bir sarışın olan karısı, "Korkunç bir hayalcisin sen kuzucuk," derdi, "dikkatli ol." "Rizikoya girilmeden hiçbir oyun kazanılmaz," diye yanıtlardı Bernson onu. "Eğer ben sana tutulmaya karar vermeseydim, sen hiçbir zaman benimle evlenemezdin. Her zaman böyledir bu..." Boydge'u dinlerken Bernson ne olursa olsun bu işi sonuna kadar götürmeye karar verdi. Varsın Marshall öğrensindi bu kez Amerika'nın saygınlığını kimin kurtardığını...

İki ay geçti. Danilevski, Minaev'i ziyaret edip Maria Mihailovna ve Olga'nın iyi olduklarını ve onu görmeyi umduklarını söyledi. Hapislik Minaev'e hiç dokunmamıştı. Danilevski'yi avutmaya bile kalkıştı: "Elbette Soçi'deki tatil köylerine benzer bir yeri yok, ama burada da dinlenebiliyor insan..."

Minaev'in adını duyduğu zaman Morrey'in cinleri tepesine çıkıyordu: Böyle bir yaratık yalnızca bir tek kenti değil, tüm insanlığı yok edebilirdi, canavardı bu, ama hukuksal açıdan kanıtlar yeterli değildi: Savunmanın, metni üzerinde istediği gibi konuşabileceği bir "yönerge..." Bu baylar ürkütüp kuşu havalandırdılar, izlemek içinse geç kaldılar. Durumumuz hiç de içaçıcı değil... Savcı, tıpkısı tıpkısına bunları söylemişti Bernson'a. Minaev'in adı gazetelerde görünmez oldu sonra. Danilevski de savcının davayı bıraktığını düşündü.

Ancak kasımda gazeteler, Sovyet hukukçusunun davasında sansasyonel bir dönüşümden söz etmeye başladılar: l947 yılında Birleşik Devletler'e yerleşmiş eski Sovyet vatandaşlarından ve şimdi Tennessee eyaletindeki bir fabrikada itfaiyeci olarak çalışmakta olan Hlopçenko polise gitmiş ve bu canavarca sabotaj hareketine katılmak zorunda bırakıldığını anlatmıştı. Hlopçenko, Sovyet yönetiminden nefret ettiğini, ancak Jitomir'de felçli anasının bulunduğunu ve kimsesiz olarak bıraktığı anası yüzünden vicdan

azabı çektiğini açıklamıştı. Vatanına dönmeye karar veren Hlopçenko, ağustosta New York'a gelmiş ve Sovyet temsilciliğini ararken, bir rastlantı sonucu Sovyet ticaret temsilciliğine düşmüştü. Şu anda adını anımsayamadığı bir Rus karşılamıştı kendisini ve Minaev'le tanıştırmıştı. Hlopçenko, Minaev'le üç saat konuşmuştu. Ona açıkça, Jitomir'e dönmek istediğini, ancak orada tutuklanmaktan korktuğunu anlatmıştı. Minaev ancak iki gün sonra kendisine açıklayıcı bir yanıt verebileceğini söylemişti. Hlopçenko iki gün sonra sonucu öğrenmek için geldiğinde, Minaev ona insanın aklını durduran bir öneride bulunmuştu: Hlopçenko çalıştığı "OM" fabrikasına saatli bir bomba koymalıydı. Bu iş tehlikesizce yapılabilirdi, çünkü bomba küçük çaptaydı ve taşıması kolaydı. Bundan sonra Hlopçenko New York'a, Minaev'in yanına gelmeliydi, buradan ülkesine gönderilecekti. Böylece hem Almanlarla birlikte kaçtığı için cezalandırılmayacak, hem de iki bin dolar alacaktı. Bu parayla istediğini satın alabileceği gibi, bunların hepsini yanında götürmesine de izin verilecekti. Hlopçenko ertesi gün 126. Sokak'taki Johnson barında olmalıydı; Minaev ona burada 400 dolar avans verecekti.

Hlopçenko, Minaev'in önerisini kesin bir tavırla geri çevirmiş ve ertesi gün için gitmesi kararlaştırılan bara gitmemeye o an karar vermişti: Varsın yurduna dönmezse dönmesindi... Soruşturma sırasında Hlopçenko, bombanın özelliklerini ve işleyiş biçimini de anlatmıştı; söyledikleri, yönergenin yayınlanmayan bölümlerinde yazılanlara tıpatıp uyuyordu. İfadesi için sorguya çağrılan Johnson barının sahibi Minaev'i tanımıştı: "Yanağında yara izi olan bir adamla birlikte ara sıra gelirdi benim bara. Yaz sonlarında sıcak bir akşam yalnız geldiğini anımsıyorum. İki bardak sodalı viski içti, sinirliydi, durmadan kapıya bakıyordu, belli birini bekliyordu. Barda kimse yoktu, bu yüzden ister istemez takılıyordu gözüm ona. Bir saatten fazla oturdu, sonra gitti."

Gazeteleri okuyan Roberts şaşırdı: Kim, nerden bulmuştu bu Hlopçenko denen adamı? Dubbelt birkaç gün sağa sola koşturup sordu soruşturdu, sonunda pek de açık olmayan bir yanıt getirdi Roberts'e: "Öğrenebildiğim tek şey, bu Hlopçenko'nun Almanya'dan getirtildiği ve altı gün Washington'da alıkonulduktan sonra Bernson'a teslim edildiğidir."

Savcı Morrey, Hlopçenko'yu tutukladı, ama iki gün sonra mahkeme kefaletle salıverdi. Kendisine hazırlığından haberli olduğu sabotajdan polisi

haberdar etmemekle suçlandığı bildirildi; ancak gazeteler Hlopçenko'nun istihbarat servisinden korktuğunu, "ruhsal bakımdan çarpık" olduğu için de herhalde cezalandırılamayacağını yazdılar.

Morrey sevinçten uçuyordu: Minaev'i cezalandırabileceği sağlam kanıt ve tanıklar sonunda eline geçmişti. Gelgelelim, sanığın davranışları düş kırıklığına uğrattı onu: Bir vatandaşını görünce Minaev'in suçunu itiraf edeceğini sanmıştı. Ancak Minaev, Hlopçenko'yu gayet sakin dinledikten sonra:

— Bu vatandaşı ilk kez görüyorum, dedi, ancak onun gibilerini saldırılar sırasında çok görmüştüm. Herhalde belediye başkanıydı kendisi?

Johnson barının sahibiyle yüzleştirildiğinde de Minaev gülümsedi ve:

— Sözü edilen meyhanede hiç bulunmadım, dedi. Ve ne yazık ki, yalnızca orada da değil, New York kentinin hiçbir meyhanesinde bulunmadım. Sodalı viskiye gelince, bana kalırsa eczane gibi kokan tatsız bir şeydir bu, votka ya da konyağı tercih ederim ben FBI'ın terzileri olduğunu biliyordum, içlerinden biri ceketimin astarına aptalca birtakım kâğıtlar dikmişti. Ancak şimdi görüyorum ki, bu kuruluşun lokantacıları, barmenleri de varmış...

Yargıç, Minaev'in sözünü kesti:

— Bir yargıç önünde bulunduğunuzu unutmamanızı rica edeceğim sizden.

— Pekala. Mademki şakadan hoşlanmıyorsunuz, ben de ciddi konuşacağım. Korkunç bir provokasyonla, bir tertiple karşı karşıyayız: Sizin emniyet örgütleri sokaktaki Amerikan vatandaşına Sovyetler Birliği'nin savaşa hazırlandığını kanıtlamak istiyor. Yurttaşlarınızı kandırmak istiyorsunuz siz. Ama Lincoln'ün de dediği gibi, herkesi kısa bir süre, ya da az bir kimseyi uzun bir süre kandırabilirsiniz, ama herkesi uzun süre aldatabilmeniz olanaksızdır. Ben basit bir Sovyet vatandaşı olarak açıklıyorum ki...

Yargıç öfkeyle:

— Susun!, dedi. Mitingte değilsiniz burada. Salondan dışarı çıkartıyorum sizi...

Savcı yargılamanın ileri bir tarihe ertelenmesi gerektiğini söyledi: Hlopçenko'nun ifadesini doğrulayacak başka tanıklar da vardı.

Gazeteler "Kızıl canavarın hayasızlığı"nı yazıyorlardı. Ancak iki kez Daily Worker'da, Minaev'in elbise diktirdiği terziden söz edildi.

Danilevski Moskova'ya, Amerikalıların yalancı tanıklar bulduğunu ve davayı bunlarla desteklemeye çalıştıklarını bildirdi. Bu, politik durumla ilgiliydi: Yakında seçimler vardı ve yeni ilerici parti hükümeti kuşkulandırıyordu; martta kültür adamlarının barış kongresi toplanacaktı; işçiler arasındaki huzursuzluk giderek büyüyordu. Truman doktrini yanlıları Minaev davasına dört elle sarılmışlardı: Bunlar Amerikan halkını, Sovyetler Birliği'nin varlıklarını tehdit ettiğine inandırmak istiyorlardı.

Aradan birkaç hafta geçti. Detroit'de, savcıyı müthiş sarsan ve Bernson'un karyerini şiddetle etkileyen olay olduğunda, birçok gazete okuru Hlopçenko'nun varlığını unutmaya başlamıştı bile. Aslında olay yalnızca Hlopçenko'nun bir saat içinde bir şişe cini devirmesinden ibaret değildi. Evet, severdi içki içmeyi Hlopçenko ama ölçüsünü bilirdi. Neden bu kez dozunu kaçırmıştı? Kederinden içiyordu Hlopçenko: Bir kez daha kazıklamıştı Bernson onu. Amerika'ya gitmesi önerildiğinde sevinmişti; iyi bir işe yerleştirileceğini düşünüyordu: Radyoda birçoklarından daha iyi konuşabilir, ya da makale yazabilirdi. (Her ne kadar yüksek öğrenimini yarım bırakmışsa da, sanat işleri komitesinde çalışmışlığı vardı) Bernson ona iki yüz dolar vermiş ve:

— Siz, demişti, sapasağlam bir gençsiniz. Herhangi bir büro işinde çalışıp da basur olmamalısınız. Size bir fabrikada itfaiyecilik buldum. Bu politik bir iştir, gereken durumlarda Kızılların üstüne suyu boca edeceksiniz, üstesinden gelirsiniz siz bu işin...

Bernson'un Hlopçenko'ya attığı ikinci kazık da bu tanıklık işinde olmuştu: Amerika dergisinde iş bulacağına söz verdiği halde, sonradan eline bir beş yüz dolar tutuşturmuş ve Detroit'e gitmesini salık vermişti:

— Orada bir sürü Ukraynalı ve Rus var, kendi çevrenizde olacaksınız yani. Hem onları da izlemek gerek... "Studbaker" fabrikasına itfaiye

onbaşısı olarak alınmanız için ilgililerle görüştüm.

Üç ay kadar kendini tutan Hlopçenko sonunda dayanamamıştı. Polonya asıllı Dombovski'nin meyhanesinde kafayı çekip bağırmaya başlamıştı:

— Hepsi alçak! Kızıllar da, Almanlar da, Amerikalılar da... Hepsi! Ben yaşamak istiyorum, onlarsa beni limon gibi sıkıp kaldırıma fırlatıveriyorlar. Jitomir'de Bolşeviklerin yanındayken repertuvar işleriyle uğraşırdım, hatta oyunlardan birini ben kendim düzelttim, ama onlar otuz sekizde işime son verdiler ve bir gazete büfesine oturttular beni, tıpkı bir kocakarı gibi... Almanlar geldiğinde, ilkin gerekliydim onlara ("Herr Hlopçenko"), bir gazeteye redaktör yaptılar beni. Kirişi kırıp sıvıştıkları zamansa bir kenara fırlatıverdiler. Allahtan ki bir şoför buldum: Altın saatimi verdim ona ve beni dışarı kaçırdı. Sanıyor musunuz ki, sizin Amerikalılarınız daha iyi? Münih'te dört kez radyodan konuştum, barışçıl makaleler yazdım, oysa onlar tuttular beni itfaiyeci yaptılar. Rusya ile ilgili işleri şu miskin Bernson'dan çok daha iyi yönetebilirim oysa ben...

Yandaki masada oturan ihtiyar Mowshenstone:

— Anlamıyorum, dedi, neden gürültü ediyorsunuz? Kırk iki yıl önce geldim ben Rusya'dan; Amerika'ya da alıştım, memleket dediğin böyle olur. Sizse daha alışmadınız, çünkü iki yıldır buradasınız. Kırk yıl sonra siz de alışırsınız. Hem, galiba sizin kazancınız da kötü değil, daha ne istiyorsunuz? Ama ille de Rusya'ya dönmek istiyorsanız kimsenin zorla alıkoyduğu yok sizi burada. Daha önce gidip başvurmuşsunuz New York'ta Kızıllara, bir kezcik daha gidin, göndereceklerdir sizi. Yeniden onların oyunlarını düzeltirsiniz...

Hlopçenko çileden çıkmıştı. İhtiyarı bir güzel kalaylayabilirdi elbette, ama sarhoştu ve ne konuştuğunu bilmiyordu:

—Siz benim Kızıllara daha önce de gittiğimi mi sanıyorsunuz? Deli miyim ben? Siz Rusya'dan çarların zamanında kaçmışsınız, bir şey bildiğiniz yok... Bernson benden sizin Amerikalılara yardım etmemi, onları güç durumdan kurtarmamı rica etti... İnceden inceye hesaplanmış bir oyundu bu. Mahkemeye çağırdıkları güne kadar Minaev'i bir kere bile görmüş değilim, ama onu görmeme de hiç gerek yoktu, mademki yurt dışına göndermişler, kesinkes MGB[29] dendir çünkü... Siz buraya doları çok

sevdiğiniz için geldiniz, bense idealistim... Bernson bu yüzden bana dergi redaktörlüğü işi bulacağına söz vermişti, ama diplomat değil, bir üçkâğıtçı bu adam...

Hlopçenko çeyrek saat kadar daha bağırıp çağırdıktan sonra gitti. Mowshenstone ise kendisi gibi yaşlı bir adam olan hemşerisi Levin'le tartışmayı sürdürdü. Her yerin tiksinç ve kokuşmuş olduğunu söylüyordu Mowshenstone, ama Amerika ne de olsa daha iyiydi:

— Anlamıyorum yani, nasıl benim sırtımdan zenginleşiyorlarmış? Beş yaşında çocuk değilim ki ben, az çok biz de anlarız bu işlerden. Diyorsun ki, onlar sömürgen... Peki, ne olmuş sömürgen olmuşlarsa? Benim için burada, Detroit'de sömürgenlerle yaşamak, Bobruysk'da sömürgensiz yaşamaktan daha iyi.

Levin öfkelendi:

— Ancak zengin bir beyefendinin yanındaki bir uşak böyle düşünebilir. Bense uşak değilim, işçiyim. Böyle bir alçaklığa katlanmaktansa yoksulluk içinde ölmek daha iyidir. Ne dedi Hlopçenko duymadın mı? Rüşvetle ayartmışlar, satın almışlar onu, bu apaçık. Bizi Ruslara karşı kışkırtmak için en ağır suçları işlemeye hazır bu adamlar...

Dombovski barı kapatacağını söyleyene kadar tartıştılar.

İki gün sonra Daily Worker'da, "Bay Bernson'un işi nedir?" başlıklı kısa, ama zehir gibi kinayeli bir makale yayımlandı. Makaleyi bu gazetenin eski muhabirlerinden Joe Levin yazmıştı. "Minaev davası tüm barış yanlılarını heyecanlandırmaya devam ediyor" diyordu Levin yazısında "ve biz, olayın tek tanığı Bay Hlopçenko'nun alenen ve kaç kişinin gözü önünde, ne Sovyet ticaret temsilciliğine gittiğini, ne de Minaev'le konuştuğunu açıkladığını söylemeden edemeyeceğiz. Bay Hlopçenko, Dışişleri Bakanlığı görevlilerinden Bay Bernson'un tavsiyesi üzerine tanık olup ifade verdiğini gizlememiştir. Bay Bernson'un antisovyetik politikanın kışkırtıcılarından biri olduğu hiç şüphesiz bildiğimiz bir şey, ama doğrusunu söylemek gerekirse, Dışişleri Bakanlığı'nın, FBI'nin ya da Pentagon'a bağlı birtakım kuruluşların lekeli defne dallarıyla ayartılabileceği hiç beklemediğimiz bir şeydi. Ve şimdi çok haklı olarak şu soruyu soruyoruz: Bay Bernson'un asıl işi nedir?

Makaleyi okuyan Albay Roberts gülümsedi: Bernson rezil oldu. Yüzeysel bilgilerle, amatörlükle yürütülemez böyle işler. Şimdi dışişlerinde nasıl hop oturup hop kalktıklarını tahmin edebiliyorum... Ders olsun bu onlara... Gelip bana akıl danışabilirlerdi...

Sonra yüzü birden ciddileşti Roberts'in: Diplomatlarımız ders aldılar ama Kızıllara da bayram yapma olanağı verilmemeli. Minaev er ya da geç çekip gidecek buradan. Oysa bu Hlopçenko denilen adam tehlikeli, şantaj yapabilir... Ve Roberts acele olarak Dubbelt'i çağırdı.

Savcı Morrey elindeki gazeteyi sallayarak karısına bağırıyordu:

— Neden bu davayı benim başıma sardılar. Ahmak yerine koyuyorlar beni. Bernson, Hlopçenko'nun dürüst adam olduğunu söylemişti. Evet, bütün Ruslar alçak, ama bu Bernson, Amerika'nın bir numaralı eşeği. Elli sekiz yaşındayım ben, sümüklü bir çocuğa güler gibi gülünsün istemem bana!

Karısı yalvardı:

— Heyecanlanma, biliyorsun ki, heyecanlanmaman gerek. At üstünden davayı, olsun bitsin. Eminim, tansiyonun da bu dava yüzünden yükseliyordur...

Bernson boğulacak gibiydi: Bir kumar oynamış, üstelik de çok ileri gitmişti. Hiç kimseye danışmadan bir tanık çıkarmıştı ortaya. Aptallıktı Hlopçenko'ya bel bağlamak. Öz ülkesine bu denli kolaylıkla ihanet eden bir adam, yabancı bir ülkeye haydi haydi ihanet ederdi. Bağışlamazlar bu işten dolayı beni. Herkes sütten çıkmış ak kaşık olacak, suçluysa yalnızca "Bernson diye biri" olacak... Gidip tayinimi istemem gerekiyor... Ölü gibi oturuyordu Bernson. Bu sırada sekreter girdi içeri, Literaturnaya Gazeta'da ilginç bir yazı olup olmadığını sordu, Boydge için çevrilmesi gerekiyordu da... Bernson boş gözlerle adama baktı, kekeledi ve duyulur duyulmaz bir sesle: "Yıkıl karşımdan!" dedi.

İki gün sonra Detroit gazetesinde, yazı işleri müdürlüğüne gönderilmiş bir mektup yayınlandı: "Komünist iftiralar" Hlopçenko'yu çileden çıkarmıştı ve mahkemede söylediği her şeyin gerçeğin ta kendisi olduğunu savunuyordu. Bernson hayretler içindeydi, yüreklenmişti. Karısına, "Ne olursa olsun, bu dava bomba gibi patlayacak.." dedi. "Dikkatli ol kuzucuk,"

diye yanıtladı karısı onu. Bir kez daha ifade vermesi için savcı, Hlopçenko'nun çağrılmasını istedi. Ancak bu çağrıya uyamadı Hlopçenko. Gazeteler, nisanın dördünü beşine bağlayan gece, Hlopçenko'nun, Dombovski barından evine dönerken, polisin daha bulamadığı katiller tarafından ateş edilerek öldürüldüğünü bildirdiler. Tehlikeli bir tanığı ortadan kaldırmak için Hlopçenko'yu Kızılların öldürdüğünü yazıyordu gazeteler. Daily Worker'da Joe Levin imzalı bir yazı daha çıktı: Yazıda, Hlopçenko'nun itirafını altı tanığın önünde yaptığı, Detroit gazetesi yazı işleri müdürlüğüne gönderilen mektubu onun yazamayacağı, çünkü tüm bir hafta kendini bilmeyecek kadar içtiği ve katillerin aranmaları gereken yerlerde değil, başka taraflarda arandığı, çünkü "izlerin yine aynı Bernson'a uzandığı" ileri sürülüyordu.

"Geberteceğim bu iftiracıları!" diye bağırıyordu Bernson. Savcı Morrey, heyecandan yatağa düşmüştü.

Danilevski sekiz nisanda Cumhuriyetçilerin verdikleri bir kabul resminde büyük bir gazetenin patronu olan Dowlittle ile sigara salonunda oturmuş konuşuyordu. Danilevski Dowlittle'ın Dışişleri Bakanı'nı hiç sevmediğini biliyordu. Bir hafta önce gazetesinde şunları yazmıştı: "Komünistler Çin'in yarısını ele geçirip, Nankin üzerine yürürlerken, biz Berlin'in birkaç mahallesinin peşindeyiz. Çinli komünistler Çan-Kay-Şek'in askerlerinin elindeki güzelim Amerikan silahlarını ele geçirirken, biz tutup ciddi ciddi Lüksemburg ordusunu silahlandırıyoruz. Diplomatlarımız Asya'nın bizim için Avrupa'dan daha az önemli olmadığını unutmuşa benziyorlar." Dışişleri Bakanı'ndan nefret etmesi için Dowlittle'ın özel nedenleri de vardı: On dört yıldır diplomatik görevde bulunan Dowlittle'ın erkek kardeşi, kısa süre önce bu görevinden uzaklaştırılmış ve onun yerine Boydge'dan torpilli olan genç bir Demokrat atanmıştı.

İlkin sağdan-soldan konuştular. Dowlittle, Rusların sigara mı, sigar mı yoksa pipo mu içtiklerini sordu. Danilevski papirosa[30] içtiklerini söyleyince Dowlittle gülümsedi:

— Bana göre değil, kâğıt çiğneyecek olsam bunu sigara içmeden de yapabilirim.

Danilevski de gülümseyerek:

— Nasıl, Mr. Dowlittle, dedi, Sovyet hukuk danışmanıyla ilgili son sansasyonu beğendiniz mi?

Dowlittle kuşkulu, kulak kabarttı; konuşmak değil, dinlemek istiyordu bu konuda:

— Hiçbir bilgim yok... Belki siz bir şeyler anlatmak isterdiniz bana?

Danilevski kısaca özetledi olayı: "Yönerge"nin inandırıcı olmaktan uzaklığını, Almanlarla işbirliği yapan Hlopçenko'nun kişiliğini ve öldürülmesindeki gizi anlattı.

— Hem Berlin çıkmazına çözüm aramak, diye sürdürdü sözlerini, hem de böylesi trajikomik olaylar yaratmak anlaşılır şey değil. Siz görüşmeler için "açık kapılar"ın gerekliğinden söz ediyorsunuz, öte yandan uluslararası hukuk alaşağı ediliyor. Eğer biz de aynı şekilde karşılık verirsek ne derdiniz?

Dowlittle gülümsedi:

— Ne diyeceğim, daha önce yüz kere dediklerimi derdim: Dış politika gütmesini bilmiyoruz biz. Biliyorsunuz sizin sisteminize yakınlık duymam ben; imkansız bir rejimdir hem de. Sonra, Asya'da olup bitenler son derece endişelendiriyor beni... Ve bir gün sizinle, uğursuz, pis bir savaşa tutuşmamız da uzak bir olasılık değil... Ama bugün savaş yok, demek ki barışı örgütlemek gerek. İşin en kötü yanı da bizim diplomatların tuttukları şu yarı savaş yarı barış yolu... Bu ilginç görüşme için size çok teşekkür ederim Mr. Danilevski. Sizin şu papirosaya gelince, benim içebileceğim bir şey değil o...

Danilevski de hoşnut kalmıştı görüşmeden. Gerçekten de bir gün sonra Dowlittle'ın gazetesi, Tennessee'deki sabotaj davası ile ilgili bir dizi tuhaf olayı hatırlatarak şiddetle Dışişleri Bakanlığı'na çatıyordu.

Boydge, Bernson'u çağırdı:

— Yaptığınız ahmaklıkların sayısı bini aştı. Kim verdi size böylesi serüvenlerle uğraşmak yetkisini? Artık Hlopçenko'yu nerden bulduğunuzu soruyor değilim, ama ne yaptınız bu adama?

— Sizden daha fazla bir şey bilmiyorum bu konuda... Onu tanık olsun diye bulup getirdim, bu doğru. Siz kendiniz söylemiştiniz bana Minaev'in suçlu olduğunu kanıtlamak gerek diye…

— Ben size Rus mültecilerle görüşmenizi ve savcıya belge sağlamanızı söylemiştim. Oysa siz ne yaptınız? Adam öldürmeler falan... Okuyun bakın ne yazıyor Dowlittle... Şansınız varmış ki kovmuyorum sizi, Kızıllara zaferlerini kutlama fırsatı vermek istemiyorum çünkü. Hemen yıllık izninizi alın, ancak bir daha buralara dönmeyin.

Minaev'e Amerika'dan gönderileceğini söylediklerinde gülümsedi:

— Doğrusu da bu, bunca uzun süre konuk kalınmaz ki bir yerde. Yalnız savcıya acıyorum ben, bu ayrılığa dayanamayacağından korkuyorum.

Minaev'i uğurlamaya gelen Danilevski birden bir şey anımsadı:

— Ticaret temsilciliğine bir mektup geldi sizin adınıza. Getirmeyi unutmuşum... Bir kadından, herhalde temizlik işçisi... Amerika'da yalnızca alçakların yaşadığını düşünmemenizi yazıyor ve iyi yolculuklar diliyor… Çok dokunaklı bir mektup.... Gazeteler üzerinizde bazı müsveddeler bulunduğunu yazmışlardı. Bir şeyler mi yazıyorsunuz?

Minaev utandı:

— Önemsiz şeyler. Eski cephe izlenimleri...

— Şimdiyse bir sürü yeni izlenimler edindiniz, başlıbaşına bir roman yazabilirsiniz... Kısacık bir süre sonra Moskova'da, yakınlarınızın yanında olacaksınız... Bir ricam var sizden: Kızıma telefon edin. Yazın numarayı: V, Kirovskaya, 1-49-00. Marusya diye sorarsınız. Yazın buradaki görevimin sona ereceğini umduğumu söyleyin... Sonra iki yanağından öptüğümü... Bilirsiniz artık siz neler söylemeniz gerektiğini...

Evine döndükten sonra Danilevski radyoyu açtı. Moskova'da gece yarısıydı zaman. Saatin vuruşu, düdük sesi ve sessizlik... Üç hafta sonra Marussia on sekizini dolduruyor, liseyi bitirecek... Nasıl heyecanlıdır şimdi kimbilir, sınavları var yakında... Çoktan birine aşık olmuştur?.. Bense burada oturuyor ve hiçbir şey bilmiyorum. Oturmuş Dowlittle diye biriyle konuşuyorum... Elbette bu da gerekli, biliyorum, ama öyle istiyorum ki

Marussia'yı görebilmeyi... Belki tiyatroda idi bu akşam ve eve dönüyordur şu anda. İlkbahar, buzlar erimiş, soğuk, masmavi bir rüzgâr, köprü, elektrik direkleri... Bir kapının önünde birisi görülüyor...

Danilevski ürperdi ve masanın başına geçerek çalışmaya koyuldu.

Moskova 1 Mayısa hazırlanıyordu. Cadde ve sokaklar bayrak ve resimlerle donatılmıştı. Evlerde bir temizliktir gidiyordu: Pencereler, döşemeler... yıkanıyor, siliniyordu. Maria Mihailovna oğlunun sesini duyduğunda mutfakta hamur yoğuruyordu. İlkin kuşkulandı: Belki ona öyle gelmişti; sık sık duyar gibi olmaz mıydı Mitya'cığının sesini?… Ama birden mutfakta Mitya'yı görüverirdi karşısında. Atılıp kucakladı; bir eli hamurun içinde, zayıf küçücük, öylece yaslanmıştı oğlunun göğsüne...

— Mitenka, ne yaptılar sana?..

— Üçkâğıtçının biri düğmemi dikti, kırk yıl dayanır dedi, oysa bir hafta bile dayanmadı...

Olga geldi. Minaev koşup kapıda kucakladı onu hiçbir şey söylemeden, birbirlerine sarılmış öylece durdular. Sonra Minaev anlatmaya başladı:

— Biliyor musun, öylesine içinden sıyrılınmayacak bir duruma düştüler ki... Terzilerine diyecek yok, ama hukuk biliminde biraz zayıfçalar... Şimdi anlıyorum ki...

Olga "sus!" diye fısıldadı, Minaev'in gene bir maskaralık yapacağından korkuyordu. Ama o yine sürdürdü sözünü:

— Şimdi anlıyorum ki, hiçbir şey bilmiyormuşum, senin ne demek olduğunu, halkımızın nasıl bir halk olduğunu... konuşuyor, ama bilmiyormuşum.

Minaev onda görülmeyen öylesine bir heyecanla söylemişti ki bu sözleri, Olga kendini tutamadı, hüngür hüngür ağlamaya başladı.

37

Posta genellikle akşamları gelirdi, ama o gün bölge gazetesini erken getirmişlerdi ve Krants yemekhanede okuyabilmişti gazeteyi. Hep ikinci sayfadan başlardı okumaya gazeteyi; yeni çalışma yöntemlerine ve çeşitli işletmelerin ürünlerine ilişkin ilginç veriler yayınlanırdı bu sayfada; bazen de ansızın, Krants'ın çalıştığı ve tarım makineleri üreten fabrikanın çalışmalarını eleştiren yazılar görülürdü. Krants, bir saat fabrikasında çalışmaların kötü gittiğine ilişkin bir makaleyi okuyup, kış ekimine ilişkin haberlere şöylece bir göz attıktan sonra dördüncü sayfaya geçti. Yunanistan'da, Grammos bölgesinde savaş acımasızca sürüyordu. Amerika'da komünist partisinin on iki yöneticisi mahkemeye verilmişti. Fransa'da maden işçileri greve başlamıştı. Tam gazeteyi katlarken, Amerikan resmi makamlarının zorbalıklarına ilişkin bir haber daha gördü: New York'ta Sovyet ticaret temsilciliğinin hukuk danışmanı tutuklanmıştı. Krants, yanında kimse olmadığı halde, sanki birisi varmış gibi, yükses sesle: "Bak şu işe!" dedi. Sonra bir şeye hayret ettiği zaman hep yaptığı gibi, kaşlarını yukarı kaldırdı. Sakın o olmasındı bu Minaev?

Yakıcı tozların kasıp kavurduğu stepte dayanılmazcasına sıcak bir günü anımsadı. Uçaklar dalış üstüne dalış yapıyorlar, sabahtan beri bombalıyorlardı. Krants'ı KP'ye çağırmışlardı: Bir "yabancı dil" ele geçirilmişti, çevirmem gerekti. Tutsağı Yüzbaşı Minaev sorguya çekiyordu. Tanıyordu onu Krants: Bir gece sabaha dek Heine'nin şiirleri üzerine konuşmuşlardı. Yüzbaşının kısa bacaklı, cıyak cıyak bağıran bir köpeği vardı: Goebbels'di adı. Sorguda o da hazır bulunmuştu. Yüzbaşı, Alman'a "İşte" demişti, "Volga'ya kadar geldiniz, ama burada çakılıp kaldınız. Niçin? Ne diyor bu konuda size subaylarınız?" Tutsak uzunca bir süre ezilip büzüldükten sonra, "Subaylarımız, Rusların burada delilerden kurulu özel bir taburları olduğunu söylüyorlar" demişti. Gülmemek için kendini güç tutmuştu Krants. Minaev'se gayet ciddi, "Söyleyin ona" demişti, "bizim ülke baştan aşağı delilerle dolu. Yüz seksen milyon deli. Berlin'e vardığımızda ise bunun iki katı olacak." Sakın bu o Minaev olmasındı? Hukukçu olduğunu söylemişti çünkü yüzbaşı... Ama hayır, olamaz. Diplomat olabilir miydi o hiç? Öylelerini göndermezler dışarı... Hem az mı Minaev vardır bu ülkede? Hatta bir de ozan Minaev olacak galiba? Ne var

ki Krants bir türlü yatışamıyordu: Nedense hep o yüzbaşıymış gibi geliyordu bu Minaev ona? Oturdu ve savaş yıllarının heyecanlı anılarını yeniden yaşamaya başladı.

— Aleksandr İliç, direktör sizi istiyor. Krants ürperdi ve gerçeğe döndü.

Direktör 816 No'lu sovhoza[31] kadar gitmek gerektiğini, köylülerin, patozların çalışmadığını ileri sürdüklerini söyledi. Krants gülümsedi:

— Patozlar değil, onların kafası çalışmıyor. Pekala, hemen şimdi gidiyorum.

Krants evine gitti ilkin. İşçiler yolu düzeltiyorlardı. Kimisi çalışıyor, kimisi de ılık sonbahar güneşi altında oturmuş sigara içiyordu. Krants Patrikeev'e dönerek:

— Hiç iyi çalışmıyorsunuz, dedi.

— Sigara molası vermiştik Aleksandr İliç.

— Yolu kaldırmak gerek, oysa siz ne yapıyorsunuz? İlkbaharda her şeye yeniden başlamak gerekecek bu gidişle. Fabrika çok büyük, oysa mayısta bu yoldan üç tonluk bir kamyon bile geçemez. Rezalet!

Krants gittikten sonra Patrikeev:

— Çalgıcı doğru söylüyor, dedi. Eğer şimdi kaldırmazsak bu lanet olasıcayı, sonra sil baştan yapmamız gerekecek. Rezalet!

Bir yıl önce Krants fabrikaya geldiğinde direktörün odasını bulamamış ve muhasebeye düşmüştü. Nina Kostıleva, Moskova usulü giyimli, esmer, ince yüzlü genç adamı görünce, bunun Penzalı şarkıcı olduğuna karar vermişti. Akşama klüpte konser vardı çünkü. Sanatı taparcasına seven Nina bağırmıştı. "Çalgıcısınız siz de değil mi?" Genç adam gülümsemişti: Doğrusunu isterseniz mühendisim ben, burada çalışacağım, direktörü arıyorum. Adım Aleksandr İliç Krants. Ama isterseniz hem çalgıcıyım, hem şarkıcıyım, yazın orakçı, kışın sobacıyım." Muhasebede çok kişi vardı, hepsi gülüştüler, Krants'ın adı da böylece çalgıcı kaldı.

Kısa bir süre sonra herkes Krants'ın söylediği gibi bir adam olduğunu anladı. On parmağında on hüner var dedikleri kişilerdendi; elinden

gelmeyen şey yoktu. Mutfakla işçilerin yemek yediği salon arasında asansöre benzer bir şey yapmış, böylece yemek dağıtımını yapan kızlar onca merdiveni inip çıkmaktan kurtulmuşlar, yemekler de soğumadan masalarına gelir olmuştu. Sonra büyük bir bahçede türlü türlü çiçek yetiştirmiş ve herkesi, yalnızca çiçek adlarını bilmekle değil, bunların herbirinin toprağının nasıl çapalanıp kabartılacağını, suyunun ne zaman, gübresinip ne zaman verileceğini bilmesiyle de şaşırtmıştı. 1 Mayısta fabrika kulübünde düzenlenen amatörler gecesinde Çalgıcı'nın gerçekten çok iyi bir çalgıcı olduğu da ortaya çıkmıştı: Son derece güzel piyano çalıyordu.

Onuncu sınrf öğrencisi Şaşa Krants, filoloji fakültesine girmeyi düşlerdi; edebiyata kaptırmıştı kendisini o sıralar; Almancayı iyi bilirdi; gizlice şiir yazar ve bunları kızlara "Bir arkadaşımın şiiri" diye okurdu. Annesine, müzikle uğraşsın isterdi: Birdenbire üstün bir yeteneği olduğu anlaşılmıştı bu konuda. Ama o her şeye heves ediyor, her şey onun ilgisini çekiyordu. Bir gün annesinin tanıdığı bir mimar gelmişti evlerine ve Moskova'nın restorasyon planlarından söz etmişti. Şaşa da mimar olmaya karar vermişti. Kışın oluyordu bunlar. Nisanda iki arkadaşıyla birlikte makine fakültesinde geçirdiği bir günden sonra eve heyecanla dönmüş, "Artık karar verilmiştir" demişti annesi. "Makine fakültesine gireceğim. Birincisi, bu şimdi en önemli konudur. Sonra son derece çekici, her şeyi yapabilirsin..." Yaptığı seçimden dolayı hiçbir zaman yazıklanmadı. Hayatı çok çekici, çok renkli buluyordu: Neye baksan, nereye baksan hepsi ilginç...

Savaş başladığında yirmi iki yaşındaydı. Cepheye kırk ikide gönderildi ve bir istihkâm takımına komuta etti. Harkov'dan Stalingrad'a uzanan yolu geçti. Albay İgnatov, alayında Almanca bilen bir teğmen bulunduğunu öğrenince sık sık çağırmaya başladı onu. Krants tutsakların sorguya çekilmesine yardım etmeye, ele geçirilen belgeleri Rusçaya çevirmeye başladı. Sonra onu yedinci şubeye gönderdiler, hoparlörle konuşup Almanları teslim olmaya çağırıyordu. Jitomir yakınlarında bir mermi parçasıyla yaralandı. Cerrah nasıl olsa kurtulmaz düşüncesiyle operasyon yapıp yapmama konusunda ikirciklenmişti. Ancak Krants ölmedi ve savaşın bitimine iki ay kala birliğine döndü.

Terhis edildiğinde enstitüye döndü. Çevresi savaşı görmemiş genç kız ve erkeklerle doluydu. Kendini yalnız hissediyor, hatta kederleniyordu: Anıları

daha çok tazeydi. Ama çok çabuk toparlandı ve kendini derslerine verdi. Neşeli, hatta insanların arasına karışmaktan hoşlanmasına rağmen, konuşkan denemezdi. Susar ve başkalarının neler konuştuğunu dinlerdi; bu sırada da belli belirsiz gülümserdi. Bu gülüşün anlamını kestirmek zordu: Dinlediği şey hoşuna mı gitmiştir, yoksa içinden bir şeyler mi düşünmektedir, belli olmazdı. Dış görünüşü çekiciydi; bronz rengi teni ve kapkara, ateşli gözleriyle dikkatleri üzerine toplardı. Ordınka'da değil de, Afrika'nın herhangi bir vahasında doğduğu düşünülebilirdi. Kızların hoşuna giderdi, o da kızlardan hoşlanırdı; ama gerçek anlamda hiç aşık olmamıştı; belki sevebileceği bir kıza rastlamamış olmasındandı bu, belki de işiyle, arkadaşlarıyla, kitaplarıyla dolu olduğundan.

Çalışmaya başladığı fabrika uzak, ıssız bir bölgedeydi: Şöyle bir dolaşmaya çıksanız çevreyi, elde dikilmiş alacalı-bulacalı sarafanlar giyen kadınlar, kocaman izbeler ve diş ağrılarını üfürükle iyileştirmeye çalışan yaşlılar görebilirdiniz. Doğa şiirsel, insanlar üstün yetenekliydi. Krants, eksik, yetersiz olduğunu gördüğü şeyleri düzeltmeden yapamazdı. Ve burada bir atalet, bir hareketsizlikle karşılaşmıştı. Boşlukta bitivermişçesine duran fabrikayı, savaşın başında Zaporojye'den taşımışlardı buraya. İşçilerin içinde tecrübeli madenciler olduğu gibi, bir rastlantı sonucu buraya düşmüş, göçebe gezmeye alışkın olanları da vardı. Tezgâhların gizlerine hakim olan usta işçiler, üretimi artırmak için son derece kurnazca birtakım yöntemler bulmuşlardı ve buluşlarına kıskançlıkla bağlıydılar; teknikteki yenilikleri benimsetmek kolay değildi onlara. Krants ise genç ve sabırsızdı; zaman zaman umutsuzluğa kapılıyor, ülkeye can veren yüce düşüncelerle, kurnaz kurnaz gülümseyip, "Biliyor musun, tekerlek sıkışıp kalmış, ben de mühendis olmadığım için çıkamıyorum işin içinden..." diyen Drojin'in geriliği arasında erişilmez uzaklıklar varmış gibi geliyordu ona. Harlamov karışık bir teknik resim getirip de, "Eğer hemen müdahale edersek bu tezgâhcık daha kullanılabilir... ve bu büyük ekonomi olurdu" dediği zaman, ünitesine herkesten önce gelip en son çıkan ve makineleri bir sevgiliyi okşar gibi elleyen Belkin'i gördüğünde, ya da altmış yaşındaki Yasinski Usta, "Hani nerdeyse tüm dünya bizi izliyor, sense planı baltalamak mı istiyorsun nedir?.." dediğinde bütün heyecanı sönüyordu. İnsan ormanı alacalı-bulacalı ve uzunlu-kısalıydı; kimi çabuk büyümüş, kimi güdük kalmıştı, sararıp kuruyanları ve artık yaşayamayacak sanılanları da vardı, ama orman hergün

büyüyüp gelişiyordu ve Krants fabrikasını tıpkı hayatı sever gibi seviyordu: O hayat ki güçlüklerle doludur ve bu yüzden de iki kat daha değerlidir.

Sovhoz 816'ya gelir gelmez Krants yanılmamış olduğunu gördü: Makinelerde bir şey yoktu, ayarlarını yapamamışlardı, o kadar. Krants Tarımcı Glazkov'la yedi akşam yemeğini. Ürünlerden, orman dikim planlarından konuştular.

— Çok büyük bir iş bu, dedi Glazkov, bizim ormanların hemen tamamı yanmıştı, ama yine de iyi bir durumda sayılırız: Irmağın suyunu çevirme olanağımız var... Kolhozculara gelince, hiç sorma, felaket durumda adamların hepsi... Ot yok, ineklerini kesiyor bir kısmı. Ama şu siperlik orman kuşağı gerçekleştiği zaman, sona erecek bu yazı-tura oyunu. Yarın görürsünüz, taze tohumdan dikim yapacağız, böylesi çok daha verimli oluyor...

Sonra konuşma dünya olaylarına gelip dayandı.

— Hayret doğrusu, dedi Glazkov, ben de şu Amerikalıları barışsever insanlar olarak bilirdim, geniş ve verimli toprakları var... Hangi sinek ısırdı bu adamları? Okudunuz mu bugün? Bir Sovyet hukukçusunu tutuklamışlar... Şeytan bilir ne var işin içinde? Yeniden mi savaş istiyorlar, nedir?

Krants kaşlarını kaldırdı:

— Bu Minaev'i tanıyormuşum gibi geliyor. Birlikte savaşmıştık... "Amerikalılar" diyorsunuz siz, bense orada sıradan bir Amerikalının ille de savaş istediğini sanmıyorum. Bir grup malın gözü alçağın çevirdiği dolap bunlar. Biçerdöver yapmaktansa havan topu yapmak daha çok işlerine geliyor olmalı... Savaşa girişebileceklerini ise hiç sanmıyorum: Kim ister Hitler'i tekrarlamayı?..

Krants sabahleyin hemen dönmedi fabrikaya: Dikim işinin nasıl gittiğine bakmak istiyordu. Elle yapılıyordu dikim; işçi yetmiyordu, herkes bir oraya bir buraya koşturuyor, sövüyordu. Glazkov öylesine telaşlıydı ki, Krants vedalaşmak için yanına yaklaştığında:

— Ne dolaşıp duruyorsun aylak aylak dedi.

Bağırdığı kişinin Krants olduğunu görünce şaşırarak:

— Bağışlayın, dedi, iyice sersemledim. Beş gün içinde, ve de en geç beş gün içinde bitirmek gerek, oysa adam yok...

Fabrikaya dönerken Krants boyuna düşünüyordu: Düzeltilemez mi bu? Bir yandan doğayı değiştiriyoruz, öte yandan yüzyıl önceki gibi dikim yapıyoruz. Ve geceleri çalışmaya başladı. Şubat'a doğru tek sıralı bir el mibzeri modeli yaptı ve götürüp fabrikanın direktörüne gösterdi.

Nikolay Stepanoviç Koşarev, dürüst, çalışkan ve oldukça akıllı bir adamdı. Fabrika planlarını her zaman tam gerçekleştirirdi. Ancak Nikolay Stepanoviç'in bir zayıf yanı vardı: Eşyanın süregiden düzeninde bir değişiklik yapmaktan korkardı. Özel hayatında da acı çekerdi kararsızlıktan. Hatta bu yüzden istediği kızla bile evlenememişti. İki yıl, bugün-yarın diyerek erteleyip durmuştu teklifte bulunmayı ve kız Leningrad'a giderek orada evlenmişti. Kızın enerjik ama pek de çekici olmayan bir arkadaşı Nikolay Stepanoviç'le birlikte çalışırdı ve kız Koşarev'le evlenmeye karar vermişti. Nikolay Stepanoviç bu işe pek sevinmişti: Kendi başına karar vermekten kurtulmuş oluyordu böylece. Yeni tanışmalardan, her türlü geziden korkardı; hatta il merkezine bile gitmesi gerekse, heyecandan o gece uyuyamaz, karısı mobilyaların yerini değiştirse ya da "yenisini alırsın" diyerek eski şapkasını kaldırıp atsa kızardı. Kırkaltıda Koşarev'in başına büyük bir tatsızlık geldi: Mühendis Kositiski yeni model bir patoz yapmaları konusunda Koşarev'i ikna etmişti, fabrika ilk parti malı çıkarır çıkarmaz şikayetler yağmaya başladı. Koşarev'i Moskova'ya çağırdılar. Dönünce dört gün hasta yattı, neler olup bittiğini kimseye anlatmadı; yalnızca karısına açılmıştı: "Dedi ki bana, 'Çocuk değilsiniz' dedi, 'düşünmeniz gerekirdi. Anlıyor musun? Kositiski için ne var? Sverdlovsk'da kendine başka iş buldu bile. Sorumlu tutulan hep benim." Böylece bir kat daha dikkatli olmaya karar verdi Koşarev.

Krants heyecanla modelinin üstünlüklerini anlatıyordu:

— Saatte iki bin metre... Şimdi ekebildiklerinden on kat daha fazlası demektir bu...

Koşarev başıyla onayladı:

— Çok ilginç. Gerçekten son derece ilginç... Kutlarım sizi. Eğer Stalin ödülünü alırsanız hiç şaşmam...

Sonra, on dakika önceki, böyle bir aracın ancak çok büyük çaptaki fabrikalarca yapılabileceği şeklindeki sözlerini unutarak, Krants'a projelendirdiği mibzerin dikim istasyonunun kendi olanaklarıyla da yapılabileceğini anlatmaya koyuldu; en sonra da mendiliyle terli alnını kuruluyarak:

— Moskova'ya gönderin projenizi dedi, bizim fabrikada yapılacak bir şey yok...

Krants çıkınca, Nikolay Stepanoviç rahat bir nefes aldı: İyi bir mühendis, sevecen bir adam, ama yayından fırlamış sanki; başkalarının on yılda yaptığını bir yılda yapmak istiyor...

Martta, Parti Bölge Sekreteri Gusev geldi fabrikaya. Kırk yaşlarında, kocaman dazlak kafalı, iğne gözlü bir adamdı. Fabrika parti örgütü sekreterini üç saat süreyle azarladı: Hani nerde kadroların politik eğitimi? Sonra Nikolay Stepanoviç'i payladı: "İşte kulübünüz ahıra benziyor." Ünite ve işliklerde dolaştı uzun süre, tecrübeli işçilerin yanına tecrübesizlerin konulmasının daha iyi olacağını, böylece bilgi ve görgü aktarımının sağlanacağını söyledi, ihtiyar Yaşinski'yi kutladı. Bütün bunlar Krants'ın öyle hoşuna gitti ki, Gusev'e mibzerini göstermeye karar verdi. Gusev mibzer modelinin önünde iki saat oturdu, Krants'ın açıklamalarını dinledi, sonunda: "İyi fikir," dedi. "Yalnız mahmuzun pimi hareketli olmalı; bakın, böyle... O zaman değişik derinliklerde dikim yapma olanaklı olabilir. Çam ağacı ıhlamura benzemez, ıhlamur da melez ağacına... Her ağacın bir özelliği vardır." Krants hayretler içindeydi: Bölge sekreteri yalnızca orman dikiminden değil, mekanikten de anlıyordu: Mahmuzun dalış derinliğinin nasıl değiştirilebileceğini bir anda buluvermişti:

— Nasıl buldunuz bunu? Makine öğrenimi mi gördünüz?

— Bölgem çok büyük, her gün bir şeyler öğreniyorum.

Krants mibzerin eksikliğini giderdi, projeyi geniş bir açıklama yazısıyla birlikte Moskova'ya gönderdi ve Gusev'in öğüdüne uyarak, ilkbahar dikimi sırasında modeli bir fidanlıkta denemeye karar verdi. Koşarev, Krants'a başarı dilerken düşünüyordu: Yine de benim konuşmadığım iyi oldu. Gusev

bile hemen bir eksiklik bulduktan sonra, Moskova'daki uzmanların neler söyleyeceğini düşünmek zor değil... Bizim Çalgıcı partiyi kaybetti.

Ilık, çınlamalı yağmurlarıyla mayıs ayı geldi ve Krants'ın başından iki önemli olay geçti. Bunlardan ilkini o da sabırsızlıkla bekliyordu: Sovhoz 816, on dört hektarlık bir orman fidanlığını onun mibzeriyle dikmişti. Glazkov "Bekleyelim bakalım hele," diyordu, "sürgünleri görelim." Derinlik doğruydu. Dört-beş santimetre... Yoklama sırasında miktarların da doğru olduğu ortaya çıktı.

Öteki olaysa Krants için beklenmedikti. Sovhoz'un hemen yakınında bulunan Pestruşkino köyüne gitmişti. Ormancılığa ilgi duyuyordu, ama sovhozda bu konuda kitap yoktu; Glazkov, köydeki okulda aradığı gibi bir kitap bulunduğunu söylemişti. Akşam oluyordu Krants köye geldiğinde iki katlı, tuğla yapısıyla okul hemen ayırdediliyordu köy evlerinden. Krants kapıyı çaldı, seslendi, hiç kimse görünmedi. Şaşırarak kapının açık olduğunu fark etti sonra. Sınıflara şöylece bir göz attıktan sonra ikinci kata çıktı. Boş odada, pencerenin kenarında bir kız oturuyordu; yanık, esmer yüzünün çevresindeki saçları beyazmış gibi görünüyordu. Açık yeşil tarlalara saplamıştı gözlerini kız. Sonra birden çevresine bakındı, Krants'ı gördü ve bağırarak kaçtı.

Birkaç dakika sonra koşarak okulun bahçesinde Krants'a yetişen kız:

— Bağışlayın beni, dedi, davranışım çok aptalcaydı, ama dalmıştım, siz de korkuttunuz beni. Herhalde müdürü ya da yardımcısını arıyordunuz?

Büyük ruhsal heyecanlar sırasında kapıldığı küstahlıkla kıza bakan Krants:

— Hayır, sizi, dedi.

Şaşırmıştı kız:

— Beni mi? Ne istiyordunuz?..

Kaşlarını iyice yukarı kaldırdı Krants:

— Bilmiyorum.

Kız, Krants'ın yüzüne öfkeyle baktı ve gitti: Kızın döneceğini düşünen Krants uzun süre bahçede dolaştı. Ama dönmedi kız. Kitaplığa da bakan yaşlı matematik öğretmeni hanım geldi. Krants ondan kitabı aldıktan sonra utanarak, okulda kiminle karşılaştığını anlattı: Kızı alabildiğince alçakgönüllü göstermeye çalışıyordu:

— Ah, Vera Nikolayevna'yı diyorsunuz. Trabnikova'dır soyadı, okulumuzda ilk yılı bu daha, edebiyat dersleri verir. Kendisine iyi bir ev ayarlayamadığı için, direktörün izniyle...

Yol boyunca Vera'yı düşündü Krants. Yüzünü, gözlerinin ateşini, çevik sertliğini, ürkekliğini unutamıyordu kızın. "Yabani" dedi kendi kendine ve bu sözcük bir aşk itirafı gibi çınladı kulağında. Doğru evine gitti, çalıştı. Nikolay Stepanoviç'le tartıştı, Yaşinski'yle söyleşti, orman dikimine dair kitabı okudu ve sanki deminden beri yapageldiği hep o değilmiş gibi Vera'yı düşündü. Fidanlığa dikilen çekirdeklerin gövermesini ve mibzerinin aklanmasını bekliyordu. On güne kadar sovhoza yeniden gidecekti. Ve elbette Pestruşkino'ya da uğrayacaktı, kitabı geri vermesi gerekirdi. Vera'yla karşılaşmayı ummuyordu, ama asıl beklediği de buydu.

38

Nina Georgiyevna'ya niçin Sergey'e benzemeye başlamış gibi geliyordu Vassia? Kendini avutmak, büyük kaybının dayanılmaz acısını hafifletmek mi istiyordu? Ya da belki de Sergey'in ölümünden sonra küçük oğlunu daha dikkatle gözlemlemiş ve onda gizli kalmış birtakım çizgiler bulmuştu. Nataşa da Vassia'da birtakım değişmeler buluyor, belki de, diyordu kendi kendine, bir şeyler olmuştur ona? İlk tanıştıklarında Vassia, sakinliğiyle şaşırtmıştı onu. Vassia'nın neşe dolu, tertemiz bir gülüşü vardı ve Nataşa gülümseyerek, "Eh, bay mırnav, gül bakalım," derdi. Şimdiyse sık sık parlayıveriyordu Vassia, sanki sözünü tamamlayamayacağından korkar gibi çabuk çabuk konuşuyor, sonra birden bire susuveriyordu. Bazen annesine ve Nataşa'ya açılır, birçok şeyi anlamadığını söylerdi; böyle anlarda yüzünde, tutkularını gizleyen, sıkılgan, hafif bir gülümseyiş belirirdi; ve her şeyden çok da bu gülüş Nina Georgiyevna'ya Sergey'i anımsatıyordu.

Nataşa orman istasyonuna gitmezden önce iki hafta geçirdi Vassia'yla ve onda daha önce hiç görmediği ateşliliğe şaştı kaldı, ilk kez, hiç utanmadan aşk sözleri söylüyordu Vassia; kah taşkın bir sevinçle, kah acılı bir üzüntüyle işinden söz ediyordu; anlattıklarında Minsk'in bulvarları, hayat yollarıyla, savaş yıllarının anıları, geleceğe ilişkin düşüncelerle karışıyor, yeni kentlerin doğuşundan, insanın duygularındaki derin değişmelerden, taşa, çöle, yığınların bilincine nasıl yeniden hayat verileceğinden söz ediyordu. Nataşa onun sesinde sürekli bir endişeyi duyuyordu. Vassia durmadan kendi kendisinin sözünü kesiyor, hafifçe gülümseyerek, "Ah bir yapabilseydim!.. diyordu. Nataşa, "neyi?" diye sorduğunda, sanki yatışmış gibi neşeyle yanıtlıyordu: "Her şeyi. Vassia'yı büyütmek. Orman yetiştirmek. Minsk'in kuruluşunu tamamlamak…"

Bir gün Nataşa okuduğu gazeteyi katlarken:

— Vassia, ne düşünüyor bunlar? diye sordu.

Vassia gülümsedi:

— Medyum değilim ki ben Truman'ın ne düşündüğünü bileyim. Eğer bir şeyler düşünüyorsa, bunlar herhalde iyi şeyler değil. Anımsıyor musun

Nataşa, hani ilk tanıştığımız gün sirkte saatini çaldıran bir hipnotizmacıdan söz etmiştim. Gülmüştün sen ve hemen anlamıştım senin ne olağanüstü bir kız olduğunu... İşte şimdi de ben şaşırdım kaldım... Onların ne düşündüğünü soruyorsun bana? Besbelli, bizi yok etmeyi... Ancak onlar bunu ta ne zamandır düşünüyorlardı, otuz yıl öncesinden beri... ancak bir şey yapamıyorlardı, çünkü kolları kısa geliyordu. Beni üzen şey başka: Daha o kadar çok şey yapmalıyız ki! Bazen öfkeye kapılıyorum, neden bir gün topu topu yirmi dört saat diye! İnsanlar böylesine bir yaşayışı hiç tatmadılar herhalde: Yüzyıllar boyunca yapılanı on yılda yapmak. Başka türlüsü de olmazdı zaten: Eğer biz eksikleri tamamlamazsak her şey dağılıp dökülür. Bir düşünsene, atom enerjisi ile neler yapılabilir, ve onlar ne yapıyorlar! Bizi bir yana bırak, kendi aralarında bile kapışsalar her şey yok olurdu. Hayatı, yaşamayı kurtarmamız gerek bizim ve de elimizi çabuk tutmamız...

Sustu Vassia ve öylece oturdu. Hava kararıyordu. Birden yerinden kalkıp Nataşa'ya doğru yürüdü, kucakladı, öpmeye başladı:

— Biz ikimiz de gerçek anlamda daha hiçbir şey görmedik ki Nataşa'cığım. O kısa geceyi anımsıyor musun? Hayat da öyle kısa işte, aşkın ölçülerince değil büyüklüğü...

— Vassia, benden bir şeyler gizlemiyorsun ya?

Vassia biraz düşündü:

— Herhalde hayır. Niye sordun?

— Bazen çok korkuyorum... Annem doğru söylüyor, birtakım değişiklikler var sende.

Vassia gülümsedi:

— İşin aslı ne biliyor musun Nataşa, büyüdüm ben, hepsi bu. Biraz gecikmeyle oldu gerçi, ama büyüdüm. Savaştan önce çocuktuk biz. Gerçi o zaman yaşlandığımı düşünüyordum, yirmi yedi yaşındaydım. Ama anlaşılan geri kalmışım, her şey bana fakültedeyken yaptığımız projeler gibi apaçık görünüyordu. Savaşta çok şey görebilme olanağımız oldu. Ne var ki düşünmeye zaman yoktu. Annem benim eskiden çok sakin olduğumu söylüyor. Oysa ben o zaman daha insan görmemişim... Öyle bir yumak ki

bu... anlaşılmazlık da işte burada: Yaşı ilerledikçe daha ağırbaşlı olacağı kabul ediliyor insanın, oysa ben otuz altı yaşındayım ve bir çocuk gibi içim içime sığmıyor...

— Hayır Vassia, çocukluk değil bu. Tersine... Çok iyi anlıyorum bu duyguyu. Gençlik sona erdi, hepsi bu. Şimdi biz seninle ilkbaharı değil, yakıcı yazı yaşıyoruz; kavurucu...

Nataşa'dan bir şey gizlemiyordu Vassia. Geçen güz, çalışmanın kendisi için nasıl hem ilginç, hem de zor olduğunu anlatmıştı: Geceleri projelerin başında, gündüzleri, inşaatların başındaydı; bir işi planlarla, öbür işi insanlarlaydı; bir sıtma çırpınışı içinde yaşıyordu sürekli: Ya Zuyev'e sövüyordun, ya Odinstsov'a koşman gerekiyordu, Savelyev birtakım ahmaklıklar yapıyor, Yerşov yapının ne zaman teslim edileceğini soruyordu; oysa kuru sıvalar daha teslim edilmemişti, radyatörlerin numaraları birbirini tutmuyor, iki katlı evlerin projeleri sürüncemede bırakılıyordu... Yaşayışı buydu onun.

Aydınlık bir mayıs akşamı, yorucu bir günden sonra, uzun uzun Minsk'i seyretti yukarıdan. Her yapıyı, her boş arsayı tanırdı; ama şimdi, boş alanlar, taşmış bir nehir gibi akan Sovyet Caddesi, eğri-büğrü tahta evlerden kocaman yapılarıyla ayrılan ırmağın öte yakasındaki mahalleler ona alışılmadık, yabanıl geliyordu. Savaştan önce rekonstruksiyon plan atölyesinde çalışmıştı. İşte şurada halka yapan demiryolları olacaktı... Artık olmayan, bombalanmış, yakılmış, yıkılmış yapıları görüyordu Vassia. İşte şurada, Molotov'un konuşmasını duymalarından bir saat önce Nataşa'ya gösterdiği evler vardı... Partizan birliği Minsk'e girdiğinde Vassia yıkıntılarını görmüştü.

Savaş bitmiş, onlar da yeniden çalışmaya, tartışmaya, projeler çizmeye başlamışlardı. Yeni plan doğmuştu. Kentin dış yüzü yavaş yavaş ortaya çıkıyordu; gerçi daha tamam olmaktan uzaktı ama, yine de bir maket değildi bu, sokaklar gerçekti, insanlar gidip geliyorlardı.

Savaştan önce Vassia'nın inşaatla ilgili düşünceleri soyuttu: Bazen çalışkan bir öğrenci, bazen bir düşsever gibi düşünürdü. Gerçi o zamanlar da gerçeğin hesaba katılması gerektiğini biliyordu. Nataşa'ya eğer elinde iyi malzeme yoksa biçimde diretmenin doğru olmayacağını açıklıyordu. Ama işe ilişkin düşünceleri, Fomin'in on iki metrekarede karısı, üç çocuğu ve

kaynanasıyla birlikte yaşadığı, evlenen ve bir tek odalı olsun bir yeri olmayan Golovka'nın kıvır kıvır kıvrandığı gerçekleriyle bağdaşamıyordu: İnsanlar yaşamak istiyorlardı, şimdi istedikleri gibi tıpkı. Öte yandan düşlerinden de ayrılmıyordu, geleceğin ışık dolu, yeşil dolu kentlerini görürdü sık sık.

Ama şimdi hayatın bir proje olmadığını çok iyi biliyordu. Kuşkusuz birtakım kuruluşlarla mücadele etmek gerekiyordu: Bunlar, nerede ve nasıl yapılırsa yapılsın, yeter ki çabuk olsun düşüncesindeydiler. Üzülür, acı çekerdi Vassia: İnsanların yazgılarıydı önlerinde duran: Bodrumlara, barakalara sıkışmış insanlar ve Minsk'in yazgısı ("Minsk" sözcüğünü özel bir okşama ve sevecenlikle söylerdi; çalışmaya burada başlamış, Nataşa'yla her şeye burada karar vermiş, partizan birliğinin başı olarak Binbaşı Schiltes'in atı üzerinde kente girerek zaferi burada görmüştü.) Sofonov ödün verip teslim olmaya hazırdı: "Böyle adamlarla bir işe girişilmez. Kendilerince birtakım nedenleri var adamların, sonra kimlerin onları onayladıklarını da biliyorsun. Takışmamak için..." Vassia yılmıyordu: Kentin kaderiydi söz konusu olan; planı savunuyordu. Bazen genişliyor, bazen daralıyordu plan, eski barakalar, geçen yüzyılın yıkılması gereken evleri de plan içine alınıyordu bazen. İşte şurada birkaç tanesi hâlâ duruyordu... "Neden göz yumuyorsunuz bunlara?" diye sorduklarında gülümserdi Vassia. İnsanlar yaşamak için acele ediyorlardı, oysa bu bir sergi değildi, gerçek bir kentti.

Vassia hâlâ Minsk'i seyrediyordu, ama bu kez mimari değildi düşündüğü; yaşamı, karmaşmış, dolaşıklaşmış hayatı düşünüyordu. Gerçi işi hesaplara dayanan bir işti: Esini, heyecanları pergelle kontrol etmek, düşleri, olanaklara uygun hale getirmek gerekti. Bu bir sızlanma değil, hatta tam tersine, önünde formüller yerine, üstünlükleri, zayıflıkları, tartışmalı beğenileri, tartışmasız hayat haklarıyla insanın bulunduğu gerçek bir işti. Partizan birliğinin nasıl oluştuğunu anımsadı: Dün, korkudan yürekleri ağızlarında izbelerine saklanan adamlar, sanki eğikmişler de doğrulmuşlar gibi birer kahraman olmuşlardı: Bu böyle olmayacak, şu kötü olmuş diye sövüyorlar, sonra gık demeden ölüme gidiyorlardı.

Yüce düşünceler eskiden de vardı, ama onlar ya kitap raflarına yatırılmışlar, ya da müzelere kilitlenmişlerdi; filozofların, şairlerin malı sayılmışlardı hep; oysa hayat öylece karanlık, uykulu, karmakarışık akıp

gidiyordu çevrede. Stalin'i düşündü Vassia: Nasıl da biliyor insanları! Tutkularının alaşımını, en içini biliyor, tanıyor! Böyle bir devlet inşa edebilmesinin nedeni de bu zaten... Onunla korkmazsın, – bu çok önemli. Yüz milyonlarca yüreğin içinden geçer gibi sanki ve o konuşurken insanlar şaşıp kalıyorlar; benim düşüncelerimi de dile getirdi... Herhalde Pekin'de de Paris'te de böyle düşünüyor insanlar. O yalnız değil– yukarlarda bir yerde... ama hayır, aramızda o bizim, Çetverikov'la plan çiziyor, Yakuşko ile duvar örüyor, şu anda yanımızda duruyor ve hayatı düşünüyor. Herhalde hayatı çok düşünüyor, gücü burada onun.

Yapımı tamamlandıktan sonra Minsk'i seyretmek ne güzel olur kimbilir! Az şey yapıldı henüz, elimizi çabuk tutmamız gerekiyor... Niye Sergey öldü de ben sağ kaldım bilmem ki! Eşitsizlik bu, o benden çok daha iyiydi. Ne çok insan yitip gitti, ve hepsi de ne olağanüstü kişilerdi! Avanesyan, Nataşa Golovinskaya, Şumov, Ovseyenko, İvan... Sofonov geçenlerde yitiklerimizi anımsamamamız gerektiğini, bunun insanı "zayıflattığını" söylüyordu. Doğru değil, mezarlar insanı heyecanlandırıyor, insandan bir şeyler istiyorlar, utandırıyorlar. Ben şimdi yalnızca kendim için değil, onlar için de çalışmalıyım. Eğer biz dalar, kendimizden geçer, konfora alışırsak, onlar bize güç verirler. Ama acaba ben, Avanesyan'ın uğruna öldüğü şeye gerekenleri gereğince verebildim mi? O zamanlar ant içmiştim Avanesyan'a. Evet, şimdi barıştayız, ama andım hâlâ geçerli...

İşte benim oturduğum ev, Nataşa'nın da geldiği... Küçük kent bahçesini de yıkmışlar şimdi, ıhlamurları, gencecik ıhlamurları kesmişler. İyi bir kış geçirdi ıhlamurcuklar, yeşillenmekteler şimdi... Nataşa çok uzaklarda. Ama, belki de burada, hemen yanıbaşımda. Aşkın kanatlarının olduğu doğru. Kader bizi durmadan birbirimizden ayırıyor... ve ayıramıyor. Nataşa ilkbaharın geciktiğini söylemişti. Doğru herhalde... Ama nasıl da fırtınalı bir yazımız olacak! Olağanüstü bir mutluluk bu, böyle yaşamak: Yapımı tamamlanmamış bir kentte, yapımı tamamlanmamış bir dünyada yaşamadan durmak, birazcık olsun yaşamadan, hep çalışmak ama... Yarım kalmış hayatların gerisinde savaş, acı ve zafer... Ama bu yaşadığımız bir ara dönem olsa gerek... Peki ileride ne var? Bilmiyorum. Bildiğim, hayat...

Daldığı düşüncelerden Savçenko ayırdı:

— Vasili Petroviç, Odintsov'a kadar bir gitmemiz gerek, sıva işinin bir türlü altından kalkamıyorlar, planı bozuyoruz gibime geliyor…

Ertesi sabah Vassia, Odintsov'un yanına gitti ve kıyameti kopardı. Arada bir hafifçe başını sallayan Odintsov, "Tamam! Anlaşıldı" diyordu. Şişman meraklı, canlı gözleri olan bir adamdı Odintsov. Sırtında bir Kosovorotka[32] vardı. Vassia sözlerini bitirince:

— Tamam, dedi, anlaşıldı. Tersinden alırız bu kez. Yalnız siz de bulunun ki...

Telefon çaldı. Odintsov birkaç kez "anlaşıldı" dedikten sonra ahizeyi yerine koyarken Vassia'ya:

— Hikâye şu, dedi, yabancı bir gazeteci gelmiş bizim buraya. Güya Fransız, ama bir Amerikan ajansını temsil ediyor. Besbelli koyu bir... neyse, sizi istiyor bu adam. Biliyorum, başınızı kaşıyacak zamanınız yok, ikinci sırayı hemen teslim etmek gerekiyor, ama Yerşov Moskova'dan rica ettiler dedi, ne isterse gösterin, anlatın kendisine demişler. Şimdi siz bu adamla konuşacaksınız, ama şöyle biraz –Yerşov'un ricası– yumuşakça. İşte hikâye bu...

Vassia gülümsedi:

— Benden de ne diplomat olur ya! Almanya'dayken bir İngilizle, hani yürekten derler ya, işte öyle içten konuşmuştum. Adam çileden çıktı, öfkesinden bir lokma bile bir şey yemedi... Neyse, madem Yerşov ısrar ediyor, konuşalım bakalım...

Sablon, Krilov'la görüşmesinden sonra iç dengesini yitirmiş, yumuşar gibi olmuştu. Gerçekten de ziyaret ettiği bir kolhozda ve bir tekstil fabrikasında isteksizce birkaç soru sormuş ve hiçbir not almamıştı. De Chaumont'un telefon edip büyükelçiliğe çağırması da boşuna olmuştu: Sablon, hatta bahane uydurmaya bile gerek görmeden geri çevirmişti çağrıyı. Öteki gazetecilerle de görüşmez olmuştu; tek başına sokaklarda dolaşıyor, küçük restoranlarda ya da bira evlerinde oturup sevecen, ama yabancı, uzak, insanları izliyordu. Bazen de yarım litre votka ısmarlıyor, oturup tek başına içtikten sonra, düşüncelerinin karışıyor, kafasının bulanıyor olmasına seviniyordu; neredeydi şimdi, karısıyla birlikte küçük bir Bretonne evinde mi, Moskova'da mı, ya da, –yoksa– Şanghay'da mı? Nivelle'den bir telgraf almıştı, ajansın ilk yazıyı ne zaman alabileceğini soruyordu. "On güne kadar dönüyorum" diye yazdı Sablon, sonra kağıdı

avucunda buruşturup hiçbir şey yazmamaya karar verdi. Minsk'e gelmesinin nedeni de, dönüşünü geciktirmek idi. Uçakta yerine oturur oturmaz gördüğü her şey üzerinde düşünecekmiş ve daha çok şey görmek isteyecekmiş gibi geliyordu. Kıvırcık saçlı ve durmadan gülümseyen çevirmen kıza, Minsk'in yeniden nasıl kurulmakta olduğunu görmek istediğini söyledi. Bunun kendisi için gerekliden de öte zorunlu olduğuna inandırmıştı kendini ve bir hafta, izin verecekler mi vermeyecekler mi diye heyecanla bekledikten sonra Minsk havaalanına inince yüzünü buruşturdu: Niye geldim ben buraya? Bütün gün "Heruvim[33]" adını taktığı kızla kenti dolaştı: Her yerde yapım vardı, ellerinde ders kitapları, genç kızlar parklarda, bahçelerde oturuyorlardı, laleler tıpkı Fransa'nınkiler gibiydi, sokaklar insan doluydu ve restoranlarda garson köfteyi getirene kadar yarım saat beklemen gerekiyordu. Binlerce örneği olan bir kentti Minsk... Sablon'un not defterinde bir ad vardı: "Mimar Vlakhov. Sevecen doktorun damadı." Tiyatro ya da operaya gitmek, Beyaz Rusyalı yazarlarla görüşmek ya da tamamlanan evleri gezip görmek isteyip istemeyeceğini sorduklarında Sablon başını olumsuz anlamda salladı:

— Ben mimar Vlakhov'la görüşmek istiyorum.

Vassia konuğun yüzüne hiç bakmamaya çalışıyordu: Böylesi bir incelikmiş gibi geliyordu ona ve ilk on beş dakika hatta kiminle konuşmakta olduğunu bile görmedi. Fransıza, yeniden yapım planlarının ana çizgilerini açıklıyordu. Sablon'unsa dinlediği yoktu pek: Şehircilik sorunlarına oldum olası ilgi duymazdı; bu bakımdan dikkatle Rusun yüzüne bakıyordu. Anlatırkenki kendinden geçişini izlemek oldukça eğlenceliydi. İyi bir delikanlıydı besbelli...

— Bura doğumlusunuz herhalde siz? Özkentiniz olduğu hemen anlaşılıyor buranın.

Vassia gülümsedi:

— Hayır, Paris'te doğdum ben. Devrimden önce orada yaşarlarmış anam, babam. Tabii Fransa'yı hiç anımsamıyorum: Ben dört yaşındaymışım Moskova'ya getirdiklerinde beni. Dilinizi annem öğretti bana, hâlâ Fransızca öğretmenliği yapar kendisi... Minsk'e gelince, gerçekten severim burayı.

Yeniden yapım işlerini anlatmaya döndü Vassia: Üç beş yıla kadar tanınmayacak hale gelecekti Minsk.

— Söyler misiniz, dedi Sablon yeniden onun sözünü keserek, savaş sırasında neredeydiniz siz? Cephede mi, yoksa geri birliklerde mi?

— Gerideydim... Almanların yanında. Burada, hemen Minsk yakınlarında bir çembere düştüm. Partizan kolundaydım...

— Desenize yoldaşız biz sizinle. Ben de Direniş Hareketi'ndeydim. Bir yeraltı gazetesi çıkarırdı bizim grup, iki tane de köprü uçurduk... Sonra tutuklandım, Auschwitz'e götürdüler.

Vassia, Sablon'a baktı: Şişman, kıllı, gözleri akıllı ama kederle bakan bir adamdı karşısında oturan; Nina Georgiyevna'nın odasında asılı Balzac'ın portresine benziyordu.

Fransız partizanlarının nasıl savaştıklarını sordu Vassia. Sablon istekle anlatmaya başladı, sonra birden donuklaştı ve sustu.

— Şimdi sizde partizanlara hiç saygı duyulmadığını okumuştum, dedi Vassia. Oysa Pétain'in bir ulusal kahraman ilan edilmediği kaldı.

— Abartılıyor bu biraz, diye mırıldandı Sablon. Söyler misiniz, eski savaş yoldaşlarınızla ilişkileriniz nasıl şimdi? Görüşüyor musunuz onlarla?

— Çoğu öldü. Bazılarıyla görüşüyoruz. Bir tarımcı Çelişçev vardı bizim kolda, nedense "Canavar Mişa" adını takmışlardı ona, çok iyi yürekliydi oysa. Geçenlerde buraya, Minsk'e geldi, bölgede çalışıyormuş, çok ilginçmiş işleri, yeni bir kültür benimsetme çalışması... Bir Liya Kogan vardı, Minskli... geçen yıl pedagoji enstitüsünü bitirdi, öğretmenlik yapıyor şimdi. İvan Şelega'yı hemen her gün görüyorum; burada bina yapıyor. Yakın dostumdur kendisi. Olağanüstü bir insan; isterseniz göstereyim size onu. Yeni bir yöntem buldu: Eskiden iki ya da üç vardiya çalışırdık; beş vardiya çalışmamızı önerdi İvan. Şimdi saatte iki bin tuğla koyuyoruz...

Sablon'un tepesi attı:

— Ben size tuğlaları sormuyorum. Onlarla politikadan konuşur musunuz?

— Hayır. Biz birlikte savaştık, birlikte çalışıyoruz...

— Yani politikayla hiç ilgilenmediğinizi mi söylemek istiyorsunuz?

— Niçin? Minsk'i yeniden yapmak, bu da bir politikadır, hem de büyük bir politika.

— Bilmiyorum imrenmeli miyim size, kıskanmalı mıyım? Belki sizden daha aşağıyız biz, belki de daha yüksek, ama şu var ki, bu konuya yaklaşımımız çok başka bizim. Bir arkadaşım var Direnişten, komünist. Yeraltı gazetesini birlikte çıkarırdık. Bir süre önce tartıştık biz bununla. Ben Fransa'yı seviyorum diyor, oysa Fransız değil bana kalırsa: Düşündüğü tek bir şey var, sizinle uygun adım gitmek.

— Bizimle uygun adım gitmek Fransız olmamak mı demektir yani sizce?

Tartışmak istemiyordu Sablon'un canı, ama birden Rusya'ya neden geldiğini anımsadı. Bir Rusu karşısına almayı ve onunla açık açık konuşarak "demir perde"nin ardında neyi gizlediklerini anlamayı düşlemişti. Doktor eski kuşaktan bir adamdı, bu mimar ise Sovyet döneminde yetişmişti, üstelik Fransızca da biliyordu, çevirmensiz konuşabilirdi onunla. Ve Sablon Rus'u, Minsk'in yeni planından değil, en önemli konudan –bir savaşa hazırlanıyorlar mıydı– söz etmeye zorlamaya başladı. Ona Bannelier'nin kanıtlarından, gazetelerdeki saldırılardan söz etti.

— Bu benim Rusya'da ilk günüm değil, çok şey görecek zamanım oldu. Bir kez çok kibirlisiniz siz, her şeyi Rusların bulduğunu, Rusların geliştirdiğini söylüyorsunuz. Bir mimarsınız siz, bilmiyorum, Eyfel Kulesi'ni kimin kurduğunu sorsam ne yanıt verirsiniz bana: Eyfel mi yoksa İvanov mu?

Vassia gülümsedi:

— Eyfel. Bu, ilk sosyalist devleti Rusların kurduğu kadar tartışmasız bir şey.

— Kurduğunuz yapının üstünlüğünden emin misiniz gerçekten?

— Tabii.

— Ve bu her yerde kurulsun istiyorsunuz?

— Evet.

— O zaman Amerikalılar haklı. Siz tüm dünyayı kendi yaşayış biçiminize zorluyorsunuz.

— Hayır, biz ötekilerin bizim örneğimizi izleyecekleri görüşündeyiz. Esinlendirmek, coşku vermek başka şey, zorla almak, zorla yaptırmak başka şey. Atom bombasını fırlatırım diye göz dağı veren kim?

— Neden hep atom bombasından söz ediyorsunuz? Dünyanın en güçlü ordusu sizde, isterseniz iki haftada Paris'i alabilirsiniz. Biz Fransızlar, atom bombasının bizim bağımsızlığımızı koruduğu inancındayız.

Vassia, Yarşov'un ricasını da, bu çağrılmamış konuktan bir an önce kurtulmak niyetini de unuttu:

— Az önce siz kendiniz Direnişten bir arkadaşınızla komünist olduğu ve atom bombasının bir nimet olduğuna inanmadığı için artık görüşmediğinizi söylediniz. Demek ki bütün Fransızlar aynı düşüncede değil. Herhalde l'Humanité'nin de muhabirleri vardır. Sizse, eğer yanılmıyorsam bir Amerikan ajansı için çalışıyordunuz. Ben partizan kolundayken "Doriot" lejyonundan Fransızlarla çarpışmıştık. Alman üniformaları içindeydiler ve kollarında Fransız kokartları vardı. Köylüleri soyup soğana çevirmişlerdi... Onlar da kendilerini gerçek Fransız diye tanıtıyorlardı. Fransa'nın güneyinde bulunduğunuzu ve orada yalnızca Almanların değil Pétaincilerin de canınıza okuduğunu söylemiştiniz. Şimdi de belki Pétain'i Thorez'den daha yakın buluyorsunuzdur kendinize. Biriyle bozuşunca insan ötekiyle barışıyor değil mi? Bizim partizan kolunda bir Fransız vardı, Parisli, Carné'ydi adı. Savaştan önce "Gnome et Rhone" fabrikasında çalışırmış. Almanlar gelince onlara çalışmamak için kaçmış. Eğer sizin Fransanızda onu hain ilan ederlerse hiç şaşmam: Çünkü o Truman'a bağlılık yeminiyle kendini teslim etmek için savaşmamıştı faşistlerle...

Sablon gözlerini yumdu: Etli, kalın göz kapakları Lelyak rengindeydi. Dinlemiyordu artık Rusu. Nivelle'in uzun, soluk yüzü geldi gözünün önüne nedense, yapmacıktan sokulgan sesi, uzun parmaklı elleri geldi ve kendinden geçer gibi oldu. Birden portföyünden bir fotoğraf çıkardı. Elinde tenis raketiyle bir kız...

— Kızımdır bu benim, on dört yaşında... En korkuncu da onun başına neler geleceğini bilmemem. Eğer tartışmak istiyorsa insanlar, dilediklerince tartışsınlar, ama savaşmak... hayır... Evli misiniz siz?

— Evliyim. Bir oğlum var, yedi yaşında. Ve sorun burada işte, ben onu neyin beklediğini biliyorum; Sovyet toprağında yaşayacak o.

Sablon öfkeyle izmaritini fırlattı:

— Zaten siz Ruslar hemen her şeyi biliyorsunuz... Aileniz de herhalde sizinle birliktedir?

— Hayır. Karım tarımcıdır. Saratov bölgesinde orman koruma istasyonunda çalışıyor.

Sablon dikkatle baktı Rusa. Demek onlarda da aile hayatı pek düzgün değildi... İlginç, acaba o mu karısını bıraktı, yoksa karısı mı onu?

— Bu hiç şüphe yok tatsız bir durum, dedi Vassia. Ama ben Minsk'ten ayrılamam, siz de gördünüz ne çok işimiz olduğunu. Öte yandan karımın da işi çok ilginç. Okumuşsunuzdur herhalde orman dikimi konusunda?

Sablon yeniden baktı Rusa ve duyulur duyulmaz mırıldandı:

— Çok tuhaf insanlarsınız siz. Evet, çok tuhaf...

— Ama biz savaşmak istemiyoruz...

Sablon ayağa kalktı:

— Biliyorum, şimdi siz Amerikalıların üsleri olduğunu, Vişinski'nin silahsızlanma önerisinde bulunduğunu, Paris'te sizinkilerin kongresi olduğunu söyleyeceksiniz… Bütün bunlar böyle olabilir de olmayabilir de... Bunlar üzerinde tartışılabilir. Ama savaşmak... hayır!

Fotoğrafı cebine soktu ve iri, geniş elini Rusa uzattı. Öylesine şaşkın, öylesine kederli bir hali vardı ki, Vassia ona acıdı ve konuşmalarındaki gerilimi yumuşatmak için:

— Adı ne kızınızın? dedi.

— Madlet, Mado...

Vassia belli belirsiz gülümsedi:

— Güzel bir ad... Şunu hiç unutmayın: Biz savaşmak istemiyoruz. Size iyi yolculuklar ve kızınıza bir Sovyet mimarından selamlar.

Ertesi gün Sablon Minsk'ten ayrıldı. Kompartımanda tek başınaydı ve hiçbir şey düşünmemeye çalışıyordu. Zırva bir romanı okumaya zorladı uzun süre kendini. Sonra Le Monde'un eski bir sayısındaki bir bilmeceyi çözmeye karar verdi. Daha sonra çay içti ve yol boyunca kaç tane makasçı kulübesi olduğunu saymaya girişti. Yol orman kıyısından geçiyordu. Arada bir görünüp yiten zayıf bir ışık göze çarpıyordu. Tren küçük bir istasyonda uzun süre durdu. Tek başına duran küçük bir evin aydınlık penceresine baktı Sablon. Kadının biri bebeğini yatırıyordu. Mimarı anımsadı. Bazen bunların da bizim gibi insanlar olduklarını düşünesi geliyor insanın, ama hayır, başka bir gezegenin insanı bunlar. Peki, Paris'in parklarında da kızlar böyle gülmez mi? Ama onlara bir iki kelime söylemeye kalk, hiçbirisi hiçbir şey anlamaz. Neden karısını ta Volga yörelerinde bir yerlere salmış bu Rus? Eğer bir Fransız olsaydı bunu yapan, anlardım: Ayrılmak istiyorlar besbelli derdim. Karısını anlatırken tıpkı bir tuğladan söz eder gibiydi. Bir şey anlayabilmek olanaksız. Ne çok ülke var yeryüzünde, ve hiçbiri de ötekine benzemiyor! Kongo'da, Çin'de, Meksika'da bulundum, hep ağzım bir karış açık gezdim buraları, ama böylesine anlaşılmaz bir ülke görmedim ömrümde. Oysa Paris şuradan topu topu on yaz saati uzaklıkta... Şu orman herhalde hiç tekin değildir, özellikle geceleri... Almanlar buralardaydılar işte bir zamanlar. Onları püskürtmeye başladıklarında adamların neler duymuş olabileceklerini şimdi anlıyorum. Bir yabancı için burada yapılabilecek hiçbir şey yok, İsviçre değil burası... Sınırlar, vizeler değil sorun olan: Bilinçler. Mimarla konuşurken aramızda gerçek bir demir perde vardı, bir de değil hatta, iki: Onunkisi ve benimkisi... Öte yandan nasıl da boş yere kaptırmışım kendimi Nivelle'e, önüsonu bir hain bu adam. Komünistler Bannelier'den de nefret ediyorlar ama, o hiç değilse Direniş Hareketi'nde bulunmuştu. Ama Bannelier de Nivelle'e saygı duyduğunu söylemişti. Bir keşmekeş ki, it izi at izine karışmış dediklerinden. Üzerine düşülürse elbette bir ayıklama yapılabilir, ama nedense bunu da benim canım istemiyor... Çok ahmakça bir hayat sürdüm; dünyanın yarısını karış karış dolaştım, kendini öldürme üzerine yazılar yazdım, ama en önemli şey üzerinde düşünemedim... neden gelmiştim ben bu Rusya'ya?.. Ajansın cehenneme kadar yolu var! İki satır bile yazmaya değmez. Quimperlé'ye

kadar uzanıp, ne gazete okumak, ne Truman'ın dün ne dediğini, yarın nerede seferberlik ilan edeceğini bilmemek en iyisi. Küçük bir bahçede sebze yetiştirmek de olabilir, karım nicedir ister dururdu, hiç değilse dürüst bir iş bu, havuç kimsenin canını acıtmaz, nohutla da kimseyi öldüremezsin... Mado'nun Paris'ten kaçması, sığınaklara büzülüp, kumandanlıklara gitmesi gerekecek mi, olacak mı bunlar?.. Ne çok ormanları var! Ve ne çok insanları!..

Can sıkıntısıyla esnedi Sablon. Saatine baktı. Daha erken, yatsam uyuyamam... şaşkın şaşkın çevresine bakındı ve yan kompartımana, çevirmen kızın yanına geçti:

— Kâğıt oynamasını bilir misiniz? Hayır mı? Eh, ne yapalım, o zaman Rusça öğretin bana. "Orman" nasıl deniyor Rusçada ? Ya "felaket?.."

Vassia, Nataşa'ya Fransızın ziyaretini yazdı: "Oldukça tuhaf bir adamdı. Moskova'da Dimitri Aleksiyeviç'le de görüşmüş, iki saat konuşmuşlar, bilmem ne konuştular bunca zaman. Tiksinç şeyler söyledi bana, ama yine de onun Odintsov'un dediği gibi "koyu" bir bilmem ne olduğunu sanmıyorum. Bana kızının fotoğrafını gösterdi ve onu nelerin beklediğini bilmediğini söyledi. Bende ona dedim ki" – Vassia kalemini kaldırdı ve hafifçe gülümseyerek son cümleyi dikkatle karaladı– "Birkaç güne ikinci partiyi de teslim edeceğiz, ama okul biraz gecikecek gibi: Sıva işi yüzünden, Vassia, senin meşecikler nasıllar? Yaz bana. Seni çok özlüyorum, kucaklamak istiyorum. Balım benim, yitirdiğim, bulduğum, sonsuz sevincim!"

39

Geçen sonbahar Olga Moskova'da geçirmişti iznini. Küçük bir Estonya kentinde hiç ayrılmamacasına yaşanılan iki yıldan sonra ise, Gorki sokaklarında dolaşıp, tiyatrolara gitmek, gençlik arkadaşlarını görmek, güzel giyinmek –kısacası– ve onun deyimiyle "kendini normale döndürmek" istemişti. Sonra, Nina Georgiyevna da hemen her mektubunda torununu çok özlediğini, Musenka ile birlikte gelmelerini yalvarırcasına istemişti. Bir ay çok çabuk geçmişti, ayrılırken Olga Sanat Tiyatrosu'na ancak bir kez uğrayabildiği, komisyoncu mağazalarının hepsini dolaşamadığı, hatta Kazakov'la bile görüşemediği için yakınıp duruyordu, Nina Georgiyevna torununa aşık gözlerle bakıyordu, bebekler almıştı ona, hayvanat bahçesine götürmüştü. Kızcağız, sessiz, anlayışlı ve Nina Georgiyevna'nın deyimiyle "korunmasız"dı. Bunu Olga'ya da söylediğinde, omuzlarını silkmişti: "Dört yaşında herkes korunmasızdır, Musya yine kendi kendine soyunabiliyor: Kendine yeter olmasını istiyorum ben onun."

Nina Georgiyevna hızla yaşlanmıştı son yıllarda. Kışın grip olduğunda, doktor, "Anlamıyorum" demişti, "kalbiniz bu haldeyken nasıl çalışabilirsiniz. Hiç değilse günün yarısını yatakta geçirmelisiniz." Nina Georgiyevna bundan kızına söz etmemişti ama Olga annesinin güçlükle yürüdüğünü fark etmişti. Yalvarmış, rica etmiş, ayak diremişti sonra: "Bırak şu okulu. Emekli maaşın ve Vassia ile benim göndereceklerimizle idare eder gidersin." Nina Georgiyevna kendini tutamamıştı: "Ben idare etmek değil yaşamak istiyorum Olga'cığım. Pek iyi biliyorsun ki okul benim için her şeydir. Beni bir malül gibi göstermeye çalışma, topu topu altmış üç yaşındayım. Aleksandra Petrovna altmış yedi yaşında ve benden daha çok dersi var." Olga annesini ikna edemeyeceğini anlayınca, Nina Georgiyevna'nın yaşantısını hafifletmek için Moskova'da bulunmasından yararlanmaya karar vererek, annesinin komşusu işçi kadınla bir anlaşma yaptı: Ona sıcak yorgan, bluz, yeni kahve takımı alması ve yemek hazırlaması için kadına her ay yüz ruble gönderecekti. Olga, Nina Georgiyevna'ya, Musya için duyduğu endişe ve özenli ilgiyi duyuyor, paylıyordu bazen onu: "Ne diye aldın bir bebek daha? Kızın dört tane bebeği varken gerekli miydi bu? Oysa şu şiltene bir bak, ne halde! Senin yaşında birisi yatabilir mi bunda?.."

Nina Georgiyevna boş yere çabalayıp durdu Olga'cığının mutlu olup olmadığını öğrenmek için. Kırk altıda Sinyakov terhis olmuş ve Moskova'ya gelmişti. İki hafta sonra Olga da kendine bir dinlenme izin belgesi bulunca bir yaşındaki Musenka'yı ninesine bırakıp Pyarna'ya gitmişlerdi. Sinyakov Estonya'da bir iş bulmuştu kendisine: Olga ise Moskova'ya dönmüş, eşyalarını toplayıp kızını aldıktan sonra kocasının yanına gitmişti. Sinyakov ciddi, dürüst bir adam izlenimi bırakmıştı Nina Georgiyevna'da. Ama damadıyla ne konuşabileceğini bilemiyordu Nina Georgiyevna: Konuşma konusu arıcılık oldu mu Sinyakov birden canlanıyordu; başka hiçbir şey ilgilendirmiyor gibiydi onu. Romanya'da, Çekoslovakya'da bulunmuştu, ama Nina Georgiyevna oralarda neler gördüğünü sorunca, Romenlerin küf ve çürükle iyi savaşmadıklarını, bu yüzden arıların çoğalmasının sağlıklı olmadığını, Çeklerin ise Tatrah'ta bal özü bol çayırlıkları olduğunu söylüyordu. Olga ona özenli bir ilgi gösteriyor, "çok iyidir kocam" diyordu, ama Nina Georgiyevna onun kocasını sevip sevmediğini anlayamamıştı. Şimdi de sakin dış görünüşünün altında müthiş bir acıyı gizlediğini görüyordu. Labazov'la olanlar yinelenmese bari, bu kez daha zor olurdu: Musya'cığı vardı Olga'nın bu kez...

Nina Georgiyevna kızını sorguya çektiğinde, Olga her şeyi anlattı, yalnız yüreğinin derinlerindeki gizlerinden hiç söz etmedi; can sıkıntısından yakındı, oturduğu daireyi övdü, saatlerce Estonya'nın temizliğini anlattı, pazarlarındaki düzenliliği, süt ve süt ürünlerindeki bolluğu övdü. Nina Georgiyevna onun sözünü kesti: "Sen nasılsın orada? Canın sıkılmıyor mu?" "Sıkılıyor" diye yanıtladı Olga annesini. "Pek tanıdığım yok, ilginç bir şey de yok. İşim çok fazla, hele şimdi sorumluluğu da olan bir iş vermeye hazırlanıyorlar bana. Ama yükselmek çok zor orada. Grigori'nin öyle bir işi var ki, birtakım deliklerin önünde saatlerce oturmak zorunda. Düşünebiliyor musun, yazları hemen hemen hiç göremiyorum onu, hep bölgede oluyor. Gerçi ilginç bir iş bulabilirim kendime Moskova'da; ama burada da ona göre bir iş yok, onun orada, benim burada oturmamızsa pek akıllıca bir iş değil, üstelik Musya'nın babasını yanında görmesi iyi bir şey. Kısır bir döngü senin anlayacağın. Yakındığımı sanma. Kısacası, hoşnutum bile diyebilirim durumumdan. Beterin beteri var, Nadya Korabelnikova Sahalin'e gitti... Arada bir Tallin'e gidiyorum, Rus tiyatrosu var orada, Grigori Estonca konuşmayı öğrendi, büyük bir başarı bu, yalnızca sesli

harflerden oluşan sözcükler var Estoncada... Bir kulübümüz var, film gösteriliyor, bazen dans ediyoruz. Hayranlarım bile var; bir mühendis ve bölge savcısı, her ikisi de oldukça kültürlü..." Nina Georgiyevna Olga'ya baktı. Güzelleşmişti Olga, gözleri canlanmıştı. Kuşkusuz sevebilirdi... Ama kocasını seviyordu o... Kızının saatlerce giysilerden konuşabilmesi de şaşırtmıştı Nina Georgiyevna'yı. Emprime, kloş, jorjet, etol... Olga tatlı bir gülümsemeyle; "Korkunç bir giysi düşkünüyüm anneciğim" diye itiraf etti. "Ama bu o kadar kötü mü? Şefime sor istersen, sana nasıl çalıştığımı söyleyecektir. Kırk altıda Piskovlu kolhozcular gelmişti bizim oraya, açıklayıcı bir kampanya yürütmek gerekiyordu, bana verdiler bu görevi. Üstesinden geldim. Sence genç bir kadın dış görünüşüne dikkat etmemeli mi yani?" "Tabii etmeli Olga'cığım" dedi Nina Georgiyevna. Hiç anlamıyorum onu, diye içinden sürdürdü düşüncesini sonra, doğrudan doğruya bir ceza bu: Öz kızım, ama benim için bir giz, bir bilmece... Biliyorum gerçek bir insan, ama yine de anlayamıyorum onu.

Olga'nın ayrılışından bir gün önce Vassia geldi. Nina Georgiyevna aile üyelerinin hepsini bir araya toplayan bir yemek verdi. Olga neşeliydi, gülünç bir dille iş arkadaşlarını anlatıyordu. Vassia ve Nataşa uzun ayrılıklardan sonra buluştular mı birer aşık olurlardı ve Olga, "Anlaşılan güvercin gibi kuğurdamasını da biliyorsun..." diye kardeşine takılırdı. Nina Georgiyevna yemek boyunca gülümsedi durdu ama hep ağlamak istiyordu. Gece boyunca hep Sergey'i düşünmüştü nedense.

Ertesi gün Olga'yı uğurladılar. İstasyondan dönerken Nina Georgiyevna, "Nasıl buluyorsun Olga'cığımı?" diye sordu oğluna. Vassia gülümsedi: "Bir çiçek gibi. Üstelik de becerikli... Böyle bir sekreterim olsun isterdim." Nina Georgiyevna kendini tutamadı: "Ya böyle bir karın?" Vassia düşünceye daldı ve karşılık vermedi annesinin sorusuna.

Olga'nın içi içine sığmıyordu evine döndüğünde: Moskova onu heyecanlandırmış; öğrencilik yıllarını, yaramazlıklarını, düşlerini anımsamasına neden olmuştu. Tertemiz, sessiz küçük kenti, arılarının kışı iyi geçirmeleri için çabalayan kocasını, öfkeli, yılan dilli şefini görünce tüm neşesi kaçtı. Ne olursa olsun zor burada, bu koşullar altında yaşamak. Musya büyük bir destek bana elbette. Grigori iyi bir insan; sitem edebileceğim, kınayacağım bir şeyi yok, kaç yıllık beraberliğimiz var, olay denebilecek hiçbir şey yaratmadı. İşimdense hele hiç yakınamam.

Girişimde bulunmak; karar vermek olanakları sağlanmış, gerekli bir şeyler yaptığını hissediyorsun. Ama canın sıkılıyor, bunalıyorsun... Olga her şeye rağmen kendini çabuk toparladı, her zamanki gibi işine neşeyle gitti, kocasını armağanlarla sevindirdi. Hamarat bir kadındı Olga, Sinyakov bölgeden her dönüşünde iyi bir yemek, sıcak su, tertemiz çamaşırlar bulurdu. Arkadaşlarına olağanüstü bir karısı olduğunu söyler, Olga'ya ise "Sen benim perimsin." derdi.

İçine kapanık bir kadındı Olga, annesine hiçbir zaman açılmamıştı; birtakım gizlerini açmak istediği zaman bile, Nina Georgiyevna'yı acıdan kıvrandıran soruya yanıt veremezdi. Kendisi de bilmiyordu ki Sinyakov'u sevip sevmediğini. Genç kızken birkaç kez aşık olmuş, Sokolnik'te ya da karanlık merdivenlerde delikanlılarla öpüşmüştü: Aradan bir hafta bile geçmeden nasıl olup da Mişa'yı ya da Şuvalov'u beğendiğine şaşıp kalırdı oysa. Labazov inatçı bir adamdı, ve Olga, ("çocuk değilim artık, biz yaştaki kişilerin de huy uyuşmazlığı sorunu olacak değil ya... hem Semyon iyi bir koca olabilir") razı olmuştu evlenmeye Semyon'la. Nina Georgiyevna'nın sözünü ettiği aşk ona fazla kitabi ve romantik geliyordu: Annem hep bulutların üzerindedir zaten... Küçük, tiksinç bir adam olduğunu anlayınca Labazov'u terketti Olga. Kuybişev'de yaralı bir teğmenle tanıştı; yalnızdı teğmen, utangaçtı, Olga'ya aşık olmuştu. Her gün onun coşkuyla bakan, utangaç gözlerini görüyordu Olga. Sevecendi ona karşı, kendisini sevindiren bir kişiye karşı ne kadar sevecen olabilirse o kadar sevecendi; ben de buldum işte sevebileceğim bir adam. Mutluluktan gözleri ışıyordu Sinyakov'un, hatta dış görünüşü bile değişmişti. Sırtındaki o hafif kamburluk yok olmuş, gözleri canlanmıştı. Olup bitenler inanılmaz gibi geliyordu ona. Yolda Olga'yla yürürlerken herkes karısına bakıyor. Sonra alıştı Olga'ya ve onun da kendisini sevmesini doğal bulmaya başladı. Kendini şanslı sayıyordu: Karısı güzeldi, zekiydi, hamarattı, demek ki gönlü rahat olarak işine koyulabilirdi. Severdi işini, her cins arının huyunu bilir, bu konuda yeni yayınları izler ve arıcılık deneme istasyonunda işleri öylesine yoluna kordu ki, başka cumhuriyetlerin arıcıları ona danışmaya gelirlerdi. Dünyası işiyle sınırlıydı ve bu bakımdan Olga gelip de ağaçlar içinde en çok akçaağacı sevdiğini söyledi mi şaşar kalırdı: Ihlamurdan başka bir ağaç yoktu onun için besbelli. Elmacık kemikleri çıkık geniş yüzünde hafif miyop gözleri temiz temiz bakardı; kosovorotka giyer,

dinlenirken de ya Musya'ya kâğıttan anlar keser, ya da yerlere döke saça tütün sarar ve Olga'yı kızdırırdı.

Sinyakov'a alışmıştı Olga, bir koca tam da böyle olmalıymış gibi geliyordu ona. Ancak bazen yürek fırtınalarıyla, adlandıramadığı duygularla sahnede gördüğü oyun kahramanlarıyla kederleniyordu. Yine de kendini çabuk toparlıyordu. Tiyatro ayrı, hayat ayrı; Grigori'nin yakışıksız bir davranışı olmuyor, kıskanmıyor beni, aldatmıyor, demek ki iyi bir eş olmalıyım ben de. Mühendis Tamm ve Bölge Savcısı Krimov kur yapıyorlardı Olga'ya. Hele Tamm, aşıktı. Uzun boyu, kumral. saçları, sanki nemliymişçesine dumanlı gözleriyle Olga. Tamm'ın çocukluğundan beri bilip tanıdığı, açık renk saçlı, açık renk gözlü kent kadınlarına benzemiyordu. Bir bilmece gibi geliyordu Olga Tamm'a. Çocukluk yıllarındaki sakin, hatta uykulu gözleri, gizli tutkuları yansıtıyormuşçasma ışıyordu şimdi ve Tamm bir gün şöyle demişti: "Gözleriniz tıpkı bir girdap gibi." Tamm'ın, ne Sinyakov'unkine, ne Labazov'unkine ve ne de Moskova'daki çocuklanrınkine benzemeyen söz ve davranışları Olga'nın hoşuna gidiyordu. Piyano çalıyordu Tamm Olga'ya, çiçek getiriyordu, karşılaştıklarında saygıyla elini öpüyordu. Bazen Tamm'ı düşünde görüyordu Olga. Bir deniz kıyısında oturuyorlar ve öpüşüyorlardı. Gerçekteyse her şey birtakım anlamlı soluklarla sınırlıydı. Krimov fırtınalı gençlik yıllarını anlatarak Olga'yı eğlendiriyordu. Öğrenciyken Leningradlı evli bir kadına aşık olduğunu, birlikte Kırım'a kaçtıklarını, kadının denize atlayıp boğulmak istediğini, ama kendisinin onu kurtardığını anlatıyordu. Bir düşsever ve övüngeç olarak görüyordu Krimov'u Olga, ama onun öykülerine kendini kaptırıyor, onu dinlerken, uydurma bir Leningradlı kadın olarak değil, ama Olga Sinyakov olarak Kırım'a kaçmışçasına dingin duyuyordu kendini.

Mühendisle ve Krimov'la karşılaşmaları seyrek oluyordu Olga'nın. Gündüzleri bölge yürütme komitesinde çalışıyor, geceleriyse Musya'ya bakıyor, dikiş dikiyor, ev işleriyle uğraşıyordu. Nina Georgiyevna'dan gizlemesine rağmen kızına tapıyordu. Bazen Musya'nın geleceğini düşünürdü: Bir daha savaş olmayacak, ülkemiz zenginleşecek, hayat kolaylaşacaktı; ilginç bir mesleği olacaktı Musya'nın, kocası da Griori gibi efendi, ama ondan daha yakışıklı, düşünce ufku ondan daha geniş olacaktı. Tamm gibi olacaktı belki de.

Haziran 1949'da Profesör Radusepp geldi deneme istasyonuna. Çok büyük bir uzmandı profesör; Sinyakov onun için, "Bizde de, Amerika'da da ikinci bir Radusepp daha yoktur" derdi. Estonyalı olan Profesör Radusepp gençliğinde Moskova'ya gitmişti. Dünya çapında bir bilgin olarak ondan övünç duyan Estonya'ya sık sık gelirdi. Savaştan sonra Yüksek Şura'ya milletvekili seçilmişti. Olga, Sovyet Estonyası gazetesinde Radusepp'in yurtdışına kaçan vatan hainleriyle alay eden yazılarını okurdu. Radusepp'in gelişi küçük kenti heyecanlandırdı. Olga ünlü bilginin deneme istasyonunda iki hafta kalacağını öğrenince, eskiden Alman çiftlik ağasının bilardo salonu olarak kullandığı, daha sonra ise kent meclisine mi verelim yoksa bilimsel çalışmalar için mi ayıralım diye dört yıl tartıştıkları tek katlı yan yapıyı hazırladı. Kendi mobilyalarından bir bölümünü buraya taşıdı, kent meclisinden gönderilen yeni, kocaman karyola da konunca oda öyle şirinleşmişti ki, Sinyakov içini çekip, "İşte tam bize göre bir yer..." dedi.

Profesör Radusepp elli beş-altmış yaşlarında, uzun toylu, iri kemikli, gür saçlıydı; Lüteryen papazlarına benziyordu. Konuşması kuruydu, zaten az konuşurdu; sabah erkenden kovanların bulunduğu çayırlığa çıkıyor, arıların balözü topladıkları çiçek ve otlardan örnekler devşiriyordu. Yapma petek ürettikleri işliği gösterdi Sinyakov ona. Profesör, "Bunu biz de uyguluyoruz..." dedi "Yine de kutlarım sizi." Rastlantıyla bu sözleri duyan Olga iç geçirdi: Bir düşsever değildi, ama zaman zaman düş kurduğu oluyordu. Bir de bakmışsın Stalin ödülünü vermişler Grigori'ye bu peteklerden dolayı?

Radusepp sertliğiyle korkutmuştu Olga'yı, ama Olga şöyle düşünmüştü: O da uzman, ama Grigori onun yanında abc'siz çocuk gibi kalıyor; sonra profesör her şeyle ilgileniyor, dün Sanat Tiyatrosu'nda yeni bir oyun gördüğünü ve aktörlerin böylesine aptalca birtakım monologları yineleyip durma zorunda olmalarına üzüldüğünü söyledi. Tamm'la da şistler üzerine konuşmuş: "Şaştım kaldım" diyordu Tanım, "Radusepp üretim yöntemlerini de biliyor", bir devlet adamı gibi de politikadan anlıyor profesör, makalelerine bir göz atmak yeter bunu görmek için...

"Sovyet Estonyası"ndan bir gazeteci Olga'ya gelerek kendisini profesöre takdim etmesini istedi: "Baltık sahili ile ilgili Amerikan entrikaları konusunda bir yazı hazırlamakla görevlendirildim..." Çalışmaları herkes için gerekli olan bir adamla ilgileniyor olduğu için Olga mutluydu.

Sinyakov'u bölgeden çağırdılar. Olga yalnız kaldı. Profesöre yalnızca sabah kahvaltısı hazırlamıştı, öğle ve akşam yemeklerini kentte yemişti bilgin. Bütün gece kocasının giysileriyle uğraştı durdu Olga, yırtık pantolonlarını dikti, çoraplarını yamadı. Arada bir profesörün kaldığı yan yapıya göz atıyordu, sönmemişti ışıkları daha. Aydınlık bir yaz gecesiydi. Tigane'yi göndermelerinin hiç de doğru olmadığını düşündü Olga. Yarın profesörü kovanlara götürecek kimse yoktu... Başı ağrıyor gibi geldi sonra, çok çalışmaktan ve yorgunluktan olsa gerek, diye düşündü. Saçma sapan düşünceler geliyordu aklına; enerji enstitüsüne gitseydi keşke, ilginç bir mesleği olurdu. Vassia gibi mimar olsaydı ya da. Sonra, Tamm ile daha önceleri karşılaşabilirdi Sinyakov'dan önce... Evin önündeki küçük bahçeye çıktı. İkiydi saat, ağardı ağaracak hava. Yan yapıya doğru yürüdü. Birden, iki büklüm eğilmiş bir adamın bu yana doğru geldiğini gördü. Gizlendi hemen: Soyguncuydu kesinkes... Oldum olası korkardı haydutlardan. Sokolnik'deyken (savaştan önceydi) Mişa bir gün; "Biraz içerilere dalalım" demişti, "bu patikada öpüşemeyiz." "Delirmişsin sen" diye yanıtlamıştı oğlanı, "soyarlar bizi orada..." Adamın pencereye tırmanmaya çalıştığını görünce birden üzerine atıldı. Yere düştü adam, sonra doğruldu ve iki kez vurdu Olga'ya. Bir çığlık koptu Olga'dan. İki işçi, yaşlı direktör ve Tigane'nin küçük oğlu geldiler koşarak. Soyguncu kaçmayı başarmıştı ama, Profesör Radusepp Olga'yı odasına aldı ve doktor çağırmak için kente gitti. Birkaç dakika sonra kendine geldi Olga. Başım ağrıyor, bu ağrıdan uyuyamamıştım zaten, belki de tifoyum. Yo, değil, bir adam pencereye tırmanmaya çalışıyordu... Tamamlayamadı düşüncelerini, yeniden bayıldı.

Ertesi gün sınır bekçileri bir balıkçı köyünde şüpheli bir adam yakaladılar. Üzerinde kimlik belgeleri yoktu, cebinde üç yüz kırk ruble ve sekiz İsveç kronu bulunmuştu. Adının Ogust Eriksson olduğunu, Tallin'de doğduğunu, savaştan önce hükümet yazlıklarını koruma birliği komutanı olduğunu söylüyordu adam. Sonra SS kolordusunda hizmet etmiş ve İsveç'e kaçmıştı. Üç hafta önce motorlu bir kayıkla getirmişlerdi onu bu yana. "Sarı" dedikleri, ama aslında –hem de– koyu kumral olan Yakob'tan başkası değildi onu buraya yollayan. Yakob'un savaştan önce Dışişleri Bakanlığı'nda çalıştığı söyleniyordu. Ruslara satılmış ünlü bir Estonyalıyı öldürmek gerektiğini söylemişti Yakob, Eriksson'a. Sonra da abanoz mobilya ustası olan Sarap'ın adresini vermişti. Sarap, öldürecek Rus bulmasında Eriksson'a yardım edecek, sonra da onu İsveç'e geri

yollayacaktı, Tallin'de şimdilik başarılı olamayacaklarını, uygun bir fırsat yakalamak için beklemeleri gerektiğini söylemişti Sarap. Böylece iki hafta beklemişti Eriksson. Daha sonra Sarap, deneme istasyonuna gitmesini ve Radusepp'i temizlemesini söylemişti. Eriksson istasyona gündüz gelmiş ve Bekçi Tigane'ye, bahçıvan olduğunu, iş aradığını söylemişti. Sonra profesörün yan yapıda kaldığını, Tigane ve Rus'un ertesi gün gideceklerini öğrenmişti. Ormanda geçirmişti o geceyi. Tabancayı Yakob vermişti. Fin kamasını ise Sarap'tan almıştı. "Bu daha iyidir" demişti Sarap, "kaçman da kolay olur." Eriksson'a Yakob'un faaliyetine ilişkin ne bildiği sorulduğunda, onun "Kardeşler" örgütünün başkanı olduğunu, örgüt üyelerinin arada bir toplanıp Zebur okuduklarını, şarkılar söylediklerini anlatmıştı. Yakob, Estonya'nın çekmekte olduğu acılardan söz ederdi sık sık. Stockholm yakınında Saltchebaden yolunda büyük bir evi vardı, bu konuda başkaca bildiği yoktu Eriksson'un.

Ogust Eriksson gerçekten de başkaca bir şey bilmiyordu. Sarap bulunamamıştı: Başarmıştı gizlenmeyi anlaşılan. Ama aslında Sarap da, Yakob'un –"Sarı"– adam öldürülmesinden ne umduğunu bilmiyordu. Sarap bununla hiçbir şeyin değiştirilmeyeceğini, hatta tersine gizlenmenin falan daha da güçleşeceğini anlıyordu; evet, gerçi kendisinin kâğıtları sağlamdı, savaştan önce Tarta'da polis olduğunu kimse bilmiyordu, ama eğer onu bunu öldürmeye başlarlarsa kontroller sıkılaşırdı ve dökülmeler başlardı. Bu Yakob olacak herif gelmezden önce, kaçamak ama hünerli oyunlarla ne güzel idare edip gidiyorlardı İsveç'te!..

Yakob'a gelince, en sadık adamlarını bile bile neden ölüme gördermesi gerektiğini o da bilmiyordu; artık pek uzakta olmayan savaş için adamlarını korumaları gerektiğine inanıyordu hatta o. Ama Amerikan Büyükelçiliği'nde çalışan –garaj amirliği gibi küçük bir işti bu– Mills, eğer güze kadar Estonya'da hiç değilse üç operasyon gerçekleştirilmezse para göndermeyeceğini söylemişti. Arada bir düşünceye dalardı Mills: Bir mühendisi hatta bir fabrika direktörünü öldürmenin anlamı ne? Kıyamet kadar insan var orada... Ama Mills disipline alışık bir adamdı ve sorusuna yanıtı kendisi verdi: Washington'dakiler ne yaptıklarını biliyorlardır.

Washington'da Albay Roberts'in çalışma arkadaşları arasında bir Binbaşı Bratt vardı, çok değer verirdi Roberts ona. Baltık sahili idi Binbaşı Bratt'ın çalışma konusu. Aralarındaki konuşmalarında "sivrisinek ısırığı teorisi"

diye adlandırdıkları güzel bir plan sunmuştu Roberts'e. Bratt'ın görüşüne göre, değişik yerlerde gerçekleştirilecek cinayetler, üzerinde bir ayaklanmanın geliştirilebileceği sinirli bir ortam yaratacaktı. "Öldürülecek kişi ne kadar anlamsızca seçilirse o kadar iyi olur" diyordu Binbaşı Bratt, "varsın bilmece çözer gibi bundaki anlamı bulmaya çalışsınlar, varsın her yerde suçlu arasınlar." Roberts coşkuyla destekliyordu "sivrisinek ısırığı teorisi"ni, büyük paralar yatırılmıştı bu işe. Bratt sevinçliydi: Riga'da iki şoför öldürülmüştü, Litvanya'da bir değirmen yakılmıştı, Estonya'da bir şeyler yapılmalıydı şimdi de.

Olga'nın yarası fazla derin değildi, bıçak yanağını sıyırmıştı. Yara çabuk iyileşiyordu ama Olga iz kalacağından ve bunun kendini çirkinleştireceğinden korkuyordu. Doktora açtı kuşkusunu. Büyük bir olasılıkla yanakta küçük bir iz kalacağını söyledi doktor, ama korkacak bir şey yoktu, çünkü daha sonra buraya "minicik bir derı parçası yamanabilirdi." Bu sözler Olga'yı daha da üzdü. Böylece birkaç gün kendini yedi bitirdi, ama sonunda yazgısına boyun eğdi. Herkes onu kutluyordu, bakan yardımcısı bile gelmişti. Sinyakov, "Görüyor musunuz karımı" diyordu, "gerçek bir kahramandır O." Olga olayı annesine yazdı, ama söz arasında şöyle üstü kapalıca yazıp geçtiği için onu heyecanlandırabileceği hiç aklına gelmemişti, oysa Nina Georgiyevna sınavları biter bitmez hemen Olga'nın yanına geldi.

Olga hemen, "Nasıl buluyorsun beni" diye sordu, "böyle çok mu çirkinim?" Nina Georgiyevna onu yatıştırdı: Aptal, küçücük bir yara alt tarafı, çirkinlikle ne ilgisi var bunun! Şuncacık bir yara çirkinleştirir mi hiç insanı? Üstelik senin ne yaptığını herkes biliyor..." Olga omuz silkti: "Bir olağanüstülüğü yok yaptığımın. Grigori yoktu, yaşlı direktörden başka –o da üfürsen yıkılır– erkek olarak kimse yoktu. Sonra eğer bağıracak olsaydım, adam ateş edebilirdi, besbelli tabancası da vardı. Profesör Radusepp'in nasıl bir insan olduğunu bilsen! Çok büyük bir kayıp olurdu bu... Benim yerimde kim olsa, eminim aynı şekilde davranırdı, övünülecek bir yanı yok işin…" Nina Georgiyevna, Olga'nın gösteriş yapmadığını anlıyordu ve bir kez daha düşündü kızını. Ne denli karmaşık bir kişiliği var, anlayamıyorum onu bir türlü!

Gece, Nina Georgiyevna yine düşünüyordu: Yaşlandım artık. Her şeyi gençliğimde olduğu gibi görüyorum, oysa insanlar başka şimdi.

Pratikliğiyle kaç kez şaşkına çevirdi beni Olga'cık, ben de onda romantizmin kırıntısı olmadığını sanırdım, oysa iş başa düşünce nelere yetenekli olduğunu gösteriverdi. Hatta burada adamın üzerine atılması da önemli değil, bundan söz edişi: Öylesine, gündelik bir işmişçesine, övünmesiz... Şaşırtıcı değil mi bu şimdi? Hani düşünüyorum da bazen, neden bunca kuru sayı, "normların üzerinde üretim", "süresinde yetiştirme", "aralıksız üretim", "stahanovlar[34]"? Belki de burada her sözcükte gerçek bir kahramanlık gizli. Biçimler değişiyor, ama yüreğin soyluluğu insanları her çağda büyülüyor, tutsak ediyor kendine; görebilmek gerek yalnızca...

Sonra Sergey'i anımsadı: Şurası bir gerçek ki, Sergey daha yakındı bana... belki de öncelerden, eskilerden bir şeyler vardı onda? Ama hayır, Sovyet döneminde büyüdü o da, hayatın içinde. özündeydi hep. Bir başka kişiliği vardı... Çok olmuyor, birisi, "Üzücü olan Yugoslavya'da ölmüş olması" demişti, "değmezdi onları özgürlüklerine kavuşturmaya…" Doğru değil! Halk her yerde halktır; şimdi o kentte herkes, "Bizi Rus kurtardı" diye düşünüyordur. Sergey'ciğimi unutmuyorlardır, ihanet edemezler ona... Sağ olsaydı şimdi... Voronov Fransa'da bir sevgilisi olduğunu yazmıştı. Her şeyimi verirdim o kızı görebilmek için! Valya'nın haberi yok ondan, zaten bilmesi de gerekli değil. Valya için korkuyorum, hem yeteneği, hem yüreği yerinde, ama bir şeyler var onda, eksik olan, yetmeyen: Güçlülük herhalde... Ama Olga güçlüdür. Hayret, büyüdü, kadın oldu, ama hâlâ küçücük bir kız; şimdi de şu yara yüzünden yiyip bitiriyor kendini. Ama herkes bir ölçüde çocuk kalıyor gibi sanki... Olga güçlüdür, ona soru sormaya bile korkuyorum bazen, "Ama anne çocukluk bu..." der diye korkuyorum.

Olga hemen yanıbaşında uyuyordu. Mühendis Tamm'ı görüyordu düşünde. "Şimdi eskisinden de güzelsin," diyordu "Tamm. Yanağında bir yıldız var. Kırım'a kaçalım birlikte, sen orada boğulurken ben de seni kurtarırım..." Gülümsüyordu Olga uykusunda...

40

Valya Moskova'dan kırk yedi yılının sonbaharında ayrılmıştı. O zamandan beri görmemişti Nina Georgiyevna onu; geçen yaz çağırdığında da gelemeyeceğini yazmıştı. Canlıydı, coşkuluydu mektupları, yeni oyunlardan, oynadığı yeni rollerden söz ediyor, "Boşuna telaşlanıyorsun benim için," diyordu, "dinç ve dipdiri ayaktayım artık..." Nina Georgiyevna inanmazlıkla iç geçiriyordu. Evinin bulunduğu sokağa geçen güz ıhlamur ağaçları dikmişlerdi, ağaçlardan birisi kurumamıştı, ama bir türlü de yeşermiyordu; onu gördü müydü hep Valya geliyordu gözünün önüne. "Mektuplarında hayatından hoşnut olduğunu yazıyor Valya", diyordu Olga'ya, "ama keder, acı sinmiş tüm yazdıklarına." Olga omuz silkiyordu: "Şaşacak ne var bunda? Son derece iyi olduğu zamanlar bile trajik olmak zorundadır o, unutma ki tepeden tırnağa aktristtir Valya."

Moskova'dayken Valya sık sık Nina Georgiyevna'ya uğrardı; neşeli görünür, incir çekirdeğini doldurmayan şeylerden söz eder, içindense heyecanla Nina Georgiyevna'nın ne zaman Sergey'den konuşmaya başlayacağmı beklerdi. Kendisi ne Nina Georgiyevna'ya, ne de Nataşa'ya hiç söz açmazdı Sergey'den. Herkes acısının artık dindiğini düşünüyordu. Gerçekteyse hâlâ Sergey'in belirsiz, bulanık hayaliyle yaşıyordu Valya; onun sözleriyle, onun gülümsemesiyle... Bunu anladığında çok korkmuştu: Geçmişe böylesine zincirlenmek olacak iş mi? Çevremde canlı insanlar, sahnede onlara umut, heyecan, coşku vermeye çalışıyorum, kimisi ağlıyor, kimisi gülüyor, bense kendimi aldatıyorum... Sergey'i unutmaya gücüm yok, zaten bu gerekli de değil, ama yaşamalıyım.

Moskova'dan ayrılmaya karar verdi. Pek büyük olmayan bir bölge merkezine yolladılar onu. Buradaki tiyatronun kötü olduğunu söylüyorlardı, daha iyi, diye düşündü Valya, gösterişsiz olmak, ayrımsanmamak, hayattan silinip unutulmak istiyordu. Artık ne Steçenko, ne Vlakhova olmamak için kendine takma bir ad aldı. Afişe adının ne olarak yazılacağını sorduklarında, aklına ilk gelen adı söyledi: Demidova. Okuldayken Klava Demidova ile aynı sırada otururlardı.

Tiyatro gerçekten de kötüydü. Oyuncular arasında fazlaca bir yeteneği olmayan ama çok çekici bir kadın olan Perşina vardı. Durmadan Hudruk'la

kafayı çeken yaşlı aktör Bajenov'un karısı Pomerantseva, Perşina'yı kıskanırdı. Hudruk Lebedkin çeyrek yüzyıl önce bir Moskova tiyatrosunda rejisör yardımcısı olarak çalışmıştı. Bazen, kafayı buldu mu, teatral bir tavırla, "Göze çarpabilir miyim ben bu durumda?" derdi Bajenov'a. "Ben düşey sahneleri seviyorum... Ama boş ver, unutalım bunları ve birer kadeh daha içelim." Ayıkken renksiz bir adamdı, "biraz fazla çalıştırıyorlar beni" diye homurdanırdı. Tiyatronun en iyi aktörü kabul edilen Lyubimov, başarısız bir oyunu kurtarmaya çalıştı mı, Lebedkin kızardı: "Neden birisi sanki sizi boğuyormuş gibi konuşuyorsunuz? Üstelik de en can alıcı yer orası. Size göre hava hoş tabii, ama ben sorumluyum."

Valya küçük rollerde oynuyor, Demidova adı afişlerin hep en altında yer alıyordu. Yaşlı, durmadan homurdanan, ama iyi yürekli bir kadının evine yerleşmişti. Kadın ona gözleme yapıyor, tatlılar getiriyor, sonra da başlıyordu konuşmaya: Valya eğer evlenmiş olsaydı elbette daha iyi olurdu, ama koca bulmak hiç de kolay bir iş değildi günümüzde, sonra Valya genç de değildi artık ve altı yüz ruble ile geçinilir mi diye yakınmak da günahtı... Kızmıyordu onun bu sözlerine Valya, küçük ama yararlı bir iş yaptığına inanıyordu, hayallerine gelince, varsın onlar durdukları yerde dursunlardı. Valya için fazla büyük hayallerdi çünkü bunlar.

Bir yıl önce Lebedkin yerel gazetede tiyatro üzerine sert, iğneleyici bir makale okumuştu: "Seyircilerimizin Sovyet oyunlarına susadıklarını, sahnede geçmişi değil, bugünü ve kendisini görmek istediğini Yoldaş Lebedkin'in artık anlaması gerekir." Lebedkin hemen repertuardan bütün klasikleri çıkardı. Sakinleşmişti böylece, ama aynı gazetede, aynı eleştirmenin bir makalesi daha yayınlandı: "Yoldaş Lebedkin anlaşılan bizim seyircimizin klasiklerin o yüce mirasına ne denli büyük bir sevgiyle bağlı olduğunu anlamıyor. Neredeyse bir yıl var ki afişlerde Ostrovsky'in adını görmüyoruz. Lebedkin kafayı çekti ve homurdanmaya başladı: "Bu adamlar iyice karar vermişler beni yemeye, hangi sosla olursa olsun, fark etmez…" Bajenov onu yatıştırdı: "Kimsenin seni yemek istediği yok anam babam. Diyalektik derler buna... 'Bora'yı sahnele, bak nasıl yatışıyor herkes... Pomerantseva ise nefis bir Katerina olacaktır.

Öneri Lebedkin'in hoşuna gitti ve Bora üzerinde çalışmaya başladı. Ancak terslik yakasını bırakmıyordu, ilk gösteriye on gün kala Pomerantseva hastalandı, doktorlar iki ay dinlenmesi gerektiğini söylediler.

Lebedkin yıkılmıştı, "Bir uğursuzluk var bende," diyordu Bajenov'a. "Rolü Perşina'ya vermek gerek, ama onun da hazırlanabilmesi için bir ay ister." "Sakın ha!" diye bağırdı Bajenov. "Perşina bir kırıtıp nazlanmaya başladı mıydı, bu, fiyaskodan da öte, biçimciliğe mıhlanıp kalman demektir. Varsın biraz sönük olsun Katerina. Demidova'ya ver rolü, gülümsediği zaman çok tatlı bir kadın da olabiliyor üstelik. Elbette bir Pomarentseva olamaz, ama afişin en üstünde benim adım var, Lyubimov adı... Nasıl olsa çeker götürürüm oyunu..." Lebedkin, Bajenov'un haklı olduğuna karar verdi ve Valya'ya, "Katerina'yı siz oynayacaksınız," dedi. "Böylece sizde iş olup olmadığını da anlayacağız."

İlk gösteride Valya çok başarılıydı. Birçok kez sahneye çağırdılar onu. İşçi mahallesi projesi için kente gelen Moskovalı mimar, Lebedkin'e, "Büyüleyici bir Katerina!" dedi. "Stalin ödülü için yarışmaya sokulabilecek bir gösteri bu." "Bora"nın sahnelenişi üzerine gazetede, tüm bir paragrafın Demidova'ya ayrıldığı bir makale yayınlandı. Herkes Valya'yı kutluyordu, Pomarentseva ise kıyameti koparmıştı: "Bile bile yaptın bunu!" diye bağırıyordu Bajenov'a. "Beni mahvetmek için bile bile yaptın!" Valya'ya genç bir yazarın "Mutluluk Yolu" adlı oyununda da baş rol verdiler. Ev sahibi kadın peynirli börek getirdi Valya'ya: "Elbette kocan yanında oldu mu rahatsındır, yoksa bugün iyi, yarın kötü, ne anladık bu işten! Ama günümüzde koca bulmak zor tabii, şimdi sizin ücretinize yüzde yüz zam yaparlar, böylece kara gün için bir köşeye bir şeyler koyabilirsiniz... Başarısı Valya'nın başını döndürmedi; başarıyı da, başarısızlığı da geçmişten tanıyordu. Sinema enstitüsündeyken profesörler yeteneği olmadığını söylemişlerdi, hâlâ çok saygı duyduğu rejisörün biri açıkça, "En iyisi kendinize başka bir meslek seçin siz" demişti. İki yıl sonra Molotov'da okuduğu bir şiiri dinleyen Aktör Orlovski, "İşte gerçek bir yetenek, eğitilmesi gerek yalnızca…" demişti. Sonra, Sergey geldiğinde çok kötü bir oyunda o denli güzel oynamıştı ki, kent tiyatrosunun rejisörü gruplarına girmesini önermişti. Moskova'da Vahtangov okulunda kimisi onu on para etmez bulmuş, kimisi övmüştü. Bunları anımsayan Valya düşünüyordu: Bir tür şans oyunu demek ki... Övülmek ya da yerilmek değil sorun, kendim de bilmiyorum nasıl olduğumu: Bir akşam çok iyi, başka bir akşam çok kötü oynuyorum, bazen rolüme bağlı oluyor bu, bazen rol arkadaşıma, moralimin nasıl olduğuna, ya da hiç önemsiz başka birtakım şeylere. Demek ki iyi bir aktrist olamam ben...

"Mutluluk Yolu"nda iyi bir oyun çıkaramadı Valya, gazetede sert eleştirilere hedef oldu. Başka bir rol daha verdiler ona: Batı hayranı bir profesörün foyasını açığa çıkaran bir komsomol kızı oynayacaktı. Bunda da başarısızlığa uğradı. Pomerantseva rahatlamıştı; iyileşmiş ve eski yerini almıştı. Demidova için "şişirilmiş balon" deniliyordu. Ve Valya düşünüyordu: Haklılar, en iyisi küçük roller benim için, böylece tüm oyunun başarısızlık tehlikesiyle karşı karşıya kalması da önlenmiş olur... Dış görünüşü sakindi, ama bazen dayanılınaz ölçüde acı duyuyordu. Çalışıp çabalıyorum bir şeyler yapabilmek için, diyordu kendi kendine, ama cansız şeyler çıkıyor hep. Fabrikada çalışırken gerekli bir iş yaptığımı biliyordum. Savaş vardı o zaman, herkes sanki bir açık ordugâhta yaşıyor gibiydi... Belki de hiç dönmemeliydim sanata? Korkunç bir şey bu, otuz dört yaşındayım ve hayatta yerimi bulamamışım daha. Nina Georgiyevna'dan başka yakınım yok, ona da yüreğimin içini açamam, heyecanlanmaması gerek.

Valya'nın acı çektiğini gören bir adam vardı: Lyubimov. "Yetenek olduğu zaman bile kötü oynanabilir," diye teselli ediyordu onu, "oluyor bazen böyle şeyler, tek ki moralinizi bozmayın siz... İki kez Leonidov'u seyrettim ben, birincisinde sarsıldım oyunundan, ikincisinde ise basbayağı kötü oynadı. Yetenek olmadan Katerina'yı sizin oynadığınız gibi oynayabilmek olanaksızdır. Büyük bir aktristsiniz siz." Yalnız kaldıklarında Valya'ya şiir okuyordu Lyubimov. Eğlendirmeye çalışıyordu onu, başka aktörlerin taklitlerini yapıyor, daha önce çalıştığı tiyatrolar üzerine gülünç şeyler anlatıyor, leylak ve gül getiriyordu ona; inceydi, hiçbir şey istemiyordu Valya'dan. İyi bir aktördü, traktörlerin mekanik birtakım üstünlüklerine ilişkin monologları bile büyük bir heyecanla okurdu. İşte gerçek sanat da budur, diye düşünüyordu Valya.

Nemli, ılık bir temmuz akşamıydı. Oyundan sonra Gagarin Parkı'na gitmelerini önerdi Lyubimov Valya'ya; kentin en güzel yeriydi burası. Yandan bakınca süt mavisi sisler içinde kırlar görünürdü aşağıda. Kuru ot kokuyordu hava. Lyubimov ve Valya uzun süredir susuyorlardı. Sonunda Lyubimov bozdu sessizliği:

— On dört yıldır oyuncuyum, sahnede birtakım gürültülü sözler etmeye alışığım. Ama şimdi sanki dilim tutuldu. Beni anlayabilmeniz için her şeyimi verirdim...

Valya heyecanlandı.

— Dönsek artık. Geç oldu..

Anıta kadar yürüyelim... Çok kederliyim bu gün nedense...

Valya onun gönlünü almak istedi.

— Çok güzel oynadınız bugün.

Lyubimov güldü:

— Aktristsiniz siz, bilirsiniz, bugün nasıl oynadığınız değil, yarın nasıl yaşayacağınız önemlidir... Sahnedeyken, rol yaparken bana inanıyorsunuz da, sahneden inince, gündelik hayattan, gündelik sözler söylediğimde anlamak istemiyorsunuz beni...

Kucaklayıp öptü Valya'yı Lyubimov. Soğuktu dudakları Valya'nın, ne öpüşüne karşılık vermiş, ne de itmişti onu; bir dakika daha geçsin, düşecekmiş gibi hissediyordu kendini. Lyubimov koluna girmiş ve onu iyice kendine çekmişti.

Bir yarım düşteydi sanki ilk haftalarda Valya. Lyubimov'un duyguları ona da geçiyordu, aşıktı Lyubimov ona. "Sen herkesten başkasın" diyerek kıvandırıyordu onu. İlk kez rastlıyordu böyle bir kadına: Kuşkulu, düşsel, heyecanlı, mutsuz, çok güzel oynayabildiği gibi, kötü de oynayabilen, bazen çok güzel görünen, bazen belirsiz, bazen sevecen, bazen de kayıtsız...

Valya da yalnız kaldığı zamanlar şöyle düşünüyordu: Galiba iyiden iyiye karıştırmaya başladım, iyi bir adam belki, ama ben onu sevmiyorum, bu çok önemli... Sonra kendi kendini azarlıyordu: Sergey gibisi bir daha olmayacak, iki kez olmaz öyleleri... Lyubimov benimle mutlu olduğunu söylüyor, niye kendimi yiyip bitiriyorum öyleyse? Dünyada bir insanı da ben sevindiriyorsam ne iyi...

Lyubimov'u çok çabuk anladı Valya. Kötü bir adam değildi, yetenekliydi, duygulu ve yardıma hazırdı, ama çok hafifti, havaiydi. Pomerantseva'nın ona "Tanrı Kuşu" demesi boşuna değildi. Hiçbir şeye karşı ciddi değildi, oyunun seyircileri heyecanlandırdığını söylediklerinde güler, Valya'ya, "Biz seninle o oyunun mutfakta nasıl hazırlandığını biliyoruz, değil mi?" derdi. Hiçbir konuda kendi fikri yoktu. Oyunu beğenmez, söver, sonra Lebedkin

bunun olağanüstü bir oyun olduğunu söyleyince hemen ona katılırdı. Valya başlangıçta çok şaşırmıştı buna: "Neden düşündüğünü değil de başka şeyleri söylüyorsun?" Alınırdı Lyubimov: "Oyun gerçekten güzel." Artık Valya'ya ne şiir okuyor, ne sanattan söz ediyordu, dedikodu yapıyor ya da homurdanıyordu: "Yazarlar için ne var, her yerde insan içine katılabilir onlar, bizde ise taşraya düştün mü, işin bitiktir..." Valya'dan önce çok kadın tanımıştı, çabucak aşık olurdu (Her kez de bunun gerçek bir aşk olduğuna inanırdı) ve çabucak soğurdu. Şu sözleri Valya'yı çok öfkelendirmişti: "Açık söylemek gerekirse, Pomarentseva'yı Bajenov'a bıraktım. İhtiyar için bir altın madeni olabilir kız belki, ama benim için çekilmez olmuştu artık. Her gece valeryan damlası yutarak yarattığı sahnelerden gına gelmişti..."

Ayrılmaları da birleşmeleri gibi rastgele oldu. Tatilini geçirmek için Moskova'dan gelen bir üniversiteli kıza tutuldu Lyubimov, bir hafta Valya'yı hiç arayıp sormadı, sonra bir gün tiyatroda karşılaştıklarında birden Valya'yı anımsadı: "Lütfen kıskanma, ciddi hiçbir şey yok, bir delilikti işte, zaten kendisi de gidiyor. Bugün oyundan sonra gelirim, tamam mı?" Valya'nın yanıtı kendisi için de beklenmedikti: "Hayır. Yalnız kıskandığımı sanma. Bitirmek gerekti, hepsi bu…" Küsmüş gibiydi Lyubimov'un yüzü, ama Valya'nın haklı olduğunu da anlıyordu; içinden teşekkür etti ona.

Ev sahibi kadın Lyubimov'un artık uğramadığını fark edince üzüldü: "Mühendis ya da öğretmen daha iyi tabii, ama şimdi nerde onlar! Hem iki kişi için hayat daha bir kolay, ama siz bekleyin, nasıl koşup gelecektir Lyubimov daha..."

Lyubimov'u düşünmüyordu Valya: Tüm olup bitenler aptalca bir düş gibi geliyordu ona, ama yalnızlığı da gitgide daha büyük bir güçle hissediyordu. Aradan bir ay geçti. Sahnede özenli, dikkatli, ama yine de kötüydü; provalar ve gösterilerden arta kalan saatlerinde evinde oturuyor, bazen Nina Georgiyevna'ya uzun, karmakarışık mektuplar yazıyordu. Sonra keder, umutsuzluk dolu bu mektupları yırtıyor, hayatından memnun olduğunu anlatan başka mektuplar yolluyordu. Artık hayal de kurmuyordu, beklediği hiçbir şey yoktu. Başkaları rolünü yaşıyor sahnede, bense, yeteneksiz, dökülüyorum... Kimseye gereği yok bunun. Eğer şöyle iyice bir düşünecek olursak yaşamaya da değmez. Benim gibi zararlı otları ayıklamak gerek sahnelerden... Dona kalmışçasına oturuyordu ev sahibi kadın kapısını vurduğunda:

— Bir hanım sizi soruyor.

Saçları ağarmış, gözleri yorgun bir kadın içeri girdi. Valya büyük bir şaşkınlıkla baktı ona. Sonra birden bağırdı:

— Hohotuşa![35]

Galoşka gülümsedi ve birden Valya'nın o ilk gençlik yıllarından tanıdığı Hohotuşa oluverdi.

Valya nasıl yaşadığını sorduğunda Galoşka bir şeyler anlatmaya çalıştı, ama hep dili dolaşıyordu. Hiç farkına varmadan geçmiş günlere döndü ikisi de, "Pick-wick Kulüb"ü, uzun kirpikli küçük Raya'yı, Zina'yı, Boris'i anımsadılar. Yazgılarından, savaş kahramanlıklarından, yiğitliklerden hiç söz etmediği sanki geçen hafta geçmiş şeylermiş gibi okul yıllarının küçük anılarından söz ettiler.

— Svyatoşina'da yazlık evde geçirdiğimiz geceyi anımsıyor musun? Raya hırsızlardan korktuğunu söylemişti hani? Yura da ipe bağladığı iskemleyi çekince Raya uyanıp "Hırsız var!" diye bağırmıştı. Nasıl da alay etmişti herkes onunla.... 'Korkaksam n'olmuş yani,' diyordu Raya'cık da, herkesin bir zayıf yanı vardır…"

— Almanca dersinde Zina'nın nasıl kendisine kopya vermemizi istediği geldi aklıma. En ön sırada oturuyordum ben, "Lessing" diye fısıldıyordum Zina'ya, duymuyor ve "Liebling"[36] diye tekrarlıyordu. "Nedir bu," demişti Sergey Anatolyeviç de, "aklınız fikriniz hep böyle şeylerde." Kendini tutamamış ağlamıştı. Zina'cık, zor yatıştırmıştık...

— Ya sen Valeçka, Borya'nın albümde senin için yazdığı şiiri anımsıyor musun? Daha yeni başlamıştı yazmaya galiba? Şiirin başı hâlâ aklımdadır: "Büyük bir mutluluk verildi bana, yağmur gibi vuran pencereme…" Sen de, "İyi ama neden yağmur?" diye sormuştun. Tabii ben hemen kikirdemiştim, çok alınmıştı Borya...

Sonra sustular, oturdular, birbirlerine bakmaya başladılar. Galoşka fazla bir değişme göremiyordu Valya'da, alnını buruşturması, gülüşü hep aynıydı. Aktriste benzer bir hali yoktu... Galoşka'yı ilk gördüğünde çok yaşlanmış bulmuştu Valya, ama şimdi belki alıştığından, belki de gençliğini

anımsadığından genç görüyordu. Saçları ağarmış, ama yüzü genç, diye düşünüyordu, bu saçlar ona çok güzel gidiyor, bir hava veriyor...

Galoşka ilkbaharda Ossip'ten bir mektup aldığını, onun hâlâ Almanya'da ve orduda olduğunu anlattı.

— Evlenmedi mi? diye sordu Valya.

— Hayır... Kiev'deyken Babi Yar'a gittiğini yazıyor mektubunda... Bu sözler ikisine de acı şeyleri anımsattı, Galoşka başını çevirdi, pencereye doğru yürüdü.

— Görünüşün iyi senin...

Ev sahibi kadın semaver, çay getirdi. Valya dört dönüyordu odanın içinde; susacaklarından ve bir daha konuşmaya başlayamayacaklarından korkuyordu. Sanki her şey hareketlenmiş, coşmuştu... Galoşka hayatından hoşnut olup olmadığını sordu; Valya yalan söylemek istemiyordu, ama gerçeği de söyleyemezdi.

— Zor bu sorunu yanıtlamak Galoşka. Hoşnut olduğum dakikalar yok değil, ama pek seyrek oluyor bu... Tiyatrocu olmamam gerekirdi, buna şüphe yok, ama artık geri dönmek için çok geç. Yeteneğimin ne kadar olduğunu görüyorsun, ama onur, kibir, özüne saygı istemediğin kadar... Ama şimdi değmez bunları konuşmak, sen de biliyorsun, ömrümce hep birtakım aptallıklar yapmışımdır, aşırı yaşamak istemişimdir, oysa başka türlü yaşamak gerekirmiş, bunu şimdi anlıyorum... Biraz da sen kendinden söz etsene Galoşka, Almanya'ya sürüldüğünü biliyorum yalnızca, ve bir Kievlinin anlattığına göre de kırk beşte dönmüşsün galiba oradan... Yalnız mı yaşıyorsun?

— Hayır kocamla... Nereden başlayayım bilemiyorum. Almanya'yı hiç anlatmayacağım, kendim bile anımsamak istemiyorum çünkü... İlk yıl çok zor oldu geziyor, konuşuyor, çalışıyordum ama, gerçek hayata dönemiyordum bir türlü. Sonbaharda bir işe aldılar beni, ama hep kasten yapıyorlarmış gibi geliyordu bunları bana, çünkü ben herkes gibi değildim... Almanya'da kaldığım toplama kampındaki ceza koğuşunu anlatayım diyorsun, vah vah! falan diyorlar, ama kimsenin dinlemeye istekli olmadığını anlıyorsun, aslında kendin yaşamamışsan anlaşılmaz böyle şeyler dinlemekle, okumakla... Annem dindar bir kadındı, o anlatmıştı,

küçük bir kızdım ben o zamanlar... Tam anımsayamıyorum şimdi, azizin biri mi ne, tabutun içine girip yatmış, sonra da dirilmiş, insanlar arasında dolaşmaya başlamış, herkes korkuyormuş ondan, oysa yeniden bildiğimiz, normal bir insan olmuşmuş, ama tabutun içine nasıl yattığını kimseye anlatamıyormuş... Benim durumum da böyle... Sonra işime alıştım, oldukça ilginç bir işim var şimdi, kitaplık memuru olarak çalışıyorum, kurslarını bitirdim... Hem çok kitap okuyorum, hem de birçok insanla konuşuyorum. Eğer okuduğu kitap sarsmışsa kişiyi, duygularını anlatmak istiyor, hatta bazen yüreğini olduğu gibi açıveriyor... Kime gider böyle bir kişi? Tabii kitaplık memuruna.. Kırk yedide Kuljenko ile tanıştım... Şimdi soyadımdır bu benim, söylemiştim sana...

Galoşka tıpkı eskiden olduğu gibi hiç nedensiz, neşeyle güldü birden; Valya da güldü ve onu kucakladı:

— Hohotuşa... Öyle iyi oldu ki gelmen... Anlatamam, öyle iyi oldu ki!..

— İş için geldim buraya ben. Yani bir görevim var... Ama sonra söz ederim bundan... Kocam mühendis, Kuşçina'daki standart ev fabrikasında çalışıyor. Seksen kilometre Kuşçina buradan. Kiev'de tanıştım kocamla, o da Kievli, geçen kış gönderildi buraya... İkinci gruptan malüldür, karnından yaralı, çalışabilir ama sürekli bakılmalı kendisine. Hiç yazıklanmıyorum onunla evlendiğim için, tanışınca anlarsın nasıl gerçek bir dost olduğunu, on bir yaş büyüktür benden, kırk beş yaşında... Öyle bir coşkuyla çalışıyor ki, beni de coşturuyor. İşimiz gerçekten ilginç, Donbass için ev yapıyoruz. Tıpkı masallardaki gibi, şurada keresteyi görüyorsun, biraz sonra ötede ev hazır, otur, çayını iç... Valya'cığım, seni nasıl buldum biliyor musun? Bir Kievli var burada, Tokarev, Jorj, belki anımsamazsın sen, okulu bitirdiğimiz yıl kur yapıp durmuştu bana... Arada bir yazışırız onunla, bir gün tiyatroya gittiğini, "Bora"yı seyrettiğini, senin oyununun sarsıcı olduğunu onun sözü bu, sarsıcı, senin adının Demidova olduğunu yazdı bana. Buraya geldiğimde Demidov'un kim olduğunu sordum ev sahibin kadına, güldü, senin tiyatroda Demidova olduğunu, kocanınsa olmadığını söyledi. Nerden çıktı bu Demidova adı?

— Klava'yı anımsıyor musun?

— Sarı Klava'yı mı? Çocuklar saç örgülerini çekti mi miyavlar gibi bağırırdı...

Galoşka neşeyle güldü:

— Görevle geldiğimi söylemiştim buraya. Parti sekreterinin dileği... Bir düşünsene, koskocaman işletme, gerçek bir kombina, ama bugüne kadar hiç tiyatro yüzü görmemiş... Madem onunla iyi tanışıyorsun, onun aracılığıyla bir dene bakalım dediler... Hiç değilse iki gösteri için tüm tiyatroyu çağırmak istiyoruz fabrikamıza. Oyunlardan birisi tabii "Bora" olmalı...

Bu kez de Valya güldü:

— Bütün bunların bana bağlı olduğunu mu sanıyorsun? Ben tiyatronun en küçük aktristiyim. Yarın Lebedkin'le tanıştırırım seni, sonra bir de parti bölge yürütme kuruluna gitmen gerek...

— Bizimkileri görürsün gelince. Kuljenko'yu da tabii... Onu yalnız bıraktım mı içim hiç rahat etmiyor, büyütecek bir şey yok gerçi, ama söylemiştim ya, bakıma ihtiyacı var...

Galoşka aile hayatıyla ilgili gerçeklerin hepsini anlatmamıştı Valya'ya. Tanıştıklarında Kuljenko tam bir gevşeklik, duyumsamama içindeydi, sakat olduğunu, kimse için gerekli olmadığını, dolayısıyla yaşamasının da anlamsız olduğunu söylüyordu. Savaştan önce evliydi, bir kızı vardı. Savaşın daha ilk günlerinde, Brest yakınlarında kuşatılmış, üç yıl partizanlık yapmıştı. Cephe hattına geçmeyi başaran silah arkadaşlarından birisi Kuljenko'nun karısına, kocasının Brest yakınlarında öldüğünü söylemişti. Kadın iki yıl ağlayıp dövünmüş, sonunda –kırk dörtte– evlenmişti. Sakat olarak Kiev'e dönen Kuljenko artık ailesi olmadığını öğrenmişti. Bu sıralarda Galoşka tıpkı bir çocuk gibi onun yaralarıyla ilgileniyor, ona bakıyordu. Bir gün acılı bir gülümsemeyle şöyle demişti Kuljenko ona: "Bana öyle geliyor ki, senin ciğerlerin de, yüreğin de, kafan da iki kişi için çalışıyor..." Toplama kampının ceza koğuşu şefinin Galoşka'dan nefret etmesi boşuna değildi. Olağanüstü bir hayat gücü vardı onda, taşan, başkalarına da geçen coşku dolu bir güç. Bir mucize gerçekleştirmişti Galoşka, Kuljenko'yu diriltmişti. Neşeliydi artık Kuljenko, çok iyi çalışıyordu, başından onca acı geçmiş bir kişi olduğu en yakın arkadaşlarının bile akıllarından geçmeyecek bir şeydi. Ama bazen tüm bedeni ter içinde kalıyor, duyması zorlaşıyor, baş ağrısı nöbetlerinin biri gelip biri gidiyordu; böyle zamanlarda yeniden umutsuzluğa kapılıyordu. Galoşka her zaman tetikteydi, onu iyileştirebiliyordu ve Kuljenko tıpkı ağır

hastaların oksijenle yaşamaları gibi, Galoşka'nın içinden taşan neşeyle yaşıyordu.

Galoşka o gece Valya'nın yanında kaldı; kaç kezdir artık susmaya ve uyumaya karar verdikleri halde, yeniden başlıyorlardı konuşmaya:

— Uyumuyor musun Valya? Sana bir şey anlatmak istiyorum. Toplama kampıyla ilgili bu, ama kamp değil konusu. Bir Fransız vardı kampta: Pierre. O koşullar altında böyle bir şeyin nasıl olabildiğini anlamak zor, ama biliyor musun, bir kez bile öpüşmediğimiz halde büyük bir aşktı bizimkisi. Kampta tüberkülozdan öldü Pierre. Şimdi bile sesi kulaklarımdadır: "Galoşka... tatlım..." Rusça öğrenmişti, ama bazı harfleri söyleyemezdi... Uzun konuşmalarımız oldu onunla... Sana şimdi burada aşktan hiç söz etmemeliydim... Ama nasıl olsa Pierre öldü... Sen tiyatronun kötü olduğunu, niçin oynadığını bilmediğini söylüyorsun... Savaştan önce küçük bir kızdım ben, Hohotuşa'ydım... Pierre'e anlatacak fazla bir şeyim yoktu, o benden çok daha fazla okuyor, düşünüyordu. Bir gün: "Sen ne kadar çok şey biliyorsun," dedim ona. O da bana: "Ama bazı şeyleri de sen benden çok iyi biliyorsun" dedi. Bu sözleri hiç aklımdan çıkmadı. Ülkemizle ilgili her şeyi öyle büyük bir dikkatle dinlerdi ki!.. Ancak orada anladım tüm dünyanın gözünün bizim üzerimizde olduğunu. Sen aktristsin, Tokarev oyun gücünün olağanüstü olduğunu yazıyordu. Ama beni al ele... Savaştan önce bir dokuma fabrikasında çalışıyordum, şimdi kitaplık görevlisiyim, hani şu gazetelerde yazılan "küçük dişli" durumu var ya, tıpkı öyle... Ama başka bir açıdan bakınca durumun hiç de öyle olmadığını anlıyorum... Küçük evler yapıyoruz biz değil mi, herhalde Amerika'da da yapıyorlardır, hatta belki de daha güzellerini, ama bizde bu evlerde insanlar yaşayacak, anlıyor musun? Ben örneğin Almanya'da da evler gördüm, odalar, banyolar, konfor... Ama insanları ne yaptı onlar? Bizi Amerikalılar kurtarmıştı kamptan, zenci bir şoför yanıma yaklaşmış ve çikolata vermek istemişti bana, biliyor musun, subayı öyle bir bağırdı ki ona!.. Hayır, çok yaşamamız gerek bizim, soluyabilmek için çok yaşamak ve çok çalışmak... Pierre aklıma geldiği zaman ağlamak isterim hep, öylesine iyi yürekliydi...

Valya, Sergey'i anımsadı nedenini kendi de anlamadan. Galoşka'nın anlattıklarıyla onun arasında ortaklaşa olan şey neydi, kendisi de bilmiyordu, ama Seryoja'yı nicedir şimdiki gibi canlı ve yakın hissetmemişti.

— Galoşka, öyle iyi ettin ki gelmekte!.. Bu... mutluluğum sanki benim...

Üç hafta sonra tiyatro kombinaya gitti. Oyundan önce Valya çok heyecanlıydı, şimdiye kadar hiç olmadığı kadar başarısız oynayacağını sanıyordu, ama güzel oynadı. Seyirciler çok hoşnuttu, mutsuz bir aşkın bu eski dramı herkesi sarsmıştı.

Ertesi sabah Valya'ya üniteleri gezdirdi Galoşka, çalışanlarla tanıştırdı onu. Herkes Valya'yı kutladı, teşekkür ettiler ona. Küçücük bir kız gibi utandı Valya.

— Şu evlere bak! diyordu Galoşka. Ne güzel değil mi! Tahtadan yapılmış olmaları hoşuma gidiyor en çok da... Sonra her şeyleri düşünülmüş, hatta soba bile…

Bu evlerde kimlerin oturacağını tahmin etmeye çalışıyordu.

— Herhalde gençler oturacaklardır... Sonra bir nine ve kedisi... Benim için bir nine ve kedisinden daha büyük bir konfor simgesi yoktur. Gençler tartışıp kavga edebilirler, nineyle kedisi ise hiçbir zaman kavga etmezler...

Valya yaşlı bir hasta olarak düşünüyordu Kuljenko'yu; ama görünce hiç de öyle olmadığını anladı.

— Geldiğiniz için, gösteriler için çok teşekkürler, dedi Kuljenko, Valya'nın elini sıkarken. Ne zamandır hiç gitmemiştim tiyatroya, çok güzel oynadınız, ruhum dinlendi...

Küçücük bir odada yaşıyordu Galoşka kocasıyla. Bunca ev yaptıkları halde, diye düşündü Valya, kendilerinin bir evi yok, belki de böyle olması gerek. Başkaları için çalışmak yani...

Valya yalnızca hoşnutluk duyuyor değildi (başarılıydı galiba oyunda), ama neden olduğunu bilmediği bir de sevinç duyuyordu. Eskiden tiyatro salonunu dolduran, heyecanlanan, alkışlayan insanların gündelik yaşayışlarına hiç dikkat etmemişti; buradaysa bu insanlarla iki gün geçirmişti.

İkinci gösteriden sonra bütün oyuncular sahnede toplandı, fabrika direktörü ve işçi temsilcileri birer konuşma yaptılar, oyunculara çiçek verdiler. Lebedkin duygulandı ve teşekkür konuşması yerine gürültüyle

sümkürerek tek tek herkesin elini sıktı. Valya sahneden inerken yaşlı bir adam kendisine mühürlü bir zarf uzattı ve, "Daha sonra, boş bir zamanınızda okursunuz" dedi.

Sonra hep birlikte yemekhaneye gittiler, bir akşam yemeği düzenlenmişti burada, yeniden konuşmalar yapıldı, yenildi içildi. Valya'nın karşısında oturuyordu Galoşka, yüzünden hiç eksik etmediği gülüşü başkalarına da geçiyordu, Valya da onun neye güldüğünü bilmiyor, ama o da gülüyordu. Gece yarısını geçe dağıldılar. Valya soyundu, yatağına uzandı, sonra birden mektup geldi aklına, mühürünü kopartıp açtı okumaya başladı. Şunlar yazılıydı mektupta:

"Tatlı aktristim benim!

Adınızı bilmediğim için böyle yazmaya karar verdim size. Bu satırları yazan kişi tanıdığınız birisi değildir; sizi bu mektubu yanıtlamak zorunda bırakmamak için imzamı da atmayacağım altına. İçi içine sığmayan bir delikanlı değilim ben; bir aşığın içaçımı da değildir bu satırlar. Elli bir yaşındayım, mesleğim teknik ressamlık. Size bu satırları yazan kişinin kim olduğunu bir parçacık olsun anlayabilmeniz için bir iki sözcükle kendimden söz edeceğim. Oldukça güç bir hayat geçirdim, savaşta karımı ve oğlumu Leningrad'da yitirdim, sonuna kadar savaştım, hiçbir olağanüstü yeteneğe sahip değilim, kısacası rastgele, sıradan bir vatandaşım. Size yazmamın nedeni, hiç haberiniz olmadan bana büyük yardımda bulunmuş olmanızdır. Oyun bitip de eve dönünce hemen gidip size teşekkür etmeye karar verdim, sonra bunun fazla gösterişli bir davranış olacağını düşünerek yazmayı uygun buldum. Benim hayatımda anlatılmaya değer pek bir şey yoktur, ama sizin bir insanın acısını nasıl yansıttığınızı görünce hafifledim, sanki kanat takmıştınız bana. Bu yüzden size yürekten teşekkürlerimi sunmama izin veriniz."

Valya birkaç kez okudu mektubu. Yürek vuruşları sıklaşmıştı, yatağına uzandı ve bu bilmediği kişiyi düşünmeye başladı. Nasıl yardım edebilmişti ona? Birden Sergey'i anımsadı, düşleri sevdiğini söylerdi Sergey. Demek ki düşler herkes için gerekli. Bu yaşlı teknik ressam için de... O zaman kendisi de başkalarına benziyordu, herkes gibi zor zamanları oluyordu, hayal kuruyordu... Belki de gerçekten gerekliydi o da çevresine, o da başkaları için küçücük evler yapıyordu. Tahtadan...

Elinde mektupla uyudu, en değerli şeyiymişçesine sıkıyordu avucunda mektubu: Hayata geçiş izin kağıdı...

41

Glazkov neşeyle karşıladı Krants'ı:

— Sizin vaftiz çocuklarının keyfine diyecek yok. Bu mibzer bizi sanki sovhoza iyice bağladı? Benim hesabıma göre muazzam tasarruf sağlandı... Durun hele, bir yemek yiyelim, bakın karım varenik[37] pişirdiğini söylüyor. (Krants'ın yüzüne baktı.) Hasta gibi bir haliniz var. Soğuk aldınız belki de? Aldatıcıdır bu havalar, dün sıcaktı, bugün gene soğuk. Votka gerek size, bir yudum alın bir şeyciğiniz kalmaz...

Krants hafifçe gülümsedi. Nasıl edip de bir an önce Pestruşkino'ya gidebileceğini düşünüyordu. Ama Glazkov bırakmadı. Yemekten sonra, pompanın iyi çalışmadığından yakındı. Krants ceketini çıkardı, gömleğinin kollarını sıvadı ve pompayı onarmaya girişti.

— Sizin makine bakımcınız şiir mi yazıyor Allahaşkına?

Glazkov şaşırmıştı:

— Niye sordunuz?

— Hayır, eğer şiir yazıyorsa, bir sorun yok, bağışlanabilir. Koca bir patozu onaramayabilir hani. Ama pompa... Bakın ...tıkanmış... tıkanınca da... tabii basmıyor... Şimdi oldu işte.

Aklı hep Pestruşkino'daydı, ama başladığı işi de yarım bırakamıyordu. Orası burası derken pompayla epey uğraşması gerekti ve Pestruşkino'ya ancak akşama doğru varabildi.

Vera'nın nerede oturduğunu sordu. Kitabı ona vermek istiyordu; konuşmak için iyi bir bahane olurdu bu, ama durdurduğu iki kadın da Trubnikova'yı bilmiyorlardı. Yaşlı bir adama daha sordu, şaşkın şaşkın baktı adam Krants'a:

Trubnikova mı?.. Yok öyle birisi bizim burada...

— Öğretmen... Vera Nikolayevna...

— Öyle söylesenize... Vera Nikolayevna? Biliyorum tabii, çok olmadı bize geleli, geçen güzden beri burada... Şu aksöğütü görüyor musunuz, küçük bir ev var yanında? Glıbaçeva'nın evidir o, orada kalır işte...

Vera koşup kapının önüne çıktı, "Siz misiniz?" diye bağırdı. Gülümsüyordu bir yandan da. Krants'ın da yüzü aydınlandı, o da gülüyordu. Kitabı beceriksizce Vera'ya uzatarak:

— Sizin kitaplıktan almıştım… dedi.

Başka ne diyeceğini bilmiyordu; oysa özenle hazırlanmış bir planla bir haftadır bu anı bekliyordu. Okulda verilen edebiyat programıyla ilgilendiğini söyleyecekti. Kolay olurdu bundan bir konuşmaya girmek; ama şimdi bunların hepsini unutmuş, şaşkın şaşkın Vera'ya bakıyordu. Vera ise gülmeye devam ediyordu.

— Aslında, dedi Krants sonunda, hemen o akşamın ertesi günü getirmek istemiştim...–Birden aklına geliverdi: İşte bunu söylememem gerekirdi, geçen seferki gibi kaçar şimdi...– Yani kitabı fazlaca alıkoyduğumu söylemek istemiştim, doğru bir şey değil bu, ama kimse yoktu gönderecek... Bugün de Sovhozda işim olduğu için kendim getirmeye karar verdim.

Vera artık gülümsemiyordu. İçeri girmesini rica etti Krants'a. Üzeri çentiklerden yol yol olmuş kocaman bir masa gördü Krants odanın ortasında, öğrenci defterleri yayılıydı üzerinde. Vera'nın neler okuduğunu öğrenmek için raftan bir kitap almak istedi, ama cesaret edemedi. Bir şeyler söylemem gerek, diye düşündü, dikilmiş susuyorum, ahmaklık bu... Geri getirdiği kitaptan söz etmeye başladı, sonra onardığı pompadan, okulda gördüğü yaşlı matematik öğretmeninden söz etti. Tüm bunları neden söylediğini kendisi de bilmiyordu, ama susmaktan korkuyordu, sustu mu gitmesi gerekirdi. Vera kısa, isteksiz yanıtlar veriyordu, düşünceleri uzaklarda bir yerlerde gibiydi. Krants ona hiç bakmamaya çalışıyordu, ama kendini tutamayıp keder dolu, tutku dolu gözlerini kaldırdı ve baktı: Glazkov'un hastalık belirtisi olarak aldığı rahatsız, endişe verici bir ışıkla parlıyordu gözleri. Vera başını çevirdi; iskemlenin ucuna ilişivermişti, sanki bir anda fırlayıp kaçacak gibiydi. Krants ansızın sustu. Hepsi ahmakça bu söylediklerimin, onu hiç ilgilendirdiği yok...

— Gideyim artık ben.

Onun kendisini alıkoyacağını düşünüyordu belli belirsiz. Ama Vera hiçbir şey söylemedi, ayrılırlarken yüzüne de bakmadı. Krants evden çıktı ve hızla arabaya doğru yürüdü. Biraz yürüdükten sonra dönüp arkasına baktı. Vera eşikte durmuş onu izliyordu. Durdu Krants, dönsem mi acaba?.. Ama içeri girmişti Vera. İçi kapkara döndü fabrikaya: Bundan daha ahmakça hareket edilemezdi doğrusu, bir daha göremem artık onu, hoş, görüp de ne olacak?.. Yeter artık eski romanlardaki gibi düşler dünyasında yaşadığım! Topu topu iki kez gördüm, hep onu düşünüyorum... O ise gülüyordur. Hatta belki de hoş olmayan bir durumdur onun için bu. Yüzüne şöyle bir bakmak yeter bunu anlamak için, başka birini düşünüyor o. Beni hoş karşıladı diye çocuk gibi sevindim, oysa onu korkuttuğum o ilk karşılaşmamızın kötü izlenimini düzeltmek istiyordu o. Sil at tüm bu saçmaları kafandan!

Birkaç gün sonra parti bölge sekreteri çağırdı Krants'ı. Gusev, mibzer işinin peşini bırakmadığını, sonuçlarının iyi olduğunu, Moskova'da projenin savsaklandığını, ama gelişme de sağlandığını ve hemen önümüzdeki günlerde bir cevap geleceğini söyledi. Gusev'in yanında iki saat oturdu Krants. Durmadan telefon çalıyor, odaya birileri girip çıkıyordu. Krants böylece, "Ekim Devrimi - 20" kolhozunda koyunların doksan kilogram geldiğini ve yılda dört kilo yün verdiklerini, bölge gazetesi redaktörünün saat fabrikasındaki düzensizliklere ilişkin yazıyı keyfi olarak gazeteye koymadığını; makine fabrikası işçileri için yapılan konutlarda çimento bulunamaması yüzünden çalışmaların iki gün durdurulmasını eleştirenlerin susturulduğunu; Gorbaçev Lisesi müdürünün formalist olduğunu ve tarih öğretmenine haksız yere kara çaldığını; çelik döküm fabrikasında haziranda yeni bir ünitenin daha işletmeye açılacağını; tekstil teknik okuluna seksen yataklık yer eklenmesi gerektiğini; Kirovskaya Caddesi'nde üç yeni apartmanın daha tamamlandığını, üyelerin semt sekreterini parti okuluna göndermek istediklerini, Juravlev'in söylenilenleri yaptığını... öğrendi. Şaşkınlıktan küçük dilini yutacak gibiydi Krants: Gusev'in bu işlerin hepsinden haberi vardı; açık, kısa, akıllıca cevaplar veriyordu herkese.

Gusev, Krants'a dönerek fabrikanın çıkardığı patozların eskidiğini söyledi. Gerçi Kostitski'nin modeli iyiydi, ama yapım kötüydü. Eğer Krants bu patoz işi üzerinde çalışırsa iyi olacaktı... İş konuşmaları bittikten sonra Gusev:

— Pravda'da Paris kaynaklı ilginç bir yazı vardı bugün, dedi. Atlantik Paktı'nı imzalamışlar, ama halk onaylamıyor galiba. Generalleri pek çok bu adamların, ama ortada hiç asker görünmüyor nedense. Bana kalırsa Paris Kongresi telaşlandırdı bunları böylesine... Sonra bize öyle kolayca saldıramazlar, güçleri...

Sözünü tamamlayamadı Gusev; Kuybışev fabrikası direktörü girdi içeri. Makarna üretiminde kullanılacak yeni preskalıpların yapımına başladıklarını söyledi...

Krants kentin tozlu, çapraşık sokaklarında rastgele yürüdü. Merkezde pek çok eski ev vardı; bir zamanlar pomeşçiklerin, yüksek taşra memurlarının yaptırdıkları konaklar, tiridi çıkmış, çürümüş, dokunsan yıkılacak köşklerdi bunlar. Bu eski evlerin arasında öğrencilerin sınavlarına hazırlandığı, çocukların koşup oynadığı parklar yeşeriyordu. Kentin dışında ise fabrika bacaları yükseliyordu, yeni, çok katlı evlerle kuşatılıydı bunlar. Kent, yıldırımlarla parçalanmış ve zamanla çürümüş yüzyıllık bir çınar gibiydi, ama yine zamanla bu çürük bedenden güçlü yandallar fışkırmıştı. Böyle bir tek kente bile ne çok emek, alınteri dökülüyor, diye düşündü Krants, oysa Gusev böyle kaç kenti içine alan tüm bir bölgeye bakıyor. Yağmur yağacak mı, yağmayacak mı, jeneratörler zamanında teslim edilecek mi, öğrencilerin hepsi yerleştirilebilecekler mi... Ama yuvarlak yüzlü, keskın gözlü Gusev yılmıyordu... Babasının çoban olduğunu söylemişti... Şaşılacak şey, topu topu otuz yıl geçti, ama sanki yeni bir kuşak yetişti. Gusev'in hakkı var: Ne toprakla, ne sayılarla ilgisi var bunun, insanların içindeki güç bu...

Gusev'ın patozlarla ilgili sözlerini anımsadı Krants. Gerçekten ele almak gerek bu patoz işini. Yalnız Koşarev var orta yerde. Adamın gözü öylesine korkmuş ki...

Ne güzel parkı var buranın! Her yer leylak... Birden durdu Krants. Saçma sapan şeyler geliyordu aklına: Bir de bakmışsın şu çalının ardından Vera çıkıvermiş... Güya onu düşünmeyecektim artık, oysa günde yüz kez aklıma geliyor. Sanrı mıdır, duygu aldatması mıdır nedir!..

Gusev doğru söylüyordu. Moskova mıbzer projesinı onaylamıştı. Koşarev, –hem de içten bir sevinçle– bildirdi haberi Krants'a; önceki söylediklerinin hepsini unutmuştu, bu projeyi başından beri savunmuş gibi geliyordu ona.

— İşte başarı diye buna derler Aleksandr İliç. Şansımız iyi gitti. Artık üretime geçebiliriz...

Sonra Krants'a birlikte yemek yemelerinı önerdi. Kabul etti Krants. Koşarev savaş sırasında nasıl cesur kararlar aldığını anlattı. Krants hafifçe gülümsüyor ve onu dinlemiyordu; Koşarev'in neler anlatacağını biliyordu. Direktörün hep anlatıp durduğu birkaç öyküsü vardı. Krants evine gitmek istemediği için buradaydı. Eve gitmek yeniden Vera'yı düşünmek demekti çünkü.

Aradan bir ay geçti. Leylaklar soldu. Yaz sıcak ve kurak geçiyordu. Yeşiller hızla kararıyor, sonra sararmaya başlıyordu. Tek tük duran bulutlar gökte daha yükseklere doğru süzülüyordu. Krants patoz projesi üzerinde çalışıyordu, ama geceleri çok sıcak olan odasında bunalacak gibi oluyor, Vera geliyordu gözünün önüne, gülümsüyordu Vera; gözleri tutkulu, somurtuktu, "Tatlı yabanım benim" diyordu Krants ona, kaçıyordu Vera.

Vera'nın sınavları sona ermişti. Kuybışev'e, annesinin yanına gitmesi gerekiyordu, ama hergün neden burada kaldığını açıklayan yeni yeni bahaneler buluyordu. Gitmiyordu annesinin yanına, çünkü Krants'ı bekliyordu. Sınıfta ilk gördüğünde hayran olmuştu; dış görünüşüyle, coşkunluğuyla, taşkınlığıyla, sevecen bakışlarıyla hayran etmişti Krants onu kendisine. Annesi ta çocukluğundan bilirdi Vera'nın nasıl bir hayalci –ya da kendi deyimiyle "kaçık"– olduğunu. Daha küçücük bir kızken "Mtsır"ı[38] ezbere okur, olmayan birtakım kahramanlar üzerine gizemli hayaller kurar, nehrin kıyısında ya da odanın karanlık bir köşesinde saatlerce oturur, sonra birdenbire eve yük olduğu, Kutuplara gitmek istediği, "yanmasını bilmek gerek"tiğine ilişkin saçma şeyler anlatmaya başlardı. Babası sessiz, düzenli bir adamdı, annesi muhasebeciydi, alçakgönüllü, hamarat bir kadındı; Vera'nın konuşmaları, neşeden melankoliye geçen ani değişmelerı onu korkutuyor, kızının bir arkadaşı olmadığına üzülüyordu. Oysa Vera yaşıtı kızlarla arkadaş olmayı denemişti, ama fazla titiz olması yüzünden bu dostluklar uzun sürmemişti. Annesi içini çekiyor, ne bana çekmiş, ne babasına, bilmem ki kime çekmiş, diyordu... Savaş başladığında Vera on beş yaşındaydı. Kendini iki yaş daha büyük göstererek cepheye gönderilmesini istedi komutanlıktan. Sonra uslandı –ya da annesine öyle geliyordu.– Liseyi bitirdikten sonra pedagoji enstitüsüne girdi, geçen sonbaharda da Pestruşkina'ya gitti. Enstitüde öğrenciyken sınıf

arkadaşlarından Krapivnikov'a aşık olduğunu sanırdı. Ona göre aşk bir ateşti, acı çekilirdi ondan, korkulurdu. Krapivnikov, "Vera, hadi parka gidip öpüşelim" deyince, "Bırak beni!" demişti oğlana. "Cilveli karı!" diye bağırmıştı Krapivnikov da onun ardından. Güldü Vera bunları anımsayınca, çocukluk... Ama Krants ne isterse söyleyebilir, bildiğim bir tek şey var: Onsuz çıldıracağım... Gerçekten yalnızca kitabı vermek için mi gelmişti acaba o gün? Olamaz! Hemen ertesi gün getirmek istediğini niye söyledi o zaman?.. Sevmiyor beni, yalnız bir kız, diye düşünmüştür, sovhoza da yakın üstelik, gönül eğlendireyim şununla biraz, demiştir. Herhalde fabrikada çok sıkılıyordur, ne de olsa Moskova'da yaşamış... Geldi, ne biçim olduğumu gördü ve gitti. Ama şimdi gelecek olsa bırakmam onu. Ne isterse söylesin, ister gülsün, ister ne derse desin, kendisini sevdiğimi, onsuz yapamayacağımı söyleyeceğim...

Ama Krants gelmedi. Çünkü Vera'nın kendisinden nefret ettiğini, kalbinde başka birisi olduğunu düşünüyor ve kendisini büyük bir belaya çatmış olarak görüyordu; otuz yıldır ilk kez aşkı tanımış, o da ona mutsuzluk getirmişti.

Sıcak bir yaz pazarıydı. Koşarev balık avına gitmişti. Mühendisler, işçiler fabrikanın beş kilometre ötesinden başlayan ormana dağılmışlardı: Ahududu, mantar pek boldu ormanda. Krants odasında oturmuş, "Stalingrad Siperleri"ni okuyordu. Uzak günler canlanıyordu gözünün önünde... Yakıcı sıcak, iki bombardıman arasındaki sessizlik, stepin kokusu ve ölüm... Fabrika kapıcısının sesine döndü:

— Aleksandr İliç, sizi birisi soruyor.

Vera'yı görünce ona sarılmamak için kendini güç tuttu.

— İçeri, odama gidelim, dedi, elini tutarak. Biliyor musunuz, gelebileceğinizi düşünmüştüm...

(Doğruydu bu. Bir de bakmışsın kapı açılmış, Vera girivermiş gülümseyerek içeri? diye düşündüğü olurdu).

Vera kızardı, elini çekti:

— Her şeyi anlatacağım şimdi size. Bir okul gezisindeyiz, Tarhan'a, yani Lermontov'a gidiyoruz. Ben sovhozdaydım, Glazkov'a uğrayıp size bir

diyeceği olup olmadığını sordum, çünkü yolumuzun fabrikadan geçtiğini biliyordum. Glazkov ne yapıp yapıp uğramamı söyledi size. Mibzerlerle ilgili yanıtınızı bekliyorlar. İşte böyle. Şimdi hemen gidiyorum ben...

Ne kadar uğraştıysa ikna edemedi onu Krants, kendisini beklediklerini söyleyip kalmak istemedi Vera.

— O zaman Tarhan'a ben de geliyorum, dedi Krants. Görmediydim orayı şimdiye kadar...

Yolda bir kamyon duruyordu, ama öğrenci falan yoktu görünürde.

— Onlar sabah gittiler, diye açıkladı Vera. Ben sovhoza uğradım, işim vardı biraz... Lermontov'da yetişirim onlara. Bu kamyon da oraya gidiyormuş, alıverdi beni...

İkisi elele tutuşmuş, kamyonun kasasında ayakta duruyor, bir oraya, bir buraya sallanıyorlardı, bir kez de düştüler.

— Yürüyerek gitmek daha iyiymiş, dedi Vera gülerek.

— Yürüyebilir miydiniz oraya kadar?

— Tabi. Bizim ordan istasyona kadar otuz iki kilometredir. Kışın bir gün tiyatroya gitmek istedim. Giderken araba buldum istasyona kadar, dönüşte ise baktım, in cin top oynuyor çevrede... Beklemem de olanaksız, sabah dersim var okulda... Vurdum kendimi yola... Öyle de bir tipi var ki... Pestruşkino'ya gelmeden bir de kurt çıktı önüme...

— Korktunuz mu?

— Korktum. Ama çok değil. Ben başka şeylerden korkarım…

— Nelerden?

Karşılık vermedi Vera.

Lermontov'a gelince Vera öğrencileri ve öteki öğretmenleri aradı. Gittiklerini söylediler.

— Görüyor musunuz? dedi Vera Krants'a. Şimdi Çembar'dadır onlar... Sizden burada ayrılmam gerekiyor. Böylece Tarhan'ı da göremeyeceğim...

Hemen gitmemesini, birlikte müzeyi gezmelerini önerdi Krants. Kabul etti Vera. Lermontov'un[39] evinde odadan odaya dalgın, düşünceli dolaşırken, sanki tanıdık, bildik bir yerde, bir şeyler anımsıyormuş gibiydi. Bazı eşyalara hiç bakmıyor, bazılarının önündeyse uzun uzun duruyordu. Bir cam vitrinde, ağıza alınan kısmı ısırılmaktan iyice aşınmış küçük bir pipo duruyordu.

— Onun piposu... dedi Vera duyulur duyulmaz bir sesle.

Evden parka çıktılar. Rüzgâr başlamıştı. Kocaman meşe ağaçları uğulduyordu. Küçük gölün üzerini baştanbaşa dalgalar kaplamıştı. Yeraltı mezarına indiler. Karanlık ve soğuktu aşağısı. Bekçinin verdiği fenerin donuk ışığında çinko bir tabut ışıldadı. Tavandan su damlıyordu. Yukarı çıktıklarında uzun bir süre konuşmadan öylece durdular.

Yeniden göl kıyısına gidip oturdular.

— Neden böyle kederli, karanlıksınız siz? diye sordu Vera. Herhalde Kafkasya'da doğdunuz?..

— Hayır, Moskova'da.

Hayranlıkla bakıyordu Krants, Vera'nın yüzüne. İnce çizgili yüzündeki yabanıl hava, hafif, yakalanmaz bir gülümseyişle yerini çarçabuk sevecenliğe bırakıyordu.

— Herhalde Lermontov'u seviyorsunuzdur? diye sordu Krants.

Karşılık vermedi Vera.

Hava kararıyordu. Gök, kara leylaksı bir renk almıştı; bulutlar birleştiler, fırtına patladı patlayacaktı. Krants yağmur başlamadan köye dönmelerini önerdi. Daha oturmak istediğini söyledi Vera. Onun Çembar'a gitmek için hiç de acele etmediğini gören Krants sevindi. Belki de yanılıyordu? Vera onun için gelmişti belki de?..

— Vera Nikolayevna, o gün sizi kapının önünde görünce...

Ayağa kalktı Vera:

— Bundan söz etmeyin...

Yeniden sustular. Karanlıkta köyün ışıkları belli belirsiz yalazlanıyordu.

—Biliyor musunuz, ne düşünüyorum? dedi Vera. Nasıl eli vardı ateş etmeye Martinov'un[40]? Ömrüm boyunca anlayamayacağım galiba bunun nedenini.

Vera'nın heyecanı Krants'a da geçmişti. Gençliğini, savaşı anımsadı:

— Alayımızda Zayçenko diye biri vardı, diye anlatmaya başladı heyecanla. Çok güzel şarkı söylerdi, konservatuarda okumuş. Tıpkı seninle şimdi olduğu gibi oturmuştuk onunla da birgün... Dinyeper kıyısındaydık. Lyudmilla'dan mektup aldığını söylüyordu... O gece öldürdüler Zayçenko'yu... Bilmiyorum nerden aklıma geldi bu şimdi, çok kişi öldürüldü oysa. Belki de "Angela"yı söylerdi de ondan anımsadım: "Ve onun şarkıları sözsüz sesler olarak şimdi genç kızın ruhuna..." Bir subayımız vardı cephede. Heine'den konuşurduk onunla. "Romantik ironi, duygusallıktan kaynaklanıyor olsa gerek," derdi. "Bir oklukirpinin yüreği, bir cennet kuşunun yüreğinden daha ince, daha sevecendir bence..." Hep gülerdi... Minaev'di adı... Amerikalılar tutuklamışlardı Washington'da, okumuşsunuzdur herhalde gazetelerden? Salıverdiler şimdi... Vera, geleceği düşündüğünüz olur mu hiç?

— Pek seyrek olarak... Eskiden daha çok düşünürdüm.

— Ben düşünürüm. Tuhaf bir zamanda yaşıyoruz, insan artık yalnızca her şeyi açıklamakla kalmıyor, önceden de görebiliyor... Bunun yanı sıra bir de her şey ansızın olup bitiveriyor... Gusev bizde güçlülük olduğunu söylüyordu, doğru bu. Savaşta herkes "kaplan"ların zırhının ne menem bir şey olduğunu tahmin etmeye çalışıyordu: Mermi delebilir miydi, delemez miydi? Oysa bizim insanımızın yüreğini alalım: Küçücük bir şeyden, kız kendisine şöyle değil de böyle baktı diye burkulan bu yüreği hiçbir metal delemez...

Yağmur başlamamıştı daha. Ama bir an, bir şimşekle ortalık gündüz gibi aydınlandı, ardından da gök gürledi. Krants yeniden önerdi köye dönmelerini, ama Vera yine kabul etmedi.

— "Birbirlerini öyle uzun, öyle tatlı sevmişlerdi ki..."

Krants kendini tutamadı:

— Vera, siz de sevdiniz mi?

Zor duyulur bir sesle yanıtladı soruyu Vera:

— Hayır.

Krants onun yüzüne bakmak istedi, ama bir şey görülmüyordu karanlıkta. Vera birden Krants'a yanaştı, yüzüne doğru eğildi ve sımsıkı öptü dudaklarından. Krants ne onu kucaklayabilmiş, ne bir şey söylemeye zaman bulabilmişti; yitip gitmişti karanlıkta Vera. Krants tüm parkı dolaştı, "Vera!" diye bağırdı, hiçbir karşılık alamadı.

Fırtına oldukça şiddetliydi. İkide bir şimşek çakıyor, ağaçların gövdeleri, Lermontov'un evinin duvarları, gök... bir an için aydınlanıveriyordu. Karanlıkta ayağı sürçen Krants yere düştü, gölün boydan boya çevresini dolaştı... Sonunda yola çıkabildi. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Nereye gideceğini bilemiyordu Krants. Köye mi, istasyona mı, yoksa Çembar'a mı? Böylece sabaha kadar dolandı durdu.

Okulda kendisine Vera'yı anlatan matematik öğretmenini buldu Çembar'da. Öğretmen öğrencilere Belinski'nin[41] Lermontov'u ne kadar çok sevdiğini anlatıyordu.

— Vera Nikolayevna sizinle değil mi? diye sordu Krants heyecanla.

— Hayır, dün Lermontov'da bekledik kendisini, ama gelmedi, herhalde caydı geziye katılmaktan...

İyice telaşlanmıştı Krants. Nereye gidebilirdi bu kız? Geceki fırtınadan sonra dünya daha bir aydınlık, neşeliydi, her şey yeşermiş, güneş ışığında titriyor, parlıyordu. Oysa onun yüreğinde dün geceki karanlık vardı.

Pestruşkino'ya nasıl vardığını sorsalar, kendisi de söyleyemezdi; gece on bire doğru gelebilmişti köye.

Evsahibi kadın daha uyumamıştı şansına.

— Vera Nikolayevna? diye sordu Krants heyecandan koparcasına çıkan bir sesle.

— Odasında... Buyrun, geçin...

Vera yatağına uzanmış, başını yastığa gömmüştü. Krants'ı görür görmez fırlayıp kalktı, başını iki elinin arasına alıp, yüzünü yüzüne yaklaştırdı:

— Ne istersen söyle, dedi. Ve ne olacaksa olsun... Seviyorum... Çok seviyorum!.. Hiç kıpırdama yerinden: Ölene kadar böyle dur!

42

Mado, Ayı'nın nerede olduğunu bilmiyordu, bu yüzden de eski adresine yollamıştı mektubunu, uzunca bir süre dönüp dolaştıktan sonra ancak haziranda geçmişti mektup Voronov'un eline. Güneşin ortalığı ısıtmaya başladığı kuzey ilkbaharının ilk günlerinden birisiydi. Pencerenin kenarında duran Voronov, hergün gördüğü halde yine de kendisini sarsan manzaraya bakıyordu: Yer yer karlarla kaplı kocaman dağlar, içinde su değil de sanki çini mürekkep varmış izlenimi bırakan kapkara göl, minicik, oyuncağa benzeyen evler, eksklavatörler, tuğlalar, çimento torbaları... İlerdeki küçük bahçede iki kadın kımıl kımıldılar; toprak sanki toprak değil, bir sıvıydı. Günlerden pazardı, radyo gözü dönmüş bir devin homurtusuna benzeyen sesler çıkartıyordu; çocuklar uçurtmalarını salıvermişlerdi. Şık giyinmiş bir genç kız geçti yoldan, sonra döndü köşede durdu, yine gitti, yine döndü, uzun süre dolaştı durdu kız; sonunda, başında kendine çok büyük gelen bir keple genç bir adam geldi koşarak; kız, anlaşılan azarlamıştı az önce onu, genç adam gülünç bir şekilde ellerini iki yana açarak kendini haklı çıkarmaya çalışıyordu. Voronov gülümsedi. Sonra, bugün tüm kentin katılacağı ve kendisinin de bir konuşma yapacağı barış için savaş toplantısı olduğu geldi aklına. Bir şeyler yazmak gerek. Öyle hazırlıksız konuşamıyorum. Zaten anlamıyorum, ne var bu konuda söylenecek?... Herkesin barıştan yana olduğu apaçık bir şey... Yeniden dışarı bakmaya başladı. Kızla delikanlı barışmışlardı, gülerek yürüyorlardı. Bahçedeki iki kadın vıcık vıcık kara çamurun içinde kımıltılarını sürdürüyorlardı. İlginç doğrusu, ne ekiyorlar acaba? Herhalde patates...

— Nikolay Platonoviç, mektup var size. Yurtdışı… Pulları da çok değişik. Bana verir misiniz onları? Oğlum biriktiriyor da...

Voronov zarfa baktı ve sanki onunla selamlaşıyormuşçasına gülümsedi; özenle kaldırdığı pulları Dunyaşa'ya verdi, sonra kapıyı örterek zarfa yeniden gülümsedi. Sanki odaya France girmişti, "Limoges kurtuldu; sıra Paris'te..." diyordu. Dédé haritanın üzerine eğilmişti: "Ne diyorsun Ayı, sağlarından vurabilir miyiz onları?.." Az sonra da neşeli Mickey geliyordu, kucağında ormandan topladığı ağaç çilekieri, acıklı bir türkü söyleyerek...

Erken öleceğiz seninle biz

Şafaktan çok önce öleceğiz
Mademki partizanız
Ve mademki zincirin ilk halkalarıyız
Erken öleceğiz seninle biz...

Mado'nun mektubunu okurken de kaybolmadı Voronov'un yüzündeki gülümseme. Maden işçilerinin kapkara köyünü, dumanı, ateşi, kalabalığı ve kalabağın arasında Mado'yu canlandırmaya çalıştı gözünde... Ömrümde böyle kız görmedim! Sergey'in hiç durmadan onu düşünmesini anlıyorum. Sergey'in her şeyi önceden görmek gibi olağanüstü bir yeteneği vardı. Kırk iki temmuzunda biz müttefiklerin çıkarmasını beklerken, o gülüyordu: "Sevmez o adamlar bizi, onun için acele etmelerinin bir gereği yok..." Paris'te bir kızla tanışıyor, bir sanayicinin kızıyla... Ve hemen anlıyor onda nasıl bir yürek olduğunu...

Mektup anılarını deşmişti Voronov'un, geçmiş yıllar canlandı gözünde: Sergey durur durur, Voronov'un, "Geriye dönerken köprüyü buraya değil, üç yüz metre aşağıya kuralım, daha iyi..." sözünü hatırlatırdı. Tabii bütün bunlar Şulepov'un, "Teğmen Voronov'u yitirdik" açıklamasından önceydi. Oysa yiten Sergey olmuştu, Voronov 1945 ilkbaharında Leningrad'a dönmüştü. Savaşın en zor günlerinde Nina'ya kavuşacağı avuntusuyla ayakta durabilmişti. Apartman komşuları onu görünce ağlamışlardı: "Kırk iki aralığında, ayın on yedisinde... Siz de biliyorsunuz burada neler çektiğimizi. Nina Pavlovna sonbahardan beri yerinden kalkamaz olmuştu zaten... Bir gün yanına gittim, uyuyor sandım, meğer soluk almıyormuş... Bir mektup bıraktı size..." Küçücük odanın ortasında Voronov olağanüstü iri, öylece ayakta duruyordu. Hiçbir şey söylemiyor, hiçbir şey sormuyordu; canı, içinden süzülüp çıkıyormuş gibi geliyordu, biraz sonra yere yığılacak ve tüm acıları sona erecekti. Mektubu aradan epeyce bir zaman geçtikten sonra okuyabildi. Şunları yazıyordu Nina: "Tatlım benim, sevgilim, yazdan beri bir haber alamadık senden, ama ben biliyorum ki iyisin sen. Şimdi seninle vedalaşmak istiyorum, sımsıkı kucaklamak istiyorum seni. Sana yaşaman gerektiğini, mutlu olman gerektiğini söylemek istiyorum. Bunu aşkım böyle söylüyor, bende canlı kalan –eğer hâlâ soluyorsam– yaşıyorsam, bende senden kalan her şey böyle söylüyor. Elveda sevgilim!" Nina'nın gülümsemesini, minicik ellerini görür gibi oldu Voronov ve kendini tutamadı, sarsıla sarsıla ağlamaya başladı.

Sergey'e köprüyü nereye kurmaları gerektiğini söylüyordu, ama şimdi kendisinin hayatla bir köprüsü yoktu. Geçmiş, çevresini koyu bir sis gibi sarmıştı: İnsanların açlıktan öldüğü Köln çukuru, maden ocakları, aşağılamalar, boşluk Mişka yok, Nina yok...

Çevresi, başından geçenleri anlatamayacağı ve zaten anlatmak da istemediği kişilerle doluydu. Mado'nun verdiği mektubu yerine ulaştırmak için Moskova'ya gittiğinde Nina Georgiyevna'nın, "Sergey yok artık.." sözleriyle Vlakhov'un da ölmüş olduğunu öğrendi. Yapayalnızdı; tümden kesilmiş bir ormanda, nasıl olmuşsa ayakta kalabilmiş ağaç gibiydi.

Leningrad'da çalışmasını önerdiler, ama o kuzeye gönderilmesini istedi. Orada her şeyin kendisi için yabancı ve alışılmadık olacağını, dolayısıyla acısına daha kolay katlanacağını düşünüyordu.

Kuzey Dvina'da doğmuş ve çocukluğu orada geçmişti. Kuzey onun gözünde beyazın yeşille kucaklaşması, geniş, durgun ırmaklar, uçsuz bucaksız ormanlardı. Ama bambaşka bir kuzeydi şimdi gördüğü: Kara ve telaşlı. Uzun uzun yüksek dağlara bakıyordu.

"Apatittir bunlar..." demişlerdi. Dağların adını söyleyebilmek de zordu: Kukisvumçorr. Ama burada yeni bir hayata başlayabilmek daha da zordu. Köprüler, fabrikalar, evler yapıyordu Voronov. İşçiler, küresel değirmenler, klasifikatörler, tambur filtreler monte ediyorlardı. Voronov bir gün kent dışına çıktığında kızaklara koşulmuş geyikler gördü. Burada her şey bir yandan sonsuz derecede eski, tarih öncesine aitti, bir yandan da olağanüstü yeni, çağdaştı. Her yerden gelmiş insan vardı. Voronov'un kentinden, Orlov'dan, Ukrayna'dan... Kent aydan aya büyüyordu, bir inşaat sergisine benziyordu bütünüyle; kireç, boya kokuyordu her yan; dokunulmamış, can soluğu değmemiş gibiydi her şey, ama insanlar aşık oluyorlar, doğuruyorlar, ölüyorlardı; kent Voronov'dan çok genç olmasına rağmen, çocukları, "Biz buracıklıyız..." diyen yerlileri vardı. İş, çalışma, anılarına dönmeye zaman bırakmıyordu. Bir işi bitirdi mi, bir başkasına geçiyordu; fırtınada, tipide, her türlü sinek ve böceğin cirit attığı yaz gecelerinde, kutupların o kara kışında... hep çalışıyordu. Moskova'ya, Bakanlar Kurulu'na çağrıldığında zor zoruna yetişiyordu, Nina Georgiyevna'ya uğrayacak zamanı zorlukla bulabiliyordu. Onu yok olmaktan kurtaran hummalı bir çalışma içindeydi.

Bu arada beş yaşındaki Musya'ya bağlanmıştı. Makinist Lena Kolosova'nın kızıydı Musya. Lena'yı ilk kez kızıyla birlikte gördüğünde inanamamıştı onların ana kız olduklarına. Lena'yı gören on sekizinden fazla demezdi. Oysa yirmi dokuz yaşındaydı. Savaş yıllarını Leningrad'da yaşamıştı. Kocası Kirov fabrikasında çalışırdı, kızı daha yaşını doldurmadan, kırk dörtte ölmüştü. Çok utangaçtı Lena, kendisine seslenildi mi, saçlarının dibine kadar kıpkırmızı kesilirdi. Başmühendisin Musya ile uğraşması, çikolata, oyuncak getirmesi onu çok şaşırtıyordu. Voronov çocuklarla oynamasını iyi bilirdi, bunun için ayrıca bir yeteneğe gereksinimi yoktu aslında, o kadar çocuksu yanları vardı ki kendisinin... Belki de Musya, Mişka'yı anımsatıyordu ona, belki de, ille birileriyle oynaması, uğraşması gerekiyordu, ama gitgide daha sık gidip gelmeye başlamıştı Kolosova'ya. Derken, birden Musya'nın annesinin çok zayıf olduğunu fark etti. Doktora gitmesi için ısrar etti; lökomi başlangıcı buldu Lena'da doktorlar, kesin dinlenme ve iyi bir beslenme rejimi verdiler. Lena'ya da bakmaya başlamıştı artık Voronov. Öyle özenle bakıyordu ki genç kadına, ömrünce şımartılma nedir bilmemiş olan Lena, bir gün kendini tutamayıp ağlamaya başladı. Voronov onu yatıştırdı, kucakladı ve nasıl olduğunu kendisi de bilmeden, "Birlikte yaşamamız gerek," dedi, "böylesi daha kolay olur, Musya'cık da sevinir..."

O günden bu yana bir yıl geçmişti: Lena'yı tanımak olanaksızdı, hem dış görünüş, hem de ruhsal bakımdan bir çiçek gibi açmıştı; onun da gönül verip, coşabileceği ortaya çıkmıştı. Buna kendisi de şaşıyor, "Uyandırdın beni," diyordu Voronov, "tıpkı masaldaki gibi..."

Öyle kendinden geçerek, öyle çılgın gibi çalışıyordu ki Voronov, dünyanın bir ucunda bitivermiş bu tuhaf, bu rahatsız kentten ayrı düşünemiyordu kendini. İki şafak arasında, her yerin düşsel bir pembeye bulandığı beyaz gecelerine; projektörlerin, fabrikalardan fışkıran alevlerin ve caddelerin ateşten gerdanlığı andıran ışıklarının gecenin karanlığıyla boğuştuğu kışlarına hayrandı bu kentin... Bu sert, bu güçlüklerle dolu toprağa öylesine bağlanmıştı ki, zaman zaman, gülümseyerek kendisinin de artık "buracıklı" olduğunu düşünüyordu. Onu ilgilendiren yalnızca yapım işleri değildi, apatit üretimindeki artışlar, sebze bahçelerindeki inatlı çalışmalar, yollar, kentin gündelik, basit birtakım işleri... Her şeyi büyük bir heyecanla izliyordu.

Buraya topu topu dört yıl önce geldiğini, Musya'nın kendi kızı olmadığını hiç düşünmüyordu; hatta birisi ona bunları söyleyecek olsa, tıpkı Lena'nın, onun kendisiyle öylesine, can sıkıntısı ve yalnızlık sonucu evlendiği gibi bir düşünceye kapılmasına kızdığı kadar kızardı. Lena'yı taparcasına sevdiğini, Musenka'nın ikisinin kızı olduğunu ve bu anlaşılmaz kentte onlarla birlikte büyüyeceğini o kadar iyi biliyordu ki...

Mado'nun mektuplarından başka ona geçmişi anımsatan hiçbir şey yoktu. Seyrek yazıyordu Mado, ama Voronov ondan bir mektup aldı mı, içine kapanıyor, geçmişine dönüyordu: Nina'nın ölümünü, Mişka'nın yitişini, Sergey'i, Köln çukurunu, Makiyi yeniden yaşıyordu. Bu kez de öyle olmuştu işte. Yapacağı konuşmaya hazırlanmak istiyordu, oysa oturup Mado'yu düşünmüştü.

Limousine'de bir orman görmüştü; ilkbahardı, çiçeklerle doluydu her yan, bildiği çiçeklerdi: Papatyalar düğün çiçekleri, çan çiçekleri... Daha önce hiç görmediği, adlarını bilmediği çiçekler de vardı. Beş haziran. Hiçbir zaman unutamayacağı bir akşam. Gece köprüyü uçurmuşlar, ama Miki dönmemişti... Ormanın açıklık bir yerinde France'la oturmuşlardı, kırk iki yazını anlatıyordu France'a... Sergey'in adını söylediği zaman onun heyecanlanmasına şaşırmıştı... Neden sonra anlamıştı durumu. Belki de anlayamamıştı: Öyle büyüktü ki aşkları onların ve öyle incecik, öyle cılızdı ki. Sergey gitmiş, her şey darmadağın oluvermişti. Mado'nun yaşıyor olması ne büyük mutluluktu! O yılların coşkusunu başkalarına aşılayabilir, neşeli Miki'nin ne için öldüğünü anlatabilirdi! Ve Miki'nin o akşam söylediği türküyü:

Hayatın keyfini çıkarabilirdik
Ama bizim kaderimiz başka.
Duymadan ölmek gerek
Doğan günü karşılayan horozu

Voronov titredi: Lena girmişti içeri.

— Nikoloy, telefon ettiler, tiyatroda bekliyorlarmış seni...

Voronov'un yüzünü iyi tanırdı Lena; bir bakışta anlamıştı şimdi de onun o ilk yaşantısının anılarına gömülmüş olduğunu; bu yüzden hiçbir şey söylemeden öylece durdu. Voronov, kocaman, beceriksiz, hantal, yerinden

kalktı, ağarmış, karmakarışık gür saçların örttüğü kocaman başını silkeledi ve dikkatle, sanki soluksuz bırakıp boğmaktan korkarcasına Lena'yı kucakladı.

Tiyatro çok kalabalıktı. Kürsüde Rudnikov vardı, önüne kâğıtlarını açmıştı, kuru, mızmız bir sesle okuyordu: "Emperyalistler ve Wall Street'in köpek balıkları hesaplarında yanılmışlardır... Bir milyarı aşkın insanı kapsayan altmış yedi ülkenin temsilcileri güçlü seslerini yükseltmiş bulunmaktadırlar... Birtakım Churchill'ler, mareşaller, tarihin tekerleğini tersine çeviremeyeceklerdir..."

Başlangıçta herkes dinliyordu, ama sonra sonra sözler donuklaşmaya, dinleyicilerin ilgisi dağılmaya başladı. Rudnikov sözlerini bitirdiği zaman herkes silkinip canlandı, alkışlamaya başladı. Toplantıyı yöneten başkan:

— Söz sırası başmühendis, Yoldaş Voronov'da, dedi.

Voronov kürsüye çıktı, canı sıkkındı: Ne söyleyeceğimi bilmiyorum... Bir planım bile yok...

— Barış için savaştan söz etmek istiyorum, ancak sözlerimin daha anlaşılır olması için kendimle ilgili birkaç söz söylemek istiyorum. Faşistler beni yaralıların bulunduğu cephe gerisine götürdüler. Bizimkiler öldüğümü sanmışlar ve bütün kâğıtlarımı almışlar. Köln kentinde susuz bırakarak işkence ettiler bize. Ortaya bir kova su koymuşlardı, ama yaklaşana ateş ediyorlardı. Yedi yüz kişiydik, sağ kalanlar yirmiden fazla olmadı. Fransa'ya yolladılar beni, maden ocaklarında çalışacaktım. Nöbetçiyi öldürdüm ve kaçtım. Bir köylü evinin kapısını çaldım, "Ben Rusum" dedim. Ben, yoldaşlar, şu anda barış için savaşmakta olan insanlar tanıyorum. Bugün bir Fransız kızından mektup aldım, gruptaki adı "France"dı. Bir hapishane baskınına katılmıştım, o zaman kurtarmıştık onu... Gestapo'da işkence ettiler ona, ama o konuşmadı... Demek istediğim, o zamanlar Fransa'da kimse ağzını açamazken, komünistler olanca güçleriyle haykırıyorlardı, ama Gestapo'da işkenceye çekilirken hiçbirisi konuşmuyordu... Mado –gerçek adı buydu– bütün operasyonlara katıldı bizimle... Mektubu epeyce dolaşmış, geç ulaştı elime, maden işçilerinin grevi sırasında yazmış, parti göndermiş onu oraya, çocukların taşınması için... Bir savaş alanına benzediğini yazıyor oraların, ateş ediyorlarmış, tanklarını bile getirmişler, ama madenciler dayanıyormuş. Bu salonda çok

sayıda maden işçisi var, özellikle onlara, Fransa'da dostları olduğunu, ölmesini, ölene kadar direnmesini bilen dostları olduğunu söylemek istiyorum. Bizim müfrezede yaşlı bir şarapçı vardı. Yaralanmıştı, ölürken başucundaydım, "Yoldaş Stalin'e selam söyle," dedi, "ihtiyar Désiré bağını terketmiş, partizanlara katılmış de, sana selamı var de." Bağışlayın beni yoldaşlar, kırık dökük konuşuyorum, heyecanlıyım... Yoldaş Stalin'e selam gönderildiği zaman bu hepimize demektir. Désiré öldü, Charles kaldı; madeaci André (öyle atılgan çocuktu ki!) madenden dinamit sağlamıştı, Givier Parisliydi, fabrikada çalışırdı... Anlatılmaz ki hepsi... Sonra yalnız Fransızlar değildi, başkaları da vardı. Praglı bir saatçi vardı, Çek derdik ona, Çekoslovakya'dadır belki şimdi, bilmiyorum, İspanyollar vardı, José öldü, Manolo sağ kaldı, Barcelonalı bir şofördü Manolo, herhalde şimdi de Fransız makamları canını çıkarıyorlardır. Ama yoldaşlar, inanın bana, böyleleri boyun eğmez. Ben basit bir teğmendim, benim bildiğimden ne olacak ki, ama, "Söyle, ne yapmamız gerek," diyorlardı bana, "Russun ne de olsa, bilirsin." Bizim kentimiz çok uzak, dünyanın bir ucunda, haritalarda bile gösterilmiyor hatta, ama bir düşünün. Şimdi herkesin gözü bizim üzerimizde, hiç ayırmıyorlar gözlerini bizden, inanıyorlar bize, seviyorlar... Onlar o zaman da biliyorlardı kimlerin gerçek dost olduğunu ve kimlerin dost gibi göründüğünü. Amerikalılar ve İngilizlerin partizanlara silah verdiklerini mi sanıyorsunuz? Hayır arkadaşlar, hiçbir zaman! Bir Alman garnizonunun Limoges'da teslim oluşunu anımsıyorum. Partizanlar kurtarmışlardı kenti, ama nerden, nasıl ortaya çıktığını anlayamadığımız bir İngiliz binbaşısı peyda oldu, müttefik komutanlık temsilcisiymiş. Teslim görüşmelerinin İsviçre konsolosluğunda yapılacağını söyledi. Bizim partizan takımının komutanı da katıldı görüşmelere, Dédé derdik ona, öğretmendi, İngiliz binbaşının SS'ler önünde nasıl yaltaklandığını anlattı. "Çekeceğimiz var bu adamlardan," dedi, "Almanlardan değil, bizlerden, partizanlardan korkuyorlar..." Şu anda Mado, Dédé, Madenci André, Manolo ve daha birçokları İtalya'da, Meksika'da, Yunanistan'da, Hindistan'da… dünyanın her yerinde barış için savaşıyorlar. Faşizmi tepelediğimizde olduğu gibi şimdi de onlarla birlikteyiz biz. O zaman da kimileri kurnazlık edip yan çizerken, kimileri ölümün üzerine yürüyordu... Şimdi de bizden çok uzaklarda bir yerde, Yunanistan'da insanlar savaşıyor. Birkaç yüz yiğit, yürekli yurtsever, ıssız dağlarda... Tüm bu insanlar, yoldaşlar, bize, bizim haritada görünmeyen kentimize bakıyorlar. Bizim burada yaptığımız iş büyük iştir. "Apatit" sözcüğü, yabancı, anlaşılmaz bir

sözcüktür, ama bunun anlamı "dünya için hayat" demektir. Ne kadar çok apatit çıkarırsak, o kadar iyi pancar ürünü kaldırırız; bu da tüm çocuklarımızın şekeri olması demektir. Hayat tatlı olmalıdır zaten... Ne kadar çok apatit elde edersek, o kadar çok pamuk kaldırırız, kızlarımız şık giyinirler... Bizim ülkemiz güçlü oldu mu, barış kampı biraz daha güçlenmiş demektir. Biz şu anda hem Yunanlılara, hem Fransız zencilere, Çin'e... yardım ediyoruz. Elbette onlar bizim her birimizin adını bilmiyorlar, şu dağın adının Kukisvumçorr olduğunu, hatta dünyada böyle bir kent olduğunu bile bilmiyorlar, ama bizim kendileriyle birlikte barış için savaştığımızı biliyorlar... Savaştan bir çoğumuz dönmedi. Onları hiç unutmayacağız. Onların anaları önünde, çocukları önünde bizler sorumluyuz. Savaşta düşmanı yendik, şimdi de savaşı yenmeliyiz...

Voronov daha önce arkadaşlarına kendi geçmişinden hiç söz etmemişti; hatta Lena bile onun savaş yıllarındaki hayatına ilişkin pek az şey bilirdi. Geçmişe baktığında kendisini nelerin üzdüğünü ve heyecanlandırdığını herkesin önünde söylediği şu anda kendini son derece bitkin hissediyordu. Uzun süre kıpırdamadan oturdu. Toplantı bitince gözlerini şaşkın şaşkın salonda gezdirdi, Lena'yı buldu:

— Eve gidelim, dedi, herhalde Musya'cık bizi bekliyordur...

Kapıda ihtiyar Pavlov durdurdu onu, coşkuyla elini sıktı. Herkes tanırdı kentte Pavlov'u, savaşta tek gözünü yitirmişti:

— Şu sizin Fransız kızına yazdığınız zaman, dedi. Bizim selamlarımızı da unutmayın: Yoldaşların ortak ricası bu, yalnız benim selamımı özel olarak yazın, "Eski partizanlardan Galaktion Zahoroviç Pavlov'un selamı var deyin," o anlar...

Kızgın sıcaklarıyla yaz geldiği halde Sablon hâlâ Moskova'daydı. Daha fazla kalmasının saçma olacağını, görebileceği her şeyi gördüğünü, karısının kendisini beklediğini, kızının okulunun tatil olduğunu söylüyordu kendi kendine, ama yine de gidişini erteleyip duruyordu. Bir izci kampında bir gün geçirmiş, Yasnaya Polyana'yı[42] ziyaret etmiş, Kiev'e gitmişti. Bazı kötü yürekliler onun bir "serüvenci" olduğunu söylediklerinde, hayatı uzak yolculukların, beklenmedik gönül kaptırmaların, gözü pek, çoğu kez de tehlikeli davranışların bir gel-git alanıydı. Şimdiyse bir duyumsamazlığın belirsizliği içindeydi. Paris'e dönmekten, Nivelle ile karşılaşmaktan,

Bannelier ile, Bédier ile ve Rusya'ya gelmezden önce fikirdaşları olduğunu sandığı daha bir sürü insanla konuşmaktan "Metropol"deki boğucu odası ona bir manastır gibi geliyordu ve bu odada hayattan gizliyordu kendini. Çocukluğuna ilişkin bir kitap yazmaya başlamıştı; dönüp gerilere baktığında karışık, anlaşılmaz bir yol görüyordu, yalnız yolun başlangıcını yakın buluyordu kendine bir çocuğun ilk oyunları, ilk şaşkınlıkları ve ilk darılmalar... Yazdığı kitaplara bir tane daha eklemek için yazmıyordu bu kitabı: Geçmişe dalıp anılarla yüklenerek, yaşamasına engel olunduğunu unutuyordu.

Tozlu, insanı bitkinleştiren sıcakta Moskova'yı geziyor, parklarda oturup dondurma yiyordu. Biraz Rusça öğrenmişti ve –ilk günlerdeki gibi meraktan değil– canı sıkıldığından, yalnızlıktan insanlarla konuşuyordu. Rusların, çözemeyeceği bir bilmece olduklarını anlayalı çok oluyordu: Onlar otuz yıldır İngilizler ve Fransızlar gibi yaşamıyorlardı, anlayışları, sevinçleri, kederleri kendilerine göreydi. Ne bir şey soruyor, ne bir şeye seviniyordu Sablon, kendisine en gündelik şeylerden söz edildiği zaman –havadan, çocuklardan, yabancı bir ülkede yaşamanın zorluklarından...– kayıtsız dinliyordu. Bu sözlerde bazen dostluk, bazen bir başka dünyanın insanına duyulan ilgi, bazen de bir parça acıma seziyordu.

Bir gün İzmailov Parkı'nda kibar yüzlü, biraz Fransızca da bilen yaşlı bir adamla tanıştı. İhtiyarcık devrimden önce Tamboy'da avukat olduğunu, iyi kazandığını, 1912'de Nice'de bulunduğunu ve burada bir karnaval gördüğünü anlattı. Şimdi, büyük bir uzman olan oğlunun yanında oturuyordu. Sovyet düzeninin bu ihtiyarcığa göre olamayacağını hemen anlamıştı Sablon; eğer ilk geldiğimde rastlasaydım ona, çok sevinirdim, diye düşündü Tam Nivelle'in hayal ettiği bir tip... İhtiyarcık onun aklından geçenleri anlamışçasına:

— Devrim başladığında kırk iki yaşındaydım, dedi. İnsan bu yaştan sonra kolay değişemiyor.. Ama bakın oğlum onsekiz yaşındaydı –erken evlendim ben– ve o benden başka düşünüyor. İşi açısından çok geniş olanakları olduğunu söylüyor... Torunlara gelince, onlar artık başka bir yaşayış biçimi olabileceğini bile düşünemiyorlar; onlara devrimden önce nasıl yaşadığımı anlattığımda gülüyorlar, ya da kızıyorlar. Büyüğü bu ilkbaharda bitirdi okulunu, geçen gün gözümün içine baka baka, "Dede," dedi, "unut artık bunları."

Sablon'un yüzü asıldı:

— Bana öyle geliyor ki, ben yaşayamazdım burada.

İhtiyarcık gülümsedi:

— Çünkü sizin soruna bakış açınız öte yönden... Ben size demiyorum ki, bunu ben istedim, ne yalan söylemeli, –yaşını başını almış koca bir adamım– devrimden önce iyi bir yaşayışım vardı... Ama başka insanlar da vardı, ve kararı halk verdi. Bazıları yurtdışına kaçtı, belki Paris'te rastladıklarınız olmuştur. Tombovlu bir avukat da oraya kaçmıştı, anlattıklarına göre şiş kebabı yapıp satıyormuş şimdi. Bense burada kaldım. Yanılmıyorsam sizin bir vatandaşınızın sözüydü –yine devrim sırasında söylenmiş bir söz–: "Vatanını potininin tabanıyla birlikte sürüyüp götüremezsin." Alman uçakları Moskova'ya saldırmaya başladığı zaman ben damda gözcülük yaptım, "İhtiyar, senin işin değil o" diyorlardı, ama ben direndim... Bir tek şey düşünüyordum o zaman: Düşmanın kovulmasını... Geçenlerde "Amerika'nın Sesi"ni dinliyordum, kaçaklardan biri konuşuyordu, Amerika'da hayat daha güzelmiş, kendisinin iyi bir dairesi varmış, Amerikalılar bize yardım etmek istiyorlarmış... Bunun ne denli aşağılık bir davranış olduğu bir yana, üstelik çok da ahmakça! Savaştan kimseye bir hayır geldiği görülmüş müdür? Kimse onlardan bizi rahatsız etmelerini istemiyor... Siz bir Fransızsınız, o taraftansınız yani; acaba siz ne düşünüyorsunuz bu konuda?

Sablon güçlükle yanıtladı soruyu:

— Ben mi? Ben hiçbir şey düşünmüyorum... Savaştan tiksiniyorum ben. Eğer savaşın kaçınılmaz olduğunu söyleseler, öyle sanıyorum ki kendi işimi kendim bitirirdim.

Nivelle'den üstüste birkaç telgraf aldı Sablon, hiçbirini yanıtlamadı; bu telgraflarda Nivelle, Dışişleri Bakanlığı'na bilgi göndermesini rica ediyordu. De Chaumont'un otele telefonları da boşa çıkmıştı: Açmıyordu Sablon telefonu. Sonunda de Chaumont "Metropol"e gitmeye karar verdi. Sablon sırtında Türk işi bir entari, oturmuş, sekiz yaşındayken küçük kardeşinin ölümünden duyduklarını yazıyordu. De Chaumont'u görünce yüzü asıldı:

— Belki de Rusların beni tutukladıklarını sandınız? Ama gördüğünüz gibi her şey yolunda. Yazı yazıyorum...

De Chaumont, çıkışma havasında sitem etmeye başladı: Hiç dostlarını unutur muydu insan? Hem de yabancı bir ülkede? Madam de Chaumont çok üzülmüştü. Paris'te herkes heyecanlanmıştı...

Sablon onun sözünü kesti:

— Karıma her hafta yazıyorum ve ondan da mektup alıyorum. Dün bir telgraf aldım, beni beklememeye karar vermiş ve kızımla birlikte Quimperlé'ye gitmiş. Küçük bir evimiz var orada. Hiç bulundunuz mu Quimperlé'de?

De Chaumont, Bretagne'nın güneyini bilmediğini, ama Quimperlé için çok güzel şeyler duyduğunu söyledi. Bir süre sustuktan sonra da ziyaret nedenine döndü:

— Ortak dostumuz Nivelle, ajansın ivedilikle yazılarınızı beklediğini size hatırlatmamı rica etti. Hastalanmış olabileceğinizden korkuyor kendisi...

"Ortak dostumuz" sözü Sablon'un öfkesini kabarttı, ama kendini tuttu ve Paris'e dönene kadar hiçbir şey yazmak istemediğini, dönüşünün ise büyük bir olasılıkla çok yakın olduğunu, ailesiyle birlikte dinlenmek istediğini söyledi.

De Chaumont konuşmayı sürdürmeye çalışarak, Sablon'un ne üzerinde çalıştığını, Tolstoy'un evini beğenip beğenmediğini sordu, Fransa'da Almanya sorununun herkesi heyecanlandırmaya devam ettiğini anlattı. Sablon suratını astı ve hiçbir şey söylemedi.

O akşam de Chaumont şifreli bir telgraf gönderdi Paris'e. Telgrafında, Sablon'un elçiliğe uğramadığını, Polonyalı bir komünist dışında yabancı gazetecilerle görüşmediğini, Smiles'la sert bir politik tartışma yaptığını ve Smiles'ın, Sablon'un Bolşeviklere katılıp Moskova'da kalmak niyetinde olduğunu kesin bir dille ileri sürdüğünü bildirdi. De Chaumont, Smiles'dan aldığı bilginin doğruluğundan emin olmadığını, ancak Sablon'un tavırlarından üzücü bir izlenim edindiğini de kendi görüşü olarak ekledi telgrafa.

Aldığı haberler Nivelle'i öylesine sarstı ki, genellikle kendini tutmasını, sözünü sakınmasını bilen bir adam olmasına rağmen Mary'ye, "Sarı kaltak!" diye bağırdı. Bu adam benim sonum olabilir, diye düşünüyordu. Senatör

adam seçme işini bana verdi, ben de Sablon'u gönderdim. Tabii ahmaklığın daniskası oldu bu: Sablon oldum olası soytarılık yapmaya bayılır, bir zaman da Fransa'ya kötü bir oyun oynamıştı gazetesinde... Ama bütün bunların suçlusu gene Low: Rusların çocuk olmadıklarını ve daha önce kendilerine karşı çıkmış bir kişiyi ülkelerine bırakmayacaklarını anlayabilirdi. Bu durumda da Sablon'dan başka kimse kalmıyordu bu işe uygun, ben de ona rica ettim gitmesini. Adam bana Rusların izledikleri politikaya kızdığını da söylemişti. Kimin aklına gelirdi onu satın alabilecekleri? Bütün bunlar mantıklı, aklı başında bir adama açıklanabilir, ama Sarı'ya asla! Onun için dünya Missisipi'den ibaret. Smiles, Sablon'un Ruslarla anlaştığını söylemiş. Birtakım açıklamalarda bulunan bir konuşma yapabilir Sablon, moda şimdi böyle şeyler. Gerçi onunla üstü kapalı konuştum, fazla bir şey bilmiyor, ama de Chaumont'un ona her şeyi anlatmadığını kim bilebilir? Eğer Sablon, Sarı'nın gerçek niyetlerini biliyorsa bu "Transoc"un sonu demektir. Coster şimdi Prag'da, Graysen ise Varşova'da. Komünistler bir mahkemeler dizisi sahneleyebilirler. Ve ben çok iğrenç bir rolde çıkacağım bu oyunda sahneye. O zaman bir tek kişinin bile aklına gelmeyecektir ki, bu işler beni hiç de öyle fazla ilgilendirmiyor, ben bir şairim ve benim şiirlerimi Paul Valery övmüştür...

Nivelle yine de gafil avlanmamış olduklarını düşünerek biraz yatıştı ve senatöre Rusların Sablon'u satın almaya çalıştıklarını bildirdi. Bazı verilere göre daha hiçbir şey elde edememişlerdi, ama tehlike vardı: Sablon parlak bir gazeteciydi, ama zayıf yanları da olan bir adamdı, paraya karşı kayıtsız olduğu söylenemezdi, bu yönden her şey beklenebilirdi...

Low müthiş öfkelendi haberlere. Sablon'a, damadına, tüm Fransızlara lanet okudu: Satılık mal hepsi bunların! Marshall, böyle aşağılık bir ulusa neden yardım etmemiz gerektiğini hiçbir zaman açıklayamaz bana. Nivelle'i hemen defetmek gerek, on para etmeyen, hiçbir işe yaramayan bir adam. Mary'ye göndereceğim bundan sonra paraları, ister nafaka versin, beslesin kocasını, ister ne yaparsa yapsın. Aslında memnun olur buna hergele. Her Fransızın hayali karı parası yiyerek yaşamaktır... Ancak Nivelle'e şimdilik dokunmamak gerek. Hele şu Arap saçına döndürdüğü işi bir temizlesin. Ve Low sekreterini çağırıp bir mektup dikte ettirdi: "Mektubunuzu aldım ve açık söylüyorum, düşüncesizliğiniz şaşkına çevirdi beni. Ciddi konuları şiirle karıştırıyorsunuz anlaşılan. Neyse, bunları sonra konuşuruz. Rusların Sablon'a ne önerdiklerini öğrenmeye çalışınız, aynı miktarı siz de öneriniz,

hatta yüzde on, yirmi fazlasını da verebilirsiniz. Korktuğunuz şeyin doğru çıkabileceği olasılığını gözönüne alarak Sablon'a çamur atmak için gerekli her türlü hazırlığı yapınız. Onu lekeleyecek belgeler düzenleyin. Eğer siz yapamazsanız Prag'dan Bill Coster'i çağırın. Paraya acımayın, varsın tüm dünya anlasın onun aşağılık bir yaratık olduğunu." Biraz düşündükten sonra şu eklemeyi yaptı: "Şimdilik kimseye açmayın durumu. Hatta Bill'e bile. Belgeleri kendiniz toplayın, yalnız çok dikkatli olun. Belgelerle ağır bir eleştiri hazırlayın. Aldığımız istihbaratın doğru olmaması umuduna karşı, şimdilik harekete geçmemeniz yerinde olacaktır, bunların doğru çıkmaması için dua ediyorum; zafer gerçeğin olacaktır."

Low'un mektubunu okuyan Nivelle gülümsedi: Sarı'yı Sablon'un ruhunun kurtulması için dua ederken getirdi gözünün önüne. Ama gülünecek bir durum yoktu ortada. Low'un nasıl kudurduğu belli oluyordu mektubundan.

Coster'in havasına benzetmeye çalışarak bir yazı kaleme aldı Nivelle. Eğer Smiles haklı çıkarsa makaleyi ajansa yollayacaktı. Tabii kendi imzasını koymadı yazıya. Bu onun janrı değildi... Makalesinde, birçoklarınca satın alınmaz diye bilinen Sablon'un gerçekte son derece aç gözlü olduğunu ve para için anasını bile satacağını yazıyordu. Franko'ya karşı yazdığı makaleleri için İspanyol anarşistlerden iki adet Velasquez tablosu almış ve bunları Brezilya'daki ikinci eller aracılığıyla satmıştı. Direniş yıllarında "La Patrie" grubuna girmiş ve Gestapo'ya sürekli bilgi taşımıştı; Almanlar da buna karşılık Cenevre'deki hesabına her ay altı bin İsviçre frangı yatırmışlardı. Makale şöyle sona eriyordu: "Böyle bir hainin Kremlin'in üç kuruşu önünde gevşemesi kimseyi şaşırtmamalıdır. Ama Moskova'nın da böyle yaratıklardan yardım umması, Washington'un izlediği kararlı politikanın meyvelerini vermeye başladığını göstermektedir. Kızılların artık dayanabilecekleri bir şey kalmamıştır ve Daily Worker'ın, l'Humanité'nin, Unita'nın saf okuyucularının bile kendisine inanmadıkları bir dolandırıcıyı satın almaktadırlar."

Sablon hâlâ Moskova'daydı. Bir yağmurdur tutturmuş gidiyordu havalar, pek seyrek çıkıyordu bu yüzden dışarı; canı yazmak da istemiyor, nasıl zaman öldüreceğini bilemiyordu. Karısından bir mektup aldı, Bretagne'ın nefis olduğunu yazıyordu. Madeleine sık sık denize giriyordu –yanmış, kapkara olmuştu–, tenis oynuyor, hep babasını bekliyordu. Bahçede onun en sevdiği çiçekler –anemonlar– açmıştı. Tanıdıklarından kimse yoktu.

Yalnızca balıkçı Gervier gelmişti, Sablon'un ne zaman geleceğini soruyordu; istakoz avına gitmek istiyordu onunla... Sablon mektubu okuduktan sonra çevirmen kıza telefon etti: "Lütfen öğrenir misiniz Prag'a ne zaman uçak varmış, olabildiğince çabuk gitmek istiyorum."

Sonra birden aklına geldi: Nereye acele ediyorum? Ertelemek istedi gidişini, ama çevirmen kızdan utanarak iptal ettirmedi. Yine de hiç değilse bir gün daha kalmaya karar verdi: Doktorla vedalaşmadan gitmemeliydi. Hastaneye telefon etti, "Pekala, yarın gelin bakalım" dedi Krilov.

Onda pek seyrek olan bir durumdu, ama Krilov'un keyfi yerinde değildi. Çoktu bunun nedeni: Dün Parti toplantısında Kulagin haksız yere Doktor Tsvibel'e çatmıştı. Gerçi Çeremisov haddini bildirmişti Kulagin'e ama yine de bir tatsızlık çökmüştü havaya. Üç çocuklu bir kadın hastası için daire isteğinin kabul edilmediğini de az önce öğrenmişti. Sonra, Nataşa'dan bir mektup almıştı; Kırım'a gideceğini, Vassia'nın da oraya geleceğini yazıyordu; Dimitri Alekseyeviç önce iznini torunuyla geçirmek için heveslendi, ama sonra caydı: Neden rahatsız etmeliydi gençleri? Gece de bir kalp krizi gelmişti. Ayağa kalkamayacağından korkmasına rağmen, sabah işine gitti, ama bacakları tutuluyordu; hasta odalarını zorlukla dolaşabildi, bu kez introgliserinin de kar etmeyeceğini düşünüyordu öfkeyle, kimse de kendisine yeni bir yürek takamazdı...

Sablon odasına girince Krilov yine de gülümsedi: Başkalarının önünde gevşemek yok! Fransızın yüzüne bakarak:

— Pek iyi görünmüyorsunuz? dedi. Hasta mı oluyorsunuz yoksa? Tedavi edilmelisiniz o zaman... Herhalde iyi dinlenmediniz, Moskova'da yazlar çekilir gibi değildir, yeterince yeşilliğe sahip değiliz daha...

— Yarın gidiyorum. Vedalaşmaya geldim. Bretagne'a, ailemin yanına...

— İşte bu çok güzel! Havası çok güzeldir herhalde oraların? Okyanus, iyod... Ee, nasıl, hoşnut kaldınız mı bari buralardan? Gezebildiniz, bir şeyler görebildiniz mi?

— Açık konuşmak gerekirse, hiç iyi değildim burada. Bir sürü şey yitirdim, oysa hiçbir şey bulamadım.

Krilov kuşkulu kuşkulu süzdü onu:

— Ne yitirdiniz ki burada? Belki de ajansınızı, ha?

— Kendimi.

Hemen pişman oldu bunu söylediğine: Ne gereği vardı şimdi bunun? Gülecektir bana. Ama Krilov çok ciddiydi.

— Anacığım hacıydı benim, İncil okurdu çocukluğumda bana durmadan. Güzel bir şey anımsıyorum onun okuduklarından: Tahıl, çimlenmek, yeşermek için ölürmüş. Belki sizde de olan budur? Benim şimdi yaşıyor olmam da aynen buna benzer bir durumun sonucu. Kırk yıl kadar oluyor, ölecek gibiydim...

— Kim kurtardı sizi?

— İnsanlar... Bir öğrenciyle tanıştım, beni arkadaşlarına götürdü, on kadar vardılar... O zamana kadar düşüncelerim hep kendimle ilgiliydi. Gerçek neredeydi? Eğer öleceksen, öleceksin demektir, hiçbir şeyin yararı dokunmaz sana artık... Ve buna benzer şeyler, çok iyi bildiğiniz o klasik repertuar yani... Oysa orada gördüğüm insanlar kendilerini düşünmüyorlardı. Tamam, dedim, buldum.

— Neyi bulmuştunuz?

— Halkı. Kendimi. Tıp şimdi olanca gücüyle insan ömrünü uzatmaya çalışıyor. Kuşkusuz bu çok önemli bir şey. Ama insan ne kadar uzun yaşarsa yaşasın, bilincinde ölümün kaçınılmazlığı kavramı yine de kalıyor. Oysa ölümsüzlük diye de bir şey var...

— Herhalde hacı olan annenizin düşüncesiydi bu?..

— Hayır, o inanırdı, bense biliyorum. Ölümsüzlük insanlardadır, hayatın kendisindedir, onun anlamını kavrayabilmekte, bir başkasının, senin fikirlerini kuşakların bayrak yarışında sürdürmesindedir. Geçenlerde Heraklit üzerine yazılmış bir kitapçık okuyordum. Son derece ilginç bir tip! Onun çalışmalarıyla, bulgularıyla, bizim bugün üzerinde çalıştığımız her şey arasında doğrudan bir bağ var. Oysa tamı tamına yirmi beş yüzyıl geçmiş aradan.

Sablon gülümsedi:

— Gorki'nin Çehov'la ilgili anılarını okumuştum. Gorki bir gün sessizce Çehov'a yaklaşıyor. Bir bankın üzerine oturmuş olan Çehov, Gorki'den habersiz, şapkasının içinde güneşin yansısını yakalamaya çalışıyormuş... Bu, hepimizin yaptığı, insanca bir şey... Ama siz mutlu bir insansınız, çünkü o güneş ışığını yakaladığınızı sanıyorsunuz. Sizin için bir tek gerçeklik var. Hatta şu anda bile Heraklit'i örnek göstererek ilkelerinize ne denli bağlı olduğunuzu gösterdiniz. Niçin, örneğin Pirron değil de, Heraklit?.. Bana kalırsa herkesin kendine göre bir gerçeği var...

— Beni dogmatik saymakla yanılıyorsunuz. Bir bilgiler bütünü vardır, bu bütün, yalnızca eklenen yeni bilgilerle tamamlanmakla kalmaz, aynı zamanda yenilenir de... Bir Pavlov ya da Einstein gelir, herkes bazı aksiyomların yanlış bilgilere dayandırılmış olduğunu görür. Sosyoloji ve sosyologlar için de aynı durum söz konusudur. Eğer ben sosyalist ekonomi biçimini, kapitalist ekonomi biçiminden daha amaca uygun buluyorsam, bu, sosyalizmin benim için tamamlanmış, sona erdirilmiş bir sistem olması demek değildir.

— Ama herhalde idealinizin, herkesin aynı biçimde düşündüğü, aynı şeyleri duyduğu bir toplum olduğunu da yadsıyacak değilsiniz?

— İşte bu hiç öyle değildir. Yarım yıl burada kalmış bir kişi olarak böyle saçma sapan sözler etmeniz de üzücü ayrıca. İdeal, insanı, kendini kendince geliştirmesi için özgürleştirmektir. Gülüyorsunuz? Söyler misiniz bana, hiç düşündünüz mü, bizi kendi kendimizi sınırlamak zorunda bırakan kimdir? Siz... Yani siz tek başınıza değil, sizin ajansın patronu, ajanslarınızın patronları... Kısacası, bizim bugüne kadar elde ettiğimiz her şeyden vazgeçmemizi isteyenler. İlk görüşmemizde, bizim de eksikliklerimiz olabileceğini kabul etmeyen çevirmen kızdan yakınmıştınız yanılmıyorsam. O zaman size onun niçin öyle konuşmuş olabileceğini açıklamıştım. Bunun nedeni, bizim onda fanatizmi geliştirecek bir eğitim vermemiz değil, sizlerin onu öyle düşünmeye zorlamanızdır. Otuz iki yıl bir köşede bekleyip bizi nasıl boğazlayacağınızın hesabını yapıyorsunuz, sonra da gelip, neden birtakım inceliklerle uğraşmadığımızı soruyorsunuz. Bana Direnişe katıldığınızı söylemiştiniz. Umarım, orada yalnızca zevzeklik yapmamışsınızdır... Şimdi düşünün bir, o zaman size bir İsveçli gelseydi ve, "Neden," deseydi, "Fransa'yı, özgürlüğü, onuru koruyorsunuz? Bu, bir kere çok ilkel, ikincisi tartışma götürür, üçüncüsü de fellik fellik koşturmaktan

başka bir işe yaramaz. Her biriniz birer çalı dibine yerleşin ve heyecanlarınızın ayrıntılarını tahlil edin." Ne yanıt verirdiniz acaba ona?

Sablon ayağa kalktı, acılı bir sesle ve tane tane:

— Beni tedavi etmediniz doktor, dedi. Ama her şey için size çok teşekkürler...

— Sizi tedavi etmeye girişmedim bile… Hayat tedavi edebilir belki sizi: Bu başka bir iştir... Demek yarın gidiyorsunuz?.. Paris'i hiç görmedim, yalnızca kitaplardan biliyorum, anladığım kadarıyla eşsiz bir kent. Belinski bir mektubunda, Paris halkının insanın acılarını dindirdiğini, o kadar çok neşeli olduğunu yazıyor… Eh, size iyi yolculuklar. Ajansınıza gelince, bırakın o çirkefi, bakın neşeniz nasıl yerine geliyor…

Hastaneden çıkarken Sablon düşünüyordu: Yine de gidiyor olmam çok iyi. Öyle bir inandırıcılıkları var ki, insan sarsılıyor... Ama bir komünist olmayacağım ben. Belki haklılar, ama bu bana göre bir şey değil. Miçurinsk'te bazı deneyler yaptıklarından söz ediyorlardı, vişne ağacına, hiç olmayacak bir şeyi –galiba akasyaydı– aşılamışlar ve ortaya zehirli birtakım meyveler çıkmış. Benden de öyle olurdu herhalde... Buradan demir almanın zamanı geldi artık.

Havaalanında de Chaumont'u görünce şaşırdı:

— Kim söyledi size gittiğimi?

De Chaumont gülümsedi:

— Neden haber vermediniz bana? Yurttaşlarımızı buradan uğurlamak da benim görevlerim arasındadır. Madam de Chaumont size yürekten selamlarını iletmemi söyledi... Akşam Paris'te olacaksınız. Bizlere de size gıpta etmek kalıyor...

Sablon kızdı. Kim söylemiş olabilir buna gideceğimi? Sabahın köründe kalkıp gelmiş.

— Paris'e gideceğimi de nereden çıkardınız? Belki de Kominform'un gizli bir toplantısı için Prag'a gidiyorumdur?

Zorlamalı bir gülücükle gerildi yüzü de Chaumont'un ve bir şey söylemedi. Susuyor ve ikide birde saatine bakıyordu; yolcuların uçakta yerlerini almalarını isteyen anonsu duyunca rahat bir soluk aldı.

Artık hiçbir şüphesi kalmamıştı: Smiles haklı. Şimdi anlıyorum Sablon'un niçin elçiliğe hiç uğramadığını, gideceğini bildirmediğini... Kominformla ilgili ahmakça şakası da moralinin ne durumda olduğunu gayet iyi gösteriyor. De Chaumont hemen Sablon'un Prag'a uçtuğunu, orada mı kalacağını, yoksa oradan da başka bir yere mi gideceğini bilmediğini bildirdi Paris'e. Ruslarla anlaştığını düşündürecek şeyler vardı. Nivelle'in hemen uyarılması gerekirdi.

Sablon uçakta gözlerini kapamış, oturuyordu; görenler uyuduğunu sanabilirdi, oysa acıyla düşünüyordu. Gerçekten de akşama Paris'te miyim?.. Hemen masanın başına oturup yazılara başlamak gerek. Nivelle ne yazarsam aynen basılacağını söyledi. Ama sözünü tutmayabilir. Yazıların düzeltilmesi için matbaa matbaa dolaşacak halim yok... Çöp sepetine atılacak bir yazıyı yazmak da enayilik ayrıca. Sonra, ne yazabilirim ki Rusya üzerine ben? Evet, Smiles'dan daha çok kaldım, daha çok şey gördüm ben. Ruslar savaş istemiyor mu diyeceğim? Milyonlarca insan –benim de Rusya'ya gelmezden önce düşündüğüm gibi– Rus tanklarının bugün yarın Elysées alanında boy gösterebileceğini düşünüyor. Ancak Rusların savaş istemediklerini söylemek yetmez, niçin olduğunu, onların neyle uğraştıklarını açıklamak gerek. Peki, ben biliyor muyum bunu? Evet, onların nasıl ev yaptıklarını, basma dokuduklarını, nasıl dans ettiklerini gördüm, bazılarıyla konuştum, bütün bunlar çok ilginç, ancak anlaşılır en ufak bir şey yok. Bir Fransızın Moskova heyecanları üzerine bir roman yazabilirim, ama Rusların nasıl yaşadıklarını yazmak benim işim değil. Şimdi, konuştuğum, görüştüğüm insanların barış istediklerini yazsam, hemen itiraz ederler: "Onlar evet, ama Kremlin…" Herhangi bir muhalefetten söz etmek ise saçmalıktan başka bir şey olmaz, bunu kesinlikle biliyorum artık, ama kanıtlayamam. Çok karmaşık bir durumları var, politika, gündelik yaşayışlarına girmiş. Şu mimar örneğin, neden karısıyla birlikte aynı kentte değil?.. Anlamıyorum onları. Bunca anlamadığım insanları nasıl yazabilirim?

Prag havaalanında yerlerini satıp satamayacaklarını sordular. Uçak iki saat sonra Paris'e hareket ediyordu. "Satın," dedi, "kalıp dinleneceğim

burada." Kararından bir çocuk gibi sevinçliydi, bütün gün Prag sokaklarında dolaştı durdu. Gözlerinde, sanki bir tanıdığı, bildiği görmenin rahatlığını duyuyordu; hemen anlayamadı bunca hafiflemesinin nedenini: Prag, çocukluğunu geçirdiği eski Fransız kentlerine benziyordu: Burada da kollarını genişçe açmış aziz heykelleri, kırmızılaşmaya yüz tutmuş yapraklarıyla asmaların örttüğü duvarlar, en çekingen aşıkların bile kendilerini tutamayıp birbirlerini sımsıkı kucakladıkları daracık yollar vardı.

Ertesi gün istihbarat bakanlığı temsilcisine Prag'da birkaç gün kalmak istediğini bildirdi. Temsilci özellikle nereleri görmek istediğini sorunca:

— Belirli hiçbir yeri, dedi. Eğer size ayıplanacak bir davranış gibi gelmezse, sokaklarda dolaşacağım, odamda oturacağım. Bannelier'nin getirdiği Praglı profesörü anımsadı: Aslında burada her şey çok kısa bir süre içinde olup bitti, eskiden bunlar da bizim gibi yaşarlardı. Şüphe yok ki bundan hoşnut olmayanlar da vardır. Moskova'da yapılanları az bulup, her şeyi tepetaklak etmek isteyenler de... Fransa da parçalanmış durumda. Bannelier'nin Garreau'yu deliğe tıktırmak istediğinden eminim. Ama ipler komünistlerin eline geçince de, Garreau, Bannelier'yi rahat bırakmaz. Tüm bunlarda anlaşılmayacak bir şey yok, anlaşılmaz olan benim bu dört yandan ateş altında olan "sarhoş topraklar"a neden geldiğim... Çekoslovakya'ya, Çeklere gelinceye kadar başka derdim yok muydu benim, Ruslar yetmez miydi?..

Rahat bir gün geçirdi, tıpkı bir turist gibi görüyordu kendini. Binaların yüzlerindeki portreleri ve bayrakları görmemeye çalışıyordu. Kenti uzun uzun dolaşıyor, birbiri içine girmiş, geniş avlulardan geçiyordu; insanlar görüyordu, oturmuş, barışçıl konuşuyorlardı; çocuklar bildik çocuk oyunları oynuyorlardı, suratına bulaşmış bir leke gibi duran beneğiyle bir kedi miyavlıyordu. Girdiği bir müzedeki bir ressamın tabloları çok etkiledi Sablon'u, özellikle de bir aile tablosu... Çocukların yüzleri olağanüstü bir güçle yansıtılmıştı: İnsansa, hayatının en başında görülen, sonra da yiten o acılı sevecenlik vardı bu yüzlerde Sablon kataloğa baktı: "Purkine". Şaşılacak şey, hiç duymamıştı bu adı. Oteline rahat, yatışmış olarak döndü. Karısı, bir kızı vardı onun da. Hiçbir şey yazmayacaktı. Okulların açılmasına daha çok vardı, Gervier ile istakoz avına gidebilir, Madeleine'le bahçede dolaşabilirdi...

Akşam yemeğinden sonra otelin holünde oturup insanlara baktı. İşte İsveçliler, tüccar bunlar, iş için gelmişler, gözlerini kaydırarak, korka korka bakıyorlar pankartlara. Şu ikisi de Fransız komünisti, sözcükleri söyleyişlerinden güneyli oldukları anlaşılıyor; yanlarındaki Çeke dokerlerin nasıl direndiklerini anlatıyorlar. Sovyetler de var holde, Sablon'la aynı uçaktaydılar, sessizce oturmuşlar, aralarında yavaş sesle konuşuyorlar. İngilizlerin biri viski içiyor, diplomat olsa gerek. Onun az ötesinde bir zenci, beyaz bir kadınla oturuyor, zenci keyifli, bembeyaz dişleri ışıldıyor ağzında. Sablon gülümsedi: Nuh'un Gemisi... temiz, katkısız olanlar ve mundarlar bir arada. Gidip yatayım artık.

Sabahleyin odasında kahvaltı ederken telefon çaldı, Fransa Büyükelçiliği Basın Ateşesi Bay Hautefeuille'in kendisini aşağıda beklediğini söylediler. Sablon öfkeden kuduracak gibi oldu. Neden geliyor? Resmi bir kişi olarak bulunmuyorum burada... Belki Nivelle'in yediği bir nane bu da? Bile bile tıraş işini uzattı, giyinmesini bitirdikten sonra da bir koltuğa oturdu ve pipo içmeye başladı: Varsın beklesin... Oturdu ve pipo içmeye başladı: Varsın beklesin…

Hautefeuille zayıf, kuru bir adamdı; hep bir şeye üzülmüş gibi dururdu. Sablon'la selamlaşırken de gülümsemeye çalışmış, ancak bu çabası yüzüne daha da üzgün bir anlatım vermişti.

— Paris, Prag'da birkaç gün kalmak niyetinde olduğunuzu bildirdi. Büyükelçimiz kendisiyle bir öğle yemeği yemenizi rica ediyor sizden. Ben de, eğer size bir yardımım dokunabilirse çok mutlu olacağım. Herhalde buradaki politik durumla ilgileniyorsunuzdur?

Sablon birden gülümsedi:

— Büyükelçiye gösterdiği incelikten dolayı teşekkür ederim, ama ne yazık ki çağrıyı kabul edemeyeceğim: Zayıflamaya karar verdim ve kendime özel bir diyet uyguluyorum. Size gelince, doğrusu bana nasıl bir yardımınız dokunabileceğini bilemiyorum? Ben Purkin'le biraz daha yakından tanışmak niyetindeyim.

— Bu çok kolay, yalnız daha önce kartoteksimize bir bakmam gerek. Gazeteci midir sözünü ettiğiniz kişi, yoksa bir işadamı mı?

Sablon yine gülümsedi:

— Öldü o adam sevgili Mösyö Hautefeuille, bütün sorun da burada ya... Böylece, yardımınıza ihtiyacım yok. Ama yine de çok teşekkür ederim size. Sizinle tanışmak ve elçiliğimizde sizin gibi olağanüstü birtakım kişilerin çalıştığını görmek çok hoş bir şey. Şimdi, izninizi rica ediyorum, bağışlayın çok işim var...

Hautefeuille çok kızmıştı, yine de gülümsemeye çalışarak sordu:

— Burada çok kalacak mısınız?

— Pek değil. Bir yıl kadar...

Bir kez daha aşağılatıcı bir gülümsemeyle baktı Sablon ve Hautefeuille'in elini sıkarak otelden çıktı.

Hautefeuille, Sablon'un çekilmez bir adam olduğunu duymuştu, ama bu kadarını da beklemiyordu doğrusu. Evet, gerçi büyükelçi onun düşman tarafına geçtiğine ilişkin bilgiler geldiğini, tetikte olunmasını söylemişti, ama yine de... Duclos ile iki kez görüşmüştüm, efendi bir adam izlenimi bırakıyordu. Oysa bu satılmış, papadan da Katolik... Çok ilginç doğrusu, ne yapacak acaba Prag'da? Prasek, Fransızca yayın yapacak güçlü bir radyo istasyonu kurulması hazırlıklarından söz etmişti. Belki de Sablon'a verecekler bu görevi.

Hautefeuille'de dehşetli bir hayalgücü vardı; şimdi de kafasından geçenlere inanıvermişti. Hemen büyükelçiye koştu:

— Sablon, üstelik de meydan okurcasına suçunu itiraf etti... Buraya uzunca bir süre için gönderildiği anlaşılıyor. İki yıl gibi falan... Fransa'ya yönelik yayın yapacak bir radyo istasyonu kuracakmış.

Nivelle ipek bir mendille alnında biriken terleri kuruladı: —Vay alçak vay! Korkunç bir devirde yaşıyoruz, kimseye güvenemiyorsun, kimsede bağlılık, dürüstlük denilen şey kalmamış. Sablon için yazdığı makaleyi yeniden okudu ve altına birkaç satır daha ekledi: "Bu çirkef çamur semenderi, Prag mikrofonlarından Fransızları iğfal etmeye hazırlanmaktadır. Soylu, mert insanlar, din adamları, subaylar, öğrenciler, çevresinde komünistlerce kurşunlanırken, Bay Sablon bizlere Sovyet cennetinde insanların nasıl mutlu yaşadıklarını anlatacak. Biz Praglı çamur semenderine inanmıyoruz, ve biz eğer komünistlere kuvvet yoluyla gem

vurulmazsa yarın sıradan semenderlerin, yağmacılıkta Kızıl soyguncuları da geride bırakırcasına Paris sokaklarını dolduracağını biliyoruz." Yazıyı dağıtmaya karar verdi, ama son anda durdu: Soğukkanlı olmak gerek. Varsın önce Sablon açsın ağzını, ondan sonra bir saate varmadan tüm yazı işlerine ulaştırırım ben bunu.

Bu sırada Sablon Prag sokaklarında dolaşmaktaydı. Hautefeuille ile konuşması neşesini kaçırmıştı. Herkese ve her şeye kızıyordu. Nivelle rahat bırakmak istemiyor beni. Evet, gerçi çok büyük bir avans verdiler bana, ama bu şekilde davranmak hakkını vermez ki bu onlara!.. On yedi yıldır gazetecilik yapıyorum, yüzsüzlüğün, yırtıklığın böylesini görmedim. Para durumu kötü olmasa... Karım hareketimden önce eldeki hesaptan pek bir şey kalmadığını söylemişti... Yazmam gerekiyor yazıları... Nivelle bunları yayınlamasa bile bana hakkımı ödemeli... Rusların barış istediklerini yazacağım, tartışmaya bile gelmez bir şey bu. En gülüncü de, hoşuma gitmiyor bu komünistlik. Neden her yere, hatta aşçı dükkânlarına bile pankart asmışlar? Vitrinlerinde maldan çok portre var.Yaşayamazdım ben burada...

Oteline döndüğünde yine o Fransız komünistlerini gördü. Bir tanesi, "Sablon'a Amerikalılar iyi para vermişler," diyordu, "şimdi o artık..." Sablon'u görünce sustu ve gazete okuyormuş gibi yaptı. Sablon içinden kendisine sövdü ve odasına çıktı.

Suratı asık, ne yapacağını bilmeden oturuyordu. Yemek mi yesem acaba? Canım istemiyor gerçi ama, bir, bir buçuk saat geçirtir bu bana... Birden kapı vuruldu. Oda hizmetçisi olacağını düşünerek gidip açtı. Tanımadığı bir adam aralık kapıdan süzülürcesine içeri daldı ve neşeyle bağırdı:

— Hello, Mösyö Sablon! Bu lanet Prag'da sizinle buluşmak varmış demek?

Bill Coster'in şaşılacak bir belleği vardı. Beş yıl önce, Paris'in kurtuluşundan hemen sonra Sablon'la bir gece birlikte olmuşlar, viski içmişlerdi. Sonra da ya bir, ya da iki kez sokakta rastlaşmışlardı. Ama onu çok iyi anımsıyordu ve dostu sayıyordu: Zaten yolunu kesenler dışında herkesi kendi dostu sayardı Coster. Sablon'un Prag'da olduğunu öğrenince de sevinmişti. Her zamankinden daha çok teklifsiz olduğuna bakılacak

olursa buraya gelmeden önce de bir iki kadeh atmıştı. Sablon'un omuzuna vurarak:

—E, işler nasıl bakalım? dedi. Malum ya, ikimiz de aynı "boss"a[43] bağlıyız... Size bir öneride bulunmaya geldim... Bizim "boss" mani, şiir falan yazıyor. Okumuştu bana bir tane... Biliyor musunuz, yakalanmış bir balık kumların üstünde cartayı çekerken, teresin biri de oturmuş sonsuzluğu düşünüyor iyi mi? Görüyorum ki sizin de içiniz kararmış? Herhalde solungaçlarınız kurumuştur? Ama bende onları ıslatacak bir şey var...

Açık sarı renkli ceketinin kocaman cebinden büyücek bir şişe çıkardı ve masanın üzerine koydu:

— "White Horse!" En iyi marka. Aşağıda, erik rakısı mı ne diyorlar, adi birtakım şeyler var... Haydi bakalım, şu viskiye bir dalış yapalım, kumların üzerinde geberip gitmenin bir gereği yok. Tamam mı?

Sablon, Coster'den tiksiniyor, ama nasıl zaman geçireceğini de bilmiyordu. Bu yüzden öneriyi kabul etti.

— Tamam.

44

Sablon'a karşı çekingendi Nivelle, bu yüzden de Low'un planını son derece üstü kapalı anlatmıştı ona. Sablon da onun anlattıklarına bakarak "Transoc"un, parası karanlık yerlerden gelen, sansasyon peşinde koşan, yani ötekilerden ne daha iyi, ne de kötü, sıradan bir basın ajansı olduğunu sanıyordu. Coster'le ise durum değişikti: Nivelle senatörün niyetlerini açık açık anlatmıştı ona. Buna rağmen neden razı olmuştu bu işe Coster? Bu soruyu o da sık sık soruyordu kendine ve bulduğu yanıt şu oluyordu: Victoria gibi bir karın oldu mu, her şeyi yaparsın. Gerçekten de dünyada hiçbir kadın Bayan Coster gibi para harcamasını bilemezdi; öte yandan bu son yıl Bill'in işleri oldukça bozulmuştu. Nivelle çok büyük bir miktar önermişti ona ve Coster bunca parayı adama boş yere vermeyeceklerini çok iyi bilirdi. Ama yine de böyle rizikolu bir serüvene girmeyebilir, işi kabul etmeyebilirdi. Nivelle'in önerisi onu imrendirmişti, çünkü New York'ta sürdürmekte olduğu yaşayışından tiksiniyordu. Her gün skandal yaratıcı yazılar dikte etmek, Victoria'nın soyut resim üzerine zırvalarını dinlemek, bin dolar kazanacağım diye parçalanmak, sonra da oturup tek başına viskiye yumulmak olacak iş değildi! Nivelle'e, şiddetli birtakım duyumlara ihtiyacı olduğunu söylerken gösteriş yapmıyordu. Demirperde gerisinde Kızılları telaşla koşturacak bir havai fişek alemi yaratılması hiç de fena fikir değildi.

Prag başlangıçta soğutmuştu onu, hiç de umduğu gibi bir cengele benzemiyordu burası. İnsanlar düzenliydi, temiz giyimliydi, yollarda kurallara uyuyorlardı, erken yatıp erken kalkıyorlardı, her noktada düzeni, düzenliliği seven kişiler oldukları anlaşılıyordu. Coster, gerekli kişilerle bağlantı kurmanın kolay olmayacağını anlamıştı, ama geriye dönmek için de geçti artık: "Transoc"dan büyük bir avans almıştı. Her yerde, Almanların Moskova'ya yaklaştıkları o güç günlerde bu kentte bulunduğunu ve Rusların kahramanlığını anlatmaya başladı; Çeklerin yiğitlik ve çalışkanlıklarına saygı duyduğunu ve Smetana'nın müziğine hayran olduğunu özellikle belirtiyor, yeni düzeni hiç eleştirmiyordu. Ara sıra ajansa sanat üzerine ve suya sabuna dokunmayan, kukla tiyatrosu, Kutna Hora'nın güzellikleri, spor gibi masum konularda yazılar gönderiyordu. Çeklere "Transoc"un çirkef bir kuruluş olduğunu anlatıyor, "ama memlekete dönünce" Çekoslovakya üzerine, "Yalan Sisini Dağıtmak Gerek" adlı bir kitap yazacağını

söylüyordu. Böylece kısa süre içinde ilerici bir gazeteci olarak ünlendi. İstihbarat Bakanlığı'nda şöyle söylüyorlardı onun için: "Ah bütün yabancı gazeteciler Coster gibi olsalar!.."

Sonbaharda gelmişti Coster Prag'a, yılbaşına doğru ise bazı kişilerle ilişki kurmayı başarmıştı. Amerikan elçiliğine pek seyrek gidiyordu; "Transoc" planından yalnızca konsolosluk memuru Dobzek bilgiliydi, Çek asıllı bir Amerikalı olan Dobzek, Coster'e ihtiyacı olan parayı veriyor ve onun hazırladığı raporları Washington'a ulaştırıyordu. Martta Coster, Senatör Low'a, gerçek demokrasi yanlılarını bir araya getiren "Özgürlük Haçlıları" adlı bir örgüt kurulduğunu ve senatörün yönergesine uygun olarak Zejda'ya seksen bin dolar verdiğini bildirdi.

Zejda savaştan önce küçük bir muhabirdi. "Protektarat" yıllarında Almanları alaya alan politik hicivler yazarak üne kavuşmuştu. Köylülerin yanında nasıl gizlendiği, kendisini adım adım izleyen polisi nasıl atlattığı, Gestapo'nun eline geçmemek için trenden nasıl atladığı anlatılırdı. Dış görünüşü çok çekiciydi, bir şaire ya da keman virtüözüne benzerdi: Yumuşacık lüleler, dalgın gözler ve bir bantla bağlı kravat... Komünist bir gazetede çalışır, yapıtlarında emek sürecini yansıtmayan sanatçılara yüklenen yazılar yazardı. "Yazılarımın hiçbir yararı olmadı bu adamlara" diye anlatmıştı Coster'e, "ama şimdi eyleme geçme olanağım var..." Komünistlerden nefret ederdi, "Savaştan öncekinden çok daha iyi şimdiki yaşayışım" derdi, "ama sorun bu mudur? Manevi özgürlüktür önemli olan..." Coster ilkin onu bir romantik sanmıştı, ama kısa süre sonra Zejda'nın işini bilen birisi olduğunu anladı.

1 Mayıs bayramının arifesinde "Haçlılar" ilk başarılarını elde ettiler: Büyük bir demirçelik fabrikasının direktörü olan Karel Gobza'yı öldürdüler, aynı zamanda da dürüst bir insan olarak ünlü Julius Gobza'yı (Karel'in babası) örgütlerine soktular.

Julius Gobza savaştan önce Eğitim Bakanlığı'nın önde gelen memurlarından birisiydi; politikayla ilgilenmez, oğlunu büyütür, yazları sık sık ailesiyle birlikte Fransa'ya giderdi. Güney Çekoslovakya'da güzel bir evi vardı, sözün kısası –kendi deyimiyle– "sessiz ve hoş" bir yaşayışı vardı. O zamanlar oğlu Karel üniversitede okuyordu ve dağcılığa meraklıydı. 1938'de Karel'i askere aldılar. Baba Gobza, ülkenin karşı karşıya bulunduğu tehlikeyi görünce, şubeye başvurarak kendisini de orduya almalarını istedi.

Münih kararını öğrenince kendini tutamadı ve ağladı. Oğluna şöyle diyordu: "Elli üç yaşındayım ben, yakında ölebilirim, söz ver bana, bizi nasıl sattıklarını hiçbir zaman unutmayacaksın:" Almanlar geldiler. Julius Gobza küçük evine gitti ve sebze bahçesiyle uğraşmaya başladı. Kötü bir hayat sürüyordu, ama her akşam yatağına yattığında vatanın düşmanlarına hiçbir yardımda bulunmadığı için seviniyordu. Karel Prag'da kalmıştı; bir gün babasının yanına geldiğinde bir yeraltı grubunda çalıştığını, bildiri bastıklarını, Gestapo'nun, örgüt üyelerinden birini yakaladığını ve Terezen'e götürdüğünü anlattı. Julius Gobza oğlunun ölüm tehlikesi içinde olduğunu anlıyordu ama ona, "Doğru şeyler yapıyorsun" dedi. Zaferden sonra Karel sınavlarını verdi ve fabrikada çalışmaya başladı; çok iyi bir mühendis olmuştu. Julius Gobza'ya gelince, o da bakanlığına dönmüştü. Baba-oğul her karşılaşmalarında tartışıyorlardı. Julius Gobza her şeyin savaştan önceki gibi olması gerektiğini söylüyordu. Evet, Ruslar Slavdılar, Çeklere de yardım etmişlerdi, ama onların düzeni bize göre değildi. Karel karşı koyuyordu babasına: "Artık her şey değişecek. Sen kendin söylemiştin bana hiçbir zaman Münih'i unutmamamı... Ben Ruslara inanıyorum. Nazilere tek başlarına karşı koydular." Tartışırlar, ama tartışmaları bittikten sonra dostça ayrılırlardı. Acıklı olay 1948'de geçti. Julius Gobza olaylardan öfkeliydi, "komünistlerin Almanlardan daha iyi olmadıkları"nı ve "milletin malına mülküne el koyanlara hizmet etmeyeceği"ni söylüyordu. Karel'in yeni hükümeti desteklediğini ve fabrikaya müdür atandığını öğrenince Julius Gobza oğluna, "Seni ne kadar sevdiğimi bilirsin" diye yazdı, "ama Gobza adını iki paralık ettin."

Zejda, Coster'e, Karel Gobza'nın büyük bir etkinliği olduğunu ve ortadan kaldırılması gerektiğini söyledi. Dağlarda tek başına gezmeye çıktığı için öldürülmesi hiç zor değildi, ama halkı "Haçlılar"dan soğutabilirdi bu. Gerçi Karel Gobza komünist partisine girmişti, ama çevresinde bir politikacıdan çok, iyi bir mühendis olarak tanınırdı. Öyle bir plan yapılmalıydı ki, cinayeti komünistlerin işlediği sanılmalıydı.

— Nasıl yapacaksınız bunu? diye sordu Coster.

— Çok kolay. Satürn metoduyla...

(Zejda konuşmalarında Latince atasözleri ve mitoloji kahramanlarından örnekler vererek böbürlenmeye bayılırdı.)

Coster kızmıştı:

— Neler saçmalıyorsunuz siz?!..

Zejda istifini bozmadı.

— Satürn, herhalde biliyorsunuzdur, kendi çocuklarını yemiştir. Çok eski bir Tanrıdır Satürn, ama onun deneyi genç Amerika için yararlı olabilir. Komünistlerin de Karel Gobza'yı yemeleri gerek. Onun fabrikasında çalışan bir adamımız var. Direktorün odasından ne istersek çıkartabileceğini söyledi. Önümüzdeki çarşamba günü Gobza çantasını restoranın gardrobunda unutacak. Gardropçu kızla anlaştım... Çantanın içinde, mektuplar, kâğıtlar, kısacası masasının üzerindeki ıvır-zıvır bulunacak. Sizin daha önce bana gösterdiğiniz o soru listesiyle, benim bu sorulara Gobza'nın ağzından hazırlayacağım yanıt kâğıdı da çantada bulunacak... Gardropçu kız çantayı polise götürüp, kimin bıraktığını anımsamadığını söyleyecek. Amerikan büyükelçiliğinden de fabrikaya telefon edilip Pan Gobza'nın hasta falan mı olduğu sorulacak. Başaracağımızdan eminim...

Yeniden buluştuklarında Zejda sordu:

— Nasıl, son sansasyonu beğendiniz mi? Karel Gobza, Amerikan haber alma servislerinin bir ajanıymış meğerse! Kimin aklına gelirdi! Tüyler ürpertici belgeler bulunmuş çantasında...

Gülümsedi Zejda ve dalgın gözleri bir an parladı:

— Biraz da ciddi şeylerden söz edelim. Karel Gobza'nın babası son derece saygıdeğer bir insandır. Komünistlerden nefret ediyor, daha ilkbaharda kendisine örgütümüze girmesini önermiştim, ama o "sorunların kuvvet yoluyla çözümlenemeyeceğini", "gerçeğin ergeç üstün geleceğini" söyledi, yani kısacası liberallik tasladı. Oğluyla ilgili olaydan sonra geçenlerde bana geldi, bardağın artık taştığını söyledi... Sizinle görüşmek istiyor, bazı soruları varmış. Büyük bir adam bu, kendime yardımcı yapmak istiyorum onu.

Julius Gobza, Coster'le buluştu.

— Bir sorunu açıklığa kavuşturmak için sizinle görüşmek istedim dedi. Amerika'yı seviyor musunuz?

Bill şaşırdı: Amerika'yı sevip sevmediğini hiç düşünmemişti şimdiye kadar. Son derece sıkıcıydı hayat Amerika'da. Ama iyi dolar yapabiliyordun orada. Ve ne de olsa Avrupa'dakinden yüz kat daha iyiydi hayat Amerika'da.

— Eh, severim, dedi.

— O zaman anlayacaksınızdır beni. Benim memleketim sizinkinden küçüktür, ama iyi bir yurttur. Zejda bana komünistlerden kurtulmamız için bize yardım edeceğinizi söyledi. Çok soyluca bir davranış bu. Peki ama Sudet Almanlarla neden dostça ilişkileriniz var? Yoksa Başkan Truman unuttu mu Henlein'i? Onlar ki bizi yok etmek istemişler, ülkemize Hitler'i çağırmışlardı. Şimdiyse Amerikalılar onları silahlandırıyor. Hükümetinize bu durumun çok sayıda Çekin komünistlere karşı çıkmasını engellediğini bildiriniz.

Coster içinden güldü: İhtiyar benim Beyaz Saray'a girip çıktığımı sanıyor herhalde. Sarı'nın da burada işlerin nasıl olduğunu bilmediği yüzde yüz. Bizimkiler hem kurda hem kuzuya, hem de lahanaya aynı anda sahip olmak istiyorlar. Bana ise bozulmuş işleri düzeltmek kalıyor!..

— Bakın Bay Gobza, güçler sorunudur önemli olan. Eğer örgütünüz başarı kazanabilirse, Amerika Almanlara yardımdan vazgeçebilir.

Coster örgütün iki üyesi ile daha tanıştı: Eskiden büyük bir kahvesi olan Gross ve Avukat Zrubecki.

Gross, konuştuğu herkese, sözü döndürür dolaştırır kahvesinin başına gelenleri anlatırdı. Coster'le de böyle oldu:

— Komünistler halka mutluluk getirdiklerine inandırmaya çalışıyorlar herkesi, ama şu benim kahvenin başına gelenlere bir bakın hele. Sabahtan gece yarısına kadar bir tek masacık bile boş kalmazdı. Çalkalanmış kremalı kahvemiz olurdu. Girişinde, her eğilimden on-yirmi ayrı gazete asılı dururdu. Hatta Rude Pravo'ya bile abone olmuştum. Elimden aldılar kahvemi. Sizden rica ediyorum, gidin ve bir bakın şimdi ne yapıyorlar orada. Hiç eski kahveye benzer bir hali kalmış mı? Eskiden gazeteleri tutturduğumuz sopalar bomboş sallanıyor. Önemli olan kahvenin benim elimden alınması değil, önemli olan, bu kahveye şimdi insanın canı gitmek bile istemiyor...

Avukat Zrubecki anglomandı:[44] Tüm olup bitenleri anayasanın kaba bir çiğnenişi sayıyordu. Müşterilerini yitirmişti ve daha önce biriktirdikleriyle geçiniyordu. Coster kabalığıyla şaşırtmıştı onu, ama yine de incelikle:

— Madem ki dedi müttefiklerimizin müttefikisiniz, bizim de müttefikimiz sayılırsınız. Komünistlerin yıkılmasından sonra hükümetimizin Kuzey Atlantik Savunma Birliği'ne gireceğinden eminim...

Low birkaç kez örgütün çalışmalarına ilişkin bilgi istedi: Karl Gobza olayına inanamıyordu, Roberts'e de, "Bu Coster," demişti, "iyi bir gazeteci, ama ya hayal kuruyor, ya da uyduruyor gibime geliyor. Açık konuşuyorum, bir romanı andırıyor bu olay..."

Caster, Zejda'ya:

— Amerikalı dostlarınız paraları nereye harcadığınızı anlamıyorlar, dedi. Bana üç kişi gösterdiniz şimdiye kadar. Gobza'nın saygınlığına bir sözüm yok, ama işi bitmiş, dökülen bir adam bu. Gross'unsa tek düşüncesi nasıl edip de kahvesini geri alacağı. Bu adamın tehlikeli bir işe girebileceğini düşünebiliyor musunuz? Zrubecki'ye gelince, üçkâğıtçının teki. Küçük bir hakaret davasında bile onun gibi bir avukata güvenemem ben. Marttan bu yana beş ay geçti, oysa kimsenin örgütümüzün varlığından bile haberi yok, nasıl iş bu böyle! Eğer daha fazla dolar kazanmak istiyorsanız varlığınızı gösterin biraz, hem de şöyle gürültülü bir biçimde...

Bu konuşmadan sonra, Moravya'da, yaşlı bir komünist olan ve işçi gençler için kurslar düzenleyen Ruzicka öldürüldü. Issız, karanlık bir sokakta üzerine ateş açılmıştı. "Özgürlük Haçlıları" imzalı bir de "ölüm fermanı" bırakan katiller kaçmayı başarmışlardı.

Ruzicka'nın öldürülmesi korkunç bir öfke yaratmıştı herkeste. Julius Gobza, Zejda'ya:

— Örgüte girdiğimde, dedi. Bir ayaklanma başlatmak için bildiri yayınlanacağını söylemiştiniz bana, yoksa köşe başlarında adam vuracağınızı değil. Evet, Ruzicka komünistti. Biliyorum, dokuz yıl Moskova'da kalmıştı... Ama benim zavallı Karel'im gibi dürüst, şerefli komünistler de vardır...

Zejda gülümsedi:

— Çok iyi tanırım ben onu. Yüzlerce suçsuzun kanına girmiştir... Oğlunuzun tutuklanmasında onun da parmağı vardı.

Güvenlik kuvvetleri Ruzicka'nın katillerini aramaya başladılar; herkes "Haçlılar"dan söz ediyordu. Coster, bu gelişmelerin Low'u yatıştıracağını umuyordu, ama senatör eylemlerin daha da ileri götürülmesini istedi. Zejda, Zrubeck'in havaalanına bir saldırı hazırladığını söyledi. Gross, Pilsen'deydi, orada bir "Haçlılar" grubu kurmakla görevliydi. Birkaç gün sonra Zejda şu açıklamayı yaptı:

— Gross'un izindeler, bu yüzden Bavyera'ya kaçması gerekti. Komünistleri atlatıp toz olması iyi bir şey, ama artık Gross gibi bir elemandan da yoksunuz...

Coster güldü:

— Görürsünüz, Münih'te bir kahve açacaktır. Gidip ben de çalkalanmış kremalı bir kahvesini içeceğim onun. Şimdi soruma yanıt verin: Ne zaman sona erecek bu çocuk oyunları? Bir tek Ruzicka iki bin dolar bile etmez...

Havaalanına saldırı tam bir rezaletle sonuçlandı. Zejda durumu Coster'e nasıl açıklayacağını bilemiyordu. Hazırlanan plana göre Zrubecki bir grup "Haçlı"yla birlikte Bruno yakınındaki küçük havaalanına sızacak ve orada duran uçakları yakacaktı. Zrubecki bu iş için bir de pilot kiralamak gerektiğini söylemiş ve Zejda da ona para vermişti. Zrubecki ise kendisiyle birlikte Nuremberg'e uçmayı kabul eden pilota bu paraları gerçekten vermişti.

— Bu adamın üçkâğıtçının biri olduğunu söylemiştim size dedi Coster Zejda'ya. Adam iyi ki komünistlerin uçağını çaldı da benim tükenmezi yürütmedi. Uçağı da geri vermek gerekir tabii. Bu arada şunu da söyleyeyim ki, Zrubecki olmadan da elimizde yeterinden fazla asalak var; eğer gazeteler fazlaca yaygara koparacak olurlarsa, bu bin dolara bile değmez...

Zejda, örgütün önde gelen devlet adamlarına suikastler hazırladığını bildirdi. Son derece heyecan verici bir şey olacaktı bu... Bu arada, iki söz arasında anımsayıvermişçesine küçük, ama ciddi bir işle de uğraştığını söyledi: "Eşekarısı yuvası"nı yakmak gerekti. Coster gülümseyerek, nereyi yakacağını biraz daha açmasını söyledi: Gross'un eski kahvesini mi, yoksa

Zrubecki işiyle ilgili dosyaları mı? Zejda omuz silkip karşılık vermedi. Küçük bir Moravya kasabasındaki bir ilkokulu ne yapıp yapıp yakması gerektiğini nasıl açıklayabilirdi Coster'e?

Bu okulda genç öğretmen Maria Honzatkova kalıyordu. Öğretmen okulunu geçen yıl bitirmişti ve işine karşı taşkın bir sevinç ve heyecanla doluydu: Öğrencilerinin yapacağı küçücük bir yazım yanlışının bile okuluna gölge düşüreceğini düşünerek içi titriyordu. Babası otuz yıl Zlin'deki Bâtâ fabrikasında çalışmıştı; eskiden beri daha Maria doğmadan komünistti ve iki kez hapiste yatmıştı. Şimdi yirmi yıl gençleşmiş gibiydi. "Bir evimiz olsun diye savaştık biz" derdi kızına. "Şimdi sen yapacaksın bu evi, senin öğrencilerin de içinde oturacak." Maria yirmi iki yaşındaydı, mutluluktan gülümseyerek, sorumluluğunu bilincine kazımıştı.

Karanlık bir ağustos gecesiydi: Maria'nın kafası öğrencilerinin çalışmalarıyla değil, kendi gönül işleriyle doluydu. Belki bin kezdir Jozef'le ilişkilerinin ne olacağını sorup duruyordu kendi kendine. İlkbaharda tanışmışlardı. Elektromekanikti Jozef, okulda akşam kurslarına devam ediyordu, şiir yazıyordu, Moskova üzerine yazdığı bir şiir "Tvorba"da basılmıştı. Bir akşam buluşmuşlar ve Jozef hemen Maria'yı öpmeye başlamıştı. "Bırak" demişti Maria. Aslında o da istiyordu öpüşmeyi, ama bunun gerçek bir aşk olmamasından korkuyordu. Okuduğu romanları şöyle bir kafasından geçiriyordu da, tüm kadın ve erkek kahramanlar acı çekiyorlardı. Oysa Jozef hep neşeliydi, kendisi de öyle, Jozef'i düşünürken hep sevinç duyardı içinde. Bu aşk değil, bayağı bir şey olsa gerek, diyordu kendi kendine. Neden Jozef bana duygularını anlatmıyor da, hemen, öpmeye girişiyor?.. En iyisi onu bir daha düşünmemek! Ancak bu kararı uygulamak kolay değildi. Gece soyunurken de Jozef'i düşünmüş ve yatağına girince uyuyamamıştı: Ha bire Jozef'i düşünüyordu. Kalkıp ışığı yakmış, saate bakmıştı. Üçtü. Uyuyamayacağını anlıyordu, giyinip bir kitap aldı okumak için: "Dil öğretiminde yöntem". Ama bir şey anlamıyordu okuduklarından. Odası sıcaktı (belki de ona öyle geliyordu), bahçeye çıkmaya karar verdi. Çok karanlıktı bahçe; buradaki her ağacı tanımasına rağmen bir an içinde bir ürperti duydu. Yaşlı ıhlamur ağacının altındaki taş sıraya oturdu ve Jozef'i düşünmeye devam etti. Birden içinde bir hafifleme duydu: Acı çekiyordu. Demek ki gerçek bir aşktı bu. Jozef kendisini sevmiyorsa bile yine de onu öpebilirdi. Yarın akşam buluştuklarında Jozef kendisini kucaklayınca "bırak" demeyecekti ona, hatta ilk o Jozef'i öpecekti.

Dönmek için kalktı. Birden üzerine gelen iki gölge gördü ve umutsuzlukla bir çığlık attı. Arkadan kuru dalların çıtırtısı geliyordu. Daha hızlı bağırmaya başladı. Okul kasabanın dışında bir yerdeydi ve yakınlarda da kimse yoktu. Birden ateşi gördü Maria ve tüm gücüyle en yakın eve doğru koşmaya başladı: Veterinerin eviydi bu. Kapıya, pencere kanatlarına vuruyor, bağırıyordu. Veterinerde telefon vardı, hemen itfaiyeye telefon ettiler.

Yangın söndürülmüştü.

Ertesi akşam Maria Jozef'e, "Okulu sen kurtardın," dedi, "yani sen değil de, aşk." Jozef onu kucakladı. Maria da Jozef'i dudaklarından öptü.

Zejda, Coster'le her zamanki randevusuna gelmedi. Coster telaşlandı: Sakın öteki ikisi gibi bu da kirişi kırmış olmasın? Gitti o zaman canım dolarcıklar!.. Üstelik de Sarı benden ister onları. Şu işe bak, ben Nivelle ile anlaştım, oysa buyruk veren, yöneten Low. Nivelle yalnızca Avrupa bölümünün direktörü. Gerçi Çekoslovakya da Avrupa'ya giriyor, ama Bill Coster Amerikalı. Galiba enayilik ettim bu işe girmekle. Ama artık yakınmak için çok geç. Zejda kaçmamıştır, kaçamaz, dürüst bir adam çünkü, eğer bir yanılgıya düşerse, bu fazla romantikleştiğinden olur. Ya bir yerde takılıp kalmıştır, ya da grip falan olmuştur, bir insanın randevusuna gelmesini engelleyecek az şey mi var şu dünyada...

Coster yazı makinesinin başına geçti ve "Transoc" için her zamanki yazılarından birini yazmaya başladı: Çekoslovak karton filmleriydi konusu. Birden odaya Gobza girdi. Coster bir şeyler olduğunu anladı, çünkü otelde kendisini kimsenin aramamasını kararlaştırmışlardı.

— Neden geldiniz buraya? Yapmamanız gereken bir şeydi bu...

Gobza öyle heyecanlıydı ki, hemen yanıtlayamadı soruyu, birkaç dakika hızlı hızlı soluyarak oturdu. Coster bir bardağa su doldurdu:

— İçin.

Gobza başını salladı:

— İstemem. Geçti, iyiyim artık. Çok hızlı geldim de... Artık hiçbir şeyden sakınmanın gereği kalmadı. Biliyor musunuz kimmiş meğerse

Zejda? Gestapo'da çalışmış bir zamanlar...

Coster anlamadı:

— Ne Gestapo'su?

— Gestapo'da çalışmış diyorum size. Otuz altı kişiyi ele vermiş... Bir arşiv ele geçti, Almanlar yakmaya zaman bulamamışlar. Gestapo'nun yerleştiği bir evde gizlenmiş Zejda. Şimdi okul o ev... Bunun nasıl utanç verici bir şey olduğunu anlayabiliyor musunuz?

Coster öfkelendi. Şu Almanlar gerçekten de alçak herifler: Lanet olasıca kâğıtlarını bile yakamamışlar!.. Zejda şimdi benden de söz edecektir, ona göre ne var, yitirecek hiçbir şeyi yok ki adamın... Yargılanmaktan çekindiğim yok, eninde sonunda bırakmak zorunda Çekler beni. Ama bir Gestapo ajanıyla hapishanede birlikte yatmak pek de onur verici bir şey olmasa gerek. Senatörün cinleri tepesine çıkar, kudurur artık, Cumhuriyetçiler de bunu fırsat bilirler. "Transoc"a kimlerin para desteği sağladığı konuşulmaya başlanır. Tek kelimeyle rezillik!

Coster birden yanında Gobza'nın olduğunu anımsadı. İhtiyar ilk geldiği gibi hafifçe öne eğilmiş, zorlukla soluyarak oturuyordu.

— Ne zaman tutukladılar onu?

Gobza öyle şaşırmıştı ki bu soruya, doğrularak:

— Kaçtı... dedi. Geçen cuma günü yeni yönergeler almak için bir haftalığına Münih'e gideceğini söyledi bana. Ben ahmak da inandım, nerden bilebilirdim onun böyle sıfır numara bir alçak olduğunu? Ayrılırken bir de kucakladı beni!.. Böyle bir adam yakalanır mı hiç? Benim zavallı Karelim gibi değil ki o!.. Soruyorum size, Zejda neden öldürdü Ruzicka'yı? Bu aşağılık bir cinayettir ve Başkan Masarykin idealleriyle hiçbir ilgisi yoktur... Herhalde Ruzicka, Zejda'nın geçmişini öğrenmişti. Alçak herif kaçarken bir de bana örgütü artık benim yöneteceğimi söyledi. Ama ben dürüst bir insanım, katilleri, alçakları, Gestapo ajanlarını yönetemem. Başkan Truman'a böyle karga derneklerine bel bağlamanın doğru olmayacağını söyleyin. Gerçek, her zaman üstün gelecektir. Neden köşe başlarında insanlar öldürülsün?..

Gobza daha uzun süre konuştu. Coster onu zorlukla savabildi başından.

Yalnız kalınca düşünmeye başladı. Yine de esenlikle sonuçlandı her şey. "Transoc"un namusu kurtuldu. Ama burada da artık yapacak bir şey kalmadı. Aynı paraya işe yeniden başlamakta ise ben yokum. Hatta Sarı iki katını bile verse, "benden paso!"diyeceğim. Bu hayvan herif görkemli bir dille örgütü dağıtacağını söyledi. Dağıtılacak ne vardı ki zaten? Paraların kalanını Zejda herhalde yanında götürmüştür? Zaten bu "Haçlılar"la ilgili her şeyi bilen tek kişi de o. Gobza, Masaryk'in ilkelerinin gevezeliğinden başka bir şey yapamaz. Hemen pılıyı pırtıyı toplayıp gitmek gerek, ne kadar çabuk olursa o kadar iyi olur. Gobza denilen gevezenin neler söyleyebileceği de belli değil, adam iyice oynatmış çünkü... Sarı'dan bir ödül bekleyemem kuşkusuz, ama o da benden hiçbir şey isteyemez. Zejda nasıl olsa bizim bölgede sayılır, varsın onunla görsün hesabını... Ben elimden gelen her şeyi yaptım. Böylece cengelde kaplan avı da sona erdi. Prag üzerine bir kitap yazacağım. Bu da gürültü koparabilir, ne de olsa bir yıla yakın kaldık burada. Çekler için iyi olmayacak ama bu... İyi para kazanılabilir bu işten. Pek merak ediyorum, Victoria bu süre içinde ne kadar borç yapabilmeyi başardı acaba?

45

Coster Prag'dan ayrılırken son derece keyifsizdi. Sablon'un Prag'da olduğunu söylediklerinde, "Alkron" otelinin barında oturmuş, suratı bir karış asık, erik rakısı içiyordu. Habere çok sevindi: Oturup kendisiyle içki içilebilecek birisi çıkmıştı sonunda. Bir şişe arkadaşının yokluğunu çekip duruyordu zaten. Büyükelçilikteki Amerikalılarla seyrek görüşmeye çalışıyordu, gazeteci dersen azdı ve sanki inadınaymış gibi hiçbirisi içki kullanmıyordu: Birisi içkiye tövbeliydi, birisinin karaciğeri bozuktu, biri de çok cimriydi; Çeklerle ise oturup içmeye korkuyordu: Bir şişe viskiden sonra ne diplomatlıklar başlardı artık Tanrı bilir?.. En iyisi Sablon'a gitmekti.

Kendisine ve Sablon'a birer bardak viski doldurdu:

— Susuz içiyorsunuzdur umarım? Su yalnızca berbat etmeye yarar içkiyi... Yolculuk mu vardı?

— Bilmiyorum daha. Belki kalırım biraz burada.

— Hiç salık vermem. Yemekleri tiksinç. Erik rakısı da mide ekşitiyor. Rejimlerinden söz etmiyorum daha... Ama siz Moskova'dan geldiğinize göre hiçbir, açıklamaya ihtiyacınız yok demektir. Orada nasıl bir zindan azabı çektiğinizi tahmin edebiliyorum! Sarı'nın girişimi duyulup görülmemiş bir rezillik zaten...

Sablon şaşırdı: Bu kadar sarhoş mu bu adam? Nivelle'i bile sarışın sanacak kadar mı çok içti? Ama bir şey söylememeye karar verdi, konuşmadan içmek daha güzeldi. Coster'se hem içiyor, hem de durmadan konuşuyordu.

— Nivelle gerçi, "Avrupa bölümü direktörü" diye kartvizitler bastırarak böbürlenip duruyordur. Ama bir de New York'dayken görecektiniz onu!.. Bana geldi bir gün ve Dumas üzerine bir yazı yazmam için dilenircesine yalvardı, eğer yazıyı almadan giderse kayınpederi toz edermiş kendisini. İyi ama, neden öyle bakıyorsunuz bana? Yoksa Nivelle'i tanımıyor musunuz?

— Topu topu iki kez gördüm onu.

— Ha, demek öyle. O zaman size anlatayım biraz onu. Maymun suratlı bir karıyla evlidir. Senatörün kızıyla yani. Şiir şiirdir: Birazı çeşni, birazı bilmem ne, ama insana para gereklidir. Sarı'da ise eşek yüküyle var ondan. Yani sözün kısası bizim "boss"un da bir "boss"u var...

Bill bir bardak daha içti ve iyice gevşedi, felsefe yapmak istiyordu canı:

— Oldukça eğlenceli doğrusu. Birbirlerinin sırtlarına binmişler, ama hepsi de kendini bağımsızmış gibi gösteriyor. Siz sanıyor musunuz ki, "Transoc" denilen bu dalavere dolabını Low tek başına çeviriyor? Hiç ilgisi yok. Washington'da Low'un iplerinin Roberts'in elinde olduğunu bilmeyen yoktur. Peki ya Roberts? Tanrı mı bu adam? O da bir başkasının buyruğunda. Benim kimseyi kıskandığım yok... Bir bokböceği nedir ki? Yerde kıpır kıpır sürünür ve hiçbir şey düşünmez... İyi ama siz neden içmiyorsunuz? İçin, kafanız iyi olur, bokböceğine daha da yaklaşırsınız… Moskova'da herhalde çok çalışmışsınızdır?

— Hayır daha hiçbir şey yazmadım.

— Eh, anlaşılmaz bir yanı yok bunun. Ben de laf olsun diye on-onbeş yazı çiziktiriverdim, ama hepsi saçma sapan şeyler: Kuklalar üzerine. Yazılar değil benim demek istediğim. Sarı gerçekten de çok alçakça bir şey planlamış. Nivelle hareketimden önce bir de bana, "İşiniz çok kolay olacak, halkın onda dokuzu yeni düzene karşı" demişti. Saçma! Benim görüşümce, adamların hiç de iyi bir yaşayışları yok. Onların yerinde Amerikalılar olsalardı gerçekten karşı olurlardı buna. Ama siz Çekleri bilmezsiniz, dünyanın en inatçı insanlarıdırlar. Kafalarına bir şeyi iyidir diye koydular mıydı, tamam artık, öldür Allah, başka bir şey duymak dinlemek istemezler. Tabii homurdanırlar, homurdanmak adetleridir zaten. Homurdanmadıkları zaman da sırıtırlar. Bir asker üzerine yazılmış bir kitap okudum burada... Avusturya-Macaristan imparatorluğu zamanında geçiyor olaylar... Herkesle ve her şeyle alay eden bir asker bu. Öyle gülünç ki, gece okuyordum kitabı ve öyle kahkahalar atıyordum ki, komşular rahatsız olup şikayet etmişler. Ulusal bir kahraman denilebilir bu askere... İlk geldiğimde anlamamıştım bu Çekleri... Birisi komünistleri yeren bir fıkra anlatsa, "Tamam," diyordum, "bu komünist işte." Ama bir de bakıyorsun herif dindarın da dindarı çıkıyor. Siz ne düşünüyorsunuz, bir şeyler yapılabilir mi sizce burada?

Sablon şaşkınlıkla baktı Coster'e.

— Nasıl yani bir şeyler?

— Havai fişek alemi, ya da Nivelle'in deyimiyle "muhalefeti örgütlemek."

— Bilmiyorum. Hepsi hepsi iki gündür buradayım ben. Açık söylemek gerekirse ilgilendirmiyor da bu beni. Paris'te tanıdığım bir Çek vardı, profesördü, devrimden şikayetçiydi. Burada ise insanlar caddelerde geziyorlar, gülüyorlar... Yakınıyor gibi bir halleri yok...

— Ah, demek Paris'te buralı bir tanıdığınız vardı? İşte zaten bütün hikâye de burada ya. Şüphe yok ki burada da var hoşnutsuzlar. Bir adamın kahvesi olur da, göz göre göre elinden alıp ulusallaştırılırsa o adamın sevinmesi için bir neden yoktur. Ama bu namussuzlar, tıpkı sizin o profesör gibi sıvışıyorlar buradan. Sonra bunun sizi ilgilendirmediğini söylüyorsunuz? Anlaşıldı. Sanıyorsunuz ki Çekler beni eskiden ilgilendiriyorlardı? Ortaokuldayken böyle bir yer ve böyle bir halk olduğunu okumuştum, ama hepsi bu... Ama ilgilenmem gerekti... En iyisi siz bana şunu söyleyin: Moskova'da siz bir şeyler yapabildiniz mi? Birilerini zımbalamak, ya da bir yerleri kundaklamak falan?..

— Ben de sizi içki içmesini bilir sanmıştım, dedi Sablon öfkeyle. Yoksa çok mu oldu başlayalı içmeye?

Coster alınmıştı:

— Nasıl yani, içkiye dayanamıyorum mu demek istiyorsunuz? Oturup bir şişe daha devirebilirim ben şimdi şuracıkta. Sarhoş olduğumu mu sanıyorsunuz yoksa? Asla! Sizinle diplomasi yapmadan konuşuyorum, hepsi bu. Taze genç kız ağızlarıyla birbirimizi aldatacak değiliz, herhalde her ikimizin de görevi aynı. Hatta Nivelle'den kaç para aldığınızı bile biliyorum. O kadar çok vermişler ki, "Battık!" diye sızlanıyordu Nivelle. Evet, doğrusu sizin işiniz daha zordu, Rusya'da böyle birtakım dolaplar için iki yıl değil, otuz iki yıl verirler, buna bir itirazım yok. Nereye başvurmanızı söyledi Nivelle, bizimkilere mi, yoksa Fransızlara mı?

— Fransız büyükelçiliği sekreterine.

— Yani sizinkilere. Bari çok kişiyle ilişki kurabildiniz mi?

Sablon omuz silkti:

— Ben gazeteciyim, ispiyon değil.

Bill bir kahkaha attı:

— Ders dediğin de böyle olur!.. Benimle konuşmaya da mı korkuyorsunuz? Pekala, içkinizi için. Ama ben sizden korkmuyorum. Buraya kaplan avına geldim ben. "Özgürlük Haçlıları" dalgası yani. Rezillik!.. Ama bizim haçlılar birini tahtalı köye yolladılar... Şimdi dönüyorum, bir kitap yazacağım. Elli bin falan kıvırırız bu işten herhalde...

Bill yüksek sesle en iyi parayı hangi yayınevinden alabileceğini hesaplamaya koyuldu.

Sablon onu dinlemiyordu, kendi düşüncelerine dalmıştı. Coster'in sarhoş olduğuna hiç şüphe yok. Ama ciddi konuşuyor. De Chaumont'un benden ad öğrenmek için neden o kadar direttiğini şimdi anlıyorum. Paraya ihtiyacım olup olmadığını soruyor, "Görevimiz hoşnutsuzları desteklemektir" diyordu. Alçaklık!.. Bir gazete ajansı falan değil bu, kiralık katiller bürosu. Senatör Low... Roberts diye birisi... Kimlerin içine düşmüşüm meğerse!.. Hautefeuille'in peşim sıra neden koşup geldiği de meydanda, sıvışacağımdan korkuyordu. Ama ben dürüst bir insanım... Evet, avans aldım. Hem de yüklü bir avans, bu doğru. Neden bu kadar büyük bir miktar verdiklerinden kuşkulanmamakla da suçluyum. Ama evimi satarım, her şeyimi satarım ve avansı geri veririm. Dürüst bir hayat sürdüm bugüne dek: Auschwitz'e bile düştüm... Her şeyin bu şekilde sona ermesi için miydi tüm bunlar? Bir şeyler yapmalıyım, onlara hiçbir zaman araç olmayacağımı söylemeliyim.

Dolu bardağı bir nefeste dikti; sarhoş olmaya başladığını hissediyordu. Konuşmak istiyor, ama dili ağzının içinde devinmiyordu. Kim ki zaten konuşacağım kişi? İnsan mı bu? Bill Coster! Onun bir tiksinç iftiralar yazarı olduğunu tüm Amerika biliyor...

— İnsan mısınız siz? Siz, Bill Coster?..

Elinde olmadan, yüksek sesle söyleyivermişti bu sözleri. Şimdi yumruğu indirecektir suratıma, diye düşündü. Ama olsun, ben de ona vururum, kavga olurmuş, bütün otel ayağa kalkarmış, varsın olsun... Ama Coster yılışık yılışık gülüyordu:

— Bakın bu doğru işte. Bir yazı dikte etmek gerektiği zaman ben de karıma aynı şeyleri söylüyorum: İnsandım, Bill Coster oldum. Benim canımı sıkan yalnızca sizin somurtmanız. İçin, çantamda bir şişe daha var, solungaçlarımızı ıslatmak için... Belki de konyağa alışıksınızdır siz, burada Fransız konyağı var, onu tanıyorlar çok şükür... Size bir öğüt: Nivelle ile ortaklığı sona erdirdiğiniz zaman Rusya üzerine kitap yazın. Prag'dan çok daha ilginç olur bu. Korkunç para kazanabilirsiniz. Genel durumu biliyorsunuz nasıl olsa, kalanlar ise bir haftalık iş, şöyle sert, ilginç, sansasyonel bir şeyler bulursunuz. Örneğin atom bombası yapan bir bilginle tanışıyorsunuz. Kızıllar bilginin oğlunu Sibirya'ya sürüyorlar. Bilgin kararsızdır, ikirciklidir. Siz onunla içten bir konuşma yapıyorsunuz... ve böylece sürüp gidiyor. Benden öğrenmeye ihtiyacınız yok bunları, gazeteci olduğunuza göre siz de bilirsiniz. Amerika'daki yayınevleriyle konuşayım, ister misiniz?

Sablon dayanamadı:

— Ben insanım, Bill Coster değil. Böyle alçaklıklarla uğraşmam.

Bu kez Coster kudurmuşçasına öfkelendi, ama Sablon'a vurmadı, yalnızca bağırdı:

— Ya siz, pek mi soylusunuz? "Transoc"tan alacağınızın iki katını kopardığınızı çok iyi biliyorum. Bu arada büyükelçilikten ne kadar yürüttüğünüzü de çok merak ediyorum doğrusu?..

— Bu paraları Nivelle'in suratına fırlatacağım! Ben bunun dürüst bir iş olduğunu sanmıştım, meğer çirkeflikmiş. Siz ve sizin gibiler için yani... Hemen yarın haykıracağım gerçeği. Tüm dünyaya hem de, anladınız mı? Ve şimdi defolun buradan! Bütün odaya iğrençliğiniz sindi. Çabuk!

Coster birden ayrıldı. Telaşsız, çantasını aldı ve:

— Sizi pestil gibi ezmem gerekirdi, dedi. Jiujitsu da bildiğim için sizden daha güçlüleriyle bile başedebilirim. Ama içirip ben sarhoş ettim sizi, bu

yüzden dövmem yakışık almaz. İyice bir uyuyup kendinize gelebilmenizi diliyorum.

Coster gidince Sablon bitkinlikle divana attı kendini. Neden içtim bu kadar? Hemen ayılmalıyım ve yarın ilk uçakla gitmeliyim! Kaç acaba şimdi saat? Bir buçuk... Demek ki birkaç saat sonra... Gerçeği, beni neden gönderdiklerini bilmediğimi yazacağım. Eğer Le Monde basmazsa Humanité'ye götürürüm. Varsın komünist olduğumu söylesinler. Coster gibi biri olduğumu sanmalarından daha iyi bu. Coster değilim ben, insanım...

Oda sallanıyor, sağa sola yalpalıyor gibiydi. Paris'e uçuyormuş gibi geliyordu Sablon'a. Bir fırtına bulutunun içine girmişti uçak. Amma da çalkalanıyor ha!.. Şimdi varırız ama, az kaldı. Hemen yazmam gerek. "Bir aldatılmışın itirafları" koyacağım adını. Hayır, bu aptalca olur: Sevgilisi tarafından aldatılmış bir çamaşırcı kadın gibi... Nivelle herhalde maymun suratlı karısını aldatıyordur... Düşünceleri karıştı Sablon'un ve uyudu.

Coster odasına çıkarken düşünüyordu. Gerçi Sablon çok sarhoştu, ama rol de yapmıyordu. Büyük bir ahmaklıktı benimkisi: Ona her şeyi açıkladım. Ama nerden bilebilirdim adamların onu burnuna taktıkları halkadan ayı gibi yediklerini? Nivelle bana, "Sablon Moskova'da çalışmaya razı oldu" demişti. "Burada en önemli şey her iki taraftaki muhalefetin birleştirilmesidir..." Ben onunla arkadaşça konuşmak istedim, oysa benim üzerime atılmak istedi. Böyle bir adam her şeyi açıklayabilir de. İyi para veriyorlarmış böylelerine duyduğuma göre. Neden hep bana rastlar bunlar bilmem ki? Sonum geldi demektir: Kimse bağışlamaz böyle bir yanılmayı. Ben Zejda'nın ayağının kayacağından korkmuştum, oysa Sablon ondan çok daha tehlikeliymiş... Nivelle'i hemen şimdi uyarmak gerek.

Bir taksi çağırdı. Daha çok erken. Ama olsun, havaalanında daha sakin kafayla bekleyebilirim. Ulan şu pisliğe bak be!..

Sablon kurşun gibi bir kafayla ve oldukça geç uyandı. Bir sigara yakmak istedi, ama Coster geldi aklına ve fırlattı attı sigarayı. Hemen çıkması gerekiyordu... Saatine baktı ve sövdü: Uyumuş kalmışım. Aşağı indi.

— Paris'e yarın sabahtan önce uçak yok, dedi resepsiyondaki kız. Mr. Coster çok erken gitti havaalanına. Size teşekkürlerini iletmemi istedi...

46

Coster ödlek takımından değildi; savaş sırasında kaç kez güç duruma düşmüştü, bir gazete sansasyonu için ateşe atılmaya hazırdı. Havaalanının boş büfesinde tek başına otururken böylesine sinirlenmesinin nedeni neydi öyleyse? Belki de son günlerin, olayların etkisiyleydi bu: Zejda'nın kaçışı, "Haçlılar"ın yüzkarası sonu, Sablon'un onu aşağılayışı? Belki yeterince içmemişti de yalnızca ondandı tüm bunlar? Kafasından saçma sapan şeyler geçiyordu. Bir de bakmışsın Gobza heriflere Zejda'nın Coster'e gelip gitmesinin nedeninin "Transoc"la haberleşmeyi sağlamak olduğunu anlatıvermiş... Önüne ilk çıkan kişiyle, "Ruzicka'nın öldürülmesi, Massaryk'in ilkeleriyle bağdaşmaz..." diye yakınan bunak herifi gözünde öyle iyi canlandırabiliyordu ki... Sablon'sa kudurmuştu. Kimbilir, sarhoş gözleriyle polise koşmuştur belki de? Ve Coster, büfeye yeni birisi mi girdi düşüncesiyle titriyordu.

Ama uçağa binince hemen yatıştı, hatta keyfi bile yerine geldi; hostesin getirdiği kahveyi iştahla içti, bir kadeh konyak istedi. Nefis bir sabahtı. Coster uçağın penceresinden dışarı baktı: Tepeler, kent, yollar bir proje üzerindeki çizgiler gibi incecikti ve arabalar bu çizgiler üzerinde kımıldayan noktacıklardı. Almanya'da mı yoksa Çekoslovakya'da mıydı hâlâ? Yukarıdan bütün ülkeler şaşılacak derecede birbirine benziyordu, her şeyde bir hoşluk, bir cılızlık vardı. "Kuşbakışı" derler ya, doğru... Minicik bir kuş yavrusu tüm bir ülkeye yukarıdan bakmak olanağına sahiptir ve herhalde o da Bill gibi insanlara karşı hor görmeyle karışık bir dinginlik duygusu içindedir. Aslında Bill yeryüzünde de öteki insanlardan bir parça yüksekte değil miydi zaten? Evet, gerçi aptalca bir "Haçlılar" oyunuyla bir yılını öldürmüş, Nivelle ile anlaşarak bu iş için para almıştı, ama o dürüst bir insandı. Çeklerin rejimlerinin nasıl olduğu onu hiç mi hiç ilgilendirmezdi. O Çeklerin yaşayışına, ilgili bir kişi olarak değil, yazgısal bir rastlantıyla katılmıştı. Eğer Tanrı varsa, kimin kazanıp kimin yenileceği vız gelirdi ona. Gelişigüzel karar verirdi buna Tanrı. Örneğin son savaşta, varsın müttefikler kazansın, diye karar vermişti. Bomba herkese yeterdi, defne çelengini ise nasıl olsa bir kişinin başına atacaktı Tanrı. Kumardı tüm bunlar. Savaşmak –hiç şüphesiz– gerekecekti: Bunca yıl savaşa hazırlan, sonra da çevir öteki yüzünü koy plağın, ahmaklık olurdu bu. Aslına

bakarsan, savaşmak da ahmaklık: On yıl çalışıp didinip bir şeyler yapıyorlar, sonra da on saniyede bunları yok ediyorlar. Coster, elbette ki Ruslar yenilsin isterdi: "Ne de olsa Amerikalıyız"... Ama Amerikalıların haklı olduklarına da hiç inandığı yoktu. İki Gobza'nın olduğuna benzer bir durumdu bu. Hangisi haklı, söylemek zordu; kesin olan bir şey varsa Gobzalar kavga etmişlerdi, araları açıktı. Zejda Gestapo'da çalışmış, Amerikalılarla işbirliği yapmış ve Kızılların gazetesinde yazı yazmanın yolunu bulmuştu. Bu, gerçi pislikten, domuzluktan başka bir şey değildi, ama belki de Zejda haklıydı. İnsan ömrü uzun değil, üstelik de çok sıkıcı, politika sinirleri allak bullak ediyor, para ise gerekli; para olmadı mı koyver gitsin... Çekoslovakya'ya ilişkin bir kitaba fazla ödemezler: Prag Moskova değil ne de olsa. Ama yine de bir otuz bin koparılabilir herhalde...

Coster uyuya kaldı ve uçak inişe geçtiğinde hostesin onu uzun süre sarsması gerekti. Hemen ajansa gitmeye karar verdi Bill. Az önceki iç dinginliğinden iz bile kalmamıştı; üç beş kuruş yüzünden büyük bir tehlikeye atıldığını düşünüyordu öfkeyle. Tutuklanabilir, öldürülebilirdi. Nivelle ise bu arada rahat rahat şiir yazıyor olurdu. Rezillik değil de neydi bu? Sarı, kafa ütülemeye başlardı şimdi: Paralar nereye gitti, "Haçlılar" ne oldu, ileriki çalışmalar için kimlerle bağlar kuruldu? Oysa Zejda kaçmıştı... Elbette Coster'in de bir kozu vardı: Sablon'dan önce davranmış, "Transoc"u kurtarmıştı. Sırf bunun için en aşağı bir yirmi bin vermek gerekirdi ona. Sarı, bir sıçan kadar cimriydi...

Nivelle'in geniş odasına girerken Coster isyan dolu bir sesle:

— Bir bilseniz!.. diye bağırdı.

Nivelle'in yüzü yeşile döndü. Sablon'dan çektikleri yetmezmiş gibi, bir de bu çıkmıştı.

— Bir tatsızlık mı oldu?

Coster öfkeyle güldü:

— Siz buna tatsızlık mı diyorsunuz? Az kaldı kurşuna dizilecektim. Sizin kayınpederinizin bir ahmak olduğunu çok önceleri söylemiştim size değil mi? Söz aramızda siz de ondan daha iyi sayılmazsınız!.. Pek merak ediyorum, nereye gitti acaba şu sizin "onda dokuz muhalifler"? Bırakın onda dokuzunun muhalif olmasını, rahatça çalışma olanağı bile yok orada.

Bütün bunlara rağmen yine de gelmezdim ben, kalır, çalışırdım... Ama öyle bir rezillik oldu ki, duyulmuş görülmüş şey değil! Siz Sablon'a oyun oynamak istemiştiniz değil mi? Oysa o oynadı size oyununu. Sarı'nın planlarını nasıl açıklayabilirsiniz ona?

— Ben Sablon'la son derece dikkatli konuştum. Belki de Moskova'daki elçiliğimizin sekreteri bir şeyler kaçırmıştır ağzından.

— Bırakın bu saçmaları! Moskova'daki Fransız benim Prag'da neyle uğraştığımı nerden bilsin? Sablon her şeyi biliyor. Bildiklerini "bütün dünyaya haykıracağını" söyledi. İşin içindeki işi anlayabiliyor musunuz? Ondan bir gün önce bile olsa erken davranmak için her şeyi bırakıp geldim.

Coster sözlerinin etkisinin büyük olacağını sanıyordu; ama Nivelle hiç heyecanlanmadığı gibi, üstelik yatışmıştı da: Hiç değilse Coster'den yana ters bir durum yoktu...

Bill öfkelendi:

— Bakıyorum hiç heyecanlandırmadı haberim sizi?

— Daha önceden biliyordum. De Chaumont Moskova'dan uyarmıştı beni, sonra Prag'dan da bildirmişlerdi. Ben de senatöre aktarmıştım durumu. Bir yazı bile hazırladık... Ama Prag işi gerçekten anlaşılır gibi değil. De Chaumont, Sablon'a sizden söz etmiş olamaz. Belki de Çek polisi?.. Sablon'a Fransa'ya yayın yapacak bir radyo istasyonu işini vermek istiyorlar, Kızılların tam güvenini kazanmış durumda. Sizi herhalde izliyorlardı. Ya da bir provokatör vardı...

— Şimdi anlıyorsunuz değil mi Sarı'nın neler düşündüğünü? Bizim kelleydi tehlikede olan... Ama beni bir yana bırakalım şimdilik. Eğer Sablon, Ruzicka'nın öldürülmesinde Amerikan gazetecisinin de parmağı olduğunu açıklayacak olursa bu korkunç bir skandal olur. Pek merak ediyorum doğrusu, ne der acaba o zaman sizin kayınpeder?.. Verin de bir bakayım şu yazdığınız şeye...

Nivelle'in Sablon için yazdığı yazıyı okuyan Coster aşağılayıcı bir gülümsemeyle:

— Şiirde daha başarılısınız, dedi. Bu balık değil, gözüne gözüne vurmak gerekir. Çamur semenderi dalgasına gelince, hiç iş yok. Kimin aklında kalır böyle aptalca sözler? Prag'da kaltabanın biriyle tanışmıştım, yerli yersiz Satürn'den sözederdi. Sonra palamarı kopardığı gibi tüymüştü hergele... Bütün yazıdan iki şey alıkoyacağız: Çalınmış tabloların satışı ve Gestapo'ya hizmet. Burada önemli olan, onun söyleyebileceği şeyleri çürütecek şeyler yazmak.

Coster ceketini çıkardı, kravatını çözdü ve yazmaya başladı. Okuyucunun daha ilk ağızda dikkatini çekecek bir cümleyle başlamıştı: "Soğuk savaş, sıcak savaşa mı dönüşüyor? Kızıllar bir barış kampanyası yürütüyorlar. Ancak Washington muhabirimizin bildirdiğine göre Başkan Truman bu oyuna gelmeyecektir. Artık barış politikasına son verilmiştir. Amerikalılar Kızıllar demirperdeyi kaldırmadıkça ve haberleşme özgürlüğü ilkelerini tanımadıkça kendileriyle kimsenin oturup görüşmeyeceğini kaç kez açıklamışlardır. Kremlin zor bir duruma düşmüştür. Kızıllar dünya kamuoyuna karşı kendilerini aklamak için Amerikan gazetecilerinin güya casuslukla kundakçılık yaptıklarını kanıtlamaya karar vermiştir. Bu iş için kurban olarak da daha yeni kurulmuş bir ajans olan "Transoc"u seçmişlerdir. Bu ajans bir grup bağımsız gazeteci tarafından kurulmuştur ve tek bir amacı vardır: Doğru haber vermek. Bu konuda şu kadarını söylemek yeter sanırız: "Transoc", Profesör Sidney Hoock, Fransız Yazar Jules Romains, "Sonsuzluk ve Sıfır" yazarı Arthur Koestler, Alman sosyalist Carlo Schimidt ve dünyaca ünlü Filozof Bertrand Russel gibi çok çeşitli ülkelerden kültür adamlarının ve değişik politik görüşlere sahip kişilerin yazılarını yayan bir kuruluştur. Kızılların sinsi planlarını kim uygulamalıydı? Piyango, dürüst ve bağımsız bir kişi olarak bilinen Fransız gazeteci Sablon'a çıktı. Moskova'nın 1 No'lu ajanının gerçek eylemlerini hiç kimse anlayamamıştır. Onun maskesinin düşmesinde iki kişinin yardımı olmuştur: Amerikalı ünlü gazeteci Bill Coster ve vampir gözlü güzel sarışın Sonya."

Bu girişten sonra Bill, çocukluk yıllarından başlayarak Sablon'un kısa bir yaşam öyküsünü veriyordu. Sablon Rus istihbarat servisiyle ilk ilişkilerini 1936 yılında kurmuştu. Bu tarihlerde "Closserie des Lilas" kahvesinde takma adı "Muro" olan Fransa'daki Sovyet ajanıyla düzenli olarak buluşuyordu. "Muro" Sablon'a bir defada iki yüz seksen bin frank vermişti.

Sablon'un İspanya gezisini de anlatan Coster 1940 mayısı olaylarına geçti:

"Savaş uzmanları son zamanlara kadar, Maas yakınlarındaki köprülerden birinin nasıl olup da havaya uçurulmadığını anlayamamışlardı. Bilindiği gibi bu durum düşmanın Fransa'ya saldırısını son derece kolaylaştırmıştı. Bugün artık biliyoruz ki, Kızılların yönergelerine göre Alman istihbarat servisi için çalışan Sablon köprünün havaya uçurulması emrini engellemiştir. Bu ve benzeri nice olayı, kendisiyle yedi yıl yaşadığı ve melez Zuzu uğruna terkettiği sarışın Sonya ayrıntılarıyla anlatabilir".

Sablon'un Gestapo'ya hizmetlerini de ayrıntılarıyla anlatan Coster daha sonra şunları yazıyordu: "Kremlin" "Transoc"u ortadan kaldırmaya karar verince Sablon, ajansın Avrupa bölümü direktörü olan, "Missisipi'nin Gülü" yazarı ünlü şair Mösyö Nivelle'den Moskova'ya gönderilmesini istemiştir. Kendisine açıklama için başvurduğumuz Mösyö Nivelle, sorularımızı incelikle yanıtlayarak, uzun süre ikirciklendiğini belirtmişti. Mösyö Nivelle, Sablon'u tecrübeli bir gazeteci olarak bildiğini, ancak onun Moskova'da muhalefet çevreleriyle ilişki kurmak istediği yolundaki sözlerinin kendisini şaşırttığını ifade ederek, Sablon'a "Transoc" ajansı muhabirlerinin bulundukları ülkenin içişlerine kesinlikle karışmamaları gerektiğini açıkladığını belirtmiştir. Sablon da bu noktayı gözönünde bulunduracağına söz vermiştir. Mösyö Nivelle Paris muhabirimize, Rusların Sablon'a vize verişlerindeki çabukluğun kendisini çok şaşırttığını söylemiştir. Sablon, melez Zuzu'yu da yanına çağırtarak Karadeniz kıyısındaki eski bir çar sarayında birkaç ay tam bir hovarda hayatı sürmüş, daha sonra da Prag'a gitmiştir. Yoksul Çekoslovakya'da Şubat devriminden sonra neler olduğu herkesin bildiği bir şeydir. Durmadan yeni yeni yeraltı örgütleri kuran Çeklere bir türlü boyun eğdiremeyeceklerini anlayan komünistler, bunları Amerikalı gazetecilerin birer oyunu olarak göstermeye karar vermişlerdir. İşte Sablon'un görevi, kendini örnek göstererek "Transoc" ajansında çalıştığını ve onun karanlık niyetlerinin hepsini bildiğini açıklamaktı. Yapacağı açıklamalara daha da bir ağırlık kazandırmak isteyen Sablon "Transoc"un Prag Muhabiri Bill Coster'in desteğini sağlamaya çalışmış ve ona alçakça bir gizli anlaşma önerisinde bulunmuştur: Buna göre Coster, kısa süre önce Çek komünist liderlerinden Ruzicka'yı öldüren "Özgürlük Haçlıları" adlı yeraltı örgütünü paraca desteklediğini açıklayacaktı. Sablon'un küstahlığından şaşkına dönen Coster, "Niçin benden yalan

söylememi ve vatanıma kara çalmamı istiyorsunuz?" diye bağırmıştır. Sablon'un buna yanıtı son derece edepsizcedir: "Bu işe karşılık seksen bin dolar alacaksınız."Bir zamanlar Japon jiujitsu oyunlarıyla da ilgilenmiş olan Bill Coster, bu hayat dolu, çevik Amerikalı, yurtseverliğinin yanı sıra Sablon'a sportif yeteneklerini de göstermek olanağını bulmuştur."

Yazısının sonunda Coster, Rus aristokratlarından T.'nin kızı olan ve Sablon'un karanlık birtakım işler yapmaya zorladığı güzel Sonya'nın nasıl bir gün "Transoc"a çıkıp geldiğini anlatıyordu. "Belki kıskançlık yiyip bitiriyordu bu kadını, belki vicdanının sesini dinledi; ister öyle, ister böyle olsun, bu ifadesini yargı organları önünde de yinelemeye hazır olduğunu söyleyen Sonya, Kızılların öç alabileceklerinden korktuğu için soyadının yazılmamasını istemiştir. Başlarında Aurore gazetesi yazı işleri müdürünün bulunduğu ünlü birçok gazeteci, Sablon'un basın birliği üyeliğinden atılmasını istemişlerdir. Son alınan haberlere göre savcılık Sablon olayına el koymuş bulunmaktadır. Moskova'nın 1 No'lu ajanının meslek hayatının sona erdiğini söylemek, bir yanlışın ifadesi olmayacaktır herhalde."

Yazıyı okuyan Nivelle gülümsedi:

— Gerçekten de insanın gözüne gözüne vuran bir yazı bu. Sablon'un bu darbeye dayanabileceğini hiç sanmam. Coster gömleğinin yeniyle alnını kuruladı:

— Bill Coster dayanabilir miydi sanıyorsunuz böyle bir darbeye? Bir yıl hiçbir şey yazmadım; bu lanet Çekler yüzünden sinirlerim perişan oldu. Nasıl olup da kaçışı başardım, ben de bilmiyorum!.. Sizin şu çirkef ajansınızı yok olmaktan kurtardım. Kayınpederinize, eğer şimdi o cebini açmazsa, Bill Coster'in bir gün ağzını açabileceğini yazın. Ben şimdi gidiyorum: Ya kafayı çekeceğim, ya da zıbarıp yatacağım.

47

Coster'in uçağa binip gittiğini öğrenen Sablon yüksek sesle sövdü. Tutuklanacağından korkup oyunu sona erdirdi teres... Şimdi gidip Nivelle'e kendisini sille tokat kovduğumu anlatacak, Nivelle de, "Ya verdiğimiz avans?.." diyecektir; uçaktan iner inmez de yakama yapışırlar yüzde yüz... Oysa casuslarla, katillerle çalışan bir haydut şebekesi bunlar. Beni de içlerine çekmek istediler, bu kesin. Hemen şimdi birtakım önlemler almalıyım. En iyisi Çeklere gidip, "Ben gazeteciyim," diyeyim, "komünizmi de beğenmiyorum, ama sorun bu değil. Beni alçakça emelleri için kullanmak istediler. "Haçlılar"mı ne diye politik düşmanlarını öldüren bir de örgütleri var burada. Hiçbir ilişkim yok onlarla, karşıyım hepsine, bu da bir yana, öfkeliyim..." Kararını verdi Sablon: Tamam, böyle yapayım. Savsaklamaya gelmez bu iş, belki bugün de birilerini öldürmeye hazırlanıyorlardır? Resepsiyon memuruna İstihbarat Bakanlığı'na telefon edip kendisinin iki gün önce geldiğini ve bir görevliyle görüşmek istediğini söylemesini rica etti.

Yukarıya odasına çıktı. Penceresi çıkmaz bir avluya bakıyordu. Yarı karanlık masa lambası bıkkınlıkla ışıyordu. Divana uzanmasıyla fırlayıp kalkması bir oldu. Ne yapıyorum ben? Pisliğin birinden çıkıp ötekine atıyorum kendimi... Evet, Coster alçağın teki, buna hiç kuşku yok. Ama ihbar ihbardır... Üstelik de kimi ihbar ettiğimi bile bilmiyorum. Belki de bu "Haçlılar" dürüst, iyi insanlardır? Bannelier de komünistlerden nefret ederdi ama, kendisi çok iyi bir insandı... Onların içişlerine karışmamalıyım. Yalnızca ajanstan söz edeyim, tüm gerçeği, olduğu gibi yazayım. Yalnız burada değil, bana yanıt verebilecekleri özgür bir ülkede basılmalı yazı. Yarın Paris'te olacağım, yazıyı hemen Monde'a ya da Combat'ya götürürüm. Benim görevim bu, yoksa muhbirlik değil. Daha ilkokuldayken öğrenmiştim birini jurnallemenin alçaklık olduğunu, haklı olsan bile hatta...

Kapı vuruldu ve İstihbarat Bakanlığı'nın görevlisi girdi içeri. Sablon çok şaşırdı, bir şeyler kekeledi, Prag'ı öven sözler söyledi, sonunda:

— Sizi rahatsız ettiğim için kusura bakmayın dedi. Prag'da birkaç gün kalma olanağım olacak sanmıştım da, okullarınızı, fabrikalarınızı göstermenizi rica edecektim sizden. Ama ne yazık ki hemen şimdi

öğrendiğime göre yarın Paris'te olmam gerekiyor. Doğrusu, çok mahcubum size karşı...

Çek gidince Sablon masaya oturdu ve yazmaya başladı; hızla, koca koca ve geniş aralıklarla yazıyordu: "Ben her zaman devletler arasında yakınlaşma yanlısı olmuşumdur, zaten "Transoc" da bana bu yüzden Moskova'ya gitmemi önermiştir. Ben "Transoc"un alçakça suçlara perde olan bir kuruluş olduğunu bilmiyordum. Moskova'da, Fransız Büyükelçiliği Sekreteri de Chaumont, kendisine Sovyet hükümetinin politikasından hoşnut olmayan kişilerin adlarını bildirmemi istedi. Bu masum bir iş olarak gelebilir. Bu yüzden burada başka gerçeklere de yer vereceğim. "Transoc" ajansının Prag Muhabiri Bay Coster bana birtakım yeraltı örgütleriyle ilişkisi olduğunu söyleyerek..." Yazdıklarını özenle karaladı: Gene ihbar... Oysa insanlara dokunmadan düşüncelerden, amaçlardan sözetmeli: "İçinde bulunduğum şu tehlikeli günlerde, korkarım ki bazı gazete kuruluşları, özellikle de "Transoc", özgür gazetecilik ilkelerinden sapmakta ve başka ülkelerin politik hayatına el atmaktadırlar." Bunu da karaladı. İnandırıcı değil, çocukça. Ne demek "korkarım ki"? Burada bir adam öldürdüklerini biliyorum bunların. "Politik tutkular, ne denli soylu motifler taşırlarsa taşısınlar, aşağılık birtakım davranışlara neden olabilirler. "Transoc" ajansı halklar arasındaki yakınlaşmaya hizmet etmemesi bir yana, düşmanlıkları körüklemektedir. Bu ajansın birçok temsilcisi istihbarat işleriyle uğraşmakta olup..." Hayır, bu da olmadı. Bu adamlar kötüdür diyorum, ama kim olduklarını, ne olduklarını açıklamıyorum. Coster'in, Nivelle'in, de Chaumont'un, Low'un adlarını vermeliyim. İyi ama, bir kanıtım var mı? Coster yazdıklarımın hepsini inkar edecek, Nivelle benim bir üçkâğıtçı olduğumu, yüklü bir avans aldığımı, karşılığında ise bir tek olsun yazı vermediğimi, şimdi de işten kurtulmak için kendilerine kara çaldığımı söyleyecektir. De Chaumont da yazdıklarımın baştan sona uydurma olduğunu, Moskova'da beynimin yıkanmış olduğunu ileri sürecektir... Low'a gelince... Zaten ona ilişkin bildiğim ne ki?.. Yalnızca Nivelle'in kayınpederi olması... Çocukluk bu benim yaptığım.

Bütün gün acıyla kıvrandıktan sonra akşam yazı işleri müdürlüğüne kısa bir mektup yazdı: "Normal bir gazete ajansının görev sınırlarını aşan "Transoc" ajansının politik eylemlerine ilişkin söylentiler bana kadar gelmiş bulunmaktadır. Sözünü ettiğim ajans adına bir gazeteci olarak Moskova'ya gitmeyi kabul ettiğimi ve yalnızca kendi işimden sorumlu olduğumu

açıklamayı bir görev sayıyorum. Hiçbir politik partiye bağlı değilim ve bir tek isteğim vardır barış. Moskova'ya da Sovyetler'in politik düzenleri iyi midir yoksa kötü müdür diye yargılamaya değil, savaşı önleme olanağı olup olmadığını anlamaya gittim. En yakın zamanda bu sorunu aydınlatmak ve Rusların kendilerinin bu konuda neler düşündüklerini açıklamak niyetindeyim."

Yarın Nivelle'e veririm bunu, diye düşündü. Herhalde havaalanına gelecektir, böylece hemen açıklamak olanağı da bulmuş olurum. Mektupta onun için kırıcı hiçbir şey yok. Ona hemen, komünist olmadığımı ve olmayacağımı, Rusların barış istediklerini, yakınlaşma üzerinde çalışmak gerektiğini söyleyeceğim. Eğer mektubu yayınlamaya razı olursa, onlara öteki yazıları da yazarım. Eğer geri çevirirse, aldığım avansı ödeyeceğimi, ancak biraz zaman vermesini, o kadar param olmadığını, evimi satacağımı söylerim. Sonra da Monde'a götürürüm mektubu. Ya da en iyisi Bédier ile konuşurum; dürüst, namuslu adamdır Bédier, Direniş Hareketi'ne de katılmıştı, eğer o desteklerse bütün gazeteler basar yazıyı.

Yol boyunca heyecanlandı durdu: Şimdi Nivelle'i göreceğim, ekşi ekşi gülüp yolculuğumun nasıl geçtiğini soracak, "güzel" diyeceğim ben de, sonra rezil bir suskunluk başlayacak.

Ancak karşılayan kimse yoktu Sablon'u havaalanında. Rahat bir soluk aldı: Gün iyi başlıyordu. Doğru evine gitti. Hayattan bir iz yoktu evde: Panjurlar kapalı, tablolar ambalaj kâğıdıyla örtülü, mobilyalar kılıfları içindeydi. Çalışma odasının panjurlarını açtı, masasını, yazı makinesini görünce öfkelendi: Oturması ve yazı yazması gerekiyordu. Hemen Quimperlé'ye gitmek istedi canı. Mektubu Nivelle'e üç gün sonra verirse kıyamet kopmazdı ya... Dinlenip soluk almalıydı biraz. İstasyona gitti, sevindi: Kırk dakika sonra Quimperlé'ye bir ekspres vardı. Kompartıman boştu. Bugün şansım gerçekten iyi, diye düşündü. Neşesi yerine gelmişti… akşama bizimkileri göreceğim, yarın sabahsa erkenden denize...

Angers'de tren yirmi dakika durdu. Sablon çevresine bakınmak için indi, bir kahve içti, on kadar gazete satın aldı. Kompartımanda yerini alınca gazeteleri katlayıp bir köşeye koydu, yeniden düş kurmaya başladı: Karısı, Madeleine, kırmızı, mavi anemonlar, balıkçı teknecikleri... Başını pencereden dışarı uzatınca bildik bir tazeliği soludu: Deniz yakında... Tembel tembel gazetelere uzanıp Samedi Soir'ı açtı ve şaşırıp kaldı: Bu da

kim? Bana benziyor... Evet evet, benim bu, yalnız fotoğraf biraz tuhaf, bir kürek mahkûmuna benziyor. İyi ama neden basmışlar benim resmimi?.. Ve ancak o zaman gördü kocaman başlığı: "Moskova'nın 1 Nolu Ajanı." Moskova'dayken sık sık şöyle düşünürdü: "Eğer Rusların savaş istemediklerini yazacak olursam, hemen komünist yaftasını yapıştırıp, Ruslara satıldığımı yazacaklardır. Ama şimdi ansızın basılmışçasına paniğe kapılmıştı. Gazeteyi buruşturdu ve pencereden dışarı atmaya hazırlandı. "Okumayayım daha iyi..." Sonra kendine kızarak sayfaları eliyle düzeltti ve okumaya başladı.

İlkin güldü. Velasquez'in tablolarını nasıl sattığına ilişkin hikâye onu neşelendirmişti. Köprü konusu ve Gestapo'ya hizmet bölümlerinde öfkelendi, ancak yine de sakindi. Coster'i satın almaya çalıştığını okuyunca çileden çıktı. Her şey anlaşılıyor, ağzımı kapatmak istiyorlar. Coster'in daha dibini bulmadığı şişeyi öylece bırakıp yelyepelek havaalanına koşturmasının nedeni buymuş demek! Topu gangster bunların! Ama başaramayacaklar, burası Amerika değil, burunsalık geçirilmez burada insana. Şimdi her şeyi yazmak gerek ajanlar, katiller... maskelerini indireceğim hepsinin!

Nereye gittiğini, karısına telgraf çektiğini unuttu ve pencereden Madeleine'i görünce şaşırdı. Evet, Quimperlé'ydi burası!..

— Neyin var?, diye sordu karısı. Zorlukla bulduk seni. Neden inmedin trenden?

Sablon utanmıştı:

— Bağışla Lucie, çok yorgundum. Sonra, korkunç bir de alçaklık var ortada. Sonra anlatırım sana. Paris'e ilk trenin ne zaman olduğunu öğrenelim şimdi, hemen bugün gitmem gerek…

Karısı güçlükle razı edebildi hiç değilse o gece orada kalmaya. Sablon kızının yanında gazetedeki yazıdan söz etmek istemiyordu. Üçü küçük verandada sessizce oturuyorlardı. Ilık bir yağmur yağıyordu: Islak yaprak, şebboy, deniz kokuyordu hava. Sablon Madeleine'i sevdi: Büyümüş, güzelleşmişti kızı: Gerçek bir kadın olmuştu... "Transoc"u falan unuttu Sablon. Sonra Madeleine yatmaya gidince karısına gazeteyi gösterdi:

— Oku... Evi satmamız gerekiyor...

Lucie'nin gerçek bir dost olduğunu bilirdi. Franko'ya ilişkin gerçekleri yazmasından dolayı yazı işleri müdürlüğü ile bozuşunca çok güç günler geçirmişlerdi. Para yoktu, iki yaşındaki Madeleine ağır bir hastalığa yakalanmıştı ve Sablon öfke nöbetlerinden sonra hep yakalandığı bir duyumsamazlık içinde, gölge gibi dolaşıyordu. Lucie hem kızına, hem Sablon'a bakmıştı. Moda dergilerini ve Pierre Benoit'nın romanlarını taparcasına seven, bu küçük, koket kadında olağanüstü sağlamlık, en zor anlarda bile gülümseyebilme ve her türlü işi sessizce yapabilme yeteneği vardı. İşgal günlerinde kocasına yardım etmişti. Sablon tutuklanınca, geceleri ağlamış, gündüzleri dikiş dikmiş, çalışmıştı. Yaşamak, Madeleine'i kurtarmak gerekti. Bir mucize gerçekleşip de Sablon Auschwitz'den sağsalim dönünce yatağa düşmüştü. Doktorlar "sinir sisteminin zayıflaması" demişlerdi, oysa o mutluluktan hastalandığını biliyordu.

— Kim yazmış bunu?, diye sordu Lucie gazeteyi katlarken.

— Bilmiyorum. Belki Coster. Prag'dayken yanıma gelmişti. Susturmak istiyorlar beni, bütün dertleri bu...

Coster'le konuştuklarını anlattı Sablon. Artık hiçbir şeyle bağlı değildi, ad verebilirdi. Nelerle uğraştıklarını birbir anlatacaktı. Hemen yarın Bédier'ye gidecekti. Yayınlamazlık edemezlerdi yazısını...

— Korkarım ki, dedi Lucie, bu o kadar kolay olmayacak. Ama sen üzülme, yayınlayacaklarına yüzde yüz eminim... Para için de üzülmene gerek yok, evi satarız, karşılar herhalde aldığın avansı... Şimdi senin muhakkak uyuman gerek, gözlerin kan çanağına dönmüş. Yat. Tren dokuzda nasıl olsa.

Ertesi sabah karısı ve Madeleine istasyondan uğurladılar Sablon'u. Madeleine bir ara yanlarından uzaklaşınca Lucie ağzından kaçırmışçasına:

— Bu Sonya da neyin nesi oluyor?, diye sordu. Hiç sözünü etmemiştin bana...

Sablon birden parladı:

— Demek sen de inanıyorsun?

Lucie şaka yaptığını, bundan bir anlam çıkarmanın gülünç olduğunu boş yere anlattı durdu. Sablon pencereden bile bakmadan, pek soğuk bir havayla ayrıldı karısından.

Yolculuk boyunca da suratının asıklığı gitmedi. Lucie bile inanmış! İnsanlar iyice bunadılar artık! İşte şu şişko da bana bakıp duruyor, besbelli gazetedeki yazıyı okumuş, resmimden tanımış ve şu anda üzerine atılıp onu kıtır kıtır kesip kesmeyeceğimi düşünüyordur. Rezillik!

Sonra kendini yüreklendirmeye çalıştı: Lucie'ninki önemli değil, bir kadın kıskanıyor mu, artık onda sağduyu arama. O kadar aşırı gitmişler ki, ahmaklar bile inanmaz yazdıklarına. Bédier bunun cezasız kalmaması gerektiğini anlar. Fransa'nın üzerine bir gölge çöküyor. Bédier herhalde bilmiyordur birtakım diplomatların nelerle uğraştıklarını. De Chaumont ateşle oynuyor. Kime çalıştığı bile belli değil, belki de Low yönetiyordur onu.

Son anda heyecanlandı: Ya Bédier Paris'te değilse? Sonra kabul de etmeyebilir beni. Meşgul olduğunu söyleyebilir, gerçekten de çok meşguldür. O zaman yarı yarıya kaybettik demektir davayı: İkinci bir Bédier daha yok ki...

Ancak Bédier Paris'teydi ve Sablon'u hemen kabul etti. Dostça, Moskova'nın nasıl olduğunu, orada kimlerle görüştüğünü sordu Sablon'a. Sablon hemen "Transoc" işine geçmek istiyordu, ama Bédier öyle bir ilgiyle dinliyordu ki, Sablon da elinde olmadan kendini kaptırdı, ayrıntılarıyla anlatmaya başladı, bu arada Krilov'un portresini çizmeyi de unutmadı.

— Yani, dedi Bédier, sonuç olarak savaşa falan hazırlanmadıklarını mı söylüyorsunuz? Bakın, görüyor musunuz, orada bulunmadım ama, ben de hep aynı şeyleri söylerim. Ancak bize güven duymadıkları için bazen öyle hareket ediyorlar ki –korkunç bir şey!– sanki savaşa hazırlanıyorlar... Tabii bunda bizim de suçumuz yok değil: Gazeteler bazen fazla ileri gidiyorlar, gereksiz şeyler yazıyorlar. Artık Amerika'dan hiç söz etmiyorum: Aptal o kadar çok ki orada... Üstelik her aptalın, kafasına esen her şeyi yazabileceği bir de gazetesi var... Sizin gezi anılarını ayrıntılarıyla yazmanız çok iyi olur. Haklısınız, havayı yumuşatmak için elden gelen her şey yapılmalı.

— Yazacağım, ben de yazmayı düşünüyorum; yalnız nerede yayınlanabileceğini bilemiyorum. Ağzımı kapamak istiyorlar benim... Hakkımda yazılanları okudunuz mu?

Bédier gülümsedi.

— Kim ciddiye alır onları? Sonra, en seviyesiz gazetede, sansasyon peşinde koşan, Amerikanizm budalası bir gazete bozuntusunda yayımlandı. Velasquez'in tabloları köprü başlarında sel sebil dolaşıyormuş gibi uydurulan zırvalara kim inanır? Bunları ciddiye alıyor musunuz siz yoksa?

— Yazıyı değil, yazarlarını...

Sablon, Bédier'ye "Transoc"un çalışmalarını anlattı. Bédier onu dikkatle dinledikten sonra:

— Ben sizin eski bir dostunuzum, dedi. Bilmiyorum anımsıyor musunuz, direniş günlerinde doktor gelmişti bir gün size, "Jeanne d'Arc" grubundan Doktor Lafosse... Brive'de herkesin sizin yazılarınızı neredeyse ezbere bildiğini söylemişti. Anımsıyor musunuz? Bir teksir makinemiz olmadığı için, geceler boyu oturarak el yazımla çoğaltmıştım onları. Çok güzel günlerdi, hepimiz romantik idik. Sizse şimdi de bir romantik gibi konuşuyorsunuz, oysa biz politikacıyız, sağduyulu davranmaya mahkûmuz. Duygularınızı anlıyorum, ama ben ölçülü olmak, kendimi tutmak zorundayım. Rusların barış istediklerini söylediniz demin. Sizinle aynı görüşteyim. Ancak, –bence– onların barışseverlikleri Batı güçlendikçe artıyor. Eğer biz şurada sizinle barış içinde tatlı tatlı söyleşiyorsak, bunu her şeyden önce Amerika'ya borçluyuz. Sizinle açık konuşacağım: Hükümet güç bir durumda: Komünistler Amerika'yla aramızı açmak için ellerinden geleni yapıyorlar. Ağustosta siz burada değildiniz, göstericiler Concorde Alanı'nı yarıp Amerikan büyükelçiliğine bir sel gibi akmaya başladılar... Komünistlerin değirmenine su dökmeyiz biz.. "Transoc"un perde arkası çalışmalarına öfkelenmişsiniz. Bana kalırsa biraz büyütüyorsunuz ve burada da bir romantik olarak kalıyorsunuz. Gerçekten adam öldürebileceklerini hiç sanmam. Bir dakika, durun... Şöyle ya da böyle, "Transoc" bir Amerikan işidir. Evet, Nivelle var içinde. Ama sorarım size, Nivelle bir politikacı mıdır? Hayır. Ama iyi bir şairdir. Yalnız onu genel ölçülerle değerlendirmek gerek. Biz sizinle direnişteyken, o Emniyet Müdürlüğü'nde oturmuş, "Circe" üzerine şiir yazıyordu. Ben onu suçlamıyorum, öyle bir

adamdır o. Demin, "Transoc'ta herkesi Roberts diye birinin yönettiğini söylediniz, hiç duymadım bu adı, ama diyelim ki öyledir... Aslına bakarsanız, sizin onların adına Moskova'ya gittiğinizi duyunca pek sevinmedim, ama eski işler bunlar, karıştırmayalım şimdi... Amerika'da eksantrik adam çoktur, ne yaparsınız, genç bir halk, olgunlaşmamışlar daha... Birisi yirmi dört saat içinde bütün orduyu Moskova üzerine yürütmeyi planlar, daha bir başkası ise Bill Coster diye birisini Prag'da darbe yapmakla görevlendirir. Tüm bunlar tepeden tırnağa ahmaklık, ama sizin de pek iyi bildiğiniz gibi, Amerika'yla bozuşup yalnız bırakamayız kendimizi... Bakın Sablon, bana hep aşırı iyimser olduğumu, gerçekleşmeyecek şeyler için söz verdiğimi söylerler. Doğrudur bu, mesleğim böyle benim... Ama ben size yardım etmek istiyorum, şu anda her şeyi ölçüp tartmış olarak söylüyorum bunları. Donkişotluk yapmayın. Eğer "Transoc"la savaşa girişirseniz, kaybeden siz olursunuz, onlar değil. Sırtları çok sağlam yerlere dayalı onların. Kaldı ki, sizin gibi iyi bir gazeteci, bir Fransız, yani kültürlü bir ulusun temsilcisi için, ne idüğü belirsiz bir ajansla savaşacağım diye zamanını, sağlığını, gücünü harcamak, bilmiyorum yerinde bir davranış olur mu?

— Anlamadım, susayım mı yani sizce?

— Hayır, susmanızı istiyor değilim ben. Bakın, noktası noktasına ele alalım sorunu. Birincisi, sizin ajansla ilişkileriniz... Bence bu yoluna konabilir. Avans aldığınızı söylemiştiniz. Bunun da hiçbir kötü yanı yok, uzun zaman bir yerde çalışmadınız, harcamalarınız çok oldu. Avansı geri vermeniz aptallık olur. İkincisi, hakkınızda yazılan yazı, ki doğrusu iğrenç bir iftiralar karmaşasından başka bir şey değil, ben de olsam, yanıtsız bırakmak istemezdim. Eğer izniniz olursa ben bir taslak kaleme alayım. Hiç şüphe yok ki siz bin kez daha güzel yazarsınız, ama burada kalem parlaklığı değil, doğru politik yaklaşım gerekli, her sözcük üzerinde tek tek durmak gerek. Ve son olarak da sizin yazılar konusu... Yazı işlerine göndereceğiniz bir yanıt-mektuptan sonra, büyük gazetelerden birinde Rusya izlenimlerinizi yazabileceğinizden eminim ben. Eğer bir itirazınız yoksa Dumont'la konuşayım...

— Avans da, yazılar da... hiçbirisi önemli değil şimdi bunların. Demek ki size göre de ben açıkça...

— Sözünüzü kestiğim için beni bağışlayın dostum, ama yirmi dakika sonra Ramadier'de olmak zorundayım. Yarın size taslağı gönderirim. Biçim üzerinde fazla durmayın, Sablon değilim ben, bir taşra noteri gibi yazarım... Ve şimdi sizden ayrılmam gerekiyor...

Bédier, Sablon'un elini hararetle sıktı.

Ertesi gün Bédier'nin sekreterlerinden birisi Sablon'a, yazı işlerine gönderilecek mektubun bir taslağını getirdi: "Bazı gazetelerde, "Moskova'nın 1 Nolu Ajanı" diye beni konu alan uyduruk birtakım yazılar yayınlandı. Bunlar gerçeklerden o kadar uzak şeyler ki, yalanlamaya bile gerek olduğunu sanmıyorum. Ancak şunu belirtmeliyim ki, hiçbir zaman Moskova'nın ajanı olmadığım gibi, Batı dünyasının özgürlük ilkelerine karşı olması nedeniyle Sovyet rejimini son derece yanlış buluyor ve Kremlin'i destekleyen Fransız komünistlerinin davranışlarını devlete ihanet sayıyorum. Bir gazete ajansından Moskova'ya giderek, demirperde gerisindeki hayatı gözlemleyip yazma önerisi aldım. Sovyetler Birliği'nde yarım yıl bulunduktan sonra şuna inandım ki, Batı'nın Kremlin'e karşı uyguladığı kararlı politika ve Kuzey Atlantik Savunma Antlaşması meyvelerini vermeye başlamıştır. Ruslar artık düşledikleri saldırıların büyük tehlikesi olduğunu anlamış ve bunun sonucu olarak da son derece barışsever bir politika izlemeye başlamışlardır. Amerika ve Batı Avrupa'nın demokratik ülkeleriyle dostluk bağlarımızı daha da güçlendirerek barışı koruyabileceğimizi ve böylece de Doğu'yla barış görüşmelerine biraz daha yaklaşabileceğimizi umuyorum."

Sablon öfkeyle parçaladı kâğıtları.

— Gidin ve Bédier'nize benim bakanlık şıllıklarından olmadığımı söyleyin. Sablon'um ben. Anlaşıldı mı? Ona, bu yaltak mektubu hiçbir zaman kabul edemeyeceğimi, boşuna uğraşmış olduğunu söyleyin... Çirkef içindesiniz delikanlı! Bakanlığınız boğazına kadar çirkefe batmış, havalandırmanın zamanı gelmiş de geçiyor bile...

Sekreter, Bédier'ye şöyle aktardı durumu:

— Sablon'dan geliyorum efendim. Herhalde saralı. Ben yanındayken tam bir kriz geçirdi. Mektubu ayaklarının altına alıp çiğnedi ve bir şeyler bağırdı…

Bédier düşünceye daldı. Sablon'u nasıl gözden çıkarabiliriz? Gerçi Ruslar şaşırtıp serseme çevirmişler onu, ama eski topraktır Sablon, bağışıklığı vardır böyle durumlara karşı... Yalnız üzerine fazla varmamak gerek. Eğer avansı geri vermesini isterlerse bu onun için yıkım olur. Yıkılmış bir insansa her ahmaklığı yapabilir.

Bédier akşam yemeğini Neales ile yedi. Söz basına gelince Bédier bundan yararlanarak Sablon'la başlarının belada olduğunu anlattı.

— Coster belki Çekoslovakya için bile uygun olabilir, ama burası Fransa, Fransızlar bambaşkadır. Sablon'la konuşmak çok yersizdi. Artık yazısının hiç sözünü etmiyorum... Sablon'u dört duvar arasına sıkıştırmak hiç doğru değildir. Ünlü, büyük bir gazetecidir o...

Neales gülümsedi:

— Coster'in Çekoslovakya için uygun olabileceğini mi söylediniz? Hiç sanmıyorum. Bu adam Missisipi için bile uygun değildir. Bir cıncık eşya mağazasındaki su aygırıdır o.

Neales'in boş inanları vardı, daha sonra bu cıncık mağazasındaki su aygırını anımsayınca başına gelen belayı da buna yordu. General Ridgen uğramıştı bir gün Neales'e. Koleksiyonuyla övünmek isteyen Neales ona tabakalarını göstermişti. General tabakalara bakarken birisini yere düşürmüştü. Bu, üzerinde Thermider Meryemi Theresa Tallien'in portresinin bulunduğu Sévres porseleninden bir tabakaydı. Neales'in yüzündeki dehşet ifadesini gören Ridgen, "yapıştırırlar," demişti. "Şimdi çok artistik bir şekilde yapıştırıyorlar. Bana New York'tan bir tabak getirmişlerdi. Benim portrem vardı üzerinde. Arka planda özgürlük anıtı... Karım sakardır biraz, düşürdü, kırdı tabağı. Öyle güzel yapıştırdılar ki, hiç anlaşılmıyor kırıldığı..."

Neales kırık tabakanın önünde oturmuş düşünüyordu: Ne olursa olsun, Amerika'da vahşi çok. General Ridgen için, üzerinde kendi portresi bulunan ahmakça bir tabakla bir sanat şaheseri aynı şey. Dahası, yaptığı şeyin farkında bile değil ayı... Avrupa, hiç şüphesiz kocaman bir müze. Yön vermeli, yönetmeliyiz bu müzeyi. Aynı General Ridgen, kafa bakımından buradaki askerlerin hepsinden üstündür. Bütün bunlar böyle, ama kendini tutmayı da bilmek gerek: Müze at ahırı değildir...

Sonra Sablon'u anımsayarak bu konuyu Nivelle ile konuşmaya karar verdi.

— Bu hikâye hiç hoşuma gitmiyor. Sablon zarar verebilir bize...

Nivelle kendini savundu:

— Daha ilk sinyal gelir gelmez gerekli bütün önlemleri aldım. Hiç sanmıyorum bizim için tehlikeli olabileceğini. Bir tek çıkar yol kaldı ona: Humanité...

— İşte kötü olan da bu ya, dedi öfkeden titreyen bir sesle Neales. Neden komünistlere böyle bir armağan sunalım? Birtakım önlemler almak gerekliydi, bunu anlıyorum, ama yazı son derece kabaydı. Coster gazeteyi boks ringi sanıyor. Bıraksan önüne geleni kırıp geçirecek...

Kırılan tabakayı anımsadı ve derin bir acı duyuyormuşçasına yüzünü buruşturdu:

— Peki, sizce ne yapmamız gerek?

— Sablon'la konuşun, ona gazetelerde yayınlanan yazının bayağılık olduğunu, üzerinize yıkılan sözlerin hiç birinin sizin ağzınızdan çıkmadığını, Coster'in bir haydut olduğunu söyleyin. Tek kelimeyle yatıştırın onu. Para yönünden durumu kötüymüş. Burdan yaklaşmaya çalışın ona. Sablon'u çaresiz bırakacak şekilde sıkıştırmak kesinlikle doğru değil...

Neales, gece lupla tabakanın kırıklarını inceledi. Bütün parçacıkları topladı, ama Theresa Tallin'in bir gözü yoktu. Onarılmazdı bu...

Şaşılacak şey doğrusu, Roberts gibi akıllı bir adam, nasıl oluyor da böyle ahmaklıklar yapabiliyor? "Transoc" olağanüstü bir buluş. Ama Coster'i nasıl gönderirler?.. Low'dan beklerim böyle bir şeyi, ahmaktır. Ama Roberts? Belki de ben geri kaldım, bir Avrupalı gibi düşünmeye başladım artık. General Ridgen, "Her şeyi Avrupa açısından değerlendiriyorsunuz," demişti. "Eğer gerçekten öyleyse, kötü. Avrupa bir batağın içinde, geçen her yılla daha da aşağılara iniyor. Fransızlar Batı Almanya'nın bizim savunma birliğimize girmesini protesto etmek istediler, hemen hadlerini bildirdik.

Kabalık bazen fena olmuyor, ama tabakalara karşı değil, insanlara karşı... Nivelle'den bir mektup alınca şaşırdı Sablon:

"Aziz dostum,

Size bu satırları çekinerek yazıyorum. Beni hiçbir ilgimin bulunmadığı birtakım uydurmalardan sorumlu tuttuğunuzdan korkuyorum. Hakkınızda hiçbir zaman ağzımdan çıkmayan sözlerin bana yakıştırılarak yazılan yazıyı tiksintiyle okudum. Size söyleyecek o kadar çok şeyim var ki, her şeyi kâğıt üzerinde anlatmam olanaksız. En yakın bir zamanda beni kabul etmeyi reddetmeyeceğinizi umarım."

Sablon bir küfür savurdu: Namussuz herif, ellerini yıkamak istiyor. Nasıl düşünebilir benim kendisine inanabileceğimi? Böyle bir alçağa eve adım attırmak bile doğru değil… Sonra ikirciklenmeye başladı: İnsan dediğin kolay anlaşılmıyor. Eğer Nivelle kendisini dinlememi istiyorsa, onu geri çevirmemeliyim. Belki de gerçekten haberi yoktur olup bitenlerden?, Nivelle telefon edince Sablon, "Peki," dedi, "gelin."

İnce ince gülümseyen Nivelle'i görür görmez Sablon hemen pişman oldu: Avansı geri vereceğimi, alçaklarınsa evime adım atamayacaklarını söylemeliyim ona. Nivelle çok uzaklardan girdi söze. İnsanın hayatında rastlantıların rolünden ve seçme özgürlüğünden söz etti. İnsanoğlu yine de hiç değilse ruhsal planda yolunu kendisi seçebiliyordu; olaylar birbirlerine bağlanabilirlerdi, ama düşünceler ve duygular, asla. Son derece sakınarak "Transoc" konusuna girdi. Ajansın, Sablon'a elini biraz daha çabuk tutturmak için de Chaumont'a başvurduğu sırada Paris'te olmadığını anlattı.

— Ajansta yalnızca bir kez bulundunuz siz. Bir devlet gibidir tıpkı, odanın birindekiler, öteki odada ne yapıldığını bilmezler; biz Fransızlarsa yüreğimizin derinlerinden anarşistizdir biraz. Coster'in sözlerinin sizi öfkelendirdiğini söylediler bana. Sizi anlıyorum... Amerika'da uzunca bir süre yaşadım ben, bu ülkeyle ilişkilerim var, ve size şunu söyleyebilirim ki bazı Amerikalılar doğrusu beni de çileden çıkarıyorlar. Coster bir gazete gangsteridir. Amerikalılarda birazcık akıl olsa böyle bir yaratığa pasaport verip yurtdışına göndermezler... Ajansımızın hiçbir şekilde söz konusu yazıyla bir ilişkisi yoktur. Herhalde size ilişkin olarak bana yüklenen sözleri hiçbir zaman söylemiş olamayacağımı siz de anlamışsınızdır. Basında herhangi bir yalanlama yapmamamın nedeni de bunun iftiracılara değer

vermek olacağını düşünmemdendir. Hiç kimsece fark edilmeden geçmiş iğrenç, seviyesiz bir yazı üzerine neden dikkatleri çekmeli, öyle değil mi?

Nivelle arada bir duruyor, Sablon bir şey söyleyecek mi diye bekliyordu. Ama susuyordu Sablon.

— Ben asıl sizin şu yazıların yayınlanması sorununu görüşmek istiyordum. Rusya'dan çok iyi izlenimlerle döndüğünüzü duydum. Olabilir, ilke olarak hiç karşı değilim, hem zaten siz de biliyorsunuz, bizim ajans bir haber ajansıdır ve hiçbir politik rengi yoktur. Kaldı ki, benim sizin ölçünüze inancım sonsuzdur, siz hiçbir zaman ulusumuzun dışına düşmek istemezsiniz... Eğer yazılarınız yayınlanmak için uygun bulunmazsa bunu size açıkça söyleyeceğim. Para durumuna gelince, bence en haktanır çözüm şöyle olacaktır: Yazılarınızı yayınlasak da yayınlamasak da parasını ödeyeceğiz, mademki size onları ısmarladık, madem ki siz onlar için bunca zamanınızı harcadınız... Hiç şüphesiz, başka bir gazeteye vermemelisiniz onları. Beni yalnış anlayacağınızdan korkuyorum, rekabetten başka bir nedeni yok bunun...

Sablon ayağa kalktı. Nivelle tutamadığı bir ürperti duydu içinde: Deli diyorlardı onun için, ne yapacağı belli olmazmış...

— Kırk dört yaşındayım, dedi Sablon tane tane. Yapılan bir yanlışa özür bulmaya çalışmak, aptallık. Bir insan, herkesçe bilinen ünlü bir alçağı evine aldı mı, suçlu kendisidir, çünkü alçak –adı üstünde– alçaktır. Bilmem, bir insan ne zaman ve nasıl alçak olur. Rastlantıların rolünden söz ettiniz demin. Mümkündür. Sizin için bu rastlantılar epey önce oldu. Paraya gelince, avansı geri vereceğim. Anladığım kadarıyla bu parayı bana armağan etmek, ya da –daha doğrusu– susmamı satın almak istiyorsunuz. İşte bunu başaramayacaksınız, zaten fazlasıyla aptallıklar yaptım, bunlara bir tane daha eklemek niyetinde değilim. Paranızı yıl sonundan önce alacaksınız. Eğer bu işinize gelmiyorsa, buyurun mahkemeye verin. Bu kadar.

Söyleyecek hiçbir şey kalmadığını anlayan Nivelle kalktı, soğuk bir selam verip çıktı. Onun ardından kapıyı kapayan Sablon deminden beri içine bastırıp durduğu duygularını koyverdi. Masanın üzerinde duran bir tomar gazeteyi aldı ve parçalamaya başladı. Quimperlé'den karısı ve Madeleine geldiler. Sablon şaşkınlıkla sordu: "Gerçekten tatil sona erdi

mi?" Lucie onun bu sıralarda çılgın gibi olduğunu anlıyordu, en iyisi ona dokunmamak, gözüne görünmemekti. Sablon sabah erkenden kocaman çantasını aldığı gibi evden çıkıyordu. Çantanın içinde incecik el yazısıyla doldurulmuş kâğıtlar vardı: "Transoc"a ilişkin yazılardı bunlar. Dört ayrı gazetenin yazı işlerine uğramıştı, hepsinde de sövmüşlerdi, ama söz gelip ajansa dayandı mıydı, gülümsemeler, uzayıp gevşeyen yüzlerde yitivermişti. Değişik yanıtlar veriyorlardı ona: Bir gazete ajansına dokunmak doğru değildi, dürüst olmayan bir rekabet olarak ele alınabilirdi bu, özel konuşmalara, birtakım varsayımlara dayanmak da doğru değildi, bunun, kendisi için yazılan ve bütün aklı başında insanları öfkelendiren o aşağılık yazıdan farkı ne olurdu o zaman?

Le Monde'un önde gelen gazetecilerinden birisi Sablon'u yemeğe çağırdı. Sablon "Transoc"un çevirdiği dolapları anlatınca, beriki hiç şaşırmadı:

— Geçen gün Amerika'daydım ben: Roberts diye birinden bana da söz ettiler. Parlak bir kişi görüldüğü kadarıyla. Hem cumhuriyetçilerle iyi geçiniyor, hem de Harriman'la. Gerçi bunun pek önemi yok; onlarda bizdeki gibi ayrılıklar, karmaşıklıklar yok, herkes üç aşağı beş yukarı bir yere odaklanmış... Onlarla hiç ilişki kurmamalıydınız. Ben Fransız gazetecilerini ikiye ayırırım: Bunlardan bir bölümü Amerika'ya hevesle hizmet eder, bir bölümü ise... boyun eğer. Nivelle'i alın ele. İyi bir şair olduğunu söylüyorlar. Bilmiyorum, okumayı denemedim: Hem sıkıcı, hem de bir tek sözcüğüne bile inanası gelmiyor insanın. Kim bulmuşsa şu "Missisipi'den gelen damat" adını ona, çok yerinde bir buluş. Ne beklenebilir ki onun gibi birinden? Almanların zamanında neler yaptığını Allah bilir. Kurtuluşun ilk günlerinde uzaklarda olması da büyük şans, hemen parçalarlardı onu...

— Sizin düşünceniz nedir? diye sordu Sablon. Monde, hiç değilse yazı işlerine gönderilmiş okuyucu mektupları şeklinde basar mı yazılarımı?

— Hayır, hiçbir zaman. Bize bile arabanın tekerine çomak sokuyoruz diye bazen öyle serzenişlerde bulunuyorlar ki... Hiçbir gazete basmaz. Tabii Humanité'den başka. Anlamaya çalışın, biz şimdi Amerika'yla ilişkiler içindeyiz, sizse buna karşı çıkıyorsunuz. Pek safça bir davranış bu. Size tavsiyem tükürün gitsin bu işin içine ve unutun...

Sablon yatışmamıştı. Franc-Tireur gazetesinden eski dostu Chaumet'yi aradı. Okul yıllarından tanırdı Sablon onu. İşgal yıllarında Chaumet dürüst

davranmıştı, hiçbir gazeteye yazmamış ve bu yüzden yoksulluk içinde kıvranmıştı. Sablon'un anlattıklarını dinledikten sonra öfkeyle:

— Amerikalılar ahmak olur, dedi. Bu herkesin bildiği bir şey ve Amerika'yı sen keşfediyor değilsin. Ama ne istediğini, neyin peşinde olduğunu bilmiyorum tam olarak anlayabiliyor musun? Bu senin dediklerini komünistler havada kaparlar: Onlar için eşi bulunmaz bir hazinedir bu... Bu işte benden bir yardım bekleme, istersen komünistlerin de yazdıkları gibi "satılmış" de bana...

Sablon la Patrie'den arkadaşı olan Bannelier'ye gitmeye karar verdi. Lucie'ye:

— Bannelier komünistlerden nefret eder, dedi, ama dürüst bir insandır. Bir gün Gestapo bizi arıyordu, Garreau ve bana: "Siz kaçın," dedi, "ben onları oyalarım..."

Bannelier, Sablon'u gülerek dinledi, sonra:

— Bunda ben kötü bir şey görmüyorum, dedi. Seni öfkelendiren Coster'in komünist olmayan dürüst Çeklere yardım etmesi mi? Bu onun açısından çok soylu bir davranış, adam başını koymuş ortaya Eğer bir komünist –bir tanecik komünist– öldürmüşlerse ne var bunda? Az bile. En azından on binini öldürmeliydiler. Eğer sen komünistlere katılmak istiyorsan, buyur, yolun açık olsun. O zaman seni bir duvarın önüne dikeceğim günü dört gözle bekleyeceğimi de unutma. Garreau Direniş'te bizimle birlikteydi değil mi, ama inan bana, eğer onu tutuklayıp deliğe tıkarlarsa, ya da kurşuna dizerlerse gözümden bir damla yaş akmayacaktır. Karda yürüyen iz bırakır, bu açık bir şey. Savaşta savaşın kuralları yürürlüktedir. Tarafsız yoktur, tarafsızlık on dokuzuncu yüzyılın bir efsanesidir. Sen bir ermiş ya da kutsal kişi değilsin, insansın, demek ki ya bizimle olacaksın, ya onlarla.

Sablon gülümsedi:

— Uygun bir fırsatta belki de ben seni dikerim bir duvarın önüne, ama şimdilik bir istek duymuyorum bu konuda. Senden ayrılabilirim artık, hatta elini de sıkarak...

Lucie sordu:

— Ne dedi Bannelier?

— Ne mi dedi?.. Komünistlere gitmemi salık verdi. O adresi ben onsuz da bilirim. Nivelle'e gelince, seçme özgürlüğümden söz etti, Sartre eğilimlidir o zaten, egzistansiyalist... Oysa ortaya çıkan şu: Seçme özgürlüğü diye bir şey yok: Adamlar beni evlendiriyorlar. Benim de canım komünistlere gitmek istiyor zaten; tıpkı ayıklar toplumundaki bir sarhoş gibi...

— Neye karar verdin?

— Ben değil, onlar verdi kararı. Bana kalan beklemek ve kafayı çekmek...

Kendine bir kadeh kalvados doldurdu ve can sıkıntısıyla esnedi. Lucie başını çevirdi. Kocasının, şu birkaç aydır yaşadığı ruhsal fırtınalardan sonra, belirsiz, kuşkulu, ağır bir yarı uykuyla yüklenmekte olduğunu anlıyordu.

48

Sablon'a dair yazıyı okuyan Low hoşnutlukla gülümsedi: Güzel yazılmış, parlak... Üstelik de doğru. Bill Coster'in kalemi hemen belli oluyor. Ondan başka kimse yazamaz böyle. Onu Prag'da bir yıl tutmak aptallıktı belki, ama hiçbir şey de yapmamış sayılmazlar, Roberts de hoşnuttu üstelik, ama kemanla çivi çakılmaz ki... Nivelle'in de günahını almışım. Evet, Fransızdır Nivelle ve bir Fransız ciddi olamaz, ama bizim damat yaman çıktı doğrusu. Şimdi bu Sablon olacak herif doğru dürüst hiçbir gazetede kendine yer bulamaz, alnında kocaman bir kızıl damga var... Mary'nin bir Fransızla yazgı birliği etmesi doğrusu insanın gücüne gidiyor. Ama Tanrı böyle istemiş zahir. Nivelle ise bir Fransız için oldukça tutarlı. Herkese Amerikalı olmak nasip olmamış, bir sürü de Fransız var dünyada, otuz-kırk milyon kadar... Korkunç bir şey bu, ama ne yazık ki böyle. Fransa'da Fransızlar olmadan dolaşamayız biz, demek ki Nivelle gerekli bir adam. Hep sert, kaba oldum ona karşı, kendisini her an kovabileceğimi ima ettim durdum. Hoş değildi bu yaptıklarım. Bir telgraf çekip görevi başarıyla tamamlamasından dolayı kutlamalıyım onu. Kızıllar "Transoc"u boğmak için gizliden görevlendirmişlerdi Sablon'u, ama Tanrı beni yalnız bırakmıyor...

Senatör bir yıl içinde iyiden iyiye yaşlanmıştı, hastalanmış ve ölümü düşünmeye başlamıştı, hemen her sözüne "Allahın izniyle"yi ekliyordu. Kızını özlüyordu, ama Mary gelişini erteleyip duruyordu. Önce nisan ayı içinde düşünmüş, sonra hazirana ertelemiş, şimdi de eylüle ertelemişti... Low tüm gücünü, her şeyini Amerika için harcadığını, bir ailesinin bile olmadığını düşünüyordu: Bir kızı vardı, ama o da Avrupa'ya gitmişti. Belki de Tanrı ödüllendirecektir beni, diye yatıştırıyordu kendini. Eğer birisi ölümsüzlüğe inanıp inanmadığını sorsa, buna inanmayan, ya da en azından bundan kuşku duyan insanların bulunmasına duyduğu öfkeyle, "Elbette!" diye bağırırdı. Ancak cenneti hiçbir zaman düşünmemişti, Tanrının lütfu onun için çok daha yakınlardaydı: Tanrı seçimlerde yardım edebilir, pamuk fiyatlarını yükseltebilir, ömrüne beş, hatta on yıl ekleyebilirdi. Ölümden korkuyor ve varsın senatoya bir daha seçilemeyeyim diyordu, varsın iflas edeyim, ama bir beş yıl daha, hiç değilse üç yıl daha yaşayayım. Sık sık fenalaşıyordu; ayakları çekilir gibi oluyor, soluk alıp vermede zorlanıyordu;

böyle anlarda nedensiz bir öfkeye kapılıyor, ayaklarını yere vuruyor, sonra güçsüz kalıp yıkılıyordu. Doktorlar kan basıncını ölçmüşler, ilaçlar yazmışlardı. Tıbba, hemen hemen Tanrıya inandığınca inanır, güvenirdi; doktorların istediklerini noktası noktasına yerine getirir, ama bir damlayı alırken, bir yandan Allah izin verirse bunu da atlatırız diye düşünür, bir yandan da böylece Tanrıyı aldatmak istediği için cezalandırılacağından korkardı. Son haftalarda hastalığı daha da artmıştı: Sablon olayı yiyip bitirmişti onu, Nivelle habire insanı telaşlandıran telgraflar çekiyor, Roberts olur olmaz saatlerde telefon ediyordu: "Transoc" bir skandal tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Gece gelen bir nöbetten sonra Mary'ye, onu çok özlediğini, gelişini biraz öne almasını yazdı.

Şimdi de Coster'in yazısını okurken bir hafifleme duyuyordu içinde. Elbette Kızıllar durmayacaklardır, ama onlara "Transoc"a dokunmalarının kendileri için iyi olmayacağını gösterdik. Nivelle için bir kutlama telgrafı dikte etti ve çalışmaya başladı. Senato dış ilişkiler komisyonunda bir konuşma yapacaktı. Tüm Amerika'nın dilinde dolaşacaktı konuşması. Çin'deki olaylardan sonra hâlâ ağırdan almak caniliktir, diyecekti. Tanrı bizimledir, hemen harekete geçmeliyiz.

Geçen kış Low, Albay Roberts'le bir tartışmaya girmişti. Roberts, hazır ellerinde bomba yokken Kızıllara hemen vurmak gerektiğini söylemişti. Low da, bir tek Amerikalıyı bile yitirmeden açlık çektirip yıpratarak işlerinin bitirilmesi gerektiğini söylemişti.

Ancak, bir gün –şubat sonlarındaydı–, Roberts ona Moskova'dan yeni dönmüş olan Binbaşı Hyde'nin bir raporunu verdi. Low raporu gece yatınca uykusunu getirmek için okumaya karar verdi ve yorganını boğazına kadar çekip okumaya başladı.

Ertesi gün Roberts'e:

— Açık konuşuyorum, dedi, az kaldı öldürecektiniz beni, korkunç bir gece geçirdim, hiçbir ilaç kar etmedi. Tüyler ürpertici bir belge bu. Hatta bunu Kızılların hazırladığından bile kuşkulanıyorum ben.

Roberts gülümsedi:

— Binbaşı Hyde'yi on yıldır tanırım. Bizim bölümün en iyi subaylarından birisidir.

Low şaşkın şaşkın ellerini iki yana açtı:

— Benim inatçı olduğumu söylerler, ama yanlışlarımı kabul etmeyi bilirim ben. Siz haklıymışsınız. Lütfen gücenmeyin, sizin bir romantik olduğunuzu, sorunları hep abarttığınızı, ateşli bir yaradılışınız olduğunu düşünmüşümdür... Oysa tam bir gerçekçiymişsiniz... Ben, eğer Kızıllar savaşa hazırlanırlarsa bu onları tüketir diye hesaplamıştım; tıpkı bir boğanın kışkırtılması gibi, durmadan dürtükleyip savaşa kışkırtacaktık onları. Siz de bilirsiniz ki ben savunmacı savaşa hep karşı olmuşumdur. Bu konuda yeterince uyarıda bulunan zaten vardı; ay geçmez ki, senatörün biri çıkıp Kızılların üzerine bir bomba atmamızı önermesin... Artık gazetelerden hiç söz etmiyorum... Benim hesabım şuydu aslında: Kızılları kızdıracağız, savaşa hazırlanırken yıkılıp tükenecekler, öte yandan Amerikan vatandaşı da benim, Senatör Low'un barışı kurtardığımı görecek. Ben bunu kendim için değil, partimiz için, Amerika için yaptım. Açık konuşuyorum, romantik olan benmişim. Sizin binbaşı, adamların batıp tükenmeleri bir yana, iki yıl içinde daha da zenginleştiklerini yazıyor. Eğer bu gerçekten böyleyse, onları hemen yok etmek gerek, hem de on yıl falan sonra değil, hemen şimdi...

Ciyak ciyak çıkan sesinden zalimlik, kan dökme isteği sızıyordu. Roberts onu yatıştırmaya çalıştı:

— Yalvarırım heyecanlanmayın. Sağlığınız bizim için, tüm Amerika için değerlidir. İzniniz olursa size bir şey salık vereceğim: Eski tavrınızı sürdürün. Demin siz kendiniz söylediniz, cengaverlik konuşmalarından, savaşçıl söylevlerden yana hiç eksiğimiz yok. Kızıllar barış propagandaları için adam kazanmaya çalışıyorlar: Anaların gözyaşları, beşikler, güvercinler... tek kelimeyle hep aynı temcit pilavı... Ama bunlarla alay etmemeli, hatta saygı göstermeliyiz, özellikle şimdi: Seçimlere ne kaldı şunun şurasında... Varsın herkes, sizin, Senatör Low'un barıştan yana olduğunuzu görsün. Ama zamanı gelince, siz de söyleyeceksiniz harekete geçmek gerek diye, o zaman size ötekilerden çok daha çabuk inanacaklardır.

Roberts'in öğüdü senatöre akılcı, ama gerçekleştirilmesi son derece zor geldi: Low düşündüğü her şeyi söylemeye alışıktı, oysa Roberts ona, altmış yedi yaşından sonra hem de, diplomat olmasını öneriyordu. Senatör epeyce düşünüp kafa patlattıktan sonra, birkaç ay hiçbir konuşma yapmamaya

karar verdi. Bu hem sağlığı için de iyi olacaktı. Yazınsa, Allahın izniyle o da sözünü söyleyecekti. Sonra yaza kadar durum daha bir aydınlığa kavuşmuş olurdu. Her uygun fırsatta, "Eğer Başkan bombayı kullanırsa, gelecek kuşaklar onun Amerika'yı kurtardığını söyleyecek" diyerek senato koridorlarında içini boşaltıyordu. Atom bombası üzerine yazılmış yazılar, kitaplar okuyordu durmadan: Ne denli korkunçsa yazılanlar, o denli rahatlık duyuyordu içinde. Fazla coştuğu zamanlar, on millik bir alan içinde kimse sağ kalmıyormuş, diye anlatıyordu: Patlamadan dolayı herkes ölmese bile, kusma, kan oturması gibi nedenlerle bir hafta, bilemedin iki hafta içinde ölüm kesin... Ve ekliyordu: "Tanrı bombayı yalnızca Amerika'ya verdi, bu bize büyük sorumluluklar yüklüyor." Hiçbir zaman "atom bombası" demezdi, "bomba"derdi yalnızca, hayranlık dolu bir sesle, ve tekil halde kullanırdı sözcüğü. Silahlar vardı: Top, tüfek, mayın, tahrip ya da yangın bombası, bunlar, otomobil, buzdolabı, ütü gibi sıradan ürünlerdi, ve bir de Tanrının lütfu vardı: Bomba.

Yaz geldi. Durum aydınlığa kavuşmadı, ama Low'un sağlığı daha da bozuldu. Mary gelmemişti. Kışı Almanya'da geçiren Smiddle zinde olarak dönmüştü Amerika'ya. "Kızıllar iyi bir ders aldılar," diyordu, "hevesleri kursaklarında kaldı..." Senatör öz oğlu gibi severdi Smiddle'i, ama yine de Almanya'da kalmasını salık verdi ona. Smiddle buradaki işlerini bitirir bitirmez Berlin'e döneceğini, ama daha önce Missisipi'ye kadar bir uzanması gerektiğini, orada da işlerin pek yolunda gitmediğini söyledi. Low telaşlandı, ne yapıp yapıp güneye gitmek istiyordu, ama gelişen politik olaylar onu alakoydu. Nasıl da inadınaymış gibi kötü gidiyordu her şey!.. "Çinliler denizde kum gibi çoklar," diyordu dehşet dolu bir sesle Roberts'e. "Ve biz başdöndürücü bir hızla yitiriyoruz onları. Açık konuşuyorum, Çin tıpkı parmaklar arasından dökülen bir kum gibi. Başkan çevresindekilerle meşgul: Skandal skandal üzerine patlak veriyor. Cumhuriyetçiler oylamada kazanmak istiyorlar ve sanki oyuna katılmıyormuş havaları atıyorlar. Mac Arthur dersen "Güneşin oğlu" olduğuna iyice inanmış, canlı canlı göğe yükselmeyi bekliyor. Eğer yarın Formoza elimizden çıkarsa hiç şaşmam..." Derken büyük grevler başladı. Bu da senatörü çileden çıkardı. Bağırıyordu: "Neden tutuklamıyorlar bu hergeleleri? Daha ne zamana kadar hoşgörülü davranılacak bunlara? Demir yumruk gerek bize, yoksa pelte gibi el değil..."

Artık daha fazla susamayacağını anlıyordu. Tanrının ve Amerika'nın önünde konuşmaya başlamalıydı. Senatör komisyonda bile konuşsa, sözleri en uzaktaki Amerikan yurttaşına kadar ulaşırdı.

Eğer beş-on yıl daha bekleyecek olursak, Kızıllar yalnızca daha da zenginleşmekle kalmayacaklar, bombayı yapmasını da öğrenecekler. İşte o zaman Amerika'nın sonu geldi demektir... Mary'nin çocuğu yok, Low soyu tükenecek, Tanrı böyle istiyor olabilir, ama bütün Amerika için Amerika'yı kurtarmam gerek. Tek bir şansımız var bomba. Klasik bir savaşa girişecek değiliz ya. Biz orduları Avrupa'ya geçirene kadar, Kızıllar Pireneler'e varırlar. Kim durduracak onları? Fransızları artık tanıyorum, Nivelle ancak şiir yazıp, başkalarının parasını harcayabilir, kaldı ki o da en iyi örneklerinden birisi... İngilizlere gelince onlar üzerine bir hesap yapabilmek çok zor, aptalca bir milliyetçilikleri olduğunu söylüyorlar; Çin komünistlerine bile karşı koymaya korkuyor adamlar, soysuzlaşıp gitmişler... Smiddle, Almanların morallerinin fena olmadığını söylüyor, ama onların da orduları yok, her şey kâğıt üzerinde, tasarı halinde. General Bradley, kurşun askerlerle oynamaktan hoşlanıyor, Lüksemburg ordularına komuta ediyor olmaktan çok hoşnut. Bu operet çok trajik sonuçlanabilir. İyi ki bomba var. Atomun parçalanması, tüm insanlık tarihinin en olağanüstü buluşu. Bir zamanlar okulda Newton'un elmasını okumuştuk. Aptalca bir şey. Yerçekimi yasası neyi değiştirdi ki dünyada? Ama bomba her şeyi... Bizler dünyanın efendisi oluyoruz.

Konuşmasını hazırlarken bir yandan da haritaya bakıyordu. Alaska'dan Moskova'ya kadar dört bin yüz mil... Roberts bunun bir sorun olmadığını söylüyor. İzlanda'dan daha da yakın, Berlin'den ise, neredeyse elini uzat, tamam... Aynı Alaska'dan Urallara da vurulabillr, Türkiye'dense Bakü'ye uzanmak işten bile değil... İyice heyecanlanmış, coşmuştu, "uçan kaleler" Kızıllara ölüm kusmaya başlamışlardı sanki...

Senatoya yürüyerek gitti: Doktorlar hareket etmesini salık vermişlerdı. Yolda beş-altı yaşlarında ağlayan bir çocuk gördü. Çocuğun başını okşayıp annesinin nerede olduğunu sordu. Çocuk annesinin çalıştığını, kendisinin de oynarken düşüp dizini yaraladığını söyledi. Low bir dükkâna girip çocuğa çikolata aldı. Tanrı benim ömrümü uzatacaktır, diye düşünüyordu, çünkü dünyada bu çocuk var ve bir gün Washington, Edison, Ford olabilir bu çocuk, ancak eğer biz Amerika'yı korursak tabii...

Komisyon toplantısında ilk konuşan cumhuriyetçilerden Joyce oldu. Joyce, Birleşik Devletler'in, kendine zarar verecek ölçüde başkalarını düşündüğünü söyleyince, Low'un kulakları heyecandan ağırlaşır gibi oldu. Yine de yarım yamalak bir şeyler geliyordu kulağına; öfkelenmişti: Joyce Amerika'yı değil, seçimleri düşünüyor. Tiksinç bir bencillik! Bense kendimi düşünmüyorum. Tanrı, sevdiklerı için kendilerini feda etmelerini istiyor insanlardan.

Low konuşmasına genel bir durum değerlendirmesi yaparak başladı. Çin'in elden çıkması son derece korkunç sonuçlar doğurabilirdi. Avrupa'da da işler yolunda değildi pek ve General Bradley'e bakmak bunu anlamak için yeterdi. Komünistler savunmayı engellemek istiyorlardı. Kızılların hazırda otuz tümenleri vardı; kısa süre önce Moskova'da bulunan uzman bazı kişilerin ifadesine göre, Kremlin Batı'ya bir sıçrama saldırısında bulunmaya hazırlanmaktaydı. Yıkımı önlemenin tek bir yolu vardı: Biz Kızıllarda olmayan bir silaha sahiptik...

Senatör Keyne bağırarak bir şeyler söyledi. Low' un yüzü öfkeden kıpkırmızı kesildı: Keyne de mi Kızıllardan yana yoksa? İnanılacak şey değil! Kaç kez, Moskova'ya haddini bildirmek gerek, diyen Keyne de mi korkmaya başlamış birdenbire? Low sesini yükseltti:

— Hazır Kızılların elinde bomba yokken ilk adımı biz atmalıyız...

Herkes bağrışmaya başlamıştı. Low dehşet içinde salonda dolaştırdı gözlerini. Neredeydi? Sakın Kızılların senatosuna düşmüş olmasındı? Bu muydu Amerikan senatosu?..

— Ne bağırıyorsunuz bana, Amerikalıyım ben, benim dedem Richmond duvarlarının dibinde can vermiştir...

Mosmor kesilmişti. Birkaç saniye sonra yere yuvarlanacakmış gibi hissediyordu kendini. Senatör Keyne ona doğru koşmaya başladı. Low saldırıyı karşılamak için kürsünün üzerindeki dosyayı kaldırdı. Ama Keyne onun kulağına doğru bağırarak fısıldadı:

— Onlarda da bomba var! Bir saat önce resmi bir açıklamayla doğrulandı...

Low "Yalan!" diye bağırmak istedi, ama başaramadı, kuru bir inilti sızdı boğazından. Senatör Keyne kürsüden inmesine yardım etti. Başkan oturuma ara vermişti.

Low konuşmasını gelecek oturuma kadar ertelediğini bildirdi. Beyaz Saray'da yapılan basın konferansının ayrıntılarını tek kelime söylemeden dinledi, sonra doğru Roberts'e gitti.

Çalışma odasından içeri yıldırım gibi girdi:

— Doğru mu?

Roberts gülümsedi:

— Biz çoktandır tahmin ediyorduk, ama artık kesin. Orta Asya'da bir deneme yapmışlar...

Low öfkelendi.

— Neden gülüyorsunuz?

Roberts onu boş yere yatıştırmaya çalıştı: Kızıllar bizden geriydiler, bombanın çok karmaşık bir yapımı vardı ve her bir bomba için inanılmayacak ölçüde harcama yapmak gerekiyordu, bizde ise çok yedek vardı... Roberts'e her zaman körükörüne inanmış olan Low, bu kez ona kuşkuyla, hatta kinle bakıyordu: Aklını mı yitirmiş bu adam, yoksa benimle alay mı ediyor?

— Ne demek "harcama?" diye bağırdı. Siz kendiniz söylemediniz mi adamların yoksullaşmadıklarını, hatta tersine zenginleştiklerini? Sonra, söz konusu olan bombaysa eğer kim acır ki paraya? Lütfen gücenmeyin, ama devekuşu davranışı gibi geliyor bu bana biraz. Dört yıldır bana durmadan bombanın her şeyi çözümleyeceğini anlattınız durdunuz. Adamlar yarın buraya bir uçak gönderebilirler, sizse oturmuş gülüyorsunuz. Ben, Pentagon hiç değilse düşmanın gücünü bilir sanıyordum, oysa siz oturmuş onların kaç tane tümenleri olduğunu saymışsınız ve bu arada bombayı elden kaçırmışsınız. Açık konuşuyorum, Tanrıdan başka hiçbir umudumuz kalmamıştır artık.

Roberts'in yanından kırgın, bezgin ayrıldı. Hiç şüphe yok, Tanrı isterse kurtarabilir beni, ama madem ki Tanrı bombayı Kızıllara da verdi, neden

uçup gelmesin adamlar Washington'a? Acheson'un diplomasi kumarı oynadığını söylemiştim, işte sonu! Bugün-yarın Amerika diye bir şey kalmayacak ortada, tıpkı Hiroşima gibi...

Her perşembe senatörü gözden geçiren doktor geldi, kan basıncını ölçmek istedi.

— Bırakın bu aptalca şeyleri artık! diye bağırdı Low. Bu gece nasılsa öldükten sonra kan basıncının kaç olduğu vız gelir bana!.. Nasıl, haberiniz yok mu daha? Resmen doğrulandı: Onlarda da bomba varmış.

Yalnız kalınca atom bombasının etkilerine ilişkin kitabı yeniden okumaya başladı. Bu kez hayranlık değil, dehşet duyuyordu: Şu işe bak, sığınakta bile olsan kurtulamıyormuşsun! Amerika'nın sonudur bu. Elbette önce Washington'a saldıracaklardır. Kongre üyelerini, başkanı, bakanları öldürdüler miydi, Amerika gitti demektir. Artık diledikleri yerlere yerleşirler ve Profesör Adams da onlara Kızıl karanfillerden buketler sunar. Missisipi'deyse zenciler hemen beyazları öldürmeye başlarlar. Kurtuluş yok: Bir hafta, bilemedin iki hafta sonra azrail kapımızda demektir...

Gece hiç uyuyamadı, ciğerleri sökülüyormuşçasına acı veren kuru bir öksürükle sarsıldı durdu. Mendilinde kan görünce, gözleri karardı: Belki de kan oturmasıdır bu?.. Midesi bulanıyordu, öksürük kusmaya dönüşmüştü. Doktoru çağırması gerekti. Bromür preparatı yazan doktor, "En önemlisi, sakin olmanızdır" dedi. Ancak sabahleyin saldırırcasına atıldı gazetelerin üzerine, hepsi Kızıllardaki bombanın öyküsüyle doluydu. Doktorun öğüdüne aldırdığı yoktu Low'un, doğru senatoya gitti. Hemen önlem almak gerek. Ülkeyi, en iyi insanlarını yitirme tehlikesiyle başbaşa bırakamayız. Yeterli derinlikte bir sığınak açılıp açılamayacağını araştırsın hemen uzmanlar. Eğer bu olanaklı değilse, kongreyi bir trene taşırız. Kızıllar trenin nerede olduğunu zor öğrenirler. Ve nihayet tren çok yüksek bir dağın altındaki bir tünele sokulabilir. Bazı senatörler Low'a hak verdiler, bazılarıysa tehlikeyi büyüttüğünü söyleyerek, bombanın gizlerini ele geçirmekle, onu yapmak arasında öyle ha deyince aşılamayacak bir zaman olduğunu söyleyen Marshall'ı örnek gösterdiler. Ama Low yatışmamıştı. Gece yeniden nöbet geldi. Motor sesleri duyuyordu. Sıçrayarak yatağından kalkıp pencereden baktı. Sonra sandık odasına gitti; dışarıya bakan bir penceresi bile olmayan mahzen gibi bir yerdi burası.

Ertesi gün Roberts geldi:

— Bana kalırsa Güneye gitmeniz gerek sizin.

Binbaşı Smiddle'in yeniden Almanya'ya gitmeye hazırlandığını söylemiştiniz. Bu gerçekten çok iyi olur, çok değerli yardımları dokundu bize binbaşının... Ama, –üstelik de seçimler arifesinde– Missisipi'yi başsız bırakmak hiç doğru olmaz. Amerikan ruhunu ayakta tutan en önemli eyaletlerden birisidir Missisipi. Bugün tüm Amerikalılar her zamankinden de sıkı sarılmalıdırlar görevlerine. Eğer siz de olmazsanız, kim onlara örnek olacak?

Roberts'in sözleri Low'u doktorların akıl vermelerinden de, Marshall'ın verdiği güvenceden de daha çok etkilemişti. Utançtan yüzü kızarıyordu: Görevimi unuttum. Sonuna kadar yerimde kalmalıyım. Roberts haklı, benim yerim şimdi Missisipi.

Jackson istasyonunda içi rahatlamış olarak gülümsedi: İşte evimdeyim. Washington'a göre ne güzel buralar. Sakin, güven veren yüzler, koşturma, telaş yok... Tabii, kökleri sağlam buradakilerin. Kızıllar böyle bir ülkeyle hiçbir zaman baş edemezler...

Kendisini karşılamaya havaalanına gelmesi gereken Smiddle'i aradı gözleriyle ve birden duvar üzerinde bir yazı gördü: "Barış istiyoruz!" New York'ta da görmüştü bunun gibi yazılardan. Yüzde yüz Kızılların bir oyunuydu bu. Herkes barış istiyor, Senatör Low her konuşmasında buna değiniyor. Ama barış var, barışçık var. Biz, Amerika bütün dünya halklarını kurtarsın istiyoruz. Kızıllarsa "barış" sözünü tanklarını gizlemek için kullanıyorlar. New York'ta Kızıl çok, şaşılacak bir şey de değil bu. Ama burada... Duvardaki yazı onu, bombanın Kızıllarda da olduğu haberi kadar sarsmıştı. Smiddle'in yardımı olmasaydı, az kalsın perona düşecekti.

— Ne bu? diye sordu duvardaki yazıyı göstererek.

— Rezillik! Kızılın biri gece çiziktirivermiş, hala silmemişler. Belki istasyon müdürü de Kızıl, hemen kontrol ettirmek gerekir.

Peronda iki genç zenci neşeyle gülüyordu. Low'a kendilerine gülüyorlarmış gibi geldi.

— Şu iki kara da, diye sordu Smiddle'e, Kızıl olmasın sakın?

— Olabilir. Çok Kızıl var burada. Ben Almanya'dayken tüm eyalete yayılmışlar. Şimdi temizlemeye başladık... Sizin gelmeniz iyi oldu, yardım edersiniz bize.

Daha bir dakika önce Low çökmüş bir ihtiyarı andırıyor, güçlükle yürüyordu. Şimdiyse birdenbire gözleri parlamaya başlamış, doğrulmuştu. Bir savaşta olduğunu anlıyordu. Richmond'da can veren dedesi gibi Amerika için savaşacaktı. General Bradley'in kurşun askerlerle oynamasına benzemezdi bu, gerçek bir meydan savaşıydı. Kızıllar Missisipi'yi zorla ele geçirmek istiyorlardı. Ama Smiddle vardı, canlarını vermeye hazır binlerce şerefli Amerikan yurttaşı vardı. Low bunların komutasını üzerine almalıydı. "Tanrım güç ver bana."

— Haklarından geliriz, dedi çevik, delikanlı bir sesle. Hiçbir bomba yardım edemez onlara. Bakın, açık konuşuyorum: Low özgür bir Amerika'da doğdu, özgür bir Amerika'da ölecek. Şimdi bir yemek yiyeyim, sonra hemen operasyon planları üzerinde çalışırız...

49

Binbaşı Smiddle'in boş inançları vardı. Her şey, diyordu kendi kendine, şu lanet olasıca zencinin kendini astığı iple başladı. Birinin asıldığı ip insana uğur getirir derler, doğru. Dokuz yüz kırkta Jim şu zenci karıyı eczanenin yanındaki fenere asınca ipinden bir parçasını da bana armağan etmişti de tüm savaş boyunca şansım hep iyi gitmişti. Ama kendini asan bir adamın ipi başka tabii... Bir Tanrı bilir bu rezil durumdan yakayı nasıl sıyırabileceğimizi.

Almanya'ya giderken Smiddle, Yargıç Gilmore'dan Avukat Clark'ın durumunu aydınlığa kavuşturacağına dair söz almıştı. Zencilerin beyazlardan hiç de kötü olmadığını söyleyen bir adama Jackson'da artık katlanılamazdı. Böyle sözlerin sonu kötüye varırdı; zenciler o olmadan da şımarıp azıtmışlardı zaten. Clark, Chicago'daki kongrede suçlulukla savaş üzerine konuştuğuna inandırmaya çalışıyordu herkesi. Oysa kongreyi Kızıllar toplamıştı. Chicago'da ya da New York'ta halk Kızıllara alışıktı, buralarda bir restorana ya da bara girerken, sakin sakin Daily Worker okuyan bir haydutla yanyana düşme tehlikesini göze almak gerekirdi. Bunun iyi bir yanı yoktu, insanlar en berbat hastalıklara bile alışıyorlar, sonra da bundan ölüyorlardı. Kuzey her zaman çürüktü, şimdiyse hepten leş gibi kokmaya başlamıştı; eğer kurtuluş gelecekse, bu yalnızca Güneyden olacaktı, Missisipi'de Kızıllara yer yoktu, olamazdı.

Sonra Smiddle gitti. Altı ay başka işlerle uğraştı. Wehrmacht'dan eski bir subayla görüşüp anlaştı, her yerde Kızılların kuşatmasının yarıldığını, güvenilir kişilerin Doğu Almanya'ya sokulduğunu söylüyordu. Kısacası zencinin ipi aklına bile gelmiyordu.

Yargıç Gilmore ise kaç kez bu Avukat Clark denilen adam yüzünden başına bir bela geleceğini düşünmüştü. Smiddle, hareketinden önce bazı gazetecilerle konuşacak zaman bulabilmişti. Gazeteler zenciye ipek sicimi, "Kızıl avukat" dedikleri Clark'ın verdiğini yazıyorlardı. Binbaşı Smiddle'in de çalıştığı Missisipi Post gazetesi, Avukat Clark için şu sözlerle biten uzun bir yazı yayınlamıştı: "Şanlı eyaletimizin yüz karası olan bu soysuz herif, kendini asan zencisinden boşalan hücreye ne zaman atılacak?"

Yargıç Gilmore kararsız bir adamdı. Smiddle'in gidişinden sonra, bu işin içinden nasıl çıkacağım diye düşündü durdu uzun süre. Ancak binbaşının dostları tetikte, onu kolluyorlardı. Yargıç, Clark'a uğradı, ezilip büzüldü, Mrs. Clark'ın sağlığını, Bella'nın ne yaptığını sordu, sonra çekinerek konuyu zencinin intiharına getirdi. Clark onun sözünü kesti:

— Harrison'a ipi kimin verdiğini öğrenmek istiyorsunuz değil mi? İşte yanıtım: Siz! Biliyorum, kötü bir insan değilsiniz siz, ama Binbaşı Smiddle, savcı, vali... baskı yaptılar size.

Savcı Brown'a, hapishanenin gardiyanlarından Nicholson geldi ve bir gün avukat Clark'ın, zencinin eline belki bir not, belki bir zehir olabilecek küçük bir şey sıkıştırdığını gördüğünü söyledi. Bir başka gün de Clark zenciye, onun adına para geldiğini, hem de oldukça yüklü bir miktarda para geldiğini söylemişti. Bunun üzerine Savcı Brown, Clark'ı resmen suçladı. Avukatı mahkemeye çağırdılar, savcı, Clark'a zenciye verdiği şeyin ne olduğunu ve sözü edilen paraların nerden ve kimden geldiğini sordu.

— Harrison'a hiçbir şey vermedim, dedi Clark. Gardiyan nasıl böyle bir şey uydurabilir, şaşıyorum. Eğer benim tutukluya bir şeyler verdiğimi gerçekten görmüşse onu araması gerekmez miydi? Nicholson'un bilinçli olarak yalan söylediğini söylemek istemiyorum, bunun onun kafasına nerden gelmiş olabileceğini tahmin ediyorum. Çıkarken Harrison'un elini sıkmıştım, bunu ona cesaret vermek için, umut vermek için yapmıştım. Nicholson bana bir zencinin, üstelik de katil bir zencinin elini nasıl sıkabildiğimi sordu. Gazeteler benim üzerimde bu kadar gürültü koparınca, herhalde ipi benim verdiğimi düşünmüş olacak. Para konusunda söylediği ise doğru. Harrison'a onun için üç yüz dolar geldiğini söyledim.

— Nerden gelmişti bu para?

Clark durdu, uzunca bir süre düşündü.

— Bunu söyleyemem. Hem Harrison'un intiharıyla bunun hiçbir ilgisi de yok. Yasalara aykırı bir şey yapmadım ben. Üstelik ona para da vermedim, gardiyanın gözü önünde, bunları ne yapmamı istediğini sordum yalnızca: Hapishane kasasına mı yatırayım, dedim, yoksa sen salıverilene kadar bende mi kalsın?

Clark'ın sözleri yargıcı sarsmıştı. Son dakikaya kadar zenciye ipi Clark'ın verdiğine hiç inanmıyordu. Şimdiyse karşısında gerçek bir suçlunun durduğunu anlıyordu. Birden bağırdı:

— Siz verdiniz ona ipi, siz! Tecrübeli bir avukatsınız; oysa bir çocuk gibi hareket ediyorsunuz. Neden bize burada saçma sapan şeyler anlatıp duruyorsunuz? Bu zencinin nasıl bir suç işlediğini bildiğinize göre, ona salıverileceğini söyleyemezsiniz, yoksa ilk o gülerdi bu söze.

— Ben Harrison'un suçsuz olduğuna emindim, şimdi de öyle düşünüyorum. Elbette bizim eyalette bir zencinin suçsuzluğunu kanıtlamanın olanaksız olduğunu biliyordum, ama ona umut vermek istedim, öylesine yıkılmış durumdaydı ki, herhalde işin en başından beri düşünüyordu intihar etmeyi.

— Bir zenci bir beyazın evine giriyor, odada korunmasız bir kadın var, ve otomobil sesi duyarak pencereden atlayıp kaçıyor. Şimdi siz bu zencinin suçsuz olduğunu söylüyorsunuz öyle mi?

— Evet, eminim buna. Eğer bir suçu varsa, o da zenci olması ve Missisipi'de doğmasıdır.

— Yeter nutuk çektiğiniz! Burada fikirdaşlarınızın mitinginde değil, yargıç önünde bulunuyorsunuz. Eyaletimizi bu şekilde aşağılayamazsınız.

Savcı gülümsedi:

— Belki de Bay Clark kendisine Harrison için paraları kimin verdiğini söylemek istiyordur?

— Bu soruyu yanıtlamak istemiyorum.

Yargıç kendine gelemiyordu bir türlü: Demek Binbaşı Smiddle haklıymış, abartmıyormuş: Clark Kızıl, üstelik de büyük çaplılardan. Parayı da bir "komite"den aldığı besbelli. Kuzeyde bu "komite"lerin sürüsüne bereket, hepsini de Kızıllar yönetiyor.

Savcı hazırlık soruşturmasıyla uğraşıyordu. Bütün gazeteler çakı bulmuş çingene sevinciyle davanın üzerine atılmışlardı: "Kızıl Avukat"ın gizli birtakım örgütlerden düzenli olarak para aldığını yazıyorlardı. Bir süre için Clark, "Macarların canavarlığı", "veto hakkının kötüye kullanılması", "uçan

daireler" gibi bölgesel gazetelerin demirbaş konularını birinci sayfadan indirdi. Missisipi Post şunları yazıyordu: "Clark Kominformdan para almıştır; bunu kendisi de yarı yarıya itiraf etmiş bulunuyor. Böyle olduğu halde bu adam Jackson sokaklarında nasıl olup da elini kolunu sallaya sallaya dolaşabilmektedir? Bazı çevreler buna neden olarak Yargıç Gilmore'un kara deriye ve "Kızıl kordon" viskisine düşkünlüğünü göstermektedirler..."

Clark'ın Chicago'daki kongrede neler söylediği de açıklandı. Güney eyaletlerinde suç işleme sayısındaki artışın ilk nedeni olarak Clark, toprak işçilerinin karşı karşıya bulunduğu ağır maddi koşulları, ikinci olarak da güney eyaletlerinde mahkemelerin zencilerin tanıklıklarına güvenmediğini, kararlarında tanıklığın moral değerini hiç dikkate almadan yalnızca beyazların ifadelerine dayandıklarını göstermişti.

Polis de savcıya, Harrison'un intiharından iki ay önce Clark'ın New York'tan zararlı birtakım kitaplar getirttiğini, bunlar arasında bir tanesinin adının "Sır perdesiz Rusya" olduğunu bildirdi.

Son olarak savcıya geniş pamuk tarlaları sahibi olan Crowter başvurdu ve şu ifadeyi verdi: "Benim oğlum Lewis, Clark'ın kızıyla nişanlıydı. Lewis daha çocuktu, o zamanlar yirmi üç yaşındaydı. Oğlum, babasının zararlı fikirlerini yayan bu kızın etkisi altında kaldı. Lewis artık beni dinlememeye başlamıştı; evde, Missisipi'nin geri bir eyalet olduğunu, senatörlerin hepsinin üçkâğıtçı olduklarını, Ruslara karşı savaşmak istemediğini, çünkü onların da tıpkı bizim gibi insan olduklarını söylüyordu. Bir gün, hiç unutmuyorum, Kızıllarda okumanın bile parasız olduğunu söyledi. Ama oğlumu kurtarmayı başardım, Clark'ın kızından ayrıldı. Buraya gelmemin nedeni ise, dürüst bir Amerikalı olarak, Clark'ın eylemlerinin nasıl büyük tehlikeler doğurabileceğini göstermektir. Ben onun zenciye ipi vermesi bir yana, daha polisin bilmediği nice suçları işlediğinden de eminim" Bundan sonra savcı, Lewis Crowter'i çağırttı, ancak Lewis hasta olduğunu gösterir bir rapor göndererek ifade vermeye gelmedi. Birkaç hafta sonra savcı ikinci kez çağırdığında, genç adamın babasının işlerini izlemek için Venezuela'ya gittiği anlaşıldı.

Clark başına gelen belaya metanetle katlandı. Hayatı boyunca karşılaştığı mutsuzluklar dayanıklı yapmıştı onu. Her yere kötülüğün egemen olduğunu anlayalı çok oluyordu; ama kötülükle mücadele etmek istememişti, çünkü

bu onun hem karakterine uygun değildi, hem de mücadelenin akıllıca bir hareket olacağına inanmıyordu. Toplumsal çalışmalara yabancılaşmıştı. Binbaşı Smiddle'i kızdıran Chicago kongresi hukukçular birliğince düzenlenmişti ve politik bir nitelik taşımıyordu. Gazetelere de bakmıyordu Clark, ne iki partinin yarışması, ne Truman'ın demeçleri, ne madencilerin grevleri, ne de Rusların çevirdikleri dolaplarla ilgili sansasyonel haberler hiç ilgilendirmiyordu onu. Müvekkillerinin yazgılarının bir sonucu olarak karşılaştıkları güçlükleri hafifletmeye çalışır, sonra kendi içine kapanırdı. Ruhsal dünyası dardı, ama ona uçsuz bucaksızmış gibi gelirdi: Çıplak, sert, coşkulu... tıpkı lüteryen kiliseleri gibi... Karısına şöyle derdi sık sık: "Ben hiçbir şeyi değiştiremem, hayat yolunda, herkes gibi bir moral sözleşmeye uygun olarak yürüyorum. Tek avuntum, hiç kimsenin canını yakmamış olmamdır." Büyük bir keder hüküm sürerdi bu suskun odanın içinde: Oğlunu unutamıyordu, neşeli, yaşama sevinci dolu Fred savaştan dönmemişti. Daha sonraları kızının neşeli gülüşleri onu avutur gibi olmuştu, ama Bella da Lewis'ten ayrılalı beri hiç gülmüyordu. Duvarları tülüm otuyla sarılı bu küçük ev, önündeki şipşirin bahçesiyle gelip geçenlere cenneti andırabilirdi, oysa acının ağır sessizliğiydi solunan bu evde. Özellikle de Smiddle'in onu yok etmeye karar vermesinden sonra çekilmez olmuştu hayat Clark için. Karısı sokağa çıkmaya korkuyordu, herkes ondan yüz çevirmişti, kimileri de yüksek sesle, "Bu, Kızıl avukatın karısıdır" diyordu. Bella bir müzik okulunda okuyordu ve hemen her gün ağlayarak geliyordu eve; profesörün birisi şöyle demişti ona: "Sizin geçinmek için para kazanmanıza gerek yok, babanız Moskova'dan gayet yüklü para alıyor…" işlerini Clark'ın gördüğü bazı işadamları da artık onunla iş yapmaz olmuşlardı. Şimdiye kadar biriktirdikleri paralar da suyunu çekmek üzereydi. Clark bazen Harrison için gelen paraları kimin gönderdiğini söylemeyi reddetmekle doğru davranıp davranmadığını soruyordu kendi kendine. Paraları senatörün kızının gönderdiğini söylese, savcı suçlamadan vazgeçerdi. Ama Mary'yi anımsayınca, dürüst bir kadın, diye düşünüyordu, onu güç durumda bırakamam. Varsın başımı yesinler...

İlkbahara doğru Savcı Brown, Clark'ın Kızıllarla ilişkisi olduğunu kanıtlayan bazı yeni tanıtlar bulmayı başardı.

Avukat Cassidy Kızılların Macaristan'da yargıladıkları kardinalin suçsuz olduğunu, bunun bir yargılama değil, insanı çileden çıkaran bir parodi olduğunu söyleyince, Clark arsız arsız gülümseyerek, "Macaristan,"

demişti, "buradan çok uzak, oralarda ne yapıldığını buradan anlamak zor, ama bakın burada altı zenciyi hiç de adil olmayan bir şekilde yargıladılar ve hiç kimse buna bir tepki göstermedi."

Banka memuru Blackett, Clark'ın onun yanında komünistleri övdüğünü ve Birleşik Devletler hükümetini devirmeyi önerdiğini açıkladı. Blackett'den, Clark'ın sözlerini tam olarak yinelemesini istediklerinde şunları söyledi: "Hepsini tam olarak anımsamıyorum. Ama bir cümle var ki, onu hiç unutmadım ve ömrüm boyunca da unutamam. Şöyle demişti Clark: "Eğer Roosevelt sağ olsaydı, Ruslarla muhakkak anlaşırdı. Ben savaşta oğlumu yitirdim ve bizim gazetelerin durmadan savaştan söz etmeleri hiç hoşuma gitmiyor."

Savcı, Clark'ın son dört yıl içinde tam on dokuz kez zencileri savunduğunu, bu arada iki kez de müvekkillerinin linç edilmesini protesto ettiğini saptadı.

Smiddle Avrupa'dan dönünce Yargıç Gilmore:

— Elimden gelen her şeyi yaptım, dedi. Clark, Harrison için üç yüz dolar aldığını itiraf etti, ama parayı kimin verdiğini söylemiyor. Bence zenciye ipi onun verdiği kesin, ama kanıt yok. Soruna bir başka açıdan da yanaşmaya çalıştık: Clark'ın Kızıllarla ilişkisi yani... Bu konuda kanıt yok, ama hepsi kıyıdan köşeden şeyler, şöyle esaslı bir şey ele geçiremedik. Gazeteler hemen davaya başlanmasını istiyorlar. Onlar için kolay tabii... Ama savcının elinde dişe dokunur hiçbir kanıt yok. Ben yargıcım, lanet olasıca yasalarla bağlı elim kolum. Sonra Clark bir zenci amele değil, avukat, üst mahkemeye başvuracaktır. Bu iş yüzünden başıma bir şey gelsin istemiyorum. Bu davanın üzerine bir kalem çekmemiz gerekiyor galiba...

Smiddle'in tepesi attı:

— Aklınızı kaçırmışsınız siz! Adam birilerinden para aldığını itiraf ediyor, sizse işi kapatmak istiyorsunuz? Bizleri nelerin beklediğini biliyor musunuz? Zenciler bugün-yarın kesmeye başlayacaklar bizi, oysa siz onların elebaşlarını temize çıkarmak istiyorsunuz! Madem Brown'un elinde o kadar kanıt var, neden duracakmışız?

— Açıklayayım size. Clark'ın Kızıllara sempati beslediğini nerdeyse kanıtlanmış sayıyorum ben. Gizli bir örgütün üyesi olması da olası, ama

buna ilişkin bir kanıt yok savcının elinde, kesinlikle saptayamadık yani bunu. Devam ediyorum... Üç yüz doları herhangi bir komiteden aldığını varsayalım, herhalde zencinin kaçmasını sağlamak için verilmişti bu para, ama buna ilişkin de bir kanıt yok elimizde. Ve son olarak Clark'ın davranışlarından anlaşılıyor ki, ipi zenciye o vermiş, ama bu da gelip bir çıkmaza dayanıyor, çünkü gören hiç kimse yok...

— Gülünç bu söyledikleriniz. Bütün dünyayı altüst ediyoruz biz. Almanya'da Kızılları gerisin geri kafeslerine nasıl sokabileceğimizi gördüm ben. Oysa siz apaçık gerçekler karşısında bile çekingen davranıyorsunuz... Yakında Kuzeye gideceğim ben, belki orada bazı kanıtlar bulabilirim. Ben Clark'ın parayı New York'tan ya da Chicago'dan aldığına eminim.

Bir süre sonra savcının eline çok önemli bir belge geçti. Bu, "Barış Dostları" derneğinin New York şubesinin 6 Eylül 1946 tarihli bir mektubuydu. Mektubun altında 1949 Mayısında Kızıllar adına casusluk yapmaktan tutuklanmış Joseph Elliot'un imzası vardı. Joseph Elliot, Clark'a, Missisipi'de barış propagandasına hız vermek gerektiğini, "Uluslararası merkez"den gelen paranın bir bölümünü onun için ayırmaya çalışacağını yazıyordu. Joseph Elliot daha sonra, zenci David Harrison'un salıverilmesi için Clark'ın hiç zaman yitirmeden gerekli bütün önlemleri alması gerektiğini bildiriyordu. Mektuba bin dolar iliştirilmişti. Eğer David Harrison'un salıverilmesi olanaksızsa, Clark ona "hayattan sessizce ayrılması" için yardımcı olacaktı. Çünkü onun davası, güney eyaletleri halkının "Barış Dostları" derneğinden soğumalarına neden olabilirdi.

Davanın görülmesine başlandı. Savcı, Joseph Elliot'nun Clark'a yazdığı mektubu ilk duruşmada açıkladı. Avukat Clark çileden çıkmıştı, savcıyı üçkâğıtçı olmakla suçladı, mektubu düzenleyen alçakların aynı zamanda ahmak da olduklarını, çünkü, Harrison'un sıradan bir zenci olduğunu ve onunla New York'ta hiç kimsenin ilgilenmeyeceğini söyledi.

Yargıç, Clark'ın yatışmasını bekledikten sonra:

— Mahkemeye saygısızlıktan sizi tutuklamak zorundayım, dedi. Üzerinde ileri geri konuştuğunuz belge savcıya New Jersey mahkemesinden gönderilmiştir. Yalnız benim anlamadığım bir şey var: Kalan yedi yüz doları nereye harcadınız? Para konusunda sizin dürüst bir insan olduğunuzu

biliyorum ve bu parayı kendinize alıkoymadığınızdan eminim. Herhalde gardiyanı satın almak için kullandınız parayı?

Clark dalgın dalgın yanıtladı yargıcı:

— Otuz iki yıl burada, Jackson'da avukatlık yaptım. Bilirim, Missisipi'de pamuk vardır, ameleler vardır, bilirim, bir Binbaşı Smiddle vardır, ama adalet yoktur. Eşitlik yoktur Missisipi'de. Sizi çocukluğunuzdan beri tanırım, hileci değilsiniz, yalnızca zayıf karakterli ve kafasız bir adamsınız...

Clark'ın aldığı paraları nereye harcadığının saptanabilmesi için savcı mahkemenin bir başka güne ertelenmesini istedi. O akşam Yargıç Gilmore, Doktor Hellitz'le viski içti. Clark'ı nasıl hapishaneye gönderdiklerini anlattıktan sonra, yarı fısıltılı bir sesle:

— Şimdi anlıyorum, dedi. Amerika'nın nasıl bir tehlikeyle karşı karşıya bulunduğunu!.. Clark'ı tanırdım ben, evine gidip gelmişliğim olmuştur… Sessiz, evcimen bir adam izlenimi bırakmıştı bende. Yemeklerden önce dua falan okurdu... Meğerse ne şeytanca bir maskeymiş bütün bunlar, ne gözüdönmüş bir fanatikmiş meğerse o uysal adam! Zaten özellikle böylelerinden oluşturuyor Kızıllar "beşinci kol"larını...

Gazetelerde Clark'ın gardiyanı satın almaya çalıştığını okuyan kent hapishanesi gardiyanı Nicholson, eliyle alnına vurarak, şimdi anlıyorum!.. dedi ve doğruca savcıya koştu:

— Benim bir ahmak olduğumu söyleyebilirsiniz bay savcı, gerçekten de kavrama gücüm oldukça zayıftır... O gün Clark bizim hapishaneye geldiğinde, yani zencinin kendini astığı gün demek istiyorum, hava çok sıcaktı. Kabul salonunda oturdu Clark biraz, orası o kadar sıcak değildi, bana işlerimin nasıl olduğunu sordu. Ben de kötü dedim, üç çocuğum var, dedim. Bana ayda ne kadar kazandığımı, maaşıma ne zaman zam yapılacağını sormaya başladı. Bana para verebileceğini ima etmek istiyormuş meğerse, bunu şimdi anlıyorum. Size çok rica ediyorum bay savcı, lütfen, beni, Arthur Nicholson'u satın almak istediğini not edin. Doğum tarihim sizde yazılı, savaş malülü olduğumu da biliyorsunuz...

Nicholson'unkinden de değerli bir ifadeyi de havagazı şirketi memurlarından Harry Mills verdi. Geçen yılın güzünde, galiba ekim ayında,

Harry zenci mahallesindeydi ve burada avukat Clark'a rastlamıştı. Clark ona bir zenci kadının adresini sormuştu. Harry Mills, Clark'ın söylediği adı tam duyamamıştı, ama bu bir kadındı ve tabii zenciydi, çünkü orada hiç beyaz yoktu. Harry yanılamazdı, çünkü Clark'ı iyi tanıyordu, onların havagazı sayaçlarını da kaç kez kontrol etmişti...

Savcı, "Barış Dostları" derneğinin merkezinin zenci mahallesinde olduğuna inanıyordu. Bunun şaşılacak bir yanı da yoktu, çünkü her zenci bir Kızıl gibi duyar, düşünürdü. Polis, Clark'ın görüştüğü kızı aramaya başladı, ama bir sonuç alamadı. Polis şefi savcıya yakınıyordu:

— Anasının gözü bunların hepsi, güya Clark'ı gören hiç yok aralarında. Dinlemek bile tiksinç herifleri... Çoktan dersleri verilmeliydi bunların.

Böylece Clark'ın suç ortağı kadın bulunamadı. İkinci duruşmada savcı:

— Artık biliyoruz, dedi. Bir zenci kadın yardım etti size. Ona gittiniz ve görüştünüz...

Yargıç savcının sözlerinin Clark'ı heyecanlandırdığını fark etti. Aha, demek doğru iz üzerindeyiz!..

Clark bir süre sustuktan sonra:

— Duruşmanın yarın sabaha ertelenmesini rica ediyorum, dedi. Yarın vereceğim ifademi.

Yargıç sevincinden göklere uçuyordu. Bir yıl canı çıkmıştı bu davadan, ama işte ödüllenme günü gelmişti. Artık insan içine çıkabilirdi. Gece hizmetçisinin odasına girdi ve dürterek kadını uyandırdı:

— Yakında insan içine çıkabileceğim, anlıyor musun? Çok görkemli bir yaşayışım olacak, ama seni de alacağım yanıma. Evet, gerçi karaderilisin, ama işini bilen bir kadınsın...

Sabah da Binbaşı Smiddle'e telefon etti:

— Bugün duruşmaya gelin, olağanüstü bir başarı sağladık. Clark her şeyi itiraf edecek...

Clark bütün gece durumu düşündü. Harrison, gerekirse Jenny'yi korumasını istemişti kendisinden: "Kimbilir daha neler yapmayı düşünüyorlardır…"

Clark, Mary'den aldığı ikinci parti parayla birlikte –iki yüz dolardı bu– bir de mektup almıştı: "Eğer David'in yakınları varsa" diyordu Mary "bu parayı da onlara verin" Jenny'ye gittiğini, ona beş yüz dolar verdiğini nasıl öğrenmişlerdi acaba? Öldürebilir bu adamlar kızcağızı. Mary'nin korunması var: Kimse Senatör Low'un kızına el sürmeye cesaret edemez. Nedir en çok başına gelebilecek olan? Gazetelerin izlemesi. Oysa çok uzaklarda o, Avrupa'da. Zenci kızı kurtarmam gerek.

— Harrison için parayı kimden aldığımı açıklamak istiyorum, dedi mahkemede. Bu paraları bana Mrs. Mary Nivelle gönderdi, Senatör Low'un kızı. "Barclay and Smith" bankasında iki çek bozdurdum. Kontrol edebilirsiniz. Senatörün kızını tanırım ve hiç şüphe yok ki...

Yargıç, Clark'a sözlerini tamamlatmadı. Savcı duruşmanın ertelenmesini istedi: Clark'ın açıklamasının zavallı bir uydurma olduğunu kanıtlayacaktı.

Evine dönünce yargıç sinirlendi. Tanrı bilir şimdi her şey nasıl ters yüz olacaktı!.. Kimonosu içinde Mary'yi, onun o isterik kahkahasını anımsadı: "Bu zencinin bana aşık olabileceğini neden hiç düşünmüyorsunuz?" Uzun yıllar Avrupa'da yaşadı, bozuldu, ama ateşi hiç sönmemiş. Kimbilir, belki de gerçekten zencinin aşığıydı? Jüri üyeleri gevezelik edebilirler. Gazeteciler de öyle. Aksi gibi senatör de tam bugün geldi. Bir öğrenirse, beni asla bağışlamaz... Ne yapmak gerek bu durumda acaba?

Smiddle'e telefon etti, bulamadı. Ancak akşama doğru bulabildi binbaşıyı. Smiddle konuşmadan dinledi onu. Yargıç binbaşıya baktı: Tanrım, nesi var acaba, kendinden geçmiş gibi! Hiçbir zaman binbaşıyı böylesine sarsılmış görmemişti. Smiddle yüzünü elleriyle kapamış oturuyor ve kendini asan birinin ipinin mutsuzluk getirdiğini de işte tam bu sırada düşünüyordu. Yargıç çekinerek:

— Bu bizim suçlamamızı zayıflatmaz, dedi. Yani onun paraları Mrs. Nivelle'den alması hukuk açısından bir anlam ifade etmez. Önemli olan onun "Barış Dostları" derneğinden bin dolar almasıdır, öyle değil mi?

Smiddle hemen yanıtlamadı onu. Aklı durmuş gibi, diye düşündü yargıç. Ağzını açıp bir şey bile söyleyemiyor. Ama Smiddle çabuk toparladı kendini:

— Elbette zayıflatmaz suçlamayı... Ama Clark'ın davranışları beni çok üzüyor. Evet, Mrs. Nivelle'in eksantrik davranışları vardır, kendini öldürmek isteyen zenciye acımış ve yardım etmek istemiş olabilir. Ama sorun bu değil... Neden Clark bunu daha önce söylemedi? Söyleyin, normal bir adam mı sizce Clark?

— Bilmem ki ne desem?.. –Yargıç şaşırmıştı soruya–. Hiç düşünmemiştim bunun üzerinde... Fanatiktir Clark, fanatikler ise, bence, dengesiz kişilerdir...

— Buna hiç şüphe yok. Ama Clark yalnızca fanatik değil, aynı zamanda ruh hastası da. Biraz düşünün siz de kabul edeceksiniz bunu. Bir yıl önce böyle değildi. Joseph Elliot parayı işbilir bir adama gönderdiğini sanıyordu... Herhalde Clark sorumluluktan korktu. Sanığın sağduyusunu, ya da bilincini yitirdiği durumlarda davanın kapatılması gibi birçok olay anımsıyorum ben... Clark bu işten hiç de kazançlı çıkmadı: Belirtilerine göre bu iyileşmez cinsten bir hastalıktır. Ben sizin yerinizde olsam onu muayene ettirirdim. Hemen bugün Doktor Hellitz'le konuşabilirim ben. Clark'ı bir hastaneye yatırmak gerek. Bu bir yandan çok insanca bir davranış olacak, öte yandan senatörün önünde hepimiz temize çıkacağız: Hiç kimse yok yere Low adına leke süremeyecek...

Yargıç duygulanmıştı: Hiçbir zaman düşünemeyeceği bir şeydi bu. Sonra, gerçek bir çıkış yoluydu da: İnsanca bir çözüm olacak aynı zamanda…

Clark'ı psikiatri kliniğine yatırdılar. Hastane görevlilerini itip kakmaya çalıştığı için, hastalığı şiddetli cinnet olarak saptandı. Missisipi Post şunları yazıyordu: "Bazen yüce Tanrının cezaları insanlarınkinden daha acımasız oluyor. Kızıl avukat, yasal olarak seçilmiş organları devirip, Missisipi eyaletini Çekoslovakya gibi bir "halk demokrasisi"ne çevirmeyi düşünen bir kafaya akıllı bir kafa denebilirse eğer, aklını yitirmiştir. Akıl hastanesinin kapıları, bu talihsiz caninin üzerine sonsuza dek kapanmış bulunmaktadır."

50

Low alınmıştı:

— Açık konuşuyorum, yatıştırma, barıştırma politikası bu sizinkisi. Kızıllar her an bize saldırabilirler, siz de biliyorsunuz ki bombaları var. Sonra, bir gün ansızın Meksika körfezine çıkıvermeyeceklerinden nasıl emin olabilirsiniz? Elbette ben de Tanrının zaferi bize göndereceğine inanıyorum, ama eyaletimizin durumu utandırıyor beni. Biz Ruslara ders vermekten söz ederken, siz bir avukatın karşısında geriliyorsunuz. Hiç beklemezdim sizden bunu. Clark'ın casuslarla ilişkisi olduğu açığa çıktı, karanlık birtakım yerlerden para aldığını adamın kendisi itiraf ediyor, oysa tutup ona soğuk duş tedavisi uyguluyorlar burada. Eğer onu ille de bir şeylerle tedavi edeceklerse, bu yalnızca yüksek gerilim olmalıdır. Artık duygularımdan hiç söz etmiyorum. Zenci, Mary'yi öldürmek istedi. Ne de olsa bir babayım ben... İlkin zenciyi kaçırdınız elinizden: Clark onun kendini asmasına yardım etti. Sonra da Clark'ı kaçırdınız. Şimdi de doktorlar beyefendiye yemekte ne verelim diye düşünüyorlar: Kızarmış piliç mi, yoksa et suyu mu? Lütfen gücenmeyin, ama bu tam anlamıyla yabanileşmedir. Sanki Jackson'da değil de Moskova'dayız.

— Clark'ın gıpta edilecek bir yanı yok, dedi Smiddle. Bana söylediklerine göre azılılar koğuşunda bulunuyormuş ve üzerinden deli gömleğini hiç çıkarmıyorlarmış. Aslında, ipleri başkasının elinde bir kukladan başka bir şey değildi o... Ama ötekilerin de izlerini bulduk, yakında hepsi elimize geçecek. Benim canımı sıkan başka şey... İstasyondaki yazıyı gördünüz, ya bir hamal, ya da bir ateşçi karalamıştır onu. Aslında Kızılların burada belli birtakım müşterileri var; zencileri üzerimize kışkırtan da onlar. Eğer hemen önlem almazsak, zenciler yarın bıçağa sarılırlar. İki hafta önce polis, efendisini kesmek istediğini itiraf eden bir zenciyi yakaladı. Bu, böyle devam edemez...

— Niye söylüyorsunuz bunları bana? Herkesin derdi kendine yeter. Ne yapalım, Tanrı buraya çok zenci göndermiş; hiç şüphesiz bu, katlanılması zor bir durum, ama elden ne gelir? Sonra büsbütün zencisiz kalmak da olacak şey değil. Örneğin benim bütün işçilerim karaderili...

— Ben de zencileri buradan sürelim demiyorum ki, düş olur bu. Söylemek istediğim, beyazlar çok öfkeli...

— Unutmayın ki seçimlere çok az kaldı, aşırı gidecek sıra değil şimdi. Olağanüstü olaylarla yüklü günler yaklaşıyor. Yediden yetmişe tüm Amerika sıkılı bir yumruk gibi olmalı.

Smiddle gülümsedi, yüzünde temiz, sevecen bir gülümseme belirdi.

— Benim de söylemek istediğim buydu işte...

Low çabucak yatıştı. Öz toprakları dinlenebileceği tek yerdi. Bombayı da, Clark'ı da unuttu. Birkaç kez düzenlenen toplantılarda konuştu, her yerde sıcak karşılanıyor, eyaletin övüncü olduğu söyleniyordu. Sağlığını yeniden kazanmakta olduğunu hissediyordu, nöbetler artık yinelenmez olmuştu, iştahı yerindeydi ve doyasıya en sevdiği yemeği yiyordu: Yaşlı zenci aşçısının büyük bir ustalıkla hazırladığı yanmış şeker soslu jambon...

Mary'den yakında geleceğini bildiren bir mektup aldı.

— Hele biraz da bizim havamızı solusun, dedi Smiddle'e. Açık söylüyorum, Avrupa'da Nivelle'inden başka ne bulduğunu bir türlü anlamamışımdır...

Ertesi gün kahvaltı ederken şehiriçi bir mektup getirdiler. Herhalde bir çağrı falandır, diye düşündü. Ama zarfın içinden teksir edilmiş bir bildiri çıktı. Öfkesinden bağıra bağıra, bir kırmızı kalemle kendisini en bayağı gösteren yerleri işaretledi:

"Lincoln demişti ki: Eğer beyazlar kendilerini yönetmek isterlerse, bu, kendi kaderini tayin hakkıdır onların, ama eğer başkalarını yönetmek isterlerse, bu, despotizmdir...

Beyaz, kara, sarı... Tanrı herkesi eşit yaratmıştır.

Roosevelt beş yıl önce demişti ki: Amerikalı, İngiliz, Rus, Çinli, Fransız... hepsi ortak bir ülkünün peşindedir: Sağlam bir barış...

Rusya'ya atom bombası atılmasını önerenler unutmasınlar ki, kılıcı kaldıran, onun altında can verir…"

Bildiri "Barış Dostları" diye imzalanmıştı. Low, Clark'a para gönderen casusu anımsadı... Demek ki her şey devam ediyordu. Smiddle'i çağırdı.

— Gördünüz mü?.

— Melez Greenham ve iki zencinin işi bu. Önemli değil, iyi bir telif ücreti ödeyeceğim bu yazı için onlara... –Bir kahkaha attı Smiddle–. Ama bu ve benzeri bildirilerin okuyucularını da ikna etmek gerek bu işe...

— Üç haftadır duyuyorum bu lafları. Bakın açık konuşuyorum, kararsızlaştınız siz, Truman gibi tıpkı. Belki siz de piyano tıngırdatmak niyetindesinizdir? Bugün Albay Roberts'den bir mektup aldım, sizin hemen Almanya'ya dönmeniz gerektiğini yazıyor. Doğrusu da bu. Tam bir keşmekeş var orada. Öte yandan burayı da bu durumuyla bırakamazsınız. Biz Batı Berlin halkını kurtaralım derken, burada zenciler Jackson halkını kesecekler.

— Kasımda gidebilirim sanıyorum, bu arada burada her şey yatışmış olur. Şu aşağılık bildiri beni iyice kamçıladı. İnanın bana onun yazarlarına dünyanın kaç bucak olduğunu göstereceğim...

Polis müdürü Smiddle'e, Clark'ın aradığı kızın, iki yıl önce New York'tan gelmiş olan melez Helena Greenham olabileceğini söyledi. Küçük bir zenci gazetesinde çalışıyordu Greenham. Polis müdürünün elindeki verilere göre iki de arkadaşı vardı: Gazeteci Thomson ve Pastacı Bung.

Binbaşı oturdu ve bir hareket planı üzerinde çalışmaya başladı. Esin gelmesi için de ağır ağır, yudum yudum beyaz rom içti. Sonunda telefonun başına geçti ve polis müdürünü arayarak, son yirmi dört saatin olaylarını sordu. Müdür bir "Chevrolet" arabanın kaçırıldığını, kuyumcu Hacheson'un dükkânının soyulduğunu, Morris'in dul karısının dokuz yaşındaki çocuğunun kaybolduğunu, ve son olarak zenci mahallesinde bir marangoz dükkânının yandığını söyledi. Smiddle telefonu kapattı ve ağzına kadar dolu bir bardak romu bir dikişte içti.

Bildiriyi yazanın bir beyaz, üstelik de temiz, namuslu bir adam olarak ünlü, Tarih Öğretmeni Franklin Moore olduğunu bilseydi şaşardı herhalde. Gerçi çevresinde olup bitenler Moore'u öteden beri öfkelendiriyordu, ama bunu yalnızca karısı ve komşusu Jim O'Connel biliyorlardı. Clark davası Moore'u çileden çıkarmıştı. Tanırdı avukatı, "Rotary" kulüpteki yemeklerde

sık sık karşılaşırlardı. Onu dürüst, ama gevşek bulurdu. "Neden gevşek?" diye sormuştu bir gün karısı, "müşterisi bol, kazancı yerinde." Moore kızmıştı. "Benim demek istediğim o değil, Clark gitgide batağa gömüldüğümüzü görüyor, ama hiçbir şey yapmıyor." "Peki sen ne yapıyorsun?" demişti karısı. Moore şaşırmıştı: "Ben mi? Hiç. Ama ben küçük bir insanım, Clark ise yetenekli bir avukat. Bana kalırsa Gandi yanlısı o. Gandist yani." "Şu tarih bilginle övünmesen olmaz" dedi karısı kızgın kızgın, "burası okul değil, ve ben de Gandi diye birinin ne yaptığını bilmek zorunda değilim..." Moore gülümsedi: "Bilmiyor musun ne yaptığını? Aslında hiçbir şey. Clark gibi yani. Oruç tutmuş... Robby yaramazlık yaptığı zaman, şeker vermeyerek cezalandırıyorsun onu değil mi? Olmaz, çok kaba bir yöntem bu, ona şeker verip kendin yemeyeceksin..."

Clark'ı tutukladıklarını okuyunca Moore komşusuna gitti.

— Oynuyor muyuz? dedi O'Connel.

— Satranç oyununu bırak da, oynanan şu oyuna bak hele sen... Okudun mu Clark'a ne yaptıklarını? New York'ta insanlar bir şeyler yapıyorlar. "Barış Dostları" örneğin, bence gayet iyi. Bu elbette ki Binbaşı Smiddle'in hoşuna gitmiyordur, ama onun beğenmemesi daha da iyi. Dinle Jim, biz de birşeyler yapmalıyız. "New Yorker" diye bir dergi gördüm. Missisipi ile, buranın adetleri ile alay ediyorlar. Bizi senatör Bilbo ya da Faulkner'in romanlarına göre yargılıyorlar. Oysa yalnızca alçak, rezil bir takım adamlar vardır bu romanlarda, insanlar değil. Sen Jackson'da herkesi tanırsın. On kadar sıkı adam bulmamız gerek. Bir örgüt kurarız, bir de kuruluş bildirisi basarız. Telefon rehberindeki adreslere göre herkese, ama herkese göndermeliyiz, tabi ilk ağızda herkese bir anda olmaz, alfabetik sıraya göre yaparız...

O'Connel biraz düşündü:

— On kişi bulabiliriz sanıyorum... Bradley... Öğrenci Cassidy... Eczacı Wells... Wells aslında hiçbir şey yapamaz, ama para verebilir. Russel'ı sen de tanırsın. Layboy... Kingsey kardeşler... Smith... Sonra Hardy... ve tabi biz ikimiz. Yalnız bir zorluk var: Hardy yaman çocuk, onu kesinkes almalıyız. Ne var ki, komünist. Tabi o komünist falan olduğunu söylemiyor, yalnızca,

ilericiyim diyor o kadar. Ama evine gittim ben, duvarında Stalin'in portresi asılı.

— Canım onun komünistliğinden bize ne? Eğer biz barış dostlarıysak herkesi almamız gerek aramıza...

— Öyle de, Hardy aramıza bir de zenci getirmeye kalkar diye korkuyorum, tanırım çünkü onu, hep birtakım ilkeleri vardır. Benim açımdan hiçbir sakınca yok, gerçi ben zencileri sevmem ama, önünde sonunda onlar da insan. Yalnız şunu bilirim ki, aramıza bir tek zenci bile girerse eğer, Wells imkanı yok gelmez, Cassidy de öyle... Kısacası kimse gelmez. Bradley'den başka tabi...

— O zaman şöyle yapalım, beş kişi olalım: Ben, sen, Hardy, Bradley ve bir de zenci. Hardy kolayca bir zenci bulabilir, hepsi dünden hazır böyle bir şeye çünkü... Wells'e gelince, belki yine para verebilir, çünkü öyle de olsa, böyle de olsa para vermekten başka bir iş yapmayacak...

Böylece anlaştılar. Hardy canla başla çalışıyordu. Ancak onun bir zenci getirmemesine O'Connel çok şaşırmıştı.

— Anlaştım onlarla, demişti Hardy. Kendi aralarında yapacaklar onlar üzerlerine düşeni. Onlarla bir arada görünmememiz daha iyi: Neden adamları tehlikeye sokalım? Zaten polisin cini tepesinde, Clark'ın zenci kızını arıyorlar, hemen hemen herkesi tek tek sorguya çekiyorlar...

— Peki sen Clark'ın New York'ta yazıştığı adamı tanıyor musun?

Soruyu soran O'Connel'dı. Hardy gülümsedi:

— Kimseyle yazışmadı Clark, bunların hepsi Smiddle'in uydurması. Ben bir şeyler öğrenebildim... Sanıyorum Clark olayı üzerine bir bildiri hazırlayabiliriz, göreceksiniz bir bomba olacak bu...

Clark olayının gizli yanlarını Hardy, zenci dostu Bunch'dan öğrenmişti. Bu, kırk yaşlarında, neşeli, şişmanca, radyo fabrikasında çalışan bir işçiydi. Kendine son derece güçlü bir alıcı yapmıştı, dünyanın dört bucağındaki istasyonları dinler ve gülümseyerek, "Dün," derdi, "Vychinski Dules'ı bir güzel kamçılamış..."

Bunch, Helene Greenham'ın çalıştığı gazeteyle de alay ederdi, "Bize Smiddle'in pek de fena bir çocuk olmadığını kanıtlamaya çalışıyorlar. Arada bir ileri gittiği olurmuş, ama aslında gerçek bir vatansevermiş. Yarın Ku-Klux-Klan'lar beni assa, Helene Greenham bunun üzücü bir şey olduğunu, ama ortada yasalara aykırı bir durum da bulunmadığını, çünkü ipin birinci kalite sabunla yağlandığını yazacaktır." Yaşlı zenciler ondan korkarlardı. "Öyle bir keskin dili var ki" derlerdi, "sanki çektiklerimiz yetmezmiş gibi bir de onun dilinin belası çökecek üzerimize..." Gençler ona akıl danışmaya gelirler, "kara vali" diye şaka yaparlardı. Polis esrarengiz zenci kızı aramaya başlayınca Jenny'nin kardeşi Bunch'a geldi.

Bunch bütün gece Jenny ile konuştu. Jenny, senatörün kızının David'i nasıl zorla evine götürdüğünü, sonra nasıl avukata gittiğini ve New York'tan para gönderdiğini anlattı.

— Ben para falan almadım. Clark onun dürüst bir kadın olduğunu söyledi, ama ben inanmıyorum. David onun kendisini evine zorla götürdüğünü ve eğer gelmezse kötü olacak diye gözdağı verdiğini anlatmıştı. Bu nasıl dürüstlük böyle? O da tıpkı babası gibi. Onların hepsi aynı zaten, David de böyle söylerdi. Şimdi de beni arıyorlar, herkese Clark'ın kime geldiğini soruyorlar. Ben Clark'ın deli olduğuna inanmıyorum, onların çaldığı düdüğe oynamak istemediği için tıkmışlardır onu tımarhaneye. Bana geldiğini söylemedi mahkemede, o da beyaz, ama dürüst. Üç gündür eve gidemiyorum...

— Korkuyor musun?

— Hayır. Artık hiçbir şeyden korkmuyorum. David'i onlar öldürdü... Gururlu olmamı yazdı David bana, "Onları hiç bağışlama" diye yazdı. Bir tek şey istiyorum...

Buch sevecenlikle sordu:

— Ne istiyorsun küçüğüm?

Dişlerinin arasından, kısık bir sesle yanıtladı Jenny:

— David'in hesabını sormak…

Bunch onu kimsenin bulamayacağı bir yerde gizledi. Bir kaç gün sonra yanına varıp:

— İşte biletlerin dedi, hemen bugün New York'a gidiyorsun. Sonra bir adres vereceğim, bizimkiler vardır orada, sana iş bulmanda yardım ederler.

— David'in hesabını sormamda da yardım ederler mi?

Bunch karşılık vermedi, yalnızca Jenny'nin başını okşadı.

Tren akşam geççe bir saatteydi. Jenny, kentin dışındaki hâlâ "bizim" demeye devam ettiği ormana uğrayacak zaman bulabildi. Sarmaşıkla kaplı ağacı, yarısı yıkık evi gördü. O iki kaktüs de yerlerinde duruyordu. Ama Jenny'nin artık burada bekleyecek kimsesi yoktu... Bir an göğsünde David'in elini duyar gibi oldu. Titredi ve koşarak ormandan çıkıp kente vardı. Hayır, David dönmeyecek. Şöyle ya da böyle, yaşamak gerek. Gururlu olmamı söylemişti bana o. Ama nasıl gururlu olunur, bilmiyorum. Göğün uzak bir yerinde iki yıldız ışıyordu: Yeşil olanı aşk ve acı, küçük kırmızı olanı (David'in avucundaki) onun Ruslarla karşılaşmasının bir anısıydı.

İstasyon çok kalabalıktı, gülenler, uğurlayanlar, vagon penceresinden uzanıp mendil sallayanlar... Tren hafifçe itilmişçesine kımıldayınca Jenny de pencereden sarktı ve geceye, yıldızlara, David'e el salladı. Jenny'nin Jackson'dan ayrılışı, kentin korkunç bir haberle allak bullak oluşundan bir hafta öncesine rastlıyordu: Zenciler müteveffa Morris'den öç almak istemişler ve onun dokuz yaşındaki oğlunu öldürmüşlerdi. Morris'i pek çok kişi anımsardı, Avrupa'dan döndükten hemen sonra ölmüştü. Zencilerden tiksinirdi. "Arden'de bir Alman subayını öldürdüm diye bana savaş madalyası vermişlerdi" derdi, "oysa burada Stown'un kızına saygısızlık ettiği için bir zenciyi yakalayıp astı diye madalya vermemeleri bir yana, iki kez sorguya çektiler. Adalet neresinde bu işin?.." Sarhoş ve kavgacıydı, ilk karısını canından bezdirmiş, onun ölümünden bir yıl önce de bir barda çalışan hafif meşrep bir kadınla evlenmişti. Komşuları Morris'in oğlunun üvey anasının yanında çok kötü yaşadığını söylüyorlardı. Kısacası Morris'e kimse acımamıştı ama çocuğun ölümü tüm Jackson halkını sarsmıştı. "Ancak zenciler yapabilir böyle bir işi," diyorlardı. "İnsan değildir zaten onlar. Eğer tepelerinden yumruğu hiç eksik etmezsen, çalışkan uysal olurlar, ama şöyle biraz gevşeyiverdin miydi, hemen vahşi birer kaplana dönerler.

Dokuz yaşındaki bir çocuğu öldürmek ha!.. Bir de bunlara oy hakkı verilmesini isteyen çılgınlar var..."

— Bende gecelersin, dedi Hardy Bunch'a. Nasıl olsa kimse görmedi bana geldiğini. Kimse bulamaz seni burada...

Zenci mahallesinin ana alanına doğru yüzlerce kişi akmaya başladığı sırada hava yavaş yavaş kararmak üzereydi. Kalabalık içinde yaşlılar da vardı. Örneğin Amerikan Lejyonu'nun Bölge Yöneticisi Reid, Missisipi Post'un tiyatro eleştirmeni Hotchiss ve daha başka kişiler... Ama daha çok gençlerden oluşuyordu kalabalık. Genellikle onlar bu saatte "Victoria" barında oturup meyve suyu görünümü altında kokteyl içerler, ya da otomobillerle kurşun hızıyla komşu "ıslak" eyaletin sınırındaki meyhaneye giderlerdi. En önde pamukçu Richmond'un büyük oğlu yürüyordu. Kavgacı bir çocuktu bu. İlkbaharda barmen Peter'i dövmüş, bir süre önce de sarhoş olup Doktor Hellitz'in karısının ipek bluzunu yırttığı için kadından herkesin önünde hatırı sayılır bir tokat yemişti. "Her yanı iyice karıştıralım, tamam mı?" diye bağırdı. Sonra yineledi: "Tamam mı?" Ötekiler böğürmeli seslerle onayladılar onu. En arkadan eyaletin üç gazetesinden muhabirler ve gazeteciler geliyordu.

Zenci mahallesi karanlıktı: Korkudan herkes ışıklarını söndürmüştü. Richmond karanlıkta yerde yatan bir çocuğa bastı ayağıyla. Umutsuz bir çığlıkla yırtıldı karanlık. "İtoğluitler" diye sövdü Richmond, "hep ayak altında gezerler..." Kalabalık, zenci gazetesinin yönetim yerinin bulunduğu binaya doğru yürüdü. Her yeri, hatta küçük bahçeyi bile aradılar, ama Helene Greenham yoktu. (Daha sonra Helene Greenham'ı güya polis müdürünün uyardığı söylendi) Yine aynı gazetenin çalışanlarından Thomson'u aradılar, onu da bulamadılar. Ama postacı Bung evindeydi. Eve ilk giren Richmond oldu. Büfeye gidip usta bir vuruşla bütün tabağı çanağı aşağı indirdi. Ötekiler de mobilyaları parçalamaya başladılar. Bung'ın kızını yatağından kaldırıp üzerine soğuk su döktüler.

Reid endişelendi: Gençler, elindeki kuşu salıverilmiş bir çocuğun yaramazlığı içindeydiler. Hotchiss'i çağırdı, birlikte Bung'ı bağladılar, sonra ardları sıra iple sürüyüp dışarı çıkardılar. Herkes yeniden matbaanın bulunduğu binaya gitti, bütün makineleri her şeyi kırdılar. Sonra matbaaya bitişik eve daldılar, karanlıkta önlerine geleni dövdüler, ellerine geçeni sokağa fırlattılar. Asansörcü Davidson'un karısının dişlerini kırdılar.

Kadının gürültüyle ağlaması Richmond'un komiğine gitmişti, "Nişanlım bir domuz yavrusudur" filminden neşeli bir şarkı söylemeye başladı. Ötekiler de koro halinde domuz sesi çıkararak ona katıldılar. Pencere camları aşağı indi. Çocuklar çığlık çığlığa ağladılar. Sonunda Reid:

— Hadi bakalım, dedi Hotchiss'e, işe başlamanın zamanıdır artık.

Kalabalık kent dışına hareket etti. Reid otomobildeydi, Bung'ı iple ardı sıra sürüyüp götürüyordu. Issız bir yere geldiklerinde durdular, arabadan bidonları indirdiler, yere bir kazık çaktılar. Bung'ı kazığa bağlayıp üzerine benzin döktüler. Biraz kendine gelir gibi olan Bung inleyerek,

— Tanrı görüyor, dedi. Çocuğa elimi bile sürmedim...

Herkes bir dakika kadar sustu ve Reid Zebur'dan makamla bir süre okudu. Sonra Bung birden alevler içinde kaldı. Richmond ilk kez katılıyordu böyle bir işe, görüntüye hayran olmuştu, elinde olmadan mırıldandı:

— Ne şahane yanıyor ama...

Olayı Low sabah kahvaltısında öğrendi. Verandanın korkuluk demirlerine sarılmış olan çay gülüne büyülenmiş gözlerle bakarken, yaşlı aşçısının ayaklarını zorlukla sürüdüğünü fark etti.

— Neyin var Joe? diye sordu sevecenlikle.

— Yeğenimi öldürdüler, dedi aşçı duyulur duyulmaz bir sesle. Fred'in kızını. Daha dört yaşındaydı ve onu öldürdüler...

Ve dün olup bitenleri anlattı senatöre. Low'un keyfi kaçmıştı. Şüphe yok ki, zencilerin kendileri suçlu bu işte; hiç öyle duvarlara deli bozuk yazılar yazıp alçakça bildiriler dağıtılır mı? Ama dört yaşında bir kız çocuğunu öldürmek de neyin nesi oluyor? Üstelik tam da seçimlerin arifesinde... Kötü, çok kötü!..

Smiddle geldiğinde Low tam sitem yağmuruna başlayacaktı ki, binbaşı ondan önce davrandı:

— Bilemezsiniz neler oldu! Oh Tanrım, ne korkunç! Biliyorum, beyazlar da tam bir umutsuzluk içindeydiler ama, olsun, zorbalık zorbalıktır.

Yasalarımız, mahkemelerimiz var, aşırılığa kaçmadan gemlemeliydik onları. Kızıl değiliz biz... (Kendi kendine konuşuyormuş gibi öfkeyle anlatıyordu Smiddle). Anlamıyorum, polis neden zamanında el koymadı işe? Bung alçakça bir bildiri mi yazmış, tutukla keratayı, ver mahkemeye, olsun bitsin... Kendi kendine böyle şeyler yapılır mı hiç! İlle de şu küçük kıza canım yanıyor. Sizin Joe... Ne sadık bir hizmetçi... Hiç değilse böyle bir insanın yeğenine dokunulmaz artık... Utanmazlık! İçimi rahatlatan tek şey, bu hareketin doğuracağı birtakım sonuçlar. Her mutsuzlukta bir parça mutluluk gizlidir diyen doğru söylemiş. Zencilerin gözü iyi korktu, bundan sonra bildiri mildiri görmeyiz artık, kimse de diri diri adam yakmak zorunda kalmaz. Sonra, duvarlardaki o bayağı yazılar da son bulur: Ateşçiler ve hamalların yüreklerine dağ gibi bir korku çökmüştür şimdi...

Low düşünceye dalmıştı. "Çocuk" pek de haksız sayılmaz. Evet, polis gençleri zamanında yatıştırmış olsaymış iyiymiş ama bu da zencilere iyi bir ders oldu. Joe'ya yazık... Doğru söylüyor "oğlan": Çok sadık bir hizmetçi Joe... Low aşçıyı çağırdı ve yüz dolar verdi:

— Kardeşine ver bunu. Kızın ölmesine üzüldüm. Ama fazla da üzülmeye gerek yok, çok çocuğu var nasılsa onun. Sana gelince Joe, çok hoşnudum senden, gerçek, sadık bir hizmetçisin...

O akşam Mary –nihayet– geldi. Senatör öyle sevindi ki, gözlerinden akan birkaç damla yaşı tutamadı. "Kızım, yavrum benim" diyordu durmadan. Mary sevecendi, her şeyde babasına yaranmaya, onu hoşnut etmeye çalışıyordu. Yalnız Mary'nin sırtındaki entari senatörün hoşuna gitmemişti. Gerçi Mary'nin "eksantrik"liklerine alışkındı, ama böylesini de ilk görüyordu doğrusu; portakal rengi balıklarla benekli zehir yeşili bir entari vardı Mary'nin üzerinde, gözlerine de kocaman mavi kirpikler takmıştı.

— Nerden aldın bunu? diye sordu Low.

— Bir ressam yaptı. Amerikalı, ama Fransa'da yaşıyor, güney Fransa'da... Resimleri hayranlık verici, ama yalnızca resim yaparak geçinmek olacak şey değil tabi, bu yüzden kumaş da boyuyor. Hoşuna gitti mi?

— Biliyor musun, biz burada pek alışık değilizdir de böyle şeylere... Ya o hamut?

— O da onun bir yapıtı. Bildiğin gerdanlık... Üstelik de çok ucuz malzemeden yapılmıştır: Saman, salyangoz kabuğu, at kuyruğu, teneke... Bak, ressamın imzası da var: "King". Bu imzayla en aşağı beş yüz dolar eder.

Low kızını azarlamak istedi: Sütçü beygirine bile takılamayacak olan bir hamuta bu kadar ödenir miydi? Ama ilk günden bir tatsızlık çıkarmak istemedi.

Ama iki gün sonra Avrupa'nın kızının kafasını kesinlikle çarpıttığına iyice inandı. Mary'nin kentten eve döndüğü gün sert bir konuşma geçti aralarında. Yemek sakin geçiyordu, senatör şekerli jambon yiyor ve kızının yanında bulunmasından mutluluk duyuyordu! Ama Mary birden.

— Zenci mahallesine gittim, dedi. Korkunç bir şey bu! Senin Smiddle'in dostları tam bir kıyım ve yağma gerçekleştirmişler orada.

— Smiddle'i karıştırma bu işe. O da senin kadar öfkelendi. Sonra şunu anlamalısın ki, zencilerin kendileri suçluydular. Şuna bir bak...

Çalışma odasına gidip kasasında sakladığı bildiriyi getirdi. Mary okudu, güldü:

— Ee, n'olmuş? Böyle şeyler Avrupa'da herkesin dilinde... Biliyor musun, beni politikanın hiç ilgilendirdiği yok, ben senden de değilim ve seçimleri kimin kazanacağı hiç mi hiç umurumda değil. Ama onlar bizim Joe'nun yeğenini, küçücük bir kızı öldürdüler ve ellerini kollarını sallayarak dolaşıyorlar. Kuaförde anlattıklarına göre Richmond Jr. hindi gibi kabararak dolaşıyor ve herkese kızı nasıl öldürdüğünü ballandıra ballandıra anlatıyormuş. Bu artık politika değil, suç derler buna. Bu arada insanı en öfkelendiren şey de, Morris'in oğlunun bulunmuş olması. Kuaförde anlattılar, oğlan üvey anasından kaçmış ve halasına gitmiş, halası da bilmiyormuş onu aradıklarını. Dün bulunmuş çocuk ve söylediklerine göre hiçbir gazete yazmamış oğlanın bulunduğunu. Bütün bunlar Smiddle'in numaraları. Seni de aldatıyor bu adam...

Senatör kıpkırmızı kesildi ve bağırdı:

— Mary!..

Sonra kalkıp çalışma odasına gitti. Mary korkmuştu. Belki de fenalaşmıştır? Hani söz vermiştim kendime onu heyecanlandırmayacağım diye? Şakaya gelir yanı yok bunun, hasta o... Kendine sitem ediyordu Mary sözünü tutamadığı için. Çekinerek babasının çalışma odasına girdi. Low kasanın yanında ayakta duruyordu.

— Mary, sakın zencilerin yanında böyle şeyler söyleme. Joe'nun seni nasıl dinlediğini gördüm... Gücenme ama çocukluk bu yaptıkların. Burada Kızılların çalıştıklarından haberin yok senin, zencilerin bizi kesmelerini istiyor bu adamlar. Sen de onlara yardım ediyorsun...

Mary bir daha zencilerin sözünü etmemeye, kimseyle görüşmemeye ve üç haftasını da babasına adamaya karar verdi. Evde tam bir dinginlik egemendi. Smiddle pek seyrek geliyor, senatörle konuşup hemen gidiyordu. Senatörün bir akşam Mary ile birlikte çıkmaları için bütün ricaları da boşa gitmişti; binbaşı Almanya seyahatine hazırlandığını ve başını kaşıyacak zamanı olmadığını söylüyordu. Aslında Smiddle, Mary'nin Clark'tan söz açmasından korkuyordu. Mary'nin kuaförde tam bir Kızıl gibi hareket ettiğini anlatmışlardı ona; eğer senatörün kızı olmasaymış dükkân sahibi polis çağıracakmış. Smiddle hareketini öne almaya karar verdi. Kent sakindi, zenciler anlaşılan uslanmışlardı. Ama Smiddle, Mary ile her karşılaşmasında sinirlerinin ayağa kalktığını hissediyordu.

— Hayır hayır, artık bu kez reddedemezsiniz, dedi Low. Madem ki çarşamba günü hareket etmeye karar verdiniz, o zaman yarın akşam yemeğe muhakkak bize gelmelisiniz, yoksa bırakmam...

Yemekte Low çok neşeliydi. İştahla yiyor, gülüyordu. Smiddle ve Mary ise iğne üzerinde gibiydiler. Fırtına yemeğin sonuna doğru patlak verdi. Low şampanya kadehini kaldırarak,

— İşte, dedi. Yakında Avrupa'da olacaksınız, siz Berlin'de, sense Mary Paris'te. Kadehimi ikiniz için kaldırmak istiyorum. Bir Amerikalı için Avrupa'da yaşamanın ne denli zor olduğunu tahmin edebiliyorum: Her adımda bir Kızıla rastlanıyormuş orada. Tanrı sizlere sabır versin!

Smiddle teşekkür etti ve alçakgönüllü görünmeye çalışarak:

— Haklısınız, dedi. Gerçekten çok zor bizim için Avrupa'da yaşamak, nereye baksanız bir yabanilik, bir anlamsızlık. Eğer Alman dostlarımın

ricası olmasaydı hiçbir zaman razı olmazdım oraya dönmeye. İçinde bulundukları moral çöküntüden kurtulmalarında Avrupalı dostlarımıza yardım etmeliyiz...

Herhalde biraz fazla içtiğinden olacak, Mary'nin yanakları pembe pembe lekelenmişti. Birden gürültülü bir kahkaha attı. Nivelle olsaydı bu gülüşün hiç de iyiye belirti olmadığını hemen anlardı. Ama Mary babasının yanında genel olarak hep çekingen davrandığı için Low şaşırmıştı:

— Nedir seni bu kadar güldüren?

— Kısa süre önce Almanya'dan dönen bir tanıdığımın anlattığına göre, orada her adımda "Amerikalı, evine dön!" yazısına rastlanıyormuş. Binbaşı herhalde bundan kendine hiç pay çıkartmıyor...

Low kızmıştı:

— Saçmalama! Burada da karalıyorlar duvarları öyle şeylerle. Geldiğim ilk gün beni de istasyonda öyle bir yazı karşıladı... Avrupalıların bizim yardımımıza değer verdiklerinden eminim ben. –Smiddle'e döndü–. Siz ne dersiniz?

— Çok doğru. Almanya'yı bir yana bırakalım. Paris'te iki hafta geçirmiştim, her yerde gerçek bir gönül borcu ile karşılandım...

Mary yeniden bir kahkaha attı:

— Gönül borcu mu? Herhalde restoranlardaki garsonlardan? Gerçi siz pek eli açık da sayılmazsınız ama... Fransa'da bir yılı aşkın bir süre kaldım ben ve benim bir Amerikalı olduğumu bilmemeleri için çok şey vermeye hazırdım. Önceleri çok iyi davranıyorlardı bize, diyebilirim ki Paris'te kendimi buradan daha rahat hissediyordum. Ama şimdi sevmiyorlar bizi. Bazen utançtan ölecek gibi oluyorsun...

— Kızıllar iyice kafanı doldurmuş senin! diye bağırdı Low. Kimlerle görüşüyorsun orada? Sana kızamıyorum bile, çünkü küçücük bir kız çocuğu gibisin bu konularda. Pek ilginç, kocan ne düşünüyor acaba bunlar üzerine? Senin görüştüğün kişileri izlemesi gerek onun...

Smiddle arabulmak istercesine:

— Neden ciddiye alıyorsunuz bunları? dedi. Mary hep beni iğnelemek ister, alıştım artık buna. Kızılların sözlerini duymaktan hoşlanmadığımı bildiği için böyle konuşuyor... İzin verirseniz, kadehimi sizin ebedi gençliğinize kaldırmak istiyorum Mary?

Mary kadehindeki şarabı Smiddle'in üzerine boca etmek ve ona küstahça sözler etmek istedi, ama babasının hastalığını hatırlayarak kendini tuttu.

Yalnız kalınca Low düşünceye daldı: Evet, Mary iyice bozulmuş. Zaten Avrupa'da bunca uzun süre kalıp da bozulmamak olanaksızdır. Tıpkı Kızıllar gibi düşünüyor. Benim kızım olduğunu düşünebilmek bile zor...

Smiddle Avrupa'ya gitti. Mary bir daha babasını kızdırmadı, Low da olaylı akşam yemeğini unuttu. Yürüyüşler yaparak, çiçeklerin yerini değiştirerek, Joe ile şakalaşarak mutlu bir hafta geçirdi. Ertesi pazar hareket edeceklerdi: Low, işlerinin iyice birikmiş olduğu Washington'a, Mary ise New York'a. Paris'e gitmeden önce buradaki ressamıyla birkaç gün geçirmek istiyordu.

Akşamdı. Oturmuş söyleşiyorlar ve baş dinginliğinin tadını çıkarıyorlardı. Low felsefe yapıyordu:

— Benim çocukluğumda şimdiki yeni şeyler yoktu, kimse uçakla uçmaz, radyo dinlemezdi, burdan Washington'a bir haftada gidilirdi. Sonra ahlak da bir başkaydı. Mutluluk teknik gelişmededir diyorlar. Sanmıyorum. İki yüz yıl önce insanlar belki daha mutluydular, oysa o zaman demiryolu bile yoktu. Bir "Constellation"la saatte üç yüz millik bir hızla uçulabilir, ama aynı zamanda dünyanın en mutsuz insanı da olunabilir. Ben kendi hesabıma bir tek şeye değer veriyorum: Tanrının ve Amerika'nın önünde temizim.

Joe bir tepsi üzerinde akşam gazeteleriyle birkaç mektup getirdi. Low bir yandan bunlara göz atarken, bir yandan da konuşmasını sürdürüyordu:

— Görüyor musun, cumhuriyetçiler bir karşı-proje ileri sürmüşler, elimizi çabuk tutmamız gerek... Roberts "Transoc"dan birini Bükreş'e göndermemizi istiyor, yerinde bir karar...

Son mektubu açar açmaz bir çığlık kopardı. Mary telaşlanmıştı:

— Baba, neyin var?

Mary'nin bildiriyi görmesinden korkan Low çalışma odasına gitti.

Bu bildiri de ilki gibi "Barış dostları" diye imzalanmıştı. Son olayların kısa bir özetiyle başlayan bildiri, şöyle devam ediyordu:

"Kentimize büyük bir kara çalınmıştır. Binbaşı Smiddle'in yaptığı gerçek bir pogromdur. Kırk sekiz yaşında, saygıdeğer bir insan olan Bung diri diri yakılmış, dört yaşında bir kız çocuğu öldürülmüş, birçok kişi de yaralanmıştır. Katillerden hiçbirisi yakalanmamıştır. Richmond Jr. "Victoria" barında, herkesin gözü önünde Bung'ı nasıl yaktığını ve küçük kızı nasıl öldürdüğünü üstelik de övüne övüne anlatmıştır. Tanrının ve anayasanın buyruklarıyla böylesine alay edilmesine daha ne kadar katlanacağız? Eyaletimizde, başlarında Senatör Low ve onun sevgili binbaşısı Smiddle'in bulunduğu katiller, hırsızlar, haydutlar şebekesi kol gezmektedir: Bu haydutların neler yapabileceklerini tüm halkımız öğrensin. İşte sizlere suçsuz zenci David Harrison'un kendini asmasının ve ünlü avukat Clark'ın hayatının mahvedilmesinin gerçek öyküsü:

Senatör Low'un Mary adında kırkıncı baharını yaşayan çirkin bir kızı vardır. Aklına esen her şeyi yapabileceğini sanan bu azgın kadın ciddi bir genç olan zenci David Harrison'u beğenmiş, ancak onun tarafından reddedilmiştir. Sonunda gözdağı vererek genç zenciyi gece evine gelmek zorunda bırakmıştır. Ancak David Harrison senatörün bahçesinde Binbaşı Smiddle tarafından yakalanmıştır. Ölesiyle dövülen David Harrison, senatörün değerli kızının çok değerli canına kastetmekle suçlanmıştır. Yakışıksız davranışını açıklamaya korkan bu şehvet düşkünü azgın kadın, para vererek vicdanının sesini susturmak istemiş ve genç zencinin savunmasını üzerine alan avukat Clark'a iki kez para göndermiştir: İlk kez David Harrison için, ikinci kez onun kendini asmasından sonra nişanlısı için... Avukat Clark, bu şerefsiz kadının şerefini lekelemekten korkarak, paranın kimden geldiğini söylemek istememiştir. Onun açısından böylesi bir davranış hiç de şaşırtıcı değildir, çünkü Avukat Clark, Gandi düşüncesine gönül vermiş bir kimsedir. Clark'ın düşünüp fikir değiştireceğinden ve senatörün kızının adını vereceğinden korkan haydut şebekesi onu bir akıl hastanesine yatırmış, haydutların buyruğuna göre çalışan polis ise David'in nişanlısını aramaya başlamıştır. Ama polis aradığını bulamayacaktır, Amerika büyük bir ülkedir ve bu ülkede de yürekli insanlar vardır.

Low'un çetesi Smiddle, suçsuz David Harrison'u neden öldürdü? Avukat Clark'ı neden tutukladı ve parayı senatörün kızından değil de güya Kızıllardan aldığını gösteren sahte belgeleri neden düzenledi? Neden Bung'ı diri diri yaktı ve küçücük bir kız çocuğunu öldürdü bu çete? Bu sorulara yanıtımız şudur: Low'un haydutları, Smiddle, Amerika'nın başka kentlerindeki başka şebekelerle bağlantılıdırlar. Bunların hepsi özledikleri savaşa bir an önce başlayabilmek için halkın gözünde bir Kızıl tehlikesi yaratmak istemektedirler. Ama barış dostları, savaş dostu olan bu haydutlardan daha çoktur. Jackson'da da barış dostları vardır. Ve biz Jacksonlu barış dostları övünçle açıklıyoruz ki, zaferi, başkan Roosevelt'in de ölümünden önce belirttiği gibi hakikat, barış ve insan sevgisi kazanacaktır. Low, Smiddle ve öteki haydutlar ise mahkemelerde işledikleri suçların hesabını vereceklerdir."

Mary ne yaptı ettiyse de babasını böylesine kendinden geçiren korkunç haberin ne olduğunu öğrenmeyi başaramadı. Low çalışma odasında oturuyor ve insanların alçaklığını düşünüyordu. Politik tutkuları insanlara neler yaptırabiliyor! Korunmasız bir kadına kara çalmak ha! Yok canım, insan da denemez böylelerine. Korkunç bir şey bu! Dua etmek ve Tanrıyla konuşarak biraz hafiflemek istedi, ama olmuyordu. düşünceleri durmadan bildiriye dönüyordu. Zavallı Mary'cik!..

Bildiriyi kızından gizlemeye karar verdi. Daha sevecen olmuştu ona karşı: Zavallı kızım, bu alçaklar sana bile dil uzatmaya cesaret edebiliyorlar artık... Muhakkak ki başarılı bir çocuk, ama kendine bu kadar güvenmek de doğru değil: Bir zenciyi yakmakla Kızılların köküne kibrit suyu ekeceğini sandı...

Yine de her şey unutulup gidecekti; ama senatör bir gün Mary'ye:

— Ben her şeye rağmen, dedi. Clark'ın yeniden suçlu iskemlesine oturtulacağından eminim. Onun için Gandi düşüncesine gönül vermiş diyorlar, ama bana kalırsa onun gönlü Rus teröristlerinden başkasında değil...

Mary kentte bir kez bulunmuştu, o da kuaförde; gazete hiç okumazdı ve Clark'ın başına gelenleri ilk kez duyuyordu.

— Biliyor musun, diye devam etti Low, zenciye ipi veren de o. Buna karşılık Kızıllar New York'tan para göndermişler, ama o söylemiyor tabi paranın kimden geldiğini...

Mary babasının sözünü kesti:

— Aman Tanrım!.. Bendim parayı gönderen... Büyük bir yanılma var ortada, hemen açıklanması gerek bunun...

— Sen mi gönderdin?.. İyi ama niçin?

— Acımıştım ona...

— Şimdi görürsün bu alçaklara acımanın ne demek olduğunu!

Low kendini tutamadı ve bağırdı:

— Budalanın tekisin sen, anlıyor musun!.. Oku da gör senin için neler yazdıklarını...

Mary bildiriyi okuduktan sonra düşünceye daldı. Neden yaşlı ve çirkin bir kadın olduğumu yazmışlar? Doğru değil bu. Evet, genç değilim, ama hâlâ beğenilebilirim erkeklerce. Belki de kıskanmasın diye David söylemiştir bunu nişanlısına? O zaman bağışlayabilirim onu. Zorla getirmedim ki ben onu eve, yalnızca çağırdım, bu arada belki gereksiz bir iki söz de söylemişimdir, ama gözdağı vermedim, doğru değil bu. Onların neden böyle yazdıklarını anlıyorum: David'in nişanlısı böyle anlatmıştır çünkü, o da kıskandığından tabi... Zavallı David, nasıl da doğru çıktı endişeleri... Yolda giderken koluna girdiğimde iç çekişi bugünkü gibi aklımda...

Mary öylesine anılarıyla yüklenmişti ki, babasının yanında olduğunu, bir şeyler söylemesi gerektiğini unutmuştu. Onun sustuğunu gören Low,

— Şimdi anlıyor musun, dedi, onlara acınamayacağını?

— Evet, doğru... Benim için yazdıkları yani... Seni üzmeleri korkunç bir şey yalnız. Smiddle için yazdıklarına olduğu gibi katılıyorum, ama sana dokunamazlar, cesaret edemezler buna...

— Ne demek "doğru"? Herhalde zenciyi eve çağırdığını söylemek istemiyorsun?

— Çağırdım.

— Delirdin mi sen?.. Hiçbir şey anlamıyorum... Neden yaptın bunu?

Mary utanmıştı:

— Baba, biliyorsun kırk dört yaşındayım, ama tıpkı küçücük bir çocukmuşum gibi şeyler soruyorsun... Doğrusu sana bir yanıt veremeyeceğim, babalarla böyle şeyler konuşulmaz çünkü...

Low sendeledi, kapının kenarına tutunmak istedi, ama yine de ayakta kalamadı ve halının üzerine düştü.

Bir ay hasta yattı. Doktor ilkin somurtuyor ve Mary'nin sorularına kaçamak yanıtlar veriyordu. Sonunda:

— Babanız, dedi, çok sağlam bir yapıya sahipmiş. Ucuz kurtuldu. Ama bu bir uyarıdır, tam bir dinlenmeye ihtiyacı var...

Mary bir an bile babasının yanından ayrılmadı; dinlenme nedir bilmeden, kendinden geçercesine baktı ona. Low olaya ilişkin başka hiçbir şey söylemedi, zaten iyiden iyiye az konuşur olmuştu, anılarıyla yüklüydü, düşünüyordu... On bir yıl önce Mary'nın Avrupa'ya gitmesine izin vermekle bir suç işlediğini anlıyordu. Öz kızını öldürmüştü o gün. Bundan Mary suçlanabilir miydi? On bir yılın sekizini Avrupa'da geçirmişti... Diri diri çürümüştü orada. Eğer Kızıllara karşı koyamazsak herkes böyle çürüyecek. Zavallı Agnes düşünebilir miydi hiç kızının bir zencinin aşığı olabileceğini? Low soyunun böyle sona ermesi utanç verici bir şey!.. Çok, pek çok mutlu olduğum için, çiçekleri birbirinden ayırdığım için, Mary'ye böylesine hayran olduğum için Tanrının bir cezası bu bana. Oysa Tanrı özveri bekliyor... Eğer ayağa kalkmama izin verirse, bu yalnızca, Amerika'ya hâlâ hizmet edebilecek durumda olmamdandır. Kızılların kökünü kazımamız gerek, yoksa bütün kadınlarımız zencilerle yatacak, Clark gibi alçaklar da bizi senatodan kovacak. Amerika'nın da kala kala sadece adı kalır artık...

Doktor, Low'u caydırmaya çalışıyordu: En aşağı bir ay daha hiçbir yere kıpırdamaması gerekirdi. Low dinlenmenin sözünü bile duymak

istemiyordu:

— Üzerimde nasıl bir sorumluluk olduğunu biliyor musunuz? Kendi sağlığımı düşünecek sıra değil şimdi. Kızıllarda bomba var... Her an üzerimize saldırabilirler...

Washington'a hareketinden önce senatör kente indi: Vasiyetnamesini yazdırmak istiyordu. Avukat Johnson, Low'un yaşıtı ve eski bir dostuydu.

— Çok iyi yapıyorsunuz, dedi gülümseyerek, ne de olsa genç sayılmayız artık. Hemen şimdi bir müsvedde yapalım. Herhalde Mary'ye bırakıyorsunuzdur her şeyi?

— Yazın: Taşınabilir ve taşınamaz bütün varlığımı, "Transoc" ajansının çalışmalarını sürdürmesi ve Kızıllarca kurban edilenlere her yıl otuz bin dolar ayırması koşuluyla Binbaşı Smiddle'e bırakıyorum. Kızım Mary Nivelle'e, aile yadigarı eşyalarla, annesine ait olan mücevherleri bırakıyorum. Aşçım Joe'ya beş yüz dolar...

Birden gülümsedi. Nivelle'in nasıl bozulacağını tahmin edebiliyorum. Yalnızca miras için evlenmişti kerata. Aldı işte şimdi mirası! Avrupa'nın aklını başına getirmek gerek, ama şekerle değil, kırbaçla... Şöyle gerçek Amerikan kırbacıyla...

BİRİNCİ CİLDİN SONU

[1] Bu biyografi, Mazlum Beyhan tarafından "Büyük Sovyet Ansiklopedisi"nden (Cilt: 49, 1957, 2. Basım) yararlanılarak hazırlanmıştır.

[2] Kaleidoskop: Çiçek dürbünü. –ç.n.

[3] Prefektura: Fransa ve bazı burjuva ülkelerinde sivil, askeri ve polisiye görevlerin yürütülüp yönetildiği ünite. –ç.n.

[4] Pogrom: Bir ulusal azınlığa ya da bir halk topluluğuna karşı yağma, talan ve kitlesel cinayetlerle birlikte girişilen gerici-şovenist hareket. –ç.n.

[5] Nikris: Ayak parmaklarında, topuklarda ve mafsallarda şişlerle meydana gelen ağrılı hastalık; damla hastalığı. –ç.n.

[6] Esculape: Roma mitolojisinde Tanrı adına doktorluk yapan kimse –ç.n.

[7] Babtizm: Hıristiyanlıkta, ergin yaşta vaftizi öngören ve bazı kilise dogmalarıyla ayinlerini yadsıyan bir sekt –ç.n.

[8] Savaş sonrasının başta ABD olmak üzere, İngiltere ve Batı Almanya'dan oluşan gerici üçlüsüne o zamanlar verilen ad –ç.n.

[9] B-29 Bombardıman uçaklarına o zamanlar verilen ad –ç.n.

[10] Francs-Tireurs et Partisans: Gönüllüler ve Partizanlar.

[11] Mouvement Republicain Populair: Cumburiyetçi Halk Hareketi.

[12] İzolasyonizm, infiratçılık –.ç.n.

[13] Monarşik düzen yanlısı. Kralcı –ç.n.

[14] Compagnie Républicaine de Sécurite. Cumhuriyetçi Güvenlik Birliği.

[15] Bureau Central de Renseignements et d'Action: Eylem ve Haberalma Merkez Bürosu.

[16] Rassemblement du Peuple Français: Fransız Halkının Birliği.

[17] Grev kırıcıları –ç.n.

[18] Pegas (Pegasos): Yunan mitolojisinde, Perseus'un öldürdüğü Medusa'nın kanından doğan kanatlı at; şiir ilhamının sembolü –ç.n.

[19] Leviathan: Adı özellikle İncil'de geçen, Fenike mitolojisinden bir canavar. Herkesi şaşkına çevirecek derecede büyük cüsseli şeyler için kullanılır –ç.n.

[20] Omnibus : (Latince: Herkes için) Eskiden yolcu taşımak için kullanılan ve iki katlı da olabilen, atlarla çekilen bir araba (ç.n,)

[21] Rusya Federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti –ç.n.

[22] Dimitri adının küçülterek, söyleneni –ç.n.

[23] "Orlovski" "Kartaloğlu", "Yastrebtsov" ise "Şahinoğlu" demektir. –ç.n.

[24] Parti Bölge Komitesi –ç.n.

[25] Maşinno-traktornaya stantsiya: Makine ve traktör istasyonu. –ç.n.

[26] Matbaanın bulucusu.

[27] Hitler'in propaganda bakanı. –ç.n.

[28] Amerika'da Rusça olarak çıkan ve Amerikan propagandası yapan bir dergi –ç.n.

[29] "Ministerstvo Gosudarstvennoy Bezopasnosti": Devlet Güvenlik Bakanlığı –ç.n.

[30] Kartondan uzunca bir zıvanası bulunan Rus sigarası. –ç.n.

[31] Sovyetler Birliği'nde devlet çiftliklerine verilen ad. –ç.n.

[32] Yakası iğri, önü kapalı Rus erkek gömleği. –ç.n.

[33] Hıristiyan mitolojisinde en yüksek melek. –ç.n.

[34] Stahanovlar: (1930-40 yıllarında) Üretimde yenilikçi, yeni teknik metotları kavramış, emek üretkenlikleri yüksek işçiler. –ç.n.

[35] Çok gülen anlamına –ç.n.

[36] Liebling: Sevgili

[37] Varenik: İçi peynir veya vişneli bir çeşit mantı –ç.n.

[38] Lermontov'un romantik poeması –ç.n.

[39] Lermontov, Mihail Yuryeviç (1814-1841) ünlü Rus şairi –ç.n.

[40] Gerici çevrelerce tezgâhlanan bir düelloda Lermontov'u öldüren kişi –ç.n.

[41] Belinski, Vissarion Grigoryeviç (1811-1848) ünlü devrimci-demokrat eleştirmen, gazeteci ve materyalist düşünür –ç.n.

[42] Ünlü yazar Lev Tolstoy'un yaşadığı ve gömülü olduğu yer –ç.n.

[43] Boss: İng. Patron, şef –ç.n.

[44] Angloman: İngiliz hayranı –ç.n.

Table of Contents